

गीतार्थबोधिनी.

हणजे 703

मूळगीतेवर

समस्तोकी, आर्या, दोहा, ओंवी, आणि

अभंग

अशा पांच प्रकारच्या टीका

आहेत.

हे पुस्तक

पुणे येथे रावजी श्रीधर गोंधळेकर यांनी

आपले जगद्विनेच्छु छा० छा०

मिति भाद्रपदश० १०मी.

शके १८०३

ता० ३ माहे सप्टेंबर १८८१

किंमत ४ रु०

दयाल खर्च ८६

श्री.
अथगीतार्थबोधिनीप्रारंभः

—❧—
अध्याय १ला.

श्रीगणेशायनमः॥ ॥वामनकृतमंगलाचरणश्लोक॥ ॥श्रीमान्
जोभगवान् साक्षाच्छेषशायीजगद्गुरू॥मंगलाचरणींवंदूंजगत्त्रंग-
लतोहरी॥१॥भगवान्भगवद्गीतावक्ताजोभक्तसारथि॥टीकाका-
रहितोसाक्षाद्दामनात्माजगद्गुरू॥२॥समश्लोकीइचेंनांवजितुके
श्लोकमूळिंचे॥टीकेचेतितुकेश्लोकसज्जनानंदकारक॥३॥श्लोका-
चसारिखेश्लोकश्लोकींश्लोकार्थसंग्रह॥करितोउत्तमश्लोकसम-
श्लोकीअशीहरी॥४॥दृष्टींदिसतिहेश्लोकटीकेचेवामनाकृति॥अ-
र्थींत्रिविक्रमतनूसंतदृष्टीसदाविती॥५॥कोठेंपदपदाचाहीअर्थभा-
वार्थयुक्तही॥कोठेंकोठेंभावमानबोलेलभगवान्स्वये॥६॥भाषा
केशीतरीहोकांअर्थीतात्पर्यसज्जना॥तथापिभगवद्वाणीहेप्राकृ-
तह्मणोनये॥७॥धरीमनुष्यसदनींअवतारतरीहरी॥गीताश्रीभा-
वद्वाणीभाषाटीकेमधेंतरी॥८॥वाणीश्रीचक्रपाणीचीवेदगुत्थार्थ
रूपिणी॥काण्ठ्यामिषेंप्रगटलीतेंवेदव्यासबोलतो॥९॥कींपुत्रधृत-
राष्ट्राचेआणखीपुत्रपंडुचे॥युद्धालागिंकुरुक्षेत्रींमिळालेराज्यकासु-
क॥१०॥धृतराष्ट्रासितेथीलवृत्तसर्ववदावया॥वेदव्यासेंचिदिधला
शिव्यसंजयआपुला॥११॥धृतराष्ट्रपुसेत्यालावृत्ततेथीलयेथुनी॥
गीताअष्टादशाध्यायींषीचपर्वतिभारतीं॥१२॥सातशेंश्लोकहे
गीताटीकाहीश्लोकसातशें॥अध्यायांचेआदिअंतीथोडेसेश्लोकवे
गळे॥१३॥टीकाअष्टादशाध्यायींशेषशायीजगद्गुरू॥करीसमशत
श्लोकीतीचाप्रारंभयेथुनी॥१४

धृतराष्ट्रउवाच.

श्लोक- धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः॥

मामकाः पांडवाश्चैव किमकुर्वत संजय १

टीका-समश्लोकी- धर्मक्षेत्रींकुरुक्षेत्रींमिळालेयुद्धकामुक माझे
आणीकपांडूचेसंजयावर्तलेकसे १ आर्या- धर्मक्षेत्रींकुरुच्या क्षेत्रीं
मिळुनीकरावयासमर माझे अणि पांडूचेकरितीतेंसांगसंजयाकुम-
र १ दोहा- धर्मक्षेत्रकुरुक्षेत्रमोमिलेजुद्धकेसाज संजयमोसुत
पांडवनेंकीन्होकैसेंकाज १ ओंवी- धनराष्ट्रहणेशंजया धर्मक्षे-
त्रकुरुक्षेत्राच्याहायां कौरवपांडवमिळोनियां॥नेथेंकायकरिताती १
अभंग- धर्मक्षेत्रींकुरुक्षेत्रींरणांगणीं॥मिळालेआयनींसंजावया १
प्रज्ञाचक्षुषुसेसंजयासगोष्टी॥अंतरींतोकष्टीपुत्रदुःखें २ पांडुपुत्रआ-
णिआमुचेआत्मज केलेकैसेंकाजराज्यलोभें ३ तुकादासप्रार्थीऐ-
कावेंसज्जनं व्यासाचेआज्ञेनेंसंजयबोले ४ ॥१॥

संजयउवाच.

श्लोक- दृष्ट्वा तु पांडवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा

आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनमब्रवीत् २

टी० स०- रचलेंपांडवदळनेंदुर्योधनदेखुनी राजावचनहेंबोलेद्रोणा
जवळियेउनी २ आर्या- तेव्हांपांडुसुताची पाहुनसव्यूहसैन्यरचना
ने वेगींद्रोणाजवळी येउनिबोलेचृपाळवचनानें २ दोहा- पांड-
वसेनाव्यूहलखीदुर्योधनदिगआय निजआचार्यद्रोणसोंबोल्होऐसे
फाय २ ओंवी- संजयहणेशायासी पांडवसैन्यपाहूनिपरिये-
सी राजासांगेद्रोणापासीं तयाजवळीयेउनी २ अभंग-हांसो-
नीसंजयबोलेऐकराया पांडवीसेनीयाबळवंता १ निजबळदेंपंचद-
लाअभिमाना॥येणेंदुर्योधनागुरूपासी २ दासतुकाबोलेद्रोणाचे
सन्निध राजाउपबोधकरीकाय ३ ॥२॥

श्लो०- पश्यैतां पांडुपुत्राणामाचार्यमहतींचमू

व्यूढां दुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥३॥

टी० स०- पाहेहीपांडवीसेना आचार्याघोरजेबहू तुझ्याचशिष्यें
रचिलीशाहाण्यादुपदात्मजें ३ आर्या- हेआचार्यास्वामी पांड-
वसेनापहाविद्याज्ञानें धृष्टद्युम्नव्यूहारचिलेंशिष्यें तुझ्याचसुज्ञानें ३

दोहा - पांडवसेनाअतिबडी आचार्यहितूंदेख धृष्टद्युम्नतवशिरके
व्यूहरचोबिशेख ३ ओंवी - आचार्यपांडवसेन्यापाहे दुपदपुत्रे-
चनाकेलीआहे तुझाचशिष्यहोय बुद्धिवळेंअधिक ३ अभंग-पा-
हाजीपांडवसेनासमुदाव साजावलीजीवध्यावयासी १ शास्त्रेंकवच
दोपलेउनिसजले उतावेळझालेझंजावया २ आचार्याशाहाणेन-
व्हतपांडव परीरारवीनांवधृष्टद्युम्न ३ शिष्यहातुमचाविद्यातुझीदि-
ली उपकाराआलीऐसेंझालें ४ दुपदाचापुत्रअग्निगर्भीजाला बु-
द्धिवंतभलातुकाहणे ५ ॥३॥

श्लो०- अन्नशूरामहेष्वासाभीमार्जुनसमायुधि॥

युयुधानोविराटश्चदुपदश्चमहारथः॥ ४ ॥

धृष्टकेतुश्चेकितानः काशिराजश्चवीर्यवान्

पुरुजित्कुंतिभोजश्चशैब्यश्चनरपुंगवः॥ ५ ॥

टी० सम०- येथेंभीमार्जुनातुल्य शूरधोरधनुर्धर युयुधानविराट-
रव्यदुपदारव्यमहारथी ४ धृष्टकेतुचेकितान काशिराजापराक्रमी पु-
रुजित्कुंतिभोजारव्य शैब्यारव्यपुरुषर्षभ ५ आर्या- भीमार्जुन
समयेथें दिसतीधन्वीसमग्रशूररथी सात्यकिविराटआणिक दुपदा-
दिकहेमहारथातिरथी ४ तोधृष्टकेतुआहे काशीश्वरआणिचेकितान
असे दिसतीवीरपहाहे पुरुजित्सहशैब्यकुंतिभोजअसे ५ दोहा
सूरधनुस्वधारिबडे अर्जुनभीमसमान दुपदमहारथीऔरपुनिहे
विराटयुयुधान ४ धृष्टकेतुऔरकाशिपतिचेकितानबलवंत कौंति
भोजऔरशैब्यपुनिपुरुजित्शत्रुनिकंत ५ ओंवी- पांडवसेनेंत
वीरजाण युद्धकरणारभीमार्जुन यांसमविराटयुयुधान दुपदऐसे
महारथी ४ धृष्टकेतुचेकितान काशिराजावीर्यवान् पुरुजित्अति
तीक्ष्ण कुंतीशैब्यनराधिप ५ अभंग- येथेंभीमार्जुनातुल्यमहा
वीर युयुधानशूरविराटही १ द्रौपदीचापितापूर्णमहारथी धृष्टकेतु
मूर्तिशिष्यपाळाची २ चेकितानकाशिपतिवीर्यवान् पुरुजित्आपण
कुंतिभोज ३ नरपुंगवशैब्यपूर्णपराक्रमें तुकाहणेनामेंपुढें ऐका ४।५

श्लो०- युधामन्युश्चबिक्रांतउत्तमौजाश्चवीर्यवान्

सौभद्रोद्रौपदेयाश्च सर्वे एव महारथीः॥६॥

अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोधहि ज्योत्सम

नायकाममसैन्यस्य संज्ञार्थं तान् ब्रवीमि ते॥७॥

टी० सम०— महावीरयुधामन्यु उत्तमौजा पराक्रमी अभिमन्यूद्रौपदी-
चे पुत्र सर्व महारथी ६ आम्हें देखो रजे त्यांतें आईक ब्राह्मणोत्तमा सै-
न्याचे जे धनी माझ्या त्यांतें संज्ञार्थ सांगतो ७ आर्या— अतिवीर्य
उत्तमौजा विक्रमशाली तसा युधामन्यु सर्व हि महारथी ते पांचाळीचे
कुमार अभिमन्यू ६ ऐकावें हि जवरी नायक माझ्या विशिष्ट सैन्यातें
संज्ञार्थ चिमीवदतो जाणावेलो कमन्यमान्याते ७ दोहा— युधा-
मन्यू और विक्रमी उत्तमौजारणधीर द्रौपदीकृत अभिमन्यय महाम-
रथी बलवीर ६ मोसेनामोजोबदे समगिनि ये हि जराज नीके जानत
मनिहं पुरे जुद्ध के काज ७ ओंवी— युधामन्यु पराक्रमी बहुत उत्त-
मौजा वीर्यवंत सौभद्रेय आणि द्रौपदीचे कृत हे सर्व ही महारथी ६
आह्मांमध्ये जे विशिष्ट ते तूं ऐक गा हि जश्रेष्ठ माझिया सैन्यांत सप्त-
ट ते तुज लागीं सांगतो ७ अप्रसंग— युधामन्यु वीर उत्तमौजा जैसा
अभिमन्यू रवासा पार्थ पुत्र १ द्रौपदीचे पांच सर्व महावीर आमुचे ही
थोर अवधारीं २ अधिकारी त्यांचीं वर्णानि सेनामें सूचना उत्तमें ऐका-
वीजी ३ तुका ह्मणो गीते माजी नवश्लोक बोळिसा पृथक दुर्योधन ४॥७॥

श्लो०— भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समिति-

जयः अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदन्तिस्तथैव च ८

टी० सम०— तूं भीष्म आणि रवी कर्ण कृप जो विजयी रणीं अश्वत्था-
मा विकर्णारव्य तोही भूरि श्रवातसा ८ आर्या— एक तुझी आणि
भीष्म प्रौढ कृपाचार्य आणि हा कर्ण तो सौमदन्ति आणि क अश्व-
त्थामा गुणाकर विकर्ण ८ दोहा— तुम और भीरवम करण कृप जि-
अजित संग्राम भूरि श्रवा विकरण और अश्वत्थामा नाम ८ ओंवी—
तूं आणि भीष्म कर्ण कृपाचार्य नीति संपूर्ण अश्वत्थामा विकर्ण सौ-
मदन्ति ऐसे हे ८ अप्रसंग— पितामह तुझी संहारिते अरी तैसा ध-
नुधारी कर्ण माझा १ कृपाचार्य गुरू श्रेष्ठां श्रेष्ठ खरा समान साजरा

विजयारव्य २ द्रोणपुत्रचिरंजीवीअश्वत्थामा विकर्णाचामहिमाका-
यवाणूं ३ भूरिश्रवातसाकळूंघातुह्मांसी महिमाबोलेऐसीतुकाह्मणे॥

श्लोक- अन्येचबहवःशूरामदर्थेत्यक्तजीविनाः

नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वेयुद्धविशारदाः ॥९॥

टी० सम०-आणीकहीबहूशूरमदर्थेमरणारजे नानाशस्त्रेंहाण-
णारेयुद्धींकुशलसर्वही ९ आर्या- आणिकशस्त्रास्त्रींहे बहूतजे
शूरनिपुणसमराया माझ्याअर्थासाठींधरुनीआलेहिमानसमरा-
या ९ दोहा- औरशूरबहुतहैमोलंगतजतपरान भातभातआ-
युधलियेंसबजुद्धकोंबलवान् ९ ओंवी- आणिकही बहुत वीर
माझ्यानिमित्तेंमरणार नानाशस्त्रांहाणणार सकळकुशल्युद्धा-
सी ९ अप्रमंग- आणिकहीबहूशूरमहाबळी रणींचेंडफळी खे-
ळणारे १ मजसाठींजीवसंकल्पिताजींहीं हाणणारेघाईंशस्त्रेंनाना
२ समरींकुशलनामाथिलेभले शिपाईंदातुलेंकाळदूत ३ अहंतेच्या
योगेंबोलेराजेश्वर ऐकोतचतुरतुकाह्मणे ४ ७ ॥९॥

श्लोक- अपर्याप्ततदस्माकंबलंभीष्माभिरक्षि-

तम् पर्याप्तंविदमेतेषांबलंभीमाभिरक्षितं १०

टी० सम०-असमर्थतयांचेंतें समर्थबळआमुचें जेंसैन्यरक्षिलें
भीष्मं त्यांचेंतोभीमरक्षिता १० आर्या- दिसतीअपूर्णअमुची भी-
ष्मंरक्षोनिभीमसेनाही पूर्णदिसेपार्थाची अनुसरतांजाणभीमसेना-
ही १० दोहा- मीसेनासमर्थसी भीरवमरावततांही परसेनाअ-
समर्थहैराखतभीमसूबाही १० ओंवी- आमुचीसेनाअसे गां-
दी भीष्मरक्षिताहेप्रौढी त्यांचीसेनाबलहीनथोडी भीमराखीबला-
नें १० अप्रमंग- परंतुनिर्बळदिसेपांडवदळ भीमरक्षपाळअसतां
ही १ आमुचेंसबळ तुझावीणदिसे तुझीरक्षाकैसेंकायवाणूं २ वि-
द्वाचेअंकुरतेंसेमहावीर काळदंताकारशस्त्रेंहातीं ३ तुकाह्मणेसं-
तांऐकावेंसावध बोलतांसक्रोधरावझाला ४ ॥१०॥

श्लोक- अयनेषुचसर्वेषुयथाभागमवस्थिताः

भीष्ममेवाभिरक्षंतुमर्षनः सर्वएवहि ॥११॥

टी० सम०- तथापि सैन्यरक्षेचीं स्थाने जीं ज्यांस दीधलीं श्रीभ्रातेंचि तुह्यीं रक्षा सर्वत्या त्या स्थळाहुनी ११ आर्या- अपुल्या अपुल्या स्थानी तिष्ठत युद्धीं धरोनि दृढ लक्षा अवघे मिळोनि एका श्रीभ्रातागीं जपोनि संरक्षा ११ दोहा- असपास मोव्यूह के तुम सब प्रगरे होहु श्रीखमकी रक्षा करी धरि के मन मोकोहु ११ ओंवी- ठायीं ठायीं रणभूमीसी जतन करावें श्रीभ्रातासी तो तुह्यांस मस्तांसीं रक्षील जाणा प्रतापें ११ अभंग- रक्षा वया सेनाभार स्थाने ने मिलीं अपार १ तथापित्यावर्तमाना तुहिं आणि जैजीमना २ श्रीभ्रातें तुह्यीं रक्षा राखा वया आत्मपक्षा ३ स्थानी हुनी तैसे सर्व तुका ह्मणे हें अपूर्व ४ ॥११॥

श्लोक- तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः

सिंहनादं विनद्योच्चैः शंखं दध्मौ प्रतापवान् १२

टी० सम०- तों दुयो धन संतोषा ऐसा श्रीभ्रातामह गर्जोनि सिंहनादातें प्रतापी शंखवाजवी १२ आर्या- ऐकुनियां नृपवचना त्यासिं कराया तयीं प्रमोदातें गर्जोनि सिंहनादें करितो कुरुवृद्ध शंखनादातें १२ दोहा- दुयो धन के हर्षको श्रीखमजी चितचाय सिंहनाद ऊंचो कियो दुःसह शंख बजाय १२ ओंवी- वडील श्रीभ्रातापिया दुयो धना हर्ष उपजावया सिंहनाद करुनियां प्रतापी शंखवाजवी १२ अभंग- अहो नो कौरवांचा राजा संतोषला जयाकाजा १ ऐसा श्रीभ्राता वडील दावी संतोषनवल २ हांक फोडी सिंहनादें शंखवाजवी आनंदें ३ पूर्ण प्रतापाचें अंग तुका ह्मणे संतसंग ४ ॥१२॥

श्लोक- ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः

सहसैवाभ्यहन्यन्त सशब्दस्तुमुलोऽभवत् १३

टी० सम०- तों वाद्ये शंख भेर्यादि पणवानकगोमुखें वाजविलीं एकसरें झाला तो ध्वनि तुंबळ १३ आर्या- मग शंखा सहभेरी पणवानकगोमुखादि रवदाटे जेणें शब्दें करुनी पृथ्वी आकाश सर्व कों दाटे १३ दोहा- तब शंख भेरी पणव आनकगो मुख भेरी तासें छिन्न बाजत भयो शब्द हो भरपूर १३ ओंवी- मग शंख आणि भेरी पणवानकें घेऊनि करीं गोमुख दिगर्जिलीं एकसरीं घोरनाद जाहला १३

अभंग- तेह्नांकवेळासारी शंखधनीचीकूसरी १ भेरीगर्जती
ठोकिल्या पणवानकाहीगाजल्या २ एकसरेचिगोमुखें दाहीदिशा
नादमुखें ३ जाल्यापूर्णसणेतुका लीलापांडवांचीऐका ४ ॥१३॥

श्लो०- ततःश्वेतैर्हयैर्युक्तेमहतिस्थंदनेस्थितौ
माधवः पांडवश्चैव दिव्यौशंखौ प्रदधानुः १४

टी० सम०- तोथोररघुशक्राश्वींयुक्तएकारथींतया दिव्यवाज-
विलेजालेशंखमाधवपांडव १४ आर्या- बैरुनितेश्रेष्ठरथीं सं-
युक्तश्वेतवर्णहयजासी माधवआणिकपांडव वाजवितीतेचिदि-
व्यजलजांसी १४ दोहा- श्वेतवरणघोडेलगेमहारघहिबनाय
हरिअर्जुनतापेंचढेरहेशंखबजाय १४ ओंवी- श्वेतवर्णघोडे
महारथीं वरीपांडवश्रीपती दिव्यशंखघेऊनिहातीं वाजविने
जाहले १४ अभंग- थोरीथोरलानोरथी शक्रवर्णहयेंनाथी १
दोघेयुक्तरहंवरों कुंतीपुत्रपूतनारी २ दिव्यवाजवितेझाले शंख
करींचेआपुले ३ अहोमाधवींपांडव तुकासणेढेबीजीव ४ ॥१४॥

श्लो०- पांचजन्यं तृषीकेशो देवदत्तधनंजयः ॥

पौंड्रदधौ महाशंख भीमकर्मावृकोदरः ॥ १५ ॥

टी० सम०- तृषीकेशोंपांचजन्य देवदत्तधनंजयें पौंड्रनामामहा
शंख भीमेंवाजविलाबळे १५ आर्या- बीमल्लदेवदत्ता वाजवितो
कृष्णपांचजन्यासी वाजविलेंपौंड्रासी भीमेंजोनित्यसिद्धयुद्धासी ॥
१५ दोहा- देवदत्तअर्जुनलियो पांचजन्ययदुराय भीमभयानक
भयदियो पौंड्रशंखबजाय १५ ओंवी- पांचजन्यघेतलाकृष्णों देव
दत्ततोवीरेंअर्जुनें भीमवृकोदरतेणें पौंड्रशंखवाजविला १५ अभंग-
पांचजन्यतृषीकेशों वाजवितांचीआवेशों १ देवदत्तधनंजयें वाजवि-
लादेऊंभयें २ पौंड्रनामामहाशंख श्रवणेंरिपुसीदेदुःख ३ भीमेंवा
जविलाबळे तुकावेदेहर्षमेढें ४ ॥१५॥

श्लो०- अनंतविजयं राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः

नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पके ॥ १६ ॥

टी० सम०- राजाअनंतविजय शंखातेंश्रीयुधिष्ठिर माद्रींपुत्रीका-

जविले स्रघोषमणिपुष्पक १६ आर्या- राजा अनंतविजय वा-
जवुनीजोंकरीमहाघोषा सहदेवनकुळतैसे वाजविमणिपुष्पक-
मिधस्रघोषा १६ दोहा- नृपतियुधिष्ठिरफूंकियो अनंतविजय-
कोघोष पुनिनकुलसहदेवने मणिपुष्पकस्रघोष १६ ओंवी-
अनंतविजयगजरें वाजविलायुधिष्ठिरें नकुळेंसहदेववीरें स्रघोषम-
णिपुष्पकवाजविले १६ अप्रसंग- प्रफुल्लअनंतविजय श्रवणार्थीदि-
ताजय १ शंखवालागींचुधिष्ठिर वाजविलोहर्षपर २ आतांनकुल
सहदेवें शंखवाजविलेऐकावे ३ स्रघोषमणिपुष्पक तुकास-
णेहेरसिक ४ ॥१६॥

श्लोक- काश्यश्चपरमेष्वासः शिरवंडीचमहारथः

धृष्टद्युम्नोविराटश्च सात्यकिश्चापराजितः १७॥

टी० सम०- धनुर्धरमहाकाश्य शिरवंडीहिमहारथी अजिंक्य
सात्यकीवीरधृष्टद्युम्नविराटही १७ आर्या- काश्यें शिरवंडिनें-
ही त्याकेलाएषतराजशूरानें सात्यकिवीरेंआणिक धृष्टद्युम्नवि-
राटवीरानें १७ दोहा- महाधनुस्वधरकाशीपति रथींशिरवंडी
जान धृष्टद्युम्नविराटअतिबली सात्यकिहीमान १७ ओंवी-
काशिराजधनुर्धर शिरवंडीमहारथीवीर धृष्टद्युम्नविराटथोर
सात्यकीअपराजित १७ अप्रसंग- धनुर्धरमहाकाश्य राजेजा-
सींसर्ववश्य १ तैसाभीष्मप्राणहारी शिरवंडिचीकेवढीथोरी २
धृष्टद्युम्नउत्तरपिता सात्यकीतोअपराजिता ३ तुकापुढेंविनवी-
तो ऐकाच्यासज्यावाणितो ४ ॥१७॥

श्लोक- द्रुपदोद्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते

सौभद्रश्चमहाबाहुः शंखान्दध्मः पृथक् पृथक् १८

टी० सम०- द्रुपदद्रौपदीपुत्र अभिमन्युमहाभुज शंखवाजविले
यांहीं आपुलातेपृथक् पृथक् १८ आर्या- द्रुपदेंअभिमन्यूनें
पृथक् पृथक्द्रौपदीजतनुजानीं वाजवुनीशंखातें फारिलीं दाही
दिशांतरेंजानीं १८ दोहा- द्रुपदद्रौपदीसुतसबे औरसुभद्रा

पूत आपने आपने शंखले धुनीकीन्हीतासून १८ ओंवी-दुपदआ-
णीद्रौपदीसूत सप्तद्रापुत्रधिरव्यात हेहीमिळोनीसमस्त वेगळाले
शंखवाजविती १८ अष्टांग- जनकद्रौपदीचाएका ज्याच्यानामंय-
माधोका १ पांचीपांडवांचींमुलें माजीअभिमत्युदादुलें २ अन्यत्रही
देशापती मिळूनीजलजवाजविती ३ आपुलातेपथकाकारें तुका
ह्मणेएकसरें ४

॥१८॥

श्लोक- सधोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयन्

न भश्च एषि वीचैव तु सुलोच्यनुनादयन् ॥१९॥

टी० सम०- तोषोषधार्तराष्ट्रांच्या हृदयांतेविदारुनी आकाश
आणिभूमीतें महातुंबळगर्जवी १९ आर्या- त्याधार्तराष्ट्रिचीं
लावुन तोषोषतीव्रधाकाशीं झालातुंबळध्वनिहा प्ररिलाएथ्वीं-
तआणिआकाशीं १९ दोहा- फुल्योहियोकौरवनको शब्दसंन्यो
ताबार एथ्वीऔरआकासमों पुरीरत्योगुंजार १९ ओंवी- तथा
नादाचेनिगजरें दुमदुमिलों पाताळशिरवरें दुर्योधनासींदुःखानळ
भरें हृदयफुंदेरवेदानें १९ अष्टांग- तोषोषधार्तराष्ट्रांचें करीछे-
दनधैर्याचें १ विदारितवक्षस्थळा दिलीसर्वांसीअवकळा २ गग-
नआणिभूमी झालीनादेकरुनीअमी ३ तुकाह्मणेसेन्यथोवी म-
हातुंबळगर्जवी ४

॥१९॥

श्लोक- अथ व्यवस्थितान् दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान् कपिध्वजः

प्रवृत्तेशस्त्रसंपाते धनु रुरुद्यम्य पांडवः ॥ २० ॥

टी० सम०- तोंधार्तराष्ट्रांरचिलें हेंदेखोनिकपिध्वजें आरंभितां
शस्त्रघात घेऊनिधनुपांडव २० आर्या- वीरउभेअवघेही क-
रावयालागिशस्त्रसंपातें पाहुनिअर्जूनतेझां हातींघेऊन सज्यचा-
पातें २० दोहा- देखेसतधृतराष्ट्रके अर्जूनधनुरवसंवार कपि-
वरजाकेध्वजबसे शस्त्रनपरतानिहार २० ओंवी- सिद्ध झाले
दळभार तेअवसरींकपिध्वजवीर देखूनिशस्त्रबडिवार धनुष्य
घेहातींवहिलें २० अष्टांग- आसव्यवस्थितसारे पाहूनिस्व-
चभूकेंबारें १ धार्तराष्ट्रकपिध्वज घेऊपाहेछुछाआज २ उचलु-

नीधनुकरीं हांसेकौतुकेंअंतरीं १ आरंभावीखणारवणी तुकास
पोत्यानिर्वाणीं ४ ॥ २० ॥

श्लो०-लृषीकेशांतदावाक्यमिदमाहमहीपते

अर्जुनउवाच

सैनयोरुभयोर्मध्ये रथंस्थापयमेऽच्युत २१

टी० सम०- तेहांपार्थलृषीकेशा बोलिलाहेमहीपती करींमाझा
रथउभा यादोंसैन्यांतअच्युता २१ आर्या- बोलेश्रीकृष्णासीअ-
र्जनतेहां करावयाआजी दोहींसेनेमध्ये नेमाझारथहिअच्युता-
आजी २१ दोहा- अर्जुनकहेजूकृष्णासें मेरोचित्तहयचात दोसे-
नाकेमाझमो रथडारोकरोमात २१ ओंवी- अगारायाभूपती
अर्जुनबोलेअच्युताप्रती दोंसैन्यांतनिगुती रथमाझानेइजे २१
अभंग- तेहांपार्थलृषीकेशा बोलेंकैसाहांसोनी १ मध्यभागीने
ईरथ मनोरथपुरवी २ उभयसैन्यपाहेनमी ऐशाभूमीकरीउभा
३ अच्युतहणोबैसनिपाहे तुकयासोयदिसेबा ४ ॥ २१ ॥

श्लो०-यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थि

तान् कैर्मयासहयोद्धव्यमस्मिन्त्रणसमुद्यमे २२

टी० सम०- तोंकींजोयांसमीपाहें जेयुद्धाकारेणउभै म्यांये-
थेंकोणकोणाशीं झगडावेंरणांतया २२ आर्या- जोंवरिअव-
घादहींयुद्धोत्कृकहाउभारिपुग्राम पाहिनविचारुनीयां करूंमीक-
वणाझडूनसंग्राम २२ दोहा- जबलगदेखोंहोइन्हें जरैजुद्धके
दाय कोनकोनसोंहोंलरो योरनमेंसमपाय २२ ओंवी- मीपा-
हेनसर्वासीं युद्धउत्कंठाकवणाशीं मजहातेंज्यांमारविसी थार-
णामध्येकेशवा २२ अभंग- तोंकींजोंयासमीपाहे मनसंदेह
वाराया १ झंजारजेउभेरथीं मोक्षग्रंथीबांधाया २ आखी तरी
कोणकोणा नारायणाभांडावें ३ तुकासणोऐसेंदेवा अर्जनते
हांबोलिला ४ ॥ २२ ॥

श्लो०-योत्स्यमानानवेक्षेऽहंय एतेऽवसमागताः

धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकीर्षवः ॥ २३ ॥

टी०सम०-पाहेनयुद्धकर्त्ताते जेमिचालेरणांतया दुर्बुद्धिघातसाम-
 नें इच्छितीप्रियजेरणीं २३ आर्या- पाहिन अवघेयेघेंआलेयुद्धा-
 सिवीरलवलाहे दुर्मितिसयोधनाच्या युद्धीजेइच्छितीप्रियालाहे २३
 दोहा- जळकरणांरजोद्धा जितेआयेहेयासाज दुर्बुद्धिकोरवण
 को भलोकरणकेकाज २३ ओंवी- दुर्बुद्धीकोरवपती इष्टइच्छं
 आलेभूपती कोणकोणतेनिगुती पाहेनदृष्टीरणींमी २३ अभंग-
 पाहेनमींयुद्धीवीर वीरधीरप्रतापी १ मिळुनीआलेआप्तवर्ग किं
 वास्वर्गसाक्षेपी २ मजभासतेंदुर्बुद्धी नाहींशाद्धीचोरवट ३ तु-
 काक्षणेपार्थजीवा लागींदेवाखटपट ४ ॥ २३ ॥

संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्तोत्क्षुब्धकेशोगुडाकेशेनभारत

सेनयोरुभयोर्मध्येस्थापयित्वा रथोत्तमम् २४

टी०सम०-त्क्षुब्धकेशगुडाकेशों प्रार्थिताजोंअसाचपा तोंदोंसैन्याम-
 ध्यभागीं तोस्थापूनिरथोत्तम २४ आर्या- ऐकुनिऐशावचना
 युद्धीजेबोलिलागुडाकेश दोहींसेनेमध्येस्थापीनेऊनरथत्क्षुब्धकेश
 २४ दोहा- ऐसोंकत्याश्रीकिसनसों सुनिअर्जुनकीबात दोउसे
 नाकेमाझरथलेराखोताघात २४ ओंवी- अगायेधृतराष्ट्राचा
 ऐसेंअर्जुनबोलोनियां कृष्णोरथनेऊनियां दोंसैन्यांतस्थापिला
 २४ अभंग- त्क्षुब्धकेशगुडाकेश बोलेंऐसेंप्रार्थुनी १ भारत
 णाचासंजयबोले प्रेमेंडोलेअंतरां २ त्यादोंसैन्यामध्यभागीं र-
 थशार्ङ्गिकरीउभा ३ तुकाक्षणेविजयीरथ विजयीपार्थसांभाळी

श्लो०-भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषांचमहीक्षितां

उवाचपार्थपश्यैतान्त्समवेतान्कुरूनिति ॥ २५ ॥

टी०सम०-समोरभीष्मद्रोणांच्या सर्वभूपाळसन्मुख पार्थापा-
 हेंम्हणीयातें मिचालेजेकुरूंमती २५ आर्या- भीष्मद्रोणासं-
 निध सर्वनृपांच्यासमीपविश्वगुरू बोलेंऐसेंपार्था आजिमि-
 चालेपहाचसर्वकुरू २५ दोहा- भीस्वमद्रोणहिआदिदे नृप

जुहेंतेयागेर अर्जुनसोंबोलतभये करिकौरवकीओर २५ ओंवी-
भीष्ममुख्यकरूनी पृथ्वीचेराजेमिळोनी कौरवमिळालेदेखोनी स-
णेअर्जुनापाहेतयांतें २५ अशंग- समोरभीष्मद्रोणाच्या भूषा-
ळाच्यासन्मुख १ पार्थपाहेसुणेयातें मिळालेतेकुसुंप्रती २ तेहां
विभोळुष्णामनी विचारध्यानींआणिला ३ कांहींकौतुकदिसता
हे तुकयासात्यदीनबंधू ४ ॥ २५ ॥

श्लो०- तत्रापश्यत्स्थितान्यार्थःपितृनयपिताम-
हान् आचार्यान्मातुलान्भ्रातृन्पुत्रान्यौत्रान्सखीं-
स्तथा॥२६॥

टी०सम०- तोंपार्थपाहेचुलते आजजेत्यांत त्यांप्रती गुरुमामेआ-
णिभाऊ पुत्रपौत्रसख्यांसही २६ आर्या- पाहेअर्जुनतेथेंमातुल
आचार्य पुत्रपौत्रांतें त्यापितृपितामहांतें बंधूंतेंआणिइष्टमित्रांतें
२६ दोहा- अर्जुनबोदेखेसबे पितापितामहभायि गुरुमामाभाई
सखे सतनातीकेदायि २६ ओंवी- पार्थसकळहीदेखे पितृव्य
पितामहविशेखें आचार्यभ्रातृपुत्रअनेक पुत्रसखेअवघेची २६
अशंग- तोपार्थपाहेचुलते क्रोधेंपितेखवळले१आजे त्यांतत-
यांप्रती नाहींक्षितीउपमा २ गुरुमामेआणिभाऊ आपलेजीवुप्र-
त्यक्ष ३ पुत्रपौत्रतयांसही तुकापाहीत्यापाठीं ४ ॥ २६ ॥ ७॥

श्लो०- श्वशरान्सत्त्वदश्चैवसेनयोरुभयोरपि
तान्समीक्ष्यसकौंतेयःसर्वान्बंधूनवस्थितान्२७

टी०सम०- सासऱ्यासोयऱ्यांतेंही यादोन्हींसैन्यसागरीं देखोनि
पुत्रकुंतीचा बंधूंतेंत्यारणांगणीं २७ आर्या- श्वशरांतेंसत्त्वदां-
तें तेह्मांदोनीहिसैन्यसिंधूंतें कुंतीचातोनंदन पाहुनियांसिद्धसर्वबंधू-
धूंतें २७ दोहा- सूरसत्त्वदबंधूसबे दोळसेनाकेमाय देखेअर्जु-
नउनकोठोरठोरकोंपाय २७ ओंवी- श्वशरसोयरेदोंसैन्यां बं-
धुवर्गातेंजाणोनी कृपाउपजलीमनीं कौंतेयबोलोंलागला २७ अ-
शंग- सासरेसोयरेतेही निःसंदेहीजेउभे १ त्यादोंहींफौजेआंत
युद्धरत्नातलावीते २ कौंतेयेदेखोनियां जीवींमायाझळंबे ३ बंधू-

तेहीरणांगणीं तुकावाणीज्यालागीं ४

॥ २७ ॥ ७

श्लोक- कृपयापरयाविष्टोविषादनिदमब्रवीत्
अर्जुनउवाच.

दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् २८
टी० सम०- कृपेकरुनीआविष्ट विषादेबोलिलाअसें देखोनि कृष्णा-
स्वजन युद्धार्थी सिद्धजेउभे २८ आर्या- मानुनि विषादचिन्तां
बोले होऊ, नियां कृपाव्याप्त कृष्णापाहुनित्यांतें जेयुं दोघुक्तसर्वही
आप्त २८ दोहा- तिन्हेदेखकरुणाभई तबबोलेनरनाह देखेमें
सबेसहृदयह कृष्णाज्जलकेदाय २८ ओंवी- पाहेपरमकृपेकरून
विषादपावलेसेमन युद्धकरूंइच्छितीस्वजन पाहेपांश्रीकृष्णादेवा२८
अभंग- कृपेकरुनीआविष्ट परनिष्ठभावार्थी १ ऐसाविषादेबो-
लिला कृष्णाभलाप्रार्थित २ देखियेलेस्वजनास आपणासंजेकं-
द्य ३ युद्धार्थीनेउभेसिद्ध जेनिबिद्धतुकयासी ४ ॥ २८ ॥

श्लोक- सीदंतिममगात्राणिमुखं च परिशुष्यति
वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ॥ २९ ॥ ७

टी० सम०- पिळतीसर्वहीगात्रें दुःखेंमुखहिवाळतें शरीरीं कांप
सुदतो अंगीरोमांच उठती २९ आर्या- गात्रेंखिन्नसमस्तें मुख
शुष्कहिआणिसर्वतनुकंपा बाहेरोमांचिततनु उपजलिचिन्तांतती
ब्रअनुकंपा २९ दोहा- मोमुखसूकतहैअंग सबहिसिधिलाय
रोमहर्षहोतहै औरदेहकंपबहुभाय २९ ओंवी- दुःखहोतसे
गात्रांसी मुखशोषतेतुषीकेशी कंपरोमांचअंगासी अशीस्थिती
जाहली २९ अभंग०- पिळितिसर्वहिगात्रें कळावक्रेत्याकाळीं १ शरीरीं
सुदतोकांप रोमरोमकांपती २ तुकाविनवीनारायणा क्लेशमनापार्थव्या

श्लोक०- गांडीवंसं सतेहस्तात्त्वक्चैव परिहत्यते ॥

न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमनीव च मे मनः ॥ ३० ॥

टी० सम०- हातापांसीनिगांडीवगळतेंजळतेत्वचा उभाराहोंहिन
शके बाटेभोंवनसेमन ३० आर्या- हस्तापासनगळतें गांडिवआ-

लाननुंसिहिंवजाळ बैसायाशक्तिनसे फ्रमवीचिनासमोहजंजाळ
३० दोहा- धनुखगिरमोहातते तुचातपतअधिकाय धाडेहोनेन-
हिसके फ्रमतमोतनचितलाय ३० ओंवी- धनुष्यपडेहातींहून
त्वचाजळेसंतापून फ्रमतसेमाझेंमन उभेंराहूंशकेना ३० अप्रं०
हातापासूननिगांडीव गळतेंजीवदग्धला १ उभाराहोंहीनशके वि-
चशोकेंफ्रमिष्ठ २ तुकासणेकरुणानिधी हेउपाधीनीवारा ३ ॥३०

श्लो०-निमित्तानिचपश्यामिविपरीतानिकेशव
नचश्रेयोऽनुपश्यामिहत्वास्वजनमाहवे ॥ ३१॥

टी०सम०-देखतोंमीनिमित्तेंही विपरीतेंचिकेशवा नकल्याणहि
मीदेखें युद्धींस्वजनमारुनी ३१ आर्या- युद्धींविपरीतासच पा-
हतसैंकेशवानिमित्तातें वधुनिस्वजनानदिसे मातेंकल्याणराज्य
मत्तातें ३१ दोहा- आपनोभलोनदेखियें हेविपरीतसुजान सुज-
नहननसंग्राममें तातेंहन्योऊमान ३१ ओंवी- आपलेस्वजनम्यां
मारुनी मजसरव व्हावेंनुमजेमनीं विपरीतचिन्हेंदिसतीनयनीं कै-
शवरायापेंमज ३१ अप्रं०- देखतोंमीनिमित्तांस विपरीतांसके-
शावा १ नकल्याणहीमीदेखें युद्धींसखेमारुनी २ तुकासणेजे-
संभयें तैसेंस्वयेंनिवेदी ३ ॥ ३१ ॥

श्लोक- नकांक्षेविजयंकृष्णानचराज्यंसखा निच
किंनोराज्येनगोविंदकिंभोगैर्जीवितेनवा ॥ ३२॥

टी०सम०- नइच्छीजयहीकृष्णा नराज्यअथवासरव राज्यभोगें
जीवितेंही गोविंदाकायआमुतें ३२ आर्या- इच्छीनामीकृष्णागो-
विंदाराज्यभोगविजयांसी नलगेस्वजनवधेंमज जीवितअगिरा-
ज्यभोगविजयांसी ३२ दोहा- चाहोविजयनकृष्णाजू नहिंचाह-
तसरवराज राजभोगगोविंदजूनहिजीवनकेकाज ३२ ओंवी- कृ-
ष्णाविजयाचीचाडनाहीं राज्यसरवाचीगोडीकांहीं राज्यभोगस-
कळही नलगेमजस्वामियां ३२ अप्रं०- नइच्छीमनमाझें कां-

हींराज्यादिकओझें जयकांक्षेविषयीतुझे पायदिव्यआहेती १ कृ-
ष्णागोपाळामाधवा नित्यप्राणांचाविसावा आत्माकासयासीहा-
वा हासंसारपातकी २ राज्यभोगेंजीवितहें यासरवाच्यासंदेहेंआ-
तांमाझीपाहें लाजरक्षींदयाळा ३ गोविंदाकायआमुतें चाळवणी
वोषाभातें तुकादासकुशब्दातें आसमानीचोरवटीया ४ ॥३२॥

श्लो०-येषामर्थेकांसितंनोराज्यंभोगाःसरवानि-
च तदमेवस्थितायुद्धेप्राणास्त्यक्त्वाधनानिच ३३

टी०सम०-राज्यभोगसरवेंआही ज्यानिमित्तअपेक्षितों टाकोनि
प्राणधनते उभेयुद्धासराहिले ३३ आर्या-जोडावेंज्यासाठीं रा-
ज्यसरवाभोगतेचिहेनिधना आलेसिद्धमराया त्यागुनियांप्राण
गेहमित्रधना ३३ दोहा-राजभोगसरवळुष्णजू करियतइनके
काज तरतजीवधनछांडिके हमनहिंचाहतराज ३३ ओंवी-ज्या-
कारणेंभोगबहुत आपणहोतोंजीइच्छित प्राणधनटाकूनिसमस्त
युद्धाआलेसर्वही ३३ अप्रंग-राज्यभोगूंसरवेंआही कायदिसतें
दुर्नामीं तूंतवकायनेणेस्वामी जेंआर्यावेंहळुहळू १ अपेक्षितों ज्या
निमित्त तेंतववावजालेंसत्य पदरींमापहेंअसत्य आजघालीरोक-
डें २ सोडनितेप्राणधना आणिसंसारींवासना आणिकल्पनाकाम-
ना मेलीकौयममतेची ३ उभेयुद्धांतराहिले निःसंदेहीवीरभले॥
यांतसरवचालूनिआलें तुकाहणकोणतें ४ ॥ ३३ ॥

श्लो०-आचार्याःपितरःपुत्रास्तथैवचपितामहाः॥

मातुलाःश्वशुराःपौत्राःस्याताःसंबंधिनस्तथा ३४

टी०सम०-गुरुद्रोणादिभीष्मादि हेआजेचुलतेसुत मामेश्वशर
नातूहे मेहुणेसोयिरेतसे ३४ आर्या-आचार्यआणिमातुल
पौत्रपितामहहिपुत्रहीपितर शालकआणिश्वशरहि संबंधीइष्ट
मित्रअणिइतर ३४ दोहा-आचारेयपुनिपितामह पुत्रपौत्रही
देख नातीमातुलश्वशरअरुसालेहीसबरेख ३४ ओंवी-पितृ

पुत्रपक्षींचे वडीलभीष्मआसुचे द्रोणगुरूबोलिजेवाचे मामेमेहुणे
अवघेची ३४ अभंग- गुरूपाहेश्रेष्ठमाते द्रोणनामंजोआसुते
तेसेभीष्माचेहीनाते कायआजीबुडालें १ तातबापाचाजोआजा॥
चुलतेपाहेअधोक्षजा कितीपुत्रमहाराजा मरोआजीरेंकले २ मा
यबंधूतेचीमामा सासऱ्याचीहेप्रतिमा लेकपुत्राचेजोआह्या अंगेंदि-
सेमारणें ३ स्त्रीचेभाऊहेशालक तेसेसोयरेआणिक तुकाक्षणेजो
कोतुक वारेमजदेरवूनी ४

श्लोक-एतान्नहंतुमिच्छामिघ्नतोऽपिमधुसूदन
अपित्रैलोक्यराज्यस्यहेतोःकिन्मुमहीकृते ॥३५॥

टी०सम०-मीयांतेमारुंइच्छीना हेजरीमजमारिती त्रैलोक्यरा-
ज्यालागींही तेथेहेभूमितेकिती ३५ आर्या- मारोतमलाअवघे
परिमीयांलागिंमारिनादेवा त्रिभुवनराज्यास्तवही पृथ्वीचातेथका-
यसाकेवा ३५ दोहा- यहमारेंमोकोजदपि हमनहिंनैबिशेष
राजतजोंत्रैयलोककों कितभूमीचहशेष ३५ ओंवी- हेमज
मारितीजरी परीमीयांतेनमारी त्रैलोक्यराज्यसालेंजरी पृथ्वीचा
कोणकेवा ३५ अभंग- मीयांसिहोजनार्दना सहसामारुंइ-
च्छीना नसेदुष्टवासना जन्मपणापासूनी १ हेजरीएकवेळें मज
मारितीलबळें तेमीनमीवोळें ऐसाहेतउदास २ स्वर्गलोकमृत्क
लोक पाताळिंचेनिवासक झालोंहीनआलीरंक तेंचसरवआवडे३
तेथेंभूमिहेथोडकी कितीईचाहोपाडकीं तुकावदेलहाडकीं लोकीं
ऐसेंदिसेना ४ ॥ ३५ ॥

श्लो०-निहत्यधार्तराष्ट्रान्नः काभीतिःस्याज्जनार्दन
पापमेवाश्रयेत्स्मान्हत्वैनानाततायिनः ॥३६॥

टी०सम०-मारुनिधार्तराष्ट्रासी सिद्धीकायजनार्दना आह्यांपाप-
चिलागेहें आततायीहिमारितां ३६ आर्या- याधार्तराष्ट्रघाते हो-
इलकैसाजनार्दनातोष असतांहिआततायी वधितांयांतेघडेलम
जदोष ३६ दोहा- संतनिहनिधृतराष्ट्रकी नहिसरवरहेमुरार

पापहुहैइनकेहने जदपिलेइहधियार ३६ ओंवी- धृतराष्ट्रपुत्रमा-
रुनी सखनचारेमाझेमनीं शस्त्रेंमारितांपापजाउनी हेकेवींघडे
श्रीहरी ३६ अभाग- वधोनिहेधार्तराष्ट्र रायाधृतराष्ट्रनेपुत्र
जनार्दनासिद्धिसूत्र कायदिसेमीनेणें १ आसालागुनीपाहतां पा-
पचाराचीआइता भलानेमिलाअनंता लोकामाजीनिघजो २ आ-
तताथीहीकरून आलोंमारुनीस्वजन तुकावदेलभजन कोण्यातो-
डेंआयकूंगी ३ ॥ ३६ ॥

श्लो०- तस्मान्नाहंविद्यं हंतुं धार्तराष्ट्रान्सबांधवान्
स्वजनं हि कथं हत्वा सखिनः स्याम माधव ॥ ३७ ॥

टी० सम०- यालागींचांस माराया आही योग्यनहोंकधीं होउं
स्वजनहत्येनें सरवीहीकेविमाधवा ३७ आर्या- यास्तव न-
वधावेंच्यां निजबंधूधार्तराष्ट्रहेआस निजजनघातेकैसें होइल
सरवमाधवामलाप्राप्त ३७ दोहा- तातेयहहनियेनही भयोस-
हितनिरधार कृष्णस्वजनकोंमारिके कैसेहैसरवसार ३७ ओंवी-
हृणीनियानारायणा नमारीबंधूतेजाणा यांचेआपणवधूंप्राणा
सरवेकेचेंमजमाधवा ३७ अभाग- यालागींजगत्यती यासींमा-
रावयाचितीं वादविलीउपपती तेउगीचसुनाट १ आही पांडव
लोकींमान्य कर्मनाचरोंअमान्य योग्यनहोहेपैभून्य अंगींआत-
लोंघ्यावया २ होउंस्वजनहत्येनें सरवीमाधवाकैसेनें तुकाहृणे
श्रीकृपेनें उणेआसांकायजी ३ ॥ ३७ ॥

श्लोक- यद्यप्येतेन पश्यंति लोभोपहतचेतसः
कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥ ३८ ॥

टी० सम०- तेंहेंनपाहतिजरीं लोभेंकरुनिमूढधीं कुलहत्येंतजी
दोष मित्रद्रोहांतपापजें ३८ आर्या- जरिहेंलोभावेशों पाही-
नालोस्वकीयजनघाते मित्रद्रोहाघाते तैसेंदुस्तरकुलक्षयाघाते
दोहा- येयाकोंदेखतनहीं लोभफलावनमाय कुलछयकीहेदो-

षजो जानत हम ज दुराय ३८ ओंवी.- जयावंशी कुलक्षय झाला
तयाचा कुळाचार बुडाला हा विचार त्यांहीं सोडिला मित्रद्रोहें चपात-
क ३८ अप्रसंग- तेहे जरी न पाहती सारासार न्याय नीती दृष्टी अं-
धलो भें होती वशावर्ती कामाच्या १ आशा लागली द्रव्याची अथवा
पुत्रसंततीची तेथें सहज विवेकाची मान मोड होतसे २ कुलह-
त्यंत जो दोष मित्रद्रोहाचा विशेष तुकाक्षण होहें विष दुष्ट घाली
हो अर्थात ३ ॥ ३८ ॥

श्लो०- कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुं
कुलक्षयकृतं दोषं प्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥ ३९ ॥

टी० सम०- पापापासूनियां आस्ती केंसें न परतो हरी कुलहत्यंत जो
दोष देखतां ही जनार्दना ३९ आर्या- परिम्यां देवां केंसें पापापा-
सूनियान परतावं स्वकुलक्षयदोषें जें केंसें म्यांस तप्यां न वर्तों ३९
द्रोहा- जानि बुझिय पापसु क्यें करि कीन्हो जाय कुलक्षय की-
न्हें दोष हें देखत हम ज दुराय ३९ ओंवी- पापापासाव परतिजे
ऐसें आस्तीं काय नेणिजे कुलक्षय करितां दोष आणिजे ऐसें आ-
हे केवावा ३९ अप्रसंग- ज्याच्या भेणें साधन करी लंघनें साधनें जों-
गरीं जातें पाहानां कं सारी तूं हातींचा सूरसी १ तया पातकापासू-
नी सूरों आस्ती केंसेनी निंद्यकर्म आचरोनी बंद्य होऊं तो केंसे २ ज-
नार्दना विषखातां केंचें अमरत्व आतां जाणत व्याघ्र जाळीं जातां ॥
आतां भला केंसेनी ३ तैसे कुळहत्ये माजी दोषें पुण्यलोपे भाजी तु-
का केंसें विनवाजी हें देखतां प्रत्यक्ष ४ ॥ ३९ ॥

श्लो०- कुलक्षये प्रणश्यंति कुलधर्माः सनातनाः
धर्मेनैष्टे कुलं कृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्यत ॥ ४० ॥

टी० सम०- कुलक्षयेंचि बुडती कुलधर्म परंपरा धर्मनाशें सर्व कु-
ळ अधर्मावश्य होतसे ४० आर्या- बुडती कुलक्षयानें कुळि-
चें प्राचीन धर्म हे सारे धर्माच्या नाशानें नशिरे वंशीं अधर्म केंसारे ४०

दोहा- कुलछयकीन्हेंकुलधरम जातसबैबिनसाय धर्मनाशकुलमेंन
क्यों होतअधर्मसभाय ४० ओंवी- ज्यावंशींकुलस्यशाला त्याचा
कुलधर्मबुडाला धर्मगेलियावरीकुळा पापअवश्यहोतसे ४० अ-
भंग- कुलस्येचबुडती सत्यजाणतांश्रीपती मगत्यावृद्धिहोतीअ-
धर्माच्याअनंता १ कुलधर्मपरंपरा केलाविधीनेंसंसारा त्याचासह-
जमातेरा हातेंआमुच्याहोतसे २ धर्मनाशोंसर्वकुळ वश्यअधर्मासक-
ळ देवतअन्यायाचेंफळ लांचिवन्यायहोतसे ३ तुकासणेपार्थशास्त्री
देवालागलीसमाधी तेणेंवचनेंहींकधीं पैंगानरुतींऐकिलीं ४ ॥४०॥

श्लो०-अधर्माभिप्रवात्कृष्णाप्रदुष्यतिकुलस्त्रियः
स्त्रीषुदुष्टासुवार्ण्यजायतेवर्णसंकरः ॥ ४१ ॥

टी०सम०- अधर्माच्याबळेंकृष्णा दुष्टाहोतीकुलस्त्रिया त्यांच्यादोषें
वृष्णिनाथा होतसेवर्णसंकर ४१ आर्या- शिरुतीअधर्मकृष्णावं-
शींच्यादूषितस्त्रियाकरितो वनितादूषितहोतां होतोउत्पन्नवर्णसंकर-
रतो ४१ दोहा- कृष्णाअधर्मजोबटै दुष्टहोयकुलनार होतबरम
संकरतबें नियनिदोषनिरधार ४१ ओंवी- कृष्णाअधर्मझालिया-
वरी दुष्टहोतीकुळाच्यानारी अधर्मचाललियावरी वर्णसंकरहोतसे
४१ अभंग- देवानबोलेचिकांहीं तेणेंज्यालातोत्तदयीं कायम-
हाराजाठायीं विचारजोयेईल १ आझीजरीनबोलावें तरीवहावतों
भवे कोणहीनकाढोस्वभावे आझाराहोफोडणें ३ मगविनवीफ-
लान अधर्माच्याबळेजाण दुष्टकुलस्त्रियापूर्ण होतीयाचाअनुभ-
व ३ त्याचादोषयादवराजा होतीवर्णसंकरप्रजा तुकासणेबीजा ॥
पासूनितेअंकुर ४ ॥ ४१ ॥

श्लो०-संकरोनरकायेवकुलघानांकुलस्यच
पततिपितरोत्येषालुसपिंडोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥

टी०सम०- संकरेहोतीनरक कुलघांच्याकुलासही पिंडोदकक्रिया
लीपे च्यवतीसर्वपूर्वज ४२ आर्या- होतोकुलघपुरुषा नरक-

प्रदशीघ्रवंशसंकरकीं मगपिंडोदकलोपें पडतीपितृगणसमस्तहीन-
रकीं ४२ दोहा- नरकपडैसंकरभये कुलघातीयहहोय पतितहो-
ततिनकेपितर पिंडदेतनहिकोय ४२ ओंवी- वर्णसंकरझालियावरी
कुळबुडेपेंअघोरीं पिंडोदकक्रियाअवधारी नाहींकरावयाशीं ४२॥
अभंग- त्यासंकरेंनरक प्रकारेंअनेक होतीहाविवेक सर्वांठा-
वा १ कुलघांच्याकुळा लागेदोषज्वाळा मगतोउन्हाळा खडखडी-
त २ पिंडोदकक्रिया लोपेदेवराया बोरुंबरींवांच्या जायजैशी॥३
तुकाहणोसर्व पूर्वजांसीच्यव जळींभंगेनांव कोणतारी ४ ॥४२॥

श्लो०-दोषैरेतैः कुलघानां वर्णसंकरकारकैः॥

उत्साद्यंते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ४३॥

टी० सम०-यादोषींत्याकुलघांचा वर्णसंकरहेतुजे बुडतीजातिचे
धर्म कुलधर्महिशाश्वत ४३ आर्या- यावरिवंशघांची दारुण
रीतीअचारदुष्कर्म होतांतेचिकरीती मुळिंचेउत्सन्नजातिकुळधर्म
४३ दोहा- कुलहिवरनसंकरभये डारनदोषबटाय जातिधर्मकुळ
धर्मते दोडदेतनसाय ४३ ओंवी- हणोनिकुलघाचेदोषथोर
तेणेंहोयवर्णसंकर बुडेकुळधर्मआचार जातिधर्मतेही ४३ अभंग-
त्यादोषेंत्यांमगकुलघांचेखग उडचितांअंगटिकोंनेदी १ सर्वसंकर
सेअनंताहोतसे माजीकांनदीसेसार्धकजी २ बुडेजातिधर्मकुळ-
वर्णआश्रम नुरेजेथेंनामआचाराचें ३ कुळधर्मखरेसांगोंमीकितो-
रे तुकाहणोसारेखरेबुडती ४ ॥४३॥

श्लो०-उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन

नरकेनियतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥४४॥

टी०-सम०-गेलेज्यांचेवंशधर्म मनुष्यांचेजनार्दना नरकींनिश्र-
येंवास वयांआइकतोंअसें ४४ आर्या- ज्यामनुजाच्यावंशीं या-
परिउच्छिन्नधर्मतेअसती ऐकियछेंऐसेंकीं त्याळानरकामधेंसदाक-
सती ४४ दोहा- कुळधर्मकेनाससें निःसंदेहहोय सदानरकमेंते

रहे कहताजूसबकोय ४४ ओंवी- अधर्मझालियावरी नरकींष-
सअघोरीं हैंआयकेंश्रीहरी स्वामीजनार्दना ४४ अभंग- गेले
ज्याचेधर्म अधर्महेशेष कायत्याविशेष धर्मसांगूं १ मनुष्याचें
हित जनार्दनास्थित होतेविष्कळीत पापयोगें २ नरकींनिश्चय
वासत्याचाहोय उद्धारनजाय ज्यापाशीं ३ त्यागतिऐसी ऐक
मोंमवासी नकोदशातेंसी तुकाहणो ४ ॥ ४४ ॥

श्लो०- अहोबतमहत्पापंकर्तुव्यवसितावयम्
यद्राज्यस्रखलोभेन हंतुंस्वजनमुद्यताः॥४५॥

टी०सम०- महापापीकटकटा आहीनिश्चयमांडिला कींराज्य-
लोभेंस्वजनां मारायालाप्रवर्तलों ४५ आर्या- आश्चर्यहोचिआ-
तां आहीकरणार पापसिंधूतें राज्यस्रखाचेलोभें मारायासिद्धस-
र्वबंधूतें ४५ दोहा- बडेपापकेकरनकीं निश्चयकियोबिचार चि-
त्तमेअन्यराज्यकी हनतकुटुंबनिरधार ४५ ओंवी- हेंतंवआश्चर्य
थोर राज्यलोभेंदोषकर स्वजनमारूनिस्रखफार इच्छितोंजीभीकृ-
ष्णा ४५ अभंग- महापापीपुरेआचरणखरें त्रिभुवनविसरेजया-
लागीं १ कटकटाबोरवरीबुद्धिहेनकटी आहीनिश्चयपाठींजीच्यावेंसों
२ कींयाराज्यलोभाराळूंपुण्यस्तंभा स्वजनवधारंभाप्रवर्तलों ३ तुका
हणोक्रोधआलियाशिरच्छेद कीजेपरीभेदनकोऐसा ॥ ४५ ॥ ॥ ४५ ॥

श्लो०- यदीमामप्रतीकारमशस्त्रंशस्त्रपाणयः
धार्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मोक्षेमतंरंभवेत् ॥ ४६ ॥

टी०सम०- जरींनिःशस्त्रउगला त्यामातेंशस्त्रहस्तहे मारितीया
रणींसर्व माक्षेंकल्याणत्यामधें ४६ आर्या- मीप्रतिकारकराय
यांवरिनधरीनशस्त्रहानेम हेधार्तराष्ट्रमातें वधितांशस्त्रेंदिसेमहा
क्षेम ४६ दोहा- करमेंलेहथियारमों योआवेमासमहाय मोन
हनोसज्जजु मानलियेंस्रखमाय ४६ ओंवी- जरीनिःशस्त्रमी
उगला रणींमारोंकोणीमला मीनमारींधार्तराष्ट्रांला होकामजहेंक्षे

म ४६ अप्रसंग- जरींमीनिःशस्त्रउगामासंगात्र फाडितोहेअस्स
घालुनियां १ अवघेबरवाळे छेदोमाझे गळे परिमीनातळेंविकल्या-
सी २ कल्याणहेंमजमाझेदीसेआज तुकाक्षणेकाजहेंचीबोले॥३॥

संजयउवाच.

श्लो०- एवमुक्त्वाऽर्जुनःसंख्येरथोपस्थउपावि-
शत् विसृज्यसशरंचापंशोकसंविग्रमानसः४७

टी०सम०- बोलोनिअर्जनअसा रथांतोबैसलाउगा बाणेसींध-
तुटाकूनी शोकेंविल्हळमानस ४७ आर्या- बोलुनि ऐसेंचुद्धीं राकु-
नितत्काळपार्थशरचाप बैसेउगलास्वरथीं पावुनिचितान्तशोकसं-
ताप ४७ दोहा- ऐसेकहिअर्जनतबें बिगडगयोरथमांही करते
डारोधनुरवशर शोकबल्योमनमांही ४७ ओंबी- संजयह्मणोरा-
या ऐसेंअर्जनबोलोनियां धनुष्यबाणटाकूनियां दुःखेंबैसला
असे ४७ अप्रसंग- कुरुपतीलागींसंजयप्रसंगीं वदेकींअवघी
वार्ताऐसी १ बोलोनिसाकल्यपार्थिवावैकल्य द्यावयाकेंबल्यवांछी
शांती २ बाणेसीकमानहानींचीसोडून उगातोआपणस्वस्थबैसे३
शोकेंजाजावलाविल्हळचित्ताला मोहैकवळीलानुकाक्षणे॥४॥४७

इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जनसंवादेअ-
र्जनविषादयोगोनामप्रथमोऽध्यायः ॥१॥७

इतीटीकासमश्लोकी अध्यायप्रथमावरी ॥

श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोबामनमनोरथीं१॥

इतिगीतार्थबोधिन्यां श्रीमद्भगवद्गीताटीकायां प्रथमोऽध्यायः॥१॥

द्वितीयाध्यायप्रारंभः

वामन.

आत्मानमारीनमरे याचाकांच्यर्थशोकहा॥

हैं ये ये कृष्ण बोले ल तें चिसांगेल संजय ॥ १ ॥

संजय उवाच.

श्लो०-तंतथा कृपया विष्टमश्रु पूर्णाकुलेक्षणम्
विषीदंतमिदं वाक्य-मुवाच मधुसूदनः ॥ १ ॥

टीका-समश्लोकी- कृपाविष्टतसापार्थ आशीनेत्रांतदादलीं बो-
ले विषादयुक्ताते त्वाते हैं मधुसूदन १ आर्या- संजय क्षणे
किरीरी साश्रुसखेदहिबहू कृपावंत होतां मधुसूदनतो बोले क-
चनेंतयासि भगवंत १ दोहा- लेउसास असवाभरें अर्जुन क-
रुणाभाय बहुबिस्वादसों जुगत लखी बोले श्रीजदुराय १ ओंवी-
संजय क्षणे धृतराष्ट्राते अर्जुन वेष्टिलामोहें बहुते अश्रुपात आलेने
त्रांते देखोनि बोलिला श्रीकृष्ण १ अभंग- श्रीगुरुव्यासाचा शि-
ष्य सहिद्योचा धृतराष्ट्र देवाचा तोषदानी १ बोले राया देव उघड अपू-
र्व तरी हैं वैभव भोक्ता होसी २ कृपेने व्यापीला सांडित अश्रुला ये
शें पार्थ भ्याला विषादानें ३ मग मधुरि पूशांतवी अमू पू शांत व्हा
वें वं पूतुका क्षणे ४ ॥ १ ॥

श्रीभगवानुवा०

श्लो०-कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितं
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥ २ ॥

टी० सम०-कैचें कश्मल हे तूज उदेले विषमांतया ज्याणें अकी-
र्ति नरक तुज योग्य न अर्जुना २ आर्या- ऐशा विषमावसरीं
आर्य पयस्वर्ग कीर्तिलोढन पार्थानीचा श्रित हे आले कश्मल तुला-
चकोढन २ दोहा- अर्जुनयो संग्राममें कित दुरव पायो भीत की-
रत औरै स्वर्ग ही हरे काहे भयभीत ३ ओंवी- अर्जुना कश्म-
ल कोढनी उदेले विषम काळीं मनीं हे स्वर्गातिंना सूनी अपकीर्ति ते
देईल ३ अभंग- बोले भगवान योग्या जो निधान कसें कश्मल
पण तुज आले १ उदेले विषमीं न लागे सत्कर्म जेणें राहा वें धामीं

अकीर्तीच्या २ जोडीनरकासीहेंदिसेआसांसी त्यागींबुद्धीऐसीतुका
हणें ३

श्लो०- क्लैब्यं मास्यगमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते
क्षद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ठ परंतप ॥ ३ ॥

टी० सम०- पार्थाषंदनकोहोउं तुजयोग्यविहेनहे ऊठरावूनि-
पांतुच्छ लंडीपणपरंतपा ३ आर्या- उचिनक्कीबलनहे निज-
शौर्याचीनकोकरूंत्तूट क्षद्रमनीदौर्बल्या त्यजुनीपार्थापरंतपाउ-
ठ ३ दोहा- नपुंसकताकबहूनकरें यहतोकोनहिजोग छांड
करारीहृदयकी देशानुनकोरोग ३ ओंवी- नपुंसकपणनधरी
मनीं तुजयोग्यनहेजाणूनी क्षद्रराकीहृदयींहुनी उठत्वरितयुद्धा-
सी ३ अप्रंग- पार्थाषंदहोणेनकोलाजिरवाणें तुजपूर्णपणें
बाधकजें १ हाडहेकल्पनातूजहेसाजेना तुच्छत्यागीरणालागींउ-
ठ २ लंडीपणपरंतपाहेत्यागीपां मार्गधरीसोपावडिलांचा ३ तु-
काहणेंदेवोबोलतांसद्रावो वदेमहाबाहोपुढेंऐका ४ ॥ ३ ॥

अर्जुनउवाच

श्लोक- कथं भीष्ममहंसंख्ये द्रोणं च मधुसूदन
इषुभिः प्रतियोक्ष्यामि पूजाहं वरिसूदन ॥ ४ ॥

टी० सम०- भीष्मासीमीकसाभांडूं द्रोणासीमधुसूदना ज्या-
ज्यांसीबोलवेना बाणींहाणोंतयाकैसा ४ आर्या- पार्थ हणें
म्याज्यांच्या सन्निधवंडूनिहस्तजोडावे त्याभीष्मद्रोणावरि कैसे
बाणप्रचंडसोडावे ४ दोहा- हरजूयासंग्राममों भीरवमओरद्रो-
न पूजोंकूंशरसोहनो मोसोंकहियेतोन ४ ओंवी- पार्थ हणें
मधुसूदना भीष्मद्रोणांकडेवडीलपणा पूजावयायोग्यजाणा बा-
णींकेवींमारूंतां ४ अप्रंग- कैसाभीष्मद्रोणाभांडोंजगजीव-
ना ज्यांसीबोलवेनाविपरीत १ त्यांसीबाणवरीवर्षोनिस्मरीं पा-
डूंधरेवरीघडेकैसे २ तुकाहणेंमायाजीवींमोंबलीया विसरला

क्रियाकौरवांच्या ३

॥ ४ ॥

श्लो०- गुरूनहताहि महानुभावाब्धेयोभोक्तुं
भैक्ष्यमपीह लोके ॥ हत्वार्थकामांस्तु गुरूनि-
हैव भुंजीय भोगान् रुधिरप्रदिग्धान् ॥ ५ ॥ ध

टी० सम०- नमारितांयांवडिलांगुरूतें भिक्षाखाणेंवाटतेंश्रेयमा-
तें धनार्थिहेमारुनियाचलोकीं भोगूरुक्तेभोगमाखूनियांकीं ॥ ५
आर्या- समहानुभावगुरूशीं नवधुनिउदरार्थभैक्ष्यमागावें न-
स्वार्थकामगुरूच्या हनतेंरुधिराक्तराज्यभोगावें ५ दोहा- भी-
खमांगीबरखाडकें गुरुहनिवोअनीत गुरुहीमारिभोगहिकरे भ-
रवोसुलोहूरीत ५ ओंवी- गुरुवधोनिराज्यकरणें त्याहूनबरें
भिक्षामागणें वडीलवधोनीभोगभोगणें तेरुधिराक्तभोगजाणपां
अभंग- नमीमारींगायावडिलांगुरूतें भिक्षाखाणेंमातेंश्रेयवाटे
१ द्रव्यलोभेंघातकरावयालोकीं जेणेंसर्वसुखींनिंद्यहावें २ यांच्या
रुक्तेभोगमाखुनीभोगावे भक्षीमांसासवेंमद्यजैसें ३ नकोरेदया-
ळावाळूंयाअकमीं करवीतुसेनामींतुकाक्षणे ४ ॥ ५ ॥

श्लो०- नचैतद्विद्यः कतरन्नोगरीयोयद्वाजये
मयदिवानोजयेयुः यानेवहत्वानजिजीविषा-
मस्तेवस्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥ ६ ॥

टी० सम०- आह्मीजिंकोंवरवेंहेंचिआह्मां किंवाजाऊंमेलियाभोक्ष-
धामा दोन्हीनेणोंयांसमास्तथापी वांचूंआह्मीहेंनइच्छुंचपापीं ६
आर्या- जयकींअपजयबरवा झालाआह्मांसिहाचिसंदेह तेधा-
र्तराष्ट्रठेले त्यागावाज्यांचियावधेंदेह ६ दोहा- यहजूहमनहि
जानहिहारिभलेकीजीत जेनहिमारेहमनहि येतेठढोहेंमीत ६
ओंवी- अधिकउणेंहोईलकोणा जयोल्यांकींआमणा कौरवमा-
रूनियांजाणा कायजीवित्वाआमुचें ६ अभंग- आह्मीजिंकून
रेतेंचआह्मांदेवा किंवाभेत्याजीवामोक्षपद १ दोन्हीमार्गत्यागेअ

मारुंयांसी तथापीप्राणाशींचिरंजीव २ वांचोंबहूकाळवंशवृत्ति
करूं नइच्छूंवेहारूतुकाहणे ३ ॥ ६ ॥

श्लो०- कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामित्वा
धर्मसंमूढचेताः यच्छ्रेयःस्थान्निश्चितं ब्रूहितम्
मेशिष्यस्तेहंशाधिमांत्वाप्रपन्नम् ॥ ७ ॥ ७ ॥

टी०सम०- याधर्माच्यासंकटां दीनझालों तूतेंहृष्णाशरणप्राप्त
आलों जेंकल्याणस्वामिनेतेंवदावें याशिष्यानेंशासनेंवागवावें ७
आर्या- कार्पण्यदोषहतमी शरणागतशिष्यधर्मसंमूढ पुसतों
श्रेयस्कनिश्चित शिक्षावेंमजअसेलजेंगूढ ७ दोहा- धर्ममां-
झमेमूढहो पूछतरुपासफाय दीनतिहारेशरणहोंदीनेंजगत
बताय ७ ओंवी- मजदेहींअसेफ्रम हणोनितुह्यांपुसेधर्म
मजमूर्खाचाअसंफ्रम श्रेयतेमजसांगिजे ७ अभाग- याधर्मा-
च्याश्रमेंबुद्धिमूढझालों तुजशरणआलोंजगदीशा १ श्रीरंगाक-
ल्याणज्यामाजीअसेल तोचिवदेबोलआदराचा २ स्वामीसद्गुरुहो
शिष्यामीतुमचा धारकशिष्येचातुकाहणे ३ ॥ ७ ॥

श्लो०- नहिप्रपश्यामिममापनुद्याद्यच्छोकसु-
च्छोषणमिंद्रियाणाम् अवाप्यभूमावसपत्न-
मृद्धंराज्यंकराणामपिचाधिपत्यम् ॥ ८ ॥ ८ ॥

टी०सम०- नतेंदिसेजेंममशोकनाशी जोशोकहा शोषकइंद्रियां-
सी समृद्धराज्यत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनयेथेंनतरींसरवीमी ८ ॥ ८ ॥
आर्या- नदिसे शोकहरीतें शोषीजोइंद्रियेंमहाप्राज्य हरिहीप-
दइंद्राचें मिळेलअसपत्नभूमिचेंराज्य ८ दोहा- भूमिलोकसु-
रलोककीं लहोंअकंदकराज इंद्रियसोस्वतहीयको जायनसोक
समाज ८ ओंवी- नदिसेऐसेजेंशोकनाशी शोकजोशोषकइं-
द्रियांसी पावलिचात्रिदशेंद्रलक्ष्मीसी तरीसुखनपवेंमी ८ ॥ ८ ॥
अभाग- नतेंदिसेकाहींममशोकनाशक जोशोकशोषकइंद्रियां-

सी १ समृद्धिराज्याचीत्रिदशेंद्रलक्ष्मी पावेनतरीमीस्वरवीनहें २
तुकादासविनवीअगापुरुषोत्तमा बोलतोंनेक्षमाअपराध ॥८॥
संजयउवाच.

श्लो०-एवमुक्त्वाहृषीकेशांगुडाकेशःपरंतप
नयोत्स्यइतिगोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूवह॥९

टी० सम०- परंतपगुडाकेश हृषीकेशासिबोलिला नकरींयुद्ध
गोविंदा ह्मणोनीराहिलाउगा ९ आर्या- यापरिवदतांवदतां
वरिलेंमौनेंतदागुडाकेशा नकरींगोविंदामी युद्धअसेंबोलुनीहृ-
षीकेशा ९ दोहा- ऐसेंकहीश्रीकृष्णासों अर्जुनताहीबार जु-
द्धनहोहरजूकरो यहकीन्होनिरधार ९ ओंवी- संजयह्मणोध-
तराष्ट्रासी ऐसेंअर्जुनबोलिलाश्रीकृष्णासी युद्धनकरींमीतयांसी
ह्मणूनीउगाचराहिला ९ अभंग- संजयह्मणोरायाहृषीकेशा-
प्रनी केलीहेविनंतिगुडाकेशों १ शेवटींबचनबोलेहेंचिपार्थ युद्ध
आत्मस्वार्थ नकरीमी २ गोविंदानेपदींरेविलासस्तक जन्मावेंसार्थ-
कतुकाह्मणे ३ ॥९॥

श्लोक-तमुवाचहृषीकेशः प्रहसन्निवभारत
सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंतमिदंवचः॥१०॥

टी० सम०- त्यानेंबोलेहृषीकेशी करूनीमुखहांसतें विषादसुखा-
प्रतिहें बोलेसैन्यह्यामध्ये १० आर्या- दोन्हीसेनांमध्ये याप-
रिसविषाददेखुनीपार्थ बोलेहास्यकरूनी मधुसूदनजीप्रगल्भरू-
पार्थ १० दोहा- दोउसेनाकेबीचमी अर्जुनकियोविरवाद कृपा-
वंतहोकृष्णाजू कीन्होबचनप्रसाद १० ओंवी- हांसोनिचांदेव
अर्जुनाससांगेभाव विषादसांडायाहाव उपदेशकरी १० अभंग-
त्यानेंहृषीकेशहांसोनीबोलिला विस्मयदादलाअभ्यंतरीं १ वि-
षादजाणोनीकळवळिलाहरी बोलेचीउफूरीसंशयातें २ सैन्य-
ह्याभाजीसंवादतीदीचे तुकाह्मणेजगेंतारावया ३ ॥१०॥छ.

श्लो०-अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च प्रा-
पसे गतासूनगतासूश्च नानुशोचति पंडिताः ११

टी० सम०- अयोग्यशोककरिणी आणि पांडित्यबोलसी शो-
कमेल्याजित्यांचाही न करीतीच पंडित ११ आर्या- करुनी अ-
शोच्यविषयीं शोकानें वदसि सल्लावादांते अगतासूनगतासूतें क-
रिती पंडित कदा न खेदाते ११ दोहा- सोच अशोच क्यौं करत कह-
त ग्यान की बात सोचन पंडित करत है जीवन उपजत जात ११ ओं-
वी- अशोच्यातें शोचणें जाणिवेचें बहु बोलणें गेलिया मेलिया-
चें दुःख करणें न करितीच पंडित ११ अभंग- मेघगंभीर खें
बोलर मानाथ अयोग्य हा पंथ शोक दिसे १ आह्मी जें बोलावे तें त-
वराहिलें पांडित्य निघालें तुझा पून २ पांडित्य बोलसी शोकही क-
रिती परी गानेण सी निज हित ३ मेल्याजित्या माजी शोकाने दोचि-
त तो मान्य पंडित तुका हणें ४ ॥११॥

श्लो०-न त्वेवाहं जातुनासं न त्वं ने मे जनाधिपाः
न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥ १२ ॥

टी० सम०- कधींही नवलों मीतूं हेराजें न घडे असें पुढें नासों हे घ-
डेना की अनादि हि नित्य ही १२ आर्या- मी आणि तूं हि पार्था सर्व-
हि हे भूमि पाळसे नाही नव्हतां मागे आह्मी तैसेचि पुढें नासों असें नाहीं
१२ दोहा- हम तुम और हुनृपति ये इनको नासन होय निन लोक में
धिर रहै यह सब ही को जोय १२ ओंवी- मजतू जरायां सीं गणि-
त नाही जन्म मरणां सीं आणि पुढें सर्वां सीं असंख्यात जाणवां १२॥
अभंग- कधीं कोणें काळीं न होतां जी आह्मीं येथें कधीं तुझी न सा-
लकीं १ हेराजे त्या सेना ऐसे आसवर्ग नव्हता प्रसंग समराचा २ पु-
ढें नाशाल्या कोणी चउरेना सृष्टी हेरचना जाय क्षया ३ तुका हणें
देव अनादि सांगतो नित्यची वर्णितो खेळची हा ४ ॥१२॥ श्रीशम॥

श्लोक- देहिनोऽस्मिन्यथादेहे कौमारं यौवनं जरा
तथा देहांतरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुल्यति ॥ १३ ॥

टी० सम०- जीवांसीदेहिंयांजैसे बाळ्यत्तारुण्यवार्धक तैसीदेहांतर
प्राप्ती मोहेनाधीरतेस्थळीं १३ आर्या- कौमारयौवनजरा येती
जाती एथासत्तावीरा तैसेंदेहांतरही नकरींचित्तांतमोहत्याधीरा १३
दोहा- बाळयुवाअरुवृद्धता जीवदेहिकां होय जैसांदेहांतरलहे धी-
रनमोहितहोय १३ ओंवी- जीवअसतांदेहीं बाळतरुणवृद्धहो
कांहीं जीवदेहधारीपाहीं सत्वधीरमोहनपावती १३ अभंग-जी-
वासशरीरींजैसेंबाळपण सवेंचितारुण्यअवस्थाहे १ पुढेंतैसेवृद्ध
गळेदेहशक्ति पुढेंमृत्युप्राप्तिदेविलीसे २ पुन्हायमजाचीपुन्हाजन्-
मायेणें हेंघडेरीतीनेंअचूककीं ३ तैसीदेहांतरप्राप्तिओळखवावी मो-
हेनापदवीधेंयेतुका ४ ॥१३॥

श्लोक- मात्रास्पर्शास्ति कौंतेय शीतोष्णस्वरदुः-
खदाः आगमापायिनो नित्यास्तांस्तितिक्षस्वभा-
रः ॥ १४ ॥

टी० सम०- कौंतेयास्वरदुःखंहीं देतीविषयइंद्रियें यांलाचनाशउ-
त्पत्ती सोसावींहींचभारता १४ आर्या- स्वरदुःखशीतउष्ण प्रद-
मात्रास्पर्शाभारतासाहें अगमापायिअनित्या हेंज्ञानबळेसंदेववृंणहें
१४ दोहा- अर्जनइंद्रियचिन्तमिल बिस्वयदुःखस्वरदुःखशीतउ-
ष्णानहिधीरहें सहियेतिनकोहेत १४ ओंवी- मात्रातींइंद्रियेंजा-
ण विषयअसतीत्यांचेप्राण देतीस्वरदुःखशीतउष्ण ह्यणीनीअ-
सत्यजाणपां १४ अभंग- ऐकेंआतांपार्थास्वरदुःखदोन दे-
तीविषयपानकरणाजेळां १ याचिलागींनाशउत्पत्तीसोसावीं भार-
ताऐकावीनीतीमाझी २ तुकाह्यणेदेवोएकगूजसांगे जेणेंसाधुअं-
गेंपावेखुणा ३ ॥१४॥

श्लो०- यं हि न च्ययं त्यजेते पुरुषं पुरुषर्षभ ॥

समदुःखस्वरं धीरं सोऽमृतत्वाय कल्पते ॥ १५ ॥

(३०)

गीतार्थबोधिनी.

टी०सम०- व्यथानदेतीपुरुषा हेजयापुरुषर्षभा समदुःखींस्व-
स्वींघोर तोमोसायोग्यहोतसे १५ आर्या- याविषयींचीपीडा
नोहेऐसीअसेजयाधुकी तोसमदुःखस्वरवीही धीरहितोपावतोमहासु-
क्ती १५ दोहा- जाकेव्यथानहोयकल्लु सरखदुःखगमेसमान॥
वेहेबिधियुक्तकेलहे बातवहेपरमान १५ ओवी- सुखदुःख
तुल्यमानिती जेसुखदुःखानधरिती तेउत्तमपुरुषहोती तयांमो-
क्षअसे १५ अभंग- पैंगानदेतीलव्यथा जयापुरुषासमर्था
१ समभावनाआरंभा उत्तमनगरींपुरुषर्षभा २ दुःखींस्वस्वींएक
भावो तोचमोक्षपुरींरावो ३ आणिकसांगणेंतेंकांहीं तुकावदेउर-
लेनाहीं ४ ॥१५॥

श्लो०- नासतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेस-
तः उभयीरपिदृष्टोऽतस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शिभिः॥१६॥

टी०सम०- असदेहनजोनित्य जीवसन्ननित्यतो दोहींचेंतत्त्व
यादोंत तत्त्वज्ञींब्रह्मदेखिलें १६ आर्या- लटिक्यासत्यत्वनसे
नाहींमिथ्यात्वतेविसत्याला हानिर्णयदोहींचा आहेबाविदितत-
त्त्ववेत्यांला १६ दोहा- जोऐसेबिनसेनहीं जोबिनसेसोनाय॥
जोइनतत्त्वनकोलखे गनियेग्यानिनमाय १६ ओवी- नाहींतें
नुपजेकांहीं आहेत्यासीअभावनाहीं दोन्हींतदोन्हीपणपाही त-
त्त्वज्ञानीपाहती १६ अभंग- असदेहनजोनित्य जीवसन्नतो
अनित्य १ दोहींचेंतत्त्वयादोनी ब्रह्मदेखेतत्त्वज्ञानी २ तुकाकरितो
प्रार्थना झणीझणालउमजेना ३ ॥१६॥

श्लो०- अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम्
विनाशमव्ययस्यास्थनकश्चित्कर्तुमर्हति॥१७॥

टी०सम०- अविनाशीतेंचिजाण ज्याणेंहेंच्यापिलेंजग कोणीचाअ-
व्ययांशाचा नाशहीनकरूंशके १७ आर्या- व्यापीसर्वजगातें पार्था
तूजाणतेंचिअविनाशी वदतोंहेंचितुजामी कोणअशाअव्ययातया

नाशी १७ दोहा- ज्यासोंयहजगहेंभयो अविनाशीयहजान ज्या-
हीविनासनकोउसके तांहींआत्मान १७ ओंवी- आत्माअ-
विनाशतुवांजाणिजे सर्वव्यापकअसेसहजें तयानाशकरूनशकेहु-
जें हेंज्ञानधरूनिशोकनकरीं १७ अप्रभंग- नाशारहितजाणतें
ची जगव्यापीसत्तात्याची १ वार्तातयाचीकोणाला नसेराउकीजना-
ला २ त्याचानाशयाजीवानें नव्हेकोरीहीसाधनें ३ मगशोकअ-
विनाशाचा तुकाह्मणेभिथ्यावाचा ४ ॥ १७ ॥

श्लो०- अंतवंतइमेदेहानित्यस्योक्ताःशरीरिणः
अनाशिनो ऽ प्रमेयस्यतस्माद्ब्रह्मस्वभारत १८

टी० सम०- देहनश्वरज्याजीवा बोलिलाअंशानित्यतो अनाशीअ-
प्रमेयाचा प्रांडयास्तवभारता १८ आर्या - अविनाशीजीवाचा
होयतनूलागिभारताभरण यास्तवकुंतीतनया तूंकरिपार्थास्वधर्म
काभरण १८ दोहा- अंतवंतसबदेहमो जीवरहतहेंनीतअवि-
नाशीयहजकहें ऋद्धकरोतोनीत १८ ओंवी- देहनंवनाशवं-
त आत्मानाशरहित ज्यासिअज्ञानह्मणिजेत पार्थाउठयुद्धासी १८
अप्रभंग- देहनाशवंतपुरे जीवज्ञानसाचोकारें १ अंशब्रह्मांचा
तोनित्य नव्हेकधींहीअसत्य २ अविनाशीअप्रमेय जाणुनियुद्ध
करीस्वये ३ तुकाह्मणेहाविकल्प धरित्याबाधीलगापाप ४ ॥ १८ ॥

श्लो०- यएनंवेत्तिहंतारंयश्चैनंमन्यतेहतम् ॥
उभौतौनविजानीतौ नायंहंतिनहन्यते ॥ १९ ॥

टी०- सम०- भेदवादीह्मणेमारी चार्वाकह्मणतोभरे दोघेहीने-
णतीआत्मा नहामारीनहामरे १९ आर्या- आत्माबधीह्मणे-
जो आणिवदेजोबधीनिहीतोपे नबधीनमरेआत्मा करिती अ-
ध्यासमूर्खतेदोघे १९ दोहा- जोयाकोहंतागमे हनोगमेजो-
कोय चहमारनमरेनही अग्यानीवोदोय १९ ओंवी- ऐसेम्ह-
णतीहामारिवो दुसराह्मणिहामारवीतो दोघेनेणतीकोणमारि-

तो मारणें मरणें असेना १९ अमंग- भेदवादीयांचें मत मारी
ह्मणती तेने मांत १ चार्वाकाचें ज्ञान खोटें मेलें ह्मणती अवचटें २ प-
री नेणती दोघेही न तो मारी ह्मणे कांहीं ३ तुका विनवितो संतां चि-
त्तदेणें अपूर्वता ४ ॥१९॥

श्लो०- न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भ-
वितावानभूयः अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो
न हन्यते हन्यमाने शरीरे २०

टी० सम- न हा होतो मरतो वा कधींही देहासंगें होउनी होत नाही॥
अजानित्या शाश्वताचा पुराणा देहादृश्या मारितां मारवेना २० आ-
र्या- आत्मान होय न मरे न कधीं होऊनि मागुता होतो शाश्वत पु-
राण अज जो न मरे मरतां शरीर आ होतो २० दोहा- ग्रहन मरे उप-
जेन ही भयो न आगे होय अज पुरातन नित्य हे मारे मरे न सोय २०
ओंवी- आत्माना शरहित उपजों न लाहे निश्चित हा अज नित्य
पुराण शाश्वत यास नाही सर्वथा २० अमंग- न व्हे जन्मची ज-
यासी तया मृत्यु केवीं यासी १ कधीं देहाचे संगतीं नेणे येणे जा-
ण्या प्रती २ देहासंगें असतां नाही हें चित्याचें नवल पाहीं ३ अ-
ज नित्य शाश्वत तो देहें दृश्यें गवसेना तो ४ मारितां ही मारवेना
तुका ह्मणे या पुराणा ५ ॥ २० ॥

श्लो०- वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजमव्ययं
कथं स पुरुषः पार्थ कंघातयति हंतिकम् ॥ २१ ॥

टी० सम०- पूर्वे क्लृप्तसणीं यांतें जाणतो पुरुष स्वयें प्रकृती के-
गळा कोणा मारी वा मारवी कसा २१ आर्या- अज अव्यय-
अविनाशी आत्मा ऐसें मनांत चि विचारी मग तो पुरुष कसारे पा-
र्था कोणासि मारवी मारी २१ दोहा- जो जानत है आत्मा अव्य-
य अरु अविनाश सो न हि मरे न मार सकें अविकारी अविनाश २१
ओंवी- आत्मा जाण अविनाश अव्यय ह्मणती तयास अर्जना

ऐशियाजीवास कवणमासूंशाके २१ अभांग- पूर्वोक्त्याच्यालक्षणा पुरुषजाणेविचक्षणा १ येहवींयाप्रकृतीला मारीकोणवेगळा ला २ मारितोकैसाआतां तुकाधिनवितोश्रोनो ३ ॥२१॥

श्लोक- वासांसिजीर्णानियथाविहायनवानि
गृण्हातिनरोपसृणि तथाशरीराणिविहायजी-
र्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही २२

टी० सम०- वस्त्रेंजुबींटाकुनिजेविंदेतो शरीरधारीनविंअन्यघेतो कलेवरेंटाकुनिजीवजीर्णें घेतोनवींअन्यअनेकवर्णें २२ आर्या- जैसानरकौंतेया नूतनघेतोत्यजूनिजीर्णपट तैसादेहनवाघे देहीहीटाकुनीज्जनानिपट २२ दोहा- जैसेपटजीरनतजे पहिर- तनरज्जनबीन देहपुरा नोजीवतजे धरननईपरवीन २२ ओंवी- जीर्णझालियावरी परिधाननवींकरी कलेवरत्यजूनीधरी देहीअ- न्य २२ अभांग- वस्त्रेंजर्णीत्यागुनीयां नवींघेणेंपांघराया १ शरीराचेतेचभावे येथेंचैतन्येवागावे २ जीर्णदेहत्यागेंदुजा तुका- ह्याणेयाचकाजा ३ ॥२२॥

श्लोक- नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावकः
नचैनंक्लेदयंत्यापो नशोषयतिमारुतः ॥२३॥

टी० सम०- यालानतोडितीशस्त्रें यालाअग्नीनजाळिही नपाणी भिज्जुवीयाला नकरीशस्त्रवायुही २३ आर्या- शस्त्रेंछिन्नन- व्हेहा आत्मातैसाचपावकेंनजळे नकरीशस्त्रहिवायू करबेना आर्द्रहीतयासजळें २३ दोहा- यहनकदेहधियारसो पाव- कसकेनजारि भीजसकेजळताहिने सोकनसकेबतयारि २३॥ ओंवी- शस्त्रींनतुटेकांहीं अग्नीनजाळीपाही जळबुडविणार नाहीं वायूच्यानेंनशोषवे २३ अभांग- यालानतोडितीशस्त्रें वह्निजाळीनाशिरवायें १ नपाणीबुडवीयासी वायुनउडवीबळेंसी २ शस्त्रवातेअणुगर्भू हातोनित्यचस्वयंभू ३ सत्तामात्रेंयानिराळा

तुकाह्मणेधन्यकला ४ ॥२३॥

श्लो०-अच्छेद्योऽयमदात्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य
एवच नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोऽयंसनातनः२४

टी०सम०- छेदादाहानहायोग्य शोषायाभिजवावया नित्यस-
र्वातिजोस्तथा जोशाश्वनअचंचल २४ आर्या- अच्छेद्यअदा-
त्यपुरुष कितितुजउघडोनिसांगबावरणं अक्लेद्यअशोष्यतसा
नित्याचल आद्यसर्वगावरणं २४ दोहा- ,कटेजरेसूखेनही औ-
रनभीजनजोग सदारहेसबठौरधिर अबिनाशिबिनरोग २४
ओंवी- नबुडेनतुटेशोषं जीवव्यापूनिअसे स्थाणुवतअचळदि-
से परिपूर्णभरला २४ अभंग- छेदावधानहायोग्य यत्नअ-
मीचाअयोग्य १ नसेसकलाहाकधीं मिजलानाहींकायबाधी २ ॥
स्थाणुपरीस्थीरसर्वां नित्याचळभरलीउर्वा ३ अचंचळरूपज्या-
चें तुकयाध्यानलागेत्याचें ४ ॥२४॥

श्लोक-अव्यक्तोऽयमचिंत्योऽयमविकार्योऽ-
यमुच्यते तस्माद्वैविदित्वेनानानुशोचितुम-
र्हसि ॥२५॥

टी०सम०- नचिंतवेनिराकारा बोलिलानिर्विकारहा याकारणें
यासिअसे जाणशोकनकोकरूं २५ आर्या- अव्यक्ताचिंत्यपु-
रुष अविकारीवदनिजाणसुश्लोक जाणुनियासुवऐसें नक-
रींपार्थाकदापितूंशोक २५ दोहा- प्रगटनहींजुअचिंत्यही ॥
अविकारीतूंजान ऐसेंजाकोजानिके सोकलोहिजनमान २५ ॥
ओंवी- नकळेचिंतीनयेअव्यक्तीं तयासिअविकार्यहणती ऐ-
सेंजाणोनितूंकिती वृथाशोककरिनोसी २५ अभंग- ज्या-
सीआकारचिनाहीं त्याचेंचिंतनतेंकायी १ जेथेंहैंतहेंशीरेना निर्वि-
कारहेंचीजाणा २ त्याकारणेंयासीअसे शोकनधरीमानसें ३ के-
लाशोकफळकाय तुकाह्मणेबायांजाय ४ ॥२५॥ श्रीसच्चिदानंद

श्लो०- अथचैनंनित्यजातंनित्यंवागमन्यसेमृतम्
तथापित्वंमहाबाहो नैनंशोचितुमर्हसि ॥२६॥

टीकां-सम०- आतांदेहासवेंहोनो मरतोजरिमानिसी तरीतूज-
महाबाहो याशोकासिनयोग्यता २६ आर्या- नित्यमरेजचेतो
जीवअसेमानिसीजरीधीक हेविजयमहाबाहो नकरींचित्तींनथा-
पितूंशोक २६ दोहा-जोतूजाननजीवकों जनममरणपुनिहोय
ताहूसोकहीनकरे मनहृदतामेजोय २६ ओंवी- जीवनउप-
जेननासे हेतुलाज्ञानअसे अर्जुनाजाणोनिऐसें शोकासिकाय
कारण २६ अप्रंग- आतांदेहासवेंहोनो जरीमरतोमानिसी १
तरीतूजमहाबाहो शोकग्रहोनसावा २ सर्वजाणतयांच्याराया पा-
हेतदयांशोधोनी ३ तुकाह्मणेकृपावंता दासचिंतातुजआहे ४।२६

श्लो०- जातस्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच
तस्मादपरिहार्ये ऽथैनत्वंशोचितुमर्हसि २७

टी०सम०- जोझालात्यासिमरण मेल्याजन्महिनिश्चित परिहार
नसेज्याला त्याशोकासिनयोग्यतू २७ आर्या- झालानिश्चित
मरतो निश्चितमेलहिजन्मतोलोक नदळेहेंकोणाशीं यास्तवनक-
रीकदापितूंशोक २७ दोहा- जोउपजेसोबिनासेहे मरेसोउपजेआ-
य होनहारसोहोतहे ताहिनसोकबढाय २७ ओंवी- उपजली
यासमृत्यू मेलियासजन्मसत्यू हाऐसाअपरिहारअर्थू शोकनक-
रींमानसी २७ अप्रंग- जन्माआलियामरण राळीकोणअर्जुना
१ मृत्युपाठीलागेजन्म कोणनेमढांसळी २ परिहाराजेविरहित ने-
दीचित्तत्याशोकीं ३ तुकाह्मणेजेअयोग्य होयभोग्यकोठोनी ४।२७

श्लो०- अव्यक्तादीनिष्कृतानिव्यक्तमध्यानिभार-

त अव्यक्तनिधनान्येव तत्रकापरिदेवना २८

टी०सम०- भूतांचीआदिअव्यक्तीं मध्येंहींव्यक्तदीसती अव्यक्तींचे
तथाजाती त्याचातोखेदकांपरी २८ आर्या- मायेपासुनिसुद-

ती भूतेंतीमाजिमागुतींदडती मध्येंउगीचदिसती यासाठींसुज्ञको-
णतेरडती २८ दोहा- पाछोजाइनजाइये आगेखरेनजाय माझ-
हिकछुनदेखिये ताकोंसोकनमान २८ ओंवी- प्रकृतीपासूनहो-
ती मरणपर्यंतदीसती मागुतींप्रकृतींसामावती हाशोकतुज अ-
योग्य २८ अप्रसंग- भूतजातिंआदीएक प्रकाशकअव्यक्त १ म-
ध्यव्यक्तयाचाभाव जोस्वभावमृगजळीं २ लयअव्यक्तींनेमिला
खेदआलातुजकैसा ३ उगीत्याचित्तवेदना तुकयाध्यानातेंनये ४ २८

श्लोक- आश्चर्यवत्पश्यतिकश्चिदेनमाश्चर्यव-
द्दतितथैवचात्यः आश्चर्यवच्चैनमन्यःशृणो-
तिश्रत्वाप्येनंवेदनचैवकश्चित् ॥२९॥ श्रीशं

टी०सम०- आश्चर्यवत्साहतियासिकोणी आश्चर्यवद्बोलति ए-
कवाणी आश्चर्यवत्तुएकति एककानी कोणीअहोनेणतिआइ-
कोनी २९ आर्या- आश्चर्यापरिकोणी ऐकुनिनेणेंतसाचिबा-
पाहे कोणीऐकुनिनेणें आल्याशींजाणतीनबापाहे २९ दोहा-
जोयाकोदेखतकहे बोलतअचरजभाय सनेअचंबोसोलगे यह-
जानोनहिजाय २९ ओंवी- आश्चर्यरूपकोणीदेखती आश्चर्य
कोणीबोलतीऐकती आइकोनीविसरती आश्चर्यधोर २९ अप्रसंग-
कोणीपाहतीआश्चर्ये निजधर्मेंसारोपें १ कोणीआश्चर्यातेंबोले नि-
केंभलेमनदेती २ कोणीआश्चर्याऐके वार्तापिकेमोक्षाची ३ को-
णीनेणतीऐकोनी ऐसीकाहणीह्यणेतुका ४ ॥२९॥

श्लो० देहीनित्यमवध्योऽयं देहे सर्वस्य भारत
तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि ३०

टी०सम०- देहधारीनहावध्य सर्वदेहांतभारता भूतेंतोंनखरें
तस्मात् त्याच्याशोकानयोग्यतूं ३० आर्या- देहींसकळांच्याहो
पार्यादेहीअवध्यहेंघोक यास्तवभूतांदिषयीं नकरींसरखयाम-
नांततूंशोक ३० दोहा- जीवनमारोजातहै बसतसबनकदे-

ह तातेशोकनकीजिये करिकाहूसेंनेह ३० ओंवी- देहीनित्यवंत
पाही जीववधिलानवचेकांहीं हासर्वभूतांचेठायीं वृथाशोककळून-
को ३० अभाग- देहधारीनहाबद्ध जोअबद्धयमासी १ सर्वदेहां-
तभारता पूर्णसत्ताविन्मय २ भूतेंतरीनाशवंत खेदकरीतकशाचा
३ नव्हेसिअर्जनातूंयोग्य भवआरोग्यतुकया ४ ॥३०॥

श्लोक-स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनविकंपितुमर्हीसि॥

धर्म्यादियुद्धाच्छ्रेयोऽन्यत्क्षत्रियस्यनविद्यते३१

टी० सम०- स्वधर्मपाहुनीकंपा करायासिनयोग्यतूं धर्मयुद्धाहुनी
श्रेय क्षत्रियांसनआणखी ३१ आर्या- निजधर्मावरिदृष्टी दे-
उनिपार्थाभिऊनकोयुद्धा युद्धाविणतोक्षत्रिय नपवेकल्याणहेध-
रींअद्धा ३१ दोहा- आपनोधर्मविचारतूं जिनसोंछोडसंग्रा-
म धर्मजुद्धतेंक्षत्रियहे औरनकलुअभिराम ३१ ओंवी-स्व-
धर्मजाणशीजरी भयासिनव्हीअधिकारी धर्मयुद्धाहुनिश्रेय
तरी क्षत्रियांअधिकनसे ३१ अभाग- स्वधर्मपाहोनिवृथाआ-
लीबापायेवेळे १ तरिहेयोग्यनव्हेदया पतनींकायाघालील॥२
धर्मयुद्धारेवांचुनी श्रेययेस्थानींहिसेना ३ क्षत्रियाचेक्षेत्रधर्म॥
तुकावर्मनिवेदी ४ ॥३१॥

श्लोक-यदृच्छयाचोपपन्नंस्वर्गद्वारमपावृतम्

सखिनः क्षत्रियाः पार्थ लग्नंतेयुद्धमीदृशम्३२

टी० सम०- प्रार्थिल्यावीणजेंझालें स्वर्गाचेंद्वारउघडें सखीनि-
र्भयतेऐसे युद्धक्षत्रियलाधती ३२ आर्या- आयासाविणमि-
ळतां स्वर्गाचेंद्वारयुद्धहेउघडें मानावेंसौख्यमनीं पार्थाक्षत्रिय
जनेंमहासगडें ३२ दोहा- अपनीइच्छातेलल्यो खुलोस्वर्गको
द्वार भागवतक्षत्रियलहे ऐसोरणयाबार ३२ ओंवी-देव
हाणेपार्थासी दैवेंआणिलारणासीं मुक्तस्वर्गद्वारासी युद्धीं
क्षत्रियांलाभ ३२ अभाग- अर्जिल्याविणझालेंहे पुरत्यापा-

यथरूनिस्सिद्धरणीं ३७ दोहा- उरतमरेस्वर्गीहितहे जितेयहम-
हीभोग ऊरुअर्जनतुंजुद्धकर यहिजेतोकांजोग ३७ ओंवी- मे-
लियास्वर्गप्राप्ती वांचल्याहोसीलएध्वीपती हेंधरूनियांचित्तीं यु-
द्धालागींउरिगा ३७ अभंग- मेल्यायेधेंस्वर्गवास हातोमोडिला
उल्हास आलावांरास्वकर्मास तोकोणासभंगेना १ नाहीनरीभ-
जातेजे जिंकिलीयाकुरुराजे भूमंडळींचेभोगिजे सर्वसरवनित्या-
नीं २ यद्यालागींशोकत्यागीं ऊरुधेंर्यबळेअंगीं संज्ञाचियेसेल
भागीं अधिकारीतूंहोई ३ तुकाह्मणेभूमिभार उतरावानिर्धार या-
स्तवअनुभवसार देवोत्यासीनिवेदी ४ ॥३७॥

श्लोक- सुखदुःखेसमेकृत्वा लाभालाभौजयाज-
यौ तनांयुद्धाययुज्यस्वनैवंपापमवाप्स्यसि ३८

टी०सम०- लाभालाभसुखेंदुःखें जयापजयहेसम मानूनिकरि-
तूंयुद्ध याणेंपापनपावसी ३८ आर्या- करुनिसमानजयाजय
लाभालाभांससौख्यसंतापा मगकरियोगरणाचा घेणेंपार्थानपा-
वसीपापा ३८ दोहा- लाभहानिसुखदुःखअरु जीतेहारिसमान
तातेअर्जनयुद्धकर पापलेहिजिनमान ३८ ओंवी- सुखदुःख
समकरूनी लाभअलाभनधरींमनीं अजयोजयोसांडुनी युद्धक-
रिवांपापनाहीं ३८ अभंग- प्रीतिधरित्याजेंपावे सुखतेथेंगा
संभवे विषयविद्योगींहेलावे दुःखार्णवलहरी १ दोहींसमबुद्धि-
रीं लाभालाभनपासरी मगतूंसुखेंयुद्धकरा पापमाथाआढलेना
२ निर्विकल्पनोनिःसंगु निःसंगीचअनुरागु तुकाह्मणेचांगु निज-
मोक्षआतुडे ३

श्लोक- एषातेऽभिहितासांख्ये बुद्धिर्योगेति-
मांशरणु बुद्ध्यायुक्तोयथापार्थकर्मबंधंप्रहास्य-
सि ३९

टी०सम०- सांख्यहेंबोडिलोंयुद्धीं योगाचीबुद्धिआदक ज्याकर्म

योगबुद्धीनें कर्मबंधासितोडिशी ३९ आर्या- कथिलीसांख्यावि-
षयीं यापरिमीसांगनोमनीपरिस जीकर्मबद्धनकरी कोणदुजोश्रेष्ठ
युक्तियापरिस ३९ दोहा- सांख्यबुद्धीतोसोंकही कहतजोगविधि
तोय ताबुद्धिकेंसंजोगतें रहेनकर्मनमोय ३९ ओंवी- बुद्धीसांख्य
मतीची सांगेनतुलामुळींची तेणेंतुलतीलभवबंधाची कर्मबंधनें ३९
अभंग- बोलिलोंयेथेंअर्जुना सांख्यबुद्धीहेचीजाणा सर्वांविशींतूं
देखणा हितघेईआपुलें १ योगींबुद्धीधनुर्धरा जींतबहुतसेविचा-
रा त्यांतदेईकर्णद्वारा जेंस्वहितसर्वांचें २ अहोप्रत्यक्षकर्मयोगें यो-
गींरचाअंतरंगें धुवगनेघेणेंजग तारावयाबुद्धीनें ३ आतांतिच्या
संगतीनें कर्मबंधेंमुक्तहोणें तुकाह्मणेसावधपणें बुद्धिवंतेंऐकावी

श्लो०- नेहाभिक्रमनाशोऽस्तिप्रत्यवायोनविद्यते
स्वल्पमप्यस्यधर्मस्य त्रायतेमहतोभयात् ॥४०॥

टी०सम०- विद्येंअपूर्णतायेथें नसेनप्रत्यवायही नाशीधोराभया-
तेंही स्वल्पईश्वरिअर्पिनां ४० आर्या- जेथेंअनुक्रमाना ननाशही
प्रत्यवायहीकांहीं स्वल्पहिधर्मपहाहा रारवीवारुनिभयाअनेकांहीं ४०
दोहा- कर्मकरेचिनबासना तांकोहोयविनास अल्पकरेजूधर्मयह
कारतभवभयफास ४० ओंवी- निष्कामकर्मकरणें प्रत्यवायनचे
बोलणें थोडियाधर्माचेनिकरणें महाभयेंतरशील ४० अभंग
विद्येंछुकितांपूर्ण दिसोंयेतेंयेथेंगौण मिथ्याप्रत्यवायपण ना-
स्तिकत्वेउडेल १ महाभयातेंहीनाशी भूतांजेविंदेवऋषी कीजे
स्वल्पईश्वरासी अर्पित्याचेंहेफळ २ तुकाह्मणेदीनानाथ हीनरी-
नपाहुनिपार्थ दयाकरोनीपरमार्थ हातींत्याच्यादेतसे ३ ॥४०॥

श्लो०- व्यवसायात्मिकाबुद्धिरेकेहकुरुनंदन ॥ ब-
हुशाखात्नतांश्च बुद्ध्याऽव्यवसायिनाम् ४१

टी०सम०- निश्चयाचीबुद्धिएक यामार्गीकुरुनंदना बहुशाखा
अशाबुद्धी अनंताकामुकाचिया ४१ आर्या- व्यवसायात्मक

बुद्धी धरिपार्थाएकतुंअविच्छिन्न अव्यवसायीजेनर त्यांच्याबुद्धी
अनंतहीभिन्न ४१ दोहा- बुद्धिजनिश्रव्यवंतकों एकहेतुकेजा
न जिनकोनिश्रव्यनाहिने तिनहुंबहुविधमान ४१ ओंवी- बु-
द्धिनिश्रव्यात्मक यात्मागींबुद्धिएक बहुभाष्यबुद्धिदेख कामु-
काचिया ४१ अभंग- निश्रव्याचीएकबुद्धी जेकावारकउपा-
धी ययामार्गामधीं ऐककुरुनंदना १ बहुशाखाभवरुखा छा-
याशीतळस्वात्मिका तेथेंअनंतकामुका बुजवणीजाहली २ तु-
काक्षणेबुद्धियोगें साधकतरतीनिजांगें कोणीकुबुद्धीकुसंगें प्रा-
णीमानबुडाले ३ ॥४१॥

श्लो०- यामिमांपुष्पितांवाचंप्रवदंत्यविपश्चितः
वेदवादरताः पार्थनान्यदस्तीतिवादिनः ॥४२॥

टी०सम०- श्रुतींतस्वर्गजोपुष्प मूर्खतेंपलमानिती तेवेदवादींच
रत नाहींक्षणातिआणखी ४२ आर्या- अज्ञानीजेमानव पुष्पि-
तवाणीचहेतयांमान्य जेवेदवादरतते क्षणतीनाहींचयाविनाअ-
न्य ४२ दोहा- वेदहिमाननस्वर्गफुल फलअग्यानीहोय कहत
जुहै कच्छुभीरनहीं तिनमेंग्याननहोय ४२ ओंवी- वेदवाचा
पुष्पित स्वर्गफूलत्य जावेंसांगत अज्ञियावसेंनिश्चित फलयकू-
निकर्मकरी ४२ अभंग- गूढउद्बोधनांप्रीती वेदींगर्जिनत्या
श्रुती साधनयोगाच्याहातीं स्वर्गफूलअपीती १ चाळवलेबहुगे-
ले मूर्खींफळतेंमानिलें तेवदवादीरतले नाहींपाहिलेअनुभव
२ स्वर्गपरतेंनाहींस्वरव ऐसेपावलेमूढदेख तुकादेवापाशींसुख
अक्षयाचेंमागत ३ ॥४२॥

श्लो०- कामात्मानःस्वर्गपराजन्मकर्मफलप्रदाम्
क्रियाविशेषबहुलांभोगैश्वर्यगतिंप्रति ॥४३॥

टी०सम०- इच्छितोस्वर्गपरजे जन्मकर्मफलप्रदा बहुकर्मद्रव्य
साध्या भोगभाग्यगतीअशा ४३ आर्या- जीजन्मकर्मफल-

दा कर्मैबहुलासकाममानवती. भोगैश्वर्यगतीजे स्वर्गार्थिबहुतिला-
चमानवती ४३ दोहा- भोगबदाईकेलिये करतहुपासोंप्रीत ॥
स्वर्गलाभकीकामना हेतज्जतिनकेचित्त ४३ ओंवी- सकामबुद्धी
आचरती स्वर्गस्वरवातेणवती पुण्यसरलियाअंतों पुनरपिभोगिनी
भोग ४३ अष्टांग- योराकर्मसाधेधनें जनसाधिनीसाधनें नाके
कहोत्यामार्गनिं द्विजतुंदेंचाविलीं १ भोगभोग्यगतीअशा मत्स्य
लुब्धगच्छामिषा स्वर्गपरपैंदुराशा जन्मकर्मफलद्रूप २ तुकाह्यणे
वासनेला भोगगोडीअशेषाला स्वरज्जायमगशोकाला प्राप्तहोणें
अखंड ३ ॥४३॥

श्लो०- भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तथाऽपहृतचेतसाम्
व्यवसायात्मिकाबुद्धिः समाधौ न विधीयते ४४.

टी०सम०- भोगभोग्यांतआसक्त कामनाहृतबुद्धिजे एकाग्र-
तासमाधीत नबुद्धीसतयांचिया ४४ आर्या- पुष्पितवाणि-
सफ्रलले भोगैश्वर्यप्रसक्ततेविषयीं व्यवसायात्मकबुद्धी त्या
लानोहेसमाधिच्याविषयीं ४४ दोहा- भोगबदाईकामना चित्त-
तिनकोहरलेत निश्चयकरिकेबुद्धकों नहिसमाधिमेदेत ४४ ओंवी-
भोगभोग्यांतआनंद कामनाहृतस्वरूपानंद एकाग्रतासमाध तथा-
चीहेनबुद्धी ४४ अष्टांग- भोगाभ्यासेंभोग्यदिसे सक्तहोईमा-
नसें जैसैंकामासीपिसैं पैनारीचेंलागलें १ हरिलीकामनेनेंबुद्धी
उरोंनेदीआत्मशुद्धी हिवेंपीडिलातोकधीं प्रावरणासीसोडीना २
मगसमतासमार्धांत बुद्धिघालूंनेदीहात तुकाह्यणेमेत कायजा-
णेअमृता ३ ॥४४॥

श्लो०- त्रैगुण्यविषयावेदानिस्त्रैगुण्योभवाजुं
न निर्द्वैतोनित्यसत्त्वस्थोनिर्योगक्षेमआत्मवान् ४५

टी०सम०- काम्याचेवेदविषय पार्था निष्कामहोयतूं आणिनि-
श्चितनिर्द्वैत नित्यसत्त्वस्थआत्मवित् ४५ आर्या- सत्त्वस्थइंद्र

रहित निर्गुणहोत्रिगुणविषयहावेद जितचित्ताकेंतेया योगक्षेमीं
न बाहिजेखेद ४५ दोहा- त्रिगुणकर्मकोंकहतहै वेदसतत्यजु
मीन धीरजधरेसरुखदुःखलहे जोगछिनतजन्वीत ४५ ओंवी-त्रि-
गुणात्मकवेदजाण अर्जनाहोयतूंनिर्गुण सत्वेराहेहंहृत्यजून आ-
त्यत्वींअसोनियां ४५ अभंग- कामिकचित्ताचेंरंजन वेदबो-
लिखावचन परीविषयतेसान मानितांचिपोससी १ पार्थानिष्काप
होयतूं माझेवाक्यधरूनीतूं जैसानिर्द्वंद्वनिश्चित नित्यसत्वनसो-
डीं २ आत्मवेत्ताहोऊनीया त्यागींकल्पनीकमाया तुकास्यणेकाया
काळजैसासांडवी ३ ॥४५॥

श्लो०-यावानर्थउदपानेसर्वतःसंप्रुतोदके॥

तावान्सर्वेषुवेदेषु ब्राह्मणस्यविजानतः॥४६॥

टी०सम०- जेंजेंकार्यजळींक्षत्रीं होतेडोहांतसर्वतें वेदींकाम्यसरवें
तींही ब्रह्मीब्रह्मज्ञजोनयां ४६ आर्या- कृपादिउदकपानीं जीकांयें
तींमहान्हदींघडती तैशींवेदोक्तफळें ब्रह्मज्ञान्यासिसर्वमांपडती ४६
दोहा- सरितासागरकूपसां सरतज्येकेकाज तैसेंजानेंब्रह्मकों ले-
तवेदकींसाज ४६ ओंवी- स्वल्पउदकींघडेजेंकांहीं तेंसर्वसंपादि-
तीन्हदाचेरायीं वेदशास्त्रज्ञासही तेंसरुखब्रह्मींमिळे ४६ अभंग-
स्वल्पोदकींजेंजेंकार्यपैउपजे तेंतेंचनिपजेडोहामाजी १ वेदक्रिया
काम्यउद्भवेनियम्य तेंतेंघडेसाम्यब्रह्मबोधीं २ ब्रह्मीजोब्रह्मज्ञ स-
खीतोसर्वज्ञ तुकास्यणेप्राज्ञपुढेंऐका ३ ॥४६॥

श्लो०-कर्मण्येवाधिकारस्तेमाफलेषुकदाचन॥

माकर्मफलहेतुर्भूर्मातेसंगोऽस्त्वकर्मणि॥४७॥

टी०सम०- अधिकारतुतेंकर्मीं तत्कळींनकदापिही झणीतूंलाकि-
सीकर्म झणीतूंफळइच्छिती ४७ आर्या- कर्मीअधिकारअसोन-
कधींत्याच्याफळींअसोपार्था नफळासीकारणहो नत्यागावेंचकर्मरू-
पार्था ४७ दोहा- तूंअधिकारीकर्ममें नहिफलनकोहेत कर्मनि-

केंफळछांडिकें गहिकर्मकरीचेत ४७ ओंवी- कर्माधिकारीहोउनी
तेंफळनधरीमनीं फळाविरहितहोउनी कर्मकरावें ४७ अप्रभंग-
अधिकारकर्मीतूतेंआहेपार्था परीनसर्वथाफळांत्याच्या १ कंदाळु-
नजरीत्यागकर्मीधरी तेयाधरेवरीअयोग्यकीं २ झणीफळआशा
धरिसीवीरेशा तुकाह्मणेनाशाकारणहें ३ ॥४७॥

श्लो०-योगस्थः कुरु कर्माणि संगंत्य क्त्वा फलानि-
च सिद्ध्यसिद्धोः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ४८

टी० सम०-योगस्थकरिकर्मेंतूं होउनीराकुनीफळें सिद्धीअसिद्धीं
तसम समत्वायोगबोलिजे ४८ आर्या- योगस्थहोउनिकरी क-
र्मासोडुनिधनंजयाममता सिद्धिअसिद्धीसमत्या मानीतूंजाणयो-
गतोसमता ४८ दोहा- जोगकेंलियेकर्मकूं सबेसंगकोंत्यांग॥
सिद्धिअसिद्धिसमानगनु यहजोगअनुराग ४८ ओंवी- योगआ-
चरोनी कर्मफळसंगत्यजूनी सिद्धिअसिद्धिसमधरूनी राहेंतूंअनु-
रागी४८ अप्रभंग- सिद्धिगेलेंकर्मतरीनासंभ्रम आणिउपोपरमजा-
चूंनेदी १ ऐसेंकरिचित्तकर्मआचरत फळांत्याचाहेतनठेवूनी॥२
योगस्थकरावेंसमतींभरावें तुकाह्मणेव्हावेंजीवन्मुक्त ३ ॥ ४८ ॥

श्लो०-दूरेण त्वावरं कर्म बुद्धियोगाद्भूतं न जय ॥
बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥ ४९ ॥

टी० सम०-बुद्धियोगाहुनीनीच कर्मफारधनंजया पाहेंरक्षकबु-
द्धीतें तुच्छेंकर्मफलप्रदें ४९ आर्या- जाणुनिसुबुद्धियोगा हु-
निपार्थाकर्मयोगतोअवर जाबुद्धिसबाशरण कृपणफळेच्छेसतूं
कदानवर ४९ दोहा- बुद्धिजोगसेकर्मकों अर्जनतोघटिजान
शरणहोहुबुद्धिकें दीनकामनामान ४९ ओंवी- बुद्धियोगाहुनी
हीन ज्ञानयोगातेंइच्छून कर्मकरीफलराकून तुच्छफल ४९ अ-
प्रभंग- बुद्धियोगाहूनकर्मयोगासन धनंजयाज्ञानबुद्धेंऐसें१पा-
हेंरक्षकयाबुद्धिकुरुयाया तुच्छकर्मेंतूंयातकीफळें २ प्रहृतीवां-

चूनीभांभावलेझानी तुकाहणजेज्यानींआराआरी ३ ॥ ॥४९॥

श्लो०- बुद्धियुक्तोजहातीहउभेसकृतदुष्कृते॥

तस्माद्योगाययुज्यस्वयोगःकर्मसंकौशलम् ५०

टी०सम०- जिताचिपापपुण्यातें नाशितोबुद्धियुक्तजो ह्यणोनि योगीतूंयोज कर्मिकौशल्ययोगतो ५० आर्या- जोबुद्धियुक्तनरतो राकीदुष्कृतसकृत्यउपशल्य यास्तवयोगासिकरी योगचितोजाणकर्मकौशल्य ५० दोहा- बुद्धिजगतदोउतजगत कहांपुण्यकहांपाप जोकर्मतेंचतुरहें सोईकरीतूंआप ५० ओंवी- ज्ञानअंगीकारूनी फळेंहरपतीदोनी योगातेंअंगीकारूनी कुवाळ होय ५० अभंग- जितोंपापपुण्यनाशीबुद्धीगुणें ज्याचीपेंअगण्यसहासना १ ह्यणोनीपांडवाबुद्धियोगध्यावा कर्माअनुभवाकुशळत्वे २ येणेंमार्गेजाणेंकर्मासितोडणें आनंदभोगणेंह्यणेतूका३

श्लोक- कर्मजंबुद्धियुक्ताहिफलंत्यक्तामनीषि-

णः जन्मबंधविनिमुक्ताःपदगच्छंत्यनामयं ५१

टी०सम०- शास्त्रज्ञजेबुद्धियुक्त कर्माचेंफलराकुनी संसारबंधलेहूनी निर्दोषपदपावती ५१ आर्या- जेबुद्धियुक्तनरते राकुनि कर्मफलानुसंधानें पावतिअनामयपदा होअनिअलिसजन्मबंधानें ५१ दोहा- चाहतनहींकर्मफल जेपंडितबडभाग कर्मबंधकोंछोडिकें लहतमुक्तअनुराग ५१ ओंवी- ह्यणोनियोगीकर्मकरिती फलसंगादिकेंत्यजिती जन्मबंधावेगळेहोती पदपावतीअनामय ५१ अभंग- शास्त्रज्ञजेबुद्धीयुक्तपेंविशुद्धी कर्मफलविधीसोडनीयां १ प्रपंचबंधनविवेकेंतोडुन पावतीनिर्वाणनिर्दोषीक २ तुकाहणजेदेवज्ञानाचाअनुभव सुगमहेठेवसाधकाची३५१

श्लो०- यदातेमोहकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति

तदागंतासिनिर्वेदंभोतव्यस्यश्रुतस्यच ॥५२॥

टी०-सम०- अज्ञानमोहमयहें तुझीबुद्धितरेजयीं श्रुतअश्रुतभोगाचें तेव्हांवैराग्यपावसी ५२ आर्या- जेव्हांबुद्धितुझीहे पार्थाज्जरेलमोहमयकलिला श्रोतव्यश्रुततेव्हां राकिलपावूनिभक्तिचीकलिला ५२ दोहा- मोहसिंधताजबतजे अर्जुनतरीबुद्ध जब पेलेवैरागकों चित्तमेकरिकेशरूढ ५२ ओंवी- ज्ञानजाणितलिया मोहसागरींतरतीधनंजया पाविजेतयागाया वैराग्यपावसी ५२ अभंग- अज्ञानमोहमयव्यासचित्तस्वये तेव्हांतेजपाहेतेचबुद्धी १ मगश्रुताश्रुतभोगाचीप्रतीत झाल्याप्राप्तहोतवैराग्यते २ तुकाह्मणेप्राणपश्चान्तापाविण नदेस्वेनिर्गुणवैराग्यते ॥३॥५२

श्लो०- श्रुतिविप्रतिपन्नातेयदास्थास्यतिनिश्चला समाधावचलाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि ५३

टी०-सम०- लौकिकश्रवणेंतुझी मळलीशरूढहोयहे बुद्धिथोर समाधींत तेव्हांतूंयोगपावसी ५३ आर्या- श्रुतिविप्रतिपन्नातव बुद्धिसमाधीमधींचतीअचळ जेव्हांस्थिरहोइलवा तेव्हांयोगासिपावसीअचळ ५३ दोहा- तेरिबुद्धवैराग्यमे स्थीररहीजबमीत तबसमाधिमेजागतूं लहियेनिहचलचित्त ५३ ओंवी-श्रवणसंदेहवाटेलजरी संदेहटाकूनिसांवरी तेणेंपावसीअवधारीं ॥ योगाश्यास ५३ अभंग- फळांच्याश्रवणेंतवबुद्धिशिणे तेणेंमळवणेंनिरंतर १ तेंशरूढ्हावयासमाधीआलीया जेव्हांकांविंसांव्याबुद्धियेते २ तेव्हांतूंपावसीमाझियायोगासी देवअर्जुनासीऐसेंबोले ३ ऐकावयाचित्तएकाग्रमारुत तुकाह्मणेमातधन्यझाली ४

अर्जुनउवाच.

श्लो०- स्थितप्रज्ञस्य काशासमाधिस्थस्य केशव स्थितधीः किंप्रभावेत किमासीत ब्रजेत किम् ५४

टी०-सम०- स्थितप्रज्ञकसासांग जोसमाधिस्थसर्वदा केशवाकायतोबोले असेवर्तेजगींकसा ५४ आर्या- चित्तेकाश्रयताची

स्थितधीची केशवाकवणभाषा स्थितधीकसाअसेतो बोलेचाले-
 हिसांगनिर्दोषा ५४ दोहा- जाकिबुद्धनिहचलसदा ताकोचि-
 न्हबताय कैसेबोलनक्यौरहत चलतसकैसेसीभाय ५४ ओंवी-
 स्थितप्रज्ञाचीबुद्धीकैसे योगीवर्तणूककैसे योगझालियात्या-
 सी स्थितप्रज्ञजाणिजे ५४ अप्रसंग- बोलेपांडुपुत्रदेवासीउ-
 त्तर सांगाकोणनरस्थितप्रज्ञ १ जोकांसमाधिस्थसर्वदानेमस्त
 केशवाप्रशस्तबोलावेजो २ बागतोयाजगीकैसेसाहोप्रसंगीं तुका-
 ह्यणेउगीनिगीकैसे ३

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- प्रजहानियदाकामान्सर्वान्पार्थमनो
 गतान् आत्मन्येवात्मनातुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ५५

टी०सम०- पार्थासिकळहीटाकी जेव्हांकाममनांतिल स्वरूपींच
 मनेंतुष्ट तोस्थितप्रज्ञबोलिजे ५५ आर्था- टाकीजेव्हांपार्था
 चित्तापासूनिसर्वकामासी संतुष्टात्मातेव्हां धरीस्थितप्रज्ञयोग्य
 नामांसी ५५ दोहा- जोहेंमनमोकामना तिनकोंजोतजिजाय
 आतमसोंसंतोरवगहि निहचलबुद्धीसोय ५५ ओंवी- देवह-
 णेपार्था जोनातळेकाममनोरथा आत्मस्वरवींस्थिरता तोस्थित
 प्रज्ञबोलिजे ५५ अप्रसंग- अगाथेअर्जनासावधानमना जेणेंया
 कामनाराकीयेत्या १ स्वरूपींमानसतोषलेंस्वरस निधीपायाळा-
 सनयारीतो २ स्थितप्रज्ञतोचीह्मणूंसच्यसाची समाधीजयाची अ-
 खंडीत ३ आनंदेंमरीनसर्वकाळचिंत तुकाह्मणेस्थितप्रज्ञऐसा ॥४

श्लोक- दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः
 वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥

टी०सम०- नदुःखांमनउद्विग्न नसुखाचीस्पृहाजया कामक्रोधभ-
 यातीत स्थितधीर्मुनिबोलिजे ५६ आर्था- दुःखांउद्विग्नमनव्हे निसृ-
 हहिसुखांअसादिसेलतधीं पार्थाक्रोधाग्निरहित जाणावासाधुनीं

जगींस्थितधी ५६ दोहा- दुःखकोंतजीभागेनही सरवचाहेनहि
चित्त तजेनेहऔरक्रोधभय अचलबुद्धिसोभीत ५६ ओंवी-दु-
खेंनिश्चलसरवसंगीं भयक्रोधराकूनिविरागी तोमुनीजाणजगीं॥
स्थितप्रज्ञबोलिजे ५६ अप्रंग- नदुःखमानसीउद्दिग्धहोईना॥
सरखेंहीबांछीनाश्रमसोसे १ आस्थानधरोचअसोनीयांआनी काम-
क्रोधमनींभयातीत २ स्थितबुद्धिमूनीतयासह्याणावें तुकास्योपावे
महासूख ३

श्लो०-यःसर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशक्तभाशप्तं
नाभिनन्दतिनद्वेष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥५७॥

टी०सम०- नसर्वत्रजयास्नेह बरेंवाईटभोगुनी बरेंवाईटनह्यणे
त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ५७ आर्या- पावुनिशक्तभाशक्तभासहि ह-
र्षद्वेषोर्मिचीनदीउतरे कोठेंस्नेहनसेज्या त्याचीप्रज्ञासदाप्रतिष्ठिरे॥
५७ दोहा- नेहकाहुसोंनहिकरे भलेबुरेनहिचाह भलेबुरेसोंकाज
नों थिरबुद्धिलखिताह ५७ ओंवी- शक्तभाशक्तभासद्यालिया॥
ममत्वेनगुंतेतयासाया आनंदबुद्धितया त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठिली ५७
अप्रंग- सर्वादेहींप्राणसमानत्यापरी नाठवेअंतरींगुणदोष १ व-
यावाइराचाघेतूंअनुभव होऊंनेदीजीवकासावीस २ मुखेंउच्चारि-
तांतोचिप्रज्ञावंत प्रतिष्ठापावतह्यणेतूका ३ ॥५७॥ श्रीशम्

श्लो०-यदासंहरतेचायंकूर्मोऽगानीवसर्वशः॥
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ५८

टी०सम०- जैसाकांसवसर्वांगें इंद्रियेंविषयांतुनी आवरूनिअ-
सेतेह्यां त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ५८ आर्या- विषयांतुनआकर्षी
इंद्रियगणजेविंअवयवाकूर्म तोचिप्रतिष्ठितमती योगाचेंजाण-
तोमहावर्म ५८ दोहा- जोकच्छुवागिजअंगकों खेंचअपमेले-
त तेंसंखेंचेइंद्रियांतजिबिरवयनसोंहेन ५८ ओंवी- कांसवअं-
गजैसें हातपायअवरीसरसे इंद्रियेंआवरूनिविशोषें तयाज्ञान-

प्रतिष्ठितं ५८ अभंग- कूर्मजैसाभावरोधीशरीराचा तैसाइंद्रि-
यांचामेळधरी १ आवरोनीऐसेऐसाजोयोगीया प्रज्ञात्याचीतया
प्रतिष्ठीत २ पर्वकाळीं दानसुकृतदात्याचें तैसंप्रपंचाचेंतुकामानी ३

श्लोक- विषयाविनिवर्ततेनिराहारस्यदेहिनः

रसवर्जंरसोऽप्यस्यपरं हृद्वानिवर्तते ॥ ५९ ॥

टी० सम०- रोगीव्रतीतयालागी नभोगनरिवासना असेतैही
ज्ञानियांची ज्ञानेब्रह्मात्मदर्शने ५९ आर्या- तोंतोंवाटेगोडी
जोंजोंराकीचविषयआहार जेव्हांब्रह्मफळेबा गोडीचातेंचहोयसं-
हार ५९ दोहा- विषयकरतहैदूरसों तजतहैसुआहार आत-
मंदेरब्योजानहै अभिलारब्योनिरधार ५९ ओंवी- निराहारीअ-
से विषयवर्जेतुटतीफांसे त्याचीवासनाअसे तीजातसेब्रह्मदर्शने
५९ अभंग- योगीवीतरागीत्याचेंएकमन भोगनसतांजाणवा-
सनाहे १ जरीअसेतरीब्रह्मात्मदर्शनीं मुक्तयेथेंज्ञानीहोऊंसरती
२ तुकासणोभनझालीथानिश्चळ तेंचितेंकेवळपरब्रह्म ३ ॥ ५९ ॥

श्लो०- यततोत्थयिकेंतेयपुरुषस्यविपश्चितः

इंद्रियाणिप्रमाथीनिहरंतिप्रसभंमनः ॥ ६० ॥

टी० सम०- ज्ञानीनरप्रयत्नीजो त्याचीहीकुंतिनंदना इंद्रियेंबळ-
वंतेंही बळेंचिहरितीमना ६० आर्या- जरिहीसाधकमोठा ज्ञा-
नीपुरुषप्रयत्नहीकरितो तरिहीमथुनिहरानें इंद्रियगणत्याचि-
यामनाहरितो ६० दोहा- ग्यानवंतजोपुरुषहै लहतकरनतासा-
ध इंद्रियअतिबलवंतहै तेऊलगावनव्याध ६० ओंवी- पुरुष
प्रयत्नविचक्षण आपणज्ञानीअसून इंद्रियेंमननेतीहरून कों-
तेयाजाणतूं ६० अभंग- आत्मज्ञानीनरजोपूर्णप्रयत्नी कों-
तेयाजोध्यानींमाझ्यारूपां १ परीइंद्रियांसीविसांवळाजरी तरीते
अघीरींघालतील २ तुकासणोमर्वइंद्रियांस्वाधीन झणोनीसाध-
नविघ्नपावे ३ ॥ ६० ॥

श्लो०- तानिसर्वाणिसंयम्य युक्त आसीतमत्सरः
वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ६१॥

टी० सम०- तीं आवरोनि असतो युक्त होऊनि मत्सर इन्द्रियें वशाही
ज्याला त्याची प्रज्ञा प्रतिष्ठित ६१ आर्या- युक्त असावे मत्सर ज्या-
सर्वेन्द्रियगणासि संयमुनी इन्द्रियगण वशा ज्याला प्रतिष्ठित प्रज्ञा
जाणतो विमुनी ६१ दोहा- तातें रोके इन्द्रियामोमे चितकोलाय॥
बसकी नोजनय हसब बेसौ धिर बुद्धि सभाय ६१ ओंवी- सर्व
नेमाला गुनी युक्त नाही योगाहुनी इन्द्रियें वशा केल्यानी त्याचें ज्ञान
प्रतिष्ठित ६१ अभंग- तयामना लागी आवरोनी असे युक्तराज
तसे मत्सर जो १ इन्द्रियें हि वशा ज्याला पें असतो त्याची प्रतिष्ठित प्रज्ञा
होय २ तुकासणे येथें कुसंग न सावा तेणें चिपावावा निज मोक्ष ३॥ ६१

श्लो०- ध्यायतो विषयान्पुंसः संगस्तेषूपजायते
संगात्संजायते कामः कामाक्रोधोऽभिजायते ६२

टी० सम०- चिंती विषय जो त्यातें उपजे भोग वासना ते कामातें उ-
पजवी कामक्रोधासि निर्मितो ६२ आर्या- विषय ध्यानें पुरुषा हो-
तो विषयी धनं ज्यासंग संगाप्राप्त नि काम क्रोध तथाचा उठेचि अ-
नुसंग ६२ दोहा- जब ध्यावत है बिरबय को तिनतें उपजत संग का-
म जु उपजत संगतें तातें क्रोध अभंग ६२ ओंवी- विषयानें ध्या-
न करी विषयसंगें काम अंतरीं कामापासून क्रोध भारी ऐसे हे हो-
ती निर्वाण ६२ अभंग- चिंती विषयां ला उपजे वासना भोग हा
पुरे ना विषयांचा १ तो या कामा लागीं उत्पन्न करितो काम तो निर्मितो
क्रोध रूपा २ तुकासणे बीजापासून अंकुर होता हा विस्तार येच परी

श्लो०- क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात् स्मृतिविभ्रमः
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ६३

टी० सम०- क्रोधें देहोत्पत्ता मोह मोहें आत्मस्मृति भ्रम स्मृतिभ्रंशें
बुद्धिनाश भगतो मूढ पूर्ववत् ६३ आर्या- क्रोधापासून मोह-

हि मोहापासनिउठेस्मृतिभ्रमतो स्मृतिनाशोमतिनासे प्रज्ञानाशोभव
 भ्रमोभ्रमतो ६३ दोहा- मोहहोतहैक्रोधते मोहतेसहिनास स
 हिगयेबुद्धिहीनासत बुद्धिनसेमृतपास ६३ ओंवी- क्रोधापासु-
 निमोहो स्मृतिच्याभ्रशागवो स्मृतिबुडालियाभावो मूर्खहोतसे ६३
 अभंग- क्रोधेदेहात्मताबुद्धिहेउपजे मोहेंकवळीजेअंतःकरण १
 तेथुनियांआत्मस्मृतिभ्रंशजाण स्मृतिभ्रंशजाणबुद्धिनाश २ म-
 गतेथुनीयांपूर्ववत्सूत होतसेसहृदयणेतुका ३ ॥६३॥ श्रीशम्

श्लोक- रागद्वेषविद्युक्तेस्तविषयानिंद्रियैश्चर-
 न् आत्मवश्यैर्विधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ६४

टी०सम०- रागद्वेषाविरहितें इंद्रियेंवशाजोतिहीं घेतोविषयश-
 द्वात्मा तोप्रसादासिपावतो ६४ आर्या- स्वाधीनइंद्रियेंजरि
 विषयांभोगावयासिउद्योगी रागद्वेषाविणमज जिंकुनिपावेप्रसा-
 दमद्योगी ६४ दोहा- रागद्वेषकोंजोनजे औरबिखयकोंसेव इं-
 द्रियजोनिजबसकरे लहेशांतिकोभेव ६४ ओंवी- रागद्वेषअ-
 सेचर्जन तोआत्मावशकरून इंद्रियांसंगेंभोगभोगून तोप्रसाद
 भोगील ६४ अभंग- रागद्वेषावीणइंद्रियेंस्वाधीन तरीतेणें
 मनसोडवेना १ घेतसेविषयपरीविशद्वात्मा प्रसादीमहिमापा-
 वेलतो २ हरिहरामनझालेंजेंअर्पण तुकाहणोपूर्णप्रसादतो ३ ॥६४॥

श्लो०- प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते
 प्रसन्नचेतसोत्थाश बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥६५॥

टी०सम०- प्रसादेयाचियासर्वा दुःखाचानाशहोतसे प्रसन्नबु-
 द्धिचित्तास प्रतिष्ठाशीघ्रपावते ६५ आर्या- होतांप्रसादचित्तों
 निरसीदुःखासमूळहीसुख चित्तप्रसन्नज्याचें जाणावतोंप्रतिष्-
 तप्रज्ञ ६५ दोहा- शांतिजबेंयहसगतिहै होतदुःखकोहान ॥
 बुद्धितबोधिरहोतहै यहेतुच्छजबमीन ६५ ओंवी- प्रसादपा-
 वलियावरी सर्वदुःखहोयबोहरी आत्मप्रसादेचिन्तआवरी प्रति-

ष्ठापावतो ६५ अग्रंग- प्रसादेंयाचियासर्वदुःस्वनाश पावेअविनाश
महास्वरव १ प्रसन्नतेबुद्धीचिनाचीआयती पावेतोमहंतीप्रतिष्ठेची २
शीघ्रतयासर्वलाभेमहालाभ तुकाह्मणेस्तंभसकृताचा ३ ॥ ६५ ॥ ७

श्लो०- नास्तिबुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना
नचाभावयतःशांतिरशांतस्यकुतःस्वरवम् ६६॥

टी० सम०- नाहीबुद्धिअयुक्ताला अयुक्ताध्यानहीनसे ध्यानाविणें
नयेशांति अशांताकोटुनीस्वरव ६६ आर्या- बुद्धिअयुक्तासनसे
ध्यानहिपाथानिसेअयुक्ताला ध्यानाविणशांतिनसे होइलस्वरवको-
टुनीअशांताला ६६ दोहा- जोगबिनाबुद्धीनहीं बुधबिनहोत
नध्यान ध्यानबिनासंतोस्वनहीं ताबिनस्वरवनसजान ६६ ओंवी-
ज्ञानाबिनानसांपडेबुद्धि बुद्धिबिनाभावशब्दि ध्यानावांचूनिशांतपी
अशांताकोटुनियेस्वरव ६६ अग्रंग- अयुक्तजोत्यालानसेबुद्धिपार्था ॥
ध्यानाचियापथाजावोनेणें १ ध्याननाहींतेथेंशांतिहीवसेना स्वर-
वआठवेनाअशांतासी २ तळमळीचित्तकैचेत्याचेंहित तुकाह्मणे
अंतसहिद्येसी ३ ॥ ६६ ॥

श्लो०- इंद्रियाणांविचरतांयन्मनोनुविधीयते
तद्वस्यहरतिप्रज्ञांवायुर्नावमिवांभसि॥ ६७॥

टी० सम०- इंद्रियेंवर्ततांजेकां मोकळेंमनसोडिजे तयाचीबुद्धिह-
रितें वारानांवजळींजसा ६७ आर्या- धांवतिविषयींकरणें ज्याचेंचे
धांवचित्तत्यामाघें हारीमगमनत्याचें जेंसीनेनांवअंबुच्याओरें ६७
दोहा- इंद्रियजिवतितफिरतहें तनमनळावतरेवेंच मनबुद्धिहर
लेतहें वायुनावजळीं ६७ ओंवी- इंद्रियेंविचरतअसतां आव-
रीनाआपळेचिन्ता प्रज्ञानाशेंपाहतां उदकीनाववायुबळें ६७ अ-
ग्रंग- इंद्रियेंवर्ततांजेकां मनादेतीमोकळिका १ तयांचिरेमग
बुद्धि हरोनिनेतदेहशब्दि २ वारालागलीयानांव पावोनेणेंपैल
गव ३ तुकाह्मणेसाधकानें बोधमानीजेस्वरवानें ४ ॥ ६७ ॥ श्री

श्लो०-तस्माद्यस्यमहाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेष्वस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥६८॥

टी०सम०-तस्मात्सर्वेन्द्रियेज्याची विषयांपासूनोबरीं आरोपिलीं
महाबाहो त्याचीप्रज्ञाप्रतिष्ठित ६८ आर्या-त्यास्तवज्याणेंदमित्तीं
विषयांपासूनइंद्रियेंसकळें त्याचीप्रतिष्ठितमती योगाचीयुक्तिस-
र्वज्यासकळे ६८ दोहा-जिनइंद्रियरोकीसबें ठौरठौरतेत्याय बि-
स्वयत्यागतिनहिकियो थिरबुद्धिताहिभाय ६८ ओंवी-याकार-
णेंअर्जुना विषयांपासावकरीवचना राकीइंद्रियवासना त्याचीप्रज्ञा
प्रतिष्ठिली ६८ अभंग-तस्मात्इंद्रियें सर्वज्यांचीमनोमयें १ विष-
यांपासूनी जोबेंसत्ताआरोपूनी २ महाबाहोप्रज्ञात्याची महियापावे
प्रतिष्ठेची ३ तुकाक्षणेआनां लाभघेणेंसावधओतां ४ ॥६८॥६९॥

श्लो०-यानिशासर्वभूतानांतस्यांजागर्तिसंयमी
यस्यांजाग्रतिभूतानिसानिशापश्यतोमुनेः६९

टी०सम०-ब्रह्मनिष्ठनिशालोकां जागेहातेयसंयमी विषयींजा-
गतीलोक याद्रव्यातेजशीनिशा ६९ आर्या-सकळांभूतांचीजे नि-
शातयेमाजिसंयमीजागा जागतिभूतेंजोंत द्रष्टुमुनीचीनिशापहाजा-
गा ६९ दोहा-जोजनजागतनहिंजहा तहांहिउनकोबास जीवजहां
जागतसबें सोमुनिकोनिसिबास ६९ ओंवी-जेरात्रीसर्वभूतीं॥
तेसभयींयोगीजागती जेथेंभूतांचीजागृती तेरात्रीमुनीसी ६९ ॥
अभंग-ब्रह्मींलीनत्याचीराती जेथेंलोकहेवागती १ जागाजेथें
साधुराहे तेथेंलोकझोंपीजाये २ विषयींसावधजन तेथेंयाचेंफा-
तमन ३ तुकाधिनवीथोडिये सरवजोडणेंजोडिये ४ ॥६९॥श्री.

श्लो०-आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठंसमुद्रमापःप्रवि-
शंतियदत् तहत्कामायंप्रविशंतिसर्वेसशान्तिना-
प्रोतिनकामकामो७०

टी०सम०-नानाजळांचाउदधींतमेळा भिळेनुलंघीतरिसिंधुवेळा
मोगस्वतःप्राप्तअसेचमोगी तीपावनोशांतिनकामसंगी७० आर्या-

पूर्णाजलसिंधुमयीं नशिवायालाजलोघतोमुक्तो कामोपतेविज्या-
मधिं पावेतोशांतिलानकामुक्तो ७० दोहा- जैसेंजलसबसरित
है मिलतसमुद्रहिजाय सोमनकीसबकामना शांतीरहेतहाय ७०
ओंवी- संपूर्णसमुद्रोंजाण तेथेंउदकजायमिलून तेवींकामनाली-
न शांतिपावे ७० अभंग- नानाउदकस्रव पाहेउदकाचाठाव १ त-
रीमर्यादानसांडी एथ्वीसरवीतोकोरडी २ तैसेभोगभोगीसारे स-
स्तनोहेअविचारें ३ निष्कामाचेंपावेफळ जरीकुटुंबीकेवळ ४ शांति
बाणेत्याचेअंगीं शिववेष्टितफुजंगीं ५ अविषमतेपदवी तुकया
समचीभोगावी ६ ॥७०॥

श्लो०- विहायकामान्यः सर्वान्पुमांश्चरतिनिःस्पृ-
हः निर्ममोनिरहंकारः सशांतिमधिगच्छति ॥७१॥

टी० सम०- राकूनिसर्वकामांतें भोगितोभोगनिस्पृह मीमाक्षेंहेंनसे
ज्याला तोज्ञानीशांतिपावतो ७१ आर्या- राकूनिसर्वहिकामां नि-
स्पृहहोउनिजनांतजोजोगी निर्ममनिरहंकारी पावेतोशांतिसाधनाजोगी
७१ दोहा- तजिकेसबमनकामना जोगीनिस्पृहहोय अहंकारममता
तजे नामेशांतिजुहोय ७१ ओंवी- सर्वकामसांडुनी संगत्यागेंनिस्पृ-
हहोउनी मोहअहंकारत्यजूनी शांतिपावे ७१ अभंग- सर्वभोगवि-
षयाचे स्रवयुंरूनिकामाचें १ भोगभोगीनिस्पृहाचे आत्मानंदपदवीचे २
परिमीआणिमाक्षें दोनीनातळतीओक्षें ३ ज्ञानीशांतिसपावतो तुका
हणेममगुरूतो ४ ॥७१॥

श्लोक- एषाब्राह्मीस्थितिः पार्थनैनांप्राप्यविमुक्त्य-
ति स्थितास्यामंतकालेऽपिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति ७२

टी० सम०- हेस्थितिब्रह्मिंचीपार्था नमोहेईमप्रावतां अंतकाळींइ-
त्यायोगें हणेंहीभक्तिपावतो ७२ आर्या- धरिजोहीब्रह्मिंस्थिति
मोहनत्यानमित्यासनिर्वाण अंतीहीधरिजोही पावेलब्रह्मतोचि
निर्वाण ७२ दोहा- ब्रह्मज्ञानतोसोंकही जातेंमोहनहोय सोबुद्धि

गहेअंतसमे मिलेब्रह्ममेंजोय ७२ ओंवी- अशाब्रह्मोंस्थितिबर्तती
मोहरूपसंसारनपावती देहावसानींस्मरती तेमुक्तजाण ७२ अप्रंग-
हेतोब्रह्मोंचीराहाटी पाहेपार्थाज्ञानदिठीं १ हचेंघरपावलिचा मोह-
शिवेनाह्दया २ अंतझालादच्यासंगीं सायुज्यसपावेअंगीं ३ तुका
ह्मणेवार केलीसुलभहेनीट ४ ॥७२॥ ॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां
योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेसंख्ययोगोनामद्वितीयोऽध्यायः॥२॥

श्लोकवामनी.

इतिरीकासमश्लोकी अध्यायदुसऱ्यावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जीवामनमनोरथीं १
इतिश्रीगीतार्थबोधिण्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांद्वितीयोऽध्यायःसमाप्तः

अथतृतीयाध्यायप्रा०

वामन.

बुद्धीहुनीकर्मनीच पूर्वाध्यायींवदेहरी ॥
तरिकांयोजिसीयुद्धी ह्मणतोयेथअर्जुन १

अर्जुनउवाच.

श्लोक- ज्यायसीचेत्कर्मणस्तेमताबुद्धिर्जनार्दन
तत्किंकर्मणिघोरमोनि योजयसि केशव ॥१॥

टीका- समश्लोकी- कर्माहुनीबुद्धिघोर तुजवारेजनार्दना तरिकां
घोरकर्मिंच्या योजिसीमजकेशवा १ आर्या- हेकेशवातुलाही कर्मा-
हुनिबुद्धिभासतेघोर तरिकांजनार्दनामज करवीशीकर्महेंमहाघो-
र १ दोहा- बुद्धिअलीहेंकरमतें कृष्णकहीतुमजोय करमभयान-
कर्तेकत्थो कैसेडारतघोय १ ओंवी- अर्जुनह्मणोकृष्णानाचा कर्मा-
हूनज्ञानश्रेष्ठअसतां अघोरकर्मिकांअनंता प्रवर्तवितोसिमज १ अ-
प्रंग- पार्थवदेवासुदेवा प्रश्नआमुवाऐकावा १ कर्मागळीबुद्धीहोय
ऐसासोगतांप्रस्ताय २ तरीघोरकर्मिंच्या जनार्दनापाळावया ॥१॥

चिंतेपासनीकेशवें तुकाहणजेसोडावें ४ ॥ १ ॥ श्रीमद्यदुनंदनाथ०

श्लोक- व्यामिश्रेणैववाक्येनबुद्धिंमोहयसीवमे
तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयो ऽहमाप्नुयाम् २ ॥

टी० सम०- व्यामिश्रवाक्येंबुद्धीतें करिसीमोहित्यापरी एकनेमु-
नितेंसांग पावेंमीश्रेयज्यास्तव १ आर्या- संदिग्धबोलसीकां बु-
द्धिसजोठकविणारत्यावाणी पावेंमीश्रेयअसी निश्चितमजसांगएक
तूंचाणी २ दोहा- बचनसुनेंसंदेहकें मोबुद्धिहैअयभीत निश्चयक-
रीएकेकहो लख्योमुक्तिज्याभात २ ओंवी- मिश्रितवाक्येंयेणें सुल-
विसीमाझींअंतःकरणें तरीएकनिश्चयेंसींसांगज्याणें श्रेयपाविजे-
ल २ अप्रसंग- व्यामिश्रितउत्तरा ऐकोनिस्वेदअंतरा १ बुद्धिस्थिति
भांबावली वृत्तिशौर्याचीलाजली २ एकपंचनिबडून सांगजयांतक-
ल्याण ३ श्रेयपावेजयास्तव तुकयाप्रयेनेणेंजीव ४ ॥ २ ॥ श्रीशाम् ॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- लोकेऽस्मिन्निविधानिष्ठापुराप्रोक्तामया ऽ
नघ ज्ञानयोगेनसारव्यानांकर्मयोगेनयोगिनां ३

टी० सम०- चालोकींदोंपरीनिष्ठा पूर्वीजेम्यांनिरूपिली ज्ञानयोगेंचि
सारव्यांला सत्कर्मैकर्मयोगियां ३ आर्या- लोकींहिविधानिष्ठा सां-
मितलीनिश्चितार्थमींबहुनी कर्मीजेत्यांकर्म ज्ञान्यासींज्ञानयोगहैदो-
नी ३ दोहा- निष्ठाजोद्वयभातकीं पहिलीकहीबनाय सिद्धनकी
ग्यानभली कर्मनिकर्मबताय ३ ओंवी-दोंप्रकारचीनिष्ठातातापूर्वीसां-
गितलीभारता सारव्यमतीज्ञानदाता योगियासकर्मयोगबोलिजे ॥ ३ ॥
अप्रसंग- हांसोनीबोलेराधाप्रिय हेकौंतेयाअवधारीं १ निष्ठाहिविधया-
लोकीं पूर्वीअसेकींबोलिली २ ज्ञानयोगेंचिसारव्याला असेकेलामिश्र-
यो ३ सत्कर्मैकर्मयोगी तुकाभोगीजेसुख ४ ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णाग्रमः

नकर्मणामनारंभान्नेष्कर्म्यपुरुषो ऽश्रुते ॥

नचसंन्यसनादेवसिद्धिसमाधिगच्छति ॥ ४ ॥

टी० सम०- जेकर्मातीततस्सिद्धी नकर्मकेलियाविण कर्मसंन्यासमात्रे-
ची नत्यासिद्धीसपावतो ४ आर्या- नैष्कर्म्यतो नपावे कर्माचाजोक-
रीअनारंभ केवलसंन्यासानें पुरुषासनमुक्तिचासमारंभ ॥४॥ दोहा-
कर्मबिनाकिन्हेपुरुष ग्यानलहेनहिकोय कियेसबहिसंन्यासकों
दोऊमुगतनहोय ४ ओंवी- जेकर्मारंभनकरिती तेपुरुषमोक्षनपा-
वती कर्मउगीचत्यजिती त्यांसीसिद्धीनाहां ४ अभाग- जेकांकर्माती
त सिद्धप्राप्तचोरवट १ परीकर्मकेल्यावीण कोणसीणमुक्ता २ कर्मसं-
न्यासमात्रें सिद्धीवन्नेनपाहे ३ ययालागींतुकावाणी हेनिशाणीकर्माची ४

श्लो०- नहिकश्चित्क्षणमपिजातुनिष्ठत्यकर्म-
कृत् कार्यतेत्यवशः कर्मसर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ५

टी०- सम०- कर्मकेल्याविणेंकोणी कधींहीक्षणहीनसे दाटूनिकर्षि-
तीकर्म सर्वप्रकृतिचेगुण ५ आर्या- कर्माविणकोणीही क्षणभरि
पार्थानराहतांअवश करितोकर्मसदाही प्रकृतिगुणालागिंहोउनीव-
श्य ५ दोहा- करमकियेबिनछिनकहूं रहेनकोऊजंत बिबसप्रये
करमकरे बांधेमायातंत ५ ओंवी- कोणीकर्महीननसती क्षण-
एककर्मनसांडिती दाटूनियांकर्मकरविती प्रकृतीचेगुणजाण ५ अ-
भाग- अहोकर्मकेल्यावीण वागेकोणएथ्हीस १ एकपळनठरेकधीं
कर्मसंधीवांचूनी २ हटेछंदेंकरविती कर्मप्रकृतीयागुणें ३ तुकाह्म-
णोकर्मातीत त्याअनंतमानीना ४ ॥५॥

श्लो०- कर्मेन्द्रियाणिसंयम्यय आस्ते मनसास्म-
रन् इन्द्रियार्थान्निमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ६

टी० सम०- कर्मेन्द्रियेंआवरोनी मनींविषयचिंतितो नेत्रलावीबसे
मूढ तोदंभाचारबोलिजे ६ आर्या- कर्मेन्द्रियांसिदमुनी विषय
स्मरतोमनामधेंमूढ ह्मणतीत्यातेंज्ञानी मिथ्याचारीसदामहा मू-
ढ ६ दोहा- करमइंद्रियनरोकिकें मनबिरवयनकोध्यान कप-
टीमूरखहैबडे ताकोंदंभीज्ञान ६ ओंवी- कर्मेन्द्रियांतेंदंडी म-

नकल्पनानसांडी तयानाहींविषयांचीसांडी ह्मणोनिसूरवसणावे
६ अपभंग- कर्मेन्द्रियाअनिवारा तोपसाराआंवरुनी १ मनींचिंती
विषयांस कर्मसंन्याससाधुनी २ डोळेसांकीमूढबसे मिथ्यादिसे
दंभतो ३ तुकाविनवितोसतां ऐसीवार्ताज्जनाट ४ ॥६॥ श्रीशम्भू

श्लो०-यस्त्विन्द्रियाणिमनसानियम्यारभतेर्जुन
कर्मेन्द्रियैः कर्मयोगमसक्तःसविशिष्यते ॥७॥

टी० सम०- अर्जुनाइंद्रियांतेंजो मनेंकरूनआवरी कर्मेन्द्रियेंकर्मयो-
ग करीनिष्कामघोरतो ७ आर्या- तोचिविशिष्टहिपार्था अंतःक-
रणेंदमोनियांकरणें कर्मेन्द्रियेंचिज्याला त्यागुनिआसक्तिकर्मतेकर-
णें ७ दोहा- मनकरिराखेइंद्रियां कछुकर्मनरचाय फलअभि-
लारव कोंतजे वातेंयहअधिकाय ७ ओंवी- इंद्रियांदमनकरीस्व-
भावीं इंद्रियांहातींकर्मकरवी कर्मफलाचीआशानधरावी तोचिअ-
ष्टस्यणिजेअर्जुना ७ अपभंग- अरेपार्थाइंद्रियांला मनेंत्यांलाआ-
वरी १ कर्मेन्द्रियांकर्मयोग करीनिःसंगघोरतो २ निष्कामाचेंजें
भजणें तुकाह्मणेंविश्रांती ३ ॥७॥

श्लो०-नियतंकुरुकर्मत्वं कर्मज्यायोत्थकर्मणः
शरीरयात्रापिचते नप्रसिध्येदकर्मणः ॥८॥७

टी० सम०- कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठतेंनित्यतूंकरीं देहनिर्वाहहीलू-
झा नघडेकर्मराकितां ८ आर्या- कर्मबरेनअकर्म स्वीकारीं कर्म
अवशमात्राही कर्मत्यजितांपार्था नचलेह्मणभरशरीरयात्राही ८॥
दोहा- अनकरणोतेकरमहे पलेसकृतकरमीत बिनकिन्हेतेकरम
कों देहरहेनहिनीत ८ ओंवी- वर्णाश्रमकर्मकरी कर्मश्रेष्ठहोअ-
वधारी नकरितांकर्मत्यजिसीजरी देहअवसानींसिद्धिनाहीं ॥८॥
अपभंग- कर्मत्यागाहुनीकर्म श्रेष्ठावर्ममानतें १ तेंतूंकरींविचक्ष-
णा अंतःकरणाजेशक्ती २ देहनिर्वाहकाळजी नलगेमाझीमीजा-
णें ३ कर्मसोडिलियारबोदें मगउफरादेंबांधील ४ तुकाह्मणेंजगीं

खंती कर्महातीनपडावे ५ ॥८॥

श्लो०-यज्ञार्थात्किर्मणोऽन्यत्रलोकोऽयंकर्मबन्धनः तदर्थंकर्मकौंतेय मुक्तसंगःसमाचर ॥९॥

टी०सम०- विष्णुप्रीत्यर्थजेंकर्म त्याविणेंसर्वबंधकें तत्प्रीत्यर्थहि कौंतेया संगराकूनिआचरे ९ आर्या- यज्ञार्थाविणकरितां कौंतेयाकर्मतेजनाबाधी निःसंगकर्महरिच्याप्रीत्यर्थकरावयाअसोबाधी ९ दोहा- जग्यनबिनजेकरमजो जगबंधनतेहोत तिहीकाजकरमनतजो मेरिफलनकोगोत ९ ओंवी- यज्ञविष्णुरेसीश्रुती तथावेगळेकर्मेंअन्यत्रअर्पितांबद्धहोती द्यणूनीकौंतेयातत्प्रीत्यर्थदेतीं फळराकूनिआचरेतूं ९ अशंग- देवपितृयज्ञ जेवेदज्ञजाणती १ यावीणमिथ्यायेर नेदीथारपरलोकीं २ संगत्यागेंत्याप्रीत्यर्थ घेपरमार्थकरतलीं ३ माझीप्राप्तीजयामाजी तुकाआजीपावला ४ ॥९॥

श्लो०-सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजापतिः
अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोऽस्त्विष्टकामधुक ॥१०॥

टी०सम०-प्रजायज्ञासवंब्रह्मा पूर्वीनिर्मुनिबोलिला कींयायज्ञांहृदिपावा तुमचीकामधेनुहा १० आर्या- यज्ञासहजननिर्मुनि बोलेविधित्यांसहेंअसेंस्यष्ट यज्ञेंप्रसवातुही तुमचापुरवीलकामहाइष्ट १० दोहा- जग्यसहितरचिजगतकों कहीविधातावात उदेतिहांरो जग्यतें कामधेनुयहतात १० ओंवी- ब्रह्मयानेंयज्ञआणिसृष्टिकेली मगआशीर्वादांचींउत्तरेंबोलिलीं यज्ञकामधेनुहुहिली भक्तांस्तव १० अशंग- प्रजायज्ञासंगेंविधि पूर्वबुद्धिप्रेरितूं १ जेनिर्माणझालेलोक त्यांसशोकनसावा २ कींयामखेंपावावुद्धी कामसिद्धिधेनुवा ३ तुकाद्व्याणोआशीर्वाद भवखेदवारकू ४ ॥ १० ॥ श्रीः

श्लोक- देवान्भावयताऽनेनतेदेवाभावयंतुवः
परस्परंभावयंतःश्रेयःपरमवाप्स्यथ ॥११॥

टी०सम०- भजादेवांसयायज्ञें देवदेतीफळेंतुह्यां अन्योन्यभज-

तांऐसे पावालश्रेयउत्तम ११ आर्या- यज्ञेदेवांसितुह्यी देव तु-
ह्यांलापरस्यरेभावा अन्योन्यभावनेनें पावालश्रेयधरुनियांभावा
११ दोहा- जग्यकरीदेवहिज्जो देवब्रह्मफलदेत बुद्धिपरस्यरय-
उंकरे मनवांछितफललेत ११ ओंवी- तुह्यीदेवातेभावेपूजा ते-
प्रसन्नहोतीसहजा परस्यरेतुमचियाभावेकाजा श्रेयदेतील ११ ॥
अभंग- देवाभजायाअध्वरे फलखरेदेतील १ तुह्यालाभचिजा-
णावा नित्यभावानूतन २ अन्योन्यभजतांऐसें फलअनायासेंश्रे-
याचे ३ तुकावदेधर्मयज्ञीं सात्त्विकज्ञींअसावे ४ ॥११॥ श्रीशम्

श्लो०- इष्टान्भोगान्निबोदेवादास्यते यज्ञभावि-
ताः तैर्देवानां प्रदायैश्वर्यो यो भक्तो स्तेन एव सः ॥१२॥

टी० सम०- इष्टभोगतुह्यादेती यज्ञेदेवपूजिले देवींदिलेंमेंदेवां-
ला नदेतांखायचोरतो १२ आर्या- यज्ञींभावितसरते देतितु-
ह्यांइष्टभोगतेघोर देवींजेंदिधलेतें त्यांसिनदेतांचिरवायतोचोर १२
दोहा- इष्टभोगकूंदेतहै देवजजेतेमीत बिनपूजेजोलेतहै सोय
चोरकीनीत १२ ओंवी- इष्टभावेकस्त्री यज्ञमुखेंसमपूर्नी
तोदेवअंगीकारूनी फलदेतकल्पनेचें १२ अभंग- इष्टभोग
देतीतुह्यां ऐसामहिमादेवांचा १ यज्ञदेवपूजीलीया तुमचीक्रियास-
फल २ देवींदिलेंतेंदेवांस नेदीतामसचोरतां ३ तुकाह्मणेआत्मपो-
रा दोरताटाचघळीतें ४ ॥१२॥

श्लोक- यज्ञशिष्टाशिनः संतो मुच्यन्ते सर्वकिल्बि-
षैः भजते ते त्वं पापायेपचं त्यात्मकारणात् १३

टी०-सम०- यज्ञाचेंशेषखाणारे नाशितीसर्वपातकें पापीपाप-
चितेरवाती रांधितीस्वनिमित्तजे १३ आर्या- निर्दोषसर्वथाते
सेवितिजेनित्ययज्ञअवशिष्ट भक्षितिकेवळअघते यज्ञाविणभ-
क्षितीअतीभिष्ट १३ दोहा- जग्यशेषजोरवातहै पापहुडारत
घोय जग्यबिनाजोरवातहै अधरैझूलतसोय १३ ओंवी- यज्ञ-

शेषजेभक्षिती त्यांचीं पातकें जाती उदरार्थपशुभक्षिती पापमोगिती
देख १३ अप्रमंग- यज्ञाचें शेषखाणारे पापहारेदर्शने १ आत्मोदरा
सादीनेम तो अधर्म व्यापारू २ पापी पापचित्तेखाती जेरोधितीस्वेच्छे-
ने ३ तुकाह्यणेरोगीजैसें घेऊं वैसे पश्यासी ४ ॥१३॥ श्रीकृष्णाय०

श्लो०- अन्नाद्भवन्ति भूतानि पर्जन्यादन्यसंभवः

यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥१४॥

टी०-सम०- भूतें अन्नरसें होती अन्नपर्जन्यवृष्टिनें यज्ञें करूनि
पर्जन्य यज्ञकर्में करूनियां १४ आर्या- अन्नापासूनि भूतें प-
र्जन्यापासूनीच ते अन्न ऋतुपासूनि पर्जन्य ऋतुतोकर्माहुनीनसे
भिन्न १४ दोहा- जीव अन्नतें होत हे अन्नहुतें जल होय मेघज-
ग्यतें होत हे जग्य करमतें जोय १४ ओंवी- अन्नापासूनि भूतें
होती धान्यें पर्जन्यें निपजती पर्जन्य यज्ञाचे निस्कृतीं यज्ञकर्म-
पासूनी १४ अप्रमंग- भूतें अन्नरसें होती अन्नोत्पत्ति पर्जन्यें ॥
यज्ञें करूनि पर्जन्य लोकीं मान्य जोतिहीं २ यज्ञकर्मपासूनियां ब-
र्मतु कयाठावकें ३ ॥१४॥

श्लो०- कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ॥

तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥१५॥

टी०-सम०- वेदांपासूनियां कर्म वेदअक्षरसंभव तस्मात्तें सर्वग-
तही सरायज्ञीं प्रतिष्ठित १५ आर्या- कर्म ब्रह्मजतें ही अक्षर-
बजाणिजेत समयज्ञीं सर्वगत ब्रह्महिजे प्रतिष्ठित असे सदैव तें य-
ज्ञीं १५ दोहा- करमसु उपजत वेदतें वेद ब्रह्मतें मान ब्रह्म जो स-
त सबुनमें नाहि जग्य करितान १५ ओंवी- कर्म ब्रह्म या पासूनी
ब्रह्म अक्षराहूनी या कारणें ब्रह्मा अजनी नित्य कर्म करीत ॥१५॥
अप्रमंग- वेदांपासूनियां कर्म उघडवर्म कळतें १ वेदअक्षरसं-
भव वासुदेव बोलनी २ तस्मात्सर्वगतही श्रुतिग्वाही साधका ३
प्रतिष्ठित यज्ञीं सरा तुक्याछंदापालक ४ ॥१५॥ श्रीकृष्णाय नमः

श्लो०-एवंप्रवर्तितंचक्रंनानुवर्तयतीहयः॥ अ-
घायुरिंद्रियारामोमोघंपार्थसजीवति॥१६॥ध

टी० सम०- असेंवर्तविलेंचक्र लोकींजोकांनवर्त्तवी वृथातोपापआ-
युष्य इंद्रियांसक्तनोजित १६ आर्या- एवंपरंपरागत जोकीणी
हानचालवीओघ इंद्रियनिरतअघायू त्याचेंआयुष्यसर्वधामोघ१६
दोहा- बेदबतायेकरमजे नकरतजोनरकोय पापीइंद्रियवसभये
जन्मसरहतजरवोय १६ ओंवी- ब्रह्मचक्राप्रतिष्ठिलें तेंजन्मपा-
वूनिभले नसंपादिलेंतेपापीजन्मले भूमिभारहोवूनियां॥१६॥
अभंग- ऐसेंवर्तविलेंचक्र कर्मसूत्रयज्ञाचें १ लोकींनवर्त्तवी जो-
कां व्यर्थअसकायातिचा २ वृथाआयुष्यपातकी इंद्रियसुरवां
घालीतूं ३ तुकासणेवांयाभ्रष्ट केलेकष्टनिष्फल ४॥१६॥श्री-

श्लो०-यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्चमानवः
आत्मन्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्येनविद्यते॥१७॥

टी० सम०- आत्मलींचजयाप्रीति आत्मलाभेंचित्सजो जोआत्म-
लींचसंतुष्ट त्यालाकर्तव्यहेनसे १७ आर्या- आत्मरतआत्मतृ-
प्त क्षत्रियवर्जाजगामधींआर्य जोआत्मतृप्तपार्था नाहीत्यालागिं
कोणतेंकार्य १७ दोहा- आत्मसोंसंतुष्टजे आत्मसोंरतहोय
तृप्तजुआत्मसोंरतो ताहिनकरनेकोय १७ ओंवी- आत्म-
लींजेराहिले आत्मसरखेंतृप्तझाले स्वरूपींचसामावले त्यांकर्म
नलागतीं १७ अभंग- श्रद्धाआत्मस्वरूपींभली वृत्तिरंगली
विदेना १ आत्मलाभेंझालातृप्त भक्तमासक्तभावाधीं २ स्वरूपीं
तुष्टझालेंमन जनविजनसारिखे ३ त्यालानसेहेरवटपट तुक-
चापेठकौलाची ४ ॥१७॥

श्लो०-नैवतस्यकृतेनार्थोनाकृतेनेहकश्चन॥
नचास्यसर्वभूतेषुकश्चिदर्थश्चाप्यभ्रयः॥१८॥

टी० सम०- कर्मत्यालाफलनसे अकर्मोप्रत्यवायही नज्यांससर्वभू-

तींही कांहींफळअपेक्षित १८ आर्या- कार्येअर्थअकार्ये अनर्थजो
यात्यजीचउभयांस सर्वाभूतींपार्था नाहीअर्थव्यपाश्रयतयास १८
दोहा- ताहिकियेतेपुण्यनहीं बिनकीन्होनहिदोरव ब्रह्मादिकसों
काजनहीं आतमहिभयोमोरव १८ ओंवी- कर्मनकेलियाकांहीं
परस्परेंगुंतलेनाहीं तैसेंचसर्वभूतांचेठायीं फळेच्छानकरी १८॥७॥
अभंग- नसेफळत्याच्याकर्म अविश्रममेंविरक्तु १ प्रत्यवायउपोषणीं
हेतोकाहणीसंपत्ती २ नज्याससर्वभूतीं कांहींप्रीतीफळाची ३ इच्छा
नाहींहणेतुका तोनेदकामुक्तपै ४ ॥१८॥

श्लो०- तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर
असक्तोत्थाचरन् कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥१९॥

टीका- सम०- यालागिनिष्कामसदा करावेकर्मतेंकरीं निष्का-
मकरितांकर्म पुरुषब्रह्मपावतो १९ आर्या- यास्तवसक्तनहोतां
अवश्यजेकर्मत्याविनानरहा सक्तनहोतांकर्मा करितांब्रह्मासपा-
वतोनरहा १९ दोहा- असक्तनिरंतरकर्मकरी उक्तबेदकेभाय
असक्तकरमहिकरतंहे परमपुरुषकोंजाय १९ ओंवी- याका-
रणेंनिष्काम कर्मकरावेंसकाम निष्कामकरावेंकाम तोब्रह्मींमि-
ळें १९ अभंग- यालागींवीरापार्था कामींनिष्कामअर्था सदाआ-
पुलेपरमार्था साधकानेंपाहणें १ करावेंतेंनसांडेकीं कर्मरेषा
नेंदकी करींपार्थिवाबाकी झालावयापाशाची २ कामत्यागित्या
निष्काम पुरुषपावेपरब्रह्म तुकाहणेंवर्म सदेकेलेनिर्मळ ३॥१९॥

श्लो०- कर्मणो वहि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः
लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन् कर्तुमर्हसि ॥२०॥

टी०- सम०- कर्मचकरितांसिद्धी पावलेजनकादिक लोकसंग्रह
हृष्टीनें तरीकर्मासियोग्यतूं २० आर्या- जनकादिकहींकर्में झा-
लेतेसिद्धपावले शर्म जनसंग्रहाकडेही पाहुनिपार्थाकरींसदा-
कर्म २० दोहा- सिद्धिलहीजनकादिकहू किन्हेकरमसमाज ॥

लोकरीतजोदेखिकें तुमहुं करोऊकाज २० ओंवी- विदेहादि अनेक
बोलिले तेकर्मसिद्धीपावले ह्योनीश्वेषबोलिले यास्तबतूंकर्मकरीं
२० अभंग- कर्मचिकवितासिद्धी प्राप्तश्रेष्ठांसत्रिभुद्धी जनकादिक
राज्यामधीं पूर्णज्ञालेविदेही १ वैराग्यज्ञालेंपुरें आत्मतत्वकळेरक
रें तरीलोकसंग्रहारे याकर्मासिनसांडूं २ तुकाह्यणेपार्थाप्रती कर्म-
मार्गाचीपद्धती देवसांगेलोकस्थिती आदिअंतांपाळणें ३ ॥२०॥ श्रीशं

श्लो०- यद्यदाचरतिश्रेष्ठस्तन्नदेवेतरोजनः॥ सय-
त्यमाणंकुरुतेलोकस्तदनुवर्तते ॥२१॥ श्री ॥६॥

टी०सम०- कीजेंजेंआचरेश्रेष्ठ तेतेंइतरहीजन तोजोकांनिर्णय
करी वर्ततीलोकतेरिती २१ आर्या- चालतिजनत्यामार्गे घालिति
जोश्रेष्ठपांडवाधारा तेजेंप्रमाणकरिती वर्ततिजनत्यावरूनिआधारा
२१ दोहा- बडेजुअचरणहीकरे सोईमानेआन ताहिमार्गसबजगच-
ले बडेकरेजूप्रमान २१ ओंवी- जेंजेंश्रेष्ठवर्तती लोकनेसेंचआच-
रती जैसेंतेप्रमाणकरिती जनत्यामार्गेअसे २१ अभंग- जैसेंआ-
चरतीश्रेष्ठ तोपरनिष्ठपडेमार्ग १ तेसेंचइतरलोक हाविवेकचाकिती
२ श्रेष्ठनिर्णयासारिखें जगयासरखेंमानावें ३ तुकाह्यणेसुफळन्या
य वेदरायसभेचा ४ ॥२१॥

श्लोक- नमेषार्थास्तिकर्तव्यं त्रिषुलोकेषु किंचन॥
नानवासमवासव्यं वर्त्तएवचकर्मणि ॥२२॥ ६॥

टी०सम०- पार्थामातेंतिहींलोकीं नाहींकर्तव्यकांहीही अवासका-
मनिष्काम तरीकर्मचिवर्ततो २२ आर्या- त्रिभुवनिकर्तव्याची
माझ्याकांहींमनींनसेऊर्मी अप्राप्तपावयाची नसतांहीवर्ततोचमी
कर्मी २२ दोहा- मोकोंकच्छुकरनोनही तीनलोकमेंकाज नकछु
नत्योंलहवेनकछु करमकरतयासाज २२ ओंवी- त्रैलोक्याचेठो-
यीं पार्थामजकरणेंकांहींनाहीं अवासपावणेंनाहीं तरीकर्मकरात
सें २२ अभंग- पार्थातूंमातेंपाहें नसेकांहींहीसंदेह पूर्णरूपप्रस

देह जनसर्वहीजाणती १ नसेकांहीं कर्त्तव्यता किंवाफलइच्छाचिंता
तरीयालोकींआतां वागेंजगासारिखा २ अवाससर्वहीकामीं कामींअ-
सौनिनिष्कामीं तुकाहणेतरीनामीं वर्त्तेकर्मोनिरत ३ ॥२२॥ श्रीशम्भु

श्लोक- यदित्यहंनवर्त्तेयंजातुकर्मण्यतंद्भि-
नः ममवर्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥२३॥

टी०सम०- जरीकर्मनिवर्त्तेमी कधींहीयत्नपूर्वक मार्गानुरूपमाझ्या
हे वर्त्तनीसर्वमानव २३ आर्या- जरिनिरलसहोउनियां कर्माच्यामी-
नचालतोवाटे तरिसकळहिजनमाझ्या मार्गेयेतोमलाअसेंवाटे॥२३॥
दोहा- जोहमकरमनहीकरो रहोंआलसीमीन त्योंहीसबनरहोय
गे सोमारगकीरीत २३ ओंवी- जरीकर्ममीनवर्त्तवीं तरीकर्म
पडेस्वभावीं म्यांआचरणूककरावी लोकतैसेंचकरतील २३ अ-
भंग- कर्मजरीनवर्त्तेमी सरवेराहेंस्वात्मधामीं यत्नपूर्वककरीना-
मी मार्गयोनीधर्माचा १ मगतैशीचराहारी पडेजगपरीपाठी जो-
नोहणेलदेवहारी नाहींकर्मवागला २ मगकांहीआपणास आ-
श्रमधर्माचासायास भक्षूंभक्षवेसरस पेऊंअपेयपानजे ३ भ-
क्तनाहींदेवनाहीं गुरुशिष्यनामनाहीं राजानाहींप्रजानाहीं ऐ-
सामार्गपडेल ४ स्वर्गनरकमिथ्याशब्द वृथाशास्त्रवृथावेद तुका
हणोकलिछंद मगसहजअनिवार ५ ॥२३॥

श्लो०- उत्सीदेयुरिमे लोकानकुप्यंकिर्मचेदहम्
संकरस्यचकर्त्तास्यामुपहन्यामिमाःप्रजाः॥२४॥

टी०सम०- अष्टहोतीलहेलोक नकरीकर्ममीजरी तेंहीकरीअन्य
धर्म तरीयाअष्टहीप्रजा २४ आर्या- जरिमीनकरीकर्मा तरिहे
होतीललोकउच्छिन्न तेह्नांप्रजाधिनाशक संकरकर्त्ताहिमीपरिच्छिन्न
२४ दोहा- जोहंकरमनहीकरो होयसबनकोनास प्रगटाऊंसंकर
नवे हनोप्रजायाआस २४ ओंवी- मीकर्मजरीनकरी संकरहोई-
स्त्रअवधारी लोकअष्टहीयापरी तेंकरणेंमजनाहीं २४ अभंग-आ-

धींचहेमायामय जगअनिवारहोय सांडोनियांस्वार्थन्याय प्रलता
पंथस्वीकारी १ त्यांतआमुचीवर्तणक जरीदेखतीन्यूनक अष्टहो-
तीमगअधिक पैंगाचिंताहेमनीं २ जरीकर्मनिवागेमी स्वेच्छाकरीन
अन्यकामीं तरीप्रजारक्षणेमीं प्रभुऐसाहोईना ३ तुकाहणेषाकें
ऐसा देववागेसममाणसां आपणतारकतोसहसा येरबुडतांकळ-
वली ४ ॥२४॥

श्लो०-सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वन्ति भा-
रत कुर्याद्विद्वांस्तथाऽसक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहं २५

टी० सम०-कर्मफलार्थअज्ञानी जशींकरिनिभारता तींनिष्कामक-
रीज्ञानी जोइच्छीलोकसंग्रह २५ आर्या- अज्ञासक्तजसेकां अस-
तीकर्मचियामहाहारी ज्ञानीसक्तनतैसा परिजनशिष्यार्थकर्मग्राह-
टी २५ दोहा- सूरखजोकरमनिकरे करिबहुप्रीतसुभाय लोक
काजग्यानीकरे मनतासोनलगाय २५ ओंवी- हे लोकनेपातीकां-
हीं वडिलांसारिखेवर्तनीपाही हणवूनिश्रींशींदोनीसोई लोकसंग्र-
हार्थधर्मकीजे २५ अप्रभंग- कर्मनेमितींविधीनें सिद्धिजावयासा-
धनें फळप्राप्तीच्यासंधानें अज्ञानासआनंद १ तैसेंअवघेंनाशवंत
ज्ञानीसिद्धांनेंसंमत जाणतेजेज्ञालेसंत तरीकर्मनयेसोडूं २ लोक
संग्रहोभारता रक्षणेंहामार्गआतां पूर्णसृष्टिचीयाहितां तुकाह-
णैकळवळे ३ ॥२५॥

श्लो०-नबुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसंगिनां
जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् २६

टी० सम०-काम्यकर्मरअज्ञांचा बुद्धिभेदकरूनये करवावींसर्वक-
र्मतत्त्वज्ञेंयुक्तजोस्वयें २६ आर्या- जेअज्ञकर्मसक्त प्रज्ञात्यांची
कदानपतीविजे युक्तप्रज्ञेआपण कर्मासिकरूनित्यांसिवर्तविजे ॥२६॥
दोहा- तिनवि.बुद्धिभेदनतजे रहेकर्मलपदाय सावधानग्यानीरहे
मेलेगातबनाय २६ ओंवी- ज्ञानीएकचित्तहोउनी सर्वकर्मउत्कृ-
ष्टकरुनी अज्ञानीयांसकर्मआचरवावेदादूनी ज्ञानीयेंस्वयें २६ अप्रभंग-

स्वावीकामनासंपूर्ण काम्यहेतूचतुंजाण नैसेंचमगतुंसाधन कर्मठे-
सेंचोबिजे १ अज्ञानझोंबिन्नले ऐसेंदृष्टीनेंपाहितें तरीत्याचें अंतर
मले भेदूनयेसज्ञानें २ जरीतत्त्ववेत्ताझाला अथवाप्रासपुरुषभ-
ला तरीजनांच्याकर्मांला तेजद्यावेंझणेनुका ३ ॥२६॥ श्रीशाम्॥

श्लो०-प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः

अहंकारविमूढात्मा कर्त्ताहमिति मन्यते ॥२७॥

टी०सम०-कर्मसर्वप्रकृतिच्या करिजेतातिजींगणीं अहंकारेंमू-
ढबुद्धी मीकर्त्तामानितोअसें २७ आर्या- प्रकृतिगुणानुगकर्म-
होतीऐसें असोनिहामूढ मीकर्त्ताझणउनियां अभिमानीव्यर्थहो-
तआरूढ २७ दोहा- मायाकरिगुणकरतहें सबेकरमयहजान अ-
हंकारकरिमूढजे लेतआपनकोंमान २७ ओंवी- प्रकृतिगुणांचेंका-
र्य क्रियानिपजेगुणमय नेणत्यासंतोषहोय मीकर्त्तामानी २७ अ-
भंग- कर्मसर्वप्रकृतीच्या गुणींरेवळचीमायेचा सोडिलींतींज्याच्या
त्याच्या पुन्हागळींलागती १ जंववरीदेहसंगू तंवनसूटेप्रसंगू उगा
आग्रहीउल्लूखूं पाहनांयेथेंनाडुल २ अहंकारेंमूढबुद्धी म्हणेमा-
झीहेंउपाधी नुकाझणेकधीं सूटेऐसीदिसेना ३ ॥२७॥ श्रीशाम्

श्लो०-तत्त्ववित्तुमहाबाहो गुणकर्मविभागयोः

गुणागुणेषु वर्तते इति मत्वा न सज्जते ॥२८॥

टी०सम०-तत्त्वज्ञगुणकर्माच्या दोंभागींस्वअकर्त्ता पाहेकीं
स्वस्वविषयीं इंद्रियेंहींचवर्तती २८ आर्या- गुणकर्मविभागीं
नां तत्त्वज्ञान्यासिभेदसाहीना गुणसंधींतचिवर्तति ऐसेंजाणो-
निमक्तहोईना २८ दोहा- गुणऔरकर्मविभागसों जानतत-
त्त्वज्ञकोय इंद्रियबिरवयनसोंलगी आपमगननहिहोय २८ ओंवी-
प्रकृतिगुणमोहिती सूर्खफलींआसक्तहोती तेज्ञानियांचीयुक्ती॥
इंद्रियगुण २८ अभंग- तत्त्वज्ञींगुणकर्मांला भेदोनअकर्त्ता-
ला पाहेस्वस्वविषयांला इंद्रियेंहींवर्तती १ आणिवेचेंनुझेंअंग

महाबाहोम्रेमेंचांग घशावर्तलिस्मीरंग भाग्यपूर्णपांडवा २ स्व-
कर्माचेंपाळण कीजेनकोउत्थापन तुकाबोलिलासाधन तेंचपाहे
सर्वदा ३ ॥२८॥

श्लो०-प्रकृतेर्गुणसंभूताः सज्जन्ते गुणकर्मसु
तानकृत्स्नविदो मंदान्कृत्स्नविन्नविचालयेत् २९

टी० सम०-प्रकृतीच्यागुणींमूढ झोंबतीविषयेंद्रियां असर्वज्ञा-
नयांमूढां सर्वज्ञेंखवळूनये २९ आर्या- प्रकृतिगुणेंमोहिनजे
गुणकर्मसिक्तमंदअज्ञानी त्यांचेमनासचालन नकरावेंजाणत्यां-
हिसक्षांनीं २९ दोहा- मायागुणकरीमूढजे रहेबिखयलोलाप
तामानसतेंग्यानिनिह्ने देइनकोपमलाय २९ ओंवी- प्रकृतिचे-
ष्टाकरीमाया विषयींआसक्तहोऊनियां मूढगतीपावोनिचां मूर्खा-
सोंखवळूनये २९ अभंग- लागतिप्रकृतिछंदी पडावयामोहबं
दी वृथासंसाराचोमांदी मेळवितीपुष्कळ १ गुणींरिझलेप्रकृतीचे
मूढझोंबेविषयींलांचे अज्ञानपाहोनिकाचे खवळूनयेसर्वज्ञें २
मोठेंअहंकारीपाप घेऊनिमायेचेंनिजमाप उगाणीतीविषयदाप
तुकात्यासींदावीना ३ ॥२९॥

श्लो०-मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेत-
सा ॥ निराशीर्निर्ममो भूत्वा युध्यस्व विगतज्वरः ३०

टी० सम०- कर्मसमपूर्निमज सर्वअध्यात्मबुद्धिनें राकूनिआशामम-
ता करवेंहेंकरियुद्धतूं ३० आर्या- अध्यात्मविचारेंकरिं भाव्या-
रायींस्वकर्मसंन्यास निर्ममनिष्कामरणीं निश्चळहोऊनिमारिसे-
न्यास ३० दोहा- चित्तअध्यात्मआनिके करमनमोमनराख अ-
हंकारममतातजे जळहि कूं अभिलारव ३० ओंवी- सर्वकर्मस-
जअपीं चित्तआत्मयातेंसमपीं उदासपणेंवोपीं उदयुद्धासी ३०
अभंग- कर्मकायहोईलजे प्रकृतीच्यायोगबीजे नेंतेंममरूपींअ-
पिजे सर्वाध्यात्ममतीनें १ राकूनिममताआशा युद्धाकरीतूंवीरेशा

विगततापमाझीदशा तुझ्याअंगीबाणोल २ ऐकतांचतोबोल आला
पार्थाअंगींडोल तुकाक्षणेफोल झालासर्वसंशय ३ ॥ ३० ॥ श्रीराम् ॥

श्लो०-येमेमतमिदंनित्यमनुतिष्ठंतिमानवाः॥

श्रद्धावंतो ऽ नसूयंतोमुच्यंतेते ऽपिकर्मभिः३१

टी०सम०- नदोषदेवितांमाझे हेंनित्यमतमानव आवेंअनुष्ठि-
तीतेही कर्मापासूनिसूटती ३१ आर्या- ईर्ष्यात्यागुनिपार्था ऐसें
माझ्यामतींनजेविदती विश्वासीतेमानव कर्मापासूनिसर्वदासूट-
ती ३१ दोहा- जिनकोहीयामोरमत श्रद्धासोगहितेत तिनकेजि-
यमेकरमहै करमतजेकरिचेत ३१ ओंवी- हेंमाझेज्ञानमतन-
रत्नदयींठेवीअखंडित निर्द्वंद्वकरीश्रद्धाद्युक्त लोकर्मविमुक्त अ-
से ३१ अश्रंग- उपेक्षूनगुणदोषादिलक्षण निष्प्रांजलपण
बोलिलोंकीं १ तैसेंचपाहावेंहेंचअनुष्ठावें करवेंचीसूटावेंकर्म
बंधें २ मानवतरायादोषसंहाराया केलीनोकाह्यापेलपार ३॥
तुकाक्षणेजडनायकतीमूढ पुढेंहीदगडहोऊनीराहाती ४॥ ३१॥

श्लोक-येतेतद्रूप्यसूयंतोनानुतिष्ठंतिमेमतम्
सर्वज्ञानविमूढास्तान्निविद्धिनष्टानचेतसः॥३२॥

टी०सम०- दोषआरोपुनींमाझ्या यामतानअनुष्ठिती जाणसर्वा-
ज्ञानमार्गी बुद्धिप्रवृत्तिविमूढते ३२ आर्या- करुनीईर्ष्यात्यजिती
जैयामाझ्यामतासकीनाश सर्वज्ञानविमूढचि पावतितेजाणपा-
नकीनाश ३२ दोहा- जोमेरेयहमतहिंको करतज्जदोरखलगाय
सोभूरखजानतनहीं हैअचेतकेभाय ३२ ओंवी- हंतुलासांगि-
तलें तेनअनुष्ठितांतामसगुणीझाले ज्ञानापासूनिचेवले महा-
मूर्ख ३२ अश्रंग- अथवाकुटिलद्वेषदेवीखळ ज्यासींदेहीम-
ळअहंतेचा १ हेंमतसोडनीद्वेषहीजोडनी आत्ममतमनीअनुष्ठि-
ती २ नरीज्ञानमार्गीसर्वींच्याअसंगीं बुद्धिप्रवृत्तिजगींविमूढते ३
तुकाक्षणेदेवावरिष्ठजाणावा अक्षेरकरावाजेणेंत्याचा ४ ॥ ३२॥

श्लो०-सदृशंचेष्टतेस्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि
प्रकृतिं यांति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ३३

टी० सम०- ज्ञानीहि पूर्वसंस्कारं वर्त्ते प्रकृतिसारिस्वा भूते वश
प्रकृतिला करावें कायनिग्रहें ३३ आर्या- ज्ञानीही वशकेला प्र-
कृतीच्या तूपहाउपाधीनें प्रकृतीला वश भूते प्रकृतिसनिग्रहकरी-
न आधीनें ३३ दोहा- ग्यानवंतही करतहें अपनी प्रकृतिसमान
सबको उनिज प्रकृतिसब रोके तेज अजान ३३ ओंवी- ज्ञानी अ-
सती लजरी प्रकृति चेष्टा करी पंचभूतांनें अवधारी तयानिग्रहका-
य ३३ अभंग- ज्ञानी पूर्ण झाला शास्त्रें उमजला परी त्याला ग-
ला पूर्वसंगू १ प्रकृती हे मिळे प्राचीनाच्या बळे तैसी बुद्धी खेळे साधू-
ची कीं २ पंचभूत भव वेगळे गौरव देखती अनुभव क्षणक्षण ३
प्रकृति स्वाधीन पडली ह्मणून निग्रहीं अज्ञान ह्मणेतुका ४ ॥ ३३ ॥

श्लो०-इन्द्रियस्येन्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थि-
तौ तयोर्न वशमागच्छेत्तौ त्वस्य परिपंथिनौ ३४

टी० सम०- गोडत्या विषयां प्रीती वाइरीं द्वेष इन्द्रियां रागद्वेषाचि
हेशात्रू वश होऊं नये तयां ३४ आर्या- ज्या त्या हि इन्द्रियांची राग
अणि द्वेष हे रिपू थोर त्यांला वशान चक्कावे हे दोघे मोक्ष मार्गिंचे चोर
३४ दोहा- सब इन्द्रिय न के बिखें रागद्वेष जो होय तिन के सब न-
र जानहि रहें न अरि सम जोय ३४ ओंवी- विषय कल्पना बहु-
त रागद्वेषां वर्तत जे तेथें होती आसक्त विषयां वश होऊं नये ३४
अभंग- पांचा विषयांची गोडी आत्मरूची घेती तें रागाची वस्ती हो-
ते १ वाइट पाहिले कुशें उपेक्षिले द्वेषाचें हें झालें जन्म स्थान २ रा-
गद्वेष दोन वैरी पुरातन नक्कावे स्वाधीन तुका ह्मणे ३ ॥ ३४ ॥ श्रीशं

श्लो०-श्रेयान्स्वधर्मे विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठि-
तात् स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ३५

टी० सम०- बरा स्वधर्म भिलता परधर्म बऱ्याहुनी स्वधर्म मृत्युही

श्रेय परधर्मकरीभय ३५ आर्या - उत्तमपरधर्माहुनि विगुण-
हिनिजधर्मपुण्यदेशोर निजधर्मीभरणबरे परधर्मेनरकहोयतो
घोर ३५ दोहा - चूनहोयजोनिजधरम परतेअधिकोमान नी-
चभलीनिजधरममो परधरमहिभयजान ३५ ओंवी - आप-
लाधर्मअसोनी परधर्मबरवामनीमानी आपलाधर्मटाकुनी पर-
धर्माभयअसे ३५ अप्रसंग - भलताहीस्वधर्मयोनीसंभवकर्म उ-
त्तमेंउत्तमअनुशीजे १ अगळणीझालीयादेतुमहाश्रेया जैसीबाळा
माया लांसीजरी २ स्वधर्मीमेलेजेघेतरमासेजे परधर्मारिझैवायां
जाण ३ वधूचेंकुरूपज्याचेतयासरव पराव्यासीविरवहोऊंताके ४
तुकाहणेश्वधर्मकर्मचीवर्त्तावे परधर्मेपावावेपतनाळागीं ५ ॥ ३५॥

अर्जुनउवाच.

श्लोक - अथकेनप्रयुक्तोऽयं पापंचरतिपूरुषः

अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय बलादिव नियोजितः ३६

टी० सम० - आतांकोणेंप्रेरिलाहा सांगजोपातकेंकरी बळेंचियो-
जिजेजैसा वार्ष्णेयाइच्छित्याविणं ३६ आर्या - पार्थम्हणेको-
णनरें योजियलाकरितपापवद्बापा इच्छानसतांचिबरे प्रेरियला-
कींकरीजसापापा ३६ दोहा - कहियेप्रेरेंकोनकें पुरुरवहिकर-
तज्जपाप याकोंइच्छानाहिंपुनी करमदेतसंताप ३६ ओंवी - हा-
कोणीप्रेरिलाप्राणी पापआचरतोकोतुनी वार्ष्णेयाइच्छित्यावां-
चूनी बलात्कारेंकोणकरितसे ३६ अप्रसंग - पार्थासीसंदेहदेवा
पुसताहे आतांकोणेंआहेपातवीला १ करीतोपापासीसांगावेआ-
ह्यांसी बळेंयोजीऐसीइच्छानसतां २ अनिच्छेआदळीदोषाचळ
मोळी सांगेहेनवाळीवार्ष्णेयातूं ३ तुकाहणेश्वधर्महिताचाऐकून
बोतिलानंदनवसूदेवाचा ४ ॥ ३६॥

श्रीभगवानुवाच

श्लोक - कामएषक्रोधएष रजोगुणसमुद्भवः

महाशनोमहापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणं ३७

सम० - कामहाक्रोधहीहाची जोरजोगुणसंप्रव सदाअतृप्तजोपा-
पी यामार्गशिब्रुजाणहा ३७ आर्या - कृष्णहणेषार्थाहा रजोगु-
णोद्भवचिकामहाक्रोध ग्रासकबहुपापीहा वैरीतुंजाणकरुनियांशोध
३७ दोहा - यहजुकामऔरक्रोधहै रजोगुणहितेहोय कबहुंपूर-
नहोइनहीं पापीकोंअरीजोय ३७ ओंवी - देवहणेषापायां हैक-
मक्रोधवैरीजाणनिघांता रजोगुणापासूनहोनअसतां निपजविनीपा
पातें ३७ अभंग - अगाधर्मफ्रात्यानीनीच्याजाणत्या कामक्रोधास-
त्यादयानाहीं १ रजोगुणेंवाढनमाचेनीप्रौढ सत्वगुणामूढकेलेंहीं
२ खाऊनिआकल्पवृक्षिनेणेंस्वल्प विवेकासीपापलाविनीहे ३ हणो-
नीन्यायाचेमार्गपाढायाचें तुकाहणेषांचेंकुशलत्व ४ ॥३७॥ श्रीशम्भु

श्लो० - धूमेनाव्रियनेवन्हिर्यथादर्शोमलेनच ॥

यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथातेनेदमावृतम् ३८

टी० सम० - वेष्टिते तो धुरें अग्नी आरसानाशिजे मळें बांधिजे गर्भ-
हीनाळें कामें हे वेष्टिले नसें ३८ आर्या - जैसा आदर्श मळें जरायु-
नें गर्भ वन्हि धूमानें वेष्टिते ते सें पार्या आवरिलें हे स मग्र कामा नें ३८
दोहा - अगिन दक्यो ज्यो धूम सों दर्पण मेल के माय गर्भ तंतु जा-
ल सों दक्यो त्यों यह ताही भाय ३८ ओंवी - अग्नी झांकला धूम
बळें दर्पण जैसा मळें गर्भ वेष्टिला जाळें तैसा आत्मा अज्ञानें कळू
नी ३८ अभंग - विस्त धुरें वेटेन वल हें मोठें ऐके त्याचे फांटे जन्म
खळ १ आरसा मळानें गर्भा सीनाळानें कीं तलें वेश्यानें जिंकी तैसा
२ चैतन्या शो जारीं वस्ती निरंतरां अनिवार भारी हणेतुकां ३ ॥ ३८ ॥

श्लो० - आहृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा

कामरूपेण कौंतेय दुष्पूरेणानलेनच ॥ ३९ ॥

टी० सम० - वेष्टिलें ज्ञान हे कामें ज्ञात्याचें नित्य शत्रुनें जो नाना का-
मना रूपा जो कां दुर्भर अग्नि वत् ३९ आर्या - ज्ञात्याचा नित्य रिपू हा
काम ज्ञान आंबरी जाण न हणेष पुरे कधीही पूर्ण न हे हा करा तुझी-

आण ३९ दोहा- ग्यानहिकोअग्यानइन बैरीरारबोटापि काम-
सदुःसहअग्रिहै सकेनकोउघापि ३९ ओंवी- तैसेंज्ञानझांकोक
लेंतेणें झणूनिज्ञानियांचानित्यवैरीमीझणें कामरूपदेहदहनें दूर-
करूनीत्यजिनी ३९ अश्रंग- ज्ञानजरीशक्तहोतेअसंबद्ध वेष्टन
प्रसिद्धयावेंझणुनी १ नित्यारिज्ञान्याचाहाचिसत्यवाचा कामना
रूपाचागोंधळूजो २ अधिघतभारीजयाचीदुधारी तुकाझणेमारीवै
राग्यासी ३ ॥३९॥

श्लोक- इंद्रियाणिमनोबुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते
एतेर्विभोहयत्येषज्ञानमावृत्यदेहिनम् ॥ ४०॥

टी०सम०- इंद्रियेंमनबुद्धीहीं कामाधिष्ठानबोलिजे यांहींकरू-
निहांमोही प्राण्यातेज्ञानवेष्टनी ४० आर्या- इंद्रियमनबुद्धीशीं
आधिष्ठुनियांवसेसदादेहीं ईंहींकरूनियानें आचरुनिज्ञानमोह-
वीदेही ४० दोहा- इंद्रियमनओरबुद्धिहै एहिठोरकोजान इन
करिकेंनासतजहै ग्यानहुकोअग्यान ४० ओंवी- इंद्रियेंप्राणि
मनबुद्धि यांसींकामआधिष्ठानआधीं यांतेभूलबूनीत्रिशक्ती ज्ञान
लोपतसे ४० अश्रंग- इंद्रियमनबुद्धिहींकामाधिष्ठानीं बोलिजे
सज्ञानीतेहीखरे १ येणेंचिमोहितज्ञानहोतेखरे बुडालेंनुद्धरेगर्व
होहीं २ विरहितअसावेंमगतेणेंबोलावें ऐसेंनदिसावेंकायकरूं
तुकाविदेहात्माकेलायाअनंतें आपुल्याउचितेंदयाळुवें ४ ॥४०॥

श्लोक- तस्मात्तुमिंद्रियाण्यादौनियम्यभरतर्ष-
भ पाप्मानं प्रजहिष्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनं ४१

टी०सम०- तस्मात्तुंइंद्रियेंआधीं जिंकोनिभरतर्षभा मारींयापा-
पियाकामा ज्ञानविज्ञाननाशका ४१ आर्या- यास्तवइंद्रिय
दमनें विज्ञानज्ञाननाशकाआधीं पापीरिपुकामाला मारुनियां
मारिजेमहाआधी ४१ दोहा- अर्जनतातेंपहिलही तूंइंद्रियन-
कीरींक हरतग्यानविज्ञानजी सोंयहपापीगेक ४१ ओंवी- पा

कारणें इंद्रिया मना तू नियमींगा अर्जुना जाबो निपाप कामना हान-
न विज्ञानाहित असे ४१ अभंग- तस्मान् इंद्रिये जे कांदशाधि आ-
हेत या बुध अधिकारी १ भरतर्षभा जय घेतां या पासनी कामान्या
मुबनीं अग्निपेटे २ ज्ञाननाश पुढें विज्ञानान ठेवी तथा सनुरवीं तुका
हणो ३ ॥४१॥

श्लो०- इंद्रियाणि पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः
मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तसः ॥४२॥

टी० सम०- स्थूला पुढें इंद्रिये हीं मन त्यां हीं पलीकडे मना पलीकडे
बुद्धी आत्मा तो ती पलीकडे ४२ आर्या- इंद्रिय गणा हा परतो त्या-
हुनि मन त्या हुनी मती परती ती हुनि आत्मा परतो नाही उल्लूकतात-
या परती ४२ दोहा- इंद्रियां सुतन तें परें तिनकें परमन जोय. मन
तें परे ज बुद्धि हें तापें आत्म सोय ४२ ओंवी- इंद्रियांत श्रेष्ठ मन
मना हुनि पर बुद्धि जाण बुद्धी पलीकडे आत्मा जाण ऐसी गती ४२ अ-
भंग- स्थूला पुढें करणें वागती हे पार्था मन पेल पंथात याची ये १॥
मना पेलीकडे बुद्धिची तिकडे आत्मा तो निवडे त्या परता २ साक्षी हो-
ऊनियां लिमन व्हे कर्मा आंतुलिया व मारी शें वीरा ३ तुका हणो देव
रूपा वंतरवरा वरी उजगरा दशा आली ४ ॥४२॥

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्या संस्तभ्यात्मानमात्मना ॥
जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ४३॥

टी० सम०- तिणें असा तो परता जाणो नीयां बवूनितो मारी शत्रु म-
हाबाहो कामरूपी अजिंक्य जो ४३ आर्या- एवं बुद्धि परा तें जा-
णुनि मतिनें मना महाबाहो नियमुनि निजरि पुकामा मारी जय-
वंत तूं महाबाहो ४३ दोहा- आत्मलखि बुद्धि तें परें मन को करि
बस माह कामरूप अरि दुःसह हें मारि डारी नर नाह ४३ ओंवी-
बुद्धीनें परमात्मा जाण आणि आत्मा स्थिर करून वैराग्य अग्नीनें
जाळून काम अजिंक्य जिंकीं ४३ अभंग- तिनें असे ती सी
परना आपण जाणें वरी खूण हेची पार्था १ जाणो नीयां बवी ती सी

मनापासी शक्तिचैतन्यासीजंवमीळे २ परीसामर्थ्याचीउठावणी
करी हाशत्रूसंहारीकामरूप ३ महाबाहोनामतरीसाचवाटे अ-
निंक्यभीषदेतुकाहणो ४ ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोग
शास्त्रेश्रीकृष्णार्जनसंवादेकर्मयोगोनामतृतीयोऽध्यायः॥३॥श्री॥

इतिरीकासमश्लोकी अध्यायतिसन्यावरी

श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथी॥

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांतृतीयोऽध्यायःसमाप्तः

चतुर्थाध्यायप्रारंभः

वामन.

पूर्वाध्यायींकर्मयोग बोलिलाभगवान्स्वये

ज्ञानांगत्वेअनादित्वात्त्याचेंबोलनसेहरी॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक०-इमंविष्वक्तेयोगंप्रोक्तवानहमव्ययम्

विवस्वान्मनवेप्राहमनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत्॥ १

टी०सम०- यापुरातनयोगाते मीसूर्यालागिंबोलिलों बोलिला
सूर्यमनुला पुत्रइक्ष्वाकुलामनु १ आर्या- पार्थसांगिनलाम्यां
अव्ययहाजाणयोगसूर्यास सूर्यमनुलाकधिला मनुनेइक्ष्वाकु
राजवर्यास १ दोहा- यहजोगहैमैंकथो पहिलेरविसोंजोय
तिनहुंतबेमनुसोंकथो मनुइक्ष्वाकुसिकाय १ ओंवी- हायो-
गकीपूर्वी म्याउपदेशिलारवी सूर्यमनूसीदावी मनुनेइक्ष्वाकुसी
सांगितला १ अभंग- आनंदाचाकंदगोविंदबोलिला ऐकेंचा
गोष्टालापूर्वीचिया १ पुराननयोगमीचआत्मज्ञाहें बोलिलोंज्ञान
हेंआनुदेवा २ सूर्यहोनकारमनूसीसांगतू तोहिअनुगृहीतुइक्ष्वा-
कुसी ३ ऐसेहेंपूर्वीचेआहेभांडवल सांपडेनवलतुकयासी ॥४॥१॥

श्लो०- एवंपरंपराप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः

सकालेनेहमहता योगोनष्टः परंतप ॥२॥

टी० सम०-परंपरागतअसा योगराजर्षिजाणती तोयोगबहुता काळें अस्तझालापरंतपा २ आर्या- एवंपरंपरागत राजर्षी योगजाणतींश्रेष्ठ बहुताकाळेंकरुनी होनाझालापरंतपानष्ट २ दोहा- परंपरायाजोगको जानतहैअखिराय दिनबहुतबितेगये सोऊं जोगनसाय २ ओंवी- ऋषिपरंपराबोलिला हायोगजरींओळखिला तूंभक्तह्मणूनिसांगीतला अतिअपूर्व २ अभाग- परंपरागतऐसाचीजाणीजे ऋषीदेवराजेस्तरवाबले १ योगतरींअचळपरिझालाचळ ॥बहुतयुगसूळजाणोनीयां २ परंतपाअस्तमानागेल्यारवी प्रकाशतुरवीस्वल्पनात्र ३ तुकाह्मणेभाग्यभासेसज्जनचें झालेंप्रकाशाचेंवांटेकार ४ ॥२॥

श्लोक- स एवायं मया तेद्ययोगः प्रोक्तः पुरातनः
भक्तोऽसि मे सखा चेति रहस्यं त्वेन दुत्तमम् ३

टी० सम०- तोचिहाआजिम्यांतूतें वर्णिलायोगपूर्विला तूंसखाभक्तयालागीं रहस्यादुतबोलिलों ३ आर्या- भक्तसखातूंह्मणूनी पुरातनतुलाचयोगहाकथिला ऐकेंभारतवर्या परमनिजरहस्ययुक्तिनेंग्रथिला ३ दोहा- व्हैपुरानोजोगमें ताकोंदियो बत्ताय जातेंतूंमोमीतहै औरहुभक्तनभाय ३ ओंवी- आणिम्यां तुजबुद्धीं योगसांगितलाअनादी तूंसखाभक्तआधीं ह्मणोनिरहस्यसांगितलें ३ अभाग- तोचिहाआजिम्यातुजप्रगारिला योगजोलोपलापूर्वींहोता १ तूंनंभमाझासखाभक्तहिवरिष्ठ ह्मणोनीउत्कृष्टदयाआली २ नसांगेंबंधूंनेंनारीसुतादूता मातापिताचुलना वंचिलेंम्यां ३ अदुतरहस्यअप्राप्तकरवरा अतुडलेंकरातुकाह्मणे ४

अर्जुन उवाच.

३

श्लो०- अपरंभवतो जन्म परं जन्म विवस्वतः ॥

कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ४ ॥

टी० सम०- आलीकडेतुझेंजन्म सूर्यजन्मपलीकडे तूंबोलिलासि-

पूर्वीहें जाणावें म्यांक शारितीं ४ आर्या- जन्मपुरातनरविचा जन्म तुझ्याचा दवादिसे अपर आधीं कथिलें त्वां हें कैसें जाणेन सांग पाउपर ४ दोहा- तुम तो प्रगट होअबे रवी पुरातन देव तुम ही कबना सोंकल्यो जानोचा हत भोव ४ ओंवी- पार्थस्यणे कृष्णनाथा तुझां जन्म आलीकडे असतां अनादि सूर्याची कथा ॥ म्यां केवीं जाणावें ४ अभंग- पार्थस्यणे मानें विस्वय वारतो राग आपण तो धरूं नये १ आलीकडे जन्म तुझा पूतनारी उत्पन्न हा पारीं आझी झालों २ आद्य युगीं रवित्या लागीं संवाद वर्णिसी बिशद आझां पुढें ३ आतांचे नेणवे पूर्वी जाणे कोण अंगीं पावों सुण ऐसें कस ४ लोक संपादणी तूं तंव त्यापर उघड विचार तुका स्यणे ४

श्री भगवानुवाच-

श्लो०- बहुनिमे व्यतीता निजन्मानि तव चार्जुन
न तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्यपरंतप ॥५॥

सम०- क्रमलीं बहुते जन्में तुझीं माझीं हि अर्जुना मी ईश जाणें तीं सर्व तूं जीव त्वें न जाणसी ५ आर्या- तूझीं माझीं गेलीं पार्था जन्में बहुत संसारीं तें तूं नेणसिचा पा जाणें सर्वज्ञ मीच कंसासी ५ दोहा- नेरे अरु मेरे जनम बीत गये बहुवार तूं तिन को जा नत नहीं हो जा नत निरधार ५ ओंवी- देवस्यणे तो तुज मज वहु जन्म झाले सहज तें सर्व आठवे मज जीव त्वें तुला ना ठवे ५ अभंग- बोले नारायण ऐकें कुरुनाथा व्यर्थ न कोपया संशयाचा १ क्रमलीं बहु जन्में माझीं तुझीं तें ही मी जाणतो पाही ईश पणें २ देहांतूं अर्जुनानेणसी हें वर्म तुका स्यणे धर्म हा विमुरव्य ३ ॥५॥

श्लो०- अजोऽपि सन्न व्ययात्मा भूतानां मीश्वरोऽपि सन् प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय सम्भवाम्यात्ममायया ॥६॥

टी० सम०- अजमी अविनाशीमी भूतांचा ईश ही परी होतो श्रद्धात्ममायेनें स्वप्रकृती अधिष्ठीनी ६ आर्या- अज अव्यय

भूतेश्वर निर्गुणजोमीरुपाधिलात्यजितों प्रकृतिसिअधिष्ठुनीयां
मायेनेंआपणासमीसृजितों ६ दोहा- अजअविनाशिप्रगट
हों जगतईशकरतार अपनीइच्छातेलख्यो सत्तमुगतअवतार
६ ओंवी- अजअव्ययअवतार सर्वभूतांचामीईश्वर प्रकृति
अधिष्ठाननिरंतर मायाधीनजन्म ६ अभंग- अजह्मणिजे
नित्यअविनाशअक्षयीं भावशेषशायोजाणवितो १ भूतेमज-
पासूनकोणापासूनमी आणुनीमनक्रमींपाहेंबरें २ होतोंपाद
बुद्धआलेंवमायेत आपुलीआकृतअधिष्ठुनी ३ तुकाह्मणेह-
रोसांगेलमाहात्म श्रोतेहोउत्तमश्रवणकीजे ४ ॥६॥ श्रीशाम्॥

श्लो०- यदायदाहिधर्मस्थग्लानिर्भवतिभारत
अप्सुत्थानमधर्मस्यतदात्मानंसृजाम्यहम् ७

टी० सम०- जेजेवेळेसधर्माची होमसेहानिभारता अभिवृ-
द्धिअधर्माची आपणानिर्मितोंतयीं ७ आर्या- ज्याज्यास-
मयींधर्म ग्लानीहोतीअधर्मउद्भवती त्यात्यासमयींचेगें भारत
वर्याजिगांतसंभवतो ७ दोहा- अर्जनहानिकजगतमें परेध-
रमकेभाय बढतअधरमजहांजहां तबहोंजनमतआय ७ ओं-
वी- जेजेकाळींधर्मासी स्थानफरहताहोयपरियेसींत्याकाळींअव-
तरोनित्यासीं दुष्टांतेमारितसें ७ अभंग- जेजेवेळेंधर्मुहानि
पावेक्लेशों दैत्यदुरारोषेंअधर्माचेनी १ अधर्मउंचावेत्रैलोक्यजी-
णाया तेहांआत्मकायासृजीतोंमी २ तुकाह्मणेदेवसांगतोऐक-
वें जेणेंपराभवसंशयहा ३ ॥७॥

श्लो०- परित्राणायसाधुनांविनाशायचदुष्कृ-
ताम् धर्मसंस्थापनार्थायसंभवामियुगेयुगे८

टी० सम०- साधूंन्यारक्षणासाठीं मागयापातकीजनां स्थापा-
वयासिधर्माते होतोंयुगयुगाप्रती ८ आर्या- साधुत्राणक-
राया खळदुष्टांचेंकरावयाहनन धर्मस्थापायासी घेनोपार्थायु-

गायुगींजनन ८ दोहा- साधुनकीरच्छाकरो पापिनझारोंमार॥
 व्यापतरीतसुधरमकी जगजगमाहिबिचार ८ ओंवी- पवि-
 त्रसाधुनारावे दुष्टांसिनाशकरावे धर्मस्थापनव्हावे अवतरेयुगा-
 युगीं ८ अभंग- रक्षावयासाधुजना मारावयासीदुर्जना १
 धर्मस्थापनकराया होतोंयुगायुगींकोंतेया २ हेचिदेहधारणमूळ
 ऐकेंमममायेचारवेळ ३ तुकाह्मणेअभयाचें दानपात्रभाविकाचें

४१८

श्लो०- जन्मकर्मचमेदिव्यमेवंयोवेतितत्त्वतः
 त्यक्त्वादेहंपुनर्जन्मनैतिमामेतिसोऽर्जन॥९॥

टी०स०- अलौकिकेंजन्मकर्म माझींजाणेअसेंखरे देहाराकु-
 निनोमातें पावेजन्मानयेपुन्हा ९ आर्या- एवंपार्थमाझे जा-
 णेजोजन्मकर्मनिश्चितरे देहांतींजन्मपुन्हा नपवेमजशींमिळो-
 नितोवितरे ९ दोहा- मेरेजनमरुकरमकों तत्त्वलहेजोजान
 देहतजेमोंकोंमिले बहुरिनजनमेंआन ९ ओंवी- माझेजन्म-
 कर्मदिव्यजाण तयानाहींजन्ममरण तेरवूणज्ञानीधरून तेमज
 पावती ९ अभंग- माझीजन्मकर्मलीळा जाणेभाविबुजोभो-
 ला १ धन्यतोचिभूमीवरी देहिंअसोनिनिर्विकारी २ पदशाश्वतपा-
 वेळ अनुपम्यहेंगाइल ३ खुंदेपुन्हात्याचाजन्म अनुभवेंतुकारा-
 म ४ ॥९॥

श्लोक- वीतरागभयक्रोधा मन्मयाभामुपाश्रि-
 ताः बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः १०

टी०स०- कामक्रोधभयतीत ध्याननिष्ठमदाश्रित बहुज्ञानतपें
 शब्द मत्स्वरूपासिपावले १० आर्या- रागभयक्रोधरहितम-
 न्ययतेजन्मलेनरसूपूत ज्ञानतपेंपावतबहु पावतिमजलामदाश्र-
 येपूत १० दोहा- रागक्रोधभयनजे मोमेराखेभाय बहुतग्या-
 नितपकरिगये मोहिमांझसमाय १० ओंवी- कामक्रोधभ-
 यलजिती माझ्याआश्रयेअसती ममप्रसादेज्ञानपावती स्वरूपीं

मिळोनी १० अभंग- कामक्रोधभयावीण तोचसाधुपूर्णजा-
ण १ ध्याननिष्ठमदाश्रित त्यासआसीसणोंसंत २ बहुतज्ञानतपें
शब्द जाणावातोमहासिद्ध ३ जेपावलेस्वस्वरूपीं तुकयाशरणत्याचि
दूषीं ४ ॥१०॥

श्लो०- येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम्
ममवर्त्मानुवर्त्ततेमनुष्याः पार्थसर्वथाः ॥ ११ ॥

टी० सम०- जेजसेभजतीमाते मीतसाफल्यतोंतयां पार्थामनु-
ष्यसकळ माझ्यामार्गाचिवर्तती ११ आर्या- जेजैसेंभजभ-
जती तेसेंभजतोंतयांसिमीपाहा माझ्यावर्त्यासर्वहि अनुष-
तेमनुजसंघबापाहा ११ दोहा- जोमोकोंजैसेभजे ताकोंत्योफ-
लदेत अर्जनरसबजगतमो मोमारगगहिलेत ११ ओंवी- जै-
सेजेमजलाभजती त्यांसिमीभजेतेचरीती माझेमार्गावर्तती ॥
सर्वलोक ११ अभंग- जोजोजैसेंमातेभजे मीहीतयातेसा
उमजे १ जैसाभावायींमाझे फळेंतेवीत्यासहजे २ पार्थमान-
वसकळ मममार्गाचिनिखळ ३ वर्ततातीहेतूजाण तुकावंदीत्यांचे
चरण ४ ॥११॥

श्लोक- कांक्षंतः कर्मणां सिद्धिं यजंत इह देवताः
क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥ १२ ॥

टी०-स०- कर्मसिद्धिचइच्छुनी पूजितीअन्यदेवता कर्ममूळाचलां
सिद्धी नृलोकींहोतिसत्वर १२ आर्या- कर्माचीहेसिद्धी इच्छुनि-
यांदेवतायजनकरिती मानवलोकींहोती कर्माचीसिद्धिजेहिलोक
रिती १२ दोहा- करमसिद्धिकीचाहकरी पूजतदेवनलोय कर-
माकियेनरलोकमें सिद्धिवेगहिहोय १२ ओंवी- जेकर्मसिद्धी
इच्छुनी चित्तठेवितीअन्यदेवभजनीं मनुष्यलोकींक्षणां सिद्धि-
होतीसत्वर १२ अभंग- अन्यदेवतापूजिती जेकांकर्मसिद्धी
प्रती१ नानाविधमार्गांतरे ध्यानउपास्यगजरे २ कर्ममूळेंचत्यांसि

ह्री नरलोकीपैत्रिशह्री ३ पावेशीघ्नभक्तिभावे तुकाह्मणेपूर्वदे-
वे ४ ॥ १२ ॥

श्लोक-चातुर्वर्ण्यमयासृष्टं गुणकर्मविभागशः
तस्य कर्त्तारमपि मां विद्वत्कर्त्तारमव्ययम् ॥ १३ ॥

टी० सम०-चारीवर्णहिम्यांकेले गुणकर्मेविवंचुनी त्यांचाकर्त्तात
रीकर्त्ता नहेमीजाणअव्यय १३ आर्या-गुणकर्मविभागेंम्यां
केलेउत्पन्नवर्णहेचार त्यांचाकर्त्ताहीमी जाणअकर्त्ताकरूनिसुवि-
चार १३ दोहा-चारवरनमेरचेकरी गुणअरुकरमविभाग
अकरनकर्त्ताहोरहों नहिमोहेअनुराग १३ ओंवी-म्यासृजि-
लेचारीवर्ण गुणकर्मविभागून त्यांचाकर्त्तामीजाण परीअव्यय
असें १३ अभंग-विप्रसन्नियवैश्यशूद्र वर्णविभागचत्वार
१ केलेइच्छेनीआपुले मार्गभिन्नत्वांस्थापिले २ सांभाळितोंपुनःपु-
न्हा असोनिअलिमअर्जना ३ अजअव्ययछंदानें तुकयाजाण-
तूसंधानें ४ ॥ १३ ॥

श्लोक-नमां कर्माणि लिपंति न मे कर्मफले स्पृ-
हा इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न सबद्ध
ते ॥ १४ ॥

टी० सम०-कर्मेनलिपतीमाते कानकर्मफळांस्पृहा मातेजाणेअसें
तोही बद्धकर्मानिहेकधीं १४ आर्या-कर्मालिमनहेमी कर्म-
फळांकामनानबाधावे ऐसेंजोमजजाणे त्यालाकर्मीकदानबाधा-
वे १४ दोहा-करमनमोकोलगतहै मोहिनफलकीचाह ऐसें-
जोमोकोलरवे करमनबाधततांह १४ ओंवी-कर्मीजाणतेपाहीं
कीमजकर्मइच्छानाहीं ऐसेंजोजाणेकाहीं कर्मीतीनबाधिजे ॥ १४ ॥
अभंग-कर्मेलिपतीनामाते जरीमाझियेसाक्षीते १ नवलसां-
गनोंअर्जना झणेसंशयोहामना २ कर्मसफळप्राप्तीआशा नसे
किंचितनरेशा ३ जाणेरुणातोचिमुक्त होयतोचिकर्मातीत ४ ब-
द्धसमाश्रमीनहे तुकावणीत्यागौरवे ५ ॥ १४ ॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षुभिः॥

कुरुकर्मैवतस्मात्त्वंपूर्वैःपूर्वतरैःकृतम् ॥ १५ ॥

टी० सम०-ऐसेंजाणोनिमोक्षार्थी केलींकर्मपुरातनीं करींकर्मचि
तुंतस्मात्केलेजेंपूर्वपूर्वजीं १५ आर्या- ऐसेंजाणुनिकर्म केलीं
पूर्विलमुमुक्षुचानिकरें प्राचीनानींकेलीं कर्मक्षणऊनितुं करीं नि-
करें १५ दोहा- जेचाहतहैमुक्तिकों करमकरेमनमाय त्योंहि
करमकरोसदा पहिलनकोमतपाय १५ ओंवी- ऐसेंजाणोनि
करीकर्म मोक्षइच्छुनि करीधर्म आकारणेंवर्णाश्रम केलोपाहि-
जे १५ अभंग- ऐसेंजाणोनिमुमुक्षीं कर्मकेलींपूर्वपक्षीं १ कु-
रुवर्यात्याआधारें करीकर्मसाचोकारें २ केलींपूर्वजपूर्वजीं तुका-
जयासीनांवाजी ३ ॥१५॥

श्लो०-किंकर्मकिमकर्मतिकवयोऽप्यत्रमोहि-
ताः तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ञात्वामोक्ष्यसेऽश-
भात् ॥१६॥

टी० स०-ज्ञानिहीमोहिलेकींहे कैसेंकर्मअकर्मही सांगेनतेंचि
जाणोनी सूटसीअशभांतुनी १६ आर्या- कर्मकर्मविचारीं
मोहितजेथोरथोरकविराय तेंकर्मतुलाकथितों पार्थाजेंजाण-
तांअशभजाय १६ दोहा- कोनअकरमसकरमकों रहतज
पंडितमोह मुगतकाजसीइकर्ममें कहेदेतहोंतोह १६ ओंवी-
अकर्मकर्मतेकोण कर्मवोळखावींजाण आईकतेसांगेन अ-
शभांतूनिसूटसी १६ अभंग- येथेंमोहिलेंज्ञानियें खुणन-
येध्यानाशीं १ कैसेंकर्मअकर्मते संशयातेदर्शवी २ जाणुनमी
तुजसांगें अशभअंगेंसूटसी ३ तुकाह्मणेदिव्यमत सावध
चित्तेंऐकावें ४ ॥१६॥

श्लो०-कर्मणोत्थापिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविकर्म-

णः अकर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाकर्मणोगतिः१७

टी० सम०-तत्त्वबेदोक्तकर्माचें विकर्मचिंनिषिद्धजें अकर्मचिंहि

(८४) गीतार्थबोधिनी.

जाणावें कर्माच्या गहनागती १७ आर्या- कर्माकर्मविकर्म जाणावीं सद्दिचारसाधूनीं कर्माची गहनगती ऐसें कथिलें सदैव साधूनीं १७ दोहा- जाके ही ये करम है और विकरम सभाय सः निअकरम गति जे यह गहन करम के दाय १७ ओंवी- कर्माचें ज्ञान असावें विकर्म ते ओळखावें अकर्माचि तनद्यावें कर्मगती गहन ह्यणोनियां १७ अभाग- तत्त्व वेदोक्त कर्माचें कर्मत्याचें अवधारी १ निषिद्ध विकर्माचें जें तेथें बुद्धी सर्वज्ञ २ अकर्माचें ही जाणावें जीवीं ध्यावें एकत्व ३ तुकावदे कर्मगती गहन ह्यणती यास्तव ४ ॥ १७ ॥

श्लो०- कर्मण्यकर्मयः पश्येदकर्मणि च कर्मयः
स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् १८

टी. सम०- न बाधे ते न ह्ने कर्म कृष्णार्पणिं अकर्मता अकर्मापाप ते कर्म देखे सर्वज्ञ सर्वकृत् १८ आर्या- कर्म अकर्मा किमीं अकर्म पाहेत या कळेवर्म तो बुद्धिवंत युक्त हि केले त्याणें समस्त ही कर्म १८ दोहा- करम न माझ अकरत जें लखे अकरम न करम बुद्धिवंत तिन सब कियो मेरे मन के भरम १८ ओंवी- कर्म तेचि अकर्म पाहें अकर्म ते कर्म होऊ निराहे मनुष्यांत बुद्धिवंत आहे जो सर्वज्ञ सर्वकर्ता १८ अभाग- न बाधे ते न ह्ने कर्म मुख्य वर्म ते ऐसें १ अकर्मता कृष्णार्पणीं सत्यवाणी मानावी २ अकर्माचि कर्म पावें हेतों अवधें चोरवट ३ तुकावदे सर्वकृत देखे मात सर्वज्ञ ४ १८

श्लो०- यस्य सर्वे समारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणस्तमाहुः पंडितं बुधाः ॥ १९ ॥

टी. सम०- एकूनि कामसंकल्प आरंभां सर्वकाम जो ज्ञानाग्निने कर्म जाळी ह्यणती तोचि पंडित १९ आर्या- कर्मरंभ जयाचे इच्छा संकल्प वर्ज जे प्राज्ञ कर्म ज्ञानाग्निने जाळिते ते जाण पंडित प्राज्ञ १९ दोहा- जाके सब आरंभ निज बिना काम ना होत ता

सोंपंडितकहतजिन दहेकरमकोगोत १९ ओंवी- सर्वकर्मारं-
भकरी कामनात्यजूनिअवधारी ज्ञानाग्निनेंदाहकरी ह्मणतीतो-
चिपंडित १९ अभंग- कामसंकल्पत्यागुनी आत्मध्यानीरतला
१ सर्वकर्माजोआरंभी निर्मळनभीचंद्रमा २ ज्ञानाग्निनेंजाळीकर्मा
शिवशर्मापैजैसा ३ तोचिपंडितबोलती तुकास्तुतीकरीज्याची ४१९

श्लो०- त्यक्त्वाकर्मफलासंगंनित्यतृप्तोनिराश्र-
यः कर्मण्यभिप्रवृत्तोऽपिनैवकिंचित्करोतिसः २०
निराशीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरिग्रहः ॥ शा-
रीरंकेवलंकर्मकुर्वन्नाप्नोतिकिल्बिषम् ॥ २१ ॥

टी० स०- फलेच्छाटाकुनीसर्व सदातृप्तनिराश्रय प्रवर्तलासर्व
कर्मी तरीकांहींनतोकरी २० शरीरचित्तस्ववशा नआशानपरिग्र-
ह शरीरमात्रेजोकर्म करीपावेनबंधतो २१ आर्था- कर्मफला-
नेत्यागी नित्यस्तृप्तस्वयेचिअनुभवितो कर्मीप्रवृत्तअसतां न-
करीकांहीस्वसोख्यअनुभवितो २० निष्कामतनुमनाशीं अवरु-
निनिःसंगतेभिजोवरिता केवळतनुसंबंधीं कर्मेकरुनीनलिंपतो
दुरिता २१ दोहा- कर्मफलनछोडेसदा तृप्तिकरेनहिआसता-
कांकरमनकरतही लगेनभवकीफांस २० जीतेइंद्रियदेहमन का-
मपरिग्रहजाय देहकाजकरमनकरत पापनलागतताय २१ ओं-
वी- फलेच्छात्यजी तृप्तअसोनिनिराश्रयोजी प्रकृतिकर्मीसहजीं
नबाधिजेल २० शरीरचित्तस्ववशाकरिशी आशापरिग्रहाकिशी
शरीरेंकर्मकरिशी असावपावेबंधाते २१ अभंग- सर्वटाकुनी
फळाशा स्वात्मतोषाप्तीतरीं १ निराश्रयसदातृप्त पारंगतसच्छा-
स्त्रीं २ सर्वकर्मीप्रवर्तला जेसाभलामिथिलेश ३ तरीकांहींनतो
करी साक्षोत्तरींतुक्याचे ४१९ देहचित्तवशाकरुनी जोसाधनींवि-
नदला १ परिग्रहनतेआशा मदईव्यानेणेंची २ शरीरमात्रेजोकर्म
करीधर्मरक्षणी ३ बंधनातेछेदुनवर्ते लाभसरतेतुक्यासी ॥ ४१९

श्लो०- यदृच्छालाभसंतुष्टोदृष्टातीतोविमत्सरः

समःसिद्धावसिद्धौचकृत्वापिननिबद्धते॥२२॥

टी०सम०- लाभेअयाचितेतुष्ट नजयाहंमत्सर सिद्धौअसिद्धौत सम नहेबद्धकरूनिही २२ आर्था- तुष्टयदृच्छालाभे हंहरहि तजोविमत्सरीयुक्त ज्यालासिद्धिअसिद्धौ समतोर्मेकरूनिहीमु-
क्त २२ दोहा- जथालाभसंतोखजो सखदु खनगननदोई सि-
द्धिअसिद्धौएककी करमनिबंधनहोई २२ ओंवी- सखदुःखाते नधरी लाभालाभींचाडनकरी हंहातीतविचारी तोबंधनपावे २२
अभंग- लोभसर्वांसीसारिखा तुष्टदेखाअयाचिते १ सखदुः खहंनेणे मत्सरनेणेभावेची २ सिद्धिअसिद्धौतसम आत्मा-
रामसाधका ३ बद्धनहेकर्मकरितां तुकयावार्त्तनिवेदी ४॥२२॥

श्लोक- गतसंगस्यमुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः
यज्ञायान्चरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते ॥२३॥

टी०स०- कर्त्तृत्वापासूनीमुक्त स्वरूपांचिन्मथारले यज्ञार्थआच-
रेकर्म सर्वतेजातसेलया २३ आर्था- जोनिःसंगविमुक्त ज्ञानी ज्याचेकरीतमननिलया यज्ञार्थकर्मकरितो त्याचींकर्मेहिपाव तीविलया २३ दोहा- तजेसबेजोकामना ग्यानलगावेचीत॥
जग्यकाजकरमनकरे सोनबाधियेमीत २३ ओंवी- कर्त्तृत्वापा-
सूनिमुक्त अखंडस्वरूपांजयाचेचिन्म यज्ञार्थकर्मआचरततेणे-
तेपावतलयाते २३ अभंग- कर्त्तृत्वापासूनीमुक्त जोविरक्तसर्व-
दा १ थोरचित्तआत्मरूपां कींचिद्रूपांरवेवेतो २ मरवार्थकर्मचरे निर्व्यापारेआवडीं ३ सर्वहीतेजातेलेया ठायींजयातुकाराम ४॥२३॥

श्लो०- ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्ने ब्रह्मणा हुतं
ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्म कर्म समाधिना ॥२४॥ श्रीः

टी०सम०- कर्त्ताअग्निहविर्द्रव्यं ब्रह्मब्रह्मांचअर्पणं कर्मीब्रह्मस-
माधिस्थ त्याणेब्रह्मांचपावणे २४ आर्था- अर्पणहविहुत वन्ही सर्वहिहेंब्रह्मरूपजोमानी ब्रह्मक्रियासमाधी करुनीब्रह्मा-

सिपावतोज्ञानी २४ दोहा- होमअग्निसबब्रह्महै अरपीब्रह्मी
ज्ञान जाईब्रह्मसेसोरहै करमसमाधिस्थान २४ ओंची-क
र्ताहच्यआणिअमी होमब्रह्मजाणूनी कर्मब्रह्मसमाधिलावू
नी ब्रह्मींचपावे २४ अप्रसंग- कर्ताअग्निहविर्द्रव्यं जिवेभा-
वेएकाग्र १ ब्रह्मब्रह्मींचअपूर्ण झालातीनमाझारी २ कर्मीब्र-
ह्मसमाधिस्थ चिंताग्नींतसारिखा ३ त्याणेंब्रह्मींचपावणें॥
सरवबाणेतुकयासी ४ ॥२४॥

श्लो०-दैवमेवापरेयज्ञं योगिनः पर्युपासते॥
ब्रह्माग्नावपरेयज्ञं यज्ञेनैवोपजहति॥२५॥

टी०-सम०-यज्ञइंद्रादिभावेंचि कर्मयोगीउपासिती ब्रह्माग्नीं-
तचित्तेज्ञानी यज्ञरीतींचहोमिती २५ आर्या- कर्मठदैवम-
खातें करितीवदलोंसयुक्तिहोमीती ब्रह्माग्नीचेठायीं ज्ञानीय-
ज्ञेंकरूनिहोमीती २५ दोहा- देवनिकोईभजतहै करेजग्यब-
हुधाय एकब्रह्ममेंजजतहै ग्यानजोगकेदाय २५ ओंची-इं-
द्रातेभावेंचियज्ञ कर्मयोगीउपासितीजाण ब्रह्माग्नींतचित्त
मन ज्ञानीयज्ञरीतींचहोमिती २५ अप्रसंग- इंद्रादिभावेंचि
यज्ञ जोसर्वज्ञस्वीकारी १ उपासितीकर्मयोगी पुढेंभोगीनि-
जमोक्ष २ जेकाज्ञानीब्रह्माग्नींत मनचित्तसामग्री ३ यज्ञरी-
तींचहोमिती त्याप्राप्तीनिजलाभ ४ तुकाह्मणेआणीकही॥
यज्ञपाहींसांगतु ५ ॥२५॥

श्लो०-श्रोत्रादीनां द्विषाण्यन्ये संयमाग्निषु जु-
हति शब्दादीन्विषयानन्ये इन्द्रियाग्निषु जुहति २६

टी०-स०-श्रोत्रादिइंद्रियेंकोणी निग्रहाग्नींतहोमिती त्याइंद्रि-
याग्नींतकोणी अर्थशब्दादिहोमिती २६ आर्या- संयमव-
हंतकोणी करितीश्रोत्रादिहोमचिसदाहा शब्दादिकविषयां-
चा करितीकरणाग्निनेंकुणीदाहा २६ दोहा- एकजहोमत

इंद्रियन संजमअग्नि स्वरूप विरचयन होमत एकज. इंद्रियअ-
गिनअरूप २६ ओंवी - श्रोत्रादिज्ञानेंद्रियें संयमाग्नीं होमि-
तीतये शब्दादिकविषयें इंद्रियाग्नींत होमिती २६ अभंग-ज्ञा-
नेंद्रियकर्मेन्द्रिय दाहाकरणांचाप्रत्यय एकवटीसमुदाय स्वात्स-
सत्तेयाजकू १ पृथगाकारेंनिग्रह सोडवूनिदुराग्रह करुनीआ-
त्मअनुग्रह नियमाग्नीं होमिती २ त्याइंद्रियाग्नींत सावधानया-
जकहीत वर्णअर्थसारहुत शब्दालागीं होमिती ३ तुकाह्मणेसं-
तांप्रती जैसीसारांशापद्धती ऐसेंनिवेदीश्रीपती पार्थाप्रतीऐका-
वें ४॥२६॥

श्लोक- सर्वाणींद्रियकर्माणिप्राणकर्माणिचापरे
आत्मसंयमयोगाग्नौजहतिज्ञानदीपिते ॥२७॥

टी० स० - कोणीसर्वाइंद्रियांची कर्मेप्राणादिकांचिहीं चित्तकाशां-
तवृत्तीच्या निरोधाग्नींत होमिती २७ आर्या - प्राणेंद्रियकर्मां-
चा अवघासमुदाय होमितांजळतो ज्ञानेंकरुनीकोणी पेटविती
आत्मसंयमानळतो २७ दोहा - जेसबइंद्रिनकेकरम औरक-
रमसबप्राण होमतसंजमअग्नितमें प्रगटकरेचित्तग्यान २७ ॥
ओंवी - इंद्रियकर्मप्रधान कर्मसर्वासिजाण संयमाग्नींत होमू-
न निरोधाग्नींत होमिती २७ अभंग - कोणीआईकअर्जुना पा-
हेंनिगमसाचना सर्वइंद्रियस्वाधीना हेचइष्टसामग्री १ पांचप्रा-
णयादेहांत वागतातीआत्मस्थित त्याचींकर्मेयथास्थित तींचहूं-
कडेनिर्मितीं २ आतांवृत्तीनेंनिवृत्ती पदपावुनीझालीतुसी तेथें
चिद्रानूचीदीसी व्यापेपृथ्वीआकाश ३ तुकाह्मणेतेचकळा नि-
रोधाग्नीचीज्वाळा होमितीघनसांवळा आत्मतांडेंवर्णितु ॥२७॥

श्लो० - द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायोगयज्ञास्तथापरे
स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्चयतयःसशितव्रताः ॥२८॥

टी० स० - द्रव्ययज्ञतपोयज्ञ योगयज्ञहिसूत्रत वेदार्थज्ञानही

यज्ञ यज्ञशीलअनुष्ठिती २८ आर्या- स्वाध्यायमखाकोणी करितीहानाध्वरासिसंन्यासी योगद्रव्यतपोमय यज्ञांतेहृदम्र ताद्व्यसंन्यासी २८ दोहा- एकजजतहैद्रव्यसों एकतपस्या जोग एकजुपदतबेदहिजजे एकजत्वसोंलोग २८ ओंवी- एकद्रव्यवेंचिती त्रिविधतपकरिती एकयोगातेअनुष्ठिती स्वाध्याययज्ञ २८ अमंग- धनापासूनअभिज्ञ देवहिजपितृयज्ञ हो तोचिद्रव्ययज्ञ पैतत्त्वज्ञजाणती १ तपोयज्ञतापसांचा योगयज्ञतोयोग्यांचा स्रवतवेदार्थाचा ज्ञानयज्ञहीबोलती २ यज्ञशीलजेपांडवा अनुष्ठितीस्वात्मदेवा तुकास्यणेहेचदेवा झलें पूर्णआवडतें ३ ॥२८॥

श्लो०- अपानेज्जहतिप्राणंप्राणोपानंतथाऽपरे
प्राणापान गतीरुध्वाप्राणायामपरायणाः॥२९॥

टी०-सम०- अपानींहोमितीप्राण प्राणीतोचिअपानही प्राणापाननिरोधूनी प्राणायामासितत्पर २९ आर्या- प्राणीं अपानहोमीं प्राणअपानींकुणीस्वबोधानें प्राणापानगतीतेंरोधुनिअसतीसमीररोधानें २९ दोहा- होमअपानहिप्राणमोप्राणअपानहिमांह प्राणअपानमेंरोकिकें रहतजहैनरनाह ॥२९॥ ओंवी- अपानहोमितीप्राणीं अपानींप्राणअर्पुनी हृदयोगहाजाणूनी यज्ञेयज्ञफलपावती २९ अमंग- अपानअधस्थ आसनें साधुनीआधारअधिष्ठानें तेथेंहोमिजेप्राणें आत्माहुतीअपानीं १ मगऊर्ध्वदशेचीतेगती स्वाधिष्ठानान्चेवरती मणिपुरांतआहुती अपानघेतुप्राणाची २ कोणीप्राणअपानास ॥ निरोधोनीषट्चक्रांस जिणोनिप्राणायामास उतावेळझालेजे ३ तुकास्यणेसाधकजनीं योगमार्गाअनुभवुनी पंथवेविलानित्यानीं वागावयापांधिका ४ ॥२९॥

श्लो०- अपरेनियताहाराः प्राणान्प्राणेषुज्जहति
सर्वेऽप्येतेयज्ञविदोयज्ञस्यपितृकल्मषाः॥३०॥

टी० स०- कोणीनेमूनिअन्नादि प्राणीप्राणांसिहोमिती हटयोगी
असेसर्व यज्ञेपावनयज्ञवित् ३० आर्या- कोणीनियताहारें
प्राणीप्राणांसिहोमितीबापा हेसर्वयज्ञवेत्ते क्षात्रितियज्ञेकरूं
नियांपापा ३० दोहा- प्राणनहीमेप्राणको होमतजीआहार
जेसबजानजग्यको मेरेपापविकार ३० ओंवी- अल्पनेमू-
निआहारें प्राणीप्राणनेमितीस्वरे हटयोगीनिधारे यज्ञेचिय-
ज्ञफळ ३० अभंग- हळयोगबारेवात साधुनिआहारनियमि-
त तेथेमनकेवीदृषित पिडुंशकेलहेनेणें १ प्राणीप्राणांसिहोमि-
ती हटयोगीऐसेरीती सर्वयज्ञेपावनहोती त्याबोलतीयज्ञवित्
तुकाहणोनारायणें केलेंपार्थासिसांगणें नातेसाधूचेंमागणेंहो-
तेंकांहींपूर्वीचें ३ ॥३०॥

श्लो०- यज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातन-
म् नायंलोकोऽस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यःकुरुसत्तम३१

टी० स०- यज्ञशेषसूधाभोक्ते परब्रह्मींचपावती अयज्ञालानहा
लोक केंचास्वर्गकुरुत्तमा ३१ आर्या- यज्ञावशिष्टअमृता सेवु-
निपावतिसनातनब्रह्म यज्ञावांचुनिकैसे लोकद्वयपावतीलजे
ब्रह्म ३१ दोहा- जग्यशेषअमृतभस्वे होतब्रह्ममेंलीन यहलोक
कोंबिनजग्यनही परलोकसहैछिन्न ३१ ओंवी- यज्ञशेषजे-
अक्षिती अमृतपानेब्रह्मपावती यज्ञशेषजेनकरिती त्यांनाहीं
परलोक ३१ अभंग- यज्ञशेषजेअमृत देवादिकज्याइच्छितत्या-
चेभोक्तेझालेसंत पूर्णहटप्रयत्ने १ मगयांतलाप्रकाय ऐसाको-
णीपुसताहोय तरीपरब्रह्मठाय पैंपावतीभरवसें २ आतांअक-
सीपांडवा नसेयाज्यत्वस्वभावा त्यासींइहलोकबोलावा मान-
कैसापरत्रीं ३ कुरुउत्तमाअर्जुना चित्तद्यावेयावचना कांहींआ-
सत्याकल्पना त्यातूंमानेंनिरूपीं ४ तुकाहणेंचोरवर जेंज्ञानय-
ज्ञावरिष्ठ तेंसेवितानीब्रह्मनिष्ठ सोहंमंत्रेंकरूनी ५ ॥३१॥श्रीः

श्लो०- एवंबहुविधायज्ञावितताब्रह्मणोमुखे

कर्मजान्विदितान्सर्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे ३२

टी०सम०- विस्तारलेबहुअसे यज्ञब्रह्माचियामुखें सर्वकर्म-
जतेजाण ऐसेंजाणोनिसूटसी ३२ आर्या- एवंबहुविधय-
ज्ञ श्रुतिनेंसांगीतलेअसेंस्वमुखें कर्मजअवघेऐसें जाणनिहो
मुक्तत्वेनिजात्मस्वरुवे ३२ दोहा- बहुभांतवेदनकहे जग्यसब-
हुतेमान तेसबजान्योकरमते लहेमुगतस्वरुवान ३२ ओंवी-
ऐसेबहुविस्तारले यज्ञब्रह्ममुखेंझालें सर्वकर्मविस्तारले हेंउ-
मजल्यासूटसी ३२ अभंग- बहुयज्ञाचाविस्तार झालाविधि
पासूनीसाचार सर्वहीकर्मसारासार ऐसेंजाणूनिसूटसी १ कर्मों
बद्धतापांडवा स्मणूनिजडपणवेवा याचेसंगेंजडजीवा तरणा-
पायकायसा २ ऐसेंकल्पिसीमानसीं ज्ञानींआशंकाविघसी हातीं
नलगेठेव्यासी पैंगाभूतेंझोंबल्या ३ तयाभूतांचीझाडणी करी-
लयेथेंगदापाणी पंचाक्षरीतोनिर्वाणी सोडविलेंसोडवी ४ तुका
ध्यायध्यानाजबळ ज्याचीअखंडितमाल स्मणूनसंतांमाजीरवेळ झा-
लाब्रह्मप्राप्तीचा ५ ॥३२॥

श्लो०- श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ञानयज्ञः परंतप ॥

सर्वकर्माखिलं पार्थ ज्ञानैरपरिसमाप्यते ॥३३॥

टी०स०- द्रव्ययज्ञाहुनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञचिअर्जना लोकिकेंवैदिकें-
में सर्वज्ञानींचसंपत्ती ३३ आर्या- द्रव्यमखाहुनिअधिक ज्ञान
मखाजाणतेभवातरती ज्ञानेंकरूनिकर्म अवधींसांहुनिपरंतपा
परतीं ३३ दोहा- द्रव्यजग्यतेहैबडो ग्यानजग्ययहदाय जि-
तेकरमबेदनकहे ग्यानहुरहतसमाय ३३ ओंवी- सांगीतला
द्रव्ययज्ञ ब्रह्मार्पणबहुतयज्ञ लौकिकवैदिकयज्ञ ज्ञानींहेसर्व
संपत्ती ३३ अभंग- द्रव्ययज्ञाहुनीश्रेष्ठ ज्ञानयज्ञहावरिष्ठ ॥
पार्थायातेंब्रह्मनिष्ठ बहुधाऐसेंजाणती १ लौकिकवैदिककर्म
सर्वहीतींज्ञानकर्म पावेसंपत्तीसप्रेमें नोहेकदादरिद्री २ हळह-
ळगेलीज्याची तीसंपत्तीवंतत्याची कीर्तिपाठतुकावाची लोकांमा-

जीसर्वदा ॥३॥ ३३॥

श्लो०- तद्विद्विप्रणिपातेन परिप्रभेन सेवया ॥

उपदेक्ष्यन्ति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥३४॥ ७

टी० सम०- तेंजाणवंदनें प्रभे संतसेवेंकरूनियां शास्त्रज्ञतत्त्वज्ञानु-
नें तेंज्ञानउपदेशिती ३४ आर्या- तेंतूनमनें प्रभे गुरुसेवेनें धनंज-
याजाण तत्त्वज्ञानीज्ञाना उपदेशितिगुजसख्यातुझीआण ३४ दो-
हा- कीजेबहुतेनभ्रता प्रसन्नसेवाभांति तेग्यानीउपदेसहै ग्या-
नसज्जिनयहशांति ३४ ओंवी- रिघावेंसद्गुरुसीशरण करावें
पादसेवन मगतेतुजउपदेशितीज्ञान तेणेंपावनहोशील ३४ अ-
भंग- तेंज्ञानप्राप्तिखुण ऐकेंपांडवालक्षण अधींसद्गावेंनमन म-
गप्रभ्रआवडीचा १ सेवाभावाधेकरावी निरपेक्षताअसावी ते-
हंकाहपाउपजेजीवीं मगतोहोयउपदेश २ शास्त्रज्ञतत्वज्ञ ज्ञा-
नसांगतीसर्वज्ञ तेहंसाहजवर्मज्ञ तुकाहणोभाविकु ३ ॥ श्रीः ॥ ३४

श्लोक- यज्ञात्मानपुनर्मोहमेवंयास्यसि पांडव ॥

येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यधोमयि ॥३५॥

टी० स०- जेजाणोनिपुन्हाऐसा नमोहसिलदेखसी चराचराआ-
पणांत मजसीमगऐक्यतूं ३५ आर्या- ज्याज्ञानेंचकरूनियांण-
वसिपार्थापुन्हानमोहमहा जेणेंसमग्रभूतें स्वात्मानिरखिबिभममा
त्मपरसमहा ३५ दोहा- पांडवतूंयाकेलियें रहियेनहिफिरमोह
सबजीवनकोंदेरियें आपमाहिकेंमोह ३५ ओंवी- ऐसेज्ञान
जाणितल्यावरी मगमोहनपावसीलसंसारिं आत्मरूपदेखसीच-
राचरीं ऐक्यतेसी ३५ अभंग- जेंज्ञानजाणनियां पुन्हाऐसा
मायासया नमोहसीलकोंतेया दृष्टभासदिसेना १ स्थूलसू-
क्ष्मजीभूतें अथवास्वावर्तजंगानां आत्मरूपतूंनयांतें आपणातें
देखसी २ मगमजशींऐक्य होयतेसीऐकेंआतां जैसेपावकें
कवळीतां दोऐश्वर्यआपुलें ३ गंगासिंधुसमागदीं कीभानुच्याद-

थोरशी नेवीं एक तेथें नामीं तुकानवचे निराळा ४ ॥ ३५ ॥ श्रीशाम् ॥

श्लो०-अपिचेदसिपापेभ्यः सर्वेभ्यः पापकृत्तमः

सर्वज्ञानप्लवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि ॥ ३६ ॥ ७ ॥

टी०-स०- अससीथोरहीपापी पापियांसकळांततूं तरीयाज्ञा-
ननावेनें तरसीपापसागर ३६ आर्या- मोठापापी अससी ज-
रिपापासी तुझ्यानसेपार ज्ञानप्लवघेउनियां जाशिलवृजिनाब्-
धिच्याचतूंपार ३६ दोहा- सबपापिनमेंजोबडो पापीहूंजोहो-
य ग्याननावचदिऊतरे पापसिंधुसमजोय ३६ ओंवी-सक-
ळपापियांमाझारीं थोरपानकीतूं अससीजरी तरीयाज्ञाननावेंत
निर्धारीं तरसीपापसागर ३६ अभंग- असलासजरीपापि
याशारीरीं नोहेकवणेपरीउद्धारची १ थोरपापीभीतीऐसीजरी
गती झालीतुजप्रतीपार्थवीरा २ तरीपापसिंधुवरिहेअगाधु आ-
हेकींनिर्बाधुज्ञाननौका ३ तुकाक्षणेसारनिवडीरमावर श्रवणेंचि
उद्धारभावीकांचा ४ ॥ ३६ ॥

श्लो०-यथैधांसि समिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेः

जैन ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुतेत-

था ॥ ३७ ॥

सम०-कींजसापेटलाअग्नी काष्ठेंजाळीजशींनशीं ज्ञानाग्निकरि-
तोभस्म सर्वहीपुण्यपातकें ३७ आर्या- जैसासमिद्धअग्नी
करितोभस्मक्षणांमध्येकाष्ठां कर्मेंभस्मकरावीं ज्ञानाग्नीनेंनशीं
पराकाष्ठा ३७ दोहा- जैसीज्यालहुनासकी डारतसबहीजार
ग्यानअगिनत्योंप्रबलहै डारतसबहीजार ३७ ओंवी- जैसें-
महाभारइंधन भस्महोय त्यागिसंगेंजाण सर्वकर्मेंजाळून ज्ञा-
नाग्नीभस्मकरी ३७ अभंग- किंवाजैसापेटेवन्हिजाळीकाष्ठें
तेथेंसानमोठेंनविचारीची १ तैसाएकवेळांज्ञानाग्नीउजळला झा-
ल्याकर्मकळाभस्मकरी २ तेथेंपुण्यपापनोळखेस्वरूप उडवीसंक-

त्यपतंगते ३ तुकामुक्तझालायामार्गेजोगेला तोचियाजनाला
उपदेश ४॥३७॥

श्लो०- नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्यते ॥
तत्स्वयंयोगसंसिद्धः कालेनात्मनिविंदति ॥३८॥

टी० सम०- ज्ञानासमनसेशब्द कांहींतेंज्ञानहास्वयें ज्ञाताचि
जोयोगयत्नें काळेंचिनांतविंबतो ३८ आर्या- नाहीसम-
ज्यादुसरें पवित्रज्ञानामधेनसेकाळें तेंतूंस्वकर्मयोगें होउनिसं-
सिद्धिपावसीकाळें ३८ दोहा- तीनलोकमेंग्यानसम पावन
नहिंकच्छुऔर जोगसाधनाजोकरे लहेग्यानकीठोर ३८ ओं-
वी- ज्ञानासारिवेंपवित्र आणीकनाहींसर्वत्र तेंज्ञानसिद्धियो-
गकरितांनिरंतर ज्ञानेंकरूनिपाविजे ३८ अप्रमंग- ज्ञानासम-
नसेप्रायश्चित्तदिसें शब्दजेंआपेसेंदेहाकरी १ ऐसेनसाधन
देखतीलोचन सर्वगुणेंमानज्ञानासीच २ ज्ञात्याच्याप्रयत्नेंला-
भेयोगचिन्हें मगसिद्धिरत्नेंयेतीहाना ३ काळेंयाचिनांतअनु-
भवविंबत तुकयाचेंहिनयेवदेंची ४॥३८॥

श्लो० ० श्रद्धालुभूतेज्ञानंतत्परः संयतेन्द्रियः
ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिमचिरेणाधिगच्छति ३९

टी० सम०- श्रद्धालुतोज्ञानपावे जोतत्परजितेंद्रिय ज्ञानपावूनि
जेशांति थोरनोशीप्रपावतो ३९ आर्या- तत्परविजितेंद्रिय
तो ज्याच्याचिन्हांसदेवविश्वास ज्ञानेंशांतिसपावे वदतोमीकृ-
ष्णातुजचिविश्वास ३९ दोहा- इन्द्रियजितश्रद्धासहित पा-
वेऐसोग्यान तापायेततकालही पावेशांतिसज्ज्ञान ३९ ओं-
वी- ज्ञानपाविजेभक्तिकरूनी इन्द्रियेंनेमिजेतत्परहोउनी ज्ञा-
ननिष्ठापावूनी थोरत्वपावती ३९ अप्रमंग- श्रद्धालुतोज्ञा-
नपावेहेतूंजाण पूर्णसमाधानजयापासी १ जोकांइंद्रियांतें
आणितूंहारितें आणीब्रह्मत्वानेंतत्परजो २ ज्ञानासपावूनी

शांतीसधेऊनी बैसेनिगमवनीं हणेतुका ३ ॥ ३९ ॥ श्रीकृष्णा०

श्लो०- अज्ञश्चाश्रद्धानश्चसंशयात्माविन-
श्यति नायंलोकोः स्तिनपरोनस्तरवंसंशया-
त्मनः ॥ ४० ॥

टी० स०- बुडेअज्ञतसाश्रद्धा हीनसंशयबुद्धिही त्यांतसंशय
बुद्धीला नदोहीलोकनास्तरव ४० आर्या- जोअज्ञअविशा-
सी करिसंशयवंतआपुलानांश लोकहयनाहींहीं स्तरवनाहीं
ज्याससंशयमनास ४० दोहा- जोमूरखश्रद्धाबिन ताकें
होयबिनास जाकोंयहसंदेहहै दोउलोकनिरास ४० ओंवी-
श्रद्धाहीनज्ञानहीन तोसंशयबुद्धीजाण त्यादोहीलोकनाहीं
जाण स्तरवत्यानसे ४० अप्रसंग- बुडेअज्ञतेसीअश्रद्धामा-
नसीं वसेजयापाशींनिरंतर १ हीनजोसंशयीबुद्धितेसीना-
हीं स्तरवरूपणाहींसर्वकाळ २ बुद्धिसंशयाचीनदोलोकींरुची
फलश्रुतीकाचीतुकाहणो ३ ॥ ४० ॥

श्लो०- योगसंन्यास्तकर्मणांज्ञानसंछिन्नसंश-
यम् आत्मचरितंनकर्मणिनिबध्नातिधनंजय ४१

टी० स०- कर्मयोगांतसंन्यासी जोशास्त्रेमुक्तसंशय जोआत्म-
ज्ञतयाकर्म नबाधतिधनंजया ४१ आर्या- योगेंकर्मत्यागी
ज्ञानेंछेदीचसंशयात्याला जाणेंधनंजयातूं कर्मबाधितिनआ-
त्मवेस्याला ४१ दोहा- मोकोंअपेकर्मकरे करीसंदेहदूर ग्या-
नीबधेनकरमसो रहेंसदास्तरवपूर ४१ ओंवी- कर्मयोगातेंक-
रिती जेशास्त्रेमुक्तहोती आत्मज्ञानातेंपावती धनंजया ॥ ४१ ॥
अप्रसंग- कर्मयोगांतरींसंन्यासाचीथोरी बंद्यद्विजवरींअग्रपूजे
१ मुक्तझालादेहीनुरेसंशयकांहीं वेदशास्त्रगवाहीपाहूनीयां २
जोकांआत्मवेत्तातयाकर्मवार्ता नबाधितीचित्तामाजीघेई ॥ ३ ॥ नु
काहणोमुक्तझालेदेहातीन अधमनेणतवायांगेलें ॥ ४ ॥ ४१ ॥ श्रीः

श्लो०- तस्मादज्ञानसंभूतं तद्दृष्ट्यं ज्ञानासिनात्म-

नः छित्तेन संशययोगमातिष्ठोतिष्ठभारत ४२

टी०स०- तस्मात्संशयअज्ञाने जोमनीछेदुनीतया ज्ञानरवद्धेआ-
णिऊठ स्वकर्मकरिभारता ४२ आर्या- चास्त्वअज्ञानेजो तद्द-
यीउपज्जनिकरीमहातूर ज्ञानासीनेछेदुनि संशयतो कर्मयोग
कस्तिऊठ ४२ दोहा- संदेहजोअग्यानने अपनोअर्जनआयग्या-
नस्वर्गसोंकारिये जोगकरेकिननाय ४२ ओंवी- याकारणें
अज्ञान तद्दयीउपजेसंशयकरून तेज्ञानेतोइन योगकरी ४२
अभंग- तस्मात्तूहावैरीसंशयसंहारी जोवागैअंतरीअभंग-
क १ छेदीज्ञानरवद्धेशीरयाचेवेगें स्वकर्मतूअंगेंअनुष्ठीपां २
तुकाविनवणीऐकावीसज्जनीं समाप्तयेथनीप्रसंगूहा ॥३॥४॥
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांश्रीकृष्णार्जनसंवादेज्ञानयोगोनामचतुः

इतिटीकासमश्लोकी चतुर्धाध्यायटीपिका

श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं ४

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्थोऽध्यायः॥

पंचमाध्यायप्रारंभः

वामन.

पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं योगसंन्यस्तकर्मजो आत्मज्ञानीतयाक-
र्म नबाधितिर्धनंजया १ दुसऱ्याअंनिच्याश्लोकीं उत्तमश्लोक
बोलिला कींऊठकर्मयोगाते करीतूंस्यणउनियां २ येस्थळीं व-
र्णिलाकृष्णों योगसंन्यस्तकर्मजो तोकर्मयोगामध्येच कर्मसं-
न्यासदेखनो ३ कींकर्मनकरीबंध ब्रह्मींनिष्कामअर्पितें याक-
र्मयोगीकर्मचा संन्यासहरिबोलिला ४ कर्मसंन्यासस्यणिजे
कर्मत्यागचितोअसा कींकरोनितसेकेले नकळेअर्जुनाअसें
५ वारलेंत्यासकींकर्म त्यागबोलोनिआगती कर्मयोगकरूंसां-
गे तरीसंदिग्धबोलहे ६ यासंशयेंप्रश्नकरी त्याचेउत्तरदेहरी॥

कींहेएकाविणेंएक सिद्धिदेतीनसर्वथा ७ स्वातंत्र्यसारव्ययोगां-
सी कींएकचिअनुष्ठितां दोहींचेंफलपाहावें नतसेंचंम्यळींघडे
८ ऐसेंश्रीकृष्णबोलेल करितांप्रश्नअर्जन येथूनियांसमश्लोकी॥
संगनिश्लोकहेएथक ९

अर्जनउवाच.

श्लो०-संन्यासकर्मणांकृष्णापुनर्योगंचशंससि
यच्छ्रेयएतद्योरेकंतन्मेवृहिसन्निश्चितम्॥१॥

टी०स०- बोलोनिकर्मसंन्यास कर्मयोगहिबोलसी दोहींतश्रेय
जेंएक कृष्णानेंसांगनिश्चित १ आर्या- सांगसिकर्माचानूं
योगहिसंन्यासहीमलाआंगें कृष्णायादोंमध्ये श्रेयस्कराकनि-
श्चयेसांगें १ दोहा- कबहुकहतसंन्यासकों कबहुहीकरमजो-
ग एककहोनिहचयकरी मीरेजिनभवरोग १ ओंवी- पा-
र्यह्मणेकृष्णनाथा संन्यासकर्मसांगता कर्मकींसंन्यासतत्त्वतां
निश्चयसांग १ अप्रंग- पुसेपांडुपुत्रपरिसेनीरदगात्र संश-
याचेंक्षेत्रएकदासं १ बोलोनियांकर्मसंन्यासाचेंवर्म कर्मयोगो
नमनिवेदीसी २ परियादोहींतश्रेयमुदावीहित मजसांगसाद्यंत
कृष्णनाथा ३ तुकाह्मणेजगव्यापकाचासंग तेथेंज्ञानमगकाय
उणें ४॥१॥

श्रीभगवानुवाच

श्लोक-संन्यासःकर्मयोगश्चनिःश्रेयसवरावुभौ
तयोस्तकर्मसंन्यासात्कर्मयोगोविशिष्यते॥२॥

टी०स०- कल्याणकरसंन्यास कर्मयोगहिहापरी कर्मत्यागाहु-
नीयोर कर्मयोगविचारितां २ आर्या- संन्यासकर्मयोगहि
दोन्हीकल्याणकरपरंतुजनीं कर्मत्यागाहुनिहा विचारितांकर्मयो-
गबहुतगुणी २ दोहा- करमजोगसंन्यासअरु दोउयेसुभदे-
त करमजोगसंन्यासमें करमनलहियतचेत २ ओंवी- श्रीकृ-
ष्णाह्मणेपार्था कर्मसंन्यासदोन्हीउभयतां फलएकदोहीचेंविचा

ऐकाबुद्धिचेबोधक ४ ॥६॥

श्लो०-योगयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितेन्द्रियः सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलिप्यते७

टी०सम०-कर्मयोगेशंखचित्त जिंकिलीइंद्रियेंमन जोदेहजीवभूतात्मा करितांहिअलिमतो ७ आर्या- विजितात्माशुद्धात्मा-योगारतजोजितेंद्रियग्राम आत्मासकळांचातो कर्मकरुनीअलिमनिष्काम ७ दोहा- इंद्रिजितनेशंखही जोगजगनजोकोय जीवतजानेंआतमा करमलेससूनहोय ७ ओंवी- योगकर्म केलिया शुद्धत्वहोयआत्मया जितेंद्रियाविषया करूनिअलिम जो ७ अभंग- चित्तशुद्धिकर्मयोगें कोणापुसावेंनलागे १ अहोमिंकुनियांमन केलीइंद्रियेंस्वाधीन २ जीवभूतांचाहादेह नलगेकिमपिसंदेह ३ अलिमजोकरितांही तुकाह्मणेंनोविदेही ४॥

श्लोक-नैवकिंचित्करोमीनियुक्तोमन्येतत्त्ववित् पश्यञ्छृण्वन्स्पृशजिघ्रन्भ्रमन्गच्छन्स्वपन्श्वसन्॥८॥

टी०सम०- नकांहींकरितोऐसें मानितोनित्यतत्त्ववित् विषयींवर्ततांजातां निजतांश्वासवाहतां ८ आर्या- अशनींवासग्रहणीं निद्राश्चवणींहिदर्शनींगमनीं स्पर्शश्वासीकर्ता मीहेंतत्त्वज्ञयुक्त तोनमनी ८ ग्यानीकरमनकरतहै भूलीकियेनमान सूजतसोचतस्फपनित स्तनतफिरतपुनिजान ८ ओंवी- कर्मकरुनीह्मणतीनाहीं देखणेंआइकणेंपाहीं गंधभोजननिद्रागमननेंही स्वासराकणेंहींआठ ८ अभंग- ऐसेंकांहींनकरीतो स्मृतिसाक्षी तेवर्ततो १ मानीतोनित्याचारी तत्त्ववेत्ताब्रह्मचारी २ विषयीं वर्ततांजातां नसुदसमाधितत्वां ३ निद्राघेतोश्वाससांडी तुकाह्मणेंसहजरवांडी ४॥८॥

श्लो०-प्रलपन्सृजन्गृणन्नुन्मिषन्निमिषन्नपि

इंद्रियाणींद्रियार्थेषु वर्तन्ति इति धारयन् ॥ ९ ॥ ७

टी० सम०- कर्मेंद्रियक्रियाहोतां निमिषादिहिहालतां इंद्रियेंस्वस्व विषयीं वर्तन्तीमानुनीअसें ९ आर्या- निपुणहिनिमिषोन्मेषीं दानग्रहणीं हि माषणप्रमुखीं करणेंकरणार्थींही वर्तन्तिभावुनि सदाविदेहिस्वरवी ९ दोहा- जागतसोवनचलतऔर बोलत डारहुंदेत इंद्रीबिखयनसोंलगी जानतहैयहहेत ९ ओंची- बोलणेंआणिघेणेंदेणें पातेंपानयालावणेंउघडणें हाइंद्रियेंव्या- पारकरणें ऐसेंमानुनिवर्तनी ९ अप्रभंग- वाचापाणिपादलि- ग गुदपांचहेकर्मंग १ यांच्याआचरतांक्रिया अंतरशब्दबाहे- रमाया २ निमिषादिकहीहालतां छिन्ननक्षेसंयोगता ३ इंद्रियें आत्मविषे पेंवागतांनुकाहर्च ४ ॥ ९ ॥

श्लो०- ब्रह्मण्याधाय कर्माणि संगत्यक्त्वा करोति-

यः लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवाभ्रसा ॥ १० ॥

टी० सम०- ब्रह्मींअर्पुनियांकर्म संगराकूनिजोकरी पापेंनलिंपे तोजैसें जळींकमळिणीदळ १० आर्या- ब्रह्मींअर्पुनिकर्म करिजोहोउनिअलिप्तसंगमळीं पापेंलिप्तनसेतो कमळदळजसें नलिप्तहोयजळीं १० दोहा- करमकरनजिसंगकों सबकोंब्रह्म- हिजान ताकोंपापनलगतहै पद्मपत्रजिउमान १० ओंची- ब्र- ह्मार्पणकर्मकरी संगत्यजूर्निअसेनिर्धारी पापेंनलिंपेऐसियाप- री पद्मपत्रउदकींजैसें १० अप्रभंग- कर्मब्रह्मींअर्पुन झालेंमा- नसउत्पन्न १ करीसांडुनियांसंगु निरपेक्षतोचिचांगु २ पापेंनलि- पेतोजैसें स्फटिकरंगांचेकडवसे ३ जळींपत्रकमळिणीचें नुक्या- सीसाम्यत्याचें ४ ॥ १० ॥

श्लो०- कायेन मनसा बुद्ध्या केवलैरिंद्रियैरपि ॥

योगिनः कर्म कुर्वन्ति संगत्यक्त्वात्मशब्दये ॥ ११ ॥

टी० सम०- कायामनेंबुद्धिनेंही वासनातीतइंद्रियें चित्तशब्दार्थकरि

ती संगटाकूनियांकिया ११ आर्या- देहमनबुद्धियांही योगीग-
नवासनेंद्रियांसहित निजचित्तशक्तिसाठीं संगत्यागूनियांकि-
याकरित ११ दोहा- देहबुद्धिमनइंद्रियन जोगीहुयेनि संग
करमकरतअतिचाहसों चित्तसौचकेअंग ११ ओंवी- कर्मफ-
ळाचीइच्छात्यजूनी शांतिनिष्ठापावेमनीं कायामनेंयुक्तआचरो-
नी फळटाकूनि कर्मकरी ११ अश्रंग- कायामानसएकाग्र बु-
द्धिहोऊंनेदीउग्र १ गेलीवासनापळाली करणेंएकापंधींआलीं
२ मगवांछीचित्तशक्ती करीनिःसंगत्वसिद्धी ३ संगटाकूनियांकि-
या स्वात्मप्राप्तीहेतुकया ४ ॥११॥

श्लो०- युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शांतिमाप्नोति नैष्ठिकीं
अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निबध्यते ॥१२॥

टी०स०- योगीकर्मफलत्यागें स्थितीचीशांतिपावतो सकामका-
मसंकल्पें बद्धहोतोफळीरत १२ आर्या- त्यागुनिकर्मकळा-
तें पावेतोमुक्तनैष्ठिकीशांती कामेंअयुक्तबंधा कर्मफळासक्त
पावतोअंती १२ दोहा- ग्यानीहुमुगतीलहे करमकरेफळछां-
ड पुरखफलकीआसकरे बंधकामनाआड १२ ओंवी- ज्ञा-
नीमुक्तीनेंपावती कर्मकरूनीफळेच्छाराकितो कामनाबंधेंपड-
ती तंतद्धहोत १२ अश्रंग- योगीऐशाचिन्हीजाण कर्मफळें
निराकरण १ आत्मस्थितीसपावला सहजशांतिआलीत्याला
२ सकामनालागेपाप जेथेंकामनासंकल्प ३ बद्धफलाशींबंध-
तो लुकासणेंवायांजातो ४ ॥१२॥

श्लो०- सर्वकर्माणि मनसा संन्यस्यास्ते सुखं
वशी नवहारे पुरे देही नैव कुर्वन्नकारयन् १३

टी०स०- करूनिकर्मसंन्यासी मनेंहोउनियांसुखें असेनवहा-
रपुरीं कांहींनकरवीकरी १३ आर्या- करुनीकर्महिमनें सं-
न्यासीहोउनीअसेस्वसुखें देहनवहारपुरीं कांहींनकरीस्वयें

नकरविस्मरवे १३ दोहा- मनकरीकरमजेतजत ग्यानीतिन-
कोंमान नवद्वारपुरमेंबसत लेतस्वरवनकीखान १३ ओंवी-
मनेंकलूनिर्कर्मजोत्यजी ज्ञानीत्यासह्यणिजेजी देहींनवद्वारपु-
रींजी नकरीनकरवी १३ अभंग- करुनीनिष्कामकर्मास यो-
गीसंपादीसंन्यास १ स्वरवीहोउनीयांमनें नकरीस्फुट्टादिसाधनें
नवद्वारेपुरींदेहीं वर्त्तासंरक्षीविदेही ३ स्वयेनकरीकरवीहिना
तुकाह्मणेइतरजना ४ ॥१३॥

श्लो०-नकर्तृत्वंनकर्माणिलोकस्यसृजतिप्रभुः
नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तुप्रवर्तते॥१४॥७

री०स०-कर्तृत्वकर्मलोकांचों नईश्वरहिनिर्मितो नकर्मफलभोगा-
तें वर्त्तेसंस्कारचक्रहें १४ आर्या- कर्तृत्वकर्मयातें लोकांचेंनि-
र्मितोनईश्वरतें तेंविनकर्मफळाच्या भोगासंस्कारचक्रहेंवर्त्ते १४
दोहा- ईश्वरकरमनकरतयह नहीकरमकरतार करमफल-
नाहीकरत प्रकृतिकरीबिस्तार १४ ओंवी- ईश्वरनाहीकर्म
करित कर्तृत्वयालोकांन नकर्मफलभोगातें संसारचक्रअसे१४
अभंग- कर्तृत्वकर्मलोकांचें अथवात्यांच्याप्रपंच्याचें १ ईश्वरनि-
र्मुनीनिगळा कर्मसाक्षित्वेंवेगळा २ ननोकर्मासकरवी अथवाफ-
ळश्रुतीभोगवी ३ वर्त्तेसंसाराचेंचक्र तुकासर्वदाअवक्र ॥४॥१४॥

श्लो०-नादत्तेकस्यचित्पापंनचेवस्तुतंविभ्रः
अज्ञानेनातृतज्ञानंतेनमुत्थंतिजंतवः॥१५॥

री०रा०-कोणाचेंपापहानेघे नेघेपुण्यहिईश्वर अज्ञानेवेंघि-
लेज्ञान त्याणेंकरितिभोगिती १५ आर्या-कोणाचेंअपनेघे
नेघेपुण्यासहीविभुपरंतू अज्ञानज्ञानातें अवरीतेणेंचिमांह-
तीजंतू १५ दोहा- गहेनस्तुतकाहुकों ओरपापनहिलेत॥
छायोग्यानअग्याननें मोहनप्रगटनदेत १५ ओंवी- कोणा
चेंपापनघेजाण पुण्याचेंनलगेकारण अज्ञानेवेंघिलेजस त्या-

णेंभोगभोगिनी १५ अप्रमंग - पापहिनेघेतोकोणाचें जेणेंयोगें
पूरदुःखाचे १ नेघेपुण्यहिईश्वर पावावयास्वर्गद्वार २ अज्ञाना-
नेजेवेष्टित ज्ञानमोहेंविष्कळित ३ यास्तवकरितीभोगिनी तुका-
ह्याणेअहंमती ४ ॥१५॥

श्लो०- ज्ञानेनतुतदज्ञानंयेषांनाशितमात्मनः

तेषामादित्यवज्ञानं प्रकाशयतितत्परम् ॥१६॥

री० स० - अज्ञानबुद्धिचेंज्यांचें तेज्याज्ञानेंचिनाशिलें पराजडा-
नेंतेत्यांचें प्रकाशीज्ञानसूर्यवत् १६ आर्या- आत्मज्ञानेंज्यां-
चें अज्ञानसमूळपावलेनाश सूर्यापरिदावीतें ज्ञानप्रगदोनिआ-
त्मारूपास १६ दोहा- दूरकियोअग्यानजिन हिचेंग्यानप्रगराय
देखनईश्वररूपतें ग्यानीसूरकेंदाय १६ ओंवी- अज्ञानगेति-
यावरी ज्ञानप्रगटवीअंतरीं तोईश्वररूपीनिर्धारीं ज्ञानवंतजाण-
तू १६ अप्रमंग- अज्ञाननिजबुद्धीचें नाशीज्ञानजिह्वाच्याचें १ प-
रीज्ञानशब्दचोरव नाशीअज्ञानाचेंदुःख २ पराजडाचेतेज्यांचे ॥
अंधनेत्रतिमिराचे ३ ज्ञानसूर्यउदयांत तुकाझालास्वरूपवंत ४ ॥१६॥

श्लो०- तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः

गच्छन्त्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिधूतकल्पयाः ॥ १७ ॥

री० स० - त्याचिज्ञानींबुद्धिचिन्न निष्ठातेपरमाश्रय असेतेपावती
मोक्ष ज्ञानेंजाळूनिसंचित १७ आर्या- ननिष्ठनत्परायणअ-
र्पुनिमनबुद्धिईश्वरींसारी नपवतिपुनरावृत्ति ज्ञानेंनाशोनिक-
ल्पषेंभारी १७ दोहा- जोमनकोअरुबुद्धिकों रोरवनईश्वर
माह ज्ञानमरणतिनकोनहीं सुगतहोतनरनाह १७ ओंवी-
जोमनआपिबुद्धीतें ईश्वरींस्थापीनिश्चितें भयनाहींतयातें मु-
क्तहोय १७ अप्रमंग- बुद्धिचिन्नत्याचीज्ञानीं एकविधनियमु-
नी १ परमाश्रयेतेचिनिष्ठा साजेसदायोगभ्रष्टा २ मोक्षपावती
ऐसेते विश्वभरींएकचित्ते ३ तुकाह्याणेदग्धकेलें ज्ञानेंसंचीतजाह

॥४॥ १७॥

श्लो०- विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि
शूनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः ॥१८॥

टी०स०- विद्यासद्गुणसंपन्नीं ब्राह्मणींधेनुहीमधे गजोंश्वानांत
चांडाळीं पाहतोसमपंडित १८ आर्या- विद्याविनयीब्राह्मण
गायश्वपचगजआणितीश्वाने पाहतिसमदृष्टीजे पंडितनेवेंदिजे-
नविश्वाने १८ दोहा- विद्याविनयशब्दजे गोगजसूकरश्वान॥
ग्यानीइनकोंगणतहे षेदलेतनहिमान १८ ओंवी- विद्यावि-
नयसंपन्न गायगजसूकरश्वान हेजयासीसमजाण तोंचीज्ञानी
पंडित १८ अभंग- विद्याविनयसंपन्न अयाचितलोकमान्य१
ब्राह्मणींधेनूमध्ये यातिषेदादिसंबंधें २ गजोंश्वानींतेंचांडाळी॥
समपंडितुन्याहाळी ३ ज्ञानज्याचेंअखंडित तुकाह्मणेतोपंडित ४

श्लो०- इहैव तेर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः १९

टी०स०- समींमनस्थिरतिहीं जितांचभवजिंकिला समतेंब्रह्म-
निर्दोष तस्माद्ब्रह्मींचतेसमीं १९ आर्या- स्थिरमनसमींजयांचें
जितांचिभवजिंकिलातिहींपार्या समतेंब्रह्मसुनिर्मळ तस्माद्ब्र-
ह्मींचतेसमींसमता १९ दोहा- समताजिनकेजीवमें तिनजी-
त्योसड.सार समब्रह्महीकोंकहत ब्रह्मलीननिरधार १९ ओंवी-
समज्यांचेजीवींचसे त्यांहींसंसारजिंकिलासे निर्दोषहीवसतसे
ब्रह्मींतोसम १९ अभंग- सर्वभूतींमनआपुलें जेणेंस्थापिलें
समान १ तेणेंजीतअसतांवीरा केलामातेराभवचा २ समब्र-
ह्मतेनिर्दोष जेंनिःशेषनिर्मळ ३ तस्माद्ब्रह्मींनतेसमीं तुकयाव-
मींमनराते ४ ॥१९॥

श्लो०- न प्रत्यूष्ये त्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियं
स्थिरबुद्धिरसंभूतो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥२०॥

टी०स०- नहर्षेप्रियहोतांजो अप्रियेंघाबरानह्ने स्थिरबुद्धिन

जोमूढ ब्रह्मीं ब्रह्मज्ञ जो स्थिर २० आर्या- प्रिय होतां हर्षेनाभ-
प्रिय होतां विदुः स्वजो साहे स्थिर बुद्धि न जो मूढ ब्रह्मीं ब्रह्मज्ञ पां-
डवारा हे २० दोहा- सुख पाये हरखे नहि दुःख पाये नरिसा-
य राखे स्थिर निज बुद्धि को ब्रह्मीं रहत समाय २० ओंवी- सु-
ख झालिया हर्ष नाहीं दुःख झालिया क्रोध नाहीं बुद्धी करूनी स्थि-
र तेही ते ब्रह्मीं पावती २० अभंग- न हर्षे प्रिय होतानां ज्याच्या
मनानिश्चलता १ नोहे घाबरा अप्रिये ज्ञान राय ज्ञान्यांचा २ न-
जो मूढ स्थिर बुद्धी देह शक्ती रहित ३ ब्रह्मीं स्थिर ब्रह्म वेत्ता तुक-
चा चित्ता मिळाला ४ ॥ २० ॥

श्लो०- बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विंदत्यात्मनिय-

सुखं स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षय्यमश्नुते २१

टी०-स०- स्पृहान बाह्यविषयीं स्वरूपीं पावतो सुख ब्रह्मयोगीं
युक्तचित्त तो भोगी सुख अक्षय २१ आर्या- बाह्यस्पर्शत्या-
गीं पावे अंतःसुखासि जो योगी तो ब्रह्मयोगयुक्त ज्ञानी अक्ष-
यपूर्ण सुख भोगी २१ दोहा- बाहर कें सुख को तजे हिय सु-
ख रहै सजान वही ब्रह्म सुख को धरत लहे ज्ञान आनंद मान २१ ॥ ४ ॥
ओंवी- बाह्य सुखा ते त्याजी तृदयीं आत्म सुख जाणोन जी ब्र-
ह्म सुखीं निरंतर जी अक्षय सुख भोगी २१ अभंग- स्पृहान
बाह्यविषयीं एके रायीं एकला १ सुख पावतां स्वरूपीं सहज पा-
पीं त्यागिला २ युक्तचित्त ब्रह्मयोगीं सुखा भोगीं अक्षया ३ तुका-
ह्मणेचा परतें काय उरतें बोलाया ४ ॥ २१ ॥

श्लो०- ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःख योनय एव ते

आद्यंतवंतः कौन्तेय न तेषु रमन्ते बुधः ॥ २२ ॥

टी०-स०- जो भोगविषय स्पर्श ते दुःखाचे चिकारण आद्यंतवं-
त कौन्तेया रमेतानी न त्या सुखीं २२ आर्या- जे विषय भोग पा-
र्या ते दुःखाचे प्रतिक्षणीं दाते उत्पत्ति नाशवंत स्ववशें रमविति

बुधांसिनकदांते २२ दोहा- बिखैजितेंसङ्सारकें तेहैदुरवकोंमूल
ल उपजतबिनसतहैतिन्है पंडितगयेनभूल २२ ओंवी- स्पर्श
संसारगरलसार तेंदुःखाचेंमूलनिरंतर नाशहोतअपार केंतेया
ज्ञानीसरवी २२ अभंग- जोकांस्पर्शभोगविषय मोहोबाह्य
धरूनी १ तेंतवकारणदुःखाचें जेधेंवेचेंआयुष्य २ आद्यंतवंत
पार्था हेअवस्थाभूमीचाधरमेज्ञानीनत्यासरवीं तुकादुःखी
प्रपंची ४॥२१॥

श्लोक- शक्नोतीहैवयःसोढुंप्राक्शरीरविमोक्ष
णात् कामक्रोधोद्भववेगंसयुक्तःससुरवीनरः२३

टी०स०- जोजितांचशकेसोसूं पूर्वचिमरणाहुनी कामक्रोधादिवे-
गातें तोयोगीतोसरवीनर २३ आर्या- निजमरणाहुनिपूर्वी,
कामक्रोधादिवेगजोसाहे तोयोगीतोचिसरवी तोज्ञानीयोग्यमु-
क्तिलालाहे २३ दोहा- कामक्रोधकेवेगकों साहिसकेजसु-
भाय सोजोगीनितहीरहे तासरवमेलपताय २३ ओंवी- यो-
गियातेंहायोग कामक्रोधांचावेग साहूशकेसांग तोयोगीस-
रवीअसे २३ अभंग- जोजिताचिअर्जुना सोसुंभावनाशकेंल
पूर्वचिमरणाहुनी न्याहाळुनीउपेक्षी २ कामवेगक्रोधोद्भवस्वा-
नुभववरक्षकु ३ नरतोसरवीतोचियोगी पांडुरंगींतुकयातो ४॥२३॥

श्लो०- योऽतःसरवोऽंतरारामस्तथाऽंतर्ज्योतिरेव-
यः सयोगीब्रह्मनिर्वाणंब्रह्मभूतोधिगच्छति२४

टी०स०- सरवीआंतरमेआंत अंतर्ज्योतिचजोस्वयें शालाब्रह्मचि
तोयोगी ब्रह्मनिर्वाणपावतो २४ आर्या- अंतःप्रकाशमयजो
अंतःसरवयुक्तअंतराराम तोब्रह्मयुक्तयोगी पावेनिर्वाणपांड-
वाब्रह्म २४ दोहा- जाकेहियेप्रकासहै अंतरसरवआराम॥
बहैजोगिपरब्रह्महै लहेब्रह्मकोंधाम २४ ओंवी- ज्याचेंतद-
यप्रकाशो अंतरसरवआरामआसे तोचियोगीअसे ब्रह्मीनिर्वा-

पापावतो २४ अमंग- अंतरस्करवी अंतरोरमे उंचप्रेमेनिर्मलु १
अंतर्ज्योतींतजोस्वतां निर्मुक्तताप्रपंचीं २ योगीब्रह्मचितोझाला सां-
गत्यालाउणीव ३ पावेनिर्वाणपदा तुकयासदाहरिकृपें ॥४॥२४॥

श्लो०- लभंते ब्रह्मनिर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः
छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः ॥२५॥

टी० स०- पावती ब्रह्मनिर्वाण जे ज्ञानी क्षीणपातक ह्येन नाशें स्थिर
मती सर्वभूतहितीं रत २५ आर्या- निर्वाण ब्रह्मानें पावति क-
षि वर्य जाणनिष्पापा छिन्नद्वैतयतात्मो करणारे सर्वभूतहित बापा
२५ दोहा- जे ग्यानी पापनत जन होत ब्रह्ममें लीन ह्येन तिनके
जीयमें रहत सबुन सोंदीन २५ ओंवी- प्राणी पापटाकीत ब्र-
ह्म जे लीन होत त्यांचें सरवत्यांचे त्वादयांत सर्वभूतहित रत असे २५
अमंग- लाभे ब्रह्मरूपता देहीं निःसंदेही आकल्प १ क्षीणपात-
क जे ज्ञानी जगीं वस्तुनी अलिप्त २ स्थिरमती नासे द्वैत याता यात
नोळखे ३ सर्वभूतहितीं रत पाहाती संत तुकयासी ४ ॥२५॥

श्लो०- कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसां
अभिनो ब्रह्मनिर्वाणवर्तते विदितात्मनाम् ॥२६॥

टी० स०. जे कामक्रोधरहित प्रयत्नीं वंशचित्तजे देहवांचो मरो ते तो
मुक्त केवळ आत्मवित् २६ आर्या- कामक्रोधत्यागी जे यति वंश
चित्तसाधुजनं मैत्र निर्वाण ब्रह्मतया विदितात्म्याला असे चि सर्व-
त्र २६ दोहा- कामक्रोधसों जोरहित बसकीन्हो निजचीत ग्या-
नवंत ते हे सदा ब्रह्मचहदिस मीत २६ ओंवी- कामक्रोधविर-
हित आत्मा जाणूनि वंशकरित तोची ज्ञानवंत ह्यणत ब्रह्मात्मवित् २६॥
अमंग- कामक्रोधाविरहित झाला संत तो एक १ जेणें प्रयत्न केला
बहु मन बाहुक वळीला २ देहमगमरोवांचो अथवा सांचो संपत्ती ३
केवळ मुक्त आत्मविद तुकया पदवंदीतु ४ ॥२६॥

श्लो०- स्पर्शान्छत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरेभ्रुवोः

प्राणापानोसमौ कृत्वानासाभ्यंतरचारिणौ २७

टी०स०- बाहेरवात्यविषयां दृष्टीतें भोंवयां मधें नासिकीं वाहती-
प्राणा पानातें करुनी समा २७ आर्या- वात्यस्पर्शत्यागें श्रूम-
ध्यामाजिदृष्टिरोधूनी नासांतरसंचारी प्राणापानहि समानसा-
धूनी २७ दोहा- तजे बिरवयसइ. सारके दृष्टिभोंवमें राख ॥
प्राणअपानहु समकरे नासतमत अभिलारव २७ ओंवी- वात्य-
विषयसंसार त्यजूनी दृष्टिभोंवयांवर प्राणायामसमकर प्राणअ-
पानसमकरूनियां २७ अभंग- पुढें साहावे प्रसंगीं सांगणें-
आहेच योगीं ययालागीं तो सारंगी दंशये घें जाणवी १ आस्था-
लागावी अर्जना ऐसी मनाची वासना ह्मणूनी सांख्यतें सज्जनाय-
थाशक्तिसांगतु २ बाहेरवात्यविषया वीतरागें दापूनियां दृष्टि
देऊनि भोंवया मध्यमार्गी अवकाशीं ३ प्राणीं वाहेनि जप्राणु ते-
वीचमेळवी अपानु नुकावदे देतो मानु लोकां मध्ये योगीया ४ २७

श्लो०- यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः
विगतेच्छाभयक्रोधोयः सदा मुक्त एव सः ॥ २८ ॥

टी०स०- बुद्धींद्रियमनस्थैर्यं मुनिमोक्षपरायण नाही इच्छाभय
क्रोध झाला मुक्तचितो सदा २८ आर्या- इंद्रियमनबुद्धीतें दमु-
नी धरि मुक्तिची मनींचोप तो मुनि मुक्त ह्मणावा नाही ज्याला भयस्प-
हाकोप २८ दोहा- जित इंद्रियें स बुद्धिमन मुगत हिमें मन देत
इच्छाभयक्रोध जोतजे मुक्तिपदारथ लेत २८ ओंवी- इंद्रिय-
बुद्धिमनजिकिलें मुक्तिसाठीं मनघातलें इच्छाभयक्रोधत्यजिले
मुक्तपदपावला २८ अभंग- बुद्धींद्रियें हीं आकारा मनधरणें सा-
धनबारा मुनिमोक्षाच्या मंदिरा एक सरांचा ठिले १ चाडनधरी सि-
द्धीची तैविचकामनायोक्षाची झाला मुक्तसव्यसाची पुनः पुनः कि-
ती सांगूं २ पैंगाजचाचें सार्थक मातें भासे हेच एक जाणुनि तु क-
याचा विवेक पदरीं घेती ज्ञातये ३

श्लो०- भोक्तारं यज्ञतपसां सर्वलोकमहेश्वरम्

सुहृदंसर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शान्तिमृच्छति ॥ २९ ॥

टी० स०- भोक्ताय ज्ञानपांचामी सर्वलोकमहेशामी सर्वत्राचामी सरवा-
माते ज्ञाणोनी शान्तिपावतो २९ आर्या- भोक्ताय ज्ञानपांचा लो-
केश्वरभोचवेदवेदांती भूतानां सुहृदहिमी माते ज्ञाणूनि पावती
अंती २९ दोहा- तपजग्यनको भोगता सब लोकन को ईश शान्ति
लहे जो जानिकें मोको प्रभु जगदीश २९ ओंवी- जपतपयज्ञाचा
भोक्ता सर्वलोकांत ईशकर्ता शान्तिपावे जाणतां सर्वांचा सरवाजा-
णमी २९ अभंग- भोक्ताय ज्ञानपांचामी आहे ऐश्वर्यभूमी स-
र्वलोकीं महेशामी सरवातेवीं सर्वांचा १ ऐसा प्रभूचा अन्वय झाला-
तेथें अहं ह्य मग शांती व धुप्राय तो पावतो निर्मळ २ नुका विनवी
वारंवार माझ्या मनीं हर्षफार संतीन करावा अक्षेर प्राकृतभाषा
ह्मणोनी ३ ॥ २९ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां श्रीकृष्णार्जनसंवादे क-
र्मसंन्यासयोगो नाम पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीरुक्मिणीवल्लभाय नमः
वामन.

इति टीकासमश्लोकी अध्यायापंचमावरी

श्रीपार्थसारथीकर्ता जो वामन मनोरथी १

इति श्रीगीतार्थबोधिन्यां श्रीमद्भगवद्गीता टीकायां पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ६३

षष्ठाध्यायप्रारंभः

पूर्वाध्यायीं अर्जुनाचा प्रश्नकीं श्रेय एकजे ते सांग कर्म संन्यास अथ-
वा कर्मयोगचि १ श्रीकृष्णो उत्तर दिलें कीं मोक्षार्थी तियासियां दोहीं
विणें न व्हेसिंदी हे सापेक्ष परस्परें २ हें घडे सांख्ययोगांसी कीं सा
दोहीं न एकचि अनुष्ठितां सिद्धि पावे बोलिलीं उभयत्रजे ३ संन्या-
सस्तु महाबाहो दुःख मासु मयोगतः यां श्लोकांत विना कर्म बोलि-
लान्यास दुर्लभ ४ तयोस्तु कर्मसंन्यासात् कर्मयोगो विशिष्यते या-
श्लोकीं कर्मयोगातें श्रीछंदोहीत बोलिला ५ हें तो विरुद्ध कीं कर्म
योगाची नीच पायरी संन्यासज्ञानसिद्धीची सेवरीलीच पायरी ६

याचाबोलुनियांभाव विरोधपरिहारया अध्यायप्रथमारंभीं क-
रीश्लोकद्वयेहरी ७ काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कवचो विदुः
ऐसें पुढें बोलणार अध्यायीं अठराविया ८ संन्यासदोंपरी ऐसा
कां काम्य त्याग एकहा शिखासूत्रादिक त्याग न्यास आश्रमरूप तो ९
निरग्नि आश्रम न्यास शब्द चित्तासबोलिला कर्मयोगाविणें जोकां
पूर्वीं दुर्लभ वर्णिला १० राकूनिकामसंकल्प कर्मैच्छणां पणें करी
कर्मचिंत्यास संन्यास साधेयास्तवधोरहा ११ अशब्द चित्त संन्या-
सी होतां अष्टचिह्न होइल निरग्निमगतो कर्म शब्द चित्त न होशके १२
तसाच जो क्रियाटाकी संन्यास पदवीविना प्रत्यवाये बद्ध होतो उ-
पय अष्ट अक्रिय १३ निरग्नि हूनि ही श्रेष्ठ कर्मयोग अशा गुणें अ-
क्रिया हूनि ही श्रेष्ठ हें बोलेल जगद्गुरु १४ ॥ श्रीमद्भुक्कृष्णिणीरम०

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ॥

स संन्यासी च योगी च न निरग्निर्न चाक्रियः ॥ १ ॥

टी० स०- कर्म फळासक्त नव्हे करावें कर्म ते करी तो संन्यासी तो चि-
योगी न निरग्नि अक्रिय १ आर्या- कर्म फळाचा आश्रय न क-
रुनि जो न करी न निजधर्म तो संन्यासी योगी नेणें अक्रिय अनग्नि-
ते वर्म १ दोहा- कर्म फल न चाहे नही कर्म करे निष्काम जोगी सं-
न्यासी वहा हें पावन हें सरवधाम १ ओवी- कर्मचें फळ नापेक्षि-
तां कर्म करी तो चि संन्यासी योगी अवधारी जो साधिकाचा अधि-
कारी तो कर्मयोगी नव्हे १ अप्रंग- पांडवांसी विस्मय देववद-
तां योगी राय आपणातावका अन्वय असावा हें वाटलें १ मग-
पुसावें हा हेत कांकी जेथें हरिप्रीत तेच आपुलें ही हित हें तो क-
धीं टळेल २ ऐसाभाव अंतरींचा जाणुनी सरवाव देवाचा ऐक्या-
र्थासंशयाचा मूलठावो फिटेल ३ आह्मीं अंतरीं वेविजे मग ते को-
णासी अर्पिजे ऐसें न भेटेल दुजें पैमाथेचें आवडतें ४ अनन्या-
सी वंची जोकां होय अधिकारी पातका असो काळजीसूटका आ-

जिज्ञासेंहेभाग्य ५ दानायोग्यतुंसत्पात्र जैसेंकन्येजोगेंगोत्र अथ-
वापरमार्थीश्रोत्र जैसादीजेविरक्तीं ६ तरीऐकेंविचक्षणा गजधेई
अंतःकरणा अनश्रुतहेवासना कर्मफळीज्यानाहीं ७ करावेंतेंक-
रीतो तोचयोगीसंन्यासीतो ननिरमिहीजोहोतो अक्रियतोनाहीं ८
तुकावदेविचक्षणीं मांदुसगीतारत्नखाणी घ्यावेंएकेकनिबडूनी॥
वचनेशेषशायीचीं ९ ॥१॥

श्लो०- यंसंन्यासमितिप्राहुर्योगंतविद्धिपांडव
नत्यसंन्यस्तसंकल्पोयोगीभवतिकश्चन ॥ २॥

टी०सम०- संन्यासजोह्मणावानो कर्मयोगविपांडवा कींकाम्यत्या-
गसंन्यास कर्मयोगनत्याविण २ आर्या- ज्यासंन्यासह्मणावें
पार्थात्यालाचयोगतूंजाण संन्यासत्यागाविण कोणीयोगीनहेतु-
झीआण २ दोहा- ज्याकोंसंन्यासीहिकहे वहेजोगतूंजान बिनसं-
न्यासहिजोगनहि यहीसाचतूंमान २ ओंवी- ज्यातेंसंन्यासीह्म-
णती तोयोगजाणेंनिश्चिती संकल्पनटाकिलाकिरीरी तोयोगीनहे
अभंग- ह्मणावाजोसंन्यासतो कर्मयोगसिद्धहोतो दोहीमोंगेंजै-
साजातो एकाक्षेत्राचंदाया १ कींयाकाम्याचेत्यागें जोसंन्यासघेतूं
अंगें कर्मयोगहीप्रसंगें नहेकाहींदुसरा २ तुकाबिनवीभावाधी
लोकपरिसोपरमार्थी ज्यासप्रीतयोगपंथीं अहर्निशींअखंड ३॥२॥

श्लो०- आरुरुक्षोर्मुनेर्योगं कर्मकारणमुच्यते
योगारूढस्यतस्यैवशमःकारणमुच्यते ॥ ३॥

टी०सम०- योगारुरुक्षजोज्ञानी कर्मत्यासहिकारण तथाचयोगा-
रूढासी ध्यानस्थितिसकारण ३ आर्या- योगारुरुक्षमुनिजो
पार्थाकारणतयासितेंकर्म योगारूढमुनीला कारणशमतोचिदेम-
हाशर्म ३ दोहा- जोकरमुहुतेंलहतहे ग्यानीचित्तविचार जो-
गहिलहेशांतिहिगये बिरेवेइंद्रियनसार ३ ओंवी- योगारूढ
जोइच्छित तथाकर्महेनिश्चांत योगपावल्याशांत शमबुद्धितीची ३

अभंग- योगारूढजोकाज्ञाता जगींहावचामान्यता संपादित
आमुचीवार्ता पैंगाजीवींधरूनीं १ कर्मत्यासहीपांडवा कारणहोय
यागौरवा जैसेंतेलबळेंदिवा प्रभादावीअनंत २ तथायोगारूढाला
गीं ध्यानस्थितकारणअंगीं पुढेंउजळीहेमांगी तुक्याकारागीरतो३

श्लो०- यदाहिनेंद्रियार्थेषु न कर्मस्वनुषज्जते
सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ॥४॥

टी० स०- जेव्हांनविषयीं गुंते कर्मीहीनरुतेमन भोगसंकल्पही
राकी तेव्हांआरूढबोलिजे ४ आर्या- जेव्हांकुंतीतनया रा-
कुनिसंकल्पजाळभारूढ कर्मीआणिकविषयीं उदासजोतोचियो-
गिआरूढ ४ दोहा- विखयनसोंअरुकरमसों होयप्रीतजब-
दूर सबसंकल्पनकांतजे जोगरहेतबपूर ४ ओंवी- इंद्रिया-
र्थींझालाहीन कर्मनिपजोंराहेआपण तथासीसंन्यासीहणूनयो-
गारूढबोलिजे ४ अभंग- जेव्हांनविषयींकदा गुंतेदैवीकसं-
पदा नूजसांगतोंप्रमदा लाघवजैसेंशककासी १ कर्मीहीनरुतेम-
न जैसेंश्रीपादास्वप्न झालागजवाजीवाहन जागाहोतांतेंमिथ्या
२ राकीभोगाचेसंकल्प गेलाजीवींचाविकल्प तेव्हांआरूढज्ञानदी-
प बोलतोतुक्याऐसें ३ ॥४॥

श्लो०- उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत्
आत्मेव तद्वात्मनो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ॥५॥

टी० स०- उद्धरावेंस्वचित्ताला प्रपंचीं बुडवूनये मित्रहेंआपुलें-
चित्त शत्रुहीचित्तआपुलें ५ आर्या- उद्धरिजेअपअपणां करि-
जेअपुलानघातआहोतो मित्रहिअपुलाआपण प्रार्थाअपुलाचि
शत्रुहीहोतो ५ दोहा- निजआतमकूंउद्धरत अधोगमनकरि
हेत आतमाहिरिपुआपकों आतमाहिसुरवदेत ५ ओंवी-
निजआत्माउद्धरत उद्योगावांचूनिमनवेवित आपलाशत्रुआप-
णजाणत मित्रआपुलेंचित्तपै ५ अभंग- अरेविषयडोहांत

जेकांबुडालें संतत तेंतवउद्धरावें चित्त आत्मबळें अभ्यासं १ नये बु-
डवूं प्रपंचीं पुढें जाणीव गेल्याची कोण पुसे धनवंताची लाज जायथ-
न गेल्या २ मित्र हें आपुलें चित्त सात्त्विक झाल्या फळ देत शत्रुही हें च-
होत हाउद्धरून अनर्थ ३ तुका ह्मणे सर्वाधिक साधन हें चिग मे-
एक चित्त झाल्या सन्मकरव काय उणें लाभासी ४ ॥ ५ ॥ श्रीशम् ॥

श्लो०- बंधुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मनोजितः
अनात्मनस्तशत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ॥ ६ ॥

टी० सम०- मित्रत्याचें चतें चित्त जें स्वरूपें चिजिंकिलें अनात्मज्ञास
शत्रुत्वे वर्ते चित्त शत्रुवत् ६ आर्या- जिंकी मन जो त्याचें मा-
नसतें आत्मबंधु हित करतो मानस अनात्म्याचें होतें अपुळारिपू-
हितो करतो ६ दोहा- आपहि जीत्यो आतमा सोई बंधू याहि जि-
न जीत्यो नहिं जूवहे अरि सो बरतत नाहि ६ ओंवी- बंधी आत्मीं
चित्त जिंतीनी तें चित्त बंधू जाणूनी स्वरूपीं बोळखीनाणी चित्त श-
त्रुवत वर्ते ६ अप्रसंग- मित्र चित्त तें ह्मणावें जें कां स्वरूपीं विसावे
विश्वरूप अनुभवे जिंकी स्वात्म मतीनें १ हे कां अलभ्य साधन विधि इं-
द्रचंद्रेशान मानवती ऐसामान पै भोगी ते निवाडे २ नाहीतरी अज्ञानां-
त मिथ्या भव सिंधू दावीत तुका ह्मणे जीव भ्रान्त होय शब्द हें झाल्या ३

श्लो०- जितात्मनः प्रशांतस्य परमात्मा समाहितः ॥
शीतोष्णस्फुरदुःखेषु तथा मानापमानयोः ॥ ७ ॥

टी० सम०- शांताचें जित चित्ताचें थोर चित्त बरें स्थिर मानापमानीं शी-
तोष्णीं स्फुरदुःखांत जें सम ७ आर्या- निज मन शांतात्मा जो त्या-
चा आत्मा भवार्णवांत तरे शीतोष्णीं स्फुरदुःखां मानापमानीं असे स-
माहित रे ७ दोहा- जिन जीत्यो हें आतमा शांतिलहे बहु ग्यान
शीत उष्ण स्फुरदुःख जरा और मान अपमान ७ ओंवी- मन जि-
णी निशांति पावे त्या परनिष्ठा जाणावें ऐसियासि स्फुरदुःख न पा-
वे तैसेच मानापमान ७ अप्रसंग- अरें शांताचें कुरुपती जित चि-

ताची आयती थोरपणहेंनिगुतीं चित्तघारेस्वरूपीं १ त्याचेंचिह्नहेंची
वीरा मानअपमानवारा झगरल्यायाशरीरा मेरूऐसीपैर्यता २
तैसेंचशीतउष्ण विषामृताजेंसारुष्ण स्रवदुःखींतोसहिष्ण लु-
क्याचकोंनेदीजे ३ ॥७॥

श्लोक- ज्ञानविज्ञानतृप्तात्माकूरस्थोविजितेंद्रियः
युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोषाश्चैकाग्रमनः ॥ ८ ॥ ७ ॥

टी०स०-ज्ञानेअनुभवेतृप्त जोकूरस्थजितेंद्रिय तोयोगासूत्रकीहैम
भेंडाधोंडाजयासम ८ आर्या- जोकूरस्थजितेंद्रिय विज्ञानज्ञा-
नतृप्तिनेधाला तेंकुळधोंडासोनें ज्यासमतोयुक्तमान्यविबुधांला ८
दोहा- ज्ञानेग्यानविग्यानजो औरइंद्रिजितहोय सोनोपरवान
एकसम गनेसोजोगाहोय ८ ओंवी- ज्ञानविज्ञानतृप्तझाले अवि-
नाशविषयगळे ज्यांस्रवर्णमृत्तिकाहेंनकळे तेयोगीजाणतूं ८ अ-
भंग- ज्ञानभोज्यगुरूहानें धालाजेवूनितृप्तीतें स्रखेंउद्गारअवचि-
तें पैंगादेतूंसर्वदा १ जितेंद्रियब्रह्मचारी राहेकूरस्थव्यापारीं भा-
सेनभासेअंतरीं ज्याचाअंतआदळेना २ तोचयोगासूत्रहैम भेंडाधों-
डाजयासम नुकाह्मणोसर्वोत्तम हेरोकडीप्रतीती ३ ॥८॥

श्लो०- सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबंधुषु ॥
साधुष्वपिचपापेषुसमबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९ ॥ ७ ॥

टी०स०-मित्रशत्रुउदासीन मध्यस्थअसखेसखे साधुपापीअशास-
वीं समबुद्धिविशेषतो ९ आर्या- द्वेष्यउदासीनरिपू बंधूमध्यस्थ
सुहृद्आणिमित्र साधूपापीयांला पाहेसयनोविशिष्टसर्वत्र ९ दो-
हा- मित्रउदासीशत्रुपुनि अरुनिजबंधुसमान साधूपापीचि-
त्तमें गनेएकउन्मान ९ ओंवी- सोयरेबंधुमित्रजन वैरीसखा
उदासीन यांतेंमानीसमान तोसमबुद्धी ९ अभंग- कोणीका-
पिलीयामान दुःखेंनपवेरुदन मित्रजोडैराजशहन गजवाहनींमि-
रची १ दोन्हीसारिखेजयासी तैसेंचित्तसख्यापाशीं घेतनित्यवि-

सांव्यासी असखाहीतेवींच २ साधुबोधामिथ्याबोली समबुद्धीपूजा
केली तुकाह्मणेज्ञानवली त्याचीझालीसफळ ३ ॥९॥श्रीशम्

श्लो०-योगीयुंजीनसततमात्मानंरहसिस्थितः

एकाकीयतचित्तात्मानिराशीरपरिग्रहः ॥१०॥

टी०स०- कर्मयोगींचिनयोजी सदाएकांतसेवुनी स्थिरचित्तनूए-
क राकीआशापरिग्रह १० आर्या- जोसंयमचित्तात्मा पार्थ-
निष्कामसंचयत्यागी एकांतीएकाकी ब्रह्मांयोगीमनासजोयोगी
१० दोहा- बैठेकैसेएकचिन्त जोगीसाधेलोग एकाकीचाहेनक-
छु जोरेनहिसखभोग १० ओंबी- योगीएकांतीबैसोनी असा-
बैरहस्यध्यानीं चिन्तआत्माजिंतोनी राकीआशापरिग्रह १० अ-
भंग- कर्मयोगींचिनयोजीसदोदित जैसायोगीघेतदिव्यरस १
एकांतसेवनआवडतेमन पथानेंलोढूनशाहाणावागे २ स्थिरचित्ते
चिंतीएकजगत्सनी सद्विद्यासत्प्रीतीअनुरागे ३ राकीआशानैसा
परिग्रहवीरेशा नाहीजीवदशातुकाह्मणे ४ ॥१०॥

श्लोक- शङ्खोदेशोप्रनिष्ठाप्यस्थिरमासनमात्मनः

नात्यच्छिन्नंनानिनीचंचैलाजिनकुशोत्तरम् ॥११॥

टी०स०- स्थापूनियांशङ्खदेशीं स्थिरआसनआपुलें नबहूउंचना
नीच कुशचर्मविरीपट ११ आर्या- शङ्खस्थानीअपुलें स्थिरआ-
सनघालुनीसुयोगरतें अत्यच्चनीचहिनजें वरुआजिनदर्भज्यांत
उत्तरने ११ दोहा- ठौरसपुनितनिहारकें करिआसनबिस्तार न
हिउंचोनीचोनहिं पटकुशचर्मबिछार ११ ओंबी- पवित्रशङ्ख
देशींजाण स्थिरकरावेंआसन उंचनीचनसावेंजाण कुशचर्मकस्र
आंघरोनी ११ अभंग- स्थापूनियांशङ्खदेशींयेप्रसिद्धीं प्रयाग
अंबुधिसंतग्राम १ स्थिरहेंआपुलेंआसनजेणेंकेले बहुउंचलले
ऐसेंनको २ नीचतरीभूमीदोषलागेऊर्मी कुशमृगचर्मपटदिव्य
३ तेथेंसमुहूर्तेबैसावेंनिरुते आठवीगुरुतेतुकाह्मणे ४ ॥११॥ध

श्लोक- तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यत्नचित्तेंद्रियक्रियः

उपविश्या सनेयुज्या द्योगमात्मविशुद्धये ॥१२॥

टी० स०- करुनिमनएकाग्र स्थिरचित्तेंद्रियक्रियें चित्तशुद्धयर्थयो-
जावा योगबैसोनिआसनीं १२ आर्या- - त्याआसनिबैसोनी क-
रुनीएकाग्रधीरचित्तमुनी आत्मविशुद्धीसाठीं यांजावायोगइंद्रि-
येंद्रमुनी १२ दोहा- करिबैठेमनकोंथिरे सबइंद्रियनकोंजीन
करिकेआतंमशुद्धकों जोगकरेयारीत १२ ओंवी- मनइंद्रियेंचि-
त्तनेमुनी बैसाचेंतयेआसनीं आत्मशुद्धीव्हावद्यालागोनी योग-
करावा १२ अभंग- करुनीमानसएकाग्रहव्यास नंदाबात्स्यपैस
मनाघेवों १ स्थिरचित्तहोयइंद्रियांसक्रियां वोलंगतीपायांसदोदीत
२ चित्तशुद्धयर्थचायोगपेंहरावा जयोआसनाचातुकासणे ॥३॥१२॥

श्लो०- समंकायशिरोग्रीवंधारयन्नचलंस्थिरः

संप्रेक्ष्य नासिकाः ग्रंस्वंदिशश्चानवलोकयन् १३

टीका-सम०- माजपाठशिरग्रीवा नीटहेधरुनीस्थिर ठेवूनिदृष्टि
नासाग्रीं नपहाव्यादिशादश १३ आर्या- कायशिरग्रीवेंतें सम-
अचळकरुनिनीटनासाग्र पाहुनिदिशानपाहुनि करुनीब्रह्मीमंनसएका-
ग्र १३ दोहा- कायाशिरअरुग्रीवकों राखेएकसमान दृष्टिधरेनि-
जनासिका देखनहीदिशआन १३ ओंवी- कायासमकरुनीक-
रीहनवली दृष्टिदीजेनासापुटीं स्थिरकीजेखासाचीपरिपाटी दि-
शाअवलोकननकरावें १३ अभंग- माजपाठशीरग्रीवानीटस्थी-
र धरुनीनिर्धारस्थिरकीजे १ उनतांउपाधीतेशादेहींआधीं गिळी-
जेअंबुधीनदाजेसा २ आवरोनीमनाधरीजोधारणा नुकासणेजाणा
योगियांतो ३ ॥१३॥

श्लो०- प्रशांतःत्माविगतभीर्ब्रह्मचारिव्रतस्थितः

मनःसंयम्यमच्चित्तोयुक्तआसीतमत्सरः ॥१४॥

टी०-स०- मननिर्भयजोशांत ब्रह्मचारिव्रतस्थजो मद्रूपींलावु-

नीचिन्न वसेमत्परहोउनी १४ आर्या- मजवरिमनज्याचेंत्याशां-
तात्याचेंसमूळभयपरतो सब्रह्मचर्यरतजो युक्तअसोमनदमूनि-
मत्परतो १४ दोहा- शांतगहेभयकोंतजे ब्रह्मचर्यव्रतलेत मो-
मेंरखिरोंकेमन लहेजोगकोंहेत १४ ओंवी- निर्मलमनेंकरूनी
निर्भयमनींहोउनी ब्रह्मचर्यआचरूनी मजसांनिध्यहोईजे १४ अ-
भंग- असेसर्वकाळचित्तासिनिखळ योजुनीप्रबळनिर्भयजो १
शांतमतीकरणेंजीतीअंतःकरणें व्रतनिर्मळपणेंआचरेहें ॥२ चि-
त्तासिमद्रूपींलावूनिनिक्षेपीं वसेस्वस्वरूपींमत्परजो ३ तुकाक्ष-
णेनेथेंसिद्धीस्वसामर्थ्यं येतांयोगीनाथेंनपाहाणें ४ ॥१४॥ श्रीशं

श्लो०-युजंनेवंसदात्मानंयोगीनियतमानसः
शांतिर्निर्वाणपरमांमत्संस्थामधिगच्छति १५

टी०स०- ऐसेंसदाचित्तयोजी योगीआवरुनीमन मोक्षासि-
धनअशी माझीतोशांतिपावतो १५ आर्या- नियमुनिचिन्न
ब्रह्मीं योजीजेसासेदेवजोयोगी महिषयाजेपरमा तेहेनिर्वाण
शांतितोभोगी १५ दोहा- इहविधिकरहीजोगको निजमनकों
थिरराख शांतिलहेमोकोंमिले रहेअभीरसचाख १५ ओंवी-
चिन्नढेवीमाझेठायीं मीनिजवस्तूपाहीं समाधिहोऊनिराहीं मजत
त्परअर्जुना १५ अभंग- एवंचिन्नऐसेंयोजुनीविन्यासें मनहातीं
तेसेंआकळावे १ मोक्षाअधिकारीहोयनिर्विकारी शांतिदेवीवरीश्री-
कृष्णाची २ तुकाक्षणेयेथेंसंशयीअनाथ पडतीत्यापंथलावीदेव ३

श्लोक- नात्यश्नतस्तु योगोऽस्ति न चैकांतम-
नश्नतः न चातिस्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जु
न ॥१६॥

टी०स०- नयोगबहुखातांही नएकाग्रत्वलंघनीं नबहुनिजतांनि-
त्य जागतांहीनअर्जुना १६ आर्या- केवळउपवाशपोळा योग-
नकोआणिफारखात्याला जागेफारनिजेही कोंतेयायोगपारखा

त्याला १६ दोहा- जोगलहेनहिबहुभस्वे नहिबिनखायेमीत सो-
वतेहिसोवेनहि अनिजागतनहिनीत १६ ओंवी- सदामनल-
क्षीअसतां नयेबहुखातां उपोषणनकरितां नजागतांअर्जना१६
अभंग- नहेयोगऐसाखावेबहुतेसा लंघनेभरवसाजायसारा
१ बहुक्षीपघेणेयोगाचीलक्षणे नहतीकीजागणेचिरजेथेंअ-
र्जनातूजाणयोगाचेंप्रमाण अंतरींचीखूणआहीसांगों३ तुका
हणेदेवोरुपाळूणहावो योगाचाबोलावोआनुवडी ४ १६॥श्रीशम्

श्लो०- युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ॥

युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा १७॥

टी०सम०- विहारआहारचेष्टा कर्मीनिद्राप्रबोधही युक्तज्याचीत-
यासाघे योगजोदुःखनाशक १७ आर्या- आहारविहारनि-
यत करितोकर्मीहिनेमित्याचेष्टा फारनजागेननिजे योगतथा-
सौरव्यदेकुरुश्रेष्ठा १७ दोहा- जगतआहारविहारजो करमजो-
गपुनिहोय जागतसोवतजगतसों सोडारतदुखधोय १७ ओंवी-
अतिआहारनसावा कर्मीबोधअसावा बुद्धिवंतेसाधावा योगदुः-
खनाशक १७ अभंग - युक्तीनेवागीजेशीणनआणीजे आह-
रघेईजेस्वत्युतेसा १ चेष्टाकर्मसूत्रेयुक्तीचींपवित्रे जाणीजेस्व-
तंत्रेजाणतेनी २ निद्राकिंवाजागायेथेंमहाभागा युक्तिशङ्कगंगा
पाहिजेगा ३ तथासीहादुःखनासूनीदेस्करव तोयोगूपैंचोरवतुक-
यालाभे ४ ॥१७॥

श्लो०- यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते

निस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा १८

टी०सम०- आत्मस्वरूपींचित्त राहेजेव्हांनिधोजिलें सर्वकामस्प-
हान्मून्य ह्याणावासिद्धतेधवां १८ आर्या- जेव्हांब्रह्मींचवसे ज्वा-
चेंनियमितसदैवअंतरतो निस्पृहकामींतेव्हां युक्तह्याणावास्करवा-
नअंतरतो १८ दोहा- जबनित्तचितकोरोकिंके राखेआतमसांह

तजेसबेजोकामना सोजोगीनरनाह १८ ओंवी - युक्तआहारस्व-
ल्प कर्मचेष्टाकरीअल्प स्रष्टुसिअसेनियमरूप सिद्धतेव्हांवर १८ अ-
भंग - आत्मरूपींचित्तरमेसदोदिन निस्पृहसंतुसकृपाघन १ काम-
होयभून्यगतीतेअनन्य पाहतांअमान्यनहोंआह्मी २ सिद्धऐसेंत्यातेंस-
णावेंसर्वाथें ऐसेंरमानाथेवणींचित्ते ३ ध्यानकैसेंकीजेतेंश्रोत्रींचेई-
जे तुकाह्मणेमाझेहीनऐका ४ ॥१८॥

श्लोक - यथादीपोनिवातस्थोनेंगतेसोपमास्मृता
योगिनोयतचित्तस्ययुजतोयोगमात्मनः ॥१९॥

टी०स० - निवातसदनींदीप नहालेउपमाअशी चित्तासयोगिया-
च्याजो स्वात्मयोगासियोजितो १९ आर्या - जोआत्मयोगयोजी
जितमनज्याचाहिकामरिपुमेला तोसद्योगीपावे स्रस्तिरनिर्वातदी-
पउपमेला १९ दोहा - जैसोदीपसमीरबिन रहेजोनठहराय जो-
गीनिश्चलचित्तसों उपमाहैयाभाय १९ ओंवी - चित्तनेमिलेंअसे
केवळआत्माचिदिसे निर्वातसदनींदीपअसे तैसीउपमायोगियासी
१९ अभंग - निर्वातसदनींदीपउपमेनीं चंचळआसनींहोऊनये १
योगियाचेंचित्तमिळेऐकामात मजलाहेमानएकविध २ किंवाप-
तिव्रताआलिंगीतकांता वियोगाचीवार्तासहजराहे ३ तुकाह्मणेघन
वृष्टिधरासन तैसेंयोगींमनस्थिरावले ४ ॥१९॥

श्लो० - यत्रोपरमतेचित्तंनिरुद्धंयोगसेवया ॥
यत्रचैवात्मनात्मानं पश्यन्नात्मनितुष्यति ॥२०॥

टी०स० - जेथेंउपरमेचित्त योगमार्गेनिरोधिलें जेथेंचित्तेंआत्म
यातें पाहेतोषेतयांतची २० आर्या - जेथेंउपरमपावे योग
निरुद्धमननिजस्वरेंपुष्ट जेथेंआपणअपणा पाहुनिअपुल्याच
ठाधिंसंतुष्ट २० दोहा - जोगीसंबतजोगकों चित्तजहांठहरायनि-
रखतआतंमकोंतहां रहतसदास्वरवताय २० ओंवी - चित्तने-
मिलेंअसे आत्माकेवळदिसे जेथेंआत्माबसे संतोषपाहे २० ॥२०॥

अभंग- जेथेंउपरमेचित्तयोगप्रेमें सहजदेहधर्मेसांडबला १ यो-
गाचियापंधेंनिरोधीसवर्धि उसंतपैंजेथेंविरामले २ जेथेंआत्माभी-
ळेचित्तानंदमेळें अखंडितखेळेनिरामयीं ३ पाहातोषट्पदजेवींअखं-
द तुकाह्मणेनादसुरेठायीं ४ ॥२०॥

श्लोक०-सुखमात्यंतिकंयत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियं
वेत्तियत्रनचैवायंस्थितश्चलति तत्त्वतः॥२१॥छ॥

टी०स०- तेथेंअनंतसुखजें बुद्धिग्राह्यअतींद्रिय जाणेत्यातेंमग
नहा तत्त्वापासूनियांचळे २१ आर्या- बुद्धिग्राह्यअतींद्रिय आ-
त्यंतिकसुखजेंतयाजाणें जेथेंसुस्थिरहोतां तत्त्वापासुननहो-
तसेजाणें २१ दोहा- जोसुखइंद्रियनतेपरें बहुतबुद्धिकर-
लेत वासुखकोंजानेंसबें तापाळेनहिहेत २१ ओंवी- अतिसु-
खजेंअनुभवेंकरूनी इंद्रियांअगोचरबुद्धिज्ञानेंजाणोनी जोस्थि-
रदृढआपुलेमनीं तोनचळेकांहींनिश्चित २१ अभंग- नसेअंत
त्यासअनंतझणावें सुखानेंमिळावेंऐसेठायीं १ बुद्धिदृढधरीतै-
सींचइंद्रियें दमीयोगराययोग्यांचातो २ जाणेंत्यातेंमगतोहाक-
रितांकर्म वृत्तीसजोधर्मचळोंनेदी ३ पाउलेंपांथिकजेसींउपेक्षीना
तुकाह्मणेमनाधरुनीवागे ४ ॥२१॥

श्लो०-यंलब्ध्वाचापरंलाभंमन्यतेनाधिकंततः
यस्मिन्स्थितोनदुःखेनगुरुणाऽपिविचाल्यते२२

टी०स०- नमानीलाभअधिक त्यासुखाहुनिआणखी नचळेत्योर
दुःखेंही पावतांज्यासुखींस्थिति २२ आर्या- ज्यालाभातेंपा-
वुनि लाभनमानीदुजाअधिकमगतो जेथेंस्थिरमनकरितां मोठ्या-
दुःखेंहितोनडगमगतो २२ दोहा- जापायेलाभनअधिक और
नजानेमीत स्थिरतागहिडोलेनही बहुदुखपायेचित्त २२ ओं-
वी- चापरताआणीकलाभनाहीं त्याहुनिअधिकनमानीकांहींरा-
हुनिसुखाचेबाहीं अत्यंतदुःखेंनचळे २२ अभंग- नमानीतो

लाभआणखीत्याहूनी जीवासमाधानीअखंडित १ ज्यासरवाचीगती
हातासआलीया मगकष्टझालीयानेघेजीवीं २ आधिच्याधिरोगरा-
जसोभझाला तुकाक्षणेत्यालाआठवेना ३ ॥ २२ ॥ श्रीशंवंदे ॥ ७ ॥

श्लो०-तंविद्यादुःखसंयोगवियोगंयोगसंज्ञितं
सनिश्चयेनयोनैव्योयोगोऽनिर्विण्णचेतसा २३

टी०स०- दुःखसंयोगवृत्तीचा तद्वियोगांतआयता चित्तात्मयोगने
यत्ने साधावाहृदनिश्चये २३ आर्चा- दुःखाचालेशनसे ज्यांनहि
तोयोगपांडवाजाण स्रविरत्नेंयोजावा निःसंशयहाचियोगनिर्वाण २३
दोहा- दुःखहुकेसंजोगको मानीलेनवियोग निश्चयकरिकेंजोगक-
रे, तावूंकमतज्जोग २३ ओंवी- जेथेदुःखसंबंधनाहीं तोचियो-
गजाणावानिश्चितपाहीं वैराग्यसुक्तअंतःकरणकरूनीराहीं योगाभ्या-
सीं २३ अभंग- दुःखसंयोगाचीधुळीआंगानल मे नभजेसेउबगेव
ज्याये १ बुद्धियोगीकैसेपाण्यांतमासोळी मगतळमळीपार्थाको-
ण २ चित्तआत्मरूपांराहेसर्वकाळ ऐसेंयत्नबळस्वीकारीतूं ३ नि-
श्चयसहटेऐसाचसाधावा तुकाक्षणेदावायमनकरी ४ ॥ २३ ॥ श्रीशं

श्लो०- संकल्पप्रभवान्कामास्त्यक्त्वा सर्वानिशो-
षतः मनसैवेन्द्रियग्रामं विनियम्य समंततः २४

टी०स०- संकल्पकरितांझाले कामनेसर्वटाकुनी मनेंचिइंद्रियग्रा-
म दंडूनिसकळांस्थळीं २४ आर्चा- संकल्पेजेउठती पार्थानेसर्व-
कामसांडावे सर्वत्रइंद्रियांचा चित्तेगणदमुनियोगमांडावे २४ दो-
हा- संकल्पनजोकामना तिहेतजेचितचाय मनसोरोकेइंद्रियन
जोगकरेयाभाय २४ ओंवी- संकल्पमात्रेचिझाले कामनेसर्व
टाकिले मनेइंद्रियग्रामधरिले दंडूनियांसर्वत्र २४ अभंग- संक-
ल्पकरितांकामांत्यागुनी शक्तिअनुष्ठानीसर्वत्यागे १ मनस्वीखळ-
तोविषयहारींखळ करणग्रामबळभंजीलुंदें २ सर्वोवायीदंडमनाहा-
नींदीला कीलांबाबैसलारामजपीं ३ तुकाक्षणेगोष्टीफुकटनसाधे

विरळाकोटीमध्येयोगीरावो ४ ॥२४॥

श्लो०-शनैः शनैरुपरमेदुह्याधुनिगृहीतया॥

आत्मसंस्थमनःकृतवान् किंचिदपिचिंतयेत् २५

टी०स०-धारणायुक्तबुद्धीनें व्हावेंस्थिरहळूहळू योजूनिचिंत
चिन्मात्रीं कांहींचिंतूनयेमग २५ आर्या- धैर्येवळबुनिमनिला
हळूहळूउपरतीसजिकावें ब्रह्मींस्थिरमनकरुनी कांहीमगपांडवा
नचिंतावे २५ दोहा- धीरजधरिअरुबुद्धिकरे रहेहरेसबत्याग क
छूकरेनहिंकामना आतमसोंअनुराग २५ ओंवी- बुद्धिकरुनि
धारणेनें हळुहळूस्थिरकरुनिमन चिन्मात्रींयोजींचिन्तालागून म-
गकांहींचिंतूनये २५ अप्रंग- धारणायुक्तिगुरुसुरेवंसाधी सह-
जसमाधीप्राप्तहोय १ नव्हेगाढमूढलोकंजवणें तरस्थतायेणेंदे-
हावरी २ तारस्थ्यतेनामसमाधीबोलती उघडफज्जीतीजनामध्ये ३
येथेंस्वरूपांतप्रवेशहळुहळु स्थिरमनमेळुचिन्मात्रींचा ४ कांहीं न
चिंतावेंमगपेंठाझाल्या तुकासणेंआल्यातिन्हीलोक ५ ॥२५॥७

श्लो०-यतोयतोनिश्चरतिमनश्चंचलमस्थिरं

ततस्ततो नियम्येतदात्मन्येववशंनयेत् ॥२६॥

टी०-सम०- ज्याज्यापदार्थीनिघते मनचंचळअस्थिर तेथेंतेथेंचि
आत्माहा करावेंवशात्यांतनें २६ आर्या- चंचळमनअस्थिरहें,
ज्याज्याविषयाकडेचिबाधांवे त्यात्यापासुनिआणुनि सुलेंतदयीं
हळूचबांधावे २६ दोहा- मनचंचलजितजितचलें ताकोंराखें
रोक करिसंजमनितआतमा साजेताकोंवोक २६ ओंवी- मन
चंचळनाहींस्थिर धांवेसैरारनधरीधीर त्याआवरोनीविचार रा-
हेआत्मतलीं २६ अप्रंग- ज्याज्यापेंपदार्थींचिन्ताचेंचळण नि-
घेतेथेंज्ञानशहूठेवी १ मनहेंअस्थिरचंचळपांडवा याचानित्य
दावापरमार्थी २ ह्मणूनीजेपाहंतेथेंआत्माळावी वशाखेंवळवी
मनोवृत्ती ३ त्यांतचिअसतांविसरलेंपुरे करावेंजागेंरेतुकासणें४॥२६॥

श्लो०- प्रशांतमनसं त्येनं योगिनं सुखमुत्तमम्
उपैति शांतरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७ ॥

टी०स०- ऐशा प्रशांतचित्तातेन योग्यातेन सुखउत्तम साधेरजतमाती-
त ब्रह्मरूपअकर्मक २७ आर्या- शांतात्मानिष्ठाप ब्रह्मीकांहीं
असेन अंतरजा उत्तमसुखवरितेत्या जो हा योगी असंखंडशांतरजा २७
दोहा- ज्याके मनमेशांतिहै पापरहित जो होय भगनज ब्रह्मानंद
को ताजोगी को होय २७ ओंवी- अंतःकरणज्याचें शांत त्या यो-
गिया सुख अत्यंत रजोगुणें मुक्त ब्रह्मभूत ऐशिया प्रशांती २७ ॥ ७ ॥
अभंग- ऐसें या चित्तातेन प्रशांतदशोला योग्यभासे मला सुख पार्या
१ साधेरजतमा अतीत ब्रह्मता रूपअकर्मता तुकाह्मणे २ ॥ २७ ॥ श्रीशं

श्लो०- युञ्जन्नेवं सदात्मानं योगी विगतकल्मषः
सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतसुखमश्नुते ॥ २८ ॥

टी०स०- योजी ऐसा सदाचित्त योगी ज्यास न वासना ब्रह्मस्पर्श अ-
नायासें अत्यंत सुख भोगितो २८ आर्या- एवं संतत योगी यो-
जी निष्ठाप जो मनायास ब्रह्मस्पर्श सुखाते पावे अत्यंत तो अनाया-
स २८ दोहा- जो जोगी इह बिधिकरे जोग पापको त्याग सहज ब्र-
ह्मको सुख लहे रहे आप अनुराग २८ ओंवी- सदा आत्मचिंतन
करितां योगी कित्ति बंधें जिंती तत्वता सुखें चि ब्रह्मी सा युज्यता अ-
नंत सुख पावतो २८ अभंग- चित्त सदा योजी जैसा कामी वधू किं-
बालस्य व्याधु धरीवनीं १ योगी तो पांडवा दुजीन वासना माये वीण
तान्हा सुख नेणे २ ब्रह्मस्पर्श निवेसायासें वेचला अत्यंत सुखात्मा
भोक्ता तोची ३ इतर तीसों गेन हे संपादणी तुकाते काहाणी ऐकेचीना ४

श्लोक- सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि
ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः ॥ २९ ॥ ७ ॥

टी०स०- सर्वभूतां मधें आत्मा भूते तीं आत्मयामधें नित्य योगी चि-
त्तअसे तो पाहे समदर्शनी २९ आर्या- आत्म्यामाजी भूते पाहे

भूतान्तआत्मायासमहा हृदयोगयुक्तआत्मा ज्याचातोपाहणारजग
समहा २९ दोहा- मोहितदेखेसबठोरजो सबकोमोहीमांहि मो-
कोंदेखतसोसदा सोहूंदेखतताहि २९ ओंवी- आत्मत्वेसर्वभू-
तेंदेखे सर्वात्माआपणकोतुके योगयुक्तआत्मादेखे सर्वत्रसमान
तया २९ अभंग- सर्वभूतांमध्येआत्माअसेएक भूतेसकळि-
कआत्म्यांत १ नित्ययोगीचिन्तऐसाठेबीजरी सर्वनेत्रहारींसम-
दर्शी २ योगनक्तेतरीऐसामार्गचाले येणेंयोगेंफोलनक्तेसाधु ३
तुकाह्मणेकृष्णाएकनवलसांगे तोश्लोकप्रसंगेंऐकीजेहो ४॥२९॥

श्लो०- योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वत्रमयिपश्यति
तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्रणश्यति ॥३०॥

टी०सम०- मानेंसर्वत्रजोपाहे पाहेसर्वमदंतरीं मात्माचात्याससोडी-
ना तोमाझासोडिनामला ३० आर्या- पाहेसर्वत्रमला माझ्याठा-
यींहिसर्वलोकांस माझ्यात्याशींमजशीं त्याचानविनाशाएकएकास
३० दोहा- व्यापकहोंसबजीवमें मोकोंदेखेकोय कैसेहूंकितहू-
रहे ताकोमोमेंजोय ३० ओंवी- मजसर्वांठायींओळखे मीसर्व-
त्रत्यासंदेखें माझेनिमित्तेंस्वरें मीत्याचातोमाझापें ३० अभंग-
मानेंसर्वत्रांतजोपाहेअर्जुना जगाचीभावनानदिसेजया १ मजआं-
तविश्वघेतुहाअन्वयो व्यतिरेकेंसव्योयोगचीतो २ सोडीनामीम-
गत्याचात्यासझाल्या सृष्टिप्रलयगेल्यारसातळीं ३ तोहीमगमज
सोडीनासहसा तुकाह्मणेकैसालाभचीहा ४॥३०॥

श्लोक०- सर्वभूतस्थितं योमांभजत्येकत्वमास्थि-
तः सर्वथावर्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ॥३१॥

टी०स०- सर्वभूतस्थत्यामातें भजेधरुनिएकता मजमध्येचिनोयो-
गी प्रपंचींजरिसर्वथा ३१ आर्या- सर्वांभूतींमजजो एकत्वेभ-
जतपरमउद्योगी आसोनोविश्वांतहि माझ्याठायींअसेचिसद्योगी ३१
दोहा- होईएकस्थितसबबिखे लखेभजेऊमोहि रहेकोंनहींभां-

तिबह मोमेंबरततजोई ३१ ओंवी- सर्वभूतीजोआत्मलेंमजतनो
सर्वथासंसारिनाहींचर्तन मजवेगळेनाहोहोईजेत तोचिमीअसे ॥३१॥
अभंग- सर्वभूतस्थात्यामातेजाणोनीयां मजेएकत्वीयाभावपरी १
मजमध्येचीतोयोगीयाजाणपां तेजगर्भीआपावसीजैसी २ जरीतोप्र-
पंचीसर्वथागुंतला तरीमुक्तत्वालाकायबाणू ३ तुकाहणेत्रह्यलोकीं-
चेरहिवासी आलेयाधरेसीसाकारलें ४ ॥३१॥ श्रीमद्भक्तिसिद्धिस्तोत्रम्

श्लो०- आत्मोपम्येनसर्वत्रसमंपश्यति योऽर्जुन
सर्वंवायदिवादुःखंसयोगीपरमोमतः ॥ ३२॥

टी०सम०-सर्वभूतींस्वदृष्टांतें जोपाहेसमअर्जुना स्रखदुःखासही
योगी तोथोरमजसंमत ३२ आर्या- स्वानुभवेस्रखदुःखींज्या-
चीसर्वत्रदृष्टिसामान्य परमश्रेष्ठमहात्मा पार्थयोगीनतोकसामान्य
३२ दोहा- सबकोंदेखेंआपसम स्रखदुरवाकेभाय सोजोगीसब-
तेंबडो मोमेरहेसमाय ३२ ओंवी- आपलेंस्रखदुःखसर्वत्र जें
देखतीजीवमात्र तेयोगीपरमपवित्र तेथोरमभसंमत ३२ अभंग-
समदृष्टींसर्वभूतें जोकांपाहेमद्रूपातें १ मजसमानजाणिजे योगीअ-
र्जुनावंदिजे २ देहींस्रखदुःखलागे त्याचानिखरनपावेगें ३ देवह्य-
णोमाझ्याबोलें श्रेष्ठतुकयाकळलें ४ ॥३२॥

अर्जुनउवाच.

श्लो०- योऽयंयोगस्त्वयाप्रोक्तः साम्येनमधुसूदन
एतस्याहंनपश्यामिचंचलत्वात्स्थितिंस्थिराम् ३३

टी०सम०-जोयोगहाबोलिलासी साम्येंश्लोकचतुष्टयें त्याच्यास्थि-
तीतेंस्थिरमी नदेखेंमधुसूदना ३३ आर्या- जोयोगतुवांकथिला
साम्येंजेणेंघडेसदास्वरती परित्याचंचलतेस्तव त्याचीनदिसेमला
स्थितीस्थिरती ३३ दोहा- जोगकल्योहमकोजतुम मोकोंएकस-
मान रहेनमोचितचंचलें जोतुमकियोबरवान ३३ ओंवी- पार्थ-
ह्यणोयोगसांगीतला देवानाहींतोम्यांपाहिला चंचळमनयाला नि-

ग्रहकेषींघडे ३३ अभंग- करांजळीजोडूनिचां अर्जुनिपुसेकृष्णा-
चा १ आतांयोगबोलिलासी सायेंश्लोकचतुष्टयासी स्थिरमीयाची स्थि-
ती नदेखेहेकोणगती ३ सांगमानेमधुसूदना तुकासणेजगजीवना४

श्लो०- चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम् ॥ ३३

नस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ३४ ॥ ७३ ॥

टी० स०- कींकृष्णाचंचळमन इन्द्रियेंमथीबळी त्याचानिग्रहवाया-
ची मोरजेसीनबांधवे ३४ आर्या- चंचलहेंमनकृष्णा प्रमाथि
दृढसबळविषयशुष्करसें वंचीत्याचेंभासे धारणवायूसमानदु-
ष्करसें ३४ दोहा- मनहेंचंचलकृष्णाजू बहुशोकदृढजान ता-
रोकेंसमपवनहें अतिहीकठिनसज्जान ३४ ओंवी- मनचंच-
ळबहुकृष्णा इन्द्रियांहूनिबळकरगहन वायूचेपरीजायघेउन त्या-
चानिग्रहदुष्करअसे ३४ अभंग- मनहेंचीकृष्णारेवा चंचळवा-
गवीस्वभावा १ इन्द्रियांतबलोत्तर ब्रह्महगंअगोचर २ याचानि-
ग्रहवायूची मोरबांधूंशक्तीकेंची ३ तुकायेतोकाकुलती येवढी
वारावीफजीती ४ ॥ ३४ ॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो० असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम्

अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ ३५ ॥

टी० स०- स्वरेंचहेंमहाबाहो मनचंचलदुर्जय अभ्यासेंआणि
वैराग्यें तरीतेंजिकिजेनसें ३५ आर्या- चंचलधरवेनाजें निः-
संशयमनबहुततापडतें पार्थाभ्यासानें वैराग्यानेंपरंतुसां-
पडतें ३५ दोहा- अर्जनउत्तमसाचकही मनचंचलनगहाय
जोगकियोवैराग्यसों नीकेपकरोजाय ३५ ओंवी- स्वरेंचि-
सांगतोअर्जना मनचंचळआवरेना अभ्यासवैराग्येंजाणा जिं-
किलेंजातें ३५ अभंग- हास्यसुरेवंदैत्यध्वंस वदेस्वरेंचप्रभ्रास
१ तुबांकेलेंधनुर्धरा महाबाहोपार्थवीरा २ मनचंचळदुर्जय ॥

आहेमजलाप्रत्यय ३ तरीअभ्यासवैराग्ये मनवळिजेसंतसंगे ४
जिंकिलजेलज्हांमन तुकातेह्हांसमाधान ५॥३५॥श्रीकृष्णायनमः

श्लोक- असंयतात्मनोयोगोदुष्प्रापइतिमेमतिः
वश्यात्मनातुयतताशक्योऽवाप्तुमुपायतः॥३६

टी०स०- मासीहेबुद्धिकींयोग नहेजोंमननावरे प्रयत्नशीलेंस्व-
शें तोपाचोंशकिजेमनें ३६ आर्या- वाटेमममतिलाजो अजि-
तात्माचासियोगदुष्प्राप वश्यात्मायत्नकरी पावायाशक्यत्यासि-
निष्ठाप ३६ दोहा- जिनपकन्योनहिंचितनिज तापेंजोगनहोय
जिनआपनोंमनबसकियो लहनजतनहूसोय ३६ ओंवी- ज्या-
चेंअंतःकरणस्थिरनाहीं तोदुःखेंकरूनीयोगासीनपवेकांहीं ज्या-
सआत्मावश्यझालापाहीं तोउपायेंयोगासिपावेसत्य ३६ अष्टां०
हेंचिबुद्धिकींरे योगनोहेसाचोकारें १ मननाटोपेजंववरी योगसि-
द्धिनत्यावरी २ ह्यणूनिप्रयत्नशीळानें वश्यकीजेयासाधनें ३ यत्न
शीळापुढेंकिती मगयादुर्जनाचीख्याती ४ वृथाभयइंद्रियांचें तुक-
पाबाळाबागुलाचें ५॥ ॥३६॥

अर्जनउवाच-

श्लो०- अयतिःश्रद्धयोपेतोयोगाच्चलितमान-
सः अप्राप्ययोगसंसिद्धिंकांगतिंकृष्णगच्छति३७

टी०स०- निष्ठाअसोनिअळसी मनयोगांतुनीचळे नमोक्षपाव-
तांकृष्ण जायकोणेंगतिप्रती ३७ आर्या- शिथिलश्रद्धाअस-
तां ज्याचेंयोगांतुनीहिमनचळतें पावुनिनयोगसिद्धिस कोणग-
तीत्यासहेंनमजकळतें ३७ दोहा- अजतिओरश्रद्धासहित योग-
अष्टतापाय लहेनसिद्धिजोगकी कोनगतहिकोंजाय ३७ ओंवी-
पार्थह्यणेंकृष्णनाथा भक्तियुक्तहोऊनिप्रयत्नकरितां योगीचढो-
नीसिद्धिनपावतां कोणगतीपावे ३७ अष्टांग- अर्जनपुनःवि-
नवीतो एकऐकेंहाशब्दतो १ निष्ठाअसोनिआळसें नाहींकेलापू-

णश्रियास ३ पुढेंसाधनीबैसतां गेलेआपुष्यअनंता ३ चळेमन
दोहीपक्षीं नातोप्रपंचकमळाक्षी ४ कृष्णात्यासीगतीकोण॥
सांगेंतुकाह्मणेखूण ५॥३७॥

श्लो०- कचिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिवनश्य-
ति अप्रतिष्ठोमहाबाहोविमूढोब्रह्मणःपथि ३८

टी०स०- तोकायउभयभ्रष्ट मेघाचेंजेविंधीगळ अपक्वपाव-
लामोह ब्रह्ममार्गीमहाभुजा ३८ आर्या- जोअप्रतिष्ठकृष्णा,
ब्रह्मपथ्यामाजिमूढनसमाय होउनियुभयभ्रष्ट छिन्नाभ्रापरिवि-
रेनकींकाय ३८ दोहा- केदोहूनवहभ्रष्टहै बादरसोबिनसाय
ताकोंकळूनआसरों रहेमूढकेभाय ३८ ओंवी- मूढपणेंनपाव-
तां उभयभ्रष्टतोतत्त्वतां याचीगतीविचारितां नासेजेसेंअभ्रदि-
सेवितळे ३८ अभंग- तोकायउभयभ्रष्ट मेघधिगळपेंनष्ट
अपक्वेमोहपावे ब्रह्ममार्गीनित्यापावे २ महाभ्रजदेवराजा मत
आमुचेंयाकाजा ३ तुकाह्मणेहेंचभय वाटेसाधकानिश्चय ४।३७॥

श्लो०- एतन्मेसंशयंकृष्णाच्छेत्तुमर्हस्यशेषतः
त्वदन्यःसंशयस्यास्यच्छेत्तानह्यपपद्यते॥३९

टी०स०- निःशेषयासंशयाते कृष्णाछेदिसिएकतूं यासंशयाचा
संहर्ता नदिसेतुजवांचुनी ३९ आर्या- यामाझ्यासंदेहा कृ-
ष्णातूंचीसमर्थवाराया तुजवीणसंशयाचा छेत्ताकोणीनयादवा-
राया ३९ दोहा- मेरेयासंदेहकों दूरिकरोजगदीस मेदेयासं-
देहकों कोनकरैतबरीस ३९ ओंवी- पार्थह्मणेकृष्णा हासंश-
यछेदेना तुजवांचूनींदीनजना नदिसेसंशयपरिहरिता ३९ अभंग-
निःशेषयासंशयासी उरोनेदीहेविवसी १ तूंएकछेदिसीश्रीकृष्णा
आहेभरवसासहिष्णा २ संहर्तायासंशयाचा ऐसाप्रनापकोणाचा ३
गुरुनदिसेतुजवीण ॥ तुकावाहेआपुलीआण ४ ॥३९ श्रीगोपालम्

श्रीभगवानुवा०

श्लो०-पार्थनैवेहनामुत्रविनाशस्तस्यविद्यते
नहिकल्याणकृत्कश्चिदुर्गतिंतातगच्छति ४०

टी० स०-पार्थनियेथेनस्वर्गां त्याज्यानाशघडेकधीं कल्याणमार्गीं
याकोणी बापाजायनदुर्गती ४० आर्या- इहलोकीं परलोकीं
नाशतयाचा कधीनसे बापा कल्याणचारे कोणी दुर्गतिन पवेत सावि-
संतापा ४० दोहा- अर्जुन दोऊलोकमे ताकों होय न नास भले-
करम जो करत हे ताकों नहिं अथवास ४० ओंवी- देवस्य षोऽयोगा-
भ्यासीनां हीं ऐसें कवणासि घडलेना हीं मोक्षमार्गींचालतां कां हीं दु-
र्गतीं न जाय ४० अप्रमंग- हर्षे बोले भगवान बापां न जाय साध-
न १ येथे अथवा स्वर्गांति बाधा त्यासि अपीडित २ मार्ग कल्याणदा-
यक कोणी दीन न हेलोक ३ बापा न जाय दुर्गती तुकास्य षोऽयाची ग-
ती ४१ ४०

श्लो०-प्राप्य पुण्यकृतां लोकानुषित्वा शाश्वतीः
समाः शक्तीनां श्रीमतां गेहे योगप्रदोऽभिजा-
यते ॥ ४१ ॥

टी० स०-पावूनि पुण्यलोकानें वर्षे उमपराहुनी शुचि श्रीमंत स-
दनीं तो योगप्रद जन्मतो ४१ आर्या- जे पुण्यवंत त्यांच्या लो-
कींचिरकाळ भोगुनी इष्ट शुद्धा श्रीमंताच्या सदनीं घे जन्म योगविप्रद
४१ दोहा- पुण्यवंत लोक हिलहे रहे बहुत दिन जाय जोगप्रद ध-
नवंत शक्ती तिन घर जनमे जाय ४१ ओंवी- पुण्यश्लोक स्वर्ग
वासी वर्षे बहुत स्वर्गासी शोचरी श्रीमंताचे कुशीं जन्म घेणें ४१ अ-
प्रमंग- पुण्यलोकानें पावूनीं राहे अमृत सेवुनी १ हर्षे भोग कल्प-
वरी त्याची सत्ता सरांवरी २ मग इच्छू फिरलिया पावे मृत्कलोकीं
येया ३ शुचि श्रीमंत घरांत योगप्रद तुकासून ४ ॥ श्रीशं वदे ॥ ४१ ॥

श्लोक-अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमतां
एतद्धिदुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ॥ ४२ ॥

टी० सम०-योगियांचेच अथवा कुळीं होतो भल्याचिया हा जन्म

दुर्लभबहु चालोकींजोअसेरिती ४२ आर्या- अथवामतिमंतां-
च्या योग्यांच्याजन्मघेकुलोत्तंसीं ऐसेंअतिदुर्लभहें चालोकींजन्म-
जाणसहंशीं ४२ दोहा- बुद्धिवंतजोगोकुलिन आनलेयअवता-
र जनमलहतऐसोधरन दुर्लभहेंनिर्धार ४२ ओंवी- योगियां-
चेकुळींजन्मून आपुल्यापुण्येकरून लोकींदुर्लभहोऊन चालोकीं
हेरीती ४२ अभंग- किंवायोगीयांचेपोटीं योगफळपावेहटीं
अथवाभलेकुळींलोक तेथेहोयप्रकाशक २ जन्मदुर्लभईशाना ऐ-
सालोभत्यासज्जना ३ मातापिताउभयपक्षी तुकावदेदेवसाक्षी ४१२

श्लो०- तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपौर्वदेहिकम्

यततेचततोभूयः संसिद्धौकुरुनंदन ॥ ४३ ॥

टी०-सम०- त्यादेहींपूर्वदेहींचा बुद्धिसंयोगपावतो मोक्षींमग
बहुयत्न करितोकुरुनंदना ४३ आर्या- तेथेजन्मांतरिंचा पा-
वेसंयोगयोगबुद्धीचा योगीतोकोतेया पुनरपिकरितोप्रयत्नसि-
द्धीचा ४३ दोहा- तिनहूपहिलीदेहको लहतबुद्धिसंजोग॥
जतनकरतहोसिद्धिको बहुविधसोयहजोग ४३ ओंवी- त्या-
जन्मींपूर्वदेहबुद्धी तोमोक्षयत्नकरीबोधीं ज्ञानाध्यासबळेसिद्धी
साधीहेकुरुनंदना ४३ अभंग- यादेहींपूर्वाभ्यासा निजमान-
सापावेल १ पावेबुद्धिचासंयोग पुन्हायोगआरंभी २ मगमोक्ष
बहुयत्ने वेंचीरत्नेमतीचीं ३ कुरुनंदनासाधास तुकाबहुवसस्वी
कारी ४ ॥ ४३ ॥

श्लो०-पूर्वाभ्यासेनतेनैवहियतेत्यवशोऽपि सः

जिज्ञास्करपियोगस्यशब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ ४४ ॥

टी०-स०- त्यालातत्पूर्वअभ्यास बळेयोगींचयोजितो पूर्वीतो
योगजिज्ञासू तरीवेदांअतिक्रमी ४४ आर्या- त्यापूर्वाभ्या-
सबळे परवशतोयोगमागुतामांडी जाणोंइच्छीयोगचि शब्द-
ब्रह्मासितोचिवोलांडी ४४ दोहा- सोतोअपनेंबसनहि हेपहि-
लोअभ्यास तातेउपजेजोगजो ब्रह्मशब्दमेबास ४४ ओंवी-पू-

वींअभ्यासान्नाधडा स्रणूनियोगस्मरलापुढां योगावाविचारगाढा
वेदातेअतिक्रमी ४४ अभंग- अभ्यासतोत्यालापूर्व बाळसर्वपा-
वतो १ बाळयोजीचिन्तजोडे फ्रांतिउडेमायिक २ जिज्ञासवेदाग
मा शब्दब्रह्मामिळाला ३ नपडेधनदारपालवीं तुकयाचवीलागल्या

४१४४

श्लो०-प्रयत्नाद्यतमानस्तयोगीसंशुद्धकिल्बिषः

अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोद्यातिपरांगतिम् ॥४५॥

टी०स०-प्रयत्नेसाधितांयोग जातेकिल्बिषवासना अनेकजन्मी-
जोसिद्ध याजन्मीमुक्तिपावतो ४५ आर्या- यत्नेयोगकरीतो
होतोनिष्ठापत्याउपरमगती बहुजन्मेंसिद्धाला योग्यालाहोयजा-
णपरमगती ४५ दोहा- जो गीजोग जननकरे डारेसबअ-
घघोय बहुजनमसिद्धिलहे ताहिपरमगतिहोय ४५ ओंवी-ज्ञा-
नप्रयत्नकरी पापदोषहोतीदुरी मगजन्मांतरां मुक्तिपावे ४५ ॥
अभंग- योगसाधितांप्रयत्ने अलप्यरत्नेंहानिये १ जयावास-
नापातकी कायानिकीप्रक्षाळी २ अनेकजन्मेंक्रियमाणा मुक्तिरा-
णावरीतो ३ तुकाह्मणेहितदिसे तरीअनायासेंएकावे ४ ॥४५॥७

श्लो०-तपस्विभ्योऽधिकोयोगीज्ञानिभ्योऽपिमतोऽ

धिकः कर्मिभ्यश्चाधिकोयोगीतस्माद्योगीभ्वार्जुन४६

टी०-सम०- तापसांहुनिहीथोर संमतज्ञानियांहुनी कर्मयोग्यां-
हुनीतस्मात् योगीतूंहोयअर्जुना ४६ आर्या- अधिकतपस्यां
हुनिही योगीज्ञान्यांहुनीमहाबाहो आणिअधिककर्मीहुनि यास्त
वहोयोगितूंमहाबाहो ४६ दोहा- तापसितेंजोगीअधिक ग्या-
निताहुतेमान करमहुतेजोगीअधिक जोगीव्हेतूंमान ४६ ओं-
वी- तपस्वियांहुनिअधिक ज्ञान्याहुनिसंमतअसेएक कर्मियां-
हुनिअधिक यास्तवयोगीहोयतूं ४६ अभंग- तपियांहुनीथो-
र योगीश्वरवंदिजे १ माझ्यामतेंम्हणेहरी ज्ञान्यांशिरींहादिसे २
कर्मयोग्यांहुनीथेष्ठ होतचिष्ठतस्मात् ३ योगीहोयतूंअर्जुना ना-

गेदाननुकया ४ ॥४६॥

श्लो०-योगिनामपिसर्वेषांमद्वतेनांतरात्मना ॥

श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः॥४७

टी०सम०-स्वरूपनिष्ठचित्तेजो यांसर्वायोगियांमध्ये भक्तियोगे
भजेमाते तोयोगीश्वोरसंमत ४७ आर्या- सर्वायोग्यांमध्ये,
मातेमद्वतमनेंहरूनितम श्रद्धावंतभजेजो तोभजअतिमान्यजा-
णयुक्ततम ४७ दोहा- जोगीराखेमनमही मोमेनिश्वलप्राय
श्रद्धावंतमोकोभजे सोसबतेअधिकाय ४७ ओंवी- योगीश्व-
रामाझारी अंतःकरणवेवीनिधारी तोभक्तअवधारी तोयोगीमज-
मानता ४७ अभंग- स्वरूपीनिष्ठचित्तेजोकां लोकलोकांमाझा-
रीं १ यासर्वयोगियांत मजमानततोसांगूं २ भक्तियोगेमातेभ-
जे जोविराजेप्रेमळ ३ योगीश्वोरवंदावातो तुकादेतोअप्रय ४॥४७
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जनसंवादेअभ्यासयो-
गीनामपष्टोऽध्यायः॥६॥

वामन.

इतिटीकासमश्लोकीषष्ठाध्यायात्मदीपिका

श्रीपार्थसारथीकर्ताजोवामनमनोरथी॥१

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांषष्ठोऽध्यायः॥ ६॥

सप्तमाध्यायप्रारंभः

वामन.

योगियांतहिसर्वांति जोभजेभक्तिनेमला तोयोरषष्ठाध्यायांतीं भ-
गवान्बोलिलास्वये १ योगीहोऊनियांकेसा भक्तहेंअर्जनाप्रती
सांगतोसप्तमाध्यायीं प्रसंगेंज्ञानभक्तिही २ श्रीमद्यदुनंदनाथ.

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-पर्यासक्तमनाःपार्थयोगंयुञ्जन्मदाश्रयः

असंशयंसमग्रं मां यथाज्ञास्यसितच्छृणु ॥ १ ॥

टी०-स०-सप्रेममनमद्रूपां योगाभ्यासीं मदाश्रित सर्वत्वे जाणसी
माते जसेने स्पष्ट आइक १ आर्या- माझी आसक्ति मनीं मदाश्र-
ये योग करुनि निर्वाण निश्चित समग्र माते जाणसिते ऐकसांगतो
जाण १ दोहा- मेरो ही कर आसरो मोही सोंचित राख जाचें
निःसंदेह सब मोते सनम मभाख १ ओंवी- अर्जना अवधारीं
मनमासे ठायीं ठेवूनि योग करीं तुझे संशय नासतील जयापरी ते
सांगेन आतां १ अप्रसंग- द्वारकानाथ बोले पार्था ऐकिले पाहि
जे २ सप्रेममनमद्रूपां जो निक्षेपी भावाल २ मदाश्रित योगाभ्या-
सी अहर्निशीं अखंड ३ सर्वज्ञत्वे जाण माते स्फुर ऐक तो तुकया ४

श्लो०- ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेष-

तः यज्ज्ञात्वानेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते २

टी०-स०-विज्ञानें सितु ते ज्ञान हे मीनिः शेष सांगतो जें जाणोनि
पुन्हा येथें जाणणें ते उरेचिना २ आर्या- विज्ञान ज्ञान तुला क-
थितों साकल्य वदति जेशिष्ट ज्या ते जाणूनि पुन्हा जाणायाचे हि नुर-
वि अवशिष्ट २ दोहा- ग्यान और विज्ञान सों तो सोंकहत बखान जा-
के जाने जानवो कछु न रहत हे ज्ञान २ ओंवी- ज्ञान विज्ञान सहित तु-
ज सांगेन समस्त जें जाणित लिय निश्चित जाणणें न उरे २ अप्रसंग
विज्ञानें सीतु ते ज्ञान मी संपूर्ण सांगतो १ जें जाणूनि पुन्हा येथें जा-
णणें ते नुरेची २ ऐसी नवली कबोली तुका चाली निवेदी ३ ॥ २ ॥

श्लो०- मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यततिसिद्ध-

ये यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मावेत्तितत्त्वतः ३

टी०-स०-मनुष्यांच्या सहस्रांत मोक्षयत्नीं नरकचित् यत्नें हि सिद्ध
जे त्यांत जाणें तत्त्व असाकचित् ३ आर्या- मनुजांच्या हि सह-
स्रां विरचा करिय तत्त्व सिद्धिचा सत्वे ॥ यत्न हि कर्त्यां सिद्धां माजी वि-
रळाचि जाण तो तत्वे ३ दोहा- जतन करत हे सिद्ध कों एक हजार

नमान तिनमोंजूकोउलहे बहतलखतमहिमान ३ ओंवी-म
नुष्यांचियासहस्रांमध्ये सिद्धीतेपावतीएखादे ऐसियासिद्धस
हस्रांमध्ये मजजाणेएखादा ३ अभंग- मनुष्यांचियासहस्रा-
त नरकचितप्रयत्नीं १ याहीमोक्षयत्नींजाण जाणेखुणतत्वाची
२ तोविरळामजवारे तुक्याभेदेसोयरे ३ ॥३॥श्रीमद्यदुनंदना०

श्लो०-भूमिरापोऽनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच
अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥

टी०स०-पंचभूतेंबुद्धिमन अहंकारहिआठवा माझीप्रकृतिहेऐ-
सी अष्टधाभेदपावली ४ आर्या- क्षितिजळतेजसमीरण आ-
णिकआकाशहीअविच्छिन्न मनबुद्धिअहंकार प्रकृतिअशीजाण
अष्टधाभिन्न ४ दोहा- भूमिनीरपावकपवन अंबरमनबुद्धि
मान अहंकारयेआठहि मायाभेदनजान ४ ओंवी- पंचभूतें
मनबुद्धिंश्रेष्ठ ऐसीहींअहंकारआठ ऐसीप्रकृतीज्जनाट असेवेग-
ळाली ४ अभंग- पंचभूतेंबुद्धीमन अहंआठवालागुन वाग-
वीतवपुस्यंदन कर्मज्याससारथी १ तेवोदिलतिकडेची चालीप-
डलीरथाची यास्तवमीपणप्रोगाची तेवाजरक्षणीक २ अष्टधा
प्रकृतिभेदलीसे माझीमजचीसायासें झालीउत्पन्नकेसें चराच-
रव्हावेहें ३ तुकास्यणेकेलीदेवे तीसकवणेवारावे वारिलीया-
लाभपावे किंवाहानीउदंड ४ ॥४॥

श्लो०-अपरेयमितिस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमेपरां
जीवभूतांमहाबाहोययेदंधार्यतेजगत् ॥ ५ ॥

टी०स०-अपराकार्यरूपाहे मूळप्रकृतितेपरा चिदंशंजीवजे-
झाली जाणिजेतेंजिणेंजग ५ आर्या- जीवस्वरूपदुसरी प्रकृ-
तिपरमजाणसांगतोतुजगा तूंऐकमहाबाहो धरितीजेयासदासते
मजगा ५ दोहा- मायामेरीएकयह जिनजीत्योसडसार सा-
चींमनमेमानिले जीवरूपनिरधार ५ ओंवी- यांहीहुनीआ-

णिकअसेप्रकृति जीवभूतांतेंमहाबाहोधरिनी उत्पत्तिप्रलयस्थि-
ती तयामाजी ५ अग्रंग- येथेअपरकारण करूपाहेजोआप-
ण मूळप्रकृतीसंपूर्ण महाज्ञानीबोलती १ परावाचापरामाया बु-
झेमानसींसरवया परात्परआपणीया पैंसृष्टातीतोसृजाण २
आतांजीवजेचिदंश झालेजयाच्याउद्देशें जाणिजेहेजगदीशतु-
काक्षणेबोलिला ३ ॥५॥

श्लो०- एतद्योनीनिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय
अहंकृत्स्नस्यजगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥

टी०सम०- ईपासूनीचहींभूतें मूळचिच्छक्तिजाणही उत्पत्तिप्र-
लयस्थान सर्वांचाजाणमीतसा ६ आर्या- प्रकृतीपासुनिभूतें
सर्वहिहोतानिहाचिनिर्धार परिमीसकळजगाचा उत्पत्तिस्थितिल-
यांसिआधार ६ दोहा- मायातेउलहेसब मूलजीवयहदाय ॥
होंउपजावतजगसब नासकरेचितचाय ६ ओवी- सर्वभूतांची
योनी वर्तेतयाअधिष्ठानी सतीझालीमजपासूनी सर्वांचेंउत्पत्ति
प्रलयस्थानमी ६ अग्रंग- ईपासूनीहोतीभूतें मूळचिच्छक्ति
जाणते बहुजाणतीजाणते गोष्टीनसेझांकिली १ आतांउत्पत्ती
कीलय स्थाननिर्मळमीहोय आहेसर्वांचाप्रत्यय तुजअसेबहु-
मुरवें २ मीगातेसाचीजाणीजे वेदादिकांआक्षेपिजे तुकाक्षणेहेघे-
ईजे निजपदरीअर्थासी ३ ॥६॥

श्लो०- मत्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनं जय ॥

मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥ ७ ॥

टी०स०- धनंजयानसेकांहीं मजहूनिपलीकडे ओंविलेंमजम-
ध्येंहें विव्वसूत्रींजसेमणी ७ आर्या- मजहूनिअन्यनिराळें
नाहींदुसरेंधनंजयाकांहीं माझेगायींग्रथिलें सर्वहिसूत्रींमण्या-
परीपाहीं ७ दोहा- अर्जनमोतेनापरे ओरबातयहजान ज्यों
मनिपोयोसूतमे मीमेंघोंसबमान ७ ओवी- मजपरतेंकांहीं

अर्जुनादुसरेंनाहीं मीचअवघेरायीं जैसासूत्रींमणीपटींतू ७ अ-
भंग- धनंजययाधरेचा घेतूंधनंजयनाभाचा त्यासीह्मणेयादवा-
चा राजाआपणहोयजो १ नसेकांहींमजहूनी पेलीकडेपाकशास-
नी मजमाझारीहोउनी हेंठेविलेईश्वरें २ सूत्रींमणीएकहेम अ-
ळंकाराचेंहिनाम पाणीकल्लोळहेंसम तुकावमनिवेदी ३ ॥७॥श्रीः

श्लोक- रसोऽहमप्सुकौंतेयप्रभाःस्मिश्रशिसू-
र्ययोः प्रणवःसर्व वेदेषुशब्दःखेपौरुषेनृषु८

टी०सम०- जळींविभूतिरसमी चंद्रसूर्यांतमीप्रभा वेदींप्रणवमी
शब्द नमींपौरुषमीनरीं ८ आर्या- रविचंद्रांतद्युतिमी सर्वांके-
दांतमीचओंकार उदकीरसशब्दनमीं पुरुषांतहिमीचपौरुषाकार
८ दोहा- चंद्रसरजकीकिरणहूं जलरसमोकोमान बेदनमेमेंहों
प्रणव पौरुषशब्दबरवान ८ ओंवी- सर्वरसांचीगोडी चंद्रसूर्य
माझीप्रौढी पुरुषींपुरुषत्वाचीगाढी ओंकारतोवेदींजाणमी ८ ॥
अभंग- याएश्वीचापुण्यगंधु तोमीह्मणेदीनबंधु जळींविभूती
प्रसिद्ध रसमीचकौंतेया १ तेवींचंद्रआणिसूर्यांत आहेमाझी प्र-
भादीस प्रणवशब्दमीवेदांत उघडघेईअनुभवे २ नमींविषय
शब्दाचा तोमीकैवारीदासाचा नरींअर्थपुरुषार्थाचा वीर्यमानमी-
चगा ३ ऐसामाझाप्रदुर्भावो पुढेंसांगूंअनुभवो पुण्यगंधएश्वीचा
हो भूलवणीह्मणेतुका ४ ॥८॥

श्लो०- पुण्योगंधः पृथिव्यांच तेजश्चास्मि विभा-
वसौ जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ९

टी०स०- पृथ्वींतमीपुण्यगंध तेजतेंमीहृताशनीं जीवनप्राणिमात्रां-
त तपमीतापसांमध्ये ९ आर्या- मीभूतपुण्यगंधहि मीज्वलि-
तविभावसूंततेजअसें तपमीतपस्वियांताहे जीवनभूतांतजाणमी-
चअसें ९ दोहा- गंधजहोंयहभूममें होंपावकमेंतेज जीवन
कांमैजीवहों तपसीतपस्विजेज ९ ओंवी- मीएश्वीचागंध

विषय अग्रतजठराग्नीमीहोय जीवांचाजीवनराय तापसीयांतप
मी ९ अभाग- आतांपंचपावकांत आहेज्योत्स्नामीचजोन जी-
वनजेंप्राणियांत पैंगामीचनारतो १ तपतापशांमाझारी आहेह-
णतकंसारी तरीधाकचराचरीं पैलागतीतयांचा २ नाहीशस्त्रअस्त्र
सेना नाहीमेळविलेधना तरीधाकतपोधना देसुनिइंद्राविधीसी ३
तुकाह्मणेनामज्याचें ऐकिल्यायमकाळाचें हृदयफुदेमगजीवाचें का-
यसांगूमाहात्म्य ४ ॥९॥

श्लो०- बीजंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनम्
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥१०॥

टी०स०- भूतेंमिथ्यांभुमीसूर्य असेंतद्दीजनित्यमी बुद्धिमंतांतमी
बुद्धी तेजतेजस्वियांतमी १० आर्या- बुद्धिसुबुद्धांतचिमी भू-
तांचेंबीजजेंसनातनमी तेजहितेजस्व्यांतचि मीहेंजाणूनियांसनात-
नमी १० दोहा- सबजीवनकोंबीजहों मोकोंजानिजलेह बुद्धि-
तमेंबुद्धिहों सबतेजनकोंगेह १० ओंवी- सर्वभूतांचेंबीजमीहो-
उन सर्ववर्णपूकमजपास्तून बुद्धिवंताचीबुद्धिआदिकरून तेजस्वि-
यांचेंतेजमी १० अभाग- सर्वभूतांमध्येबीज तोमीह्मणेलक्ष्मीनी-
ज विधीपुरातनअज पार्थाप्रगटींतुजपुढें १ भूतेंमिथ्याभृगजळ ॥
मीदिनकरसर्वकाळ नहेऐश्वर्याविकळ रतिमात्रफाल्गुनारअसेंतद्दीज
नित्यमी बुद्धिमंतांतबुद्धिमी तेजतेजस्वीयांतमी तुकाह्मणेहरिवदे३१०

श्लो०- बलंबलवतांचाहंकामरागविवर्जितम्
धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोऽस्मिभरतर्षभ ॥११॥

टी०स०- बलवंतांतबलमी कामरागविवर्जित नधर्मासीजोविरुद्ध
कामहीतोविभूतिमी ११ आर्या- बलहीबलवंतांचें पार्थाजेंकामरा-
गवर्जितमी धर्माविरुद्धकांहीं भूतांमीजोननेतअंधतमीं ११ दोहा-
बलवंतनकोंबलजहों कामरागतिननाहीं कामरूपयेहिजहो ध-
रमंबसेमोमाहि ११ ओंवी- बळवंताचेंजेंबळ कामरागविवर्जितस-

कळ धर्माविरुद्धभूतींमीकेवळ कामतोमीचजाण ११ अपंग- बलवंतांमा-
जीबळ तोमीबोळेमेघनीळ कामरागहीनचळ नातुडेतेनित्यमी ॥१॥
विरुद्धनधर्मासी कामतोमीगुणराशी याचिलागींपुण्यराशी पैवेंच-
नीअसंख्य २ अरेपार्थाधनुर्धरी चराचराचापसारा वागवीतोसद-
योदरा तुकाक्षणेअनुभवे ३ ॥११॥ श्रीमत्सच्चिदानंदस्वरूपिणेनमः

श्लो०- येचैवसात्विकाभावाराजसास्तामसाश्च-
ये मत्तएवेतितात्विद्धिनत्वहंतेषुतेमयि ॥१२॥

टी०स०- आतांसत्त्वादिजेभाव तेमिथ्यासर्पदोरमी कींमीरज्जुनत्या-
सर्पी मजरज्जूंतसर्पतो १२ आर्या- सात्विकराजसतामस मज-
पासूनियांचभावहेसारे त्यांमाजीमीनवसें मजमाजीअसतिभाव-
हेसारे १२ दोहा- सात्विकराजसतामस जेहेसगरेभाय येसंब
मोमेबसतहे मोहिनसोंजचाय १२ ओंवी- सात्विकराजसताम-
सभाव मजपासूनियालेसर्व तेमजअधीनआहेतत्व त्यांमाजीमी
नाहीं १२ अपंग- आतांसत्वगुणीशुद्ध रजोगुणीतोविरुद्ध तम
केवळनिषिद्ध भावअसेतयाचे १ आहेमाझीसूत्रदोरी तरीअक्षयनों-
वरी त्याचीआहेदानवारी अग्रसिद्धांतआणवी २ तेमिथ्यासर्वदोर रू-
पेंआहेनिर्विकार कींमीरज्जुनसेधार मजरज्जूंतसर्पते ३ तुका-
क्षणेसत्यगोष्टी आलीअनुभवासुष्टी देवजाणेहेंअदृष्टी मायामो-
हनेणती ४ ॥१२॥

श्लो०- त्रिभिर्गुणमयेभविरेभिःसर्वमिदंजगत्
मोहितंनभिजानातिमामेष्यःपरमव्ययम् ॥१३॥

टी०स०- यातींगुणांचियाभावे मोहिलेंविश्वहेंमज नेणेजोमीआ-
त्यरज्जु गुणसर्पीपत्नीकडे १३ आर्या- भावनिहीहेपावत झा-
लेंजगहेंइहींचमोहास नेणेमातेपार्था त्रिगुणपरासर्वकामदेहास
१३ दोहा- तीनोगुणकेभावजे तिनमोक्षोसंडसार मोकोंकोउ न-
हीलखत इनतेपेंलेपार १३ ओंवी- त्रिगुणमजपासूनियाले ॥

तेथूनीहेंविश्वरचिलें तेणेंभ्रलोनिमजचुकलें नेणतीपरमअव्यय१
अभंग- अरेत्रिगुणभावांत विश्वमोहलेंसंतत मातेनेणोनिचां-
मात मायेचीचऐकती १ नेणेंजोमीआत्मादोरू गणसर्पापेलथो-
रू झांकीउघडीबाजारू तेसेंनव्हेगारूड २ उघडेंयेतेंअनुभवा बा-
ल्यतारुण्यप्रभावा वृद्धपणींहीविसांवा तुकाह्यणेविसरले ३॥१३॥

श्लो०-दैवीत्येषागुणमयीमममायादुरत्यया
मामैवयेप्रपद्यंतेमायामेतांतरंतिते॥१४॥श्रीशं

टी०स०-मीदेवमाझीत्रिगुणा हेमायातरवेनजे मातेंचिजेभजति
मायेतेंतरतातिया १४ आर्या- दैवीहीत्रिगुणमयी माझीमाया
जगांतदुस्तरती येतीशरणमलाजे तेचीमायासमूळहेतरती
१४ दोहा- मेरीमायागुणमयी दुःसहतरनजाय आवेकोड-
जोमोशरण सोउतरतस्वरभाय १४ ओंवी- माझीमायाहे
त्रिगुण त्याजावयाअशक्यजाण जेकरितीमाझेभजन मममा-
येतेंतरती १४ अभंग- मीदेवमाझीहेत्रिगुणवेणीहे नंदिनी
संदेहेंअसंभाव्य१नतरवेकांहींउपावचीनाहीं मातेंभजेतोहीतरू
शके २ माझीद्यानामाचीसांगडफुकाची मगयामायेचीसत्ताराहे
३तुकाह्यणेमातेंबोलिलाअनंत उतरलेसंतसरव्यानसे ४॥१४॥

श्लोक॥ नमांदुष्कृतिनीमूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः
माययाःपल्लवज्ञानाअस्वरभावमाश्रिताः१५

टी०स०-मातेनभजतीपापी मूढजेपुरुषाधम जेफ्रष्टुबुद्धिमायेनें
पावलेदैत्यभावजे १५ आर्या- मायाफ्रष्टुज्ञानहि मानसिंजेध-
रिनिदैत्यभावाते दुष्कृतिमूढनराधम पावतिमजनबळरामभावा-
तें १५ दोहा- पापीमूरखजेजगत सोनहिपावतमोह ग्यानजुमा-
याकरीहन्वो अस्वरगुननमेजोय १५ ओंवी- पापीमूरखजाण म-
जनेणतीअधमजन मायेनेंहरपलेंज्ञान अस्वरभावपावले ॥१५॥
अभंग- मातेनभजतीपापीजेकुमती पुढेंमूरखेसितीझालीज्यंती

अथमतेप्राणीभ्रष्टकुच्यसनी बुद्धिजेमायेनीहरितली २ पावलेवै
भवादैत्याच्याकुभावा कुहरांतदीवामालवला ३ तुकाह्मणेसंगीं
यमाचानिःसंगी राहातीकुसंगीकल्पवरी ४ ॥१५॥ श्रीमद्यदुनंद

श्लो०-चतुर्विधाभजंतेमांजनाःसकृत्तिनोर्जुन
आर्तोजिज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ॥१६

टी०स०-भजतीसकृत्तीमाते अर्जुनातेचतुर्विध आरोग्यकाम
जिज्ञासू अर्थार्थीआणिआत्मवित् १६ आर्या- भजतीभावे
माते नरकोंतेयाचतुर्विधप्रकृती अर्थार्थीजिज्ञासू आर्तज्ञानीअ-
सेमहासकृत्ती १६ दोहा- पुण्यवंतजेचारविध मोहिभजतवि
तचेन ग्यानीरोगीकरमजी तजग्यासीस्वरवेन १६ ओंवी-लो-
कचतुर्विधभजतीमज जेनरआहेतीसकृतांचेबीज तत्त्वइच्छिती
सहज दुःखीअर्थकामीजिज्ञासूज्ञानी १६ अभंग- भजती पु-
ण्याचेनयेथेंफुकाचे आमुच्याहाराचेअधिकारी १ चतुर्विधजाणा
ऐकावेअर्जुना ठेवींगोष्टीमनापेलतटीं २ आरोग्यकामासदुसरा
जिज्ञासू अर्थार्थीपरीसआत्मवीद ३ ज्ञानीयांतयुक्तसांगेलअच्यु-
त तुकाह्मणेअंतनाहीस्वरवा ४ ॥१६॥

श्लो०- तेषांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्य-
ते प्रियोहिज्ञानिनीऽत्यर्थमहंसचममप्रियः१७

टी०स०- ज्ञानीत्यांतसदायुक्त एकत्वांभक्तियोरतो त्यासमीप्रिय
कींस्वात्मा तोहीआत्माभजप्रिय १७ आर्या- त्यांतविशिष्टज्ञा-
नी करितोजोएकभक्तिमुक्त्यर्थ तोज्ञानीहीप्रियमज त्याप्रियमी
नित्ययुक्तइत्यर्थ १७ दोहा- ग्यानीजोभगतीकरे सोसबतेंअ-
धिकाय ग्यानीमोकोभजतहै ग्यानीमोहिसहाय १७ ओंवी-
त्यांमध्येनित्ययुक्तहणूनी मममनम्रेष्ठज्ञानी ज्ञानियामीआवडेह-
णूनी ज्ञानीतोमजप्रिय १७ अभंग- युक्तज्ञानीवसेज्यांतभक्ति
वसे एकत्वांचिलासेभक्तिज्याची १ तोघोरअर्जुनाआवडतोमन त्या-

प्रियभावनाआत्माजैसा २ तोहीआत्मामजप्रियहेंचिनिज बोलेयदु-
राजतुकाह्मणे ३॥१७॥

श्लोक॥ उदाराःसर्वएवैतेज्ञानीत्वात्मेवमेमतं
आस्थितःसहियुक्तात्माभामेवानुत्तमांगतिं१८

टी०स०- तेहीथोरपरिज्ञानी मीमदात्माचिमानितों मातेंस्वसद्ग-
तीतेची भजतोयुक्तचित्तजो १८ आर्या- सर्वहिउदारपार्था ज्ञा-
नीआत्माचिमाझियेमतिला मान्यअसेयुक्तात्मा पावेआश्रितम-
लाचसद्गतिला १८ दोहा- मेरेमतयहसबबढे ग्यानीमोकींजा-
न उत्तमगतीजपायतिन फलनलेतनहिमान १८ ओंवी- सर्वहे
उदारअसती त्यांमाजीज्ञानीतेमाझाआत्माहोती ह्मणूनीआश्रये
असती माझियातेस्वरुखें १८ अपभंग- तोहीथोरपरीज्ञानीयां
शरीरीं मीचवस्तीधारीमानीताती १ मातेंसर्वस्वानेंज्याचेनीभजनें
सद्गतीतेमनेंवरीयेली २ भजेयुक्तचित्तेंप्राचीनसंचीतें योजीवंची
नातेकायामसी ३ अनुरागयेणेंघेतुबळदुणें सार्थककरणेंमानी
तुका ४॥१८॥

श्लो० बहूनांजन्मनामंतेज्ञानवान्मांप्रपद्यते
वास्तुदेवःसर्वमितिसमहात्मास्तुदुर्लभः१९

टी०स०- बहूजन्माचियाअंतीं ज्ञानीमातेंभजेअसा कींवास्तुदेवहें
सर्व तोथोरअतिदुर्लभ १९ आर्या- बहुजन्मांचेअंतीं पावेतो
ज्ञानवंतभवशमना जगवास्तुदेवरूपीं पाहेतोदुर्लभप्रशस्तमना
१९ दोहा- बहुतजनमअंतहिलहे ग्यानवंतरेमीत वास्तुदेवस-
बमेलखे सोदुर्लभहेनीत १९ ओंवी- बहुतजन्मकष्टोनी ज्ञान
पावेकूपेंकरूनी वास्तुदेवसर्वजाणूनी तोमजऐसादुर्लभ १९ अ-
भंग- बहुतजन्माचियेअंतींऐसीसोय लाभेंनिधीहोयपायाळाच्या
१ ज्ञानीमातेंभजेऐसाचीजाणीजे तोयज्ञेंचिवरसेकर्णगभीर २ किं-
वावास्तुदेवदिसेभाससर्व जेवींविस्तरेपर्वविधिमुखें ३ तोथोरदु-
र्लभनअतीस्तुलभ तुक्याअंगींकोंभउमरला ४॥१९॥श्रीशाम्॥

श्लो०- कामैस्तेस्तेर्हृतज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः
तन्तंनियममास्थाय प्रकृत्यानियताः स्वया ॥२०॥

टी०स०- ज्याज्याकामीज्ञाननेलें त्यात्याकामींस्तरांतरा त्यात्यानेमें
विभजती वश्यस्वप्रकृतीसजे २० आर्या- त्यात्याकामेंहरिलें,
ज्ञानक्षणानिअन्यदेवतायजिती त्यात्यानियमाधरुनी प्रकृतिसवश
होउनीनत्यात्यजिती २० दोहा- ग्याननहीतिनकेहिये सेवतअन्य-
हिदेव आपनेकामसुभावसे बंधोज्जवाहीमेव २० ओंवी- अग्नि-
लाषेंज्ञानगेलें अन्यदेवताभजोंलागले स्वप्रकृतीवशाझाले त्यात्या
नेमेंकरूनियां २० अप्रसंग- ज्याज्याकामीज्ञाननेलेंस्तरसाधानअं-
तराआयनध्यावेतेंहे १ त्यासमीप्रियकींआत्माचनित्यकीं तोहीस्वा-
त्माबाकीकायउरे २ भजप्रियप्रियनहेचअप्रिय तुकातोसक्रिय-
कीतीवाणूं ३ ॥२०॥

श्लो०- योयोयांयांतनुंभक्तः श्रद्धयाऽर्चितुमिच्छ
ति तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामेवविदधाम्यहं २१

टी०स०- जोजोजोजीतनूभक्त श्रद्धेनेंक्षणतोभजों त्यात्यासअच-
ळश्रद्धा त्यात्यारूपींचदेतसें २१ आर्या- जोजोज्याज्यादेवा इ-
च्छीपूजावयासिभक्तीनें तेथेंत्यालादेतो अचळश्रद्धेसकपटयुक्ती-
नें २१ दोहा- श्रद्धाजितजेपूजतहै ज्यादेवहिचितचाय ताकोता-
हीमांहिहो देवतसिद्धिबढाय २१ ओंवी- जेज्यादेवातेभजती ॥
श्रद्धेनेंसिद्धीइच्छिती तयांचीमनकामनातुसी त्यादेवनेनेंमीकरीं
२१ अप्रसंग- जोजोजोजीभक्तीतनूपुरातनू श्रद्धेसनातनूक्षणोभजों
१ त्यात्यासअचळाश्रद्धेचाजिह्वाळा देतोंकुंतीवाळात्यात्यारूपें २आ-
मुचीआगत्ययेतुलीसांप्रत तेसेंत्यासर्वत्रमाझ्याठाधीं ३ मातेच्या
उदरींवसवीकुमार प्रीतभारेंधारतुकापदीं ४ ॥२१॥ श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०- सतयाश्रद्धयायुक्तस्तस्याराधनमीहते

लभतेचततः कामान्मयेवविहितान्हितान् २२

टी०स०- त्याश्रद्धेनेंत्यांसपूजी त्यांतजोअन्यसेवक त्यांपासूनहि-

जेपावे कामतेम्यांचनिर्मिले २२ आर्या- त्याश्रद्धेचकरुनितो त्या
इतरांदेवतांसचिप्रजून म्यांचदिलेंफळघेत्या देवापासूनियाहि
समजून २२ दोहा- जोवाहीश्रद्धासहित पूजतवाहीदेव देत
जुहोईकामना वहजानतनहिमेव २२ ओंवी- श्रद्धेकरूनीअ-
न्यदेवतीं त्यांचीआराधनाकरिती जेइष्टकामपावती तयांचवळ
श्रद्धामीचअसें २२ अप्रमंग- त्याश्रद्धेनेंत्यांसपूजीसावकाश त्यां-
तजोअन्याससेवाधारी १ त्यांपासुनिपावेकामसदाभावे कामानें
स्वभावेमीचनिर्मी २ सारांशजेवृत्तीसारूनिप्रवृत्ती देतुआत्मप्रीती
कृपाळूमी ३ तुकाह्मणेदेवनभभक्तभाव वायूचाप्रभावकवळीत४॥२२

श्लो०- अंतवत्तुफलंतेषांतद्रवत्यत्यमेधसाम्
देवान्देवयजोयांतिमद्रक्तायांतिमामपि॥२३

टी०स०- अंतवंतफळेत्यांचीं अत्यबुद्धीसहोतिजीं मेल्यातेपावती
त्यांतें मद्रक्तहिमजप्रती २३ आर्या- परित्याअत्यमतीचें पार्था
फळनाशवंततूसमज देवार्चकदेवातें पावतिमद्रक्तपावतातिमज
२३ दोहा- फलथोडोपावनज्जहै बिनाग्यानहैभूद देवभग तदेव
तलहै मेरोमोकोंगूद २३ ओंवी- हीनबुद्धिमागती तेनाशवंत
फळपावती जयाचेंभजनतयांनेरिगती मजभजतीतेपावतीभज
२३ अप्रमंग- अत्यबुद्धीज्यालाफळेंप्राप्त्याला होतीसकळांलाअं-
तवंत १ मेलेतेतयांसपावतीबहुवस मद्रक्तांनिवासमाझ्यागार्थी २
ह्मणुनीयांज्ञानीअसेजोसाधनीं तेणेंमीनीरानीनयेसांडें ३ आपुलें
माहात्म्यवणीजलदश्याम,तुकाह्मणेप्रेमअसोयेथें ४ ॥२३॥श्रीशम्॥

श्लो०- अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यंते मामबुद्धयः
परंभावमजानन्तो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥२४॥

टी०स०- व्यक्तमीमानितोरेसें अव्यक्तामूढमानिती नेणतांपरवस्तूं-
तें जेअत्युत्तमअव्यय २४ आर्या- अव्यक्तामजआला व्यक्तिसऐ-
सेंचिमानुनीभ्रमती उत्तममाझाअव्यय नेणुनियांपरमभावतेकुम-

ती २४ दोहा- ज्याकीधोरीबुद्धिहैं जानतप्रगटनमोघ अविनासी
उत्तमजहों सबतेन्यारोजोय २४ ओंवी- मातेकोणीनेणती अव्य-
क्तव्यक्तिआलेंहणती साझाउल्लूहभावनेणती सूदपणें २४ अप्रंग-
पार्थाबाआपुलेंवणीतीनवले भक्तेंवश्यकेलेफलवणी १ व्यक्तमीमा-
नीतोऐसेचकल्पीतो अव्यक्तासहोतोशब्दकेसा २ अज्ञानपणानेंवि-
सरतीमनें सूदयाभावनेंयेतीकेवीं ३ प्रत्यक्षाप्रमाणलावीतीदूषण
अव्यक्तनिर्गुणगूढकल्पी ४ नेणतांहेपरवस्तुअगोचर अव्ययप्रका-
रअत्यन्तम ५ तुकाह्मणेदयाहरिचीअसलीया तरीचप्रत्ययागोष्टीयेती ६

श्लो०- नाहंप्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः
सूतोऽयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययं २५

टी० स०- झांकलोंयोगमायेनें सर्वांप्रगटमीनसें मातेनेणेसूदलोक
जोअनादिअनंतमी २५ आर्या- मीनदिसेंसर्वाला मायेनेंआस-
तांसदागूढ मजअव्ययामलाते ह्मणवुनिपार्थानिजाणतीसूदा॥२५
दोहा- दक्योजुमायाजालही काहुंकोनप्रकास मूरखमोहिनजा-
निहैं अजरअमरसरववास २५ ओंवी- मीसर्वासप्रगटनाहीं॥
योगमायेनेंवेष्टिलेंपाहीं अजअव्ययअसोनही सूदनेणती २५ ॥
अप्रंग- झांकलोंमीअसेंकोणासीनदिसें योगमायाभासेमजवरी
१ सर्वांसीप्रगटनदिसेंमीअचार सूदफलकटकायजाणे २ जोकां-
मीअनादीअनंतपरवादी मीनजेथेंवेदींघेतलेंसे ३ अगाधमीचही
कांहीजेस्वल्पही तुकागर्जेगवाहीमृत्कलोकीं ४ ॥२५॥ श्रीमत्सच्चि-

श्लो०- वेदाहंसमतीतानि वर्तमानानि चार्जन ॥
भविष्याणि च भूतानि मां तु वेदन कश्चन ॥ २६ ॥

टी० स०- जींगेलींत्यांसमीजाणें होतीत्यांसहिअर्जना भूतेंहोणा-
रहीजाणें मातेकोणीचनेणती २६ आर्या- भूतेंआणिभविष्यें
जाणेंमीवर्तमानहीभूतें परित्यांमाजीकोणी जाणेमातेंकदापिनवि
भूतें २६ दोहा- जेबोतजानतमहि बरतमानबरतंत होनहारस-

बकोंलखे मोंहिलखेनहिजंत २६ ओंवी- पूर्वीजींझालींभूतें आतां
वर्तमानजींवर्ततें भविष्यहीमजकळतें मलाकोणीनोळखेकीं २६ अ-
भंग- जींगेलींतयांसजाणेंमीवीरेशा होतीत्यांचीदशापाहाताहें॥१
भूतेंभविष्यानेंहोणारजींपुढें आहेमजकडेजाणीवते २ मातेंगाको-
णीचनेपातीपांडवा ऐशानवलावाकितीसांगूं ३ तुकाह्मणेआत्मा
जाणजेसादेह देहाससंदेहआत्मरूपीं ४ ॥२६॥

श्लो०-इच्छाद्वेषसमुत्थेनहंहमोहेनभारत॥

सर्वभूतानिसंमोहंसर्गेयांतिपरंतप ॥२७॥६

टी०स०- प्रियेच्छाअप्रियद्वेषे हंहमोहेकरूनियां सर्वभूतेंसृष्टिका-
ळीं मोहपूर्वीलपावती २७ आर्या- इच्छाद्वेषभवाच्या पडोनि-
यांहंहमोहजाळानें सर्वहिभूतेंपार्था पावतिमोहाससृष्टिकाळानें
२७ दोहा- रागद्वेषअग्यानतें सबेज्जमोहितहोय मानलेतहे-
आपकों हमहेसरखनउदोय २७ ओंवी- इच्छाद्वेषापासून हं-
हमोहउपजलातेथून तेभूतसृष्टीचेआदिंजाण मोहानेंपावतीअ-
र्जना २७ अभंग- प्रियइच्छातैसाअप्रियांतद्वेष होतसेउत्कर्ष
त्रिभूवनीं १ हंहमोहयासीअसेमूळबीज जाणसीसहजबोलूंआ-
हीं २ सर्वभूतेंसृष्टिकाळींमोहालागीं पावतीप्रसंगींअनुभवे ३ पूर्वी-
लमोहदोराओंवीजीवमणी तुकाह्मणेखाणीदुःखाचीजे ४ ॥२७॥

श्लो०-येषांत्वंतगतंपापंजनानांपुण्यकर्मणां

तेहंहमोहनिर्मुक्ताभजंतेमांहृदव्रताः ॥२८॥

टी०स०- ज्यांच्याअंतरिचींगेलीं पापपुण्येंक्रियाबळें मातेंभज-
तितेहंहमोहत्यागेंहृदव्रत २८ आर्या- ज्यांचेंपापनिमालें लो-
कींजेकारपुण्यवंतजन तेहंहमोहविरहित करितीमाझेंहृदव्रतीभ-
जन २८ दोहा- पुण्यकरेजेजगतमें दूरकियेनिजपाप सोडुछु-
टतमोहते मोकोंपावतआप २८ ओंवी- ज्यांचेंपापगेलें तेहं-
हमोहनिर्मुक्तझाले माझेभजनींनिघाले हृदबुद्धीकरूनियां॥२८॥

अभंग- क्रियाचोरबज्यांची तिचीयाबळानें कांष्ट्चीजळानें नीच पहावी १ ज्यांच्याअंतरीचीं गेलीं पुण्यपापें अंगींमारेसर्पें चंदनाच्या २ मातेंजोभजेत सुटेलनिश्चयें त्यासीनाहींभयदोषांचेंया ३ दृढव्रतनेची घेणारमोक्षासी तुकाह्मणेऐसी गोष्टीझाली ॥४॥२८॥

श्लो०- जरामरणमोक्षायमामाश्रित्ययतंति-
ये नेब्रह्मतद्दिदुःसुल्लभमध्यात्मकर्मचारिवलं २९

टी० स०- नाशावयाजरामृत्यु यत्तज्यांचेमदाश्रयें नेब्रह्मजाणती कींते सर्वअध्यात्मकर्मही २९. आर्या- वारायाजन्मजरा योगी करितीप्रयत्नजेसकळ माझाआश्रयकरुनी अध्यात्मब्रह्मकर्मत्या सकळ २९ दोहा- जरामरणकेहानिकों जेकोउकरतउपाय जानततेअध्यात्म ब्रह्मकरमकेभाय २९ ओंवी- जरामरणनाशार्थी॥ आश्रयेंममयत्नकरिती नेब्रह्मजाणती कर्मअध्यात्मअवयें २९ अभंग- नाशावयाजन्ममरणाचेंमूळ जेकांयत्नशीळमदाश्रय १ नेब्रह्म जाणतीकाशास्तवजरी अध्यात्मिकसारीकर्ममार्गू २ नेचिगातरलेतारीतीआणीकां मार्गहाआसकाविस्तारूनीं ३ तुकाह्मणेआतांशेवटील श्लोक तोजगन्नायकबोलेकेंसा ४ ॥२९॥

श्लो०- साधिभूताधिदैवंमांसाधियज्ञंचयेविदुः
प्रयाणकालेपिचमांतेविदुर्युक्तचेतसः ॥ ३०॥

टी० स०- अधिभूताअधियज्ञा सहजोअधिदैवमी त्यामातेंजाणती प्राण-प्रयाणींतेचिजाणती ३० आर्या- मीसाधिदैवपार्था साधि मरवहिसाधिभूतमीचअसें जाणतिमजजेअंतीं जाणतिमज्जनित्य युक्ततेचिअसे ३० दोहा- अधिदैवतअधिभूतसों मोकोंजानतमीन मरनसमेभूलतनहीं जोगीमोकोंचीत ३० ओंवी- अधिभूत अधिदैवतमाझेठार्थी जाणतीयज्ञवेरोयज्ञासही मरणकाळींमजजाणितलेंपाहीं तेयोगयुक्तझाले ३० अभंग- अधिभूताअधियज्ञासिरेपार्था सहितवीरनाथाअधिदैव १ मीचहोयऐसाभूतव-

सामानुनी भजतीअनुदिनीप्राणीजेकां २ प्रयाणीहीतेचीजाणती
पांडवा तुकाह्मणेजीवाकैलेमुक्त ३ ॥३०॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायां
योगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जनसंवादेज्ञानविज्ञानयोगीनामसप्तमोऽध्याः

वामन.

इतिरीकासमश्लोकी अध्यायासप्तमावरी ॥

श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जोवामनमनोरथी॥१॥

अभंग.

ऐसेहेप्रसंगसंपलेपेंसात गीतादेवीभक्तवरदानी१

श्रवणेंपठणेंकरीकार्यसिद्धी मायिकउपाधीवारूनीयां२

तुकाविनवणीकरीसाधुजना श्रवणीभावनाशुद्धधरा३

इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीता रीकायांसप्तमोऽध्यायः॥७॥

अष्टमाध्यायप्रारंभः

वामन.

सप्तमाध्यायपर्यंत तत्त्वमार्गजगद्गुरु बोलिलाअर्जनालातें ज्ञा-
लेसर्वपरोक्षवत् १ पुसावेअर्जनेंतत्त्व करावीकरुणामग याभा-
वेसप्तमाध्यायीं सप्तधाज्ञेयबोलिला २ कींब्रह्मअध्यात्मकर्म अधि-
भूतादिमीनयां मातेजाणतिपुण्यात्मे भजतीमजलाचिते ३ न-
ह्निहिप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनहे अध्यायांतचतुर्थीत बोलि-
लायाचिआशये ४ कींजाइसंतांशरण तेज्ञानउपदेशिती भावकीं
चेष्टरणतूं मगसांगेनतत्त्वमी ५ परंतुकर्मसंन्यासें कर्मयोगेंकस्तं-
नियां श्रेयहासंशयमधें आडआलाधनंजया ६ पंचमाध्यायआरं-
भीं केलाप्रपञ्चपूनियां संन्यासकर्मयोगाचें कृष्णेंतत्त्वनिरूपिलें
७ प्रसंगेंआरुरुक्षाला कर्मकारणबोलतां आरूढकैसाहेशंका ह-
रायायोगबोलिला ८ समाधिनिर्गूणाकार षष्ठाध्यायांतबोलि-
ला विश्वात्मायोगहीतेथें फलरूपेंचिवर्णिला ९ तोविसारेंसप्त-
मांत विभूतिसहबोलिला वासुदेवःसर्वमिति प्रसंगेंभक्तवर्णि

ला १० उत्तमश्लोकमुखिचें हें श्लोकांभूतसेवितां तत्त्वप्रश्नकरावा
 हें नस्मरेपांडुनंदना ११ कृपाजरीउपजली तरीआपणहूंनिजों न-
 चेशरणजोसंतीं तत्त्वसांगोनयेतया १२ ह्यणूनिपूर्वाध्यायांतीं ब्र-
 ह्मकर्मादिसमधा ज्ञेयबोलोनिसंक्षेपे प्रश्नाचेंबीजपेरिलें १३ कीं
 ब्रह्मजाणतीतेची तेंसर्वब्रह्मजाणती भावकीवेगळेआधीं जाणतांस-
 र्वब्रह्मते १४ अक्षरंब्रह्मपरमं ऐसेंउत्तरहीपुढें होणारकीजेंपरम
 शब्दतेब्रह्मअक्षर १५ भावकीक्षरहीब्रह्म बोलिजेअधिभूतजे अ-
 धिभूतक्षरोंभावः ह्यणउनिवदेलजे १६ जेंअक्षरक्षरहितें जेंसोनें तें
 चिभूषण जेंकांकेवळतेंसोनें ह्यणावेतेंचिभूषण १७ नविकारस-
 वर्णाला नअलंकारवेगळा निर्विकारक्षरत्वींही नअन्यक्षरभागही
 १८ गूढार्थहानकळतां करावाप्रश्नअर्जुनें करावामगतत्वाचा उपदे-
 श अनुग्रह १९ याभावेंसमधाज्ञेय बोलूनीराहिलाउगा प्रश्नबीजां-
 तहीतत्त्व गूढभावेनिरूपिलें २० त्यामधेंब्रह्मजेंसर्व जाणावेंकायका-
 यते तरीब्रह्मचिअध्यात्म ह्यणिजेतेंचिआपण २१ आपुलाभावअ-
 ध्यात्म त्याचेंउत्तरहीअसें भावकींहास्वर्येंब्रह्म जोजाणोंइच्छितोत-
 या २२ कर्मकीक्षरभागाची उत्पत्तिकरिसृष्टितें भूतांचाआणखीना-
 ना भावांचाजेथउद्भव २३ नभोंवतांभोंवतांहे मेदिनीसृष्टिच्याअग्नमें
 ब्रह्मक्रियारूपदिसे अविद्यादृष्टिच्याअग्नमें २४ एवंकर्मब्रह्मआणिअ-
 धिभूतादिजेंत्रय तेंहिब्रह्मचिजाणावे तिन्हीएकांतएकजे २५ आका-
 शीकुंभसजळ आकाशउदकींघटीं प्रतिबिंबेनभजळीं तिन्हीएकां-
 तएकजे २६ ईश्वरामाजिहेदेह देहीव्यापकर्श्वर जीवतत्प्रतिबिं-
 बांश तिन्हीएकांतएकहे २७ त्यामधेंअधिदैवारव्य जीवात्माप्रतिबिं-
 बतो उपाधिवांचुनीआणि बिंबावांचुनिजोनसे २८ प्रतिबिंबदिसे-
 च्योम जेंकांडळमळीजळीं बिंबाकाशघटापाण्या वांचुनीतेंअसे-
 चिना २९ साधिभूताधिदैवमां साधियज्ञंचयेविदुः ह्यणूनिदेहींस-
 हित अधिदैवनिरूपिला ३० चालागोंदेहक्षरजो ह्यणावाअधिभूत-
 तो तथासहितजाणावा जीवात्माअधिदैवतो ३१ अधियज्ञासहि-
 तकीं निजबिंबात्मासाह जाणावाफलभोक्ताहा तोयज्ञादिप्रकृ-
 त

द ३२ प्रश्नोत्तरहिऐसेचि होणारअधिभूतजो सरतोआणिपुरुष अधि-
 दैवह्यणूनियां ३३ अधियज्ञहियादेहीं मीचयाउत्तरीहरी बोलेल्याचि
 अर्थाते पहावेंसज्जनींवरें ३४ गूढार्थहानकळतां करीलप्रश्नअर्जन॥
 तेषूनियांसमश्लोकीं संगतिश्लोकहेएथक ३५॥ श्रीमत्सच्चिदानंदाय०
 अर्जुनउवा०

श्लो०- किंतूह्यकिमध्यात्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम
 अधिभूतंचकिंप्रोक्तमधिदैवंकिमुच्यते ॥ १ ॥

टी०स०- कायतेंब्रह्मअध्यात्म कर्महीपुरुषोत्तमा अधिभूतकसेंकेसें
 अधिदैवहिबोलिजे १ आर्या- पुरुषोत्तमकवणातें अध्यात्मब्र-
 ह्मआणितेंकर्म अधिदैवहिअधिभूतहि वदत्याचेंतेंअसेलबावर्म१
 दोहा- अध्यात्मकेब्रह्मको करमकाहेजगदीश अधिदैवतअधि-
 भूतको तुमजानतबिरचीस १ ओंवी- पार्थह्यणेपुरुषोत्तमा कै-
 सानिवाडाकर्मब्रह्मा अधिभूतअधिदैवतआह्मां निवडुनिसांगिजे१
 अभाग- पूर्वप्रसंगांतपरमहंसयोग निवेदीश्रीरंगआत्मलाभें१ प-
 रीप्रसंगांतीऐकिलेंपार्थिवें अध्यात्मवरवेंअधिभूत २ गूढनसमजे
 यास्तवआशंका घेऊनीआसंकाघेतूझाडा ३ तेसप्तप्रश्नएकामागेंए-
 क ऐकासकळीकभावीकहो ४ ऐकामहाराजराजसुगुहांत जोडूनीयां
 हातविनवीतो ५ देवरायाकायब्रह्मतेसांगावें तैसेंचबोलावेंअध्यात्म-
 ही ६ पुरुषोत्तमाकर्मकशासह्याणावें अधिभूतवरवेंतैसेंसांग ७अधि-
 दैवतत्यासंस्कारुनीबोलें वर्मनकळलेंबोलेतुका ८ ॥१॥ श्रीमद्यदुनंद०

श्लो०- अधियज्ञः कथंकोऽन्नदेहेऽस्मिन्मधुसूद-
 न प्रयाणकालेचकथंज्ञेयोऽसिनियतात्मभिः२

टी०स०- अधियज्ञकसाकोण यादेहींमधुसूदना जाणावासिकसा
 प्राण-प्रयाणीसज्जजेतिहीं २ आर्या- कोणकसायादेहीं अधिय-
 ज्ञमनांतदेहिंबाणावें केसेंप्रयाणसमयीं गृहीतचितींतुलाहिजाणा-
 वें २ दोहा- अधियज्ञहिकासोंकहत केसेंतुमकोजोन केसेंतुम-

कौंजानियें प्राणकरतजबगौन २ ओंवी- अधियज्ञकसाकोण दे-
हांतओलरवावाकवण अंतकाळींतूमधुसूदन यतचित्तीकेंबीजाणि-
जे २ अभंग- अधियज्ञकेंसा कोणताह्मणावा देहींयाजाणावाकें-
साआहीं १ जाणावासिकेंसा प्राणाच्याप्रयाणीं प्रत्यक्षकाहाणी
हस्तींलाभे २ सृजजेतयानीं विचारपंच्यानें यावेंमधुसूदनें बोलवे
हें ३ तुकाह्मणेप्रभ सातअर्जनाचे हंससत्याब्दीचे हेलावेहे ४ ॥२॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०- अक्षरंब्रह्मपरमंस्वभावोऽध्यात्ममुच्यते
भूतभावोद्भवकरोविसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ ७

टी० स०- अक्षरब्रह्मजेंशुद्ध अध्यात्मस्वात्मभावजो भूतभौतिक-
उत्पत्ति करिजेसृष्टिकर्मते २ आर्या- अक्षरपरमब्रह्म स्वभावअ-
ध्यात्मवदतिमुनिवर्ग पंचमहाभूतांचा विकारतेजाणकर्मतनुसर्ग
३ दोहा- अच्छरकोंब्रह्महिकहत अध्यातमजस्रभाय जोउपजा
वतजगतकों सोईकरमसुदाय २ ओंवी- अक्षरतेचिब्रह्म सद्भा-
वतोचिअध्यात्म भूतभावांचेंविसर्गकर्म तेंकर्मजाणिजे २ अभंग-
हांसोनीबोलीलाकर्ताजोजगाचा आमुच्यालाभाचासंशयहा १ श-
ुद्धब्रह्मजेंतें ह्मणावेंअक्षर अध्यात्मप्रकारभावेबोले २ भूतभौति-
कांची जेकांहींउत्पत्ती सृष्टीकरीजेतीकर्मजेंकां ३ तुकाह्मणेओतीं
व्हावेंसावधान करावेंचिंतन भगवंताचें ४ ॥ ३ ॥ श्रीमद्रुक्मिणी०

श्लो०- अधिभूतक्षरोभावः पुरुषश्चाधिदैव-
तम् अधियज्ञोऽहमेवात्र देहदेहभूतांवर ४

टी० स०- अधिभूतक्षरतनू जीवात्माअधिदैवत विंबत्याप्रतिदि-
बाचा देहींचअधियज्ञमी ४ आर्या- अधिभूतक्षरतनुहे अ-
क्षरअधिदैवहोयअधिकारी अधियज्ञमीचदेहीं जीवाचापालना-
रउपकारी ४ दोहा- देहजयहअधिभूतहै अधिदैवतहैजीव
सबदेहनकेदेहमो होंअधिजग्यसुपीव ४ ओंवी- अक्षरतेअ-

धिभूत जीवात्माअधिदैवत आदिअनंतसर्वति अधियज्ञदेहीमीं॥८॥
 अभंग- अधिभूताक्षरतनूहाविकार जीवात्माप्रवरअधिदैव॥९॥
 बिंबत्याचप्रभेप्रतिबिंबन्याये अधियज्ञहोयेयाचदेहीं२ तुकाक्षणे-
 आतांसांगेलअंतर नधरूनीदूरसज्जनासी ३॥४॥श्रीराधाकृष्णायः

श्लो०- अंतकालेचमामेवस्मरन्मुक्त्वाकलेवरं
 यः प्रयातिसमद्भावंचातिनास्त्यत्रसंशयः ५

टी०स०- मातेंचिअंतकाळींही स्मरतांदेहसोडुनी जोजायतोम-
 त्वरूपा पावेयेथेंनसंशय ५ आर्या- जोमनुजअंतकाळीं स्मरो-
 निमातेंत्यजीकलेवरतो येथेंसंशयनाहीं माझ्याभावासितोबळेवर-
 तो ५ दोहा- अंतसमेंदेहहुंतजन मोस्मरनजोहोय सोंतबही
 मोकोंमिले तहांनसंशयकोय ५ ओंवी- अंतकाळींमजस्मरूनी
 जोजायकलेवरराकुनी तोपावेमजलागूनी येथेंनाहींसंशय॥५॥
 अभंग- मातेंचप्रयाणींजीवींधरूनीयां देहसोडिलीयानामस्मर-
 णें १ जायप्राणनयामद्रूपावांचूनी विभ्रांतीनयनींआढळेना २ सं-
 शयकायसाकांकणाआरसा पाहाणेंधारसालागलीया ३ तुका
 क्षणेनामेंझालागजमुक्त प्राणीतोअशक्तउद्धरेची ४॥५॥श्रीशम्भू

श्लोक- यंयंवापिस्मरन्भावंत्यजत्यंतकलेव-
 रम् तंतमेवैतिकौंतेयसदातद्भावभावितः ६

टी०स०- जेंजेंआणिकहीरूप स्मरतांदेहजोत्यजी तेंतेंचिपावेस्म-
 रणें रंगलाज्यांचियांसदां ५ आर्या- लावीकलेवरातें ज्याज्या
 भावासिपांडवास्मरूनी त्यात्याभावापावे विक्तीनेभावनासदाधरू-
 नी ५ दोहा- प्राणीयहजबदेहतजे स्मरेकाजअनान तबनि-
 संकबहरूपको पावेसोयीआन ५ ओंवी- ज्याज्याभावेस्मरतां
 होयदेहत्यजिता त्यात्याभावेकुंतीसुता सदातद्भावह्मणूनियां ५
 अभंग- जेंजेंआणीकहीध्यान अंतीहृदयींधरून १ देहत्यागिला
 ज्यानें जायपाहेतोतींस्थानें २ एकरंगलेअंतर आत्मातेथेंधरी

धार १ तुकाह्यणेयेहपरी वासनेच्याकरीदोरी ४ ॥६॥ श्रीकृष्णायः

श्लो०-तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मरयुद्धय च
मध्यर्पितमनो बुद्धिर्मा मे वैष्यस्य संशयम् ॥७॥

टी० स०-तस्मात्तुं सर्वदा माते स्मरहेयुद्धहीकरी समर्पितां बुद्धिं मन
मजमाते चिपावसी ७ आर्या- यास्तव सर्वाकाळीं स्मरमजपरि-
तूंकरीं अधीयुद्ध पावसिनिश्चितमाते मजला मन बुद्धिअर्पुनी शास्त्र
७ दोहा- मेरो स्मरन नितकरे जूद्धकरे किन मीत अरपे मोमे बुद्धि
मन हो आइत बचीत ७ ओंवी- यास्तव मज सर्वाकाळीं उच्चारि म-
ज स्मरूनि यां युद्ध करी माझे ठायीं मन बुद्धि हृदधरी तेणें मज पा-
वसी निश्चित ७ अष्टांग- तस्मात्तुं सर्वदा पार्था माते स्मरभाव-
पंध्या १ युद्धनिःशंककरावे मज तू दयीं सांठवावे २ बुद्धि आल्या
आमुचे ठायीं मुक्त होसी संशय कायी ३ निश्चये पावसी माते तु-
काशरण अनन्याते ४ ॥७॥

श्लो०-अभ्यासयोग युक्तेन चेतसानान्यगामि-
ना परमपुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिंतयन् ८

टी० स०-अभ्यासयोगे अन्यत्र जायना ऐसि यामनें दिव्य चित्ता-
त्र पुरुषा पावेसतत चिंतितां ८ आर्या- अभ्यासयोग निरते,
अनन्यचित्ते संदेव चिंतून दिव्य परमपुरुषा त्या पावे विषयी कदा-
न गुंतोन ८ दोहा- जोग और अभ्यास मे जाको धिर चित होय मो-
चिंतारार वेसदा सपुरुष पावे सोय ८ ओंवी- अभ्यासयोगे
करून चित्त अन्यत्र न करी गमन स्थिर चित्त झालिया जाण पार्था-
ते परमपुरुषा ते पावती ८ अष्टांग- अगा अभ्यासाचा योग ह-
द आसली याचांग १ मग अन्यत्र मार्गात पार्थान जाती महंत २
मनें ऐसी याक सवरी दिव्य पुरुषांचाली मिठी ३ पावेसतत चि-
त्तात्र तुकी एक चिंतन मात्र ४ ॥८॥

श्लोक- कवि पुराणमनुशासितारमणोरणीयां समनुस्म

रेद्यः सर्वस्यधातारमचिंत्यरूपमादित्यवर्णन-
मसःपरस्तात्॥९॥

टी०स०-पुराणसर्वज्ञफलप्रदाला स्मरेलजोसूक्ष्मअतींद्रियाला
अतर्क्यरूपींधरिविश्वजाळा सूर्यप्रकाशूनितमीनिराळा ९ आ-
र्या- तमसःपरिरवितेजा अचिंत्यधाताकविअणुहूनिअणू॥
शास्तापुराणमीमज चिंतुनिदेजोमनादुर्जेनअणू ९ दोहा- स-
बकरतासच्छमअति कबिसूपुरातनजान रबिसमानसबतेंपरे
समरनताकोंमान ९ ओंवी- कविआणिपुराण लोकशिक्षाक-
रीजाण सर्वउत्पत्तिकारण सूक्ष्माहूनिस्सूक्ष्म ९ अशंग- अरेपु-
राणसर्वज्ञ प्रदायकफलाभिज्ञ १ स्मरेलजोसूक्ष्मदीपा अतींद्रियआ-
त्मरूपा २ अतर्क्यत्वगुणेंरूपीं धरीविश्वझालालोपी ३ आनुप्रकाशु-
नीतमीं तुकाअव्यक्तचिब्योमी ४॥९॥

श्लोक- प्रयाणकालेमनसाचलेनभक्त्यायुक्तो
योगबलेनचैव श्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्य-
क्सतंपरंपुरुषमुपैतिदिव्यं॥१०॥

टी०स०-प्राणप्रयाणींमनआवरूनी मद्रक्तिनेयोगबळेकरूनी प्रा-
णेंनिजश्रुयुगचक्रभेदी पावेस्वदिव्यापुरुषाअनादी १० आर्या-दि-
व्यपरमपुरुषाला अचळमनेयोगभक्तिसाधूनी पावेप्रयाणका-
ळीं श्रुमध्येप्राणतोचिरोधूनी १० दोहा- मरनसमेमनधिरकरे
भगतिजोगबलपाय श्रुकुटिमध्यप्राणहिधरे परमपुरुषरवमेजाय
१० ओंवी- ऐसाजोअंतकाळीं मनचंचळकरीतेवेळीं भक्तियोगेंतो-
बळी प्राणेंश्रुकुटीभेदीपरमपुरुषातेंपावे १० अशंग- प्राणप्रया-
णींचामना आवरूनीरेअर्जुना १ मद्रक्तिच्यायोगबळे करूनीप्राणें
एकमेळे २ निजश्रुवचक्रयुग भेदीपावेज्योतीलिंग ३ दिव्यपुरुषा
अनादी तुकासमर्पिलापदी ४॥१०॥

श्लो० यदक्षरंवेदविदोवदंतिविशंति यद्यतयोवीतरागाः

यदिच्छंती ब्रह्मचर्यं चरंति तन्नेपदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये॥ ११

टी०स०-जेबोलतीअक्षरवेदसंत यतीविरागीनिघतीजयांत इच्छू

निजेकांगुरुभक्तहोती तत्प्राप्तिसांगेननिरोधरीतीं ११ आर्या- जें
ब्रह्मचर्यलभ्यहि जेथेंयतिरिघनिरागनिस्तारें अक्षरवेदज्ञस्य-
ति तेंपदतुजसांगतोसविस्तारें ११ दोहा- अक्षरजासोंकहत
है बीतरागहोजात ब्रह्मचर्यकोंजोकरे तापदकोयोहात ११ ओं-
ज्यासअविनाशपदज्ञानबोलती जेंइच्छूनिब्रह्मचर्यआचरती तयातें
संन्यासीविरक्तहोवोनिपावती तेंसंक्षेपेंसांगेनमी ११ अभंग- जें-
कांअक्षरबोलती वेदसंतजयाप्रती १ यतीबीतरागोज्यांत निघती
धरुनीगुरुहात २ अहोइच्छूनीयांजगीं त्यागेंलागेलयामार्गी ३ त्या-
चीप्राप्तीसांगोंतुज तुक्यानिरोधावेंबीज ४ ॥११॥ श्रीमद्गोपालक०

श्लो०- सर्वद्वारागिसंयम्यमनोत्तदिनिरुद्धच
मूर्ध्याधायामनः प्राणमास्थितोयोगधारणं १२

टी०स०- कोण्डुनिसकळद्वारें त्ददयींमनकोण्डुनी धरूनिमस्तकीप्रा-
ण अनुष्ठीयोगधारणा १२ आर्या- रोधुनिसर्वद्वारें त्ददयामा-
जीमनासहीदमुनी ब्रह्मांडींप्राणअणुनि अणुधुनीयोगधारणेस
मुनी १२ दोहा- सबद्वारनकोंबसकरे मनरोंकोहियमाय प्राणहि
रारवेसीसमें रहेधारणागाय १२ ओंवी- सर्वद्वारेंरोधुनी मन
त्ददयींठेऊनी प्राणमस्तकासीनेऊनी अनुष्ठीयोगीयोग १२ अ-
भंग- कोण्डुनियानवद्वारें नेमीजाणेप्रत्याहारें १ मनत्ददयींकोण्डू-
नी प्राणमस्तकींधरूनी २ योगधारणाअनुष्ठी तुकानोहेकांहींकष्टी ३

श्लो०- ओमित्येकाक्षरंब्रह्मव्याहरन्मामनुस्मर-
न् यः प्रयातित्यजन्देहंसयातिपरमां गतिम् १३

टी०स०- ॐ हे एकाक्षरब्रह्म जपेमातेंस्मरेअसा अर्चिरादिपद्येंजा-
य ब्रह्म्यासहतयागती १३ आर्या- जोप्रणवासहिजपतो मा-
तेंतेंसाचनित्यजोस्मरतो मगअर्चिरादिमार्गे जाउनिसहब्रह्मया
गतीलभतो १३ दोहा- प्रणवाच्छरकोजपकरे साररेमोकोनीत
यहबिधिजोयहतजे लहेपरमगतिमीत १३ ओंवी- ओमितिब्र-

ह्यउच्चारितां माझेस्मरणकरितां जोहोयदेहत्यजितां तोपावेपरम
गतीस १३ अप्रमंग- हेंएकाक्षरब्रह्म वेदशास्त्रांतउत्तम १ असा
जपेमातेंस्मरे कायावाचाश्रद्धाद्वारे २ जायअर्चिरादिमार्गीं एक-
दुजानसंसर्गी ३ तथाब्रह्मयासहगती तुकाक्षणेमुक्तहोती ४॥

श्लो०- अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः १३

तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः १४

टी०स०- नव्हेइतरमीऐशा चित्तेमातेंस्मरेसदा पार्थासुलभमीत्या
ला योगींजोनित्ययोजिल १४ आर्या- मीअन्यनव्हेऐशा चित्ते-
जोस्मरतसेसदामाते पार्थासुलभमित्याला योगींजोनित्ययोजिल
त्याते १४ दोहा- धीरचित्तमोकोजपे सदानिरंतरहोय ताजोगिकों
सुलभहों औरलहेनहिकोय १४ ओंवी- चित्तेविजेमाझेरा-
यीं जेमजध्यातीनित्यपाहीं तथांमीसुलभहोई योगयुक्तहणूनिपा-
र्या १४ अप्रमंग- नव्हेइतरांसारिखा ऐसाजाणुनियांसरवा १ चि-
त्तींचिंतीसदास्मरे वत्सधेनुसीहुंबरे २ पार्थासुलभमीत्याला रक्षीं
अंतरवाट्याला ३ नित्ययोजिलायोगीजो तुकाक्षणेत्यासींमजों॥४

श्लो०- मासुपेत्य पुनर्जन्म दुःखाद्यमशश्वतं

नाप्नुवंति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥१५॥

टी०स०- मातेंपावूनियांजन्म दुःखाचेंधरनश्वर नपावतीपुन्हासंत॥
थोरजेगतिपावले १५ आर्या- मातेंपावुनिपुनरपि नश्वरजेजन्म
दुःखबीजकृषीं पावतितेनमहात्मे गेलेजेपरमसिद्धिलागिभ्रषी १५
दोहा- महापुरुषजोसिद्धिलहे मोमेंहोतजलीन दुःखकोंधरयह
जनमहें तामेंहोतनदीन १५ ओंवी- योगयुक्तजेपावलेमज त-
यांसिपुनर्जन्मनाहींसहज ऐसेंहेंआहेचोज थोरगतीपावल्याचे १५
अप्रमंग- मजपावूनियांजन्मा नफिरेचज्याचाप्रेमा १ घरदुःखा-
चेंनश्वर देहअपवित्रचीथोर २ नपावतीपुन्हासंत पाहायाचोरां-
चासंघात ३ थोरपावलेजेगती तुकावणींपुढतपुढती ४॥१५॥ श्रीं

श्लो०-आब्रह्मभुवनाह्योकाः पुनरावर्तिनोऽर्ज-
न मामुपेत्यतु कौन्तेय पुनर्जन्मन विद्यते ॥१६॥

टी० स०- अर्जुना पुनरावृत्ति ब्रह्मलोकादिकीं हुनी मातेंपावो नितो को-
णी पुन्हा जन्मानये कधीं १६ आर्या- ब्रह्मभूवनपर्यंत प्रगटसकळ
हो करी पुनारवर्ती मातेंपावुनिकोणी न पडे तो मृत्युदुस्तरावर्ती १६॥७॥
दोहा- ब्रह्मालोजोलोकहै तिनमें फिरत जु कोय अर्जुन मो को पाइ के
जनमलहे न हिसोय १६ ओंवी- जे ब्रह्मलोकादिकरून तयां असे
मागुती पतन मजपावल्या अर्जुना जाण जन्मानये मागुतां १६ अ-
भंग- अरे अर्जुना पुनरा वृत्तीने मचराचरा १ विधिलोकादीकी हु-
नी उसळती येणीं जाणीं २ परी मातेंपावल्या कोण फिरेल कौन्ते-
या ३ पुन्हा जन्मानये तुका कधीं पाहावया लोकां ४ ॥१६॥ श्रीशम्भु

श्लो०-सहस्रयुगपर्यंत महर्षि ब्रह्मणो विदुः
रात्रियुगसहस्रांतांतेऽहोरात्रविदो जनाः १७

टी० स०- युगसहस्रादिवस ब्रह्माची रात्रि ही तसी जाणती येथ
जे गेले क्रममुक्त्यर्थ राहिले १७ आर्या- सहस्रयुगपर्यंत ब्र-
ह्माचा दिवस बोलती त्याला तो युगसहस्ररात्रीं विदित अहोरा-
त्र काळ वे त्याला १७ दोहा- जगसहस्रके अंतलों ब्रह्मा को दिन
जान रात्री ऊति न हो लहे ग्यानी करत बरवान १७ ओंवी- सह-
स्रयुगपर्यंत ब्रह्माचा दिवस होत तसाच रात्रीचा संकेत ही अ-
होरात्रि ज्ञानी जाणती १७ अभंग- युगे हजार एके दिवसें दण-
ती येतसे सहजे १ रात्री तेसीच विधीची जे सृष्टीची बुडवण २ गेले
जाणती तेथे जे सरवभोजें भोगाया ३ क्रममुक्त्यर्थ राहिले तुकी
न आले तुक्याच्या ४ ॥१७॥

श्लोक-अव्यक्ताद्भक्तयः सर्वाः प्रभवन्त्यहं राग-
मे रात्र्यागमे प्रलीयन्ते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके १८

टी० स०- प्रकृतीपासून व्यक्ती होती ब्रह्मदिनागमीं लीना प्रकृति

(१५८)

गीतार्थबोधिनी.

तत्त्वीत्या होतीआरंभतांनिशा १८ आर्या- होतीदिवसारंभीं अव्यक्तांतूनिसर्वहीव्यक्ती रात्रीच्याआरंभीं त्याहोतीलीनत्याचिअव्यक्ती १८ दोहा- ब्रह्माकोदिनहोतही प्रगटेयहसङ्गसार निसि केआयेजातहै मायामेंताबार १८ ओंवी- अव्यक्तजैअसती ते ब्रह्मदिवसाव्यक्तहोती रात्रिझालियाप्रचयपावती अव्यक्ताचेठयीं १८ अभंग- व्यक्तिप्रकृतिपासनी तूंसजानीजाणसी १ विधिदिनागमींहोती आपुल्याचितींकोळखे २ यातत्त्वींप्रकृतीलीना कांहीवासनानठेवी ३ निशाआरंभितांहोती तुकाप्रकृतिनिवेदी४१८

श्लो० भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते
रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रभवत्यहरागमे ॥ १९ ॥

टी०स०- नोचिहाग्रामभूतांचा होतोहोऊनिनासतो रात्रीअवश हालीन दिनारंभींचहोतसे १९ आर्या- भूतांचासंघहिहा होउनिहोऊनिहीसदाहोतो रात्रींतलीनहोतो दिवसांउत्पन्नपरवशोहोतो १९ दोहा- बारबारउपजतसवे जीवतनासतमीत ब्रह्माके दिनतेनसत बहेजातहैनीत १९ ओंवी- हीपंचभूतांचीसृष्टी॥ उपजेजायपुढतपुढती नाशपावेब्रह्मदिनांतीं पुन्हादिवसींउत्पत्तिहोयअर्जुना १९ अभंग- नोचिहाग्रामभूतां ब्रह्मसत्ताझाली १ होतोहोउनीनासतो मीपाहतोंनित्यानी २ लीनअवशहारात्रीं तृणपत्रींबीजेसीं ३ पुन्हादिनारंभींहोतो व्यापारनोहणेतुका

श्लो०-परस्तस्मान्नुभावोऽन्योव्यक्तोव्यक्तात्स-
नातनः यःससर्वेषुभूतेषुनश्यत्स्फुरन्विनश्यति२०

४१९९

टी०स०- सत्तानिराकारतया भूतांप्रकृतिहीहुनी निराळींसर्वभूतींजे ननाशोविश्वनासतां २० आर्या- अव्यक्तव्यक्ताहुनि भावअसेपरसनांतनदुजातो भूतांच्यानाशींही नकधींहीपांडवालयाजातो २० दोहा- ब्रह्मजन्मायातेंपरे इंद्रिहुनगत्योजाय सबजीवनकेनासतै सोकबहूनहिंजाय २० ओंवी- मायेपासू-

निर्द्वेषर अव्यक्तव्यक्तनित्यस्थिर सर्वभूतान्तनिरंतर तोननासे
जगनासतां २० अभंग- सत्तानिराकारतया विकारतयानसे
जो १ भूतान्प्रकृतीहूनी सृष्टिभ्रवनीनादिसे २ निराळीजेसर्वाभू-
ती आहेवस्तीआगम ३ विश्वनासतांननासे तुकावसेअव्यक्तीं॥१०

श्लो०-अव्यक्तोऽक्षरइत्यक्तस्तमाहुःपरमांगतिं
यंप्राप्यननिवर्ततेतद्धामपरमंमम॥२१॥श्रीः

टी०स०-जोअक्षरनिराकार तोश्रेष्ठगतिबोलिजे नयेतिजेथजे
गेले माझेपरमधामते २१ आर्घ्या- अव्यक्तअक्षरहिजे परमाग-
तिस्त्वणतित्यासिअनघारे तेमाझेधामपरम ज्यातेंपावुनिनयेति
माघारे २१ दोहा- सोईअच्छरपरमगत ताहिनदेखेकोय फिरे-
नताकोंपाइके परमधाममेंजोय २१ ओंवी- अव्यक्तअक्षरऐसें
बोलती तीचमाझीपरमगती तेथेंपावलीचापुढती तयांजन्मना-
हीं २१ अभंग- निराकारजेअक्षर नसेक्षरप्रळयांत १ बोलि-
लीतीश्रेष्ठगती पुनरावृत्तीपरिच्छिन्न २ नयेतीतेथेंजेगेले साधन
गेलेसाधूनी ३ माझेधामतेंचीतुका पाडीचीराचोन्यांयशीं॥२१॥

श्लोक-पुरुषःसपरःपार्थभक्त्यालभ्यस्त्वन
त्यया यस्यांतस्थानिभूतानियेनसर्वमिदंततं॥

टी०स०- तोतोअहैतभक्तीनें पार्थापुरुषपाविजे ज्याच्यास्वरूपीहां
भूते ज्याणेंहेंव्यापिलेंजग २२ आर्घ्या- तोपरमपुरुषसखया
सुलभअसेजोअनन्यभक्तीनें भूतेज्यांतजयानें हेंसर्वव्याप्तजाणयु-
क्तीनें २२ दोहा- भगतीकरेतेपाइये परमपुरुषसोंजान ज्यामेस-
गरेजीवहै जगबिस्तान्योआन २२ ओंवी- तोपरमपुरुषजाणगा
पार्था तयाभक्तिपाविजेतत्त्वतां भूतींप्रपंचनिरुता ज्याणेंजगव्या-
पिलें २२ अभंग- तोतोअहैतभक्तीनें कींप्रीतीनेंहृदयीच्या१पा-
र्थापाविजेपुरुषें छंदोत्कर्षेविवेके २ हींभूतेजयास्वरूपीं लीनव्या-
पीलहरी ३ ज्याणेंव्यापिलेंहेंजग निरुद्देगअसनी ४॥तुकाह्याणी

माहात्म्यअंतीं रमापतीबोलती ५॥२३॥ ॥श्रीमत्परब्रह्मणेनमः॥

श्लो०- यत्रकालेत्वनारुतिमारुतिंचैवयोगिनः
प्रयातायांतितंकालंवक्ष्यामिभरतर्षभ॥२३॥

टी०स०- ज्याकाळीनपुन्हाजन्म योगियांजन्महीजयीं नेंसांगतों
देवताही मार्गीभेदतिज्याक्रमें २३ आर्या- पडतांतनुज्याका-
ळीं जेपुनरावृत्तिअपुनरावृत्ति पावतियोगीकथितों त्याकाळाऐ-
कदेमनोवृत्ती २३ दोहा- फिरआवतजोकालमें नहिआवतज्या-
काल अर्जनतोसोंकहतहों सनअनिशीखरसाल २३ ओंवी-
ज्याकाळींयोगीमरणपावोनिजन्मानयेती आणिमरणझालिया
पुनरावृत्तीहोती नेंसकळअर्जनातुजप्रती सांगेनमी २३ अभा०
ज्याकाळीनपुन्हाजन्म ऐसेंवर्मएकआहे १ योगीहोतांहीजन्मतो
तोसांगतोंअवधारी २ देवताहीसांगूंकमें नेणोप्रेमेंवंचूंगा ३ मा-
र्गीभेदतीभावेंची ऐकेंतेंचिह्मणेतुका २४ ॥२३॥ परब्रह्मणेनमः

श्लो० अग्निर्ज्योतिरहःशक्रुःषण्मासाउत्तराय-
णं तत्रप्रयातागच्छतिब्रह्मब्रह्मविदोजनाः२४

टी०स०- अग्निहीज्योतिरिदिन पक्षहीशक्रुमाससा उत्तराय-
णहामार्ग वेदज्ञाब्रह्मलोकिंचा २४ आर्या- षण्मासउत्तराय-
ण अग्निदिनज्योतिशक्रुपक्षअसे तेथेंप्रयाणकर्ते ब्रह्मब्रह्म
ज्ञपावतातिअसे २४ दोहा- अग्निज्योतिअहशक्रुषट उत्तरा-
यणकोमास जातजग्यानीयासमें लहतब्रह्मकोवास २४ ओं-
वी- दिवसआणिशक्रुपक्षदेवतअग्नी षण्मासउत्तरायणजाणूनी
तेथेंजातीदेहत्यजूनी तेऐक्यहोतीब्रह्मींजाण २४ अभा०- पावक
ज्योतरहदयांत हेजागृतअसावी १ दिनपक्षशक्रुमास षट्पूर्णास
जेयेती २ उत्तरायणहामार्ग पायींस्वर्गजात्यासी ३ तुकाह्मणेवेद
वेत्ते विधिलोकांतेंपावती ४ ॥२४॥

श्लो०- धूमोरात्रिस्तथावृष्णाःषण्मासादक्षिणांयनं

तत्रचांद्रमसंज्योतिर्योगीप्राप्यनिवर्तते॥२५॥

टी०स०-धूमरात्रिकृष्णपक्ष माससादक्षिणायन चंद्रासृतअशामा-
र्गे योगीपावोनिजन्मनो २५ आर्या- षण्मासदक्षिणायन धूम-
निशाकृष्णपक्षसंयोगीं तेथेचिफिरेकर्मठ चांद्रमसज्योतिपावुनी
योगी २५ दोहा- धूमनिसादच्छनअयन कृष्णपच्छजोहोय स-
सिमंडलजोगीलहे फिरतउआवतसोय २५ ओंवी- कृष्णपक्षरा-
त्रीधूम्रजाण दैवतएकदक्षिणायन योगीजेत्यजिनीप्राण त्यांपु-
नरावृत्तिहोय २५ अशंग- धूमोरात्रिकृष्णपक्ष माससाक्षतेवीं-
च १ दक्षिणायनचंद्रासृत झाल्याप्राप्तयद्यपी २ योगीपूर्णतरीफि-
रे हेकांबिरेचुकेना ३ तुकाहणेप्रसिद्धहे मार्गद्वयनिर्मिले ४॥२५॥

श्लो०- शक्रकृष्णगतीत्येतेजगतःशाश्वतेम-

ते एकयायात्यनावृत्तिमन्ययावर्ततेपुनः २६

टी०स०- शक्रकृष्णगतीऐशा विश्वाच्याशाश्वताबन्या पहिलीनें
नयेजन्मा दुसरीनेंफिरेपुन्हा २६ आर्या- ज्याशक्रकृष्णगतित्या
विश्वाच्यामान्यजाणशाश्वतरे एकीनेंजन्माये दुसरीनेंमुक्तहोउनी-
चतरे २६ दोहा- शक्रकृष्णयहगतिकही तेसड्सारहिहोत फि-
रआवतहेएकगती एकलहतजूमुक्त २६ ओंवी- शक्रकृष्णयादो-
नीगती ज्ञानअज्ञानयांसिह्मणती एकगतीपासूनिहोयमुक्ती ए-
केकरूनजन्मधरी २६ अशंग- शक्रकृष्णगतीऐशा दोनीसांगित-
ल्याजेशा इतरनवृत्तिगातेशा पैंबोलायाआधार १ जेणेंपंथहा
पाहाणें तरोनभरोसेघेणें बोळखतीपैंशाहाणे बन्याशाश्वतपा-
र्थिवा २ अर्चिलापहिलापंथ तोतरीनव्हेगाअनाद्य कीर्तीठेउनीस-
नाय पणेंसाधुपैंगेलें ३ तेनयेतिघेऊंजन्म दुसरीचेंखोटेकर्म तु-
काहणेखरेंकाम तरीघ्यावेंपदरांत ४॥२६॥

श्लो०- नैतेस्मृतीपार्थजानन्योगीमुत्थतिकश्चन

तस्मात्सर्वेषुकालेषु योगयुक्तोभवार्जन॥२७॥

टी०स०- जाणूनिमार्गहेदोनी आत्मयोगींनमोहती अर्जनाहोयतूं

तस्मात् योगयुक्तचिसर्वदा २७ आर्या- यादोहीमागंते जाणुनि
योगीनवश्यमोहास यास्तवसर्वाकाळीं करितूंयोगासकामदेहास
२७ दोहा- जोजानेदोउगतिन जोगहिमोहनहोय जोगीहेअर्जन
तहूं सरबकालकोजोय २७ ओंवी- दोन्हीआहेतीसूती यांसणे-
गीजाणती तेमोहातेनंपावती यास्तवयोगयुक्तहोयअर्जना ॥२७॥
अभंग- जाणोनिमाझ्यामते मार्गदोन्हीहेआइते बोलखीजेबुद्धि-
वंते गतीकिंचाअवगती १ परीहेअज्ञानाप्रसंग आत्मयोगीतोनि-
संग त्यासीनपडेव्यासंग ऊर्ध्वअधमीज्ञात्याला २ ययांलागीबहु-
तांपरी आह्मीशिक्षिलेंउत्तरीं अर्जनातस्माततरी खुणअंतरींध-
रूनी ३ योगयुक्तीनेसाधीरे मगजननव्याधीरे तुजसख्यानबाधी-
रे तुकावदलानिश्चये ४ ॥२७॥

श्लो०- वेदेषु यज्ञेषु तपःसूचैव दानेषु यत्पुण्य
फलं प्रतिष्ठम् अत्यंतितत्सर्वमिदं विदित्वा यो-
गी परं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥२८॥

टी० स०- वेदांमधेयज्ञतपांमधेही दानांतहीजेंफलपुण्यकांहीं अ-
तिक्रमीजाणुनिसर्वमाते योगीचटेआद्यपरंपराते २८ आर्या-न-
पयज्ञवेददानीं जेहेफलपुण्यत्यांसिआक्रमुनी हेजाणुनियांपावे
आद्यपरमपदसुयुक्ततोचिमुनी २९ दोहा- वेदजग्यतपदानकों
फलजकहेहैमीत जोगीताफलकोलहे सबदिनलहेनिचीन २८॥
ओंवी- वेदयज्ञतपदान यांचेंजेबोलिजेपुण्य ज्याअसेशकुरुष्ण
गतीचेंज्ञान तोपुण्यवंतपरमगतीतेपावे २८ अभंग- वेदांमध्ये
पाहातानां तैसेंतपहीअर्जना अथवाविधियुक्तहेंवना करितां-
फलजेंजोडे १ दशदानेंमहादानें भूमिकन्याशय्यादानें सद्यवार-
कअवदानें पुण्यजेंकांअपीती २ अतिक्रमीजाणुनियां सर्वमाते
आणुनियां राहेअलिसत्यावाद्यां गेलासणेलकोणगा ३ नाशवंत
सांडीसारे योगीचटेसाक्षात्कारें तेआद्यपरंपररे तुकामग्रज्यामाजी
४ ॥२८॥ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसं-
वादे अक्षरब्रह्मयोगो नाम अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु

वामन.

आठवादेवकीचाजो आठवाअवतारजो आठवातत्कृताध्याय आठवाहृदयींसदा १ इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअष्टमावरी॥

श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथी२

अभंग.

ऐसीअष्टमप्रसंगीं गतिनेमीतूंसारंगी साधकासकळेअंगीं सख-
ऐसेंभोगाया १ आहोयोगीश्रेष्ठत्यांत जोकांहरिरूपीसंतत त्याची
वर्णीयेलीरव्यात याचअष्टमअध्यायीं २ पुढेंनवमगेकावा ज्यांतदेवो
सांपडावा तुकाह्मणेआह्मांचरवा ज्यावर्णनीआनंदु ३ इतिगीतार्थ
बोधिन्यांअष्टमोऽध्यायः॥

नवमाध्यायप्रारंभ.

वामन.

देणेंअसेंअनंतानें कींअनंतनयागवे पुसेलमार्गतत्वाचे कितीअर्जन
बापुडा १ आलेंकुपेचेंभरतें श्रीकृष्णकरुणालया जेंगुत्थाहुनिही
गुत्थ तेंसांगेलअतःपर २ ज्ञानाचेंफळहेंतोकीं आत्म्यांतचराचर
देखेचराचरींआत्मा तेव्हांतोसिद्धबोलिजे ३ पावेजोयाअनुभवायो-
गफ्रष्टनहोयतो कण्वशाखायज्जर्वेदीं बोलतेस्पष्टहेअर्ती ४ अ-
थश्रुतिः यस्तुसर्वाणिभूतानि आत्मन्येवानुपश्यति आत्मानं
सर्वभूतेषु नततोविज्गुप्यते ५ टीका अर्थकींसर्वभूतांतेंजो
आत्म्यांतचिदेखतो आत्म्यांतसर्वभूतांत तोनव्हेनिंद्यावरी ६अ-
नुष्टुप्श्लोकरीतीहे दिसतेपरिहेअर्ति अर्थहीस्पष्टकींऐसा हो-
यंतेंव्हांननिंद्यतो ७ योगाभ्यासींफ्रष्टहोय तेव्हांतोनिंद्यबोलिजे
कींपदाप्रतिनोद्योग वेधतांचळलाअहो ८ जोयाअनुभवापावे तो
कधींफ्रष्टहोइना यालागींअर्तिबोलेकीं तोनव्हेनिंद्यावरी ९ ष-
ष्ठाध्यायांतहरिही श्लोकामाजीतिसाविया बोलिलाकींअसायोगी
नेदीअंतरत्यासमी १० श्लोक योमांपश्यतिसर्वत्र सर्वंक्षमयिष

शयति तस्याहंनप्रणश्यामि सचमेनप्रणशयति ११ टीका भाते
 सर्वत्रजोपाहे पाहेसर्वमदंतरीं मीत्याचात्याससोडीना नोमाझा
 सोडिनामला १२ षष्ठाध्यायश्लोकटीका समश्लोकींहियेरिती त-
 स्मात्सर्वात्मकध्यानं योगम्रष्टनह्नेकधीं १३ तद्विद्विप्रणिपातेन इ-
 त्यादिश्लोकदोनिहे चतुर्थाध्यायतेथेंही बोलिलेलाजगद्गुरु १४ त-
 द्विद्विप्रणिपातेन याश्लोकींज्ञानयेरितीं गुरूपदेशहीघेतू ह्यणू-
 निहरिबोलिला १५ यापुढेंदुसन्याश्लोकीं उत्तमश्लोकबोलिला कीं
 तूंअशेषहीभूते आपणामाजिदेखसीं १६ तेधवांमजसींऐक्य॥
 कींअखंडअसेरिती भूतेमजमध्येतूंही ज्ञानयेरितिदेखसी १७ त-
 स्माद्गुरूपदेशाचें फळकींआपणामधें दिसतीसर्वहीभूते तंतुमा-
 जीजसापट १८ आतांगुरूस्वयेंझाला पूर्वाध्यायींजगद्गुरु ब्रह्म-
 अध्यात्मकर्मादि ब्रह्मत्वेउपदेशिलें १९ क्षरभागहितेठायीं ब्रह्मत्वे
 उपदेशिला परंतुसातवाप्रश्न वर्णिताग्रंथवाढिला २० क्षरभागक-
 साब्रह्म हेंकळेस्पष्टजेधवां सर्वभूतेआत्मयांत आत्माभूतींदिसेत-
 यीं २१ दोरामध्येंसर्पजैसा ब्रह्मीतेंसेंचराचर ब्रह्मदोरदिसेतेव्हां॥
 दिसेसर्पचराचर २२ तेंज्ञानसांगेलयेथें अध्यायींनवमींहरी कींसू-
 र्यकिरणींपाणी मजमध्येतसेंजग २३ मूटाचीउदकींदृष्टी जीव-
 दृष्टीजडाजगीं सूर्याचीकिरणींदृष्टी देखूनिहिमृषाजळ २४ स्वस्वरू-
 पींसदादृष्टी सगुणाचीतयांतजी भासेचराचरमृषा जाणेसर्वज्ञत्या-
 सही २५ अर्जुनाचीजीवदृष्टी विश्वसत्यदिसेनया त्यादृष्टीनेंमज
 मधीं सर्वभूतेह्यणेहरी २६ मूटदृष्टींदिसेपाणी सूर्यअंगींकरूनि-
 तें ह्यणेमजमध्येपाणी आहेकींतुजरीसतें २७ ह्यणेलमागुती कृ-
 ष्ण कींमींभूतांमध्येनसें मूढातेंबोलतोसूर्य कींमीपाण्यांतत्यान-
 सें २८ आतांजसेंजीवदृष्टी आपणांतचराचर अंगींकेलेंतसेंत्यां-
 न मीहीआहेह्यणेजरी २९ माझेदृष्टीसहेंविश्व नाहीचमजअंतरीं
 माझ्यायथार्थदृष्टीनें मीत्यांतह्यणतांनये ३० ह्यणूनिह्यणाबोलेल
 कींभूतेंहींविचारितां मजमध्येनसतिहीं मीतयांतनयास्तव ३१ क-
 रूनिचांअसाबोध सांगेलतदुपासना कींहींजशींमजमध्ये पा-

हेतू आपणांतही ३२ आतांतुझीजीवहृष्टी झालेंज्ञानजरीतुज स्वरू-
पांपाहतांविश्व हृष्टीतारागणेंजशीं ३३ जार्जलजिकडेहृष्टी दिसती
तिकडेचितीं प्रमाणेंथोरनक्षत्रें अल्पेंदुरुनिदीसती ३४ तसेंतुआ-
पणांमध्ये ध्यातांसर्वचराचर यथास्थितसमग्रत्वे नदेखशिलजे-
धवां ३५ गुरूक्तहाअनुभव नहेह्मणुनितेधवां मानिसीझणिआ-
वे श्लोकबोलेलहाहरि ३६ यथाकाशस्थितोनित्यं वायुःसर्वत्र
गोमहान् यथासर्वाणिभूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ३७ अर्थहा-
कींनभींवायु द्विधाव्यापकचंचळ येचंचळप्रतीतीस नप्रतीतीसये
दुजा ३८ पवनींनतरीभेद नअन्यत्रनभींहुनीं ध्यानींस्मरेनस्मरेहो
तरीतुजमध्येजग ३९ नाडापसरलाथोर दिसेसर्पतदाश्रये परीजो
दृष्टितोसर्प पाहेब्रह्मीअसेंजग ४० नपावतांदृष्टिनाडा उरलासर्प-
तेस्थळीं नभासेआणिकांभासे तरीनाड्यांतत्यांतची ४१ यालां-
गींच्याअनुभवा नयेतोवायुहीनभीं तैसींमजमध्येभूतें ह्मणूनी
अवधारितूं ४२ भूतेंमजमध्येभूतीं मीनसेंमजमाजिहीं भूतेंनस-
तिऐसेंतो याअध्यायींनिरूपिल ४३ हेंबोलूनियथाकाशे वायुःसर्व
गोमहान् हाश्लोककृष्णबोलेल कींअसीतदुपासना ४४ कोणीपूर्वी
क्तदृष्टांतीं श्लोकवाखाणितीपरी दृष्टांतींश्लोकयोजेना पाहावेंसज-
नींवरें ४५ भूतेंमजमध्येभूतीं मीनसेंमजमाजितीं नभूतेंसाम्येहेंकै-
सें गगनींपवनींघडे ४६ नदृष्टांतींसर्वसाम्य एकदेशीह्मणूनियां
ध्यावातथापिनघडे दृष्टांतासविरुद्धजो ४७ भूतेंमजमध्येभूतीं मी-
असेंह्मणतांजरी दृष्टांतएकदेशीही येस्थळींसजतोतरी ४८ आका-
शींवायुपरित्या वाच्यांतनअसेनभ नतोवायुहिआकाशीं हेंघडेत-
रितेंघडे ४९ भूतांसवायुदृष्टांत नभदृष्टांतआपणा बोलतांतरिदृ-
ष्टांत सजताएकदेशीही ५० भूतेंत्यांतनतोभूतीं तींभूतेंहीनत्यामधें
त्याअधींयेथदृष्टांत नसाधेयांतएकही ५१ भूतेंमजमध्येभूतीं न-
सेंमीयांतहीनसें नभूतेंहींमजमध्ये नयेदृष्टांतयेथही ५२ सिंहदृ-
ष्टांतशूरासी एकदेशीहिसाजतो ग्रामसिंहासहीधाके वोसिंहह्मण-
वेकसा ५३ आतांअर्थचिंतागेना त्यांहींमलतसीगती कळायामुख

हाअर्थ सांगतांगौणकांपरी ५४ गीताकारस्वयेंझाला टीकाकारसू-
 णूनियां मुख्यार्थहेसांपडती तत्कृपाफळरूपजे ५५ स्थळस्थळीं
 आणिकही टीकाकारांतरांचिया बोलण्यांतविरुद्धार्थ येणेंरीतींच
 पाहतां ५६ भूतेमजमधेंभूतीं मीनसेंमजमाजितीं भूतेंहीनसतीऐ-
 सें येथेंबोलेलमाधव ५७ येथेंदृष्टांतविविध टीकाकारभिरूपिती
 परंतुएक्यादृष्टांते तिन्हीगोष्टीनसाधिती ५८ भूतेमजमधेंसर्व परी
 भूतांतमीनसें ज्यादृष्टांतींसाधितीहे पुढिल्यासिविरुद्धतो ५९ कींभू-
 तेंहीमजमधें नसतीमागुतीह्मणे दृष्टांतींसाधितांयेथें साधेनासर्व-
 थातया ६० पाण्यापासूनियांपेंस परीफेंशींनसेजळ हेसाधिलेंपरि
 पुढेंनसाधेबोलतीसरा ६१ नभूतेंहीमजमधें ह्मणतांपेंसहींजळींन-
 सेऐसेंजडंघडे साधेहाअर्थतेधवां ६२ जळाबाहेरजोपेंस नसेपेंस-
 हित्याजळीं ऐसेंहीह्मणतांभूतें मजमाजीनहेंघडे ६३ आरोपजोअ-
 धिष्ठानीं अधिष्ठाननत्यामधें ज्याचाआरोपतेंहीत्या अधिष्ठानामधें
 नसे ६४ अधिष्ठानविवर्तना दृष्टांतावीणआणिरवीं दृष्टांतघेतिये
 ठायीं साधेनाअर्थत्यांसहा ६५ तथापितेसंतथोर मत्तहस्तीजयाप-
 ये जातीत्याचिपथेंजाती थोरदेखुनियांपथ ६६ भगवद्भावपीयूष
 बालुवंसांतसांडले हस्तींनलाधतीतेंही मजमुंगीसलाधले ६७ नेत्रां-
 सनदिसेतेंही उपनेत्रांसदीसतें तथापिनेत्रावांचूनी उपनेत्रवृथाचि-
 ते ६८ नैसेंजरीसूक्ष्मदृष्टी मजहेअर्थसाधले तेत्यांचीचकृपाज्यांचा
 श्रीवत्सांकितअंकित ६९ गुंजारत्नासमचढे तींरत्नेंजोरिवतांतयींत्यां-
 चेंमोलनतेंपावे मीहीसंतांतयेरितीं ७० आतांहेबोलहीबोले विश्वा-
 त्माभगवान्स्वये स्वविद्याशक्तिचीदावी अमानित्वादिलक्षणें ७१॥
 वस्तुतांग्रंथकर्ताजो स्वयेअर्जनसारथी ज्यामंदिरींप्रगटला तेंहें
 मंदिरशोधितो ७२ राजविद्याराजगुह्य आतांबोलेलयेथुनी तेथूनि-
 यांसमश्लोकी सांगतीश्लोकहेएथक ७३ ॥७॥श्रीकृष्णायनमः॥श्रीः

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक-इदंतुतेगुह्यतमंप्रवक्ष्याम्यनसूयवे॥

ज्ञानविज्ञानसहितंयज्ञात्वाभोक्ष्यसेऽश्वभात्१

टी०स०- हेतोंगुत्थाहुनीगुत्थ सांगतोंतुजसज्जना विज्ञानासहि-
तज्ञान ज्याज्ञानेंमोक्षपावसी १ आर्या- विज्ञानज्ञानसहित क
थितोंतुजगुत्थऐकुनीबाधा ईर्षाविरहितज्यानें जाणनिनपवसि
कदाअशक्तमबाधा १ दोहा- अर्जनतोसोंकहतहों एकगुमसब-
बात जासोग्यानविग्यानकों लहेमुगतकीजात १ ओंवी- अर्ज-
नासीहणेरुष्णा हेगुत्थअसेपरमपावन तूंभक्तमाझाम्हणूनसांगे-
न ज्ञानविज्ञानसहित १ अपंग- पूर्वप्रसंगीबोलिला अर्जना-
सीदेवभला अक्षरेप्रथमनिरूपिला परब्रह्मयोगजी १ आतांराज-
विद्यायेथें राजगुत्थतेणेंपंथें ऐकिजेलजीसमर्थें कायवैसेंमाहा-
त्य २ हेतोंगुत्थाहुनीगुत्थ आम्हीतूतेंसांगूंपाहे तूंसज्जनपरिस्फु-
हे हेतरीकांपांचना ३ विज्ञानेंसीतुजज्ञान यथाज्ञानेंएकसाधन
आहेमोक्षअनुसंधान तुकाज्यांतउद्धरे ४ ॥१॥ श्रीमद्भक्तिगीरमः

श्लो० राजविद्याराजगुत्थं पवित्रमिदमुत्तमम्
प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुखरवकर्तुमव्ययम् ॥२॥

टी०स०- विद्यागुत्थांतहेराजा धर्म्यपावनउत्तम प्रत्यक्षींचेअनु-
भवा नित्यजेंसुखसाध्यजें २ आर्या- उत्तमसाक्षात्कारी धर्म्यहि
अणिपूतराजविद्येचें जेंराजगुत्थउत्तम शक्यकराचारिपूअविद्येचें
२ दोहा- उत्तमविद्याराजहै अतिपवित्रतूंजान फलताकोंतिच्छ-
नअति करवेकोंसिखमान २ ओंवी- गुत्थराजविद्याजाण उत्त-
मतेंपवित्रपण हेप्रत्यक्षधर्मजाण सुखदेतसेनाशरहित २ अ-
पंग- विद्यागुत्थांतजोराजा धर्मउत्तमसहजा पावनव्यावधासांप्र-
तजा नित्यसेवीश्रद्धेनें १ नव्हेशाब्दिकहेंज्ञान कांहींधरिसीअनुमा-
न देतोंप्रत्यक्षनिबडन येईलपाहेंअनुभवा २ नित्यजेंसुखसका-
ळ साध्यहोतेंसर्वहिकोळ तेंचकरूंहस्तामळ तुकयालागींआवडे ३ ॥२॥

श्लो० अश्रद्धानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप
अप्राप्यमानि वर्तन्ते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥३॥

टी०स०- ज्ञानीरिषोनिहीश्रद्धा याधर्माची नज्यानरां मातेनेंशव-

तांमार्गीं निघालेजन्ममृत्युच्या ३ आर्या- पुरुषश्रद्धाविरहित
नभजतिजेधर्ममार्गकंसारी जोमीयामजनपउनि फिरतीतेमृत्यु
वर्त्यसंसारीं ३ दोहा- करवेकोयाधरमकों जाकोसरधानाहीं सो-
मोकोंपावतनहीं डोलतहैभवमांहि ३ ओंवी- याधर्मिश्चिद्वाना-
हीं तोमजनपवेकांहीं जन्मसंसारीवर्तेपाही जीवरूपें ३ अपंग-
होईनमीब्रह्मज्ञानी ऐशाछंदाच्याआस्थानीं पाहतीग्रंथसंमतमुनी
कैसेअनुभवबोळिले १ मुनीबोळिलेमजसारीं नानातर्कहृदवरी॥
तेचिपाहूनिपुंदेहोरीं परीआस्थानेणेची २ शब्दमाझाउपेक्षिला
गीताधर्मउच्छेदिला तोमजमित्रद्रोहीझाला यमपुरालामीबोपीं ३ म-
गतेथेलागेदंड जन्मनरकाचेउदंड जन्मलियामृत्युमंड तुकाक्षणे
चुकेना ४॥३॥

श्लो०- मयातनमिदंसर्वजगदव्यक्तमूर्तिना
मत्स्थानिसर्वभूतानिनचाहंतेश्वरस्थितः ४

टी०स- हाविश्वसर्पम्यादोरें व्यापिलास्वअमूर्तिनें सर्वभूतेंम-
जमधें त्यासर्पींदोरमीनसें ४ आर्या- अव्यक्तमूर्तिनेंम्याव्या-
पियलेंनित्यजाणसर्वजगा भूतेंमाझ्याठायीं भूतांमाजीनतूप-
हामजगा ४ दोहा- बिस्तारोसबजगतमें मोहिनदेखेकोय॥
सबेजीवमोंमेबसे मैहिनतामेजोय ४ ओंवी- मीसर्वजगाचे
ठायीं व्यापकसर्वभूतींपाहीं सर्वभूतेंमाझेठायीं मजआश्रयो
नसे ४ अपंग- हाचिविश्वसर्पदोरें मीयाधारणनिर्विकारेंपा-
थीकरावांचूनिसारें सूत्रयाचेंचाळितों १ नयनावांचूनिपाहातों कै-
साभ्रांतजीवभीतो मोक्षालयसांडनियांतो वनींपळतोविषयांच्या
२ कोणीरडेकोणीपडे आइत्याहेंधेनाचेउडे हृदयावांचुनींमनवे-
डें माझेहोतेंहांसतां ३ शीवरशब्दाचासांगतो भूतभासमजमधीं
तो त्यासर्पांतमीदोरतो नसेहाचनवलावो ४ मिथ्यासर्पसत्यझा-
ले रज्जसर्पभ्रांतिभुळें सद्गुरुकृपेंनिसरलें तुक्याभ्रांतिरज्जुलें ५

श्लो०- नचमत्स्थानिभूतानिपश्यमेयोगमैश्वरं

भूतभूतचभूतस्थोममात्माभूतभावनः॥५॥

टी० स०- तोंहींनमजरज्जुंत पाहेहेयुक्तिऐश्वरी भूतीनसोनिधरितों
कींमाझीबुद्धिकल्पिती ५ आर्या- मजमाजिनभूतेहीं माझाऐ-
श्वर्ययोगबापाहा भूतकरभूतभावन माझाआत्माजगीनबापाहा
५ दोहा- मोमेकोउनहीबसे नहिर्श्वरतादेख उपजावतपालत
जुहों नहितिनमेंअवरेंख ५ ओंवी- माझेठायींनराहतींभूतेमा-
झेऐश्वर्यतेनिरुते भूतांतेंमीधरींआरुते भूतांवेगळाअसोनी ५ अ-
भंग- तेहीसृष्टिसर्पवीरा दुर्लभत्वेमीदूरदोरा वायुमोडीतरुवरा
पृथ्वीसंगेंअलिस १ पाहेयुक्तिकेसीमोज ऐश्वर्ययोगसांगूतुज॥
घेरवींहेस्वस्वरूपबीज हातींचेणेंअप्राप्त २ भूतीनसूनीअर्जना॥
धरितोंहेकेकल्पना किंवाकल्पाबुद्धिनाना माझीऐसीतुकाहणे ३

श्लो० यथाकाशस्थितोनित्यंवायुःसर्वत्रगोम-
हान् तथासर्वाणिभूतानिमत्स्थानोत्पपधारय६

टी० स०- नभींचसर्वत्रवायू कळेमोठानभींचतो आत्मायांततसेंस-
र्व मानोतूंस्मृतअस्मृत ६ आर्या- जैसासर्वगवायू गगनाधारेअ-
सेजगत्प्राण तैसेंमाझेठायीं सर्वहिभूतेअसेंबरेजाण ६ दोहा-
जैसोपवनअकासमो फिरतरहेसबबार तेवमोमेसबजीवयह फिर-
तजाननिरधार ६ ओंवी- वायूसर्वांचेठायीं अव्यक्तमूर्तीपाहीं॥
भूतेंसर्वमाझेठायीं वायूचेपरी ६ अभंग- नभींवायुहादृष्टांत
देतांसत्यभामाकांत सर्वत्रचीसदीप्ति मित्रअथवारिपूहो १ कळे
मोठानभींचतो अवकाशींवावरतो आत्मायांतत्यापरीतो तूंचसर्व
मानरे २ स्मृतअस्मृतप्रमाण अवघाआत्माबुझेखूण येथेंजीजी
हणूनिचरण वंदीपार्थहणेतुका ३ ॥६॥

श्लो०-सर्वभूतानिकौंतेयप्रकृतिंयांतिमामि-
काम् कल्पक्षयेपुनस्तानिकल्पादौविसृजाम्यहं७

टी० स०- द्रष्टारज्जुचिमीमाया माझीदृष्टीनिजेलयीं तींतलीनज-

गत्सर्प मीकल्पादींसृजोसृजीं ७ आर्या- कल्पारंभींभूतं करितो
निर्माणमीचनिष्पापा कल्पक्षयींपुन्हातीं येतीप्रकृतींतमाझियाबा-
पा ७ दोहा- मेरीमायामेरहे प्रलेभयेसबजंत कल्पआदिशिरजो
तते मोमेंतिनकोंतंत ७ ओंवी- सर्वभूतेंअर्जुना प्रकृतीतेंपावनी-
जाण कल्पांतींसांठवून कल्पादींसृजीमी ७ अभंग- द्रष्टारज्जून
मीमाया माझीदृष्टीनिजालया तींतलीनजगकाया सर्वमीचहेमा-
नी १ कल्पादिसृजा जोमीप्रभूयाभूतांजा जाणेज्ञानयोगमाझा॥
शिवमातेंभासतो २ ह्मणूनितोमायातीत स्वरूपीरतलासंततु-
काचरणींशरणागत कृपामाझीत्यावरी ३॥७॥ श्रीरुकमिणीवल्ल०

श्लोक-प्रकृतिंस्वामवष्टभ्यविसृजामिपुनःपुनः
भूतग्राममिमंकृत्स्नमवशंप्रकृतेर्वशात्॥८॥

टी०-स०-पुनःपुन्हाविश्वसर्प मायादृष्टिअधिष्ठुनी निर्मितोस्वात्म
दोरीकीं भूतग्रामतिलावश ८ आर्या- बाकुरुकुळावतंसा आ-
धींप्रकृतीसआपुल्यावरितो परवशभूतसमूह प्रकृतिवशोभगपुनः
पुन्हाकरितो ८ दोहा- आपनीमायातेलहो सृजनबारहिबार मा-
याहिकेंबसपरी रहेसदासङ्सार ८ ओंवी- प्रकृतीचेबळेकरू-
नी सृजीमागुतेंमागुतेनी हासर्वभूतग्रामआदिकरूनी प्रकृतीच्या
आधीनअसती ८ अभंग- पुनःपुन्हापार्था विश्वहेंसर्वथा माया
प्रतिपंथा अधिष्ठातूं १ तिचीदृष्टीमोहरे जीवोत्पत्तीहारे माझिया-
विष्करें रूपावरी २ निर्मितोमीचजाण स्वात्मबुद्धीचेकारण दोरि-
कींतेस्वप्न जंबूकाचे ३ भूतग्रामतीला स्वयींचनिर्मियेला बरवा
भासला तुकथासी ४॥८॥

श्लो०-नचमांतानिकर्माणिनिबध्नांतिधनंजय
उदासीनवदासीनमसक्तंतेषुकर्मसु॥९॥

टी०-स०-मातेंसृष्ट्यादिकर्मेतीं नबांधितिधनंजया कींमीउदासीन
जसा असेंकर्मानिलंपट ९ आर्या-परितीकर्ममाते बांधुनिनेती

कदानबंधतमीं त्याकर्मीहीअसतो औदासिन्येंअसक्तसंततमी॥९
दोहा- अर्जनमोकोंकरमही कबहुबाधतनाहीं सदाउदासीर-
हतहों असक्तनाहिंनामांहीं १ ओंवी- स्रणूतिकर्मतयांचियां म-
लानबाधेधनंजया उदासहोऊनियां आसक्ततेथेंनवे ९ अभाग-
मातेंसृष्ट्यादिकेंव्यासीचींकरकें अथवालटिकेस्वप्रधर्म १ नबाधती
वीराधनंजयपुरा पाहेंसारासारधुंडाळती २ कींमीउदासीनकेंसातो
सांगेन कर्मासींव्यापूनअंतर्बाल्य ३ परीनालंपटुपाहातांस्वटपटु
चांगलेचोस्वटुनेणेतुका ४॥१॥

श्लो०- मयाऽध्यक्षेणप्रकृतिःसृयतेसचराचरं
हेतुनानेनकौंतेयजगद्विपरिवर्तते॥१०॥श्रीशं

टी०स०- मीद्रष्टादृष्टिनेंमाझ्या वितेमायाचराचर याहेतुनेंविश्वसर्प
मजदोरींचहोतसे १० आर्या- मीअध्यक्षस्रणूती प्रकृतीहीनिर्मितो
चराचरती याहेतूनेंविश्वें संसारामाजिनित्यसंचरती १० दोहा-हों
प्रेरतमायाजबे उपजतसबसङ्सार पारथयेहिहेतते फिरतस-
बारहिबार १० ओंवी- प्रकृतिमाझ्याअधिष्ठानेंकरून चराचरातें
प्रसवेजाण याकारणेंहेअर्जन जगासजन्ममरणहोतसे १० अ-
भाग- मीद्रष्टादेखणासर्वकर्मखुणा जैसाकांपाहुणाचोदिसांचा १
दृष्टिनेंहेंमाझेचालेसृष्टीचळें अग्निसंगेंकुटिजेलोहोजेवीं २ माया
चराचरजाणेमीअक्षर गोंडाळांतनीरवेगळेचो ३ याहेतुनेंविश्वस-
र्पमहागर्व होतोआविर्भावमजदोरीं ४ रवीमृगजळतेणंतरिपु-
ष्कळ तुकास्रणेरवेळअचाटहा ५॥१०॥

श्लो०-अवजानंतिमामूढामानुषीतनुमाश्रितं
परंभावमजानंतोममभूतमहेश्वरम् ॥११॥

टी०स०- तोमीमहार्शित्यातें हेमूढअवमानिती मनुष्यतनुदेखू-
नी मीपरंज्योतिनेणती ११ आर्या- जोमीभूतमहेश्वर त्यामाझा
भावपरमजोगूढ नेणुनिमनुष्यमातें मानुनिअवमानितीमहामूढ

११ दोहा- मोकोंमानसजानिके आदरकरतनकोय मूरखचहजा-
नतनहीं मेघहरिश्चरहोय ११ ओंवी- मजमनुष्यमूढलोकह्मण-
ती मनुष्यांचीअज्ञानगती मीईशऐसेंनोळखती तेमूर्खजाणेंपें ॥११॥
अभंग- तोमहाईशजगाजगदीश परहामहेशनेणेंभावा १ तेथेंमू-
ढमतीमातेंअवमानितो कोणाबळेंतरतीकळेनाहें २ मानवदेहांत दे-
खूनीकर्मांत ह्मणतीअनंतआह्माऐसा ३ परंज्योतीप्रभूनेणुनीस्वयं
भू नेणताहासोभूझालातुकया ४ ॥११॥ ॥श्रीमद्यदुनंदनायक०

श्लो०-मोघाशामोघकर्माणोमोघज्ञानाविचेत-
सः राक्षसीमासूरीचैवप्रकृतिमोहिनींश्रिताः१२

टी०स०-वृथाआशावृथाकर्म वृथाज्ञानेंकुबुद्धिचीं राक्षसीआसूरी
मूढा प्रकृतीज्यांतदाश्रित १२ आर्या- आशाकर्मज्ञानहि वृथा-
जयांचेंसकाममंदमती जेंदेत्यराक्षसांची मोहकरीप्रकृतिहोउनी
श्रमती १२ दोहा- उनकीआससफळनहीं ग्यानकरमताभाय प्र-
कृतिआसूरिराक्षसी तामेबुडेज्जुधाय १२ ओंवी- ज्यापुरुषाचीआ-
शानिष्कळ तैसेंचकर्मआणिज्ञानचंचळ त्यांचीगतीननिर्मळ राक्ष-
सीआसूरीमोहिनीयोनीपावती १२ अभंग- वृथाआशास्वर्गवस्ती
ज्यांनैसर्ग पिशाच्याकुळवर्गलगींजैसा १ वृथाकर्मतेवीमृत्युलोकीं
गोंबी लांवमोहेबरबीकायबाळा २ ऐसेंहीजाणतांघरीजोममता ॥
ज्ञानीह्मणतांनांहांसूंयेतें ३ राक्षसीआसूरीमूढाप्रकृतीखरी आश्रि-
ताभिकारीतुकावंची ४ ॥१२॥

श्लो०-महात्मानस्तृमांपार्थदैवींप्रकृतिमाश्रि-
ताः भजंत्यनन्यमनसोज्ञात्वाभूतादिमव्ययं१३

टी०स०-महासुबुद्धितेपार्था दैवीप्रकृतिनेंमला अहैतेंभजती
आधी अंतींजाणूनिएकमी १३ आर्या- एकाग्रमनमहात्मे त्या-
दैवीप्रकृतिचेअधिष्ठाते अव्ययमीभूतादिहि मजजाणुनिभजति
घरुनिनिष्ठाते १३ दोहा- दैवप्रकृतिजोमिले कामक्रोधकोंत्याग

सोजानतमोकोंसबे सदाजिन्हेंअनुराग १३ ओंवी- महासबुद्धि-
गुती अर्जनातेसदाश्रितहोती मनोभावेतत्परअसती अंतीएकस-
ण्णियां १३ अभंग- महासबुद्धितोपार्थमीसांगतो नांवघेतां
येतोडोलुचगा १ दैवीप्रकृतीनेंआदरीमत्पूजनें जैसींपद्यवनेंमान-
सांत २ पेरीतेगाभक्तीअहैंतींचप्रीतीं कींमींआदिअंतींजाणूनीयां
३ एकापाशींभावदुजातेथेंबाव पतिव्रतानांवतुकाह्मणे ४॥ १३॥७

श्लो०-सततंकीर्तयंतोमांयतंतश्च दृढव्रताः॥
नमस्यतश्चमांभक्त्यानित्ययुक्ताउपासते १४

टी०स०-मकीर्तनींनित्यरत प्रयत्नीजेंदृढव्रत वंदितीआत्मभक्ती-
नें स्वरूपींनित्ययुक्तजे १४ आर्था- सततकीर्तीमाते दृढव्रती-
यत्तशीलअनुरक्त नमुनीमजभक्तीनें उपासितीनित्ययुक्तमद्रक्त १४
दोहा- कीर्तनमेरोजोकरे तिनमेज्जव्रतराख भगतिसहितमोकों
नमत मनतत्परहैंभाख १४ ओंवी- माझेकीर्तनसदाकरी हेंच
व्रतमनींदृढधरी आणिभक्तिउपासनाकरी मनतत्परहोउनी १४॥
अभंग- माझीकथावार्ताऐकेंद्रवचित्ता नित्यरतममतामाझीऐ-
सी १ जेणेंदेवजोडेत्यायत्तींवावडे अभंगपवाडेदृढव्रत २ वंदिती
भक्तीनेंनिजात्मप्रीतीनें स्वरूपरीतीनेंनित्यमुक्त ३ जगाययापरी
त्याच्याहारींकरी काठीधरूहारीह्मणेतुका ४॥ १४॥ श्रीगोपाउकृष्णा०

श्लो०-ज्ञानयज्ञेनचाप्यन्येयजंतोमासुपासते
एकत्वेनपृथक्त्वेनबहुधाविश्वतोमुखम् ॥१५॥

टी०स०- इतिहोमेंचिऐक्येंची कींघ्यातीविश्वतोमुख पृथक्त्वे ऐ-
क्यजिज्ञास बहुधादेवयाजक १५ आर्था- कोणीउपासितीते ज्ञा-
नमरवानेंसद्यमलायजनी एकत्वेपृथक्त्वे बहुधामजविश्वतोमुख
प्रजुनी १५ दोहा- ज्ञानजग्यकोउजजतहैं मोकोंसेबतमीत को-
उमानतएकरी कोउरहतपुनीत १५ ओंवी- कितीएकज्ञानयज्ञें
करून माझीउपासनाकरितीजाण पृथक्त्वेएकजाणून मीअशें

(१७४)

गीतार्थबोधिनी.

विश्वतोमुखी १५ अष्टांग- वृत्तिहोमीचकीभावनाते एकी सतीपै पावकीं मायात्यागें १ किंवा मजवादे ध्यातो नो गोमटे कर्महव्यवादे विश्वतोमुख २ एकत्वेच ऐसा विश्वरूपीं पीसा एकवी जिज्ञासा परीगमे ३ बहुधा असती देवाचे जगतीं याजक ह्मणती तुकाराम ४ ॥ १५ ॥ श्रीः

श्लो०-अहं क्रतु रहं यज्ञः स्वधा हमहमौषधम्

मंत्रोऽहमहमेवाज्यमहमग्नि रहं हुतम् ॥ १६ ॥

टी०स०- विश्वतोमुख ऐसा कीं क्रतु यज्ञ पितृव्रतें मीचमी द्रव्यमंत्रा-
ज्य अग्निमी हुत होममी १६ आर्या- कीं विश्वमुखी म्हणउनि
यज्ञ क्रतु अग्नि होमिती तूप मी औषध स्वधामी पार्थामी सर्वमंत्र
गुणरूप १६ दोहा- हों ही क्रतु अरु जग्य हों सधा ओर खधी जान;
हों पावक में आज्य हें मंत्र हुमो को मान १६ ओंवी- मीच याग आ-
णि यज्ञ मीच स्वधाकार औषधी जाण मंत्र आज्य अग्नि आदिकरून हु-
त मीचि असें १६ अष्टांग- विश्वतोमुख पूर्णत्याची हे गारवूण बुझे अं-
तः करण ऐसाच कीं १ मरव यज्ञ पुरे पितृव्रत सारें मीचमी द्रव्य रे मं-
त्र आज्य २ नेथें मुख्य अग्नीतो मी ऐकें कानीं हुत ही निदानीं मीच होम
३ तुका ह्मणे नाही आल्या वीण कांहीं सांगे वर पाहीं गुरू शिष्या ॥ ४ ॥

श्लो०-पिताऽहमस्य जगतो माता धाता पितामहः

वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक्सामयज्ञ रे वच ॥ १७ ॥

टी०स०- बापमी मायमी आज्ञा जगाचा धरणारमी यज्ञमी शत्रू
ओंकार ऋग्यजुर्वेद साममी १७ आर्या- विश्वाचामी धाता पि-
ता पितामह हि मीच साकार माता वेद्य पवित्र हि ऋक्सामयज्ञः श्रु-
ती हि ओंकार १७ दोहा- मात पिता या जगत को मे ही हों करतार
ऋगजुसाम पवित्र हों और वेद ओंकार १७ ओंवी- मीच जगाचा मा-
ता पिता मी पवित्र ओंकार असें तत्वतां चहूं वेदांचा वक्ता तो मीच असें १७
अष्टांग- बापमी मायमी जग धरणारमी ज्ञेय तें शत्रू मी जाणीव गा १
अकार उकार तीसरा मकार अर्धमात्रा वर ओंकारमी २ ऋग्वेदमी यजु-

वेदमहाराज सामवेदतेजगायनमी ३ गतीपालकमीसाक्षीआग-
मनिगमीं तुकाक्षणेस्वामीपुटेबोले ४ ॥१७॥ ॥श्रीयदुकुतरिलकाः

श्लो०- गतिर्भक्तिप्रभुः साक्षीनिवासः शरणं स-
त्तत् प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययं १८

टी०स०- गतिपालकमीसाक्षी वासस्थानसखाप्रभू मीसृष्टिस्थि-
तिसंहार निधानबीजनित्यमी १८ आर्या- गतिमीजगपालक-
मी साक्षीआश्रयनिवासमीस्वामी उत्पत्तिस्थितिलयही निधानमी
मित्रबीजविश्वामी १८ दोहा- गतिनिवासभरतासरन साक्षिप्रभु
औरबंध प्रलयस्थाननिधानऔर बीजप्रभावप्रबंध १८ ओंवी-मी
गतीसाक्षीपोषक समस्तांस्थानएक अधिष्ठानरक्षक द्रव्यबीजहैं
जाणणों १८ अप्रंग- वासस्थानपार्थामीचपेंसर्वथा नहेच अ-
न्यथावचनहैं १ शरणागतामान्यसखामीसौजन्य इच्छिनीजघन्य
पडेचीना २ मीसृष्टिउत्पत्तिवादेमाझ्याहातीं मोडेसहजरीतींक्रोधा
चीये ३ विधिमीबीजमीसततनित्यमी तुकाक्षणेस्वामीकायबोले ४

श्लो०- तपस्यहमहंवर्षनिगृणहाम्युत्सृजामि च
अमृतंचैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जना ॥ १९ ॥

टी०स०- तपतोंवर्षतोंवृष्टी ओदितोमीचसोडितो मोक्षमीमृत्यु-
मीमीच जडचैतन्यअर्जना १९ आर्या- रविरूपेतपतोमी रस
आकर्षूनिवृष्टिओपितसें अमृतहिमीमृत्युहिमी धरितोमीस्थूल
सूक्ष्मरूपतसें १९ दोहा- तपतगहीअरुछोडतहों बरखामोहीज
न अमरतपतकारणकरण होंहीअर्जनमान १९ ओंवी- उत्प-
त्तिप्रलयस्थान मीचअसेंसर्वीचेंकारण मोक्षकालमीजाण सद-
सत्मीचअसें १९ अप्रंग- तपतोंतोतापवर्षतोनेवृष्टी ओदितो
मीसृष्टीसोडीतोमी १ मोक्षमीपांडवाभरणमाझेनीच जडहीगास
चमजसाठीं २ चैतन्यचंचलनिश्चलमाझेनी अर्जनासूंमानीगो
ष्टीखरी ३ तुकाक्षणेभाग्येंआधिलाहापार्थ देवपूर्णअर्थसांगेजया

श्लो०-त्रैविद्यामांसोमपाःपूतपापायज्ञैरिष्वा
स्वर्गतिप्रार्थयन्ते तेषु पुण्यमासाद्यस्वरेंद्रलोक-
मश्नन्ति दिव्यान् दिवि देवभोगान् २०

टी०-स०-इन्द्रादिरूपेण बहुधा यजुनी मातेचिहीवेदितिसोमपानी प-
वित्रतेन प्रार्थयन्ति इन्द्रलोकी निमग्न होती स्वरभोगपंकी २० आर्या-वै-
दिकसोमपअनघ स्वर्गतिश्छितियजो नियागातेन इन्द्रभवनित्या-
पुण्येन भोगितिते दिव्यदेवभोगातेन २० दोहा- जग्य करत पाप न द-
हत चाहत स्वर्ग को बास इन्द्रलोक लहि भोग वे दिव्य सुभोग बि-
लास २० ओंवी- ते ज्ञाते सोमपान करिती स्वर्गलोक पावा बया इच्छि-
ती तेषां पुण्येन इन्द्रलोकी पावती दिव्य देवभोग २० अप्रमंग- इन्द्रा-
दिकरूपेण यजुनी बहुधा केला पुण्य बांधा अक्षय त्वे १ मातेचपैवेदीतीं
ही सोमपानी मगते निदानीं घेती स्वरवा २ इन्द्रासना रूढ होती अमर
हृद घेती स्वरवा ड उर्वशीचा ३ दिवि चर फेरे घेती विमानांत तुका ह्यणे
पूत भविष्य केले ४॥२०॥

श्लो०-ते तं भुक्त्वा स्वर्गलोकं विशालं क्षीणो पुण्ये-
मर्त्यलोकं विशन्ति एवं त्रयीधर्ममनु प्रपन्ना गता
गतं कामकामालभन्ते ॥२१॥

टी०-स०-ते भोगुनी स्वर्गस्वरवासि अंतीं यामृत्युलोका परतो नित्येती
प्रपन्न जे ये रिति वेदधर्मी गतागती पावति कामकामी २१ आर्या-
स्वर्गाविहृदि न भोगुनि येती पुण्यक्षयीं क्षिती लाते एवं श्रुतिधर्मानें
सकाम पावति गतागत फळाते २१ दोहा- फिर आवत भूलोक मे छी-
न पुण्य जब होय आवागमन ज करत हे काम बंत य ह लोय २१॥७॥
ओंवी- ते स्वर्गीवास करिती क्षीण पुण्येन मृत्युलोका येती मायीक
धर्म आचरती कामी काम २१ अप्रमंग- ऐसे भोग भोगी जब बरी सु-
कृत सरल्या पतीत लोची होय १ हाक फोडी धर्म दूत महागजरे त-
ळींया लोतारे उच भासी २ पडे दंड शिरी ते ह्या अंतराळीं विमान डळम-
ळी अधोमुख ३ ते जे भरेन भ्रम पाहाती भूलोक ह्यणती पुण्य श्लोक-
ठांसळला ४ कौतुक करिती नेणती आपुले पाप जे कां केले छळीत-

से ५ असोहेनिपुणवैदिकांचीं कर्मे निरूपितों कर्मगतागती ६ पा-
वतीसरवयाऐसेकामकामी तुकाह्यणेआम्हीबरेअसो ७॥२१॥

श्लो०-अनन्याश्चिंतयंतोमांयेजनाःपर्युपासते
तेषांनित्याभियुक्तानांयोगक्षेमंवहाम्यहम् २२

टी० स०-अन्यराकूनिमातेंची चिंतितीभजतीजन जेनित्ययुक्त
त्यांचातो मीयोगक्षेमवाहतों २२ आर्या- चिंतुनिअनन्यमातेंसे
वितिजननित्ययुक्ततेजाण योगक्षेमतयांचा पार्थमीवाहतोंतुझी
आण २२ दोहा- जोअनन्यभगतीकरे मोहीमेंचितराख जोग
छेमतिनकेकरों निजजनकोंअभिलारव २२ ओंवी- अन्यरायीं
मननघालिती ममउपासनाजेकरिती त्यांचायोगक्षेमनिश्चिती क-
रणेंमजपडे २२ अप्रभंग- अनन्यत्यागेंमातेंभजेगर्भवंत व्यापा-
रानेणतएकध्यानें १ चिंतितीभजतीजनजेपार्थिवा अभियुक्त
सेवानित्यमार्गी २ त्यांचायोगक्षेमराहोआनंदांत वाहतोंमनांतचिं-
ताऐसी ३ मजचिंतानाहींआपलेतनूची काळजीभक्तांचीम्हणेतुका४

श्लो०-येऽप्यन्यदेवताभक्त्यायजंतेश्रद्धयान्वि-
ताः तेऽपिमामेवकौंतेययजंत्यविधिपूर्वकम् २३

टी० स०-अन्यभक्तहिजेदेवां अन्यांभजतिभक्तिनें माझीचपूजा
परिते होतेअविधिपूर्वक २३ आर्या- श्रद्धेनेंअन्ययज्जनि क-
रितीतेअन्यदेवतायजन तेहीमलाचभजती नेणुनियांविधिस
मात्रमूर्खजन २३ दोहा- औरदेवकेभगतजे सेवतश्रद्धावंत
विधिछोडेमोकोंभजत लहतनमेरोअंत २३ ओंवी- पूजन
अन्यदेवताठायीं तेहीमाझेचघडेपाहीं विधिपूर्वकसोई नाहीं
तयांचीकी २३ अप्रभंग- येरवींकोंतेयाअन्यब्रहीदेवा भावेंकरी
सेवाकोणीप्राणी १ अन्यभक्तिभजेअन्यउपासनें येतीभरंवसेनें
अमुच्याघरीं २ परंतुअविधीपूर्वकसंचय जेणेंयोगेंसयसर्वस्वा-
चा ३ तेसेंनकोवीरास्पृष्टमीसांगतो गुंतीनकरीतूंतुकाह्यणे. ४॥२३॥

श्लो०-अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभूरेव च
न तु मामभिजानंति तत्त्वेनातश्च्यवंति ते ॥ २४ ॥

टी० स०-मी स्वामि भोक्ता त्यासर्वो यज्ञांचाच पती तरीं कीं मातेनेण-
तीतत्वे जो ईशोपाधि बिंबमी २४ आर्या- मी सर्वयज्ञाचा भो-
क्ता प्रभु मजन जाणुनीतत्वे ह्यणुनीयांच्यवतीते कैसे भजतील ते
मलासत्वे २४ दोहा- सब जग्यन को भोगता और सब न को ईश
जे ममतत जानत न हीं डारत तिन के धीस २४ ओंवी- मी सर्वय-
ज्ञांचा भोक्ता स्वामी सर्वचा अधिष्ठानकर्ता तत्त्वननेण तीतत्त्वतां॥
मजन पावतांच्यवतील २४ अभाग- मीच स्वामी भोक्ता प्रभू आहु-
तीचा आणी कमंत्राचा असो कोणी १ अग्नी मम मुखें गोकुळीं गीच्छि-
ला यज्ञद्रव्य त्याला उसतीमी २ कीं मातेनेण ती पाहातीतत्त्व झाडा॥
तेथें तो उघडाईश मीच ३ उपाधिक बीज ते हीं मी अर्जुना ठावकें सज्ज-
नातुका ह्यणे ४ ॥ २४ ॥

श्लो०-यांति देवव्रता देवान् पितॄन् यांति पितॄव्रताः

भूतानि यांति भूते ज्या यांति मद्याजिनोऽपि माम् २५

टी० स०-देवांस देवता भक्त पितरांस पितृव्रत भूतं यजिते भूतां मा-
तें मद्रक्त पावती २५ आर्या- देवव्रती सारांतें पितृव्रती पावताति
पितरांतें भूतार्चक भूतांतें पावति मद्रक्त मजन इतरांतें २५ दोहा-
देव भगत देवनलहे पितृपुजे पितृधान भूतज जे भूत हिलहे मोपू-
जे भगवान् २५ ओंवी- देव पितृ आराधना करिती भूतें देवतांतें
भजती ज्यां भजे त्यां लोकां जाती मज भजती मज पावतीते २५ अ-
भाग- भजनाचीं फळें आसती बहुत आम्ही सांगो त्यांत मुख्य चार १
देव तो पासनी देवांस पावतो पदवी भोगी तो ऐश्वर्याची २ पितरां उद्दे-
शें आरूप पक्ष दर्श तेणें घ्यावे हर्ष पितृलोकीं ३ भूतांचें यजन साधन
श्मशानीं अंती तेच स्थानी अधिकारी ४ आतां माझी भक्ती मातेंच पा-
वेल आनंदें गार्डिल तुका जैसा ५

श्लो०-पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति

तदहं भक्त्य प्लुतमश्नामि प्रयत्नात्मनः ॥ २६ ॥

टी०स०-पत्रपुष्पफलपाणी जोजेंअर्पिलभक्तिनें तेंभक्षितोंजेंनिष्कामें भक्तीनेंमजअर्पिलें २६ आर्या- फलफूलदलजलेंही जो मातेंकरुनिभक्तिअर्पितसे भक्तीनेंआणियलें तेंमीअमृतचिह्णूनिवर्पितसें २६ दोहा- पानफूलफलनीरकों जोआर्चेकरीप्रीत ले-उदियोंहोंभगतकों करेप्रेमकेभीत २६ ओंवी- पत्रपुष्पफलउदक जेंमजदेतीभक्तिपूर्वक तेंमीअंगीकारींआइक भक्तिभावेकरूनि-यां २६ अप्रभंग- संकटतेनाहींवेष्णावापूजेचें स्वल्पहतवरीचेंवर्म सांगूं १ पत्रहोवृक्षाचेंतुलशीचेंबेलाचें फलहीफुकाचेंसांपडेजें॥२ वनफलभिल्लटिचेपरीअसो चवीनगवसोजयामाजी ३ नातरीपाण्याचेंसंकटपडेना होतोंमीहीवेनाभक्तीतापें ४ पक्षींपसरूनीमुखलाडेकोडे निष्कामआवडेहणेतुका ५॥२६॥श्रीकृष्णपरमात्मः

श्लो०-यत्करोषियदश्वासियज्जुहोषितुदासि-
यत् यत्तपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदपणं २७

टी०स०-करिसीजेंभक्षिसीजें जेंदेसीहोमिसीलजें तपहीकरिसीपा-र्था जेंतेंकरिमदर्पण २७ आर्या- जेंकरिशीजेंखाशी जेंहोमिषि तपशिआणिजेंदेशी तेंमजकरिअर्पणतूं हामीश्रीकृष्णतुजचिउ-पदेशीं २७ दोहा- जोकछकरतरुखातहै जोहोमतजोदेत अर्जुनजोतूंतपकरे मोहिदेतकारहेत २७ ओंवी- जेंकरणेंआणिभक्षणे जेंअग्नीसीहोमकरणें जेंतपींतपसाधणे तेंमजअर्पणकरीं अप्रभंग- तूंक्षणसीआम्हीभक्तिकैसीकीजे श्लोकार्थसांगिजेयाचला गी १ करिसीकर्महातेंमुखेंजेंभक्षीसी अद्यवादानेंदेसीयाचकांला २ होमिसियद्यपिराजसहयमेधीं नेमेंतपकषींआचरसी ३ पाथजें तेंकरींमदर्पणसर्व एकगेल्यागर्वतुकाहोतो ४॥२७॥श्रीकृष्णम्॥

श्लो०-शतशतशतफलैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः
संन्यासयोगयुक्तात्माविमुक्तोमामुपैष्यसि २८

टी०सम०-फळांबयांवाइरांहीं पासूनीसुटसीअसा यासंआसेंधु

कचित्त मुक्ततुंमजपावसी २८ आर्या- तेषेत्यजिसीपार्था शम्भा-
शम्भफलाख्यकर्मबंधमला संन्यासयोगयुक्तहि पावसिहोऊनिमुक्त
तुंअमला २८ दोहा- भलेबुरेजोकरमहै तिनतेछूरतमीत जगत
जोगसंन्यासकरी मोमिलहोनिहचीत २८ ओंवी- शम्भाशम्भफ-
ल कर्मसंबंधसुदेसकळ संन्यासयोगयुक्तहोऊनिकेवळ तुंमज
पावसी २८ अभंग- घेउनीसकृतह्मणसीदेसीकाय गोष्टीस-
खमायतेचरेक १ फलाबन्यावाईटाचातुंविभागी पासूनियांउगी
वृत्तीमुक्त २ असायासंन्यासेयुक्तचितेतवरा पावसीसत्वरामजमुक्त
३ तुकादासगुरुकिंकरपावन झालातेणेंजनउद्धरीलें ४॥२८॥७॥

श्लो०-समोऽहंसर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रि-
यः ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयिते तेषु चाप्यहं २९

टी०सम०-सममीसकळांभूतीं नहेषीमजनप्रिय परिजेभजती
प्रेमें मीत्यांतमजमाजिते २९ आर्या- मीसमसर्वभूतीं नप्रिय
नहेष्यहिमजरमाजी मजभजतीजेप्रेमें मीत्यामाजीहितेहिमज
माजी २९ दोहा- होंसबठोरसमानहों भैरेप्रीतनदोह मोकोंसेवे
भगतजो तिनमेंमेरोमोह २९ ओंवी- सर्वभूतांचेठायीं मीसमबु-
द्धीअसेंपाहीं मजवैरीमित्रद्रोही समचिअसे २९ अभंग- भूता-
कृतीभिन्न छंदयांचेभिन्न साधूसर्वाभिन्नएकमोहो १ द्वेषुनाउमरे
जेंप्रीयतेतैसें धरित्रीचेअसेशीळजेवीं २ बडीलधाकूटासदुरुनजाणे
ऐसीभमताजेणोंसाधीजेगा ३ माझेठायींतोचीत्याचेठायींमीची दर्पण
बिंबाचीतुकाकळा ४॥२९॥

श्लो०-अपि चेत्सदुराचारो भजते मामनन्यभाक्
साधुरेव समंतव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥

टी०स०-जरीअसेदुराचारी भजेमजनआणिकां तोतुंसाधूचिमाना-
वा कीत्याचादिव्यनिश्चय ३० आर्या- अफनिदुराचारीही म-
जलाहोउनिअनन्यजोभजतो साधुचितोमानावा निश्चयत्याचा

बरागमेमजतो ३० दोहा- दुराचारमोकोभजे करीअननकेभाय॥
ताकोंतुमसाधुगिनो वाभनिश्चयकेराय ३० ओंवी- असोदुष्टदु-
राचारी मातेभजेअनन्यभक्तीनेंजरी तरीतुवांतोसाधूचमानावाप-
री कीत्याचादिव्यनिश्चय ३० अप्रंग- जरीअसेदुराचारी बाल्हा
कोळीयाचेसरी १ भजेमजनआणिका शैवजेसाकींअंबका२तो
तोसाधूचमानावा जेथेदेवसांपडावा ३ तेथेनिश्चयविदेव तुकया
नेणेहव्यकव्य ४॥३०॥

श्लो०- क्षिप्रंभवतिधर्मात्माशाश्वच्छांतिनिग-
च्छति कैंतेयप्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यति३१

टी०स०- तोहोतोशीघ्रधर्मात्मा पावेतोशांतिशाश्वति पार्थमिद्वक्त
नासेना हेजगीपेंजघालितुं ३१ आर्या- सत्वरहोतोसुकृती पा-
वेस्थिरशांतिनमितिजाज्ञाते मद्भक्तांनाशनसे करिकोंतेयाअशाप्र-
तिज्ञाते ३१ दोहा- शीघ्रहोयधर्मात्मा शांतलहेबहुभाय अर्जन
निहचयजानतुं नहिमोभगननसाय ३१ ओंवी- तेनत्कालधर्मी
होउन निरंतरशांतीतेअसतोपावून माझियांभक्तासीजाण नाशना-
हीअर्जना ३१ अप्रंग- तोगाहोतोशीघ्रगती धर्मात्माहेजाणस्थि-
ती १ शांतीशाश्वतपावतो कींमारुतीमजभासतो २ पार्थानासेना
मद्भक्त ध्रुवतेवाराहेस्वस्थ ३ पेंजघालींतुंहेजगीं तुकालीनपांडूरगीं

श्लोक- मां हि पार्थव्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयो-
नयः स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेऽपि चांतिपरंगतिं३२

टी०स०- चांडाळादिकजातीनें पापीतेहिमहागति पावतीभजतांमा-
ते स्त्रियोवैश्यहिशूद्रही ३२ आर्या- माझाआश्रयकरुती जेको-
णीपापयोनिच्यादेहीं स्त्रीशूद्रवैश्यतेसे जातीपरमगतिपडुनिसं-
देहीं ३२ दोहा- अर्जनसेवनमोहिजो पापनजोनहुहोय स्त्रि-
याशूद्रऔरवैसपुनि लहेपरमगतिसोय ३२ ओंवी- स्त्रीवैश्य
शूद्रआदिकरून पापयोनीअसून माझीभक्तिकेलियान तयांसी

जाणपरमगती ३२ अप्रमंग- चांडाळादिकजातीनें आश्रयध्यावा संगतीनें १ पापीतेहीमहागतीनें येथेंगर्जतीपुराणें २ मातेंपाव तीभजणां येथेंनोहेद्वैतवार्ता ३ स्थियावैश्यभूद्रही तुकाह्यणेपारनाहीं

श्लो०-किंपुनब्राह्मणाःपुण्याभक्ताराजर्षयस्त-
था अनित्यमस्वरलोकमिमंप्राप्यभजस्वमां३३

टी०स०-पुण्यब्राह्मणराजर्षी यांचेंनवलकायसें यादुःखासृत्कलो-
कींतूं राजर्षीभजगामज ३३ आर्या- मगतोभक्तब्राह्मण राज-
र्षीपुण्यपावतीलनिका मजतूंभजहापावुनि नेश्वरनरलोकधोरदुः-
खनिका ३३ दोहा- द्विजपुनीतअरुभक्तवर राजऋषीस्वरवभाय
स्वरअनित्ययालोककों मोकोंभजचितचाय ३३ ओंवी- यापरी
द्विजभक्तपुण्यवंत राजर्षीपावतीसमस्त अनित्यस्वरलोकपावु-
नीत्वरित मजभजेतूं ३३ अप्रमंग- पुण्यब्राह्मणराजर्षी गाधिजा-
मदग्न्यऋषी १ त्याचेंकायसेंनवल आहेमोक्षचवरडोल २ अनित्य
दुःखसृत्कलोकीं फळहेंचगाअवलोकों ३ मातेंपार्थिवाभजावें ॥
तुकयाऐसेंउद्धरावें ४॥३३॥

श्लो०-मत्प्रपन्नमवमद्वक्तोमद्याजीमानमस्कुरु
मामेवैष्यसि युक्त्वेवमात्मानमत्परायणः॥३४

टी०स०-मद्रूपींमनमद्वक्त माझेयजनवंदन मदाश्रितअसेंचित
योजितांमजपावसी ३४ आर्या- मद्रूपींमनठेवीं मद्वक्तीकीरि
मलानमीयजरे यापरिमनासियोज्जनि मदाश्रयेंपावशीमला
गजरे ३४ दोहा- मोकोंभजेनिचिंतव्हे मोहीमोमनराख येहुजु-
गतकरिमोहिमिले ह्योमनसोअभिलारव ३४ ओंवी- माझेठ-
र्यांअंतःकरण भक्तिरूपमजअर्पण मजउद्देशेंयोगकरून योजि-
तांमजपावसी ३४ अप्रमंग- आतांप्रसंगांतींगोष्ट तुसींएकबो-
लूंस्पष्ट १ मनज्याचेंमाझ्यारूपीं भक्तिमाझ्याजैशागोपी २ माझेय-
जनवंदन राधाप्रियनंदसून ३ मदाश्रितचित्तअसें मजपावेतुका

कैसें ४ ॥३४॥ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन
संवादे राजविद्याराजगुह्ययोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥९॥ श्रीकृष्णार्पणं

वामन.

इति टीकासमश्लोकी अध्यायानवमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्त्ता जो वामनमनोरथी १

अभंग.

ऐसामद्याजीचा अर्थ नवमीं ऐके भला पार्थ १ प्रसंगसंपलायेथुनी
भावजाणावासज्जनीं २ राजविद्याराजगुह्य योगवर्णिलासे पाहे
३ श्रवणपठणें संवाय तुकास्यणेलया जाय ४ ॥ श्रीकृष्णार्पणं भक्तु
इति गीतार्थबोधिन्यां श्रीमद्भगवद्गीता टीकायां नवमोऽध्यायः समाप्तः

दशमाध्यायप्रारंभः

वामनकृत.

विभूतिससमाध्यायीं बोलिला दशमांतया त्याचा बोलेल विस्तार की-
तां प्रश्न अर्जुन १ आरंभीं निजभक्तीची अन्यभक्तीपरीसजी उत्कर्ष-
पूर्व अध्यायीं बोलिला तो विवर्णितो ॥२॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लोक- भूय एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः ॥

यत्नेहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया ॥१॥

टी० स०- पुन्हा आईकहामाझा बोल उत्तम जो तुझ्या हितार्थ बोलतो
कींतूं श्रवणें प्रीति पावसी १ आर्या- पुनरपि हि महाबाहो कथि-
तां मी परमवचन बापरिस तुज मी हित गुजवदतों तूं परमप्रिय मला
हि बापरिस १ दोहा- फेर बात तो सोंकहत सन अर्जुन चितलाय
हों प्रसन्न तो सोंकहत तेरे हित के भाय १ ओंवी- कृष्ण हाणे हे-
अर्जुन ऐक्याक्षें परमवचन तूं सरवा हाणून हितोपदेशितों तुझि-
या हितालागीं १ अभंग- अहो ऐका विहज्जना संतचतुरसज्जना १
माझी दुर्बलाची मती मानकरा ठेवनी प्रीती २ जेणें रंजेतु मचे चित न-

सेसाहित्याचाहात ३ बहूपंडितांपुढारी लाजेअर्षिकाबैरवरी ४ आ-
तांलागलेजेकासे नयेसांडूत्याप्रकाशें ५ बाळमित्ररंकगोष्टी देवेऐकि-
ल्यागोमष्टी ६ येथेबाटेशालजोडी तेथेकेतुलीघोंगडी ७ तुमचेकेंणे
कापूराचें मासेंतेणेंकापुसाचें ८ जेथेंखवळलेरणशूर त्यांतगार
यांचाबडिचार ९ परीईश्वराकरितां मजसांपडलीगीता १० तिच्यासं-
गेंअंगीकार केलातरीद्यावाधार ११ आतांदेवाचाहीदेव बोलेदशाणीं
वासुदेव १२ किंकरीटीपुन्हाऐक बोलमाझाहारसीक १३ तुझ्याहि-
तालागीं वदे नात्यामीसेंअंतरिनादे १४ हितज्ञयाचेंजाणीव प्रीती
मानिसीस्वभाव १५ तुकाह्मणेभावाधिंया देवबोललाकोंतेया १६१

श्लो०- नमेविदुःस्तरगणाः प्रभवन्नमहर्षयः ॥

अहमादिर्हिदेवानां महर्षीणांच सर्वशः ॥ २ ॥

टी० स०- महर्षीदेवहीमाझ्या प्रादुर्भावासनेणती कींमीमहर्षीदे-
वांचा सर्वांचाआदिकारण २ आर्या- स्तरगणआणिमहर्षी नेण-
तिमाझाकुणीचसंभवतो मीआदिचराचरांचा मजपासुनिहोयस-
र्वसंभवतो २ दोहा- देवरुखीजानेनही मोउतपतरेमीत देवरुखी-
नकेआदिहो नितहिरहनपुनीत २ ओंवी- माझीउत्पत्तीनेणतीस्तर-
वर आणिऋषीहीसमग्र हेनेणतीयाचेंउत्तर यांचीउत्पत्तीमज-
पासुनी २ अभाग- पार्थदेवइंद्रादिक अथवाऋषींचेनायक १ आ-
मचाप्रादुर्भावयातें नसमजलानिगममते २ कींमीदेवांमहर्षींचा आ-
दिकारणसर्वांचा ३ तुकाह्मणेबीजास्तव झालातरुनेणेंदेव ४ ॥२॥

श्लो०- योमामजमनादिंचवेत्तिलोकमहेश्वरं

असंमूढः समर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३ ॥

टी० स०- जाणेअजअनादितें मुख्यासर्वेश्वरामला सज्जतोचिम-
नुष्यांत बंधापासूनिसूटतो ३ आर्या- जोमीलोकमहेश्वर अना-
दिजोमींअसेंमजसमजला तोनिष्ठापशिरोमणि तोचिअसंमूढजा-
णतामजला ३ दोहा- अजअनादिजगदीसमुनी मोकोंलखतजु

कोय सबमेंग्यानीवहिबडो पापनिडारतधोय ३ ओंवी- मज्ज
अनादित्वेंमाते जाणेमजसर्वेश्वराते तोचिसुखमनुष्याते बंधापा-
सूनिपांसुटे ३ अप्रंग- सुखत्यासआसीहणूं माझेमीहात्य
तागेवर्णू १ अजअनादित्वेंईश मुख्यसर्वाजोसर्वेश २ मनुष्यांत
बंधांतुनी तोसरलातूहेमानी ३ तोंडदेखलीचगोष्ट नहेतुकयानेदु
कष्ट ४॥३॥

श्लो०- बुद्धिज्ञानमसंमोहः क्षमासत्यंदमःशमः

सुखदुःखंभावोभावोभयंचाभयमैवच॥४॥

टी०स०- बुद्धिज्ञानक्षमासत्य शांतिइंद्रियनिग्रह मोहनाशसुखदुःखें
जन्ममृत्युभयाभय ४ आर्या- ज्ञानअसंमोहसख्या शमदमपा-
थतिशीचजाणमती सुखदुःखभयाभयही अप्रावसत्यक्षमाहि
उत्तमती ४ दोहा- बुद्धिग्यानयमदमछमा अव्याकुलनाहोय सु-
खदुःखभावअभावयह औरअभेदजहोय ४ ओंवी- बुद्धिज्ञा-
नमोहनाही क्षमासत्यदमशमही सुखदुःखउत्पत्तिनाशनाहीं भू-
तांचेभावहेएथक ४ अप्रंग- आतांसत्पुरुषकैसा जगींमान्य
सांगूंतैसा १ बुद्धिज्ञानक्षमासत्य निजशांतीचीआगत्य २ करीइंद्रि-
यनिग्रहो चंद्रकळेग्रासुनिराहो ३ मोहनाशसुखदुःखें जन्ममृत्यु
भयेंहरिखें ४ तुकाकरितोबिनंती हृष्टासांगेकमळापती॥५॥४॥

श्लो०- अहिंसासमतातुष्टिस्तपोदानंयशोऽय-

शः सर्वंतिभावाभूतानांमत्तएवएथग्विधाः ५

टी०स०- तपदानदयासाम्य दृष्टिकीर्तिअकीर्तिही होतीमजविषा-
सूनी भूतांचेभावहेएथक ५ आर्या- संतोषदानसमता यशअ-
पयशतपतशीअहिंसारे भूतांचेबहुविधहे मजपासुनिहोतिता-
वहेसारे ५ दोहा- संतोखअहिंसादानतप समअपेसजोजान
जीवनकोंसबभावयह मोतेंहोततआन ५ ओंवी- अहिंसास-
मतासंतोष तपदानयशअपयश सर्वभावउपजतीजीवांस तेवे-
गळेमजपासुनी ५ अप्रंग- तपदानदयासाम्य तुष्टिकीर्ती अ-

कीर्तिगम्य १ होतीमजचीपासूनी ऋतुजैसेनपस्थानीं २ भूतांचे
हीसद्यकृपाव लहरीप्रतिसिंधुगव ३ तैसेंखेळणेंययाचें अंतीं-
आमुच्यातुकयाचें ४ ॥५॥

श्लो०-महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वारोमनवस्तथा
मद्भावामानसाज्जातायेषांलोकइमाःप्रजाः६॥

टी०स०-सप्तऋषीमनूचौघे सनकादिकमानस पूर्वींमिदृक्तहेझाले
लोकींयाज्यांचियाप्रजा ६ आर्या-सप्तर्षिचारपूर्वज मनुहेमानस
सप्तप्रमद्भाव झालेलोकींत्यांच्या प्रजाहिज्यांचामहानृहिअनुभाव
दोहा-सप्तऋषीचारोमनू मोमनतेज्जउदेत सबलोकनमेहेंभरो
होइनहीकोगोत ६ ओंवी-ऋषीआणिचारोमनू हेसर्वमजपासू-
न सृष्टिसालीत्यांपासून झणूनहेलोकमाझीप्रजा ६ अभाग-कौ-
शिकभारद्वाजादिक सप्तऋषीवैकर्णिक चौघेमनूमिळूनीएक अक-
राझालेसंख्येनें १ सनकसनंदनद्यौर बुधसूर्यसनत्कुमार मानस
पुत्रहेसाचार पैधात्याचेवोळखें २ पूर्वींझालेहेमक्त्य त्यागसर्वा-
चाविरक्त परीपाहानांज्यांचीशक्त प्रजात्यांच्यालोकींया ३ तुकाह्य-
णेआणिकएक श्लोकब्रह्मांडनायक बोलेलतोपुण्यश्लोक साव-
धानऐकीजे ४॥६॥

श्लोक-एतांविभूतियोगंचममयोवेत्तितत्त्वतः

सोऽधिकंपेनयोगेनयुज्यतेनात्रसंशयः ॥७॥

टी०स०-जोहीविभूतिहायोग माझाजाणेलतत्त्वतां वोमातेअच-
ळेंयोगें योजेएथेनसंशय ७ आर्या-माझेविभूतिलाही जाणे
योगासितत्त्वतांयोगी किमपिहिसंदेहनसे अतिहृदयोगासिहो-
यसंयोगी ७ दोहा-मेरोजोगविभूतिकीं तत्त्वग्यानजोलेत नि-
श्चलजोगहिसोलहत रहतज्याहीहेत ७ ओंवी-ऐसामज-
पासूनिविस्तार मजजोजाणेनर तोहृदयोगपावेनिर्धार येथेंना-
हींसंशयो ७ अभाग-एवंविभूतियोगांस कींमींआत्मायास-
र्वसि व्यापुनिवेगव्यापणास जोजाणेलजाणता १ तोचकोणे-

एकेवेळे येउनियांस्वरूपींमिळे हेंहीनकोल्हदयशाळे एकमुद्रा
तथाची २ ह्मणउनीअचलाअन्वये मातेंयोजनीसंराय तुकयाची
रूपाहोय तोशकऐसाअनुभवो ३ ॥७॥

श्लो०-अहंसर्वस्यप्रभवोमत्तःसर्वप्रवर्तते ॥

इतिमत्वाभजंतेमांबुधाभावसमन्विताः ॥८॥

टी०स०-मीउद्भवसमस्तांचा मजपासूनिसर्वही ऐसेंजाणूनिभ-
जतो अभिज्ञमजभक्तिनें ८ आर्या- उद्भवमीसर्वांचा प्रवर्तते
मजहिपासूनीसारे हेंजाणूनिमजभजतो बुधतेहोतीनलिसं-
सारे ८ दोहा- हेंहीईश्वरजगतकों मोहितेंसबहोय ग्यानवंत
यहजानिकें मोहीसेवतजोय ८ ओंवी- मीसर्वांसीउत्पत्तिस्था-
न प्रवृत्तीसर्वमजपासून ऐसेंजाणूनिमजभाक्षेंकरितीभजन ज्ञा-
नीभावयुक्तहोऊनियां ८ अप्रसंग- नाहींमजवीणकांहीं उदकावी-
णरसनाहीं बरेंचिचारुनियांपाही मीउद्भवसर्वांचा १ मजपासूनी
सर्वही पारभूताचळामही शेषकेलाकूर्मतोही आहेवराहआधारे
२ त्यासहीधर्ममूळलिंग स्तंभत्याचाआहेसंग पुढेंनसूचेजग म्हण-
तीआधारअच्युत ३ ऐसेंजाणूनिभजतो अभिज्ञाचीअतिप्रीती तु-
काविनचितांचितीं संशयउडेपरिवारे ४ ॥८॥ श्रीमद्रुकमिणीपतये०

श्लो०-मच्चित्तामद्गतप्राणाबोधयंतःपरस्परं

कथयंतश्चमानित्यंतुष्यंतिचरमंतिच ॥९॥७॥

टी०स०-माझ्याठायींप्राणचित्त बोधितीजेपरस्परें वर्णितोसर्व-
दाभाते संतोषेंगातिनाचतो ९ आर्या- वर्णितिसंततमाते परस्पर-
रेंबोधितीसुधीरमती मजवरिचितप्राणाहि ठेवितिसंतोषतीसुधी-
रमती ९ दोहा- प्राणचितमेमोहिधरे बुद्धिपरस्परदेत मेरोचरित
सुकहिनित मानतोखसुखलेत ९ ओंवी- माझेठायींचिततेउनी ॥
माझीगाथाकरूली राहेसंतोषीहोउनी गातनाचत ९ अप्रसंग- स-
र्वसाधनाच्याकळा प्राणचित्तहेचपळा स्थिराबल्याएकपळां ममउणें

तेकाय १ यासमाझाबोधदावी बळेतरीयुक्तवरवी नातरीआस्थासो-
डावी सखेंध्यावीमन्नामें २ मगमीकाळचीकाळाचा घासकरीनख-
ळांचा परीआत्मिकस्थळाचा नेदीपडोअंतर ३ मगवर्णितीसर्वदा गा-
तीमन्नाभसंपदा कोणीनाचेसंवादा ऐकोनीतुकयाच्या ४॥९॥श्रीशं

श्लो०- तेषांसततयुक्तानां भजनांप्रीतिपूर्वकं
ददामिबुद्धियोगंतयेनमामुपयांतिते ॥१०॥

टी०स०- तयांऐशांसदायुक्ता भजनांप्रीतिपूर्वक देतोतोमीबुद्धियो
गज्याणेंतेमजपावती १० आर्या- तेनित्ययुक्तमाते प्रीतीनेंभ-
जतित्यांसकामाते तोबुद्धियोगदेतो पावतिजेणेंधनंजयाभाते॥१०॥
दोहा- सेवतमोकोजेसदा भगतीजोगकेभाय भलीबुद्धिवेलहत
है रहतजमोमेआय १० ओंवी- ऐसेनिरंतरभक्तियुक्त तेप्रीती
करूनीमजभजतीअत्यंत तयांसीयोगज्ञानदेईनबहुत जेणेंतेमज
पावती १० अप्रंग- तयांऐसासदायुक्त जेवींकोरवींदेवव्रत प्रपंची
असूनीविरक्त श्रेष्ठमाथावंदिती १ प्रीतीपूर्वकभजनासी केल्यास-
णसीकायदेसी तरीबुद्धियोगाकैसी बुद्धिकरितोहेंनबल २ मज
जेणेंकांपावती ऐसीअचळकरितीमती तुकयाअंगीप्रळयगती ला-
गेनाचसर्वथा ३॥१०॥

श्लोक- तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजंतमः॥

नाशायाम्यात्मभावस्थोज्ञानदीपेनभास्वता११

टी०सम०- ज्ञानदीपेंहूपेनेंमी याचेंचीतम नाशितो अज्ञानेंजेजड-
भ्रांतीं ज्ञानाकेंतीसनाशितो ११ आर्या- मोहदयस्थतयांच्या क-
रुणेनेंज्ञानदीपलावूनी देतोआत्मस्वरवाते अज्ञानातेलयासिनेउत्ती
११ दोहा- तमअग्यानसुदूरिकरी दयावंतवेहोत होंकरितिनकेही-
यमें ग्यानदीपउद्योत ११ ओंवी- तयांउपजलियाअज्ञानअंधकार
त्यावरीमीकृपाकरींकरुणाकर ज्ञानदीपहासोज्ज्वलनिरंतर अज्ञान
नाशीतयांचें ११ अप्रंग- योगहूपेचास्वडतर नासततमाचाअंधार
ज्ञानदिवाशस्वुआकार सखेंहातीवागवीं १ जेंअज्ञानजडहाड भ्रांति

लावीतेंकवाड मगनदिसेमहागाढ मध्यरात्रीअभावासीं २ मगज्ञाना-
र्कझळकतां तमापळवीदिगंता तेंगासौरव्याचाभागता तुकाझालाहोना-
कीं ॥३॥११॥

अर्जुनरुवाच.

श्लो०-परंब्रह्मपरंधामपवित्रंपरमंभवान् ॥ पु-
रुषंशाश्वतंदिव्यमादिदेवमजंविभक्तम् ॥१२॥

टी०स०-परब्रह्मअधिष्ठान तूंतेअत्यंतपावन आत्माशाश्वतजोदिव्य
आदिदेवअजप्रभु १२ आर्या- तूंत्तिपरब्रह्मविभू पुरुषपरंधाम
दिव्यशाश्वततूं अजआदीअव्ययतूं परमपवित्रहिजगत्यटींतूं १२
दोहा- तुमपवित्रपरब्रह्म परमानंदकोधाम अविनाशीअजपुरु-
खहो आदिदेवतानाम १२ ओंवी- अर्जुनह्मणेअगापरब्रह्मा प-
वित्रतूंपरंधामा सत्यपुरुषशाश्वतनामा आदिदेवतूंनित्यप्रभू १२
अभंग- अर्जुनबोलेविनयेभावे कांहीवाक्यआईकावे एकअप
राधस्वभावे आमुचाआत्मावारतो १ तोचीबोलूनदाखवूं राखोंका-
यसाआपाउ जेणेंघेतलासेजीउ तोकाळज्वरटाळावा २ परब्रह्मअ-
धिष्ठान तुझेअत्यंतपावन आत्माशाश्वतनिधान आलेंयेथेंकळूनी
३ आदिदेहींदिव्यमूर्ति अजप्रभुवराकीर्ति मातेंसमजलीधृति तु-
कयावेंश्यासारखी ४ ॥१२॥

श्लोक-आहुस्त्वाभृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारदस्तथा

असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैवब्रवीषिमे ॥१३॥

टी०स०-येरितीह्मणतीतूतें ऋषिदेवर्षिनारद देवलव्यासअसित
स्वयेंहीसांगसीमज १३ आर्या- यापरिसांगसितूंही वदतिसक-
ळऋषिहितूजदिव्यास देवऋषीनारदतो देवलअसितहितसामुनी
व्यास १३ दोहा- सबरुखियेहबिधिकहत नारददेवलजान व्या-
सअसिततुमहीकहे तातेंसाचोमान १३ ओंवी- हेंमजसांगितलें
ऋषीश्वरींसर्व देवर्षिनारदादिकदेव असितदेवलव्यासादिकदेव तें-
चस्वयेंतूंसांगसी १३ अभंग- यारितीह्मणतीतूतें घेउनीश्रुतीचीं
संमते ऋषीरजर्षिसहितें नारदादिदेवऋषी १ देवलव्यासअसित

स्वयेयेउनीसांगत उमजलेंजयाहीत संजयाऐसेंआमुचें १ परीका-
ळसर्पडसे तनूव्यापिलीसारांशें नयेसमजउद्देशें आतांतुकागहिवरे ३

श्लो०-सर्वमेतदृतंमन्येयन्मांवदसिकेशव ॥

नहितेभगवन्व्यक्तिंविदुर्देवानदानवाः॥१४॥

टी०स०- हेंसर्वसत्यवारेजें केशवामजसांगसी भगवंतातुझीव्य-
क्ती नेणतीदेवदानव १४ आर्या- जेंवदसिकेशवामज तेंमीअ-
वघेंहिमानितोंसाच व्यक्तिस्तरास्तरतुझी नेणतिभगवंतअससिऐ-
साच १४ दोहा- जोकच्छुतुममोसोंकत्यो मानतहोंसतभाय दा-
नवदेवनजानही तुमहिप्रगटकेदाय १४ ओंवी- सर्वहीतुवांस-
जसांगितलें तितुकेंमजसाचिमानवले भगवंताज्ञानउपजले दे-
वादानवानकळेकीं १४ अभंग- हेंअजीचवारेसत्य पहिलीना-
धरूंअगत्य गाणेंऐकोंउपांगीत नादींजीवठेउनी १ तुझावरीभा-
वकैसा जीवलगूस्तदुजैसा आजउमटलादसा परब्रह्मातवमुखें
२ हेभगवन्तुझीव्यक्ती दैत्यदानवनेणती तेथेंआमुचापाडकीती तु-
कातरीमनुष्य ३॥१४॥

श्लो०-स्वयमेवात्मनात्मानंवेत्यत्वंपुरुषोत्तम

भूतभावनभूतेशदेवदेवजगत्पते १५॥श्रीशं

टी०स०- प्रकाशेंस्वस्वरूपातूं जाणसीपुरुषोत्तमा भूतपाळकभूते-
शा देवदेवाजगत्पती १५ आर्या- आपणचिआपणातूं जाणसि-
बापास्वयेस्तराधीशा भूतोद्भवकरदेवा भूतेशादेवदेवजगदीशा
१५ दोहा- आपनकोंआपनलखो तुमपुरुषोत्तमदेव जानतउ-
पजावतरहत पालतदेवनदेव १५ ओंवी- तूंआपआपणातेंआ-
त्मा जाणसीतूंपुरुषोत्तमा भूतभावनहेमहिमा देवाधिदेवाआ-
हेतुझी १५ अभंग- स्वप्रकाशाचेंरूप अंगेंहोसीस्वयंरूप सर्व
जाणतयांचाभूप पुरुषोत्तमपुरुषीं १ भूतपाळकभूतेशा देवदे-
वजगपरेशा आमुचीपुरविजेआशा हेचइच्छातवमनीं २ वस्तुदेव
बंदिस्तव निवटिलादैत्यराव मजवारेवासुदेव झालामजकरीतां

३ मोहबंदीपडिलोंहोतों तवरूपेंमुक्तझालोतो तुकावरदेंतरलातो
गुरुदासहेवाणूं ४ ॥१५॥

श्लो०- वस्तुमहस्यशेषेणदिव्यात्माविभूत-
यः याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वव्याप्यति-
ष्ठसि ॥१६॥

टी० स०- विभूतीज्यातुझ्यादिव्या अशेषेंसांगत्यामला हेलोकज्या-
विभूतीनें व्यापूनिअसतोसितूं १६ आर्या- दिव्यविभूतीअपुला
सांगाव्यामजहित्याविभूतीनीं यदुकुळचकोरचंद्रा व्यापिसिहेलो-
कतूंविभूतीनीं १६ दोहा- निजविभूतिमोसोंकहो प्रफुजीचित-
केचाय जोविभूतीश्रीरुणाजू रहीजगतमेलाय १६ ओंवी- स-
मस्तदिव्यतुझियाविभूति तूंसांगगामजप्रती जिहींविभूतींश्रीप-
ती त्रिभुवनव्यापूनिआहेसी १६ अप्रभंग- तुझ्याविभूतीज्यादिव्य
ह्मणताती पांगलीसकीर्तीमहीसुधीं १अशेषआद्यबीमातेनिरूपा-
बी यशतूंगोंसावीसंपादीहे २ विभूतिनेंलोकव्यापूनीहेदेख अस-
तोसीव्यापकसदोदित ३ तुक्याआनंदसांगतांसंवाद कींप्राप्तीवर
दतोहीसरवी ४ ॥१६॥

श्लो०- कथंविद्यामहंयोगिंस्त्वांसदापरिचिंत-
यन् केषुकेषुचभावेषुचिंत्योऽसिभगवन्मया १७

टी० स०- योगेश्वराकसेंतूतें जाणूनीचिंतितोंसदा आहेसीचिंतना
योग्य तूंरूपींकोणकोणत्या १७ आर्या- चिंतुनितुजलाकेंसेंजा-
णावेंम्यांमनांतयदुवंशा कोण्याकोण्याभावीं चिंतूंकेंसानुस्यावि-
शिष्टांशा १७ दोहा- ध्यानतुमारोकरतप्रफु कैसेंजानोतोही को-
नपदारथमेंलखो सोसमजावोमोहि १७ ओंवी- योगेश्वरा
तुझेचिंतनकरितां तुजकेंशियारीतींजाणणेंअनंता तुझेध्यानको-
णेंस्थळींआतां तेंभगवंतासांगेंमज १७ अप्रभंग- कैसेंयोगेश्व-
रातुतेंयाअंतरा चिंतुनीसंसाराभुक्तहोणें १ सदाचीचिंतीतोंतुज
ठावाआहेतो आहेसीसांगतूंकोण्यारूपें २ योग्ययाचिंतनींजेणेंमो-
क्षदानी तेंस्थूलध्यानींप्रगटींदेवा ३ शोषासीनकळेतुकीअंगम्य

लीले अंशुरणीवळेयाचलाजा ४॥१७॥

श्लो०- विस्तरेणात्मनोयोगंविभूतिंचजनार्दन

भूयःकथयतृप्तिर्हिशृण्वतोनास्तिमेऽमृतम् १८

टी०स०- विस्तारेंआपुलायोग विभूतिहिजनार्दना मागुतीसांगमीत-
स नहेयाश्रवणामृते १८ आर्या- आपुलिपुन्हासविस्तर विभू-
तिआणियोगसांगबहुधातो तुझियावचनसुधेच्या श्रवणेंमाझा-
हिजीवबहुधातो १८ दोहा- ज्याविभूतीअपनीकही चहजूमोसोंदे-
व मोकोंतुपतिनहोतहै सुनतअभीरसभेव १८ ओंवी- तुझ्यावि-
भूतीआत्मयोगविस्तारेंकरून वेळोवेळाऐकतांहोयअमृतपान हेंम-
जप्रसन्नहोऊन सांगस्वामीजनार्दना १८ अप्रभंग- विस्तारेंआपुला-
योगहासंचित्ता झणसीनाहींदिलाकोणापुढें १ परीमीअनन्यजाण-
नीअमान्य केल्याहेंजघन्यबाधीतुज २ जनार्दनाविभूतीबदाव्यामागुती
कांजेनहेतुसीश्रवणामृते ३ अमृतअमरकरीगणतीवर तुझीअगो-
चररूपासुधा ४ आतांअर्जुनाचीआशंकाजीवींची फेडीतीकृष्णाचीपू-
र्णदया ५ तोचीशब्दऐकासावधकरीतुका व्यापारलढीकासोडाक्षणे ६१८

श्रीभगवानुवाच

श्लो०- हंततेकथयिष्यामिदिव्यात्मात्मविभूत-

यः प्राधान्यतःकुरुश्रेष्ठनास्त्यंतोविस्तरस्यमे १९

टी०स०- हर्षेंकृष्णक्षणेदिव्या विभूतीआपुल्यातुतें सांगेनपरिमुख्य-
तें अंतज्याविस्तरानसे १९ आर्या- त्यामुख्यआपुल्याही दिव्यवि-
भूतीदयाअकूपार मीसंक्षेपेंकथितों विस्तारामाझियानसेणार ॥१९
दोहा- अर्जुनतोसोंहोंकहत निजविभूतविस्तार मुख्यजितेंतोहीक-
हों हिऐकेदीननहार १९ ओंवी- कृष्णक्षणेअर्जुनाप्रतो माझ्यादि-
व्यविभूतीबहुतअसती त्यांमाजीसांगेनश्रेष्ठतुजप्रती येरापाहतां
अंतनसे १९ अप्रभंग- हर्षेंकृष्णक्षणेदिव्यात्माजाणणें विभूतीस-
मनेंप्रकाशीतों १ तूतेंयाआपुल्याऐशासांगीतल्या होतीसरेकील्याना-
हींऐशा २ प्रत्यक्षपहासीसाक्षात्कारघेसी परीनसेत्यांसीआदीअंत ३

सांगेनमुख्यत्वेपरिसेनिजसत्वे तुकयाधन्यत्वेनांवाजूनीं ॥४॥१९॥श्रीषां

श्लो०- अहमात्मागुडाकेशसर्वभूताशयस्थितः
अहमादिश्वमध्यंचभूतानामंतएवच ॥२०॥श्रीषां

टी०स०- विष्णुमीमुख्यमीआत्मा सर्वान्याआशयींस्फुरें जडाचाआदिम-
ध्यांत घटालामृत्तिकाजशी २० आर्या- सकळाभूतांच्यामी त्दयींआ-
त्माअसेंगुडाकेशा मीआदिमध्यअंतहि भूतांचाजाणमजल्हपीकेशा २०
दोहा- मैसबजीवनकेहिचे मांहीआतमजान आदिअंतओमध्यही मो-
हीसबमेंमान २० ओंवी- पार्थांगाअवधारीं मीआत्मासर्वभूतांच्या
शरीरीं मीआदिमध्यनिर्धारीं मीचअंतसर्वभूतांचा २० अप्रमंग-वि-
ष्णुमीमुख्यमीआत्मानरस्वामी नीळीमातेव्योमीव्यापेजेसी १ सर्वान्या
आशयींस्फुरेसर्वान्यां रित्कपणनाहींअणुभर २ आदिजोजडाच्याम-
ध्यांतयुक्तीच्या वैष्णवशक्तीच्याआधारेत्या ३ घटालामृत्तिकाजेवीच्या-
पीऐका तैसाआत्मातुकारकवीध ४ ॥२०॥

श्लो०- आदित्यानामहंविष्णुज्योतिषारविरंशमा-
न मरीचिर्मरुतामस्मिनक्षत्राणामहंशशी ॥२१॥

टी०स०- विष्णूअदितिपुत्रांत दृश्यज्योतींतसूर्यमी मरीचिनाममरु-
तीं नक्षत्रांमाजिचंद्रमी २१ आर्या- अदितिसुतींमीविष्णू पार्था
ज्योतिर्गणांतमीचरवी मरुतांमाजिमरीची क्षगणामाजीशशीतनू
बरवी २१ दोहा- अदितनमोमैविष्णुहों जोतिनमेरबिदेव बायन
माझमरीचिहों तारनमेंससिदेव २१ ओंवी- अदितिपुत्रांतमीविष्णु
तेजांतमीअसेंभानू मरुक्षणामाजीमरीचीहोऊनू नक्षत्रांतशशीमी २१
अप्रमंग- अदितिआदित्यप्रसवलीसत्य बारावासांप्रतअहंविष्णू १
दृश्यज्योतीयांतसूर्यमीसाक्षात तरीप्रकाशीतएथ्वीपरा २ मरीची
मरुतचंद्रताराकांत ओषधीपोशीतरारिमस्पर्शी ३ क्षयकलंकानंगेला
जरीच्यापूनीं सदाशीवसूधिंविराजला ४ ॥२१॥श्रीमत्कृष्णायनमः॥

श्लो०- वेदानां सामवेदोऽस्मि देवानामस्मि वासवः

इंद्रियाणांमनश्चास्मिभूतानामस्मिचेतना ॥२२॥

टी०स०-सर्वावेदांसामवेद इंद्रदेवांतमीअसें इंद्रियांमाजिमनमी भूतांमाजिप्रतीतिमी २२ आर्या- इंद्रियगणांतमनमी पाथीवेदां- तजाणसामातें भूतांतचेतनामी सारांतमीइंद्रजाणयामातें॥२३॥ दोहा- सामवेदहोंवेदमें इंद्रअमरगणमांह जीवनमोंहोंचेतना म- नइंद्रिनकोताह २२ ओंवी- वेदांमध्येसामवेद देवांतइंद्रमीप्रसि- द्ध इंद्रियांतमनसंबंध जीवांचेंचैतन्यमी २२ अप्रंग- सर्वावेदां- माजीसामवेदआजी प्रगटलातेजींमाझ्यारूपीं १ इंद्रजोदेवांचाव्या- पारफवनाचा शास्तादानवांचावज्जीतोमी २ मीवेइंद्रियग्राभींवाकरी मनस्वामी अनिवारनामीअंशेंमाझ्या ३ आतांभूताकृतीयामाजीप्रती- ती बोलेगोपीपतीतुकाह्याने४॥२२॥

श्लो०-रुद्राणांशंकरश्चास्मिचित्तेशोयक्षरक्ष-

साम् वसूनांपावकश्चास्मिमेरुःशिरवरिणामहं २३

टी०स०-रुद्रांतशंकरअसें यक्षादिकिंकुबेरमी वसूमध्येपावकमी॥ शिरवराट्ठांतमेरुमी २३ आर्या- पावकवसूंमध्येमी राक्षसयक्षांत मीचवैश्रवण मीपर्वतांतमेरू शंकररुद्रांतमीकरीश्रवण २३ दोहा-रु- द्रनमेशंकरजहों यच्छनमांझधनेख पावकहोंसबवसूनमें शैलसुमे- रूदेख २३ ओंवी- रुद्रांमध्येमीशंकर यक्षांमाजीधनेश्वर वसूंम- థेंवैदेवानर पर्वतांतमेरुमी २३ अप्रंग- रुद्रांतशंकरयक्षांतकु- बेर वसूंमध्येथोरपावकमी १ शिरवरिमाजीमेरूबोलेजगदुरू आ- हेज्याचाभारूरुपध्वीमानी २ उतरेउत्तरेसरभारेनठरे दक्षिणहिंदारे क्षेत्रासह ३ भगअगस्तीसीस्थापिलेंवेगेंसी तुकयाधरेसीधीरझाळा४

श्लो०-पुरोधसांचमुख्यमांविद्विपार्थबृहस्प-

तिं सेनानीनामहंस्कंदःसरसामस्मिसागरः२४

टी०स०-पुरोहितांतजोमुख्य तोमीजाणबृहस्पती सेनापतींतमी स्कंद मीसमुद्रसरोवरीं २४ आर्या-मीचउपाध्यायांतहि बृहस्प-

तीमुख्यज्यासइंद्रमनी सागरसरोवरींमी सेनापाळांततोषडाननमी
२४ दोहा-देवपुरोहितमुख्यहों मोहिबृहस्पतिजान षण्मुखसेना
पतिनमें सरवरसागरमान २४ ओंवी-पुरोहितांतबृहस्पती से-
नापतींतस्वामिकार्तिकस्पर्णती सरोवरांतसरितापती सर्वमीचजा-
ण २४ अप्रभंग-पुरुहूतींश्रेष्ठपुरोहितवरिष्ठ देवगुरुश्रेष्ठअंशमा-
झा १ तरीतेनीसकोरीघालूनिपदींमोरी निजहितगोष्टीविचारिती॥२
आतांपार्थास्वामीकार्तिकअग्र्यमी सेनापतींतमीस्पर्णवीतों ३ सरोव-
रींसिंधुस्पर्णवीदीनबंधु जेणेंदिलावेधुतुकयासी ४॥२४॥श्रीशम्॥

श्लोक-महर्षीणांभृगुरहंगिरामस्येकमक्षरं
य ज्ञानांजपयज्ञोऽस्मिस्थावराणांहिमालयः२५

टी०स०-महर्षीतिभृगूवेद वाणींतप्रणवाक्षर जपयज्ञमियज्ञांत
अचलांतहिमाचल २५ आर्या-प्रणवाक्षरवाणिंतमी जाणभृ-
गूमीमहर्षिस्मृज्ञांत मीस्थावरींहिमालय मीजपयज्ञप्रशस्तयज्ञां-
त २५ दोहा-महारुखिनमोंभृगुजहों बानिनमोंओंकार जग्य-
नमेंजपजग्यहों स्थावरमेंहिमधार २५ ओंवी-ऋषींमाजिभृ-
गुऋषीश्वर वाचांमाजीएकाक्षर यज्ञांतजपयज्ञेश्वर स्थावरींमी
हिमालय २५ अप्रभंग-महर्षीतिभृगूदेवस्पर्णेसांगूं ज्याच्याक्रोधीं
बागूंशांतीरूपें १ वाणींतप्रणवअक्षरस्वभाव बोलेवासदेवऐक्यरू-
पें २ यज्ञींजपयज्ञजाणमीस्मयज्ञ पावतीअभिज्ञवांछितमी ३ अ-
चलींहिमालयमीचस्वयेंहोय तुकयासींठायसांपडला॥४॥२५॥

श्लो०-अश्वत्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षीणांचनारदः
गंधर्वाणांचित्ररथःसिद्धानांकपिलोमुनिः॥२६

टी०स०-अश्वत्थसर्ववृक्षांत देवर्षींमाजिनारद गंधर्वींमीचित्रर
थ सिद्धींकपिलजोमुनी २६ आर्या-वृक्षींअश्वत्थहिमी देवर्षीं
माजिजाणनारदमी गंधर्वींचित्ररथमी सिद्धकपिलरतसदाशम
दमीमीं २६ दोहा-वृच्छनमोंपिप्परजहों ऋषिमेनारददेव गंध-

वर्नमेंचित्ररथ कपिलसिद्धमेंसेव २६ ओंवी- वृक्षांतअश्वत्थप्रसि-
द्ध देवर्षीमाजिनारद गंधर्वीचित्ररथ सिद्धांतकपिलमहासुनी २६
अभंग- सर्वहीवृक्षांतरायापिंपलधोर माझाचआकारभूतीमय
देवर्षीतमीचझालोंगानारद कीर्तनाचालुंदवाढावया २ कलहलाउनी
पाहातोंकौतुक क्रीधत्रिपुरांतकज्याचानये ३ देवदेत्यांसममान्यगुरु-
जैसा कंसकृष्णतैसारारवोंजाणें ४ आनांचित्ररथमीचगंधर्वीतक-
पीलसिद्धांततुकाआला ५ ॥२६॥

श्लो०-उच्चैःश्रवसमश्वानांविद्धिमाममृतोद्भवम्
ऐरावतंगजेन्द्राणांनराणांचनराधिपम् ॥२७॥श्रीः

टी०स०- अश्वांतउच्चैःश्रवाभी जोझालाक्षीरसागरीं ऐरावतगजेन्द्रां-
त नरांतनरराजमी २७ आर्या- ऐरावतद्विपांतहि जाणनरामा-
जितोनराधिपमी उच्चैःश्रवअश्वांतहि जाणरसांमाजितेंचिमृतहि
मी२७दोहा- अश्वनमेंउच्चैःश्रवा ऐरावतगजजान नरपतिहोंनर-
माहिमें पौरवतसबकेप्रान २७ ओंवी- अश्वांमाजिउच्चैःश्रवावारु
गजांतऐरावतकुंजरु मनुष्यांतराजानरु मीचअसें २७ अभंग-
उच्चैःश्रवाअम्बींझालाक्षीराब्धींत गजींऐरावतमीचहोय १ नरांतभू-
पालमीहोयअर्जुना अकर्मशासनानय्यायिकीं २ राजनिंदाकेली
तेंमातेंलागते मच्छापबाधानेप्राणीपावे ३ तुकाह्यणेरज्यआह्यां-
त्रिभूवनीचें सहजनिंदकाचेंतोंडकाळें ४ ॥२७॥ ॥श्रीकृष्णपरब्रह्मः

श्लो०-आयुधानामहंवज्रंधेनूनामस्मिकामधुक
प्रजनश्चास्मिकंदर्पःसर्पाणामस्मिवासकिः२८

टी०स०- आयुधामाजिमीवज्र गोधनींकामधेनुमी संतानहेतुमीका-
म मीसर्पांमाजिवासकी २८ आर्या- मीआयुधांतवज्रहि मीसं-
तानांतयोगिकंदर्प धेनूंतकामधेनू मीसर्पांमाजिवासकीसर्प २८॥
दोहा- हतियारनमेंवज्रहों कामधेनुहोंगाय कामप्रजाकरनारहों
वासकिसर्पनराय २८ ओंवी- शस्त्रांतमीवज्र धेनूमध्येकामधे-

नूपरिकर संतानहेतुकामनिरधार संपत्तमीवास्तकी २८ अप्रभंग-
आयुधीमीवज्रकरींगिरीचूर तेजंज्याधरारधराकांपे १ अंगवातधा-
केंवोषजिह्वाकाटी चंद्रदैत्यमठीजीताहोय २ एवढाप्रतापदधीचीक-
षीचा त्याचीयाहाडांचादंभोलिहा ३ धेनुकामधेनूसंतानांतकाम स-
पत्तितुकानामवास्तकीतो ४ ॥२८॥

श्लो०-अनंतश्चास्मिनागानांवरुणोयादसामहम्
पितृणामर्यमाचास्थियमःसंयमतामहम्॥२९॥

टी०स०-जलजंतूंतवरुण नागजातींतशेषमी यमनिग्रहकर्त्यांतअ-
र्यमापितरांतमी २९ आर्या- पितरांतअर्यमामी शिक्षाकर्त्यांत-
जाणमीचयम मीजलचरांतवरुणहि अनंतनागांतमीचहानेम २९
दोहा-नागनमांसअनंतहों वरुणसहोंजलजंत पितुनमेहोंअर्ज-
मा जमहोंसंजमवंत २९ ओंवी- नागामाजीअनंत वरुणमीजल-
चरांत अर्यमापितृगणांत संयमांतयममी २९ अप्रभंग- जलजंतु
माजीह्मणवीतोवरुण शेषमीआपणनागजातीं १ ह्मणूनीअवतारीं
रक्षितोपारीसी मजहुनीगुणोंसीआगळाजो २ पितृगणामाजीअर्य-
माह्मणवीतो नागसर्वदेतोपितरांसी ३ निग्रहकर्त्यांतयमह्मणवी-
तो ज्यासीलोकभितोतुकाह्मणे ४ ॥२९॥

श्लो०-प्रहाददैत्यानांकालःकलयताम-
हम् मृगाणांचमृगेंद्रोऽहंवैनतेयश्चपक्षिणां३०

टी०स०-प्रहाददैत्यांतअसें चाळणारांतकाळमी श्वापदांमाजि-
मीसिंह पक्ष्यांतविनतासूत ३० आर्या- पक्ष्यांमाजिगरुडमी
असूरीप्रहादमीसगूणवाळ मीकेसरीमृगांतहि आकळणारांत
मीअसेंकाळ ३० दोहा-दैत्यनमोंप्रहरादहों प्रेरनहारोकाळ सिं-
हजहोंसबमृगनमें पच्छिनमेंरिपुब्याल ३० ओंवी-प्रहादमी
दैत्यांत काळमीमहाकाळांत सिंहमीश्वापदांत पक्ष्यांतमीगरुड
जाण ३० अप्रभंग-दैत्यांतप्रहादमीचरसपाळ चाळणाराकाळ

मीचझालों १ श्वापदांतसिंहतैसाचखगेंद्र पक्ष्यांतपक्षींद्ररूपमासें
२ शेषाहीअधीकभक्तिगरूडाची तैसीचआमुचीतुकात्यणे ३ ॥३०॥

श्लो०-पवनःपवतामस्मिरामःशस्त्रधृतामहं
झषाणांमकरश्चास्मिस्मोतसामस्मिजान्हवी ३१

टी०स०- उडतीत्यांतमीवायू शस्त्रधत्यांतराममी मत्स्यांमधेंमकर-
मी जान्हवीमीनद्यांमधें ३१ आर्या- मीधांवत्यांतपवनहि मत्स्यां-
माजीअसेंमहामकर सरितांतजान्हवीमी शस्त्रधरांमाजिरामसों-
स्वकर ३१ दोहा- उताबिलमेंपवनहों शस्त्रधरनमेंराम जलजं-
तनमेंमगरहों नदिगंगाअभिराम ३१ ओंवी- चालकांमाजीपव-
न शस्त्रधरांतमीदशरथनंदन झषांमाजीमगरहोऊन सरितांमा-
जीजान्हवी ३१ अभंग- उडतीत्यांतवायूशस्त्रपाणीयांत जानकी-
चाकांतरामतोमी १ मत्स्यांतमगरनद्यांतजान्हवी रूपेंबोळरवावीं
माझ्याठायीं २ तरीचमस्तकींघेऊनीस्वधुनी शिवआनंदवनींविरा-
जला ३ कलियुगीनामतारकहरीचें तैसेंभागीरथीचेंजीवनतुका ४

श्लो०-सर्गाणामादिरंतश्चमध्यंचैवाहमर्जन
अध्यात्मविद्याविद्यानांवादःप्रवदतामहम् ३२

टी०स०- आद्यंततत्त्वसृष्टीचा तेव्हांमध्येहिमीचकीं अध्यात्मवि-
द्याविद्यांत तत्त्ववाक्यांततत्त्वमी ३२ आर्या- वादांततत्त्ववादीहि
परिमीआद्यंतमध्यसृष्टींत विद्येंतआत्मविद्या बरवेंहेजाणआत्मसृ-
ष्टींत ३२ दोहा- अध्यात्मविद्यातिहे तत्तसुबादनमांहि आदिअंत
अरुमध्यहों सवेसृष्टिकोंताहि ३२ ओंवी- सृष्टीचेंआदिअंत
मध्यस्थान विद्यांतअध्यात्मविद्याजाण वादांततत्त्वकथन सर्वजा-
णमीचअसें ३२ अभंग- आद्यंततथांततत्त्वसृष्टीचापांडवा मध्य-
हीमीतेव्हांप्रकाशांत १ ऐसेंजाणेषुणेविद्यातेंअध्यात्म ह्मणवीपु-
रुषीत्तमविद्येमाजी २ तत्त्ववेत्यामाजीतत्त्वह्मणवीतो ज्यमाजीवीर
तोतुकास्वयें ३॥३२॥ ॥श्री॥श्रीमद्भारकावासीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-अक्षराणामकारोऽस्मिहंहःसामासिकस्य-

च अहमेवाक्षयःकालोधाताऽहंविश्वतोमुखः३३

टी०स०- अकारमीअक्षरांत समासीहंहनाममी मीस्वयेनित्यजो
काळ मीसर्वाधारसर्वमी ३३ आर्या- मीअक्षरीअकार हंहसमा-
सांतहेंविदितसज्जा मीअक्षयकाळअसें धातामीसर्वसन्मस्वप्रज्ञा३३
दोहा- अच्छरमांसअकारहों हंहसमासनिजान होंइअच्छईकाल-
हों धातामीकोंमान ३३ ओंवी- अक्षरांमाजीअकारदेख समा-
सीहंहसमासक मीअक्षयीकाळदेख ब्रह्माविष्णूमीचअसें ३३ अ-
भंग- अक्षरीआकारमीचधनंजया समासीसखयाहंहनामी १ नि-
त्यजोकांकाळमीस्वयेंगोपाळ आधारसबळसर्वचामी २ सर्वसर्व-
मुखीतृप्तअन्नदाता जीवावाचवीतामीचतुका ३ ॥३३॥श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-मृत्युःसर्वहरश्चाहमुद्भवश्चभविष्यताम्

कीर्तिःश्रीर्वाक्चनारीणांस्मृतिर्मेधाधृतिःक्षमा३४

टी०स०- मृत्युमीसर्वजोनाशी जन्मतीत्यांतजन्ममी नारींतकीर्तिश्रीवा-
णी स्मृतिप्रज्ञाधृतिक्षमा ३४ आर्या- मीमृत्युसर्वहर्ता जन्मतिजे
यांतजन्ममीपाहें नारींतस्मृतिधृतिमति वाणीकीर्तिक्षमादयापाहे॥
३४ दोहा- जोसबकोंसंहारहों अरुउपजावनहार स्मृतिधृतिकीर-
तिसूच्छमा होंहीबुद्धिसंभार ३४ ओंवी- सर्वहरांमाजीमरण ज-
न्मकाळींचेंजन्म कीर्तिश्रीवाणीनारींतजाण स्मृतिप्रज्ञाधृतिक्षमा-
मी ३४ अभंग- मरणमीजीवांसंहर्ताजयांची जेथेंवाणीवेचीक-
ळालोपे १ जन्ममीह्मणूनीहोतोंपुत्रोत्सव रंकहोकांरावसरसम२
नारींतस्त्रीलिंगींकीर्तिजेश्रीवाणी जेणेंगुणेंप्राणीमहत्वाये ३ स्मृति-
प्रज्ञाधृतीक्षमातुकारामी पावलाआरामीनिरंतर ४ ॥३४॥श्रीशम्

श्लो०-बृहत्सामतथासास्त्रांगायत्रीछंदसामहं

मासानांमार्गशीर्षोऽहमृतूनांकुसुमाकरः॥३५॥

टी०स०- सामवेदींबृहत्साम छंदींगायत्रिनाममी मासामर्थे

मार्गशीर्ष ऋतूमाजीवसंतमी ३५ आर्या- सामांतबृहत्सामहि गा-
यत्रीमीचअवधियांछंदीं मासांतमार्गशीर्षहि कौंतेयामीवसंतऋ-
तुछंदीं ३५ दोहा- महासामहोंसाममें गायत्रीहोंछंद मार्गशी-
र्षहोंमासमें ऋतुवसंतसरवकंद ३५ ओंवी- बृहत्सामवेदांतआ-
णिछंदतोगायत्रीत मार्गशीर्षमीमासांत ऋतूंमध्येवसंतमी ३५॥
अभंग- सामवेदींजाणबृहत्सामसूत्र विचाराचेंपात्रतेंहीमीच
१ छंदींगायत्रीजेनाममीपांडवा मासांतजाणावामार्गशीर्ष २ ऋतू-
तवसंतवर्णज्यासीव्यास तुकासणेत्रासकळीकाळा ३॥३५॥श्रीशं

श्लो०- द्यूतंछलयतामस्मितेजस्तेजस्विनामहं
जयोऽस्मिद्व्यवसायोऽस्मि सत्त्वसत्त्ववतामहं ३६

टी०स०- द्यूतमीकपट्यांभाजी तेजस्यांभाजितेजमी जयनिश्चयदो-
न्हीमी सत्त्ववंतांतसत्वमी ३६ आर्या- तेजस्वियांततेजहि द्यूत-
चिमीजाणकपरकट्यांत जयमीआणिकनिश्चय मीसत्त्वहिसत्त्ववं-
ततेजांत ३६ दोहा- द्यूतजहोंसबछलनमों तेजस्विनमेतेजु उ-
दममेनिहचाजहों सत्तसत्त्ववतकेज ३६ ओंवी- छलकांभाजि
द्यूत तेजस्वियांततेजदीस व्यवसायांभाजीजयोसमस्त सत्त्ववं-
तांमध्येसत्त्वगुणमी ३६ अभंग- कपट्यांभाजीद्यूततेंमीचसाक्षा-
त चोरीबाजारांतनवारवे १ तेजस्वीपुरुषांततेजतेमाझेची कांजे
समर्थाचीसत्तानाहीं २ आतांजयोतेवींनिश्चयहीमीच दिवसंदिव-
सउंचकळाचटे ३सत्त्ववंतींसत्त्वमाझेचपांडवा जगानींजाचावास्व-
स्थतुका ४॥३६॥

श्लो०- वृष्णीनांवासुदेवोऽस्मि पांडवानांधनंज-
यः मुनीनामप्यहंव्यासः कवीनामुशनाकविः ३७

टी०स०- वृष्णिवंशींवासुदेव पांडवांतधनंजय मुनींमध्येहिमी-
व्यास कवींतकविशक्रमी ३७ आर्या- वृष्णींतवासुदेवहि कौं-
तेयामीमुनीमध्येव्यास मीपांडवांतअर्जुन कविंभाजीकविसजाण

शक्रास ३७ दोहा- वासुदेववृष्णीनमें पांडवअर्जुनराय मुनिन
बीचमें व्यासहों कविमेउसनाराय ३७ ओंवी- यादवांमाजीवा-
सदेव पांडवांमाजीधनंजय मुनींमध्येहीमीव्यासदेव कविंमाजीश-
क्रमी ३७ अभंग- वृष्णिवंशीवासुदेव तोमीह्मणेदेवराव १ ज्याचे
अचारपवाडे वर्णनींशक्रकव्यासवेडे २ विधिशक्रांअगोचर नंदगो-
ष्ठांगणिईश्वर ३ असोपांचपांडवांत धनंजयतूसाक्षात ४ तापस
वेषेंबहिणनेली आमुचीमजीनपांकलली ५ कांजेदोघांचेंएकल
मुनींतव्यासनेवींसत्त्व ६ कविंमाजीशक्रजोकां तोहीमीचमानीतुका

श्लो०-दंडोदमयतामस्मिनीतिरस्मिजिगीषतां
मौनंचैवास्मिगुत्थानांज्ञानंज्ञानवतामहम् ३८

टी०स०-दंडमीदंडकृत्यांति जिंकणारांतनीतिमी परेचेंमौनगुत्थांत
ज्ञानमीज्ञानियांमध्ये ३८ आर्या- मीनीतिजिंकित्यांतहि दंडहि-
कृत्यांतिजाणमीदंड गुत्थांतमौनमीहें ज्ञान्यांचेंज्ञानजाणउदंड ३८
दोहा- दंडबंतमेंदंडहों नीतबंतमेंनीत ग्यानिनमेंसबग्यानहोंमौ-
नगुत्थामेरीत ३८ ओंवी- दंडकृत्यांतिमीदंड जयवंतांतजयनिवा-
ड ज्ञानवंतांतज्ञानमुंड गुत्थांमाजीमौनमी ३८ अभंग- दंडकृत्यां
मध्येदंड तोमीह्मणूनिप्रचंड १ जीकींच्यायमार्गीनीति तेहीमच्छक्तीनिरु-
ती २ परेचेंजेगुत्थामौन मीचनजाणेंईशान ३ आतांज्ञानजेज्ञानीयां
ज्ञानेश्वरुवंद्यठायां ४ तुकाह्मणेऐसीरीती सांगूनियांभगवंतीं ॥३८

श्लो०-यच्चापिसर्वभूतानांबीजंतदहमर्जन
नतदस्तिविनायत्स्यान्मयाभूतचराचरम् ॥३९

टी०स०- जेंनित्यसर्वभूतांचें बीजतेंमीचअर्जुना नघडेकींमज-
विणें कांहीहोयचराचर ३९ आर्या- जेंसर्वभूतांचें बीजअसे
अर्जुनाहितेंहेंमी मजविणभूतचराचर नएकहीजेविंहोयनगहे-
मीं ३९ दोहा- औरवदमेंसबअन्नमें कांचनधातुनमाह सर्व-
समेंज्योद्रव्यत्थों मेंविभूतिनरनाह ३९ ओंवी- सर्वभूतांचेंबीज

असेंभीजाण मजवेगळेनाहींस्थान चराचरींझालेंजाण ऐसेंजाण
अर्जना ३९ अप्रभंग- जेंनित्यसर्वहीभूतां बीजतेंभीपांडुसुता १
नघडेकींमजवीण चराचरांचेंकारण २ मातेंमूढनओळखे पैमीस-
वींसीपारिखे ३ तुकींउतरेआमुचे एकमानसतुकयाचें ४ ॥३९॥६३

श्लो०-नांतोस्तिममदिव्यानांविभूतीनांपरंतप

एषतूद्देशतःप्रोक्तोविभूतेर्विस्तरोमया॥४०

टी०स०-माझ्यादिव्याविभूतीला अंतनाहींपरंतपा हातोविभूति
विस्तार म्यासंक्षेपेंचिवर्णिला ४० आर्या- नाहींकदापिमाझ्यादि-
व्यविभूतीसअंतनिष्ठापा उद्देशोंकथिलालुज म्यांहाविस्तरविभूति-
चाबापा ४० दोहा- मेरीदिव्यविभूतिकों अंतनजानेंजाय यहतो
थोरोसोकल्यो मोंविभूतकोंभाय ४० ओंवी- माझ्यादिव्यविभू-
तीअर्जना अंतनाहींयांसींजाणा हींसांगीतलीखुणा संक्षेपेंतुला
४० अप्रभंग- झाल्यामजवीपासनी दिव्यसुणोंत्यालागुनी १ मा-
झ्याविभूतींचाअंत परंतपाजाणेमात २ हातोविभूतीविस्तार पा-
होनशकेदिनकर ३ म्यांवर्णिलासंक्षेपें ऐकतुकयाआक्षेपें ४॥ ४०

श्लो०-यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वंश्रीमदूर्जितमेववा

तत्तदेवावगच्छत्वंममतेजोऽशसंभवम्॥४१

टी०स०-आतांजोकांभाग्यवंत प्राणीश्रीमंतऊर्जित तोतोतूजाण-
कींमाझ्या तेजांशाचाचिसंभव ४१ आर्या- जोजोप्राणीश्रीनेंवि-
भूतिनेंयुक्तऊर्जितेंरमतो तोतोमाझ्याअंशों संभवलाजाणजोसु-
खेंरमतो ४१ दोहा- जोकलुयासंडसारमो काहूगुनअधिकय
सोसचमेरोतेजहै दीनोतोहिबताय ४१ ओंवी- जेऐश्वर्यवंतस-
त्त्ववंतदेखसी लक्ष्मीआहेजयांपाशीं अथवाजयअसेज्यांपासी॥
तेजाणअंशमाझे ४१ अप्रभंग- आतांजेकांभाग्यवंत प्राणीहोत
श्रीमंत १ ठसादैवांचाप्रगटे सूरवसिंधुचिविश्वींदाटे २ तोतोप्राणी
कीर्तिमान जाणोंमीचभगवान ३आहेतेजांशसंभव तरीतुकयाचाभाव४

श्लो०-अथवाबहुनैतेन किंज्ञानेन तवार्जुन ॥ वि-
ष्टम्याहमिदं क्लृप्तमेकांशेन स्थितो जगत् ४२ ॥

टी० स०- आतांयाबहुहिज्ञाने जाणसी किति अर्जुना जें अधिष्ठानि
उरलो एकांशीं हीन हें जग ४२ आर्या- अथवाबहुताज्ञाने काये-
तुला अर्जुनासुधीराहें जग सकळ हिमीबापा एक्या अंशें चिव्यापुनी
राहें ४२ दोहा- ज्ञानबहुततासों कल्यो अर्जुन बानबनाय सबज-
ग अपने अंससों मेरारव्योठहराय ४२ ओंवी- अर्जुना ऐकज्ञान
बहुसांगितलिया काय कारण विश्व झालें मजपासून एक अंशें जा-
णपांतूं ४२ अभंग- आतां बहुतांयाज्ञानें फांटा भरि जेलमनें १
किती अर्जुना जाणसी श्रमनदी उतरसी २ जें कां उतरलें अधिष्ठुनी ॥
एक अंशें हें जगमानी ३ तुका वदला किंचित झाला विस्तारबहुत ४ ॥ ४२ ॥
इति श्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विष्णूतियोगो
नाम दशमोऽध्यायः १० ॥ श्रीः

वामन.

इति टीकासमश्लोकी अध्यायादशमावरी
श्रीपार्थसारथीकर्ता जो वामन मनोरथी

अभंग.

झाला प्रसंगसमाप्त कृष्णार्जुनासंमत १ योगशास्त्रखरें दिसे मा-
याभंजनशास्त्रअसें २ येशें विष्णूतिवर्णिल्या अर्जुना अंगीं विस्तारल्या ३
आतां पुढें चमत्कारें तुका बोलेल आदरें ४ ॥ इति गी. बो. श्री. भ. टी. दशः

एकादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

बोलिलानवमाध्यायीं पश्यमे योगमैश्वरं कीं पाहें मज ईशाची विश्व-
निर्माणयुक्तिहे १ दोरीं सर्पतसें विश्व मद्रूपीं परिदोरमी विश्वसर्पीं
नसे अंतीं सर्पदोरांत हीनसे २ मातींत घटतो मिथ्या घरीं मातीन-
यास्तव मातीमध्येन घटही कीं तो वस्तुदुर्जीनसे ३ मातींत मातीच

असे घटभासेनसूनियां तरीपार्थाकरीऐशी विश्वात्मत्वउपासना ४
 आतांतूजीवतुजला ज्ञालेंज्ञानअसेजरी यथास्थितसमग्रत्वं नये-
 अनुभवाजग ५ निर्धर्मआत्मासाक्षाही तुझाहीएकतोपरी उपाधि
 सर्वज्ञमाझा अविद्यायुक्ततोतुझा ६ माझ्याप्रसादेंतूज्ञाता होशीस-
 र्वज्ञहीपरी जाणतीतत्त्वमात्रातें नप्रपंचांविचित्रता ७ मणिएकसु-
 वर्णाचा कळतांसर्वभूषणीं सुवर्णतत्त्वकळलें परिनेणेचिबूसरी ८
 कसाकायअळंकार केवढाकायबूसरी हेंकळेनातसेंविश्व नयेअ-
 नुभवाबरे ९ तरीदृष्टिसुवर्णांत देतांसर्वसुवर्णतें कांहींदिसेदिसेना
 जें तेंहीतेंचिनसंशय १० याभावेंगगनींवायू द्विधात्यामाजिचंचळ
 कळेनयेअनुभवा स्थिरतोहीनभींचकीं ११ स्वरूपींयेरितींविश्व ॥
 भावींतूचिस्रणूनियां बोलिलानवमाध्यायीं ऋगवान्अर्जुनाप्रती
 १२ परंतुयेथेंतोल्याय वाटलाअर्जुनासकीं पाकक्रियाशिकवितो क-
 ल्पवृक्षक्षधातुरा १३ हादोषमागणाराचा कल्पिलेंकल्पवृक्षदे तरीया-
 चेनपाहोंकां विश्वरूपयथास्थित १४ प्रार्थीनकल्पतरुहा जगदुरु-
 असेरितीं कींदाखवींविश्वरूप तरीदावीलनिश्चित १५ संकल्पनव-
 माध्यायीं अर्जुनाचेमनीअसा परीएकापुढेंएक प्रसंगेंशब्दचालिले
 १६ आइकूनिविभूतीतें पूर्वाध्यायांतशेवटीं माझ्यानएक्याअंशीही
 विश्वहेंबोलिलाअसे १७ तरीहेंयेवढेंविश्व जेंअतर्क्यमनासही तें-
 अनंतस्वरूपांत पाहोंकोणेरितींअसें १८ प्रार्थनाहेकरूंपाहे परंतु
 अधिकारही पाहिजेतरितोझाला श्रवणेंहरिच्यामुखें १९ मीमार-
 णारभीष्मादि मरणारअसाश्रम होतासर्वहितोगेला कृपेनेंश्री-
 हरीतुझ्या २० आतांतुझेविश्वरूप दाखवीमूणऊनियां प्रार्थितीं
 उत्तमश्लोक समश्लोकीअतःपर २१ ॥ ॥श्रीमद्रुकमिणीपतयेनमः

अभंग.

नवमाध्यायींबोलिला पश्यमेयोगमेश्वरबोला १ कींपाहेंरेममईशा-
 ची विश्वनिर्माणयुक्तीची २ मजमाजीविश्वनसे विश्वाभाजीमीना-
 दीसें ३ विश्वपरब्रह्मदोरा त्याहीजाणवीविचारा ४ येथेंसंशयोवा-
 टला विश्वरूपानभेटला ५ तरीहाहोयकल्पतरू मागतांचदेइल

वरू६ मगकाळजीनेवांयां ऐसानिश्चयकरूनीयां ७ पुढें एकामार्गे एक श्लोकविभूतीकौतुक ८ ऐकतानापेंशेवटीं अपूर्वताकृष्णगोठी ९ एकांशोनस्थितोजगत् पार्थशालाआशांकीत १० तेचप्रत्यक्षपहावे एकादशतेणेंभावे ११ तुकाएकदेशेंआला एकदेशींवावोआला १२

अर्जुनउवाच.

श्लो०-मदनुग्रहायपरमंगुत्थमध्यात्मसंज्ञितम्
यत्त्वयोक्तं वचस्तेनमोहोयंविगतोमम ॥१॥श्रीः

टी०-स०-अनुग्रहार्थजेमाझ्या गुत्थमध्यात्मकेवळ तुवांबोलिले तेणें माझाहामोहनासला १ आर्था- अध्यात्मगुत्थउत्तम जेंवचनअनुग्रहार्थमजकथिलें तेणेंमोहनिमाला ज्ञानामृतहेंस्वयेंचि लांमथिलें १ दोहा- मोहुपरकीन्हीदया अध्यात्मप्रगलाय वचन तुम्हारेसूनतही मोहगयोसूनसाय १ ओंवी- अर्जनस्वणेरेचक्र पाणी अध्यात्मनिरूपिलेंकृपेंकरूनी जेंबोलिलेतितुम्हीआपुल्यावचनीं तेणेंमोहगेलामाझा १ अपभंग- घालुनियांलोरांगण करी आपणवीनंती १ माझ्याअनुग्रहासुव वासुदेवकृपाळु २ केवळगुत्थ- जेंअध्यात्म ऋषीउत्तमनेणनी ३ तुवांबोधिलेंतेणेंची व्यामोहाची बोळवण ४ झालोंपूर्णपरीएका शब्दींतुकाबुझतो ५ ॥१॥श्रीकृष्ण

श्लो०-भवाप्ययौहिभूतानांश्रुतोविस्तरशोभया
त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहात्म्यमपिचाव्ययम् ॥२॥

टी०-स०-सृष्टिसंहारभूतांचे विस्तारातुजपासुनी ऐकिलेपद्मपत्राक्षें दिव्यमाहात्म्यहेंतुझें १ आर्था- उद्भवलयभूतांचे अव्ययमाहात्म्य हीसुखाध्यक्षा हेदोन्हीऐकिले तुजपासुनिविस्तरेंचकमलाक्षा २ दोहा- जीवनकीउतपतसुनी औरप्रलयकीरीत कहिजोतुमबिस्तरसों आत्मकीसबनीत २ ओंवी- भूतांचीउत्पत्तीप्रलयो तोतुम्हापासूनिएकिलाअनुभवो तूकमळपत्राक्षदेवो माहात्म्यआदक लेंतुझें २ अपभंग- सृष्टिसंहारभूतांचे निश्चयसाचेतुजपून १ तुज-

पासुनीविस्तार चराचरआघवे २ पद्मदलासामाहात्म्य मनोरमहें
तूझें ३ दिव्यऐकिलेंतुकयानें भरवशानेंसुदला ४ ॥२॥ श्रीकृष्ण

श्लो०-एवमेतद्यथात्यत्वमात्मानंपरमेश्वर ॥

द्रष्टुमिच्छामितेरूपमेश्वरंपुरुषोत्तम ॥ ३॥

टी०स०-बोलसीआपणातेहें असेंचपरमेश्वरा विश्वरूपतुझेंपा-
हों इच्छितोंपुरुषोत्तमा ३ आर्या- यापरिबोलसिजैसें इच्छित-
सेंध्यावयासिरूपतसें पाहोंइच्छितसेंमी तूझेंदर्शनिंस्वरूपअद्भुत
सें ३ दोहा- येहिजोहोकहतहों हरिजअपनेभेव देखोंचाहत
होंअबे रूपनिहारोंदेव ३ ओंवी- परमऐश्वर्यसांगितलें तेउ-
त्तमभ्यांआइकलें आतांमनीउपजलें जेंपहावेंरूपतुझें ३ अभां०
आपणातेहेंबोलसी आशंकेसीपरिहारु १ परमेश्वरागाऐसेंची क-
रीरूपेचीसृष्टि २ विश्वरूपतुझेंपाहों तेणेंचिहोनिःशंक ३ इच्छितो
मीपुरुषोत्तमा जिंकाक्षमातुकयाची ४ ॥३॥ श्रीमत्सच्चिदानंदम्

श्लो०-मन्यसेयदितच्छक्यंमयाद्रष्टुमितिप्र-

भो योगेश्वरततोमेत्वंदर्शयात्मानमव्ययं ४

टी०स०-पाहावेंभ्याजरिअसें समर्थाभानिसीतरी अव्ययाआ-
पणातेतूं दावींयोगेश्वरामज ४ आर्या- योग्यअसेंकींतुजमी
पहावयालामनांतभावावें मजयोगेशामजला अव्ययदर्शस्वरू-
पदावावें ४ दोहा- देखनजोगमेहूनजो मानतहोजदुराय अवि-
नाशीनिजरूपवो दीजोमोहिबताय ४ ओंवी- जरीमजदाखवूं
येईल पहावेंऐसेंअसेल तरीनेंअपूर्वनवल दाखवींअव्ययरूपतु-
झें ४ अभां०- जरीअसेपाहोंयेमी दिसेकमीअधिकारी १ सम-
र्थाभानिसीतरी कृपाकरीमहाराजा २ आपणातेतूंअव्यया योग
निलयादाखवीं ३ अधिकारूतुझ्यामुखें तुकयासरेंवेंझालासी ४

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोद्यसहस्रशः

नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृतीनिच५

टी०स०-पाहेमाझींशतशतें रूपेंपार्थासहस्रशा नानाप्रकारचींदि-
व्यं जीनानावर्णाकृती ५ आर्या-माझींरूपेंपाहा कौंतेयातूं
सहस्रशाशतशा नानावर्णजयांतहि प्रकारनानाहिआकृतीहित-
शा ५ दोहा- अर्जुनअबतूंदेखिले शतसहस्रममरूप बहुतभांति-
हेदिव्यजो नानाबरनहुरूप ५ ओंवी-देवह्मणेपार्थारूपपाहें शत-
सहस्रअनुपमहे नानावर्णांचीसोये नानाकृतीआसती ५ अभंग-
हरिखेपार्थाचीयेस्तुती तोश्रीपतीसाहेना १ ह्मणेउदारवाक्यानेंश-
तशतानेंपश्यमे २ सहस्रशेंरूपेंपार्था त्यांतवृथानाकोणी ३ दिव्य
नानाप्रकारचीं आकृतीचींभिन्नलें ४ जेंकांवेधकतुकयाचें मीपणा-
चेंमूळनाशी ५ ॥५॥

श्लो०-पश्यादित्यान्वसूत्ररुद्रानश्विनौमरुत-
स्तथा बहून्यदृष्टपूर्वाणिपश्याश्चर्याणिभारत६

टी०स०-पाहेंदेववसूरुद्र मरुतअश्विनिपुत्रही पाहेंनाहींदेखिलीं
तीं नवलेंबहुभारता ६ आर्या-माझेरूपींपाहा तूंवसरुद्रामरु-
द्रणासत्य पूर्वींनदेखिलींजीं आश्चर्येभारतामहासत्य ६ दोहा-
देखेरुद्रादित्यबसू अश्विनिस्तमोमांहि औरआचरजरूपजें प-
हिलेंदेखेनाहि ६ ओंवी-आदित्यरुद्रवसूपाहें अश्विनीदेवमरु-
द्रणतेहे हेंपूर्वींदेखिलेंनोहे आश्चर्यरूप ६ अभंग- वसरुद्रदे-
वपाहें आणिपुत्रहेअश्विनिचे १ देखिलेंतेंनाहींपाहें मगतूलाहोये-
शील २ भारताहेंबहुनवल पूर्वींबोलेअदृष्ट ३ तुकयाचाभाव
जैसा हरितेसाबोलीला ४ ॥६॥

श्लो०-इहैकस्थंजगत्कृत्स्नंपश्याद्यसचराचरं
ममदेहेगुडाकेशयच्चाप्यद्रुमिच्छसि॥७॥

टी०स०-एकत्रमासियादेहीं पाहेंआजिचराचर विश्वसर्वगुडाके-
शा जेंपाहेंअत्यच्छिसी ७ आर्या-माझ्याएकावयवीं जगसारे

तूपहाचराचरतें आणिक पाहूं इच्छिसि जेंतूं तें ही इथें चिसंचरतें ॥७
 दोहा- एक ठौर मम देह मों धिरचरर हे समाय देखीचाहत जो कलु
 सोऊ देत दिखाय ७ ओंवी- जग अवघें एका गयीं चराचर व्यापून
 ही याहूनि आणिक इच्छि सीकां ही तें माझे देही पाहें पार्थी ७ अप्रमं०
 देही माझ्या या एकत्र भरीं व पात्र न्याहाळीं १ चराचर पाहें आजी को
 तें नहुजी कल्पना २ गुडाकेशा सर्व विषवा मी विसावा अस्ययी ३ जें ए-
 कदां पाहिली या इच्छा तु कयाची गेली ४ ॥७॥ श्रीमद्यदुनंदनायनमः

श्लो०- न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा
 दिव्यं ददामिते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरम् ८

टी०स०- परियाचस्व दृष्टीनें पाहूं न शकसी मज दिव्य दृष्टी तु ते देतो
 पाहें ईश्वर योग हा ८ आर्या- पार्थाया दृष्टीनें मला पहा या सम-
 र्थ तूं नाही देतो तुजला चक्षु दिव्य तया नें हि रूप हें पाहीं ८ दोहा- इ-
 न नयन न नहि देखियें दिव्य देऊं दृगतोय ईश्वर जोग हि सहज तूं जें
 सें देखे मोय ८ ओंवी- याचर्म चक्षूनें न देखे मज ज्ञान चक्षु देतो
 तुज मग ईश्वर योग सहज पाहाशील तूं ८ अप्रमंग- परियाचस्व-
 दृष्टीनें अ देखणें होईल १ मज पाहों ना शकसी हें मानसी उमजलों २
 तु ते देतो दिव्य दृष्टि जेणें कधी ना होसी ३ पाहें ईश्वरी हा योग निरुद्धे
 गनु कयाचा ४ ॥८॥

संजय उवाच.

श्लो०- एवमुक्त्वा ततो राजन् महायोगेश्वरो ह-
 रिः दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ९

टी०स०- ऐसें बोलुंनियां राया महायोगेश जो हरी पार्थासि दावि-
 ता झाला रूप जें पारमेश्वर ९ आर्या- श्रीपतियोगेश्वर तो बोलु-
 नि ऐसें दृष्ट्या तनू जाला अपुलें ईश्वर रूप प्रेमें मग त्यासि दाविता झाला
 ९ दोहा- योगेश्वर श्रीकृष्ण जू कल्यो वचन या भाय परम रूप ईश्व-
 र जू हो सोदीनो प्रगटाय ९ ओंवी- संजय ह्मणे राया ऐसें वास्तु दे-
 व बोलुनियां आपलें ईश्वरत्व धनंजया निज विश्व रूप दाखविता झाला

॥९॥ अभंग- उल्हासलासंजयबोले हैं ऐकिलें कीं नाहीं १ रायाऐसें
बोलूनीयां पार्थप्रियाश्रीकृष्ण २ महायोगेशजोहरी दावीसारीस्वकळा
३ रूपश्रेष्ठपरमेस्वर करीगोचरतुकयासी ४ ॥९॥

श्लो०-अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनिम् ॥

अनेकदिव्याभरणंदिव्यानेकोद्यतायुधम् १०॥

टी० स०- नानानेत्रमुखें ज्यांत नानाअद्भुतदर्शनिं नानाआभरणें दिव्यें ॥
नानाधरिलिं आयुधें १० आर्या- नानाज्यांत मुखनयन बहुअद्भुतदर्शनिं हिजे युक्त नानादिव्याभरणें नानादिव्यायुधें हिउद्युक्त १० दोहा-
बहुआननलोचनबहुत देखतअचरजहोत भोगितनानाभूखन शस्त्र
अनेकउदोत १० ओंवी- अनेकनयनमुखें अनेकअद्भुतरूपें देखें दि-
व्याभरणें अनेकें दीसिवंत आयुधें जयामाजी १० अभंग- नानानेत्रमु-
खें ज्यांत जें विक्रांतसौम्यही १ नानादर्शनिं अद्भुत पाहतां मुक्तपातका २
दिव्यनानाआभरणें दिशाजणें समजेना ३ आयुधें नानातीक्ष्णकरीं तुक-
याशिरीवंदितु ४ ॥ १०॥

श्लो०-दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यगंधानुलेपनम्

सर्वाश्चर्यमयंदेवमनंतं विश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥

टी० स०- दिव्यपुष्पें दिव्यवस्त्रें दिव्यगंधें विभूषित दिव्यसर्वाश्चर्यम-
य अनंतजगदात्मक ११ आर्या- धरिदिव्यलेपद्योतक जें धरिलें
दिव्यजांतपुष्पपर जें सर्वाश्चर्यमयहि जें विश्वतोमुखअनंतनिष्कप-
र ११ दोहा- दिव्यहारदेख्योवसन दिव्यसुगंधलगाय आपरूप
मुखहूतिते सोभतनानाभाय ११ ओंवी- दिव्यमाळाआणिपीतांब-
रधारण दिव्यगंधाचें लेपन सर्वअपूर्वरूपपाहतांगहन दशदिशां-
मध्ये सन्मुख ११ अभंग- दिव्यपुष्पांवस्त्रांदिव्य मूर्तीभिर्व्यरूपांच्या
१ दिव्यगंधाविभूषिता वासुवानादिदेडे २ दिव्यसर्वाश्चर्यमय सा-
लाकें तेथविस्मिंत ३ जगदात्मकजोअनंत तुकासंतुज्यासाठीं ॥ ४॥ ११॥

श्लो०-दिविसूर्यसहस्रस्यभवेद्यगपदुत्थिता ॥

यदिभाःसहशीसास्याद्रासस्तस्यमहात्मनः॥११॥

टी०स०- नम्रींस्वर्यसहस्रांचें तेजएकसरेंउठे महात्मायाच्यातेजा-
ची तरितेनकरीसरी १२ आर्या- जेव्हांगगनामाजी एकसरेंउग-
वतीसहस्ररवी तेव्हांमहात्मायाच्या कांतीचीसरिनकांतितेमिरवी
१२ दोहा- किरनसहस्रअकासमें पुरीरत्योज्येंसोय दीपतताप्र-
भुकीलखे नेकुनसमताहोय १२ ओंवी- सहस्रसूर्यप्रभाआका-
शीं उगवूनिदीप्तहोयएकसरसी तरीचसाम्यताघडेकांहींत्याशीं
ऐसेंतेजपरमयाचें १२ अभंग- नभउजळलेंतेजें नेणोंसहस्रया
पैजें स्वीकारूनीदिनकरराजे प्रभापार्थादावीती १ तेजनहेतोबंबा-
ळ जीवपतंगाकवळ ऐसेएकाकीकळोळ एकसरेंऊठिला २ माहा-
त्म्यपूर्वीजेंऐकिलें तेंएकाकीरूपाआलें माहात्म्याचेंनवलझालें सं-
गीसांगायानूरे ३ असोबोलणेंबोलतां रवीहूनउपमीतां तुकासणे
दशांशता उपमानसेशुतीची ४॥१२॥

श्लो०- तत्रैकस्थंजगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा
अपश्यदेवदेवस्यशरीरेपांडवस्तदा॥१३॥छ॥

टी०स०- एकींअनेकधातेथें विश्वसर्वएथकएथक शरीरीदेवदेवा-
च्या देखेपांडवतेधवां १३ आर्या- त्यादेवान्यादेहीं एकावयवीअ-
नेकधाभिन्न पाहेपांडवतेव्हां हेंसारेविश्वहीपरिच्छिन्न १३ दोहा- भि-
न्नभेदजेजगतमे सोदेखेइकठोर देवदेवकीदेहमों अर्जनदेखेओर
१३ ओंवी- तेथेंसर्वएकेठाचींपाहिलें जगसर्वत्रहीवेगळालें देवाचे
देहींदेखिलें पांडुपुत्रें १३ अभंग- कामधेनूपासनीपात्र होयएका-
चेसहस्र तैसाएकहोतांउग्र मूर्तिमयमगझाला १ नकळेपाहिली
मागीली वडिलकोणतीधाकली एथकएथकविस्तारली सृष्टिवेळ
यापरी २ देवदेवान्याशरीरीं देखेतेव्हांकौरवारी तुकासणेलोभन-
गरीं प्रवेशलाप्रयमीतु ३॥१३॥

श्लो०- ततःसविस्मयाविष्टोत्तहरोमाधनंजयः
प्रणम्यशिरसादेवंकृतांजलिरभाषत॥१४॥छ॥

टी० स०- आश्वर्य्ये उडिले कांटे देही तो मग अर्जून बंदूनि मस्तकी देवा
बोलि घे लाऊतां जली १४ आर्या- मगतो विस्मित झाला उठले रो-
मांच त्यासनर देवा करुनी साष्टांग नमन बोले जोडुनि हस्त नर देवा ॥ १४
दोहा- ताकों तब अचरज भयो रोम हर्ष के दाय ताहू देखी प्रणाम करी
बोल्यो चित के दाय १४ ओंवी- त्यानंतर आश्वर्य्य वाटलें अर्जुना
रोमांच दाटले भगरोन्ही कर जोडिले केलान मस्कार १४ अप्रंग- ला-
हान सीमूती होती गुप्त पणें गेली के उती घेउन आली ऐशा व्यक्ती होला
कोण्यासंदुकिंत १ हेंच आश्वर्य्यचिंमूळ कांटे उठले सोजवळ नेणां विनी-
दें सकळ आमुचें हीनाशील २ ईश देखिला ही जरी मायिक मोहन बचे
दुरी बाप देहाची हे थोरी मरे होय न लाजे ३ असे अर्जून कंपित देवा म-
स्तकी वंदित ते संकटांजळी हात तुका हाणे बोलतो ४ ॥ १४ ॥ श्रीशम्भू

अर्जून उवा०

श्लोक- पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा भू-
तविशेषसंघान् ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थ-
मृषींश्च सर्वां नुरगांश्च दिव्यान् १५

स० टी०- देही तुझ्या मीसर देवता हें समस्त भूतें सचराचरें हें पद्यास-
नीं जो विधि आणि सर्व भुजंग जे दिव्य मुनीं सर्व १५ आर्या- तुझि-
या देही पाहें सरभूत विशेष सर्व संघ जग कमलासनस्थ विधिहर
देव ऋषी दिव्य सर्व ते भुजग १५ दोहा- देखत होत व देह मां सब स-
स्थिर चर सिद्ध विधिहर पद्यासन ऋषि नाग सबे जवळ १५ ओंवी-
तुझे देहीं सर्व देखिलें ब्रह्म देवनाभी बैसले ऋषि आदि नाग कुळातें
पाहिलें तुझ्या देहीं १५ अप्रंग- देहीं तुझ्या विश्वंभरा देखे सरभ-
रसंभारा देखें वहनीं साळंकारा हती येरा उदीत १ आणि एक
नवलावो पंचभूतां तुझ्या ठावो त्याचें दिसतें येवो जावो पै आधारे तु-
मच्या २ चराचर त्याच परी ब्रह्मापत्य स्थानांतरीं अहो पाहतां त्रिपुरा-
री जरा जूरगंगेसी ३ मुनी दिव्य ते जो मय नाग कुळसमुदाय ऐसा
पाहिला प्रत्यय तुका साधू ज्यासाठीं ४ ॥ १५ ॥ श्रीगोपाल कृष्णाय नमः

श्लो०- अनेक बाहू दरवळनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोऽ

नंतरूपम् नांतनमध्यनपुनस्तवादिपश्यामि

विश्वेश्वरविश्वरूपम् १६

टी०स०-अनेकबाहूमुखनेत्रपोटे त्वद्रूपसर्वत्रअनंतमोठें नआदिमध्यांतहितुजपाहें विश्वेश्वराविश्वशरीरतूहें १६ आर्या- बहुकरउदरनयनमुख अनंतरूपाचहूंकडेदिससी आद्यंतमध्यन तुला विश्वेशाविश्वरूपतूअससी १६ दोहा- बहुबाहूउदरहुबहुन भेदेखेंबहुसीस आदिअंतअरुमध्यनहीं ऐसेतुमजगदीस १६ ओंवी- अनंतबाहूउदरेंनेत्रेंमुखें अनंतपरीचींदेखें आदिअंतनोळखे विश्वेश्वराऐसेंविश्वरूप १६ अप्रसंग- नानाप्रकारी जेदंड मुखेंकराळवितंड नेत्रेंवेषवानरकुंड पोटेतैसींभ्यासूरें १ त्वद्रूप सर्वत्रअनंत मोठेंपाहतांनलगेअंत अनादितूविश्वतात मध्यअंतही तूंची १ तुजपाहेंविश्वेश्वरा विश्वरूपाच्याअंतरा तुकाह्मणोकमळावरा मलीरेआसपुरविली ३॥१६॥

श्लो०-किरीटिनंगदिनंचक्रिणंचतेजोराशिंसर्व-

तोदीसिमंतं पश्यामितांदुर्निरीक्ष्यंसमंताद्दी-

मानलार्कद्युतिमप्रमेयम् ॥१७॥

टी०स०-करीगदाचक्रहिजोकिरीटी तेजोब्धिसर्वत्रहिदीप्तिमोठी॥ सर्वत्रदेखेंतुजउग्ररूप दावाग्निसूर्यद्युतिजोअमूप १७ आर्या- चक्रकिरीटगदाधर दिससीसर्वत्रचहूंकडेदीप्त सप्रभअशक्यपात्पा अचिंत्यदीप्तार्कवह्निसमआस १७ दोहा- मुकुरसीसकरचक्रगदारूपरागभगवान् द्विगनतेजस्यौंबिधिलहे रविअरुअनलसमान १७ ओंवी- मस्तकीमुगटगदाचक्रकरीं सर्वतेजोमयदीप्तिअवधारीं तैसंतेजदेखिलेंशरीरीं दावाग्नीसारिखें १७ अप्रसंग- गदाधरिलीउजवी चक्रझळफळीततेवीं माथांमुगुराचीठेवी अतुपमवाटते १ आजतेजसिंधुलहरी घालीटाळआत्मावरी सर्वत्रहीदिशांतरीं दीप्तिमोदीप्तांकते २ सर्वत्रहेंतुसैरूप परीगाउग्रत्वाचेंरोप येथेंदावाग्नीतो दीप नेणोंकोण्चासोंपडीं ३ रविकर्पेऐसीआग किंवाबापाआलाराग तुकाराखावासन्मार्ग युगायुगींवाढाया ४ ॥१७॥ श्रीगोपालकृष्णः

श्लो०-त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं
निधानं त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्तु
पुरुषो मतो मे ॥१८॥

टी०स०-तूँशङ्खतेँ अक्षरजेँ कळावेँ आत्माजगाचा निधि जो स्वभावेँ तो
वाटसी शाश्वतधर्मपाळ जो नित्यतूँ अव्यय सर्वकाळ १८ आर्या- अक्ष-
रतूँ वेद्य परम अव्यय आश्रय जगान सामान्य शाश्वतधर्मे आतां जुनाट
पुरुषतूँ मला असामान्य १८ दोहा- अक्षर परम हि प्रगट हो तुम सब
जगत निधान अविनाशी रच्छक सबुन आदि पुरुष मनमान १८ ओंवी-
तूँ परम अक्षर आणित्येय या विश्वाचेँ तूँ निधान मूल मय तूँ शाश्वतधर्म
क्षक अस्य आदि पुरुष जमानला १८ अभंग- तूँ महाराज समज-
लासी शङ्ख अक्षर विलासी ऐसेँ कळावेँ जीवासी माया पाश मुक्त ला १
आत्मा जगाचा गोविंदा निधी स्वभावेँ तूँ सरा तो तूँ बाढला एकदां शा-
श्वतधर्मपाळ जो २ जोकां नित्यतूँ अव्यय सर्वकाळ अप्रमेय तुका वेदि-
त से पाय याच भयेँ वाटतेँ ३ ॥१८॥

श्लोक-अनादि मध्यांत मनंत वीर्य मनंत बाहुं
शशिसूर्य नेत्रम् पश्यामि त्वां दीप्तं हुताशव-
भ्रं स्वतेजसा विश्वमिदं तपंतम् १९

टी०स०-आद्यंत नामध्य अनंत वीर्य भुजा अनंत तपनेत्र सूर्य शशी
मनोनेत्र सुखी हुताश पाहेँ तया जो त्रिजगत्प्रकाश १९ आर्या- दी-
प्ताग्निमुख हि बहुकर रविशशिनयन बहु वीर्य या तूँ आद्यंत मध्यही-
ना पाहेँ मी स्वप्रकाश हेतूँ १९ दोहा- आदि अंत मध्य उरहित तु-
म रविशशि हेँ नैन तेरो मुख दीपत अग्नि सब ही कोतपणेन १९ ओं-
वी- अनंत वीर्या न कळे आदि मध्य अंत अनंत भुजा शशिसूर्य नेत्र प्र-
ज्वलित अग्नि जैसा तेज रेखित त्रिजगत्प्रकाश १९ अभंग- आदि-
ना हीं मध्य ना हीं तेथेँ सय आलाकां हीं अनंत वीर्या तुज तेँ ही काय सां-
गुं किती बोलूं १ भुजा अनंत आकृती भगप्तासे तो शचीपती नेत्र सूर्य हा
गमस्ती तव सत्तेना उडेल २ चंद्र मन ह्यणवी तेँ नेत्री तेजदार खवी तेँ सु-
खीं अग्नी अनादी ते रचना आजि पाहिळी ३ पाहेँ तयाचा प्रकाश जो वृं

दिनासीदिनेश त्रिभुवनेंसीआकाश तुकयागयींदिसेना ॥४॥१९॥३

श्लो०-द्यावापृथिव्योरिदमंतरंहिव्यासंत्यैके-
नदिशश्चसर्वाः दृष्ट्वाद्भुतरूपमुग्रंतवेदलोकत्र-
यंप्रच्यथितमहात्मन् ॥२०॥

टी०स०-दिशादहाआणिरखअंतरिक्षा तूएकलाव्यापिसिअंबुजासा
देखूनिहेअद्भुतरूपउग्र महात्मयालोकभितीसमग्र २० आर्या-भू-
स्वर्गांचेअंतर दिशाहिएक्याचित्वांअसेव्यास उग्रस्वरूपअद्भुत पा-
हुनितूसेंहिभिजगसंतस २० दोहा- सबदिसव्यापेगगनभू तुमएक
हिहौज अद्भुतरूपजउग्रलरेव प्रबथितलोकसबेज २० ओंवी-तु-
झेनिएकेस्वरूपतेजे पृथ्वीनभव्यापिलेसहजे दशदिशांतदाटलेउग्र
रूपअद्भुतजे तेंदेखूनिप्यालेलोकत्रय २० अभंग- दिशाविदिशा
पाहातां अंतरिक्षधांडोळितां तूएकदिससीव्यापितां हेकमलासा
कमलेशा १ देखूनिहेरूपउग्र अद्भुतअद्भुताअत्यग्र लोकभीतीगासम-
ग्र हेमहात्म्यनवलाने २ तुकयाचियाविनंती प्रगटेपुरवाव्याखंती
तबसहीचजळती असतांआयुष्यगोपाळा ॥३॥२०॥गोपाळ-ब्रह्मा०

श्लो०-अभीहित्वांस्तरसंधाविशंति केचिद्रीताः प्रा-
जलयोगृणंति स्वस्तीत्यक्त्वामहर्षिसिद्धसंधाः
स्तुवंतित्वांस्तुतिभिः पुष्कलाभिः २१

टी०सम०-प्रवेशतीहेस्तरहंददेहीं कृतांजळींचर्णिनिभीततेही होस्व-
स्तिऐसेंअर्षिसिद्धमात्र ह्यणूनिनूतेंस्तवितीविचित्र २१ आर्या-ये-
तीस्तरधारणतुला कोणीकरजोडुनीअयेंगाती स्वस्थअसेंबहुनिमु-
नि सिद्धहिकरितीस्तुतीअसेगाती २१ दोहा- पैठततोमेदेवसबें स्तु-
तीकरतभिद्यमान अखिऔरसिद्धमहातम निवेज्जतोकोजान २१ ॥
ओंवी-तुझेगार्थीदेवप्रवेशती कितीकअयेकरुलीस्तुतीकरिती देवअ-
र्षीस्तविती देवातुजकारणं २१ अभंग-प्रवेशतीहेस्तरहंद जळींज-
ळजांसीआनंद देहींतुमचियासखेद हेपावतीहेनवल १ कृतांजळीकृ-
पाळूबा तेहीवाणिनीतुजदेवा हांकांस्वस्तिऐशाभावा महाअर्षीबोलती

२ सिद्धमात्रहीजीतुका ह्यणुनतूतेंसवीअसका विचित्रहाभासेतुका पा-
हनिझालाविस्तीत ३ ॥२१॥

श्लो०-रुद्रादित्यावसवोयेचसाध्याविश्वे ऽश्वि-
नौमरुतश्चोष्णपाश्च गंधर्वयक्षाःसुरसिद्धसं-
घावीक्षंतेत्वां विस्मिताश्चैवसर्वे २२

टी०स०-आदित्यरुद्राष्टवसूतदादि प्रसिद्धआणीकहिदेववेदीं गंध-
र्वयक्षादिकवासुदेवा हेपाहतीविस्मिततूजदेवा २२ आर्या- वसुरु-
द्रादित्यमरुत् विश्वेदेवोष्णपाश्विनीकुमर गंधर्वयक्षसाध्यहि पाहति
विस्मितहिसिद्धवरअमर २२ दोहा- रुद्रसाध्यआदित्यवसू अश्विनी
सूतऔभाय सिद्धमुनिगंधर्वसबे देवतअचरजपाय २२ ओवी- रु-
द्रादित्यवसू ऋषीविश्वेदेवमरुद्गणआणिजेसू यक्षआणिराक्षसुदे-
खतांआश्चर्यपावले २२ अभंग- आदित्यरुद्रादिवसूजेतदादि अ-
नवेदविद्यांप्रसिद्धजे १ गंधर्वचामेळयक्षगणपाळ पाहतीसकळवा-
सुदेवा २ विस्मयापावतीनेणोआलाशांती भयवागवीतीययास्तव ३
मजनवलवाटेहोतासीतूकोठें एकाएकींभेटेतुक्याकैसा ॥४॥२१॥ॐ

श्लो०-रूपंमहत्तेबहुवक्त्रनेत्रंमहाबाहोबहुबाहु-
रुपादं बहुदरंबहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वालोकाः प्रव्यथि-
तास्तथा ऽहम् ॥२३॥

टी०स०-त्वद्रूपमोठेंबहुनेत्रतांडें मुजाघ्रिमांड्याउदरेंउदंडें दंष्ट्राकरा-
लाबहुज्यांतकाहीं देखूनिभ्यालेंजगआणिमीही २३ आर्या- त्यामा-
जीबहुदादा अंकउदरमुखहिनयनपदकरतें विक्राळघोरतूडें रूपज-
गासहमलाव्यथाकरतें २३ दोहा- रूपबडोबहुमुखनयन फजपद
बाहुउरोय देखिभयानकदादबहु व्यथितलोकबहुहोय २३ ओवी-
रूपआहेबहुमुखनेत्र महाबाहोउरुपदादिविचित्र बहुतउदरेंविक्राळ
दादांचेचरित्र तेणेंलोकांसहितमाझेंमनभयपावले २३ अभंग- जी-
जीत्वद्रूपहेंमोठेंसेंबहुहें नेत्रेंतोडेंपाहेंभयानक १ फजजाघ्रिमाबहुमां-
ड्याउदरबहु कराळाट्याबहुदंष्ट्रातुड्या २ बहुज्यांतकाहींदेखूनीहे
देहीं भ्यालेंजगहेंहीमीहीतैसा ३ सूरवाअवर्षण पडिलेंनारायण तुका-

ठेवीप्राणाकोणाठायीं॥४॥२३॥

श्लो०- नभःस्पृशंदीप्तमनेकवर्णव्याप्ताननंदीप्त
विशालनेत्रम् दृष्ट्वाहित्वांप्रव्यधितांतरात्माधु-
तिनविंदामिशमंचविष्णो॥२४॥

टी०स०- अत्यच्चतेजोमयवर्णचित्र प्रचंडज्याचेंमुखदीप्तनेत्र ऐशा
तुतेंदेखुनिअंतरात्मा दुःखीनजाणेंसरवधैर्यवर्त्मा २४ आर्या- बहु-
वर्णनभस्पर्शी विस्तृतमुखदीप्तविपुलनेत्रांस तेजसरव्यातुजपाहु-
नि गेलेंममधैर्यपावलेत्रांस २४ दोहा- पादभूमिआकाशशिर द्विग-
दीरघमुखलाय ऐसेंतुमकोंदेखिके धीरजगयोपराय २४ ओंवी-
अत्यत्करविविचित्र प्रचंडदीप्तनेत्र ऐशासिदेखोनिसर्वत्र धैर्यआणि
शांतिनपवे २४ अभंग- अत्यच्चहृणावेउंचीनागणावे प्रलयाधि
हेलावेतेजोमय १ दिव्यरूपसत्यनहेजेअसत्य आमुचीअगत्यऐसी
नव्हती २ चंडमुखज्याचेंतद्वादीप्तचक्षूचें भयेंआत्मयाचेंधैर्यगेलें ३ ॥
पाहतांऐसेंदुःखसोडूनगेलेंसरव व्यापकबोळखतुकयाची ४॥ २४॥

श्लोक०- दंष्ट्राकरालानिचतेमुखानिदृष्ट्वेवकाला-
नलसंनिभानि दिशोनजानेनलभेचशर्मप्रसी-
ददेवेशजगन्निवास॥२५॥

टी०स०- दंष्ट्राकरालाविकराळतोंडें देखूनिकालाभिसमेंउदंडें नेणेंदि-
शाहीसरवहीसरेशा प्रसन्नतूहोयजगन्निवासा २५ आर्या- दंष्ट्राक-
रालवदनं वृद्धीकाळाभितुल्यदेवेशा पाहुनिदिशाहिभुललों नस-
खहिमजहोप्रसन्नजगदीशा २५ दोहा- कालअगिनसबदादतनु
बिनदेखेभयभीत दिसाफलीसरवहूनगनें अबकीजेप्रफलीत २६
ओंवी- दाढाविक्राळमुखांभीतरी जैसाअग्निप्रगटलाप्रळयअवस-
रीं तेणेंतेजेदिशानकळतीमुरारी सरवनपवेजगन्निवासा २५ अभंग-
दंष्ट्रात्याकरालानृसिंहाचीलाळा तुह्मीकांगोपाळापरिलीसे १ हिरण्य
कशिपुनोहेयेथेंपार्यआहे कृपाकरीमोहेंपूर्ववत् २ विकराळतोंडें का-
ळाघ्नीचींकुंडें देखिल्याचपडेपहाणारु ३ दिशानेणेंदेंबासरववासरुदे

वा प्रसीदात्मभावातुकयाच्या ४ ॥२५॥

श्लोक-अमीचत्तांधतराष्ट्रस्यपुत्राःसर्वेसहैवा
वनिपालसंधैः भीष्मोद्रोणःसूतपुत्रस्तथाऽसौ
सहास्मदीयैरपियोधमुख्यैः२६

टी०स०-हेसर्वहीजेधतराष्ट्रपुत्र त्याचेसहायक्षितिपाळमात्र भीष्मस्व-
येंद्रोणहिकर्णहाहि जेआमचेवीरसमस्तकांहीं २६ आर्या- हेधार्त-
राष्ट्रसारे आणिकहीभूमिपाळतत्पक्षी भीष्मद्रोणहिकर्णहि तैसेजे
वीरआमुच्यापक्षीं २६ दोहा- पूतसबेधतराष्ट्रके सबचूपतिनकेसंग
करणद्रोणभीरवमजितें जोधाहैतबअंग २६ ओंवी- दुर्योधनादि
सर्व जयांचेसमुदाव भीष्मद्रोणादिदेव मुरवींप्रवेशती २६ अभंग
हेसर्वहीजेजेधतराष्ट्रवीर्यजे त्यांचेसाहायजेआवांतर १ अवनीचेपाळ
येथेंभीष्मकाळ द्रोणआतुर्बळकर्णतैसे २ आतांआमुचेहीविश्वाचेजे
देही त्यांचेंनवलतेंहीतुकाबोले ३ ॥२६॥

श्लो०-वक्राणितेत्वरमाणाविशंतिदंष्ट्राकरा-
लानिभयानकानि केचिद्विलग्नादशानांतरेषु
संदृश्यंतेचूर्णितैरुत्तमांगैः२७

टी०स०-मुखेंतुक्षींसत्वरत्यांतजाती भयानकेंजींविकराळदांतींदां-
तांतहीचर्वितवीरकाया ज्यांचींशिरेंचाविसिदेवराया २७ आर्या- दं-
ष्ट्राकरालभ्यास्कर जींवदनेंरिघतित्यांतसंपूर्ण दांतांतलागलेजे को-
णोत्यांचींशिरेंदिसतिचूर्ण २७ दोहा- बहुततिहारेबदनमों सबेप-
रतहैआय कोउचाबतदादनतलें कोउरहेलपराय २७ ओंवी- ऐ-
शाभयानकमुरवांभीतरी एकरिघतांअडकलेदाटेमाझारी एकचूर्णसु-
रवांतरीं शिरेंअडकलींमजदिसताति २७ अभंग- मुखेंतुक्षींसंजेथें
सत्वरजातितेथें भयानकपंथेंदंताचीये १ विकराळदंतींदातांतश्रीपतीच
र्वितुवीरकांताज्यांचींशिरें २ अहोदेवरायाचाविसीहेवांच्या आह्याचीळ-
सीयातुकयाअंगीं ३ ॥२७॥

श्लो०-यथानदीनांबहवोऽबुवेगाःसमुद्रमेवाभि-

मुरवाद्रवन्ति तथातवामीनरलोकवीराविशान्तिव-
क्राण्यभिविज्वलन्ति॥२८॥

टी०स०-नदीजलेंजेविंबलेंवहाती वेगोंसमुद्राभिमुखेंचियेती ज्वाळा
मुखींयानुस्रियाअनेकीं प्रवेशतीवीरहिजेनृलोकीं २८ आर्या-साग-
रसन्मुखजाती वेगनद्यांचेजसेहिनीरांचे तेविंतुझ्यादीसमुखीं समूह
रिघतीनृलोकवीरांचे २८ दोहा-जोसरितावरखाक्रतु परतसिंधुमेंजा-
य त्योंनृपतेरेबदनमें सबेपरतहैंआय २८ ओंवी-जैसीसरिताउद-
केंवाहती तींअवधींसागरींमिळती तैसेनरलोकभूषती तवबदनींप्रवे-
शले २८ अभंग-नदीजलेंजैसींवाहतीबलेंसीं वेगोंसिंधूपाशीमिळों
येती १ तोहीआत्ममुखींप्रवाहातेशीखी तैसीज्वाळामुखींयेथेंदीसे २
अनेकआननेंज्वाळामयरसनें येसीतूंस्वादानेरुचीदेवा ३ परंतुआश्चर्य
घारेलोकवर्या प्रवेशतीधैर्यातुकाक्षणे ४॥२८॥ ॥श्रीगोपालकृष्णाय॥

श्लो०-यथाप्रदीपंज्वलनंपतंगाविशान्तिनाशाय
समृद्धवेगाः तथैवनाशायविशान्तिलोकास्तवाः

पिवक्राणिसमृद्धवेगाः२९

टी०स०-कींपेटल्याअग्निमधेंपतंग येतीमरायासिकरूनिवेग तैसेम-
रायानिघतातिलोक वेगेंतुझ्याहीवदनींअनेक २९ आर्या-जैसेदी-
प्ताग्निमधें वेगेंचिपडुनिपतंगमरताती तैसेवदनींतुझिया मरावयालो-
कशीघ्रशिरताती २९ दोहा-दीपागनिपतंगलखी परतजीयकोंखोय॥
त्योंतवमुखमेंलोकयह आपनासजोहोय २९ ओंवी-जाज्वल्यदीपा-
वरी जैसापतंगरिघेअवधारीं तैसेनाशावयामुखाभीतरी प्रवेशतीलोक२९
अभंग-किंवापेटलीयाअग्निमाजिकाया पतंगमरायाएकवटे १ तैसे
लोकमेळमरायासकळ निघतीकेवळतुझ्यामुखीं २ वेगेंशस्त्रअस्त्रेंर-
थसाळंकारें गजउष्ट्रवाजीरेवाहनंसी ३ अपारांचींघेणीअपारतुझीं-
खाणी सांडुंनेणेंकोणीवृत्ततुका ४॥२९॥

श्लो०-लेलित्यसेग्रसमानः समंताल्लोकान्समग्रा-
नृवदनैर्ज्वलद्भिः तेजोभिरापूर्यजगत्समग्रंभा-
सस्तवोग्राःप्रतपन्तिविष्णो ३०॥

री०स०-यासर्वलोकांगिळितोसिजेहां ज्वाळामुखींचारिसित्यांसिते-
हां प्रभातुझ्यातीव्रजगासमग्रा व्याघ्रनिदेवातपनातिउग्रा ३० आर्या-
सर्वत्रदीसवरनें लोकांचाकरिसिभक्षणीयास कांतीअत्यग्रतुझ्या ता-
पवितीयाजनांसमग्रांस ३० दोहा- करहिग्राससबलोकको रसन
ज्वाललपराय कांतिरावरीजगतको देतनापसबराय ३० ओंवी- तु-
झीमुखज्वाळाचजिह्वेचेंललन तेणेंहोतसेसर्वलोकग्रसन त्याज्वाळेंभ-
रलेंत्रिभुवन ऐसेंविष्णुउग्ररूपतुझें ३० अभंग-यासर्वलोकांसजे-
हांगिळीतोस ज्वाळामुखेंत्यांसचारीसीतूं १ तेहांप्रभातीव्रतुझ्यादर्श-
नाग्र मजगमेउग्रसौदामिनी २ जगकर्पेज्यांनव्यापुनीतयांत देवातप-
तातअतिउग्रा ३ नेणोकैसीभूकलागलीअचूक सोडिलीओळखतुकयाची

श्लो०-आख्याहिमेकोभवानुग्ररूपोनमोस्ततेदे- ४१३०

ववरप्रसीद विज्ञातुमिच्छामिभवंतमाद्यंनहि-

प्रजानामितवप्रवृत्तिम् ३१॥

री०स०-तूकोणपांडुग्रतनूवदेहें प्रसन्नहोईतुजवंदिताहें जाणोंतुतें
इच्छितसेंप्रवृत्ती नेणेंतुझीदेववराद्यमूर्ती ३१ आर्या- तूकोणउग्ररू-
पी वरतुजनमितोंप्रसन्नहोआद्या तुजजाणोंइच्छितसें प्रवृत्तिनेणेंतु-
झीस्वसंवेद्या ३१ दोहा- उग्ररूपतुमकोनहों मोसोंकहिचेदेव तुम-
कांजानोंचहनहों तवरूपनकोंमेव ३१ ओंवी- तूउग्ररूपमजसांग-
कवण तुजलानमनहोयप्रसन्न पहिलेरूपपाहोंइच्छीमन तुझीप्रवृ-
त्तीनकळेस्वामी ३१ अभंग- तूकोणयाउग्रतनूबोलेंशीघ्र देईरुपापा-
ग्रहिताचेंहें १ प्रसन्नतूंहोईतुजवंदनपायीं करितोंहेंपाहींदेवराया २
जाणोंतूतेंइच्छीप्रवृत्तीनिरइच्छी नेणेंतुझीकैसीआद्यमूर्ती ३ कधींना
देखीलाऐसानायकीला तोतूंप्रगरलातुकयाअंगें ४॥३१॥ श्रीशाम् ॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-कालोऽसिलोकक्षयकृतप्रवृद्धोलोकान्स-

माहर्तुमिहप्रवृत्तः ऋतेऽपित्वांनभविष्यंतिसर्वे

येऽवस्थिताःप्रत्यनीकेषुयोधाः ३२

री०स०-जुनारलोकांतककाळमीतो लोकांसयायेद्यहरूपहातें नमा-

रिसीतूनरिनासतीहे सेनेंतयाजेनरवीरपाहे ३१ आर्या- मीलोकसं-
हराया झालोंकाळप्रवृद्धऐसारे घोखेरणींउभेजे तुजवांचुनिउतर-
तीलहेसारे ३२ दोहा- कालरूपहेहोंबडो सबकोंमारनहार तवबि-
नसबजोधानको भविजेहूंनिरधार ३२ ओंवी- देवझालाबोलता
ह्मणेमीकाळलोकांचासंहर्ता तुजवेगळेकरूनीपार्था हेसुद्धींसर्वसंहा-
रपावती ३२ अप्रभंग- देवबोलेआतांमहाबाहोपार्था ऐकेरेअन्यधानमा-
नीतू १ जुनारलोकांतकाळमीप्रत्यक्ष मारूंपाहतोंसाक्षपाहेंमाझी २ लो-
कांसयायेथेंहारूंपाहतसे नमारिसीकैसेवांचतील. ३ नरवीरसेनेमाजी
तेभ्रसती झालीयांचीशांतीधनुर्यरा ४ तुजमायायेतेतेमीसोडीलीसे आ-
तांकायकैसेंजाणूंतुका ५ ॥३१॥

श्लो०- तस्मात्त्वमुत्तिष्ठयशोलभस्वजित्वाशत्रून्
भुंक्ष्वराज्यंसमृद्धम् मयैवैतेनिहताःपूर्वमेव-
निमित्तमात्रंभवसव्यसाचिन् ३३

टी०स०- ह्मणूनितूंचेयशऊठवेगीं जिंकूनिहेराज्यसमृद्धभोगीं म्यां
शांतिकेलीपहिलीचयांची निमित्तमात्रींनिघसव्यसाची ३३ आर्या- या-
स्तवउठतूंचशघे म्यातोंवधिलेअधींचसर्वअजी करियुद्धराज्यअपुलें
जिंकींतूंहोनिमित्तमात्रअजी ३३ दोहा- तातेउठरणजीतले कीरत
औरहुराज मैहनरारव्योनरपति यहसबतेरेकाज ३३ ओंवी- याकार-
णेंऊठतूंचशघेईं वैरीजितोनिराज्यवाहीं म्यांमारिलेसर्वही सुद्धींनिमि-
त्तधारीहोअर्जना ३३ अप्रभंग- ह्मणूनितूंचेयशऊठवेगीं जिंकूनी-
यांभोगींराज्यलक्ष्मी १ सिद्धीचीसमृद्धिआहेतवनिदळीं निवटीमंड-
ळीराजयांची २ म्यातोंकेलीशांतीपहिलीचयांची निघेसव्यसाचीनि-
मित्ताला ३ तुकयासीतूसीभेदनाअणुभरें हींमाझींउत्तरेतहदयींलीहीं ४

श्लो०- द्रोणंचभीष्मंचजयद्रथंचकर्णंतथाऽन्या- ३३

नपियोधवीरान् मयाहतांस्त्वंजहिमाव्यथिष्ठा
युद्ध्यस्वजेतासिरणोसपत्नान् ३४

टी०स०- द्रोणासभीष्मासजयद्रथास कर्णासआणीकहिबीरत्यांस
म्यांमारिलेंमारितुंझ्याअदृष्टी आहेजयश्रीसणिहोसिकष्टी ३४ आ०

भीष्मद्रोणजयद्रथकर्णतसेअन्यवीरहीप्रथित म्यांवधित्यांसवधीतूं जिं-
किसिरिपुपुष्टकरनहोव्यथित ३४ दोहा- भीष्मद्रोणजयद्रथ कर-
णआदिजेऔर भयतजअर्जनजहूकर अरिमारहुयाठोर ३४ ओंवी-
भीष्मद्रोणजयद्रथकर्ण वीरसर्वमारिलेजाण आतांऊरतूंअर्जन शत्रु
मारीं ३४ अभंग- अरेहेद्रोणभीष्मआणिहाजयद्रथ कर्णमहारथ
आणिशूर १ त्यांसम्यांमारिलेतूंमारीसाक्षीला अदृष्टीराज्यालाहाणू-
नियां २ झणीकष्टीहोसीतूंयाकर्मपार्थी जयश्रीसर्वथाबरीतूज ३ नि-
मिक्ताकारणेंघेतूंधनूषार तुक्याचेंअंतरऐसेंआहे ४ ॥३४॥ श्रीकृष्ण॥

श्लो०-एतच्छ्रुत्वावचनं केशवस्थ कृतांजलिर्वैपमा-
नःकिरीटी नमस्कृत्वाभूयएवाहकृष्णंसगद्गदं
भीतभीतः प्रणम्य ३५॥

टी०स०-ऐकूनिहीकेशवशब्दधाटी कृतांजलीकांपतसेकिरीटी पुनः
पुन्हावंदुनिकृष्णजीतें बोलेगळ्यागद्गदभीतभीतें ३५ आर्या- कां-
पेप्याल्याहुनिभी करजोडनिकृष्णावचनपांडवतें ऐकुनिपुनरपिस-
द्गद बोलेघडिघडिकरूनिदंडवतें ३५ दोहा- वचनस्तनेंश्रीकिसन
के कांपीअर्जनदेह प्रभुकेपायींलागिकें बोलेवचनसनेह ३५ ओं०
संजयह्मणेऐसेंवचनऐकूनिकृष्णाचें कंठसद्गदिलेंअर्जुनाचें मगअं-
जळीजोडनितयाचे मागुतीभीतभीतस्तवितसे ३५ अभंग- कळलें
अंतरभवैरागेंपीडे थुंकूनीतोतोंडेंअन्नटाकी १ देवाचेंइतरसेवीती
पंक्तीसी तैसातोरायासीबोलतसे २ ऐकूनीकेशव वाक्यासीअर्जु-
न वपुनिजमनेंघेईजेकां ३ कृतांजलीकीरीटीबोलतोभयभीत वं-
दूनीअनंतपुनःपुन्हा ४ गद्गदयागिरातेजेजोअर्दिला जीवस्वरूपाला
तुकानये ५ ॥३५॥ अर्जुनउवाच.

श्लो०-स्थानेत्क्षीकेशतवप्रकीर्त्याजगत्प्रहृष्य
त्यनुरज्यतेच रक्षांसिभीतानिदिशोद्वंतिर्सेव
नमस्यंतिचसिद्धसंघाः ३६

टी०स०-यशोत्क्षीकेशतुझ्यास्थितींत हेंविश्वहर्षेअनुरागयुक्त दि-
शांप्रतीराक्षसजातिधाकें समस्तहीवंदितिसिद्धलोक ३६ आर्या-ज-

गसर्वदृषीकेशा यशोतुङ्ग्यात्तुष्टआणिअनुरक्त राक्षसपक्षनिभया-
नें नमितीतुजसिद्धसंघहेयुक्त ३६ दोहा- सबजगताकोंजसलहेतु-
महिरहतअनुराग सिद्धनमततोंकोंसदा राच्छसजानहुभाग ३६ ओं-
वी- अर्जुनक्षणेनारायण तुमचेनिकीर्तीसंतोषीझालोंजाण भये
दशादिशापक्षतातिराक्षसगण नमस्कारकरितीसिद्धादिक ३६ अप्रभं०
ऐसेंतुष्टीकेशतुझियास्थितीतें पाहूनीहर्षतेंत्रिभुवन १ अनुरागयुक्त
झालेंहेंपावन पापीयासीस्नानगंगेजैसे २ येथेंजेराक्षसदिशांतलंघी-
ती भयासपाळीतीहणूनीयां ३ वंदीतीसद्भावेंसिद्धलोकतुज तुकाक्ष-
णेमोजसंतांचीहे ४ ॥३६॥

श्लो०-कस्माच्च तेन न मे रन्महात्मन गरीयसे ब्रह्म-
णोऽप्यादिकर्त्रे अनंतदेवेश जगन्निवास त्वमक्ष-
र सदसत्परं यत् ॥३७॥

टी०-स०-नवंदितीकांतुजलासमर्था जोथोरधात्यासहिआदिकर्ता
अनंतजोविश्वपरांततंतू तूं सत् असत् अक्षरशुद्धहीतू ३७ आर्या-
तुजजननकांनभिते ब्रह्मालाथोरआद्यतूंकर्ता अव्यक्ताहुनिपरतू
अक्षरतूंदहीअनंततूंभर्ता ३७ दोहा- केंथोंननमोतुमकोंजहों ब्रह्माकेक-
रतार जगतईसअच्छरअनंत तुमसदसत्तहोपार ३७ ओंवी- तूंश्रे-
ष्ठहणूनिनमस्कारकरिती ब्रह्माचीतूंतत्पत्नी ऐसीदेवाविषवींअनंत
स्थिती सदसत्परतूंची ३७ अप्रभंग- नवंदितीकांहेसमर्थतूजला जो-
थोरविधीलाआदिकर्ता १ अनंतजोविश्वपरामाजींतू तूं सत् असत् अ-
क्षरतू २ शुद्धब्रह्मस्वरेंउत्तरेंदेवाच्या लहदयांतुकयाच्यातूंचीदेवा ३ ॥३७॥

श्लो०-त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य
परं निधानं वेत्तासि वेद्यं च परं च धाम त्वया ततं वि-
श्वमनंतरूपम् ३८ ॥

टी०-स०-विश्वादि तूं सर्वपुरींपुराण तूंभूमियाविश्वघटींनिधान ज्ञाता-
हितूंजेयहिचित्तरूपा हेंच्यापिलेंविश्वअनंतरूपा ३८ आर्या-पुरुष
परंधामपरम विश्वमयहिआदिदेवतमभेत्ता विश्वव्याप्ततुवांहे पुरातना
नंतवेदतूंवेत्ता ३८ दोहा-पुरुषपुरातनआदिहो तुमहोजगतनिधान

तुमयहसबजगविस्तयो जानततुमहीग्यान ३८ ओंवी- तूंआदिदेव
पुरुषपुरातन तूंविश्वाचेंपरमनिधान तूंउत्कृष्टज्ञानयज्ञ तूंअनंताच्यापि-
लेंविश्वरूपें ३८ अभंग- विश्वादिंतूंसर्वपरीतूंपुराण तूंभूमीचापूर्ण
जीवालागीं १ विश्वघटहोयत्यापरतानिधान ज्ञाताहीतूंज्ञानमययज्ञ॥२
त्वांचविश्वरूपेंव्यापिलेंसकळां अनंतरूपाळाविश्वंभरू ३ आजतुकारूपेंग-
जउभजसी विश्वांतीमनासीआलीखरी ४॥ ३८॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-वायुर्यमोऽग्निर्वरुणःशशांकःप्रजापतिस्त्वं
प्रपितामहश्च नमोनमस्तेऽस्तसहस्रकृत्वःपुन-
श्चभूयोऽपिनमोनमस्ते॥३९॥

टी०सम०-तूंवायुअग्नींदुचमादिदेव पितामहाचाहिपितात्वमेव नमोन-
मोतूजसहस्रवेळ नमोनमोमागुतिसर्वकाळ ३९ आर्या- प्रपितामहप्र-
जापति तूंशशिवरुणाग्निवायुतोशमन नमितोसहस्रदांमी मागुतिकरि-
तोपुनःपुन्यानमन ३९ दोहा- वायप्रजापतिअगिनजम वरुणचंद्रनव
रूप बारबारसेंनमतहूं तुमहिप्रणामअनूप ३९ ओंवी- वायुअग्निवरु-
णयम प्रजापतिआणिसोम प्रपितामहतूंमहात्म्य सहस्रनमनेंपुनःपुनः
३९ अभंग- तूंचवायूयमवन्हीहीचंद्रमा देवांचाहीआत्मातूंचदेवा १पिता
महाचातूंपिताहेंकळलें तुजसहस्रवेळेनमोनमो २ नमोनमोसर्वकाळतु-
जमागुती ऐकिजेहेमतीतुकयाची ३॥३९॥ श्रीमद्वृक्षिणीपतयेनमः॥४०

श्लो०-नमःपुरस्तादथष्टतस्तेनमोऽस्तनेसर्वतएव
सर्व अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वंसर्वसमाप्नोषित-
तोसिसर्वः४०

टी०स०-मागेंपुढेंवंदनतूजपायीं तूंसर्ववंदूंतुजसर्वतायीं अनंतसामर्थ्य
पराक्रमीतूं सर्वांपटींजाणसिसर्वतंतू ४० आर्या- सर्वत्रतूजसर्वा नमि-
तोदेवापुढेंहिअणिमागें अतिविक्रमतूंव्यापिसि तुजनमितीसर्वलोकया-
मागें ४० दोहा-आगेतोकोनमतहों पाळेतोहिअनंत सर्वदिसनतुमतें
नमत प्रबलअमितभगवंत ४० ओंवी- अगणितपराक्रमतुझेंवीर्यअ-
सेजाण पूर्वपश्चिमेतुजनमन तूंसर्वांसिपावतोसह्यणवून तूंसर्वहोसी
४० अभंग- देवापारीपोरींआहेहेंकळेना आहेसनमनाकरूंतेसें १आ-

गेंपुटेबंदूतवपदालागीं सर्वतूयालागींसर्वीवंदूं २ अनंतसामर्थ्यपरा-
क्रमीतूंबी पटींविश्वयाच्यातंतूतूंगा ३ केलेनमनतरीनिश्वळराहावेना ने-
णोंकरिलवदनामाजीकवळू ४ मार्गेजोहारलाकींकौरवानींकेले हेंदुसरे
आलेंतुकाह्यणे ५ ॥४०॥

श्लो०-सरवेतिमत्वाप्रसभंयदुक्तंहेकृष्णहेयादव
हेसरवेति अजानतामहिमानंतवेदंमयाप्रमादा-
त्प्रणयेनवाऽपि ॥४१॥

टी०स०- जेंबोलिलोंमीसलगीकरूनी रेयादवाकृष्णसरव्याह्यणूनी न-
जाणतांयामहिमेसदेवा चुकोनियांप्रीतिकरूनियांवा ४१ आर्या-स्नेहें
अणिप्रमादेन नेणुनिमहिमासरवाह्यणुनिसदया वदलोंहेंचितुलामीहे-
कृष्णाहेयदूतमासरवया ४१ दोहा- मित्रजानजोमेकही छमाकरीसो
देव जानेकहांजुबापरो तवमहिमाकोभेव ४१ ओंवी- हेयादवाह्यणू-
निबोलिलों कृष्णासरवयावदलों प्रीतीनेजेंबोलिलों तेक्षमाकीजे ४१ ॥
अभंग- जेंबोलिलोंमीसलगीकरूनी रेयादवाह्यणूनीकृष्णासरव्या १
नजाणतांमहिमादेवापुरुषोत्तमा चुकलोंयाकर्माप्रीतीचीया २ शय्यास-
नींपंक्तींचालतांमार्गांत केलाजोहास्यार्थक्षमाअसो ३ अपमानकांहींन-
कळतांझाला तुकयाजीवालाशोधनेघे ४ ॥४१॥

श्लो०-यच्चावहासार्थमसत्कृतोऽसिविहारशय्या
सनभोजनेषु एकोद्यवाऽप्यच्युततत्समस्तत्क्षा-
मयेत्वामहमप्रमेयम् ४२

टी०स०- शय्यासनीभोजनिंचालतांही हास्यार्थकेलाअपमानकांहीं मा-
गेंपुटेहोमजदेवराया क्षमाकरींअच्युतअप्रमेया ४२ आर्या- हास्येंक-
रितांझालों कीडासनिंआसनींहिशयनींमीं एकांतींलोकांतीं करींक्षमा-
मीक्षमापनार्थनमीं ४२ दोहा- भोजनशयनविहारमें कियाअनादरभा-
य तेज्जुमासबकीजिये प्रफुल्लुमकेशवराय ४२ ओंवी- विहारआ-
सनभोजनशयन असत्कारिलालीलाविनोदाकारण अच्युताथोरअप-
राधझालाह्यणून क्षमाकरवितोंस्वामियां ४२ अभंग- मार्गेपुटेहीजे
मजदेवराया क्षमाअप्रमेयाकरींसरव्या १ अच्युताअह्यानेणूनीयांग-

र्वं रुसोंपुगोंअवधेंक्षमाअसो १चांगतेचमागोंउराउरीदेवा सारथीस्वभावा
तूजकेलें ३कौरवांचेसभेधाडिलेंशिष्टार्ई पाहातांअन्याचीकोटीतुका॥४३॥

श्लो०-पिताःसिलोकस्थचराचरस्थत्वमस्यपूज्य
श्वगुरुर्गरीयान् नत्वत्समोऽस्यअधिकःकुतोऽ
न्योलोकत्रयेऽप्यप्रतिमप्रभावः४३

टी०स०-पिताजगाचांसचराचराचा तूंपूज्यसर्वांगुरुवर्यसाचा नतुल्य
कोणीतुजघोरदेवा कैचात्रिलोकींअतुल्यप्रभावा ४३ आर्या- स्थिरच-
रलोकांचातूं बापगुरुश्रेष्ठआणिपूज्यमहातुजसमअधिकनकोणीत्रि-
जगांतनुझाप्रभावअनुपमहा ४३ दोहा- पिताजुतुमसइंसारके तु-
महिपूज्यगुरुईस तवप्रभावत्रयलोकमे कौनकरेतबरीस ४३ओंवी-
तूंपिताचराचरलोकांसी आणिगुरुपूज्यहोसी आणिअधिकतागहीं
तुजऐशी त्रैलोक्यामाजी ४३ अप्रभंग- पिताहोसीतूंजगाचा चराचर
जडजीवांचा १तूंपूज्यसर्वांगुरू सर्वांसर्वासाचारू २तुल्यनाहींकोणी
तूज देवाघोरदीसेमज ३अतुल्यप्रभावत्रिलोका कोरेयेवेंनेणेतुका॥४३॥

श्लो०-तस्मात्प्रणम्यप्रणिधायकायंप्रसादयेत्वा
महमीशमील्यम् पितेवपुत्रस्यसरवेवसरव्युःप्रि
यःप्रियायार्हसिदेवसोदुम्॥४४॥

टी०स०-ह्यणुनिवंदींपसरूनीकाया प्रसन्नहोमजदेवराया क्षमाक-
रीजेविंपितासुताला सरवासरव्यालाप्रियहीप्रियाला ४४ आर्या-या-
स्तवसाष्टांगनमीं प्रसन्नहोमजकरींक्षमाऐशी जैशीकरिबापसुतामि-
त्रसरव्याकींप्रियप्रियातैसी ४४ दो०- तोहीनमतप्रसन्नहो छुमादोक
जेमोहि जोपितासुतकोंप्रियही मित्रमित्रकोंजोधि ४४ओंवी-याक-
रणेंतुलानमस्कारितों जसासरवासरव्यासितो पुत्रासिपिताक्षमाकरि-
तो तैसीक्षुपाकरीनारायणा ४४ अप्रभंग-ह्यणुनवंदींदेवराया पसरूनी
स्वात्मकाया १देवदेवाहोप्रसन्न आहोतरीश्रीसंपन्न २पितासुताक्षमाक-
री जेविंसरवासरव्यातरी ३प्रियप्रियालासद्भावें तुकाक्षमामागेजीवें॥४४॥

श्लो०-अहृष्टपूर्वद्विषितोऽस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रच्य
थितंमनोमै तदेवमेदर्शयदेवरूपंप्रसीददेवेश

जगन्निवास ४५.

टी०स०-अपूर्वहेतैरुनित्त्वृष्ट्यालो परंतुचिन्तांतरिंफारभ्यालो पूर्वी
जसादारखविंदेहतेसा प्रसन्नहोऊनिजगन्निवासा ४५ आर्या-पूर्वीनिदे
खिलेले उठलेरामांचयासपाहूनी भयभीतमनीमजते दावीरूपप्रसन्न
होऊनी ४५ दो०-रूपअदेखकरावरो मोहिहरखभयहोय पहिलोरूप
दिखाइये होजीवतयाजोय ४५ ओं०-कधीनाहीदेखिलेंतेदेखून हर्षआ-
णिभयपावलेमाझेमन आतांपहिलेंचरूपदारखवींप्रसन्नहोऊन देवाज-
गन्निवासा ४५ अभाग-तृष्ट्यालोहेंअपूर्व रूपदेखूनीयांसर्व १ परंतु
याचिन्तामाजी भयेकांपतसेंआजी २ आतांपूर्वीचाहोनास देहदारखवीं
आह्मांस ३ जरीप्रसन्नव्यापका तरीसंबोरबावानुका ४।४५॥श्रीशोजय०

श्लो०-किरीटिनांगदिनंचक्रहस्तमिच्छामित्वांद्रष्टु
महंतथैव तेनैवरूपेणचतुर्भुजेनसहस्रबाहोभ-
वविश्वमूर्ते॥४६॥

टी०स०-करीगदाचक्रकिरीटमाथा तेंइच्छितोदर्शनरुष्णनाथा जेंचों
भुजांचेंतवरूपस्वल्प तेंदाविहेंझांकुनिउग्ररूप ४६ आर्या-चक्रकि-
रीटगदानें धरिंपहिलेरूपनूंचतुर्बाहो अमितकराविश्वतनोत्पारूपें
इच्छितोतुलापाहो ४६ दोहा-मुगुटबिराजतसीसपर शंखचक्रचहुं-
हात इहविधिमेंहिदिखाये प्रभुहोतुमजगनाथ ४६ ओंवी-माथा
मुगुटगदाचक्रकरीं पहावयाइच्छितोअंतरीं तेंरूपतुसेंऐसेंचतुर्भुजमु-
रारी प्रगटकरींआतां ४६ अभाग०-करीगदासुदर्शन किरीटमस्तकांपा-
वन १ रुष्णनाथाअनाथाच्या भेटीयाचीतोतुमच्या २ सोपीचतुर्भुजमूर्ती
जेकवराळेआह्मांहातीं ३ तीदारखवुनीहेझांका जेथेंउमजनेघेतुका ४॥४६॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-मयाप्रसन्नेनतवार्जनेदंरूपंपरंदर्शितमा-
त्मयोगात् तेजोमयंविश्वमनंतमाद्यंयन्मेत्वद-
न्येननदृष्टपूर्वम्॥४७॥

टी०स०-हेंअर्जुनातूजरूपानुरागे म्यांदाविलेंरूपमिजात्मयोगें अ-
नंततेजोमयविश्वरवाणी जेंदेखिलेंतूजविणेंनकोणीं ४७ आर्या-म्यां-

रूपआत्मयोगे तोषुनितुजपरमदाविलेंतेजे तुजविणअन्यनपाहे वि-
श्वअनंताद्ययुक्तजेतेजे ४७ दोहा- तोहिदिखायोरूपमें अनिप्रसन्न-
चित्तहोय आदिअंतजोतेजमें देखसकेनहिकोय ४७ ओंवी-अर्जुन
योगेंकरून रूपदाविलेंहोऊनिप्रसन्न हेंतुजवांचून देखिलेंनाहीकोणीं
४७ अभंग-बोलेदेवतोसाधूचा महामेघगंभीरवाचा १ पार्थाकृपेनें
दाविलें विश्वरूपम्यांआपुलें २ आत्मरूपतेजोमय अनंतकींविश्वाल-
य ३ नेणेकोणीतूजबीण तुकाहणेमाझीखूण ४ ॥४७॥ श्रीकृष्णा०

श्लो०- नवेदयज्ञाध्ययनेनदानेनचक्रियाभिर्न
तपोभिरुग्रैः एवरूपःशक्यअहंनलोकेद्रष्टुं

दन्येनकुरुप्रवीर ॥४८॥

टी०स०-योगीनवेदाध्ययनीनदानीं कर्मीनिवाउग्रतपेंकरूनी नस-
र्वथाशक्यजगींपहाया मीआणिकांयेरितिंभक्तराया ४८ आर्या-
नरलोकींउग्रतपें दानमखेंकर्मवेदअध्ययनें थारूपेंमजतुजविण श-
क्यपहायानअन्ययानयनें ४८ दोहा-वेदजग्यतपदानअरु क्रिया-
ध्ययनतेजोय मेरोरूपअसक्यसो निरुपदिखायोतोय ४८ ओं०वे-
देयजेअध्ययनेंदाने विधिनेंकर्माचरणे त्रैलोक्यामाजिकवणे मा-
झेरूपतुजवेगळें देखिलेंनाहीं ४८ अभंग०-योगीवेदाध्ययनस्थळीं दा-
नींसत्कर्ममंडळीं १ उग्रतपाहींपार्था जगींशक्यनसर्वथा २ पाहायासरे
आणीका मीइतराकुरुनायका ३ कांहींनातुडेलोकांहीं अरेदेखेतुकादेहीं

श्लो०मानेव्यथामाचविमूढभावोदृष्ट्वारूपंघोरमीदृङ्ममेदं
व्यपेतभीःप्रीतमनाःपुनस्त्वंतदेवमेरूपमिदंप्रपश्य ॥४९॥

टी०स०-नहोव्यथेनेंमनमूढतूझें अत्कग्रहेंदेखुनिरूपमाझे होऊनि-
यांनिर्भयमागुतीहें तूनेंचमाझेनिजरूपपाहें ४९ आर्या-घोरस्वरूप
पाहुनि नहोव्यथामूढभावबापाहा निर्भयसंतुष्टमनें माझेपूर्वस्वरू-
पबापाहा ४९ दोहा-रूपभयानकदेखिकें तवहीजीवडराय अबव-
हभयकोंडारदे पहिलोरूपदिखाय ४९ ओंवी-माझेघोररूपदेखुनि
नयनीं तेणेभयव्यथानधरींमनीं आतांभयराकूनीप्रीतीधरूनीपहिलें

पूर्वरूपपाहेंमाझे ४९ अभंग- याव्ययेनेंमूढमन नहीहोईसावधान १
माझेरूपभयंकर देखूनभ्यालेंरेअंतर २ आतांएकदांमागुती निर्भय
होईवीरपती ३ रूपतेचपाहेंपुन्हा जेथेंतुकाआलाध्याना ४॥४९॥श्री॥

संजयउवाच.

श्लो०-इत्यर्जुनंवासुदेवस्तथोक्त्वास्वकरूपंदर्श-
यामासभूयः आश्वासयामासचभीतमेनंभू-
त्वापुनःसौम्यवपुर्महात्मा ५०

टी०स०-बोलूनियांयेरितिवासुदेव तेअर्जुनादास्वरूपदेव भ्याला
बहूदेखुनिजोप्रताप आश्वासिलाहोउनि सौम्यरूप ५० आर्या- बो-
लुनिऐसेंपुनरपि दावीनिजरूपतोतयाश्वासीं होउनि सौम्यश्रीहरि
भ्यालाजोपार्थत्यासिआश्वासी ५० दोहा- अर्जुनसोऐसीकही पाह-
लोरूपबताय समाधानबहुबिधकियो भयतेलियोबचाय ५० ओं०
संजयह्मणेदेवेंऐसेंबोलूनी आपुलेंरूपदास्वरुलेंमागुतेनी आश्वा-
सिलें सौम्यरूपहोउनी भ्यालियाअर्जुनासी ५० अभंग- संजय
बोलेकुरुवर्या वासुदेवकृतकार्या १ ऐसेंबोलिलेअर्जुना कृष्णरूपेक्षा
लापुन्हा २ ग्राहिकाच्याचआवडी व्यापारीकउकलीघडी ३ नेघेज-
णूनठेविली तुकाह्मणेशांतीदिली ४॥५०॥ श्रीकृष्णपरमात्मनेनमः

अर्जुनउवाच.

श्लो०-दृष्ट्वेदंमानुषंरूपं तवसौम्यंजनार्दन ॥

इदानीमस्मिंसंवृत्तःसचेताःप्रकृतिंगतः॥५१॥

स०टी०-नररूपतुझेसौम्य हेंदेखुनिजनार्दना आतांअसेंबन्यावृत्तीं॥
बुद्धिसीस्मृतिपावली ५१ आर्या- हेंमानुषरूपतुझे पाहुनि सौम्य
प्रसन्नचित्तअसें स्वस्थप्रकृतिहिझाली वाटेमीजन्मलोविआजिअ-
सें ५१ दोहा- रूपअनूपहितुमध्यो तारूपेंहोदेख प्रकृतिलहीमें
आपनी भयोसचित्तअबिशेख ५१ ओं०बी- अर्जुनह्मणेजनार्दन॥
मनुष्यंरूपातेंदेखून मोहगेलापळून ज्ञानमजजाहलें ५१ अभंग-
पार्थआनंदेंनीवाला देवदेखतांसानूला १ स्वप्राप्तीआदितेज ह्मणेंमा-
वळेसहज २ निशीउदयांततारा तेवींदेखेसेंन्यप्राप्ता ३ आपणरथाखा-

लींउभा वरीदेखेपयनाभा ४ शंखचक्रादिहत्यारे चतुष्पाणीरूपगो-
जीरे ५ ठाणलक्षणेंनेटका दिसेसौम्यटविरका ६ हर्षेबोलेधनंज-
य तुझेदेखियेल्यापाय ७ आतांबुद्धिस्मृतीआली हत्तिराहिलीचांग-
ली ८ नकोपालटघेऊंपुन्हा तुकाह्मणेजनार्दना ९ ॥ ५१ ॥ श्रीकृष्णाय०
श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-सद्गुर्दर्शमिदंरूपं दृष्ट्वानसियन्मम ॥

देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यं दर्शनिकांक्षिणः ॥ ५२ ॥

टी०स०-हेंरूपदेखणेंकष्ट माझेजेंदेखिलेंतुवां यारूपाचेंदेवतेहीस-
दादर्शनइच्छिता ५२ आर्या- जेंदेखिलेंतुवांरे अशक्यजेंरूपतेंप-
हायास पाहूंइच्छितिसरही माझ्यारूपासतेमहायास ५२ दोहा-
बिस्वरूपअतिगहनयह जोतूंदेख्योमीत तास्वरूपकोंदेवता देख्यो
चाहतनीत ५२ ओंवी- माझेहेंदुर्लभस्वरूप तुलादाविलेंअनूप प-
हावयाकरितीतप देवांसदुर्लभजे ५२ अपंग- भक्तनायकावेश-
ब्द ऐकुनीदेवझालास्तब्ध १ चुकोआपणाकुनझाली ज्यासीजाणी-
वकळोंदिली २ हातींआल्यामेरुराई सत्यबोलतोअन्वयी ३ मग-
ह्मणेगावेडया काईहासोंधनंजया ४ अरेअभ्रेंवृथागगन खरेसां
गतोंनिवडून ५ जयापासूनीअपार होतीजातीदशाअवतार ६ कष्टभो
गीतीसरणीण रूपपाहावयासंपूर्ण ७ जेंकांमाझेदेखिलेंतुवां नव
सुकरीशिवजीवा ८ तुकावदलाकिंचित झालेंत्रिजगींविरव्यात ९ ॥ ५३ ॥

श्लो०-नाहंवेदेनतपसानदानेननचेज्यया ॥

शक्यएवंविधोद्रष्टुं दृष्ट्वानसिमांयथा ॥ ५३ ॥

टी०स०-मीवेदीनतपींदानीं नपूजेंहिकरूनियां पाहायाशक्यये-
रीतीं तुवांदेखिलेंजसें ५३ आर्या- यापरिचामोदानें यजेवेदे
तपेंहिसायासें शक्यपहायासनसें जेंसेंत्वांदेखिलेंअनायासें ५३ ॥
दो०-दानजग्यतपविधिकिये मोहिनदेखेकोय बिनभ्रमपारथतूंअ-
बे मोकोंरत्योज्जोय ५३ ओंवी- वेदयज्ञदानेंकरून हेंरूपकोणा
नदिसेजाण तुवांपाहूनझालेंरूपाचेंज्ञान आणिककोणींपहावयाश-

क्यनोहे ५३ अग्रंग-दानींतपीबेदीनामी पूजादिकांचेसंभ्रमीं १ शक्यपहायाचेरीतीं तुवांदेखिलीजेमूर्ती २ बहूनिदानींचाढेवा तुवां पाहिलापार्थिवा ३ सनकादिकजयासाठीं तुकाह्मणेबहूकही ४॥५३

श्लो०-भक्त्यात्वनन्यथाशक्यअहमेवंविधोर्जुन
ज्ञातुं द्रष्टुंचतत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४॥श्रीधाम्

टी०स०-तोमीआत्मैक्यभक्तीनें येरितीशक्यअर्जुना जाणायासपहाया-
स प्रवेशायासतत्त्वतां ५४ आर्या-ऐसामीपरिऐका भक्तीनेंलभ्य
हीप्रवेशाया जाणावयापहाया तत्त्वेमीसुलभसमजऐशाया ५४॥
दो०-ऐक्यभक्तिजोकोउकरे सोदेखेयाभाय नीकेजानेंमोहिसोंमो-
मेरहेसमाय ५४ ओंवी-मजपाहणेंजाणणेंदेखणें तेंसर्वभक्तीचे-
निगुणें ऐसेंमजजेजाणणें तेंममरूपींप्रवेशावी ५४ अग्रंग-तोमी
आत्मैक्यभक्तीनें शक्यपार्थाचेरीतीनें १ जाणायासपहायास अंतीं
गतीप्रवेशास २ जरीआवडीसगुणीं चित्तदेवीरेनिगुणीं ३ तेंचसार्थकतत्त्व-
तां तुकाझालायाजाणता ४॥५४॥

श्लो०-मत्कर्मवृत्त्यत्यरमोमद्भक्तः संगवर्जितः॥

निर्वैरः सर्वभूतेषु यः समाभेति पांडव॥५५॥श्री

टी०-स० मद्भक्तनिःसंगज्याला मीथोरकरिमत्क्रिया निर्वैरसर्वाभूतीजो
नोपावेमजपांडवा ५५ आर्या-मीतोपरमजयाला मत्पूजकआणिनित्य
मद्भक्त निर्वैरसर्वभूतीं पावेमातेअसंगतोयुक्त ५५ दो० मोनिमित्तकरम
निकरे सजेभगतितजिथोर बैरनकाहूसेकरे लहेसुमोमेंठोर ५५ ॥
ओं०-मद्भक्तीनेंजाण मीथोरकरीहेंकीर्तन सर्वभूतीनिर्वैरहोणें नो
मजमाजीसमावे ५५ अग्रंग-झालानिःसंगमद्भक्त मीथोरहाधरीहेत
१ करीमक्रियाचोरवटी सर्वभूतींहेषुनुगी २ तोगापांडवापावतो माझा-
मजसायावतो ३ घंटेपासनीयांनाहू तुकाह्मणेवीसंवादू ४॥५५इतिश्री
मद्भग० योग० श्रीकृष्णार्जु० विश्वरूपदर्शनयोगोनामएकादशोऽध्यायः॥११
वामन-इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअकराविद्या श्रीपार्थसारथीकृ-
त्तां जीवामनमनोरथीं १ अग्रंग-संजयसांगेधृतराष्ट्रा विश्वरूपीं

झालीयात्रा १ एकादशाचे मंडळीं पार्थदेवतागोंधळी २ जन्मेजयासांगे
कथा पैतोवैशंपायनगाथा ३ केलासमासअध्यावो तुकाउदोकारभावो
४ त्याचे पदराच्यापद्धतीं चालेकवीसिद्धमती १ तरीच अधिकाउणीवा॥
देवोरिझालाजाणावा २ श्रीपांडुरंगापायीं गुरुदासठेवीडोयी ३ येथेंतु-
कयासंगती गीनासांपडलीहोती ४ तेणेंआशीर्वाददीला नातोकणींमं-
त्रआला १ विश्वरूपपार्थादावी मजनिद्रिताचेववी २ गेलासंशयउडून
तुकातुहलाभगवान ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम०टीकायांएकाद०११

द्वादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

श्रीकृष्णोपूवअध्यायीं विश्वरूपधनंजया दावूनिबोलिलाअंतीं तयाप्रति
जगद्गुरु १ कींमीनहेंवेदतप दानपूजेकरूनिही पाहायायोग्यज्यारूपें॥
मातेंदेरिवयलेंतुवां २ तोमीअनन्यभक्तीनें येरि तींशक्यअर्जुना जाणा-
वयापहायाला प्रवेशायासअंतरीं ३ अनन्यभक्तिस्वणिजे भजनीहें-
ततेनसे अन्यत्वेभजणेंवेद पशतुल्यनिषेधितो ४ अनन्यभक्तिअन्य-
त्व उपास्योपासकामधें नसूनिजेकरीभक्ती उपास्याचीउपासक ५ अ-
नन्यदेवताभक्ती अनन्यविषयींरती ऐसेंभजूनिहीहेंनें भजतांभ-
क्तितेनह्ने ६ कींऐसीभक्तिदेवाची कि निमित्तकरीजरी आत्मार्यतरिदे-
वाही परीसप्रीतिआपुली ७ स्वकल्याणार्थनृपती सेविताश्रीपतीतसा
विनाप्रयोजनतरी नकरीभक्तिकोणिही ८ एकतोभक्तिदेवाची दुसरी
त्यापरीसही स्वभक्तिआतांहेभक्ती अनन्यातेंकशीवदा ९ भक्तीचेरो-
षजेतीन्ही तेअन्यत्वांचआश्रित तिचेचतीन्हीगुणते अनन्यत्वांच
वर्तती १० निमित्तेव्यवधानत्वे व्यभिचारेकरूनियां सनिमित्ताव्यव-
हिता व्यभिचारिणिभक्तिने ११ निमित्तेभक्तियुक्तींच्या सनिमित्ता-
विभक्तिने व्यवधानक्षणजरी तरीव्यवहिताचिते १२ कल्याणनहतां
शीघ्र क्षणएकहिनावडी उपजेतेव्यवहिता व्यवधानेक्षणाचिया १३
रमेदोंपुरुषीनारी तेजशीव्यभिचारिणी देवींस्वजीवींदोंगयीं भक्ति-

क्यनोहे ५३ अप्रमंग - दानींतपीवेदीनामी पूजादिकांचेसंभ्रमीं १
शक्यपहायायेरीतीं तुवांदेखिलीजेमूर्ती २ बहूनिदानींचाठेवा तुवां
पाहिलापार्थिवा ३ सनकादिकजयासाठीं तुकाह्मणेबहूकशी ४॥५३

श्लो०-भक्त्यात्वनन्यथाशक्यअहमेवंविधोर्जुन
ज्ञातुद्रष्टुंचतत्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप॥५४॥श्रीशंभू

टी०स०-तोमीआत्मैक्यभक्तीनें येरितींशक्यअर्जुना जाणायासपहाया-
स प्रवेशायासतत्वां ५४ आर्या-ऐसामीपरिऐका भक्तीनेंलप्य
हीप्रवेशाया जाणावयापहाया तत्वेमीसलभसमजऐशाया ५४॥
दो०-ऐक्यभक्तिजोकोउकरे सोदेखेयाप्राय नीकेजानेंमोहिसोंमो-
मेरहेसमाय ५४ ओंवी-मजपाहणेंजाणणेंदेखणें तेंसर्वभक्तीचे-
निगुणें ऐसेंमजजेंजाणणें तेंममरूपींप्रवेशावी ५४ अप्रमंग-तोमी
आत्मैक्यभक्तीनें शक्यपार्थीयेरीतीनें १ जाणायासपहायास अंतीं
गतीप्रवेशास २ जरीआवडीसगुणीं चित्तदेवीरेंनिर्गुणीं ३ तेंचसार्थकतत्त्व-
तां तुकाझालायाजाणता ४॥५४॥

श्लो०-मत्कर्मकृन्मत्सरमोमद्रक्तःसंगवर्जितः॥

निर्वैरःसर्वभूतेषुयःसमामेतिपांडव॥५५॥श्री

टी०-स०मद्रक्तनिःसंगज्याला मीथोरकरिमल्लिया निर्वैरसर्वभूतीजो
तोपावेमजपांडवा ५५ आर्या-मीतोपरमजयाला मत्पूजकआणित्य
मद्रक्त निर्वैरसर्वभूतीं पावेमातेअसंगतोयुक्त ५५ दो०मोनिमित्तकम
निकरे सजेभगतितजिऔर बैरनकाहूसेकरे लहेसुमोमेंठोर ५५ ॥
ओं०-मद्रक्तीनेंजाण मीथोरकरीहेंकीर्नन सर्वभूतींनिर्वैरहोणें तो
मजमाजीसमावे ५५ अप्रमंग-झालानिःसंगमद्रक्त मीथोरहाधरीहेत
१ करीमक्रियाचोरवटी सर्वभूतींहेषुनुगी २ तोगापांडवापावतो माझा-
मजसामावतो ३ घंटेपासनीघांनादू तुकाह्मणेवीसंवादू ४॥५५इतिश्री
मद्भग०योग०श्रीकृष्णार्जु०विश्वरूपदर्शनयोगोनामएकादशोऽध्यायः११
वामन-इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाअकराविचा श्रीपार्थसारथीक-
र्ता जौवामनमनोरथीं १ अप्रमंग-संजयसांगेधृतराष्ट्र विश्वरूपीं

झालीयात्रा १ एकादशाचे मंडळीं पार्थदेवतागोंधळी २ जन्मेजयासांगे
कथा पैतोवैशंपायनगाथा ३ केलासमाप्त अध्यावो तुकाउदोकारभावो
४ त्याचे पदराच्या पद्धतीं चालेकवीसिद्धमनी १ तरीच अधिकाउणीवा॥
देवोरिझालाजाणावा २ श्रीपांडुरंगापायीं गुरुदासवेवीडोयी ३ येथेंतु-
कथासंगती गीनासांपडलीहोती ४ तेणेंआशीर्वाददीला नातोकणींमं-
त्रआला १ विश्वरूपपार्थादावी मजनिद्रिताचेववी २ गेलासंशयउडून
तुकातुष्टलाभगवान ३ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम०टीकायांएकाद०११

द्वादशाध्यायप्रारंभः

वामन.

श्रीहृणोर्पूर्वअध्यायीं विश्वरूपधनंजया दाबूनिबोलिलाअंतीं तयाप्रति
जगद्गुरु १ कींमीनह्नेवेदतप दानपूजेकरूनिही पाहायायोग्यज्यारूपें॥
मातेंदेरिवयलेंतुवां २ तोमीअनन्यभक्तीनें घेरितींशक्यअर्जना जाणा-
वयापहायाला प्रवेशायासअंतरीं ३ अनन्यभक्तिह्यणिजे भजनीहैं-
ततेनसे अन्यत्वेभजणेंवेद पशतुल्यनिषेधितो ४ अनन्यभक्तिअन्य-
त्व उपास्योपासकामधें नसूनिजेकरीभक्ती उपास्याचीउपासक ५ अ-
नन्यदेवताभक्ती अनन्यविषयींरती ऐसेंभजूनिहीहैंते भजतांभ-
क्तिनेनह्ने ६ कींऐसीभक्तिदेवाचीकि निमित्तकरीजरी आत्मार्यतरिदे-
वाही परीसप्रीतिआपुली ७ स्वकल्याणार्थनृपती सेवितीश्रीपतीतसा
विनाप्रयोजनतरी नकरीभक्तिकोणिही ८ एकतोभक्तिदेवाची दुसरी
त्यापरीसही स्वभक्तिआतांहैभक्ती अनन्यातेंकशीवरा ९ भक्तीचेरो-
षजेतीह्नी तेअन्यत्वांचआश्रित तिचेवतीह्नीगुणते अनन्यत्वांच
वर्तती १० निमित्तेव्यवधानलें व्यभिचारेकरूनियां सनिमिनाव्यव-
हिता व्यभिचारिणिभक्तिने ११ निमित्तेभक्तिमुक्तीच्या सनिमिना-
चिभक्तिने व्यवधानस्पणजरी तरीव्यवहिताचिने १२ कल्याणनह्तां
शीघ्र क्षणएकहिनाबडी उपजेतेव्यवहिता व्यवधानेस्पणाचिया १३
रमेदोंपुरुषींनारी तेजशीव्यभिचारिणी देवींस्वजीवींदोंगयीं भक्ति-

होव्यभिचारिणी १४ हेदोषअन्यभक्तीचे आतांयाचेविलक्षण अनन्य-
 भक्तिचेनीही गुणनेआइकाअसे १५ सर्वप्रियेंज्यानिमित्तें प्रियजोनि-
 निर्मित्तचि तोस्वात्माहोयविश्वात्मा यानिमित्तात्मभक्तिने १६ उपासकां-
 चाजोआत्मा तोउपास्यपणेंस्फुरे तेह्नांचअव्यवहिता भक्तीकांनविटे-
 कधीं १७ ज्याआत्मार्यउपास्याची करीभक्तिउपासक त्यासीस्वऐक्य
 कळतां भक्तिअव्यभिचारिणी १८ अनन्यभक्तिनेऐसी याश्रीगीतेंतव-
 र्णिती नेणूनिहारहस्यार्थ यथास्वमतिबोलती १९ भेदवाद्यांसअहैत
 बोलतांउडनेंमत आणित्यालारहस्यार्थ नसूचतिहियेरितीं २० मता-
 भिमानीज्ञानीही झालेंआश्चर्यथोरहें निर्गुणोपासनामात्रीं वाहतीअ-
 भिमानजे २१ सगुणींप्रीतिमगकां आत्माकळलियावरी ह्मणतीयास्त
 वअसा भक्तिमार्गेनवर्णिती २२ निर्गुणात्मत्वकळणें ज्ञानेंनेंज्ञानबोलि-
 जे त्याज्ञानेंसगुणप्रेमें अहैतींभक्तिबोलिजे २३ ज्ञानावांचूनिभक्तीचें
 रहस्यनकळेकधीं भक्तिवांचूनिचांकष्ट ज्ञानाचीस्थितिबाणणें २४ त्या-
 ज्ञानेंसगुणींप्रेम अहैतेभक्तिबोलिजे अधिष्ठानींदिसेविश्व तेंसाक्षी
 ईशआपण २५ कल्पूनिदाविहेंज्ञान भक्तिचेंतत्त्वबोलिलें भक्तां
 चतुर्विधामध्ये जैसींआर्तादिलक्षणें २६ ज्ञानीलक्षणचोथ्याचें भज-
 नाज्ञानवेगळें जोवास्तुदेवतंतूतें ज्ञानेंज्ञाननगींपटीं २७ त्यातेंपाहे
 भजनहें भक्तियालागिंबोलिजे बहूनांजन्मनामंते ज्ञानवाच्यांप्र-
 पद्यते २८ वास्तुदेवःसर्वमिति शेषदीहेंचिबोलणें तोवास्तुदेवतोआ-
 त्मा निर्निमित्तचिआवडे २९ तेचिआवडिहेभक्ति अज्ञानेंनघडेकधीं
 नेणूनिचारहस्यातें अज्ञत्वींभक्तिवर्णिती ३० निर्गुणोपासनामात्र॥
 ज्ञात्यासिह्मणतीपुरे गीतेंतनोंभक्तिथोर अहैतज्ञानरूपिणी ३१ गी-
 तार्थजाणेतोएक बारवाणीभक्तिजेअसी श्रीकृष्णाहीहेंचिबोलेअद्या-
 चींअठराविद्या ३२ गीतार्थवर्णनफळ ज्याश्लोकींबोलिलास्वयें
 अष्टादशाध्यायश्लोक येरितींबोलिलाहरी ३३ श्लोक यइ
 दं परमं गुह्यं मद्भक्तैष्वभिधास्यति भक्तिमयिपरांकृत्वा
 मामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८ ॥ ऐसाअष्टादशाध्याय श्लोक
 श्लोकार्थतोअसा कींजोहेंगुह्यपरम सांगेपावेचतोमला॥३४॥

कैसेंयांश्रोनयांभीजी सांगावेकवणेरितीं वक्ताह्यणेलतरितें चाम्लोकीं-
 ष्णबोलतो ३५ कींमाझेभक्तत्यामध्ये माझेठायींचभक्तिजे करूनिघोरते
 सांगे तोपावेमजनिश्चित ३६ अर्थआणीकहीहोतो कींहेसांगेलगुत्यजो
 पावेलमाझेठायींनो भक्तिघोरकरूनियां ३७ परंतुहाअर्थयेथें बोलतांबा-
 धलागतो कींसांगण्याचेंफळतो नव्हेजेत्यासपावणें ३८ करिभक्तिहितो
 त्यातें पावेलचिनसंशय तेह्नांभक्तांतगीतार्थ कथनाचेंनहेंफळ ३९मा-
 जेठायींभक्तितीतें जोघोरकरुनीवदे तोपावेमजहाअर्थ मुख्यआणिअ-
 बाधित ४० तरिज्ञानावीणमुक्ती नघडेभक्तिसाध्यते मागतीभक्तिनेंमुक्ती
 ह्यणालतरिआइका ४१ मुक्तिश्रवणमात्रेची परीक्षितपावलापरी श्रव-
 णेंचिंतयालभ्य ज्ञानवैराग्यभक्तिही ४२ तैसेंगीतार्थकथन भक्तियो-
 रकरूनिजो सांगेलतोज्ञानहीन हेंकदापिनबोलवे ४३ रहस्यचिनजाणे
 जो आत्मैक्यतत्त्वभक्तिचें तोभक्तिघोरकरुनी कायभक्तांतवर्णिल ४४
 तस्मात्आत्मज्ञहोत्सातां ज्ञानसिद्धीसपावला तोगीतार्थअसावर्णी॥
 स्थितिबाणेतयासही ४५ मातेंपावेह्यणेकृष्ण तेत्याचेंहेचिपावणें कीं-
 भक्तियोगेंजेसिद्धि तेचिगीतार्थवर्णन ४६ परीक्षितश्रवणेंसिद्ध हें
 गीतार्थनिरूपण तस्मात्गीतार्थतोमुख्य कींजेमुख्यत्वभक्तिचें ४७
 हूतभक्तीनह्तेतेतों त्रिदोषाभक्तियास्तव लक्षणत्रयअहूत युक्तते भ-
 क्तिकेवळ ४८ हेभक्तिघोरकरुनी गीतारोकानिरूपण मुख्यहेंचरमा
 ध्याय श्लोकींयास्पष्टसाधिलें ४९ कोणीनिर्गुणमात्रींच ज्ञानमार्ग
 उपासना करुनीसगुणप्रीती निषेधतिततःपर ५० बहुक्लेशेंतयासिद्धि
 आणिआत्मज्ञहोउनी भजतांसगुणीऐक्य शीघ्रसिद्धीसपावती ५१ हें-
 चियाद्वादशाध्यायीं बोलेलभगवान्स्वयें प्रश्नोत्तरींअर्जनाच्या तरी-
 तोअर्थमोडतो ५२ कींजयाकळलाआत्मा तेहीसगुणसेविती हेंसिद्ध
 होतेंह्यणुनी अर्थहीमोडितीबळे ५३ ह्यणतोहेज्ञानहीन सगुणो
 पासनापर तरीज्ञानाहुनीघोर अज्ञकैसेंबदेहरी ५४ भक्तजेससमाध्या-
 यीं चतुर्विधनिरूपिले ज्ञानश्रेष्ठचहूंभाजी तेथेंहरिचबोलिला ५५ते-
 थेंज्ञानाहुनीअज्ञ ह्यणेलश्रेष्ठजेधवी सर्वज्ञाचीहिधावाणी परस्पर
 विरुद्धकीं ५६यालागींभक्तजेयेथें मुक्तआणीकसंमत ह्यणेश्रीरु-

ह्यणतेज्ञानी अज्ञानीहेत्यणूनये ५७ सगुणोपासकज्ञानी तेयुक्तममसं-
 मत म्हणूनिमगसांगेल निर्गुणोपासनापर ५८ तेह्नांअयुक्ततेआणि
 असंमतहिभावहा नबोलूनिहिबोलेल कींतेकष्टियास्तव ५९ निर्गुणो
 पासनामात्र करितीत्यांसबोलहा नसोसेह्यणुनीयेथें करितीक्लिष्टकल्प-
 ना ६० ह्यणतीबोलिलेहेजे निर्गुणोपासनापर तेतोवेदाभिमानीजे ॥
 आत्मज्ञामाजितेअसे ६१ श्लोकांतपांचव्यादुःखं देहवद्विरवाप्यते म्हणू-
 नीबोलिलारुष्णा याचाहाभावकाटिती ६२ परंतुअर्जनप्रश्न असतांये-
 रितींजशी तरीहाअर्थघडता अन्यथाकल्पनाह्या ६३ आणिश्लोकचतु-
 र्थांत त्याचींजीलक्षणेंस्फुरें पाहतांसाधनेत्यांचीं नसाधेगोष्टिहेतयां
 ६४ जेइंद्रियांतेंदमिती सर्वत्रसमबुद्धिजे तेकसेअभिमानीजे सर्वभूत
 हितींरत ६५ श्लोकांतपांचव्यादुःखं देहवद्विरवाप्यते ह्यणूनिबो-
 लात्याचा अर्थयेथेंअशारितीं ६६ कींदेहवंततेदेहीं जीवचित्तप्रति
 बिंबजो तेंबिंबनिरुपाधित्वें अव्यक्तत्वेउपासिती ६७ त्यादेहवंतीदुः-
 खेंहीं अव्यक्तगतिपाविजे येथेंदेहाभिमानीजे म्हणावेकांअहोबुद्धें
 ६८ यात्वागिंदेहाभिमानी ज्ञानीहेतोंनाबोलवे सगुणीप्रियहीअज्ञ॥
 बोलिलाहेनबोलवे ६९ कोणीह्यणतिकींयेथें अधिकारधनंजया देखू-
 निबोलिलाश्रेष्ठ सगुणोपासनापर ७० तरीत्याचीकायभीड कींतया
 कारणेंमृषा ज्ञानियांहूनिअज्ञान श्रेष्ठत्वेण्यबोलिला ७१ आतांह्यणाल
 कींत्याला अधिकारनसोनिही भजेझणींनिर्गुणींतो याभावेंबोलिला
 असे ७२ तरीपायरियानाना याअध्यायींनबोलतां कींध्यानींचित्तथारे-
 ना तरीअभ्यासतूंकरी ७३ अभ्यासहीनहेतेह्नां माझींकर्मचआचर
 इत्यादिक्रमजोबोले तोअज्ञश्रेष्ठकांक्षणे ७४ निर्गुणोपासनातूज नरा-
 केजरिअर्जना सगुणोपासनानिष्ठ होयहेकांनबोलवे ७५ श्रेयोहिज्ञा-
 नमभ्यासान् ज्ञानात्मानंविशिष्यते याहिश्लोकींएकएका परीसश्रे-
 ष्ठबोलिला ७६ राकूनियांस्वाधिकार झणीउंचपदाप्रती जातांहोईल
 हाकधी असेंकांहोनशंकला ७७ आतांहेअर्जनालागीं सगुणोपास-
 नाजरी बोलिलाह्यणतांनोही आत्मज्ञचिनअज्ञतो ७८ पूर्वाध्यायींप-
 णिलिया श्लोकींअर्जनबोलिला कींमाझामोहयागुल्य अध्यात्मेंसर्व

नासला ७९ तस्मात् अर्जनही ज्ञानी ज्ञानीसगुणसेवक तेंसंमतश्रीह-
रिला नअव्यक्तउपासक ८० सगुणप्रीतिमगकां चिदात्माकळल्याची
ज्ञानीस्वमुखचंद्रांहा स्वकलंकनिरूपिती ८१ वत्सापहरणीं ब्रह्म क्षुति
भागवतामधें तिचोटीकात्रिचरणीं तेथेंहापक्षखंडिला ८२ चरणींप-
हिल्याकांहीं कांहींतिसरियांतही हापक्षवामनमुखें श्रीहरीनेंचिखं-
डिला ८३ तेंसेंचवामनमुखें हरिनामसुधेंतही देशभाषेंचकरुनी॥
पक्षहादूषिलाअसे ८४ तेंसाचसंस्कृतग्रंथ श्रुतिसारह्यपूनिचां हा-
शष्कद्वैतवाद्यांचा पक्षतेथेंहिदूषिला ८५ आत्माचकळलानेह्यां गु-
रुभक्तीहिकांअसें पुसतांतेंकृतघ्नत्व परिहारार्थबोळती ८६ तुम्ही
ब्रह्मबुद्धालाही कांकृतघ्नत्वपुसतां निमित्तमागतीकांहीं गुरुभक्त्य-
र्थदाविती ८७ गुरुभक्तीनिमित्तेजें त्यानिमित्तेचईश्वरा सगुणाला
नमजती सर्वहीज्ञानमानितां ८८ गुरुचीआणिदेवाची करितांभक्ति-
जेगुरु बोलिलाअर्थतेयाला प्रकाशतिह्यणेश्रुति ८९ श्रुतिः यस्य
देवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरो तस्यैतेकधितात्यर्थाः प्रकाशंतेमहा-
त्मनः श्रुत्यर्थकींभक्तिज्याची उत्कर्षेपरमेश्वरीं जशीदेवींतशीभ-
क्ती गुरुचीहिकरीजरी ९० त्यालाजेबोलिलेअर्थ गुरुलेशास्त्रसंमत
प्रकाशतीतेतयाते तेह्यांजेह्यांभजेअसा ९१ ज्यादेवासारिखीभक्ती गु-
रुचीश्रुतिबोलते त्यादेवाचीचहेभक्ती एकतीउडवूनिचां ९२ तस्मात्
गुरुचीदेवाची आत्मैकाभक्तिजोकरी त्यालागुरुक्तआत्म्याची स्थिति
बाणेनअन्यथा ९३ आत्मत्वश्रवणेंतेजें साक्षात्कारत्वमानिती त्या-
चींहांबोलणींशास्त्री पांडित्याच्याबळेंअशीं ९४ गुरुसेवाकृतघ्नत्व प-
रिहारार्थजेधवां नज्ञानपरिपाकार्य स्वमुखेंबोलतीअसें ९५ ज्ञानाभि-
मानतोहाची असोहेंफोलबोलणें ज्ञानीनिराभिमानीहि कष्टतीसगु-
णाविण ९६ अर्जनाच्याप्रश्नमिधें हेंचिबोलेलमाधव अर्जनेंप्रश्नकां
येथें केलातोहेतुआर्जका ९७ श्लोकहूयेंवासुदेवें पूर्वधियायांतशेव-
रीं वर्णिलाभक्तआत्मज्ञ तेथेंअर्जनशंकला ९८ हेंबरेकींभजतिने
निर्गुणातेंचितेंबरे कळूहाप्रश्नसर्वज्ञा प्रतिहेंधरिलेंमनीं ९९ करीलप्रश्न
याभावे श्रीकृष्णाप्रतिअर्जन तेथूनियांसमश्लोकी संगतिश्लोकदेष्टव्य॥

अर्जुनउवा०

श्लो०-एवंसततयुक्तायेभक्तास्त्वांपर्युपासते॥ये-

चाप्यक्षरमव्यक्ततेषांकेयोगवित्तमाः॥१॥श्रीशं

टी०स०-ऐसेतत्वींसमायुक्त भक्तजैभजतीतुनें कोणीनिर्गुणमात्राते॥
 त्यांतउत्तमकोणते १ आर्या- संततयुक्तअसेजे उपासितीभक्ततुज
 तुझ्याचिमते अक्षरअव्यक्तभजति त्यांतहितेकोणयोगवित्तमते १ दो-
 हा- जेसेवततुमकोंसदा करीकरमकेसाज अच्छरब्रह्मजैभजत वहे
 कोंनहींराज १ ओंवी- तूंविश्वरूपह्मणूनकरितीभजन एकअक्षर
 अव्यक्तऐसेंजाणून तरीदोहोंमध्येष्टकोण तेसांगमजप्रती १अभंग०
 जाणुनिश्रीपतीचेंमन द्वादशप्रसंगीअर्जुन १ जीवींविचारीकींहीत हें-
 चअसत्यासंतत २ मगआपणवंचूनये देवादिसेअंतराये ३ तरीविश्व
 रूपाचिया प्रशंसतीवाक्यमया ४ तरीअव्यक्तचांगले किंवाह्मणारूप
 भले ५ बरेंकवेळांपुसों मगतेशास्थितींवसों ६ म्हणूनीबोलेहर्षम
 य अहोयादववंशाराय ७ असेतत्वींसदायुक्त भक्ततुजजैभजत ८ को-
 णीनिर्गुणमात्राते त्यांतउत्तमकोणते ९ सांगेमहाराजभक्ताच्या श्रीती
 देवातुकयाच्या १०॥१॥

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-मय्यावेश्यमनोयेमांनित्ययुक्ताउपासते

श्रद्धयापरयोपेतास्तेमेयुक्ततमामताः॥२॥श्रीशं

टी०स०-मनघालूनिमद्रूपीं स्वरूपींनित्ययोजले भजतीआत्मभक्ती-
 नें तेथोरमजसंमत २ आर्या- ठेवुनिमजवरिमनजे परमश्रद्धाध-
 रूनिहेअन्य मातेउपासितीजे तेमजलायुक्ततममहामान्य २ दोहा-
 जोमोमेंमनराखिकें सेवतसेवकभाय बहुश्रद्धासोंजगनसो सब
 तेतेअधिकाय २ ओंवी- माझेबायींमननमून श्रद्धापूवककरीभ-
 जन तोभक्तमजपावेजाण निश्चयेसीं २ अभंग- बोलेभगवान
 दासा निजमानसामद्रूपीं १ योजनियांस्वरूपींमन हेंसाधननित्या-
 चें २ आत्मभक्तीनेंभजती जयांचित्तीनेथोर ३ मजसंमतपांडवा

तुकाबरवावाटो ४॥२॥

श्लो०-येत्वक्षरमनिर्देशयमव्यक्तंपर्युपासते॥
सर्वत्रगमचिंत्यंचकूटस्थमचलंध्रुवम्॥३॥श्रीः

टी०स०-क्षरेनाबोलवेनात्या अव्यक्ताचउपासिती अचिंत्यसर्वत्र
लिप्त नजेंअटळशाश्वत ३ आर्या- अव्यक्तध्रुवअक्षर सर्वगत्या
निर्गुणांतमननचळ कूटस्थअनिर्देशहि उपासितीजेअचिंत्यअणि
अचळ ३ दोहा- अनिर्देसअच्छुरबही ध्यावतअचलअरूप स-
र्वत्रगप्रकृतिपरे अजरअचिंत्यअरूप ३ ओंवी- जेंअक्षरअनि-
र्वच्यअव्यक्तजाण तेसर्वत्रव्यापकसंपूर्ण अंतःकरणासनित्यअगो-
चरजाणून त्याचीउपासनाकरिती ३ अप्रंग- नात्याबोलवेंक्षरेना
उपासनाजरीत्याची १ अव्यक्तींलागेचित्त सर्वअलिप्तअचिंत्य२॥
जेंअटळशाश्वत श्रुतीसंमतजाणवी ३ तुकानेधिंचारहिवासी गु-
रुदासींपावला ४॥३॥

श्लो०-संनियम्येंद्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः
तेप्राप्नुवन्तिमामेवसर्वभूतहितेरताः॥४॥श्रीः

टी०स०-आरोपुनींद्रियांते सर्वत्रसमबुद्धिजे मातेंचिपावतीते-
ही सर्वभूतहितींरत ४ आर्या- सर्वत्रतुल्यदृष्टी इंद्रियगतिचें
करूनियांदमन सर्वप्राणिहितींजे तत्परपावतिमलाचतेअमन ४ दोहा-
सबइंद्रिनकोरोंकिकें सबकोंलखतसमान सबजीवनकोहितकरत मो-
हिलखेयहिग्यान ४ ओंवी- इंद्रियसमूहनेमून सर्वांठाचींबुद्धीस-
मानधरून सर्वहितींतत्परहोऊन तेमजपावतीगाअर्जना ४ अप्रंग
इंद्रियांतेआरोपुनी स्वात्मज्ञानीचोरखजी १ समबुद्धीनेंसर्वत्र नेणेसु-
द्रउत्तम २ जेहोमातेंचपावती क्रियाशक्तीसहित ३ तुकाजेंसासर्वाभूतीं
रतहितींनिर्मळ ४॥४॥

श्लो०-क्वेषोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम्
अव्यक्ताहिगतिर्दुःखं देहवद्विरवाप्यते॥५॥श्रीः

टी०स०- कधीअधिकतेहोती अव्यक्तींचित्तयोजितां अव्यक्तगतितेंदेही
दुःखेंपावतियास्तव ५ आर्या- अव्यक्तसक्तमनजे होतानिक्केवात्यां-
चियादेहीं अव्यक्तगतीतेंबा बहुतक्केशोंचिपावतीदेही ५ दोहा- ति-
न्हेंकष्टबहुहोतहै ब्रह्मलगावेचीत रूपरेखज्याकोंनहीं दुखकोंलहि-
यतमीत ५ ओंवी- कष्टेंकरूनअव्यक्तींमननेमिती त्यांसिक्केशाचि
होती अव्यक्ताचीगतीदुःखेंपावती देहवंतहे ५ अभंग- कधीहोती
तेअधिक तेमीऐकसांगतो १ चित्तयोजितांअव्यक्तीं देहासक्तिसुक-
ला २ देहींगतीतेंअव्यक्त मनाबूजतअर्पूनी ३ तुकापावेनानादुःखें
यास्तवतींखेंपावती ४॥५॥

श्लो०- येतुसर्वाणिकर्माणिमयिसत्यस्यमत्पराः
अनन्येनैवयोगेनमाध्यायंतउपासते ॥६॥श्रीशं

टी०स०- मातेंचिमानुनीयांघोर कर्मेंसर्वसमर्पिती तरीअद्वैतयोगे-
ची मातेंध्यातीउपासिती ६ आर्या- माझ्यागायींसर्वहि कर्मेंजेअ-
र्पुनीहिमत्परते ध्यातीउपासितीमज अनन्यत्यांचानयोगतोपरते ॥६॥
दोहा- जीसबकरमनिकरतहै अरपनमोकोंजान ध्यावतकेवलभ-
गतिसों ओहिउपासनग्यान ६ ओंवी- सर्वकर्मेंमाझ्यागायीं अर्पि-
तीजाणूनिमाझीसोयी मजध्यातीअहर्निशींपाहीं माझेध्यानसर्वदा ॥६॥
अभंग- मातेंमानुनीयांघोर सोडीघोरअन्यत्र १ समर्पितीसर्वकर्में
विधीवर्मेंसूचक २ तरीअद्वैतयोगेंची बुद्धित्यांचीसोडीना ३ उपासिती
ध्यातीमातें तुकयाचित्तेंसमतोल ४॥६॥

श्लो०- तेषामहंसमुद्धृत्तमृत्कसंसारसागरा-
त् भवामिनचिरात्यर्थमय्यावेशितचेतसाम्०

टी०स०- ऐसींचित्तेंमजमधें त्यांचामीभवसागरीं पाथनिलावितांके-
ळ होतोंकेवळतारक ७ आर्या- कुंतीतनयात्यांचा दुःखप्रदमृत्युयु-
क्तभवसिंधू अरबूनिउद्धरीमी नेटेंत्यांलागिदीनजनबंधू ७ दोहा-
मृत्कसहितउद्धीभव ताकोंकरतउधार मोमेंचितरारव्योउन नबहुभा-

यनिरधार ७ ओंवी- मोउद्धरींतयांसीं भवसागरींपरियेसीं चित्त-
माझेठायींनेमिसी तारकत्वांतेंहोतसें ७ अप्रंग- मजमधेंऐसेंचितें
झेंपावतेजेझाले १ भवसागरींत्यांचामी अंतर्थाभींतारवू २ वेळनळा-
वितांपार्था उर्ध्वपंथापाठवीं ३ तारकहोतोंतुकयासम प्राचीनश्रमहा-
रूनी ४ ॥७॥

श्लो०- मय्येवमनआधत्स्वमयिबुद्धिनिवेशय
निवसिष्यसिमय्येव अतउर्ध्वनसंशयः॥८॥

टी०स०- यालागींमनमद्रूपीं स्वरूपींबुद्धिघालुनी मजमाजीचमग
तूं प्रवेशासिनसंशय ८ आर्या- ठेवींमजवरिमनतें पार्थाबुद्धीस
हीनदेपरतूं निःसंशयमजमाजी प्रवेशसीपांडवाअतःपरतूं ८ दो-
हा- तातेंअर्जनबुद्धिमन मोहिमेंतूंराख यउआगेमोदेहमों बसे
हेतुअभिलारव ८ ओंवी- योगबळेकरूनी मनबुद्धीमाझेठायीं
अर्पूनी सरवीहोसीलमनमिलणीं यांतसंशयनसेकीं ८ अप्रंग-
मनमद्रूपींचालागीं असलागींअसावे १ मलाबुद्धींततूंघालीं हाता-
खालींअक्षर २ मगतूंमजमाजीचरें चराचरेविरहीतूं ३ प्रवेशसीनासं-
शय गवसेसोयतुकयाची ४ ॥८॥

श्लो०- अथचित्तंसमाधातुंनशक्नोषिमयिस्थि-
रम् अभ्यासयोगेनततोमामिच्छासुं धनंजय ९

टी०सम०- आतांचित्तस्थिरकरूं शकेनासिमदंतरीं अप्यासेंप्राप्तिची
माझ्या इच्छाकीरंधनंजया ९ आर्या- जरिशक्यनहोयतुला मज
माजीअचळमनसमाधानें तरितूंमजपावाया इच्छींअप्यासयोगसं-
धानें ९ दोहा- जोतूंमोमेनहिसके अपनोचित्तहराय करिअप्या-
समोंमिलनको मोहिनिरंतरध्याय ९ ओंवी- तुझियाचित्तानये
स्थिरपण अभ्यासकरींआपण योगाप्यासेंकरून पावसीधनंज-
या ९ अप्रंग- स्थिरकरूंचित्तआतां अप्यासितांचेईना १ मदंतरीं
नाप्रवेशी तदुद्देशींसांगतो २ अभ्याससद्याप्तीची सव्यसाचीकरीइच्छा ३

धनंजयासहजेंमग लागेलागतुक्याचा ४॥९॥ ॥श्रीमत्सच्चिदानंदा॥

श्लो०-अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मपरमोभ-
व मदर्थमपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि १०

टी०स०-अभ्यासहीनकरवे करीकर्ममदर्पण मत्कर्मैकरितांज्ञानी तूं
त्यासिस्थितिपावसी १० आर्या- अभ्यासनहोयजरी तरिमन्त्रीत्य-
र्थविहितकर्मकरीं करितांमदर्पकर्म पावसितूंसिद्धिआत्मसौख्यक-
री १० दोहा- जोअभ्यासनकरसके करमसमर्पणमोहि मेरेकरमन-
करतहें सिद्धहोयगीतोयी १० ओंवी- अभ्यासहीजरीनकरवे तरीक-
र्ममजसमर्पावें कर्मकरितांभावे इच्छिलीसिद्धिपावसी १० अभाग-
नकरवेअभ्यासही ऐसीकांहींअडचण १ मदर्पणकरीकर्म होकांवर्मैभ-
लतैसीं २ ज्ञानीमत्कर्मैकरित प्राक्संचीताजाळित ३ तूंयास्थितिसीपा-
वसी जेतुक्यासीसुलभगती ४॥१०॥

श्लो०-अथैतदप्यशक्तोऽसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः
सर्वकर्मफलत्यागंततः कुरु यतात्मवान् ॥११॥श्रीः

टी०स०-हेंहीनक्षेत्रिमन जिंकींहोयमदाश्रित सर्वकर्मफळेंटाकी
फळशब्देसरवस्थहा ११ आर्या- हेंहीजरितुजनोहे तरिकरिंमाझा-
विआश्रयस्वच्छ जिंकुनिमनहेंपार्था टाकावेंसर्वकर्मफळतुच्छ ११ ॥
दोहा- यहजूतूनहिकरिसके मोहिसरनअनुराग सबकरमनकेफ-
लनकां अर्जनदेतूंत्याग ११ ओंवी- कर्महीजरीनकरवे तरीमाझेपा
ठींरिघावें कर्मफळटाकावें सरवस्थहा ११ अभाग- हेंहीनक्षेत्रिमन
तरी स्वाधिनकरीपुरतें १ मदाश्रितसरयाहोरे भगमोहरेगतलाभु
२ त्यागींफळेंसर्वकर्मीं नित्यधर्मावासना ३ फळशब्देसरवस्थहा क-
रीतुकाहाआपुला ४॥११॥

श्लो०-श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्भूतानं विशि-
ष्यते ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छांतिरनंतरं १२

टी०स०-अभ्यासाहूनिविश्वात्म ज्ञानतेंध्यानत्याहुनी श्रेयकर्मसुख

त्याग सममुक्तिजितामग १२ आर्या- ज्ञानहिअभ्यासाहूनि
श्रमकरतेंध्यानत्याहूनीहिपर त्याहूनि कर्मफळाचा त्यागत्यागंवि
शांतियाउपर १२ दोहा- ग्यानभलोअभ्यासतें तासोंध्यानवि
षोरव फलत्यागतातेंभलो तातेंशांतिहिलेख १२ ओंवी- अभ्या-
साहूनीज्ञानश्रेष्ठ ज्ञानाहूनिध्यानवरिष्ठ ध्यानाहूनित्यागविशिष्ट
तोजीवनमुक्तकीं १२ अष्टांग- अभ्यासाहूनिविश्वात्मा सच्चिदा-
त्माओळखे १ तेंगाज्ञानध्यानत्याला विशेषालासृजीते २ श्रेयकर्म
सरवत्याग पावेलागआमुचा ३ तुकाह्मणेजीवन्मुक्त हरिभक्तचांग
ले ४ ॥ १२ ॥

श्लो०- अद्वेषासर्वभूतानांमैत्रःकरुणएवच॥
निर्ममोनिरहंकारःसमदुःखसुखःक्षमी॥ १३

टीका-समश्लोकी- नकरीसर्वभूतांचा द्वेषमैत्रदयाळुजो मीमा-
झेंनजयादुःख सरवतुल्यक्षमाजया १३ आर्या- मैत्रक्षमीसदय
ही सर्वाभूतींसदेवअद्वेषा निर्ममनिरहंकारी ज्याचीदुःखींसुखींही
समवेष्टा १३ दोहा- हेसनकाहूंसोंकरे मित्रभावकरिजान अहं-
कारममतातजे सरवदुःखजाहिसमान १३ ओंवी- सर्वभूतींद्वेष
नाहीं मैत्रीदयाळुपाही सरवदुःखतेंही समसमानमानीतसे १३
अष्टांग- सूत्रचाळकूपरेशू जाणेंसर्वात्माविशेषू त्याचिलागानुठीहे
छु पैंगातोचीनिर्वैर १ जीवनरंगाचसारिखें होयतेवींजोहरीखे॥
करुणामैत्रीतेवींदेखे भूतिंभावीदयेला २ मीपणगेलेंगाजयाचें॥
तेथेंमाझेऐसेंचाचे नाशिवेतोदुःखाचें खनकधीउकलीना ३ तुका
वंदीसदाज्याला क्षमाधरेसत्यत्याला कधींदेखेजोसुखाला अनु-
पमसाधुतो ४ ॥ १३ ॥

श्लोक- संतुष्टःसततंयोगीयतात्माहृदनिश्च-
यः मय्यर्पितमनोबुद्धिर्योमद्वक्तःसमप्रियः॥

टी०सम०- संतुष्टसर्वदायोगी स्थिरचित्तहृदव्रत भजभाजिमनो

बुद्धि असामद्रक्तमलिय १४ आर्था-संततयोगकरीजो मनो-
जयानेसदैवसंतुष्ट अपीमिनबुद्धिमला हृदनिश्चयभक्तजोमला
इष्ट १४ दोहा-सदारहेसंतोरवसों मनराखेनिजहात प्राणबुद्धि-
मोमेंधरे बहुप्यारोमोसात १४ ओंवी-योगीतृप्तसरवेसी स्थि-
रकरूनिमनासि मजमाजीमनबुद्धिअपीनेमेंसी तोचिभक्तमम-
प्रिय १४ अप्रमंग-धालेमनतोचितृप्त योगमार्गतिचालत सर्वदा-
हीअखंडित जनाहितनिवेदी १ नाथकतांतोक्षोभेना उपरोधेदुख-
विना स्थिरचित्ताचीवासना हृदव्रतयानांव २ मनबुद्धीसकालवी
दोषांबांधूनपालवी जोकांआलाआमुचेगांवीं विडापाउडवाहाया
३ तुकाविनवितोतया माझादासह्यणूनियां प्रियत्यागेत्यासुप्रि-
या मीगाप्रेमेंआलिंगीं ४ ॥१४॥

श्लो०-यस्मान्नोहिजनेलोकोलोकान्नोहिजने

चयः हर्षामर्षभयोद्देगैर्मुक्तोयःसचमेप्रियः१५

टी०स०-नजास्तवभिनीलोक लोकांपासूनिजोनभी हर्षक्रोधत्रा-
सचिंता नसेतोहीमजप्रिय १५ आर्था-भीतीलोकनज्या-
ला लोकांभीतीनजोमलाभजतो हर्षक्रोधभयानीं उद्देगैर्मुक्त-
आवडेमजतो १५ दोहा-भयकाहूकोउतरही भयकाहुनेनदे-
त हरखक्रोधदोऊतजे सोमोकोहरिलेत १५ ओंवी-ज्यापासूनि-
लोकनहतीदुःखी लोकांपासावआपणअसेसरवी हर्षक्रोधभयउद्दे-
गनघेविशेषीं तोचिभक्तमजप्रिय १५ अप्रमंग-बुबुळेंफ्रमतांच-
क्षाळी बातेअंदोलुकमळीं नक्षोभवीभूतावळी ऐसेंज्याचेंवागणें
तोहीलोकांपासूनियां त्रासनेघेगुरुराया जीवजेवीपाळीकाया ऐ-
सासदासंरक्षी २ हर्षक्रोधदोहीनाहीं त्रासनघेतापदेहीं सुलक्ष-
णुऐसामही वरीमाझाआवडता ३ तुकावंदीत्याचेंपद उणेंवणीं
ज्यागोविंद जनाभाजीत्याआनंद विजनींहीत्याहोनी ४ ॥१५॥श्रीः

श्लो०-अनपेक्षःशतचिर्दक्षउदासीनोगतव्यथः

सर्वारंभपरित्यागीद्योमद्रक्तःसमेप्रियः॥१६॥

टी०स०- निस्पृहीशक्तजोदक्ष उदासीनमनीच्यथा आरंभसर्वही
टाकी आणिमद्रक्ततोप्रिय १६ आर्या- जोशक्तविदक्षगतव्यथ
निस्पृहजोपूर्णस्मृणराशीन सर्वोद्योगत्यागी तोप्रियमजभक्त
अतिउदासीन १६ दोहा- चाहकाहुंकीनाकरे रहेपुनीतउदास॥
सबआरंभहिकोंतजे रहेस्ममेरेपास १६ ओंवी- जयाअपेक्षा
नसेकांहीं सदाशक्तचिदक्षपाहीं कर्मरंभराकूनही असेतोमद्रक्त
प्रिय १६ अभाग- लोकपूजनीनागुंते शक्तवासनान्याहितें शाहा
णाबागबीलोकांतें हेदक्षताचोखरू १ गृहदारास्तनस्तना उदासीनु
भाग्यधेतां व्यथानमानीजोचित्ता भागवतींकदर्यु २ करीनकामफ
लपावों ऐसानधरीचलाही आरंभाससरीपावो जान्हवीचाकापडी
३ असामद्रक्ततोप्रीय नाहीयाविषयीसंशय तुकानिजानहेंगाय
तेथेंकानमीदेतों ४॥१६॥

श्लो०-द्योनलृप्यतिनहृदिनशोचतिनकांसति
शक्तभाशक्तपरित्यागीभक्तिमान्यःसमेप्रियः १७

टी०स०- नहर्षेनकरीद्वेष वांछाशोकनजोकरी टाकींशक्तभाशक्तमेंआ
णी भक्तमस्त्रियतोनर १७ आर्या- हर्षद्वेषनसेज्या नकरीशोक
स्पृहामहाघोर टाकीशक्तभाशक्तजो प्रियमजलाभक्तियुक्ततोथोर१७
दोहा- प्रियपायेआनंदही अप्रियलहेनदेख सोंचकाहुकोंनहिक
रत नहिंशक्तअशक्तविशेख १७ ओंवी- नाहीहर्षनाद्वेषशोक
नकरीकांक्षेचेंस्वरव- शक्तअशक्तत्यागीदेख तोभक्तमजप्रिय १७॥
अभाग- हर्षद्वेषांविरहित वांछाशोकनधरीत टाकीपाउलेंशक्त
भांत अशक्तभांतत्यातुल्य १ आणिमद्रक्तमजला प्रियऐशागुणीं
झाला एकुलताएकआवडला वृद्धबंधेंबाळकु २ कामनांस्तवभ
क्तीबारे कोत्पावधीकरणारे तुकानिष्कामसखारे जन्मोजन्मीदुर्लभ

श्लो०-समःशत्रौचमित्रेचतथामानापमानयोः

शीतोष्णस्वरवदुःखेषुसमःसंगविवर्जितः १८॥

टी०स०- शत्रुमित्रांसमतज्ञा सन्धानींअपमानिहीं शीतींउष्णींसु-

स्वीदुःस्वीं समधीरअसंगजो १८ आर्या- समशत्रुमित्रज्याला समानतैसाचिमानअपमानीं त्यागीजोसंगानें शीतोष्णींसौरव्य दुःस्वसममानी १८ दोहा- शत्रुमित्रकोसमलखे सबेमानअपमान शीतउष्णस्वरवदुखतजे संगकरेनहिआन १८ ओंवी- जयाशत्रुमित्रसमानजाण नाहीमानआणिअपमान शीतउष्णसुखदुःखसमान जयाआसक्ततानाहीं १८ अप्रसंग- गार्जचांगव्याघ्रखोटा, नदीनेणेंयाबोभाटा शत्रुमित्रातैसाहोंटा तळींशब्दुनालवे १ बाळपीडिलेंपूजिलें कल्पनेणेंतैसेंझालें शीतउष्णउदगलेंस्थळझाडनसोडी २ तैवींस्वदुःखांतरां भजेसमानश्रीहरी समधीरपरउपकारी तुकाजैसानिःसंग ४ ॥१८॥ श्रीमद्वारकावासीयदुनः

श्लोक०-तुल्यनिंदास्तुतिमौनीसंतुष्टोयेनकेनचित्
अनिकेतःस्थिरमतिर्भक्तिमान्मोप्रियोनरः॥१९॥

टी०स०-मानीनिंदास्तुतीतुल्य तुष्टलाभेंजशातशा निराश्रयस्थिरमति आणिमद्वक्ततोप्रिय १९ आर्या- निंदास्तुतितुल्यजया गेहत्यागूनिभक्तिलासजला संतुष्टयद्यालाभें मौनीस्थिरबुद्धितो रुचेमजला १९ दोहा- स्तुतिनिंदाएकसिगनें गहेमानसंतोख जो नरस्तुस्थिरमतिरहे वहमोभक्तविशेख १९ ओंवी- स्तुतिनिंदासमानी आत्मलाभसंतोषदोनी निराश्रयस्थिरहोऊनी जोराहेतोमाझाभक्त १९ अप्रसंग- मौनीअर्वाचीकनेणें स्तुतिनिंदाकेलीकोणें तुष्टलाभेंतोषघेणें जैसातैसासंतत १ निराश्रयभगवंतीं ज्ञानें केलीशुद्धमती माझीभक्तीआचरती मार्गइतरांकळावया २ तोमभियकितीवाणूं लरिकेंनहे तुझीआणू तुकाह्मणेघोरपणू देवसांडीआपुलें ३ ॥१९॥

श्लो० येतुधर्मामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ॥

श्रद्धधानामत्सरमाभक्तास्तेऽनीवमेषियाः ॥२०॥

टी०स०- बोलिल्याचपरीजेहें धर्मामृतउपासिती श्रद्धालुथोरमीज्यांला भक्ततेबहुमखिय २० आर्या- पार्थाहेंधर्मामृत य-

थोक्तसद्गुणयासजेभजती विश्वासूमत्परते प्रीतितयांचीअसेचम-
जबहुती २० दोहा- यहधर्माभूतजूकत्यो ताकोंसेवेकोय अद्भु-
ज्जनमैरोभगत मोसोंप्यारोहोय २० ओंवी- हेधर्माभूत याचीउपा-
सनाकरित तोजाणजीवन्मुक्त माझाभक्तपें २० अप्रंग- बोलित्या-
चपरीजेहें धर्माभूतजाणूनहें उपासितीसर्वदाहे आत्मभक्तीचोस्व-
टी १ अद्भुलूमाझ्यामार्गी मीचथोरऐशालागी भक्तिवांटीयाविभा-
गी भक्तजेकांममप्रिय २ तेहीप्रीतकितीसांगूं आतांआमुचाजीव-
लगू त्याचीकीर्तीविणीचांगूं त्यासहीमीबोलतो ३ नाहीतरिगीता-
शास्त्र पुढेंजयाचेंवक्त अथवाऐकतीलश्रीत्र कायावाचामनोजें
४ तेमीप्रीतीच्यापडिभरें मुगुरींवाडजेआदरें जैसातुकास्वाधिका-
रें तैसामातेतोप्रीय ५ ॥२०॥ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांचीयोगशा-
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेभक्तियोगोनामद्वादशोऽध्यायः १२ ॥ श्रीकृष्ण-

वामन.

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायाद्वादशावरी.
श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथी १२

अप्रंग.

ऐसेंबोलिलेंअनंतें सांगेसंजयनृपातें तैसाजन्मेजयातें वैशंपाय-
नबोधितु १ गीताश्रीष्मपर्वआदीं कींहेभुक्तीचीगवादी किंवाबळि-
वाळारवांटी वाहेसमधीलेंकीकीं २ येथेंअर्जुनाचाप्रश्न सगुणनि-
र्गुणउपासन त्यासीबोलिलाभगवान भक्तियोगनिर्मळ ३ आतां
त्रयोदशपुढें देवोवणीलिसहृदें जेथेंपार्थप्रश्नगाढे जडमूढातर-
क ४ तुकयासद्गुरुसंसर्गे द्वादशाध्याययामार्गे आलासमाप्तीस
अंगें ऐकिलाचऐकावा ५ ॥ ॥ इतिगीतार्थबोधिन्यांश्रीम.भ.टी.द्व.

अथत्रयोदशाध्यायप्रारंभः

—११११११—

वामन- सकलक्षेत्रक्षेत्रज्ञतत्त्वाय परमपुरुषाय श्रीवासुदेवायन-
मः॥ ॥ पूर्वध्यायींवासुदेवें सगुणोपासनापर वर्णिलेंकींअनन्येंची॥

योगेंतेभजतीमज १ संसारसागरीत्यांचा होतोउच्छारणारमी अ-
 तिसत्वरकींमाझा त्यांसविश्वासयेरितीं २ अव्यक्तोपासकांमाझा न-
 सेविश्वासयास्तव तेकष्टतीप्तावऐसा नसेवैषम्यईश्वरीं ३ कल्पव-
 क्षासिजोजेंसें मागेतेंसेंचितोतया फळदेत्यांतवैषम्य नसेयेरितिई-
 श्वरीं ४ अनन्ययोगेंचतरी जोमीसगुणत्यामला भजतूंहीह्मणुनि-
 यां आभावेंहरिबोलिला ५ कींमद्रूपींमनधरी मनसंकल्परूपतें रूपें
 चरित्रेंहिंमाझीं मनेंकरुनिआठवीं ६ आणिमाझ्यास्वरूपींतूं निज
 बुद्धिप्रवेशवीं बुद्धिशब्देंचित्तध्यावें कींस्वरूपींहिजेनिधे ७ माझेचि-
 रायींमनतूं धरींबुद्धिप्रवेशवीं आअर्थाचाभावऐसा कींभजेंदोंपरी
 मज ८ सगुणाचेंभजनतूं करिसीपरिनिर्गुणीं नधारेचित्ततरितूं अ-
 भ्यासकरिनिर्गुणीं ९ अभ्यासहीनकरवे तरिनिष्कामहोइतूं मदर्प-
 णकरीतेंही नराकेतुजजेधवां १० सर्वकर्मफलत्याग करीतूंचित्तनि-
 ग्रहें ह्मणिजेराकितूंकर्में आणिकर्मफळासही ११ भावकींसर्वहीध-
 र्म राकूनिस्सस्वनिस्पृह होऊनियांभजमज जगदात्मत्वदृष्टिनें १२ क-
 र्मसाध्यस्सखेतोच कर्माचींबोलिजेफळें तस्मात्कर्मफलत्यागे वासना
 त्यागसूचिला १३ स्वर्गादिकफलत्याग ह्मणावातरिकर्मचि नकरीया-
 सनीकेंची फळेकींत्यागहाकरी १४ कर्मेंकरूनिकर्माचा फलत्यागोप-
 देशहा ह्मणावातरिहाअर्थ पूर्वश्लोकींचबोलिला १५ कींअभ्यासन-
 ज्ञेतेह्मां मत्कर्मपरहोयतूं मत्कर्मह्मणिजेजेह्मां निष्कामत्वेमदर्पि-
 त १६ याश्लोकींबोलतोकींते नराकेजरिअर्जुना सर्वकर्मफलत्याग
 करीहोऊनिआश्रित १७ चालागींत्यागकर्माचा येथेंबोलुनिहीपुन्हा
 फळाचात्यागबोलूनी वासनात्यागसूचिला १८ कर्मचराकीह्मण-
 तां फलत्यागवदेलेकां तस्मात्फलत्यागशब्दे वासनात्यागसूचि-
 ला १९ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकंशरणंब्रज बोलेलेऐसेंअंतीही
 अध्यायींअमराविद्या २० येथेंत्यागींफलत्यागे वासनात्यागसूचि-
 ला कींजोहावासनाबद्ध तोवरीविधिकंकर २१ नित्यकर्मनयेरा-
 कूं जोबात्स्यस्सखवासना कर्मत्यागफलत्याग दोन्हीयास्तवबो-
 ला २२ फलशब्देजरिस्सख स्सखत्यागचिबोलिला ह्मणावेंतरियक-

वे सर्वभोगस्वरूपप्रद २३ तेहं प्रारब्धकर्माचा क्षयभोगाविणें नसे
नबोलवे त्यागतोही वासना त्यागमात्रहा २४ न प्रार्थितांजशीं दुः
खें सरखेंही प्राप्तयेरितीं मानूनि भोगइच्छीना वासना त्यागयेरितीं
२५ तस्मात्कर्मफल त्याग ह्यणिजे कर्म आणखीं कर्माचें फळ जें बाह्य
स्वरूपतद्वासनात्यजीं २६ आतां मत्कर्म ह्यणिजे एकादश्यादिकें व्रतें॥
तेंही न राकिती जेह्नां नित्य कर्में चितूंकरी २७ याभावे बोलतो कृष्ण
कीं ते कर्म करूनि यां सर्व कर्मफल त्याग करील्लोकार्थहा हरी २८ ते
ह्नां मत्कर्म ह्यणतां स्वधर्म त्याग बोलिला तदभावीं पुन्हा त्याला स्व
धर्म करूंसांगतो २९ तरिते कर्म करिण हें सोपें काय त्याहुनी कीं ते
करवे तेह्नां हें करूंसांगतो हरी ३० आणि मत्कर्म ह्यणतां नित्याचा
त्याग बोलिला ह्यणावीं तरि जीं नित्यें त्याचीं च नव्हती कशीं ३१ येमे
मतमिदं नित्य-मनुनिष्ठं तिमानवाः ऐसें तृतीय अध्यायीं बोलिला
श्रीहरीचहा ३२ विष्णुव्रतें चिकरणें तें माझे मन आणखीं नित्य क
र्म न तें माझे मन हें तो न बोलिला ३३ तेह्नां मत्कर्म ह्यणिजे निष्कामें
ईश्वरार्पित यामध्ये आरलीं सर्व कर्में विष्णुव्रतांसह ३४ आतां जीं
लौकिकें कर्में तत्फल त्याग बोलिला ह्यणाल तरि मत्कर्म ह्यणतां सर्व
त्यागहे ३५ यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्र लोकोयं कर्मबंधनः ऐसा तृतीय
अध्यायीं केलानिर्णयमाधवे ३६ कीं यज्ञमीविष्णुमाझे कर्म यज्ञार्थक
र्म तें त्यावेगळीं सर्व कर्में बद्धकें ह्यणवूनि यां ३७ तेह्नां मत्कर्म परम
होयतू ह्यणऊनि जें बोलिला त्यांतही सर्व कर्में लौकिक आरलीं ३८ म
त्कर्म ह्यणिजे कर्में मदर्पण करीं असा भाव कीं ते चि अर्पीना तरी म
त्कर्म तें नव्हे ३९ त्यांतही लौकिकें कर्में ठेवूनि वदलाजरी कांही बद्ध
क ठेवूनी बोलिलानघडे असें ४० उगातो त्याग नघडे ईश्वरी अर्पि
त्याविणें विषमपक्षूनि मरण त्यागी तरि मरेचितो ४१ वैद्याचिया क
रीं दिल्ला बचनाग करीरस ईश्वरी अर्पिलीं कर्में होती मोक्षास कार
ण ४२ याला गिं मत्कर्म पर होयतू बोलिला हरी लौकिकें वैदिकें विष्णु
व्रतें त्यांत चि आरलीं ४३ आतां तेंही न करवे मत्कर्म करि अर्जुना स
र्व कर्मफल त्याग करीतू ह्यणतो हरी ४४ कीं कर्में सर्वही राकी आणि

कर्मफलेंसुखें ह्यणिजेकर्मसाध्याची सत्त्वाचीटाकिवासना ४५ त-
रीकर्मचियात्यागें प्रत्यवायारब्धबंधनें ज्यासतोवासनात्याग करी-
हीतरितोवृथा ४६ ऐसेंह्यणालतरिहें आत्मज्ञाननसेतया अज्ञा-
जनाचीवार्ताही याप्रसंगांतनाटळे ४७ आत्मज्ञासहिजोंकांहीं वा-
सनाशेषतोंवरी कर्मत्यागेंप्रत्यवाय वासनात्यागयास्तव ४८ मा-
गेंतृतीयअध्यायीं कर्माचात्यागनिंदिता तेथेंअसंगजोज्ञानी नोक-
र्मातीतबोलिला ४९ यस्त्वात्मरतिरेवस्था-दात्मतृप्तश्चमानवः आ-
त्मन्येवचसंतुष्ट-स्तस्यकार्यंनविद्यते ५० आत्मत्वींचजयाप्रीती नृ-
मिसंतोषत्यांतची नअन्यत्रअसाज्ञानी त्यालाकर्तव्यतानसे ५१ सर्वध-
र्मान्परित्यज्य मामेकंशरणंब्रज ह्यणूनिअंतोंगीतेच्या बोलिलेश्रीह-
रीअसें ५२ तोहीजोवासनात्यागी ज्ञानीत्यालाचितोविधि जोंवरीवास-
नायुक्त ज्ञानीहीविधिकिंकर ५३ अहंत्वासर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्या-
मिमाशक्तः यावाक्येंतो नव्हेज्ञानी ह्यणालतरिआइका ५४ पापापा-
सूनिमीतूतें सोडवीनह्यणूनजें बोलिलापापशब्देत्या संचितक्षय
सूचिला ५५ पूर्वीलनासतीपापें पुढिल्यालिसहोइना ज्ञानझाल्याव-
रीऐसें ब्रह्मसूत्रीअसेस्फुट ५६ ब्रह्मसूत्रः— तदधिगमेउत्तरपू-
र्वाधयोरश्लेषविनाशौ पुण्यहीपापहीलोह-शरंखलाहेमश्चंखला॥
दोन्हीहीबद्धकेंतस्मात् पुण्यहीपापभावहा ५७ चालागींअर्जनज्ञा-
नी कर्मत्यागह्यणूनिचां शेवरीत्यासबोलेल येथेंहीबोलतोअसा ५८
ह्यणालत्यागकर्माचा बोलिलाजरिअर्जना युद्धींकांमागुताळुषों ये-
जिलातरिआइका ५९ स्वभावजेनकौंतेय निबद्धःस्वेनकर्मणा या-
श्लोकींयुद्धराज्यादि त्याचेंप्रारब्धसूचितें ६० प्रारब्धकर्मजेंत्याचा ॥
क्षयभोगेंचबोलिला चालागींअर्जनेंयुद्ध करूनींराज्यभोगिलें ६१
आतांआत्मज्ञहाजेह्मां चालाहीपाड्याअशा उंचनीचवदेकांही ह्य-
णालतरिआइका ६२ आत्मत्वकळणेंमात्र नव्हेस्थितिसकारण तेंदे-
वगुरुसेवेनें पूर्वाध्यायींनिरूपिलें ६३ आत्मैक्यभक्तिनेंदेवा भजेअ-
णीकनिर्गुणीं मनयोजीअसायोगी शीघ्रसिद्धीसपावतो ६४ बोलिला-
तेंचभगवान् कींभजेंसगुणामज आणियोगेंअनन्येंची निर्गुणत्वे

भजेमज ६५ निर्गुणींचित्तधारेना तरीअप्यासतूंकरी नहेअप्यासत-
रितू कर्मयोगचिआचर ६६ तेंहीनहेतरीत्यागीं कर्मआणिकवासना
परीआश्रितहोत्सातां कर्माचात्यागतूंकरीं ६७ भावकींसत्यचैतन्य त्या-
चाधरुनिआश्रय राकूनिवासनातेह्नां कर्माचात्यागतूंकरी ६८ ह्मणसी
निर्गुणात्मत्वीं नथारेचित्तजेधवां होउंकसाआश्रितमी तोंवरीत्याग-
हीवृथा ६९ तरीमीनवमाध्यायीं बोलिलोंतुजलागिकीं प्रत्यक्षावगमं
धर्म्यं सस्वरवंक्तुमव्ययम् ७० कींप्रत्यक्षींअनुभव येआणिसरव-
साध्यही तेंतूंविश्वात्मकध्यान करींमाझेधनंजया ७१ परींतंतूघटींमा-
ती जडींचैतन्ययेरितीं तयासह्मणणेंज्ञान तेंअप्यासाहुनीबरें ७२ स-
मजूनिअसेंत्याचें ध्यानतेंत्याहुनीबरें तेह्नांहात्यागकर्माचा ह्मणुनीबो-
लिलाहरी ७३ श्रेयोहिज्ञानमप्यासात् ज्ञानात्थ्यानंविशिष्यते ध्याना-
लकर्मफलत्याग-स्त्यागाच्छांतिरनंतरम् ७४ अप्यासाहूनिविश्वात्म॥
ज्ञानतेंध्यानत्याहुनी श्रेयकर्मफलत्याग ममभुक्तिजितामग ७५ यस्मै
काचीसमश्लोकीं टीकाहीयेच शितिची पूर्वाध्यायींबोलियेली परिभा-
वार्थयेरितीं ७६ कींबोलिलोंजोअप्यास त्याहुनीज्ञानहेंबरे वृत्तीनिरो-
धणेंकष्ट त्याहुनीसरवसाध्यहें ७७ ज्ञानशब्देजडत्यागे सर्वचैतन्यजा-
णणें त्याचेंज्ञानघडेतेह्नां कर्मत्यागासियोग्यता ७८ आत्मासमजणेंहें
ची ज्ञानऐसेंप्रसिद्धहें हाअर्थतेधवांहोता कींअप्यासनबोलतां ७९
आत्माआधींसमजला तेह्नांअप्यासमांडिला त्याहूनिआत्माकळणें॥
श्रेयहेंबोलणेंनहे ८० ज्ञानशब्देंतरिजड जगचैतन्यपाहणें हाअ-
र्थकशावरुनी ह्मणालतरिआइका ८१ मागेचतुर्थाध्यायांत बोलिला
अर्जनाप्रति तद्विद्विप्रणिपातेन इत्यादिश्लोकदोनहे ८२ बोलिलाप-
हिलेश्लोकीं गुरूपसदनक्रमें कींतेगुरुतुतेंपार्था हेंज्ञानउपदेशिती
८३ तेंज्ञानकैसेंह्मणसी तरीमीसांगतोखुण कींत्याज्ञानेंआपणांत मू-
तेंनिःशेषदेखसी ८४ ऐसेंदुसरियाश्लोकीं बोलिलायान्वकारणें ज्ञा-
नकींतेंआत्मयांत जडाभूतांसिपाहणें ८५ अनादिपरिभाषाही कीं-
जेनिर्गुणकेवल तेथेंनिरोधवृत्तीचा योगत्यालागिंबोलिजे ८६ जडचै-
तन्यएकत्वं हेमालंकारऐक्यवत् ऐसेंजेपाहणेंत्यास महर्षीज्ञानबो-

लती ८७ दोंश्लोकीयोगवासिष्ठीं वसिष्ठहिअसेरितीं बोलिलाज्ञानश
 ष्ठाचा तेथेंहीअर्थयेरितीं ८८ योगवासिष्ठश्लोक ॥ ॥ हौक्रमौचि-
 मनाशाय योगोज्ञानंचराघव योगोवृत्तिनिरोधोहि ज्ञानंसम्यगवे-
 क्षणम् ८९ असाध्यःकस्यचिद्योगो ज्ञानंकस्यचिदेवच प्रकारोहौ
 ततःसाक्षा-ज्जगादपरमःशिवः ९० प्रसिद्धयोगवासिष्ठीं हेदोहीश्लो-
 कअर्थही हरियेथेंचबोलेल पहावासज्जनींबरा ९१ हेदोनीचितना-
 शाय योगकींज्ञानराघवा निरोधवृत्तिचायोग ज्ञानसम्यङ्निरीक्ष-
 ण ९२ असाध्ययोगकोणासी ज्ञानकोणासिदुर्घट क्षणूनिदोनि-
 प्रकार बोलिलाहेसदाशिव ९३ अर्थभावार्थहीहाची त्यांतसम्य-
 ङ्निरीक्षण क्षणिजेतंतुदृष्टीनें बरेंअंबरपाहणें ९४ दिसेघटअसे
 मोती ऐसेंसम्यङ्निरीक्षण दिसेविश्वअसेब्रह्म हेदृष्टीज्ञानसंज्ञि-
 त ९५ येरितींरघुनाथासी वसिष्ठगुरुबोलिला कृष्णहीअर्जनाला-
 गीं बोलतीयेचरीतिनें ९६ कींवृत्तिच्यानिरोधाचा जरियोगअसाध्य
 हा अभ्यासापरिसज्ञान बरेंसम्यङ्निरीक्षण ९७ धरूनिस्मृतिमा-
 तीची जेंघटादिकपाहणें चैतन्यस्मृतिनेंविश्व पाहणेंसम्यगीक्षण
 ९८ तंतुविस्मरणेंविश्व क्षणिमागुतिपाहसी यालागिहेंध्यानकरी
 ध्यानज्ञानाहुनीबरें ९९ पटींतंतुतसाआत्मा ध्यायीतूंसचराचरीं॥
 तेह्नांहाउचितत्याग कर्माचाक्षणबूनियां १०० ध्यानात्कर्मफलत्या-
 ग याभावाथेंचिबोलिला यात्यागावरिजेशांती तोजीवन्मुक्तबोलि-
 ला १ याभावेंबोलिलाकृष्ण त्यागाच्छांतिरनंतरम् कींयाध्यानंअसा
 त्याग जीवन्मुक्तसवेंचितो २ बोलिलागूढभावेजें हेंचिस्पष्टत्रयोदशीं
 बोलेलयेथेंभगवान् क्षेत्रक्षेत्रज्ञतत्त्वही ३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्त-
 ज्ञानंमत्तंमम याश्लोकींस्पष्टबोलेल तत्त्वजेंजगदात्मक ४ क्षेत्रहेंज-
 उहादेह क्षेत्रज्ञक्षेत्रजाणता दोहीतजेंज्ञानत्याचें ज्ञानतेंमजसंमत
 ५ ऐसेंबोलेलयामाजी क्षेत्रज्ञीज्ञानदीसतें क्षेत्रींजडींज्ञानकैचें क्ष-
 णूनिभ्रमतीजन ६ अर्थयाचानकळतां बारवाणितियथारुचि परीतं-
 तूवीणपर नसेऐसेंनपाहती ७ घटींमातीदिसेतैसें चैतन्यदिसतें-
 जगीं हीरूपेचीकित्तिज्यांता ठाउकीतेचिजाणती ८ एंवयादुसऱ्या

श्लोकीं पूर्वाध्यायांतजेहरी विश्वात्मताज्ञानशब्दें बोलिलानेंचिवर्णि
ल ९ पूर्वाध्यायींनिर्गुणीजो योगाभ्यासतयाहुनी श्रेयविश्वात्मक-
ज्ञान त्याहूनिध्यानबोलिला ११० तरीआत्माचकळला मगविश्वतदा-
त्मक कळलेंचिदुजेंत्याचें कळणेंज्ञानतेंकसें ११ झणींऐसीअर्जुना-
ला शंकाहोयह्मणूनियां एकब्रह्महिधाज्ञेय याअध्यायींनिरूपिलें
१२ ह्मणेलसांगतोज्ञेय ज्याज्ञानेंमुक्तिपावसी ऐसेंबारावियाश्लोकीं
बोलुनिज्ञेयवर्णिलें १३ त्यांतबारावियाश्लोकीं उत्तरार्धेंकरूनियांच्य-
तिरेकेंतत्वशक्त सांगेलज्ञेयकेवळ १४ अनादिमत्सरंब्रह्म नसतना-
सदुच्यते याअर्थेंकरुनीतत्व व्यतिरेकेंचवर्णिल १५ दाबूनिवेग-
ळीमाती मगसर्वघटांतततें दाविजेयेरितींब्रह्म दावीलसत्त्वराचरीं
१६ सर्वतःपाणिपादंतत् इत्यादिमगअन्वयें श्लोकींत्रयोदशींतत्वसां-
गेलजगदात्मक १७ तेरावियाचअध्यायीं श्लोकातेरावियामधें बो-
लेलअन्वयेंलुष्णा ज्ञेयतेंबहुदुर्लभ १८ ज्ञाताहीससमाध्यायीं बोलि-
येलाअलभ्यकीं वासुदेवःसर्वमिति समहात्मासुदुर्लभः १९ जडा-
च्याव्यतिरेकेंजें शक्ततेबहुजाणती नसेसत्तनअसतऐसें ज्ञेयजेंये-
थवर्णिल १२० कींविबर्तणेंविश्व असेब्रह्मह्मणूनियां दृष्टांतबोल-
तीयात्वा तत्त्वानुभवनेणती २१ परंतुअन्वयेंसर्व पाहणेंब्रह्मदुर्लभस-
र्वतःपाणिपादंतत् ऐसेंज्ञेयवर्णिल २२ कींरज्जुदृष्टिसदिसे आधींसर्प
दिसेमग मातीआधींदिसेदृष्टीं तेह्मांकेंचामृषाघट २३ जयाअनुभवेस-
र्व वासुदेवचिपाहती तेभागवततेज्ञानी तेजीवन्मुक्तदुर्लभ २४ आधीं
दृष्टींदिसेसोनें पाहतांमगभूषण तेंचिसोनेंदिसेजेसा विश्वद्रष्टाहरी-
चतो २५ दिस्सनिहारपेविश्व ब्रह्मीहेमींजसानग ऐसाअनुभवीलोकीं
दुर्लभाहूनिदुर्लभ २६ याचीकिसीगुरुमुखें कळलीपाहिजेएथक् ज्ञेय
द्विविधयालागीं याअध्यायींनिरूपिल २७ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासान्
ह्मणूनिबदलाहरी पूर्वाध्यायींच्याचिभावे कींहीज्ञानकळाएथक् २८
ज्ञानहोउनिहीकोणी विश्वाधिष्ठानावेस्मृती करुनीपाहतीविश्व तंतु
विस्मरणेंपट २९ यालागींपूर्वअध्यायीं ज्ञानात्मानंविशिष्यते म्हणू-
निबोलिलाकृष्ण कींध्यानश्रंयत्याहुनी १३० ध्यानतेंहेचकींपाहे वासु-

देवीचराचर चराचरीवासुदेव आत्माआपणयेरितीं ३१ ऐसंध्यानजया
साधे तोयोगप्रहोइना मुक्तीत्यालायाचजन्मीं याचदेहींसंशय३२
आरंभींनवमाध्यायीं संगतिश्लोकत्यामघें प्रसंगेंचाप्रसंगातें श्रुतिसु-
त्यक्तवर्णिलें ३३ तस्याहिषवात्मकध्यान जीवनसुक्तिसकारण परंतुआ-
धींविषवात्म ज्ञानहोइलतेधवां ३४ श्रेयोहिज्ञानमभ्यासात् ह्यणूनीबो-
लिलाहरी पूर्वाध्यायींहिघाज्ञेय याअध्यायांतयास्तव ३५ आणीकस्प-
ष्टबोलेल पूर्वाध्यायोक्तयास्थळीं कींजेसंकार्यतेरीतीं करावेंध्यानवस्तु-
चें ३६ पूर्वाध्यायींबोलिलाकीं मयिबुद्धिनिवेशय ध्यानेनात्मनिपश्यंति
ऐसेंतेंयेथवर्णिल३७ मदर्थकर्मकेल्याही ज्ञानस्थितिसपावसी ह्यणूनिबो-
लिलापूर्वीं तेंहिचेथेंनिरूपिल ३८ येथेंबोलेलहरिकीं कर्मयोगेनचापरे
ह्यणिजेकर्मयोगेंही पाहतीआत्मवस्तुतें ३९ विषवात्मध्यानजेंपूर्वीं ज्ञा-
नोत्तरनिरूपिलें अन्येसारखेनयोगेन ह्यणूनीयेथवर्णिल १४० वेदोक्त
सारखेतेंहेकीं तत्त्वसंख्याकरूनियां चैतन्यजडतत्वांत पाहेतंतूपरींज-
सा ४१ नेणूनियांयाप्रकारें अध्यायद्वयसंगती अर्जनप्रश्नआरंभीं॥
कोणीकल्पितवाचिती ४२ सातांशलांवेगळातो श्लोकअध्यायनेथुनी
इदंशरीरंकोंतेय येथूनभगवानुबदे ४३ तेथूनिचसमश्लोकी टीकाही
करितोहरी आतांमागीलजेश्लोक संगतिश्लोकहेप्रथक् ४४ अभाग-
पूर्वप्रसंगींऐकिलें भक्तिसाकल्यवर्णिलें तेणें संशय घेतले म्हणूनि
प्रश्नहेसहा १ देहामाजिललिगाडें निवारुनीयांनिवाडें उघडशक्त-
तासांपडे ऐसेंकांहींकल्पीतूं २ अहोतोदारुगापार्थिव दांडाइतत्याची
रेव यास्तवपुसेवासुदेव वराझालाजाणून ३ तेथेंतुकयाचेसंगती
कांहींप्रसादपंगती लाभेऐसीकेलीयुक्ती नकाघेऊंकराळा ४ श्लो-
अर्जनउवाच प्रकृतिंपुरुषंचैव क्षेत्रक्षेत्रज्ञमेवच एतद्देदितुमि-
च्छामिज्ञानंज्ञेयंचकेशव १ दोहा प्रकृतिऔरपुरुषकों छेत्र
छेत्रगकहाय यहजाननकीलालसा ग्यानजुरथेयबताय १ ओंवी.
अर्जुनह्यणेदेवा प्रकृतिपुरुषाचियाभावा क्षेत्रक्षेत्रज्ञनिवडावा ज्ञ-
नज्ञेयइच्छितों १ अभाग देवशिरोरत्नायोगियाचिद्रत्ना ऐक-
वेंजीप्रश्नादुर्बलाच्या १ यथादेहमाजीराणेदारराजी बसलेते

आजीचाळवीनी २ ऐसेंकांहींभासेतरीबोलाकैसें प्रकृतिविलासेआ-
णीपुरुष ३ क्षेत्रक्षेत्रज्ञातेंकळोंहेंइच्छितें ज्ञानहीक्षेयतेंतुकाक्षणे ॥४॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-इदंशरीरंकौंतेयक्षेत्रमित्यभिधीयते॥
एतद्योवेत्तितप्राहुः क्षेत्रज्ञइतितद्विदः॥१॥४

टी०सम०- देहहाक्षेत्रक्षणुनी कौंतेयाक्षणिजेतसें क्षेत्रज्ञजोया-
सिजाणे तहेतेबोलतीअसें १ आर्या- हेंतवशरीरपार्था वर्णियेहें
क्षेत्रतत्त्ववेत्त्यांनीं त्यातेंजाणेबाजो तोचिक्षेत्रज्ञबोलिलात्यानीं १ दो-
हा- छेत्रकहतयादेहकों अर्जनग्यानीलेत जानतहैयादेहकों सो-
छेत्रग्यजहोत १ ओंवी- श्रीकृष्णाक्षणेपार्थापरियेसीं हेंदेहक्षेत्र
जाणावेंयांसी हेंजाणेजोनेमेसीं तोक्षेत्रज्ञक्षणावा १ अभंग-
षड्गुणालंकृतभगवान्बोलत लावींबापाचित्तसांगतोंगा १ शब्दा-
च्याआशंकाआल्याभेऊनका पूतनासविरवाजिबीलीम्यां २ देहहेंच
क्षेत्रक्षणुनीपवित्र क्षणिजेतेंविचित्रकुंतीपुत्रा ३ यासजोजाणेल
क्षेत्रज्ञहोईल तहेत्याचाबोलऐसातुकीं ४ ॥१॥ श्रीगोपालकृष्णायः

श्लो०-क्षेत्रज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोज्ञनिंयत्तत्त्वज्ञानमनंमम ॥२॥४

टी०-स- क्षेत्रज्ञसर्वक्षेत्रींजो तोहीमीजाणभारता दोंहींतजेंज्ञान
त्याचें ज्ञानतेंमजसंमत २ आर्या- क्षेत्रज्ञसर्वभूतीं जोतोमीजा-
णनकरिंअनुमान क्षेत्रक्षेत्रज्ञांचें ज्ञानचितेंहोयजेंमलामान ॥४॥
दोहा- सरूपछेत्रगआतमा बसतसबनकेदेह यहीग्यानकोंजानि-
बो मेरोमतहैयेह २ ओंवी- क्षेत्रक्षेत्रज्ञदोन्ही दोंहींचाजाणताक्ष-
णुनी तोचिक्षणिजेज्ञानी तोमजमानला २ अभंग- क्षेत्रज्ञसर्वांचेंजो-
तोंनिश्चयाचें मीचऐसावाचेंसांगतोंगा १ भारतातूंजाणनधरीअनुमा-
न दोंहींतजेंज्ञानज्याचेंअसे २ तेज्ञानमाझेचीगोष्टीसंमताची तुका
क्षणेतेंचीबोलेलकीं ३ ॥२॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरब्रह्मस्वरूपिणेनमः

श्लो०-तत्क्षेत्रं यच्च यादृक् च यद्विकारियतश्च य-

त् सच यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मे शृणु ॥ ३ ॥

टी० स०-तत्क्षेत्रं जेजसें जाणे विकारी जेजयास्तव क्षेत्रज्ञ जो ज्या प्रकारें संक्षेपें तेहि आइक १ आर्या- तत्क्षेत्रं होय जे धुनि जया विकारें जे-
संहि संक्षेपें तू ऐक ज्या प्रभावे युक्त क्षेत्रज्ञ हेहि संक्षेपें १ दोहा-छे-
त्रज्ञ हां ते हे भयो जो हे जे संप्राय यह प्रकार या मांझ हे कहुं संक्षेप
सुनाय १ ओंवी-तत्क्षेत्रं केसें जाणिजे आणि क्षेत्रका सथा ह्यणिजे
या दोहींचा निवाडावोजें संक्षेपें आइका १ अंशंग-तत्क्षेत्रं जे जे सें ज-
यानें कल्पीलें से विकारी जे जे सें जयास्तव १ क्षेत्रज्ञ तो जाण प्रकारें च
खूण संक्षेप लक्षण सांगू ऐक २ तुका ह्यणे हीत सांगे भगवंत माया-
क साद्यंत तो डावया १ ॥ ३ ॥

श्लो० ऋषिभिर्बहुधा गीतं छंदोभिर्विविधैः पृथ-

क् ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्विर्विनिश्चितैः ॥ ४ ॥

टी० स०-ऋषीं स्वरीं बहुविधीं वेदी करुनि वर्णिलें युक्त सिद्धांत वचनीं ॥
ब्रह्म सूत्रां करुनियां ४ आर्या- बहुधा वर्णित ऋषिनीं सुज्ञानीं हीं अ-
नेक विध श्रुतिंत तें ब्रह्मसूत्रपादें सहेतु कें निश्चयात्मकें गीत ४ दोहा-
ऋषिन कट्यो बहुभांति जो और बेदन हि भाख यह बेदन निश्चय-
करी कट्यो उपनिषद साख ४ ओंवी-ऋषां हीं बहुतीं सांगितलें ॥
वेदविधी बोलिले वेगळाते उपनिषदीं निश्चित केले हें सत्य जाण ४ अ-
ंशंग-ऋषीं स्वरीं बहुविध स्वानुभवु वेदीक समूह वर्णीलें से १ नाना यु-
क्ती त्यांच्या भाषागीर्वाणींच्या सिद्धांत गर्भीच्या ठेवण्या ज्या २ वाक्या-
चे प्रबंध ब्रह्मसूत्र बोध करुनी विविध आपादीलें ३ तुका ह्यणे वाणी
प्राकृत शिराणि झाली हे काहाणी नका हणूं ४ ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णाय नमः

श्लो०-महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च

इंद्रियाणि दशैकं च पंचचेंद्रियगोचराः ॥ ५ ॥

टी० स०-महाभूतें अहंकार बुद्धि अव्यक्त आठ हे दशेंद्रियें एक मन श-
ब्द स्पर्शादि पंचक ५ आर्या- पंच महाभूतें ही बुद्धी अव्यक्त अणि अ-

हंकार एकादशेंद्रियेंते पंचविषयकारितिजेबहुविकार ५ दोहा-
महाभूतअहंकारमति अरुमायाहीजान एकादशेंद्रियबिरेंपंच
अगोचरमान ५ ओंवी- महाभूतेंआणिअहंकार बुद्धिअव्यक्तअसेथो-
र दशेंद्रियांचाविस्तार पांचेंद्रियविषयजाण ५ अप्रमंग- महाभू-
तेंपांचअहंकारसाच जाणपांऐसाचबुद्धीभेद १ अव्यक्तआठवेंहेतूकें
चीध्यावें इंद्रियमेळावेंविपंचक २ मनत्याआगळेंशब्दस्पर्शकळे पं-
चकप्रबळेंविषयीक ३ तुकाह्मणेऐसेंचोवीसयामीसं मीचजीवभा-
सेवाचाद्वारे ५॥५॥

श्लो०-इच्छाद्वेषःस्वरवदुःखसंघातश्चेतनाधृतिः

एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम् ॥ ६॥

टी०स०-संघातयाचोविसांचा क्षेत्रइच्छास्वरवास्वरव द्वेषप्रतीतिवृ-
त्तीची धारणातद्विकारहे. ६ आर्या- संघातचेतनाधृति वैरेच्छादुः-
खसौख्यहिविकारी क्षेत्रतुलासंक्षेपें कथिलेंहेतूंअहेसिअधिकारी
६ दोहा- इच्छास्वरवदुःखचेतना हेसधीरताहोय यहजकत्योसंछे
पसों छेत्रग्यानतूलेय ६ ओंवी- इच्छाद्वेषस्वरवदुःख देहचेत-
नाधृतिदेख इतुकीयांतेंक्षेत्रक्षणतीआइक बुद्धिवंतपें ६ अप्रमंग-
द्विर्हादशाऐसीमिळणीसंघातासी क्षेत्रइच्छातेंसीस्वरवास्वरवें १ द्वेष
प्रतीतिहेवृत्तीचीसत्यहे धारणाजाणहेतद्विकारू २ तुकाह्मणेऐसेंस्व-
दलेंसांचलेंसे तेथेंचालेकेंसेंशाहाणीव ३ ॥६॥ श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षान्तिरार्ज

वम् आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमात्मविनिग्रहः७

टी०स०- श्लाघेचादंभहिंसांचा त्यागक्षान्तिअवक्रता भक्तिश्रीगुरु-
चीशौच स्थिरताचित्तनिग्रह ७ आर्या- मानत्यागअदंभ क्षान्ति-
सरलतातशीचहिअहिंसा स्थैर्यमनीजयशक्तिता गुरुसेवाकरिति-
तापजेहिंसा ७ दोहा- मानदंभहिंसातजे छमासुसरलतामान गु-
रुसेवासंजमकरन धिरताशौचप्रधान ७ ओंवी- अहंकारनादं-
भादिधरी हिंसाकरिशांतिआर्जवकरी गुरूचेंभजनअंतरीं पवि-

ब्रपणें अंतःकरणनिरोधी ७ अभंग- श्लाघेचा आधारदंभही साचार
त्यागशांतिसारअवक्रता १ भक्तिश्रीगुरूची स्वामीणगुणाची कीर्तान
मार्गीची दिवटीजे २ शौचस्थिरत्वगाचिंतनिग्रहोगा आणीवीतरागा
विषयांच्या ३ वैराग्यअसावे निरहंकारभावे तरी सरस्वभोगावे तुकथवे

श्लोक- इन्द्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकारएवच ॥

४१७

जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ८

टी० स०- विषयांमाजिवैराग्य निरहंकारसर्वदा जन्ममृत्युजरारोग
दुःखहेदोषपाहणें ८ आर्या- त्यागअहंकाराचा अणिवर्जनइंद्रि-
यार्थतोषाचें दर्शनघडीघडीही जन्मजराव्याधिदुःखदोषांचें ८ टी०
बिस्वयनसों वैराग्यधरी तजेरहेअहंकार जनममरणसरस्वदुःखज-
रा व्याधिदोरवनिर्धार ८ ओंवी- विषयवैराग्यसरस्वदुःख अहं-
कारहाहीदेख जन्ममरणव्याधिदुःख यांचेठायीं दोषदर्शन ८ अ०
जन्महाओस्वताअहंतीवसोरा झालाबारावाराउधळीजो १ मळमू-
त्रीशीणलाघोनिहारेआला पुढेंगंधीयालायोनीचीगा २ लाचावला
हारीसोडीनापिनकूरी मागेपुढेंदाटीतिचीकरी ३ ऐसेंजन्मजाणेतेणें
न्यायेंमरणें जरारोगघेणेंनित्यदुःख ४ हादोषपहातोतोहाज्ञानीहो-
तो मुक्तलीलेंजातोतुक्याऐसा ५ ॥ ८ ॥ श्रीमद्यदुकुलदिलकाश्यांनमः

श्लो०- असक्तिरनभिष्वंगः पुत्रदारगृहादिषु

नित्यंचसमचित्तत्त्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥

टी० स०- असक्तलिसनाहोणें पुत्रदारगृहादिकीं अनिष्टइष्टहीहो-
तां समचित्तत्वसर्वदा ९ आर्या- सक्तनहोतांअसणें अलिससर्व-
त्रदारसुतगेहीं समचित्तनित्यहोणें इष्टानिष्टोपपत्तियोगेंही ९ टी०
नेहनपुत्रकलत्रसों तादुरस्वदुःखिनहोय चित्तमेंधरिसमानता मळे
बुरेकोरखोय ९ ओंवी- स्त्रीपुत्रगृहाचेठायींसंगरहित विषयींना-
हींआसक्त इष्टअनिष्टांचेठायींचित्त समचीअसे ९ अभंग- अस-
क्तझालीयालिंपेनकुरुराया पुत्रकिंवाजायापडेदृष्टी १ चांगलेंसद-

नसामग्रीसाधन इष्टत्वादिकरूनअनिष्टादी २ इष्टझाल्यावरीपुगारा
नधरी समानचीवरीवृत्तिराखें ३ सरवयासूमित्रापार्थाक्षत्रपुत्रा सर्व-
दायापत्रावाचीतुका ४ ॥९॥

श्लो०-मयिचानन्ययोगेनभक्तिरव्यभिचारिणी
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥१०॥ध

टी०स०-अहेतयोगेंमदूषीं भक्तिअव्यभिचारिणी कंटाळणेंलोकस-
भे एकांतींबसणेंसदा १० आर्या-पार्थाअनन्ययोगें अव्यभिचारी
मतीसमभजनीं तैसीयाजनसंगीं अग्रीतिप्रीतिपांडवाविजनीं १०
दोहा- अटलभक्तिमोमेंधरे सबकोंआतमजान रहेसदाएकांतमे॥
नहींसमासदमान १० ओंवी-असाधारणयोगेंकरूनी दृढभक्तीध-
रूनी एकांतस्थळींबैसीनी प्रीतीनाहींलोकांतार्यां १० अप्रसंग-अहे-
तयोगाचेंभजनयाचे माझीयारूपाचेंलागेवेड १ भक्तीचीशिराणीपरी
अव्यभिचारिणी कांतापुण्यखाणीनाथसेवेशकांताचीप्रीतीजनपरीं
खंती कंटाळाज्याचितीराजसभे ३ तुकाहणेंजीणेंधन्यझालेंपणें लो-
हेंपालरणेंपरीसेनी ४ ॥१०॥

श्लो०-अध्यात्मज्ञाननित्यत्वंतत्त्वज्ञानार्थदर्शनं
एतज्ज्ञानमितिप्रोक्तमज्ञानंयदतोऽन्यथा ११

टी०स०-अध्यात्मबोधींनित्यत्व जडींज्ञानार्थपाहणें हेंज्ञानसाधनेंयां-
चीं उलटींअज्ञानलक्षणें ११ आर्या-अध्यात्मज्ञानरती तत्त्वज्ञानार्थदृष्टि-
हेंज्ञान कथिलेंतुजम्यापार्था जेंयाव्यतिरिक्ततेंचिअज्ञान ११ टी०अ-
ध्यातमनितग्यानधरे तत्तग्यानकोंदेख यहसबजोमेकचुकहे यही
ग्यानअबरेख ११ ओंवी-अध्यात्मींतसरहोणें तत्त्वज्ञानेविषयातेने-
मणें जाणिवेचेंजाणणें उलटींअज्ञानलक्षणें ११ अप्रसंग-अध्यात्म
विचारेंबोधाजाणेंखरें परीतेंप्रखरेंनित्यत्वगा १ जडींअजडहेंनिबडीसंदे
हें हाचिअर्थपाहेनिजज्ञानीं २ पार्थाहींलक्षणेंशुद्धज्ञानींहोणें आमुचें
राहाणेंतयागर्भी ३ हाचीउलटायोगअज्ञानप्रयोग तुकाहणेंसोंगवांयाजाये
४१११

श्लो०-ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामियत्तात्वाऽमृतमश्नुते

अनादिमत्परंब्रह्मनसतन्मासदुच्यते॥१२॥श्रीः

टी०स०- आतांसांगेनजेंज्ञेय मुक्तिज्ञानेजयाचिया नआदिअंतजेंशु-
द्ध ब्रह्मतेसतनतेअसत १२ आर्या- कथितोजेंज्ञेयतुला जाणुनियां
अमृतपावतीसत्य तेब्रह्मअनादिपरम नस्थूलन सूक्ष्मतेअसेनित्य
१२ दोहा- कथ्योअमृतसमजानिके जातेमुगतिजहोय कारनकार-
जतेंपरो आदिब्रह्मकोजोय १२ ओंवी- आतांसांगतोज्ञेय भक्ति-
ज्ञानेहोयजय आदिअंतशुद्धहोय ब्रह्मसत्असत्नसे १२ अप्रमंग-
आतांतूहणशीज्ञेयवार्ताकैसी तेतुड्याकर्णासीलावीतसों १ जयाज्ञा-
नेमोक्षआतुडेप्रत्यक्ष नउरेत्यालक्षचौव्यांयशींगा २ अनादिअनंतशुद्धा
शक्तिदेत जेथेंमुरेचित्तचांचल्यता ३ नसतनासतउचितसंवाद तुका
ह्यणेभेदनिमेजेथें ४॥१२॥

श्लो० सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखं
सर्वतःश्रुतिमहोकेसर्वमावृत्यतिष्ठति॥१३॥

टी०स०- तेंरज्जुहेंसर्पहात पायनेत्रशिरेमुखें सर्वत्रतेंश्रोत्रयुक्त सर्व-
व्यापूनितेअसे १३ आर्या- सर्वत्रपादकरजे तैसेंसर्वत्रहोउदाराहे स-
र्वत्रनयनशिरमुख सर्वव्यापूनिजेसदाराहे १३ दोहा- सबहिकरअरु-
चरणशिर त्योंहिमुखद्विगकान व्यापरत्योसबजगतमों मोहिदसोदि-
सजान १३ ओंवी- सर्वत्रहातपायदिसती शिरेमुखेंतयाअसती ने-
त्रकर्णसर्वत्रभासती दशदिशाव्यापूनिअसे १३ अप्रमंग- तेंदोरअ-
ह्येयादेहाचियाठायां पायनेत्रतयाशिरेमुखें १ सर्वत्रतेंश्रोत्रयुक्तचि-
पवित्र व्यापूनिस्वर्त्रअसेतेजे २ वैष्णवांच्यारायाऐकेशाद्याया श्रु-
तिसंमतीयामिळेस्मृती ३ आतांयाचबोलेंहोईलरूपकेलें ह्यलोकीं
भलेमानीतुका ४॥१३॥

श्लो० सर्वेद्रियगुणाभासंसर्वेद्रियविवर्जितम्
असत्तत्सर्वमृच्चैवनिर्गुणंगुणभोक्तृच॥१४॥

टी०स०- सर्वेद्रियांविरहित विषयेंद्रियभासक जीवत्वींगुणभोक्तें
तें जेंसर्वाधारनिर्गुण १४ आर्या- जेंसर्वेद्रियवर्जित करिसर्वेद्रि-

यगुणप्रकाशाते सर्वाधारअसक्तहि निर्गुणपरिभोगितोगुणांशाते १४
दोहा- सबबिरचनतेरहितहै सबताकोंअभास संगबिनासबकोंध
रे निरगुणकेपरकास १४ ओंवी- सर्वेन्द्रियगुणभासती परीइंद्रियें
तथागार्थीनसती असक्तअसूनि सर्वाभूतीं निर्गुणहोऊनिगुणभोगी
१४ अभंग- इंद्रियेंज्यासत्तेविषयासयेती किंवाओळखतीस्वोटेचां-
ग १ विषयइंद्रियेंभासकझालेंजें परीनावीरजेजयामाजी २ जीवींतीं
किंबारे गुणभोगागार्थी दीपवतपाहींसाक्षीसदा ३ जेकांरायाऐसेंनि-
र्गुणह्मणावें तुक्यानेंजाणावेंसर्वाधार ४ ॥१४॥ श्रीमत्सच्चिदानंदायः

श्लोक- बहिरंतश्चभूतानामचरंचरमेवच ॥

सूक्ष्मत्वान्तदविज्ञेयंदूरस्थंचान्तिकेचतत् ॥१५॥

टी० स०- बाह्यांतरंगभूतांचें तेंचिस्थावरजंगम अतींद्रियत्वेअकळ
दूरितेंतेंचिसन्निध १५ आर्या- भूतींअंतर्बल्य व्यापकजेंचरहिआ-
णिजेंअचर नकळेसूक्ष्मह्मणूनी सन्निधवतीतसेंहिदूरतर १५ दोहा-
जेंतजितेंचरहुअचर अंतरबाहिरसोई सबतेंदूरिस्फनिकटहै सूक्ष्म-
मलखेनकोई १५ ओंवी- भूतींअसेअंतर्बल्य चरआणिअचरहीहो-
य सूक्ष्मह्मणूनिजाणावयाशक्य दूरिअसूनीजवळतें १५ अभंग-
ब्रह्मअंतरंगसर्वभूतांलागीं वायुनभअंगींच्यापकलें १ स्थावरजंगम
तेणेंन्यायेंवागे शून्यतरीजागेसर्वकाळ २ अतींद्रियपणेंआकळेयो-
गींद्रा दूरीजेकांइंद्रासंनिधतें ३ तेथेंतोघेणारागिबडीतनुका जोकां
झालाअसकानिकामुका ४ ॥१५॥

श्लोक- अविभक्तंचभूतेषुविभक्तमिवचस्थितं

भूतभर्तृचतस्तेयंग्रसिष्णुप्रभविष्णुच ॥१६॥

टी० स०- नसूनीवेगळेंभूतीं वेगळेंसेंहिजेंअसे गिळीउगाळीहींभू-
तें धरीहीज्ञेयजाणतें १६ आर्या- भिन्नहिनसूनिभूतीं भिन्नाप-
रिराहतेंसमग्रासी तेंज्ञेयहिभूतांचें पोषकअणिनिर्मुनीजगन्नासी
१६ दोहा- तामेंभेदकळूनहीं सबतेंरहितविभाग उपजावननास-
तसबे नहिपावतअनुराग १६ ओंवी- भूतांचेठायींअविभक्तअसे

परीविभक्तपणेंदिसे गिळीउगळीअनायासें घरीजाणूनी १६ अश्रमं
नसूनीवेगळेंभूतमात्राठायीं वागेहेनवाईअसंभाव १ ऐसाजैसेंवीतो
वेगळीचीपणें त्याचेंकायकोणेंकीजेल्गा २ गीळीतोउगळीसर्वभूतां
तोची परीनाघेत्याचीओळखण २ तोचीज्ञेयरूपतुकाहणेपाहे धरीही
महीहेंऐसेंबळ ४॥१६॥

श्लो०- ज्योतिषामपितज्योतिस्तमसःपरमुच्यते
ज्ञानंज्ञेयंज्ञानगम्यंत्वादिसर्वस्यधिष्ठितम्॥१७॥

टी०स०-प्रकाशीअंधकारातें असूनीज्योतिवेगळी ज्ञानज्ञेयज्ञानलभ्य
सर्वचिन्तीअधिष्ठित १७ आर्या- ज्योतींतज्योतिअसें वर्णयलेंपांडवा
तमापरतें ज्ञानज्ञेयज्ञान प्राप्यहिसर्वांतरीनयापरतें १७ दोहा- जोत
वहूसबजोतमें अंधकारतेपार ग्यानजानिबोहीयमें सबहीकोंनिर-
धार १७ ओंवी- ज्योतींतजेज्योती अज्ञानाहूनीपरबोलती ज्ञानज्ञेय
असेंह्यणती सर्वचिन्तीअधिष्ठुनीअसे १७ अश्रमंग- जेंकांहींप्रकाश
आत्मानोतयाचा कांजेरंगत्याचापालरेना १ आंधाराचेंकुंडेंकाळोरवें
निजबीज असूनीनिस्तेजज्योतिर्मय २ ज्ञानज्ञेयज्ञानलभ्यतेंअर्जुना
सर्वत्तद्रुवनासत्ताधार २ अधिष्ठुनीउरेजगत्रयांतजे नलागेअंतर्जेव-
स्तुका ४॥१७॥

श्लो०- इतिक्षेत्रंतथाज्ञानंज्ञेयंचोक्तंसमासतः॥
मद्भक्तएतद्विज्ञायमद्भावायोपपद्यते॥१८॥७॥

टी०स०-संक्षेपेंक्षेत्रहिज्ञान ज्ञेयहीबोलिलोंक्रमें हेंमाझाभक्तजाणू-
नीं मत्स्वरूपासपावतो १८ आर्या- ऐसेंक्षेत्रज्ञान ज्ञेयहिउपदेशिलें
विसंक्षेपें मद्भक्तजाणुनीहें मद्भावापावतीअविक्षेपें १८ दोहा- क्षेत्र
ग्यानअंग्येयसै ताकोंदियोवताय इनकेजानेंजोभगत लहेसोमेरे
प्राय १८ ओंवी- क्षेत्रआणिज्ञान ज्ञेयसांगीतलेंसंक्षेपेंकरून जोमा-
झाभक्तजाणून माझाप्रसादपावे १८ अश्रमंग- थोडक्यागोष्टींततुजआ-
ह्मीवदों पाल्हाळेंविचारोंऐसेंनसे १ क्षेत्रसांगूनीयांज्ञानदर्शवीलें अ-
ज्ञानावर्णिलेंथोडक्यांत २ ज्ञेयतरीहेंचक्रमानेंबोलीलों भक्तीनें भू

ललोतुड्यासरव्या ३ मत्स्वरूपायाचेतोचीतुव्यासम जोकांजाणेवर्म
याचेवोरा ४ ॥ १८ ॥

श्लो०-प्रकृतिंपुरुषंचैवविष्णुनादीउभावपि ॥

विकारांश्चगुणांश्चैवविद्धिप्रकृतिसंभवान् ॥ १९ ॥

टी०स०-प्रकृतीआणिपुरुष जाणदोघेअनादिहे गुणांविकारांउत्पत्ति
जाणप्रकृतिपासनी १९ आर्या-पुरुषप्रकृतीदोनी जाणअनादी
कधीनउद्भवती गुणआणिविकारहिते प्रकृतीपासावजाणसंभवती
१९ दोहा-मायापुरुषअनादिहे अर्जनदोऊजान गुनविकारसबजो
भये मायाहीकेमान १९ ओंवी-प्रकृतिपुरुषांचीस्थिती उभयवर्ग
अनादिअसती प्रकृतीपासूनविकारहोती ऐसेंजाणतूं १९ अप्रमंग-
प्रकृतीआणीकपुरुषपेंद्वय ज्याभेदींअद्वयविकारलें १ अनादीचपा-
र्यायांचीक्रीडादिसे जेथूनीउमसेभूतलोक २ आतारजसत्त्वतमादि
त्रीगुण विकारउत्पन्नझालाजीका ३ तुकाजीणेंझालेंप्रकृतीपासूनी
प्रकृतीअसूनीअसधीनसे ४ ॥ १९ ॥

श्लोक-कार्यकारणकर्तृत्वेहेतुःप्रकृतिरुच्यते ॥

पुरुषःसरस्वदुःखानांभोक्तृत्वेहेतुरुच्यते ॥ २० ॥

टी०स०-कर्तेपणींप्रकृतिहे हेतुहेकार्यकारणीं भोक्तृत्वांसरस्वदुःखां-
चा हेतुहापुरुषस्वयें २० आर्या-हेप्रकृतिकार्यकारण कर्तृत्वां
मथियलीसमजहेतूं तैसासरस्वदुःखाचा भोक्तृत्वांपुरुषबोलिला
हेतू २० दोहा-कारनकारजकरतहे मायाइनकोहेत दुखऔसुख
केभोगकों वहेपुरुषगहिलेत २० ओंवी-कार्यकारणकर्तृत्व तिहींचें
प्रकृतीसकारणत्व सरस्वदुःखभोगीपुरुषासहेतुत्व ऐसेंबोलिजे २०
अप्रमंग-अगलीकदीसेइचेकर्तेपणीं पुरुषाकरणींचिवदावी १ का-
र्यकींकारणहेतुप्रकृतीचा श्रवणेंजीवींचाबोधुपाहे २ सरस्वाआणिदुः-
खाच्याभोक्तृत्वांजोहेतु तुकाहणेहोतुपुरुषस्वयें ३ ॥ २० ॥ श्रीमत्सच्चि-

श्लो०-पुरुषःप्रकृतिस्थोहिभुंक्तेप्रकृतिजानगु-

णान् कारणंगुणसंगोस्यसदसद्योनिजन्मसु २१

टी०स०-गुणप्रकृतिचेभोगी प्रतिबिंबूनितज्जळीं नानायोनिनिमित्ताया पुरुषाभोगवासना २१ आर्या-प्रकृतिस्थपुरुषहोउनिभोगीप्रकृतिगुणचिनेणुनीमाया अधमोत्तमयोनिंतही कारणगुणसंगयासजन्माया २१ दोहा-पुरुषप्रकृतिमेंबैठके करतबिसेंकोभोग ऊचेनीचेजनमकों कारनगुनसंजोग २१ ओंवी-पुरुषप्रकृतिमाजीअसून भोगीप्रकृतीचेगुण ऐसेंसगुणसंगेंकरून नानायोनी जचतो २१ अप्रसंग-भोगीप्रकृतीचेगुणांसिपुरुष तज्जळींविशेषबिंबूनीयां १ नानाविधयोनीनिर्मितयापार्था पुरुषासआस्थाभोगीवासु २ तुकाह्यणेभूलीसेविलीउत्तमें संगींतयाभ्रमेंजाणताहा ३॥२१॥श्रीशम्भू

श्लो०-उपद्रष्टाऽनुमंताचभर्ताभोक्तामहेश्वरः

परमात्मेतिचाप्युक्तोदेहेऽस्मिन्पुरुषःपरः२२

टी०स०-जोद्रष्टाजाणताभर्ता परमात्मापरेशजो तोचिभोक्तादुजादेहीं पुरुषप्रतिबिंबजो २२ आर्या-द्रष्टाअनुमोदकही पुरुषहिभोक्तामहेश अणिभर्ता यापरिबोलियलातो यादेहाहुनिअसेपरअकर्ता २२ दो० परमानमकोंदेहते न्यारोजानतलोच साच्छोभरताभोगता ईश्वरनिरक्त नहोय २२ ओंवी-पाहताअनुमोदनदेता ईश्वरपोषकआणिभोक्ता॥ तोचीपरमात्माह्यणिजेतत्वतां देहींपरमपुरुषतो २२ अप्रसंग-जोद्रष्टा जाणताभर्तापरमात्मा परेशचिदात्माअव्ययजो १ अर्जुनागातोचीदुजादेहींभोक्ता पुरुषअनुरक्ताप्रतिबिंबे २ मार्गदुर्लभनोजेथेंकांसांपडे तुकाह्य-सवेडेजेंणेंकेले ३॥२३॥

श्लो०-यएवंवेत्तिपुरुषंप्रकृतिंचगुणैःसह॥स-

र्वथावर्तमानोऽपिनसभूयोऽभिजायते॥२३॥

टी०स०-जाणेलजोयापुरुषा गुणेंसीप्रकृतीसही वर्त्तेजरीप्रपंची तो तरीजन्मानयेपुन्हा २३ आर्या-यापरिपुरुषप्रकृति जाणेंगुण सहितत्यांतनरकोणी असनांहितोप्रपंची नपवेजन्मासिजाणपरतो नी २३ दोहा-जोकोउऐसेपुरुषवरखे प्रकृतिअरुगुणप्राय सोवैथीं हीजगतमेरखो बहुरिनउपजेआय २३ ओंवी-प्रकृतीपुरुषआणि गुणऐसेंजयासीआलेज्ञान तोसंसारीअसून पुन्हाजन्मानये २३

अभंग- जाणेलकींजोयापुरुषासकोणी प्रकृतीसीगुणीविकारा
च्या १ प्रपचींजरीकांवर्तलातोनर नबाधेशरीरद्वंद्वेंत्याच्या २ जा-
न्हवीतटाकींमेत्यामंगळजें ऐशास्थळींविरजेआत्मातुका ३॥२३॥

श्लो०- ध्यानेनात्मनिपश्यंतिकेचिदात्मानमा-
त्मना अन्येसारखेनयोगेनकर्मयोगेनचापरे २४

टी.स०- पाहतीनिर्विशेषात्मा ध्यानेंकोणीकितेकते सारखेंविश्वात्म
योगेंही कर्माब्रह्मअसेकिती २४ आर्या- कोणीतद्दयींचिंतीध्या-
नेंआत्म्यासिपाहतीअपर कोणीसारखेंयोगें पाहतिकर्महिंनोचियो-
गपर २४ दोहा- देहमांसआतमलखे कोउकरतपुनिध्यान सारख
जोगअरुकरमकरे लखतकरमसहग्यान २४ ओंवी- ध्यानेंपाहती
कोणी कोणीदेखतीआपणआपणेनी कोणीसारख्ययोगेंकरूनी को-
णीकर्मयोगें २४. अभंग- पाहतीजेयोगीनिर्विशेषआत्मा ध्यानेंस-
च्चिदात्मातहूनीयां १ कोणीकितेकतेसारख्याचेविचारें विश्वात्माहावरें-
न्याहाळीती २ योगेंहीकर्मेहीब्रह्मऐसेकिती आपुलातेमतींसारि खे-
गा ३ तुकाह्मणेपंथज्यासजोआबडे तेणेंकेलेउघडेलोकांनैसं ४॥२४॥

श्लो०- अन्येत्वेवमजानंतःश्रुत्वाऽन्येभ्यउपास
ते तेपिचातितरंत्येवमृत्युंश्रुतिपरायणाः॥२५॥

टी०-स०- आत्मानेणूनिहीकोणी आइकोनिउपासिती मृत्युसिंधू-
सितरती तेहीश्रवणतत्पर २५ आर्या- कोणीतद्दयींऐसं गुरु-
वचनेंमात्रऐकुनीपुरती पार्थाउपासितीते श्रवणींतत्परहिमृत्युते
तरती २५ दोहा- जोआतमजानतनहीं सनिकेओरनघेज मन
उपासनाकरतहें भवभयमृत्युतरेज २५ ओंवी- आणिजेअज्ञान
असती गुरूपासावजाऊनिउणसनाकरिती तेमृत्युसंसारींतरती॥
श्रुतिपरायण २५ अभंग- आत्मानेणूनीहीकोणी ऐकुनितेसंवा-
खाणी १ अन्यउपासितीपावें मृत्युसिंधूसतरावें २ तेहीतत्परश्रव-
णीं तुकाह्मणेज्ञानखाणी ३॥२५॥

श्लो०- यावत्संजायतेकिंचित्सत्त्वंस्थावरजंगमम्

क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ ॥२६॥ श्रीः

टी०स०-प्रतीतिउपजेजेजे जेव्हांजेव्हांचराचरीं क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगें ते जाणभरतर्षभा २६ आर्या- जितुकेंजेकांहोतें पार्थास्थावरतसेंचि जंगमतें क्षेत्रक्षेत्रज्ञाच्या योगेंतेंजाणवेदशास्त्रमतें २६ दोहा- जि- तेजीवयाजगतमें स्थावरजंगमहोत क्षेत्रओरक्षेत्रग्यतें तेसबलेत उदोत २६ ओंवी- जेंआकाशासीआलें स्थावरजंगमबोलिलें क्षेत्रक्षेत्रज्ञापासूनिसालें तेंजाणभरतर्षभा २६ अप्रभंग- उपजेजेजेकांप्र- तीत सृष्टिकारणसंभूत १ चराचरींजेव्हांजेव्हां नसूटेचित्तअव्हासव्हा २ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगें हेतविध्येसंप्रयोगे ३ जाणभरतर्षभातेतूं तुक्याहोय पारंगतू ४॥२६॥

श्लो०-समंसर्वेषुभूतेषुतिष्ठंतंपरमेश्वरम् ॥ विन-
श्यत्स्वविनश्यंतयः पश्यतिसपश्यति ॥२७॥ श्रीः

टी०स०- समानसर्वांभूतींजो आहेत्यापरमेश्वरा अनित्यांतहित्यानि- त्या जोपाहेतोचिडोळस २७ आर्या- राहेभूतींजोसम भूतविनाशींन- नाशज्याअसतो परमेश्वरासियापीर पार्थाजोपाहणारडोळसतो २७॥ दोहा- परमेश्वरसबजगतमें वेंढेएकसमान तिन्हेंनसतबिनसेनही॥ जोजानिवोसूजान २७ ओंवी- सर्वभूतांतरीं ईश्वरआहेसर्वांतरीं भू- तेंनासूनआपणनाशनपावेनिर्धारीं हेंपाहेतोडोळस २७ अप्रभंग- स- र्वांभूतींजोसमान नसेउंचनीचस्थान १ परमेश्वरआहेतया लावीमान- सअक्षया २ अनित्यांतहित्या चेतूंप्रतीतीनेंसत्या ३ तोचिडोळस जो पाहे तुकाव्यापीअंतर्बाल्यें ४॥२७॥

श्लो०-समंपश्यन्तिसर्वत्रसमवस्थितमीश्वरम्
नहिनस्त्यात्मनात्मानंततोयातिपरांगतिम् ॥२८॥

टी०स०- परींतंतूअसेंपाहे सर्वत्रसमईश्वरा नएकतोआत्मघातो जाय मुक्तीसत्यावरी २८ आर्या- ईश्वरसमसर्वत्र स्थितपाहेतोचियाउपर- मगती आपणआपुल्याघाता नकरूनहिपावतोचिपरमगती २८ दोहा- ईश्वरकोंसबदोरजो जानतसमताप्राय आतमहीसोहोहीनहीं रह्य-

रमगतिपाथ २८ ओंवी-परमात्मासमआहे असेंसमबुद्धिपाहे तोआ-
त्मघातीनहोये जोआपणाओळखे २८ अप्रमंग-असापाहेपटीतंतू दे-
ऊनहृदीलाएकांतू १ समदर्शवरासर्वत्र पाहेअदेखणेंनेत्र २ आत्मघातीनहो-
कतो देहासहपावनहोतो ३ त्यावरिजायमुक्तीपदा तुक्यानलागेआपदा

श्लो०-प्रकृत्यैवचकर्माणिक्रियमाणानिसर्वशः॥

यःपश्यतितथात्मानमकर्तारंसपश्यति॥२९॥श्रीः

टी०स०-प्रकृतीनेंक्रियासर्व करिजेतातिजोअसें पाहेतेह्यांआत्मयाचें
तोअकर्तृत्वपाहतो २९ आर्या-कुंतीननयाकर्म करितीनेजाणसर्वही
प्रकृती आत्माकर्तानिअसें पाहेजोतोचिपाहतोप्रकृती २९ दोहा-मा-
याज्जकरतकरमसब जीवअकारतेजोय जानतजोयहभेदको लह-
तआतमासोय २९ ओंवी-कर्मआणिसक्रिया जाणप्रकृतीपासूनिचां
असेंपाहेआपण्यां अकर्तृत्वपाहतानो २९ अप्रमंग-सर्वक्रियाप्रकृ-
तीनें करिजेतातिसमनें १ असेंपाहेतोसर्वदा नेघेयातकआपदा २ पै-
गातेह्यांआत्मयाचें तोपाहतोअकर्त्याचें ३ अकर्तृत्वाकेंचादोष जैसा
तुकाचनिर्दोष॥४॥२९॥

श्लो०-यदाभूतपृथक्भावमेकस्थमनुपश्यति॥

ततएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा॥३०॥श्रीशं

टी०स०-देखेजडतरंगांते एकाचेतन्यसागरीं त्यापासूनिचविस्तार ने-
धवांब्रह्मपावतो ३० आर्या-भूतांचेंनानात्वहि एक्याब्रह्मीचआणिवि-
स्तार ब्रह्मापासुनिपाहे पावेब्रह्मप्रपंचविस्तार ३० दोहा-इकआतम-
मेंस्थितकरे सबप्राणिनकेभाय आतमहीनेविस्तरे लखिसोब्रह्मजुपा
य ३० ओंवी-ह्यणूनिवेगळा ठेसर्वाभूतीं आत्मयातेंएकत्वेदेखतीजै-
बोळिलीविस्तारस्थिती तेब्रह्मपावतीनिश्चयेसीं ३० अप्रमंग-तरंगांते
देखेजड परीबुद्धिचानीवाड १ एकाचेतन्यसागरीं बाबुडवीकल्पलह-
री २ विस्तारतोत्यापासून गंधीच्यापितीफमन ३ तुकाह्यणेसांडीमावा
ब्रह्मपावतोनेधवां ४॥३०॥

श्लो०-अनादित्वानिर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः

शरीरस्थोऽपिकौंतेयनकरोतिनलिप्यते ३१॥श्रीः

टी०स०- अनादित्वंनिर्गुणत्वं चिदात्माअविनाशिहा असूनिसर्वदेहीं
ही अकर्ताबिद्धजोनहे ३१ आर्या- निर्गुणअनादिह्मणुनी अवि-
नाशीजाणसत्यपरमात्मा देहींअसूनिकर्ता नित्यअसेंजाणतोचि
सुमहात्मा ३१ दोहा- आदिअंतसोंरहितहों निरग्नआत्महोय दे-
हीमेंजबहीरहे करमनिलिस नहोय ३१ ओंवी- तोनिर्गुणआत्मा
त्याआदिनाहीं असापरमात्माअव्ययपाहीं संसारीअसूनिकांहीं अ-
कर्तालिसनहे ३१ अप्रमंग- अनादित्वंजोकांअसे निर्गुणत्वंतोवि-
लसे १ चिदात्माचक्षुणनीज्यास अजपाहतांअविनाश २ असूनी-
हीसर्वशरीरीं अकर्ताचिनिर्विकारी ३ नहेलिसहेनवल तुकचाप्रेमें
देतोडोल ४ ॥३१॥

श्लोक-यथासर्वगतंसौक्ष्म्यादाकाशानोपलिप्यते
सर्वत्रावस्थितोदेहेतथात्मानोपलिप्यते ॥३२॥

टी०स०- नलिंपेजेविआकाश सूक्ष्मत्वंसर्वहीस्थळीं सर्वत्रसर्वदेहींही
तसाआत्मानलिंपतो ३२ आर्या- जैसासूक्ष्मत्वास्तव सर्वगनासीन-
लेपहिनआस तैसासर्वव्यापक देहींआत्माअलिसअवभास ३२ दोहा-
जोअकाससूछमवसे सबमेलिपेजनाहि त्योंहिहियेपरमात्मा लि-
प्तनदेहनमांही ३२ ओंवी- जैसा आकाशघरींसूक्ष्महोऊन असेघटें
नलिंपेजाण तैसाआत्मादेहींअसून अलिसपै ३२ अप्रमंग- नभलिं-
पेनाकौंतेया वसवूनीछिन्नगायां १ सर्वस्थळांतसूक्ष्मजें स्थळदोषना
आपजे २ सर्वदेहांतसर्वत्र तेवींव्याप्यव्यापीसून ३ आत्माअलिसतेकां
होये तूकापीडेकलिप्तये ४ ॥३२॥

श्लोक-यथाप्रकाशयत्येकः कृत्स्नंलोकमिमंरविः
क्षेत्रंक्षेत्रीतथाकृत्स्नं प्रकाशयतिभारत ॥३३॥

टी०स०- जसाप्रकाशितोलोक सर्वहीएकभास्कर क्षेत्रज्ञसर्वक्षेत्रांतें
प्रकाशीएकभारता ३३ आर्या- सकळहिलोकांजैसा कीरकौंतेयाप्र-
काशहाचरवी क्षेत्रक्षेत्रज्ञहितो तैसाकरुनीप्रकाशसंचरवी ३३ दोहा-
जोप्रकासएकेकरें सबजगसूरजदेव त्योंसबहीकेदेहमें परमात्म

कोभेव ३३ ओंवी- जैसासूर्यएक सर्वजनाप्रकाशक तैसासर्वदे-
हांजीवप्रकाशभासक भारतायेरीतीं ३३ अभंग- एकजैसाप्रका-
शितो सर्वहीजगभास्करतो १ सर्वक्षेत्रांतेंक्षेत्रज्ञ प्रकाशितएकसूत्र २ ऐ-
कभरतबंधोसन्ना भारतीतूंभक्तराणा ३ भक्तराजतुकाकैसा धनलोभ्या
जैसापैसा ४३३

श्लो०- क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरंज्ञानचक्षुषा ॥ भू-
तप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्याति ते परम् ॥ ३४ ॥ श्रीः

टी० स०- हाक्षेत्रज्ञक्षेत्रभेद क्षेत्रांहीज्ञानदृष्टिनें जडत्वभूतसंस्कार सो-
डंजाणतिमुक्तते ३४ आर्या- तेंज्ञानचक्षुयोगें क्षेत्रक्षेत्रांतउभयअंत-
रतेन मोक्षहिजनप्रकृतिचा जाणतिपदपरमत्यानअंतरतेन ३४ दोहा-
क्षेत्रओरक्षेत्रग्यके भेदलखेजोकोय जीवप्रकृतीमोक्षकों जानेभुगत
जहोय ३४ ओंवी- ऐसाक्षेत्रक्षेत्रज्ञांचाभेद जोदेखेज्ञानचक्षुकस्ती
शब्द पंचभूतेआणिप्रकृतिमोक्षजाणूनिनिबंध तोपावेपरमगती ३४ ॥
अभंग- हाक्षेत्रज्ञक्षेत्रभेद तुजदर्शवूं प्रसाद १ ज्ञानदृष्टिनेंक्षेत्रही दा-
खविलेंयेथेंपाहां २ भूतसंसारजडत्व जाणेंसोडूंत्यामुक्तत्व ३ तुकाविनिवि-
तोसंतां ऐकामागीलसंमता ४ ॥ ३४ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जनसंवादेक्षेत्रक्षेत्रज्ञयोगो नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ श्रीकृष्ण

वामन-

इति टीकासमश्लोकी अध्यायीयात्रयोदशीं

श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथी १

अभंग- झालेप्रसंगपेंतेरा जनार्दनमुख्यगिरा १ येथेंज्ञानआणिजड
क्षेत्रक्षेत्रज्ञनीवाड २ केलापुढेंचौदाव्यास ऐकावेवूनीमनास ३ बदेसंज-
याकुरूपती श्रोत्यातुकयासंगती ४ शेवटींचेअध्येसाहा ज्ञानकांडअसे
पाहा १ सूटेंपापतापओघ पदप्राप्तीचेंअमोघ २ शिष्यशिष्याचासेवक
प्राथीतुकयाचारंक ३ इतिगीतार्थबोधिन्दांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांत्रयोद०

चतुर्दशाध्यायप्रारंभः

वामन- बोलिलाप्रकृतिक्षेत्र आत्माक्षेत्रज्ञपुरुष याअध्यायीप्रकृतिच्या

गुणाचेभागबोलतो १ अभंग- गुणउकलऐकावा ऐसेंजीवावाटलें १ ज्या-
चेंबेचाडअंतर दावीफेरभांतीचा २ ऐसेंअर्जनाचेमनीं मोक्षदानीउमजे ३
पुसूंतेंचवांछीजोकां बोलेतुकावरदानी ४ ॥ ॥ श्रीमद्यदुकुलदिलकायनमः

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-परंभूयःप्रवक्ष्यामिज्ञानानांज्ञानसुत्तमम्

यस्मात्तामुनयःसर्वेपरांसिद्धिमितोगताः॥१॥

टी०स०- ज्ञानांतउत्तमज्ञान थोरसांगेनतेंपुन्हा जेंजाणूनिमुनीसर्वसि-
द्धिकेवल्यपावले १ आर्या- पुनरपिपरमज्ञान ज्ञानोत्तमजेंहरीकुबुद्धी-
तें कथितोंज्यातेंजाणुनि गेलेमुनिवर्यपरमसिद्धीतें १ दोहा- परमज्ज्ञ-
उत्तमग्यानसों तोकोंदेतवनाय ज्याहीजानिकेमुनिसबे रहेमुगतिकों
पाय १ ओंवी- मागुतीसांगेनपरम ज्ञानचेंज्ञानउत्तम ऋषीजेंब्रह्म-
जाणून येथूनसिद्धीपावले १ अभंग- ज्ञानीउत्तमतेंज्ञान जेंसुप्रान
निर्मळ १ पुन्हासांगेनतेंथोर फोडीघोरप्रबंध २ मुनीसर्वजेंजाणुनीअ-
नुदिनींतसर ३ सिद्धीपावलेकैवल्य जिणेंसाफल्यतुकयाचें ४ ॥ १ ॥ ६ ॥

श्लोक- इदंज्ञानमुपाश्रित्यममसाधर्म्यमागताः

सर्वेऽपिनोपजायंतेप्रलयेनव्यथंतिच॥२॥श्रीः

टी०स०- याचिज्ञानाश्रयेंमाझे सासूयादिकपावले होतांहीसृष्टिन-
व्हती नपावतिलयीव्यथा २ आर्या- याचिज्ञानाधारे ठेलेमद्रूपहो-
उनीसुमती जन्मतिस्सृष्टींतनते प्रळयींपार्थाकिधीनतेभ्रमती २ दोहा-
याहिग्यानकोसेवक मेरोलढ्योसरूप प्रलयव्यथातिनकोनही परेन
तेभवरूप २ ओंवी- हेंज्ञानजिहींआश्रयिलें माझेंसमानत्वपावले
भवसागरींतेंनआले नाशकाळींत्यांनाशनसे २ अभंग- माझेंयाच
ज्ञानाश्रयें महदाश्रयेंत्यागूनी १ पावलेसासूयसिद्धी दीजेसमाधीषट्का-
ची २ सृष्टीनव्हतीहोतांही स्थितीदेहींविराली ३ लयींव्यथानपावती त्या
गामूनीतुकयान्या ४ ॥ २ ॥

श्लोक- ममयोनिर्महद्ब्रह्मतस्मिन्नामंदधाम्यहं

संभवःसर्वभूतानांततोभवतिभारत॥३॥श्रीशं

टी०स०- महत्तत्वात्मकब्रह्म जीवतींमजहेतुतें चिदंशठेवितोंत्यांतमी

तेह्वांविश्वहोतसे १ आर्या- माझीगर्भाधान स्थानप्रकृतीअसेचिनीमा-
जी गर्भाधानकरीतो भूतांचीं होतितेथुनीराजी २ दोहा- ब्रह्म प्र-
कृतिमोजोरहे तामेंगरभरराय उपजावतसबस्तृष्टिहों अर्जनचितमें
लाय ३ ओंवी- प्रकृतिमाझेगर्भाधानस्थान तेथेंमीकरीबीजारोपण
तेह्वांसर्वभूतांचेंजनन होतसेगाभारता ३ अप्रभंग- महत्तत्त्वात्मक ब्र-
ह्म तुजसगमसांगतो १ मजहेतुनेंजीवतीं मूलतत्त्वांचाआडा २ त्यांत
वेवितांचिदंश उरेअंशमूलभूत ३ विश्वहोतसेंमीतेह्वां तुकाजेह्वांचेज-
न्या॥४॥३॥

श्लो०-सर्वयोनिषुकोंतेयमूर्तयःसंभवन्ति याः

तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजप्रदःपिता॥४॥श्री

टी०स०-होतीदेहपितात्यांचा मीदेतोंजीववीर्यजें ब्रह्मामहत्तत्त्वमाता त्या-
च्याभूतांशशोणितें ४ आर्या- सर्वहियोनीमाजी जेजेहोतातिपांडवा
देह त्यांचीमायाप्रकृती बीजप्रदमीपितानसंदेह ४ दोहा- जेजेमूरत
होतहैं सबजोनिनमेंआय तिनकोंहोंहीजीवहों मैहिपिआओमाय ४
ओंवी- सर्वांचेगयीकुंतीसुता ज्याज्याव्यक्तिहोतीत्यांचामाता प्रकृती
आणिअसेंपिता बीजनिक्षेपकर्तामी ४ अप्रभंग- होतीदेहोत्पत्तीत्यां-
च्या अधिकाराचामीबाप १ जीववीर्यमीदेतोंजो उपजोनिपजोरचितवे
ळें २ ब्रह्ममहत्तत्त्वमाता कुंतीसुताऐकरे ३ त्याचाभूतांशशोणितें करीतु
क्यातेंउत्पन्न ४॥४॥

श्लो०-सत्त्वरजस्तमइतिगुणाःप्रकृतिसंभवाः

निबध्न्तिमहाबाहोदेहेदेहिनमव्ययम्॥५॥

टी०स०-प्रकृतीचेचगुणहे सत्त्वआणिरजस्तम देहांबाधतिहेजीवा॥
यागुणातीतअव्यय ५ आर्या- सत्त्वरजस्तमहेगुण प्रकृतीपासू-
निहोतियादेहीं बाधितिअव्ययजीवा जेणेंअपणासिमानिनोदेही ५॥
दोहा-सत्त्वरजोतमगुनप्रये मोहीतेतूंमान देहमांझयाजीवकों ये
हीबाधनआन ५ ओंवी- सत्त्वरजतमहेगुण झालेप्रकृतीपासून देहा-
सर्वेंदेऊन मी गुणातीतअव्यय ५ अप्रभंग- गुणप्रवेंप्रकृतीचे उत्प-
त्तीचेकारण १ सत्त्वआणिरजतम पुरुषोत्तमसांगतूं २ देहींबाधतीहे

जीवा वनओलावाणयाने ३ गुणातीतअव्ययजो अंतिमजोतुकया॥

श्लोक-तत्रसत्त्वंनिर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम्
स्रस्वसंगेनबध्नातिज्ञानसंगेनचानघ॥६॥श्री

टी०स०-त्यांतजेसत्त्वनिर्दोष निर्मलत्वेप्रकाशक स्रस्वेच्छाविषयज्ञान
यासंगेयासबाधते ६ आर्या- सत्त्वअनामयतेथे निर्मलस्वगुणीअसे
प्रकाशकर ज्ञानस्रस्वाच्यासंगीं बांधीजीवाकरूनियांनिकर ६ दो०
निर्मलऔरप्रकाशक सत्त्वगुणशांतिस्रभाय ग्यानसंगस्रस्वसंगसो
बाधतजीवहिआय ६ ओंवी- सत्त्वगुणहानिर्मल धर्मप्रकाशशील
स्रस्वसंगींबाधेप्रबल ज्ञानसंगींअनघ ६ अभंग- त्यांतनिर्दोषस-
त्त्वजे ममतेजेविराजित १ प्रकाशकनिर्मलत्वे नकर्तृत्वेअहंकारें २ सु-
स्वेच्छाविषयज्ञान सावधानयाविषयीं ३ यासीबाधतेयासंगें तुकान-
लगेमगसंगीं ४। ६॥

श्लो०-रजोरागात्मकंविद्वितृष्णासंगसमुद्भवं
तन्निबध्नातिकौंतेयकर्मसंगेनदेहिनम्॥७॥

टी०स०-रजतेविषयप्रीति तृष्णासंगींसमुद्भवं बाधेयालाकरवुनी
कर्मेविषयसाधने ७ आर्या- करिअनुरागहितृष्णा संगापसूनिहो-
तिसत्त्वरजे कर्माच्यासंगींहा जीवअसेबद्धजाणत्याचिरजे ७ दो०
रजगुणराजसरूपहे तृष्णासंगहिहेत करमसंगकरिजीवकों याहीबं-
धनदेत ७ ओंवी- इच्छात्मकजाणरजोगुण होयतृष्णासंगेंकरून
न तोबाधेकर्मसंगेंकरून पुरुषातेंगाअर्जना ७ अभंग-विषयप्रीतीतोचि
रज धरीकाजकामाचें १ तृष्णासंगसमुद्भवं मगप्रवावेमनेच्छा २ करवूनी
बाधेयाला कधीवेलाजीवात्मा ३ कर्मेविषयसाधने तुकामनेंविदला ४॥ ७॥

श्लोक०-तमस्त्वज्ञानजंविद्विमोहनंसर्वदेहिनां
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नातिभारत॥८॥

टी०स०-तमआत्मत्वअज्ञाने करीमोहजडअम असावधानतानिद्रा
आलस्येनमबाधते ८ आर्या- मोहकसर्वहिजीवा अज्ञानेहोयपांड-

वानमते अलसप्रमादनिद्रे माजीजीवासबांधुनीतमते = दो० होत
जुतमअग्यानते मोहतसबकोजीव विह्वलतानिद्राअलस इनसोबांध-
तहेव = ओंवी- अज्ञानींशालानमोगुण सर्वांमोहकरीजाण वि-
स्मरणअलसनिद्रेन तमबाधितसे = अभंग- तमआत्मत्वेअज्ञा-
न गूढमनेसंकल्पू १ करीमोहोजउफ्रम चुकेवर्मज्यासाठीं २ निद्रा
असावधपणीं होयहानीआयुष्या ३ तमबाधतेआळसें तुकानसेजयांत

श्लो०- सत्त्वंस्वरवेसंजयतिरजःकर्मणिभारता ॥ ४१८
ज्ञानमावृत्यतुतमः प्रमादेसंजयत्कृत ॥ ९॥ श्री

टी०स०- स्वरवांतप्रबळेसत्त्व कर्मातिप्रबळेरज असावधतींज्ञानास वेष्ट-
नींप्रबळेतम ९ आर्या- करितेरजकर्माते सत्त्वकरीपांडवाप्रसादाते
ज्ञानातेआंबरुनी करितेपार्थातमप्रमादाते ९ दोहा- सतगुणस्वर-
मेंबढतहै करमरजोगुनहोय अलसमेंतमगुणबढे रहतग्यानसब
रवोय ९ ओंवी- स्वरवेसीयोगकरीसत्त्वगुण कर्मकरीरजोगुण ज्ञा-
नलपवीतमोगुण प्रबळतमेंवेष्टुनी ९ अभंग- सत्त्वप्रबळेस्वरवांत
येमुखान्तरुचिजेवीं १ कर्मातिप्रबळेरज जेवींरवाजकर्मठा २ असाव-
धानीयाज्ञाने तेणेंमानेतेतमीं ३ तुकानसेरेजयांत जरीस्वयातरूसली

श्लो०- रजस्तमश्चाभिपूयसत्त्वंभवतिभारत
रजःसत्त्वंतमश्चैवतमःसत्त्वरजस्तथा ॥ १०॥

टी०स०- मोडुनियारजतमा प्रबळेसत्त्वभारता रजसत्त्वतमामोडी त-
मसत्त्वरजांसते १० आर्या- मोडुनिरजतमहोतो सत्त्वगुणोत्कर्षहें
मलागमते सत्त्वतमामोडुनिरज रजसत्त्वाहोयमोडुनीतमते १० दो०
रजगुनतमगुनमेलिके रहतसत्त्वगुनपूरि रजसत्त्वनकांमेलितम र-
जतेंसततमदूरि १० ओंवी- रजतमातेपराभवून सत्त्वगुणहोय अ-
र्जुन रजहोयसत्त्वतममोडुन सत्त्वरजांसीतमहोय १० अभंग- र-
जतमासमोडुनी येवाटुनीसत्त्वांश १ तममोडीरजसत्त्वां स्वकर्तृत्वा-
दर्शवी १ तमसत्त्वजुरेजेहां रजतेहांविस्तारे २ एकाउंचीदोनीखांचे

हेतुकथाचेसुशब्दां ४॥१०॥

श्लो०-सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन् प्रकाश उपजायते॥

ज्ञानं यदा तदा विद्या हि ब्रह्म सत्त्वमित्कृत ॥११॥

टी० स०-सर्वेन्द्रियांतदेहांचा प्रतीतीवरवीजरीं आणिजेव्हांज्ञानतेव्हां जाणावेंसत्त्ववाटले ११ आर्या- ज्ञानप्रकाशहिकरी करिसर्वेन्द्रिय गणींप्रकाशातें तेव्हांतेंसत्त्वपदा जाणावेंवाटलेविकाशावें ११ दोहा- सबद्वारनमेंदेहके जीवप्रकासकग्यान सत्त्वगूनतबहीबल्यो अर्जुन इहंतूजान ११ ओंवी- सर्वेन्द्रियांशरीरीं प्रकाशज्ञानहोयजरीसत्त्वगुणवाटेतरी असेंहोतसे ११ अप्रमंग- सर्वदेहांहीइंद्रियां रवीजरींप्रतिबिंबे १ आणिजेव्हांज्ञानतेव्हां जाणेसत्त्वावाहाड २ तुकाक्षणे देवमन्त्र तेंआधीनसत्त्वाच्या ३ ॥११॥

श्लो०-लोभः प्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमः स्पृहा

रजस्येतानि जायंते विवृद्धे भरतर्षभ ॥१२॥ श्रीशं

टी० स०-प्रवृत्तिकर्मीआरंभ लोभआणिअशांतता आणीस्पृहाहेविकार विलासरजवाटतां १२ आर्या- करवीकर्मसदाजें अशांतिलोभप्रवृत्तिसींभजतें इच्छाहीकरितेंबहु वृद्धिंगतजाणिजेतदारजतें १२ ॥ दोहा- बढतरजोगुनहैजबे इनसरीरमेंआय लोभकर्मउदीमअसन इनतेजूप्रगटाय १२ ओंवी- विषयींलोभवृत्ती कर्मरंभआणिअशांती इच्छाभरतश्रेष्ठाहोती विलासरजोगुणाचा १२ अप्रमंग- आरंभ प्रवृत्तीकर्म धरीउमीचिन्ताचीं १ अशांतताआणिलोभ देतक्षोभत्रिलोकीं २ विकारआणिस्पृहा करितीमहाकुचेष्टा ३ रजवाटतांविलासेतुकींपीसेंशिरेना ४ ॥१२॥

श्लोक-अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव-

च तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कुरुनन्दन ॥१३॥

टीका-सम०-कांहींसचेनावर्तेना देहआणिअसावध बरेवाईतनकळे वाटतेंतमजेधवां १३ आर्या- अज्ञानअप्रवृत्ती प्रमादअणिमोह जेधवांवाटे तेव्हांजाणसरव्यातूं तमतेंवृद्धीसपावलेंगाटें १३ दोहा- अर्जुनतबहीकरतहै तमगुनआयप्रकास अलसमोहअग्यानतें म-

नमंकरतविलास १३ ओंवी- अस्फूर्तिअलसविसर असावधमोहफार
र तमोगुणाचाव्यापार कुरुनंदना १३ अप्रमंग- कांहींवर्तेनानसुचे
घरभुलीचेंकारण १ देहआणिअसावध परिकोधजागतो २ नकळेबरेकीं
बाईट पडेकीटआधणीं ३ तमजेधवांवाढते गुणतुकातेनिरूपी ४॥१३॥

श्लो०- यदासत्त्वेप्रवृद्धेतुप्रलयंयातिदेहमृत॥
तदीत्तमविदांलोकानमलान्प्रतिपद्यते ॥१४॥

टी०स०- वाढलेंसत्त्वअसतां देहधारीमरेजरी ज्ञातेउत्तमज्यालोकीं॥
जातीनोजायत्यांप्रती १४ आर्या- सत्त्वोत्कर्षमाजी देहीपावेजरी
तनुप्रलया तेह्नांपार्थाअमल ब्रह्मविदांच्याचिपावतोनिष्ठया १४॥
दोहा- जोसतगुनकीप्रभावमें तजेजीवनिजदेह तेग्यानीकेलोकमें
जायकरेसोगेह १४ ओंवी- जेह्नांउदयातेपावेसत्त्व तेह्नांसृत्कपा-
वेजीव तयांस्वर्गादिठाव राहावयाप्राप्तहोय १४ अप्रमंग- जन्मम-
क्तियोगेंरंगें घडतीतीर्थेव्रतेसांगें सत्त्वगुणउत्साहागे जरीवाढेअर्जु-
ना १ त्याचभावेअंतकाळीं सावधानवृत्तमळीं स्मरूनियांवनमाळी
देहजरीसोडील २ तरीश्रेष्ठज्ञातेलोक जेकांपावतीकौतुक तेथेंपावे
हासात्त्विक जेवींबाळकपित्यापें ३ तयाप्राप्तिपदाभोगी कोणीउप-
द्रवीनास्वर्गी जरीस्वेच्छाभूमीलागीं आलातरीतुकातो ४॥१४॥ श्रीशं

श्लो०- रजसिप्रलयंगत्वाकर्मसंगिषुजायते॥
तथाप्रलीनस्तमसिमूढयोनिषुजायते ॥१५॥

टी०स०- रजोवृद्धींतजोमेल कर्मठमाजिजन्मतो तमोवृद्धींतमेलतो
मूढयोनींतजन्मतो १५ आर्या- येजन्मकर्मठार्थी प्राणीकुंतीसुता
विवृद्धरजें तमवृद्धींतमरेजो तिर्यग्योनींतजन्मघेनरजें १५ दोहा-
रजोगुनमेंतजिप्राप्तको करमठकेहृहजाय तमगुनमेंजोसरतहै पस्क-
नमांझप्रगटाय १५ ओंवी- रजोगुणांतमरिजे तरीमनुष्यांमाजिज-
न्मिजे तमोगुणींदेहसांडिजे तरीहोइजेवृक्षारिक १५ अप्रमंग- सोस-
केलाजन्मवरी रज्जुपोशिलागरीरीं शेवटींतोदेहधारी मरेजरीवासनें॥१५॥

त्यासपुन्हातोचिहाद जेथेंवसतीकर्मठ तेथेंउपजूनीधोपर मार्गसाधी
माधिक २ आतांपरपीडापरनिंदा परधानींजीवसदा तमोवृद्धींतमान-
दा जरीमेलाप्राणीया ३ तरीजन्मेमूढयोनीं स्थावरपाथरकाननीं म-
गतुकयानयनीं तयानदिसेकल्पांनीं ४ ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णपरमात्मनेनः

**श्लोक-कर्मणःसकृन्नस्याहुःसात्त्विकंनिर्मलंफ-
लम् रजसस्तुफलंदुःखमज्ञानंतमसःफलं १६**

टी०स०-वेदोक्तपुण्यकर्माचें फळनिर्मळसात्त्विक रजाचेंफळतेंदुःख
तमाचेंफळअज्ञाना १६ आर्या- फळउत्तमकर्माचें निर्मळसात्त्विक
सखासिजेफळतें फळअज्ञानतमाचें दुःखरजाचेंहिबोलतीफळ-
तें १६ दोहा- सकृत्करमतेंहोतहें सात्त्विकफलअतिसच्छ रजगु-
नकांफलदुःखहें तमअग्यानफलतुच्छ १६ ओंवी- कर्मकरीसां-
गसकळ सात्त्विकशब्दत्याचेंफळ रजोगुणांतदुःखकेवळ अज्ञान
तमापासनीं १६ अप्रसंग- पैंगानिवातकवचरिपु नगशत्रुजासुधा
वपु इहीगुणीकुलदीपु मजसात्त्विकआवडें १ फळनिर्मळसत्त्वा
वेदजेकांहीबोलिला पुण्यमार्गउजळिला दुजाभानूहोउनी २ राजा-
चेंफळतेंदुःख जरीरुचीनेघेमुख इंद्रियविषयींअसुख आठवूनीम-
गरडे ३ उघडेंतमाचेंखापर अज्ञानाचाशिरोभार तेंचिफळज्याअपा-
र बोधीतुकानाथके ४ ॥ १६ ॥

**श्लोक-सत्त्वात्संजायतेज्ञानंरजसोलोभएवच
प्रमादमोहोनमसोभवतोज्ञानमेवच ॥ १७ ॥ श्रीशं**

टी०स०-होतेंसत्त्वास्तवज्ञान होतोलोभरजास्तव असावधत्वअज्ञान॥
अविवेकतमास्तव १७ आर्या- लोभरजापासूनितो सत्त्वापासूनितो-
तसेज्ञान प्रसवेहितमोगुणतो पार्थमोहप्रमादअज्ञान १७ दोहा-
लोभरजोगुनतेंभयो सतगुनतेहोग्यान तमगुनतेहेंबिकलता मोह
औरअग्यान १७ ओंवी- सत्त्वगुणेंहोयज्ञान लोभरजोगुणेंकरून
विस्मरणमोहअज्ञान हेंहोयतमोगुणास्तव १७ अप्रसंग- सत्त्वगु-
णेंज्ञानवाटे वेदशास्त्रकळेगूढें बुद्धिमोहेनासहटें जरीमूढेंवेष्टीला

१ रजोगुणवृद्धिअंत पैंगाइंद्रियेंआघात पाठीवाजतांधांवत अविवेक तरुच्छाये २ आतांतमाचेंसार्थक मूलअसावधएक पुढेंअज्ञानपाक॥ पाहुनचालेत्यापाठी ३ मूर्खपणाचेंवेतन प्राणसांडीतेंघेऊन सहजतु कयासमान करूंक्षणतांनहले ४॥१७॥

श्लो०-उर्ध्वगच्छतिसत्त्वस्थामध्येतिष्ठतिराजसाः
जघन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छतितामसाः॥१८

टी०स०- सत्त्वेउर्ध्वगतीजाती मध्येंराहतिराजस जेनिंदगुणवृत्तींत तामसांत्यांअधोगती १८ आर्या- उत्तमलोकाजाती सत्वगुणीकरुनिदोषनिःपात मध्येंराजसअसती जेतमवृत्तिस्थत्यांअधःपात १८ ॥ दो०- सात्विकउंचोजातहें राजसमध्यमलोक तामसजातअधोगती पावनबहुविधसोक १८ ओंवी- सत्त्वांराहिलेजातीस्वर्गास मनुष्यलोकांराहेराजस अधःपतन पावतीतामस नीचगुणींजेराहिले १८ अप्रभंग- सत्त्वगुणेंनरवैदुर्या उर्ध्वगतीसाधुवर्या ज्यासमार्गदेतोसूर्या मगयमतोकीती १ आतांयेथेंफल्लोकांत देहधरणेंअंतवंत येथें उपडेंपडेजीवित मेघातळींरजाचें २ आतांतिसराजोनमु किंवास्वर्गा नींचाधूमू ज्याचाक्रोधवाहेयमू नीचवृत्तीपाहूनी ३ तामसलिंगाअधोगती कधींनपवेसगती नयेतुकयासंगती फिरेजरीचोंन्यांशीं ४॥१८॥श्रीः

श्लो०-नान्यंगुणेष्वःकर्त्तारिंयदाद्रष्टाऽनुपश्यति
गुणेष्वश्वपरंवेत्तिमद्भावंसोऽधिगच्छति॥१९॥

टी०स०- कर्त्तागुणावीणनसे द्रष्टापाहेअसेंजयीं स्वात्मागुणातीतपाहे तोपावेमत्त्वरूपता १९ आर्या- कर्त्तागुणाहुनिदुजा नाहीहेंपाहणारजोपाहे निर्गुणआत्माजाणुनि पावेमद्भावजाणवापाहे १९ ॥ दोहा- गुणबिनकोकरतारहें जानेग्यानीकोद्य मोहिलरवेगुनकेपरे ॥ मोमेलीनजुहोय १९ ओंवी- गुणाहूनिआणीकनाहींकर्त्ता असेंपाहे जोतत्त्वतां तोपावेमत्त्वरूपता द्रष्टाअसूनी १९ अप्रभंग- कर्त्ताकार्यकारणाचा गुणावीणरावत्याचा नसेऐसीमाझीवाचा सत्यमानी

अर्जुना १ दृश्यदर्शनात्तद्द्रष्टा आहेत्रिपुटीप्रतिष्ठा पाहेऐसेंजरीश्रेष्ठा
नलगेकांहींपुसणे २ स्वात्मागुणातीतपाहे तोचपावेमद्रूपहे चेत्येतुका
निःसंदेहे गुणातीतलेखावा ३।१९

श्लोक-गुणानेतानतीत्यत्रीन्द्रदेहीदेहसमुद्भवा-

न जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोऽमृतमश्नते २०

टी०स०-लंघूनिगुणहेआणी संस्कारतनुसंभव जन्ममृत्युजरादुःखां॥
वेगळामुक्तिभोगितो २० आर्या- देहोद्भवत्रिगुणहे लंघूनीजांयजोसखा
देही जन्मजराभृतिदुःखं मुक्तब्रह्मस्थितीतनांदेही २० दोहा- दे-
हकरतहेतीनगुन तिनकोंदेइजल्माग जनममरनसरखदुःखसों र-
हेमुगतिकेपाग २० ओंवी- देहीजंझालेतीनगुण त्यादेहींअतिक्र-
मून जन्ममृत्युजरादुःखांपासून स्रटूनमोक्षातेभोगितो २० अप्रमंग
उल्लंघुनीगुणवारा स्थितीअन्यत्रसंभरा संस्कारतनूपरा माजिरं
गजादीसे १ जन्ममृत्युजरादुःखा जोवेगळास्वात्मसंखा भोगीमुक्ती
चीचासरखा चिरंतनएकाम २ ऐसादेववदेवाणी येरेंपरिस्फुनीश्रव-
णीं उल्हासलागांडीवपाणीं पुसेआवडीधरूनीयां ३ सत्यसरवगुण
पर कायतयाचेंअंतर तुकावदलासादर श्रीतींचित्तठेवावे ४॥२०॥

अर्जुनउ०-कैलिंगैरूनीन्गुणानेतानतीतोभवतिप्र-

भो किमाचारःकथंचैतांरूनीन्गुणानतिवर्तते २१

टी०स०-कोणेंचिन्हींतींगुणांते हाअतिक्रमितोहरी असाआचारतोके-
सा वर्ततोयांसलंघुनी २१ आर्या- उल्लंघुनीगुणांते साधवरायामु-
नीकसाअसतो त्याचाआचारकसा कोण्याचिन्हेंकरूनितोयसतो २१॥
टी०- जिसहुनलागेतिनगुन ताकोंलच्छनकोन केसोंताकोंआचरन
तुमतेसोंजकहोन २१ ओंवी- अर्जुनह्मणेश्रीकृष्णा कवणेलक्ष-
णींत्रिगुणा उल्लंघिलेंसंजाणिजंआजना कायत्याचाआचारवर्ततसे
२१ अप्रमंग- वदेअर्जुनगोकुळपाळा ऐकवस्तुदेवाच्याबाळा को-
ठेंयाचिन्हांचामेळा जोबोललासंतत १ त्रिगुणासउल्लंघून तेव्हांतेक-
मीसाधन बोलेहरीसावधान असाआचारतोकेसा २ यांसीलंघुनी

वर्ततो स्थितिकोणत्यानांदतो तुकाप्रपंचीवागतो केसावदसीनिराळा ३

श्रीभगवानुवाच

श्लोक-प्रकाशंचप्रवृत्तिंचमोहमेवचपांडव ॥ न-

द्वेष्टिसंप्रवृत्तानिननिवृत्तानिकांक्षति ॥ २२ ॥ श्रीशं

टी० स०-जाणेप्रकाशप्रवृत्ति मोहसत्वादिलक्षणें प्रवृत्तिकर्मनद्वेषी ॥
निवृत्तेजोअपेक्षिना २२ आर्या-पार्थप्रकाशाआणि प्रवृत्तिमोहप्रवृ-
त्तहेअसनां नद्वेषी तोयोगी इच्छीनाहीप्रवृत्तहेनसतां २२ दोहा-मो-
हग्यानअरुकरमकों जोजानतहिचमोहबिनपायेचाहेनहीलहिदुस्वाव-
तनाहिं २२ ओंवी-प्रकाशप्रवृत्तिजाणे सत्वादिमोहलक्षणें प्रवृत्ति
कर्मचेनिगुणें कर्मद्वेषनसेजया २२ अप्रभंग-बोलंमेघवर्णकांती मे-
घगंभीरगिरेप्रती ऐकंमेघवाहनमूर्ती श्रोत्रमेघचातक १ जेणेंप्र-
काशप्रवृत्ती मोहसत्वादिकांस्थिती जीलक्षणेंधरीमती प्रवृत्तिकर्म
नद्वेष २ निवृत्तीनेंअपेक्षिना ऐसीनिश्चळकल्पना तुकाक्षणेमग अ-
र्जुना पुन्हाबोलेंगोविंदु ३ ॥ २२ ॥

श्लोक-उदासीनवदासीनोगुणैर्योनिविचात्य-

ते गुणावर्तत इत्येवंचोऽवतिष्ठति नेगने ॥ २३ ॥

टी० स०-असेउदासीनअसा नहेचंचळजोगुणीं गुणवर्ततिहेऐसें
पाहेकांहींनजोकरी २३ आर्या-वसतउदासीनअसा होयगुणेंकरु-
नियांनचंचळतो गुणवर्ततिहेऐसें जाणुनिराहेकधीनजोचळतो २३
दो०-उदासीनबैठोरहे सरवदुस्वचपलनहोय गुनसबकारजकर-
तहै जोजानेसोलोय २३ ओंवी-उदासीनापरीजोराहत कर्मचिं-
चळनहोत असेहेगुणवर्तत कांहींकाजनकरी २३ अप्रभंग-त्रिभु-
वनवैभवास घेउनिसंकरगृहास अपूर्वआलानरीत्रास तोउदासपा-
नावें १ त्रितापांकितपीडे ऋतुदेनांनभाकडे नयेचांचल्यत्यापाडें जो-
कांझालानिश्चळ २ गुणवर्ततीहेऐसें हेकंनधरीमानसें स्वतांकर्त-
व्यतानसे कांहींनकरीआलागीं ३ कडकडाटेंगेलाबारा रुखनवचेंसां-
डुनिधारा किंवांमेरूपांडुकुमरा कायलेखी तोतुका ४ ॥ २३ ॥ श्रीशम्भु

श्लो०-समदुःखसखःस्वच्छःसमलोष्ठाश्मकां-

चनः तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुत्यनिंदात्मसंस्तुतिः२४

टी०स०-प्रियाप्रियसखेंदुःखें स्वनिंदास्तुतिहीसम आत्मनिष्ठज-
चातुल्य भेंडाधोंडासूवर्णही २४ आर्या- दंकुळधोंडासोनें सम-
जानिंदास्तुतीहिज्यासमती प्रियअप्रियसखदुःखहि समज्याजो-
स्वस्थधीरसरसमती २४ दोहा- सखदुखकोंसमगमें कांचनमारी
भाय प्रियअप्रियकोंतुल्यगिनें स्तुतिनिंदाइकभाय २४ ओंवी-
स्तुतिनिंदामानापमान समानआत्मनिष्ठताध्यान ज्यासूवर्णमृत्तिका
समान भासतसेज्ञानियां २४ अप्रमंग- नप्रियआलीयासंतोषें अप्रि-
यांत नयेरोषें सखदुःखादिविशेषें एकसखेंजोसेवी १ कोणीनिंदि-
लावंदीला प्रावृद्ऐकेनातयाला कोठेंसुसलाफुगला ऐसेगुणजोनेचे
१ स्वात्मनिष्ठेवेंसोडी ध्रुवतपात्रिदशकोडी छळितांभक्तिनतोसोडी
मधुवनीमनोहर ३ भेंडाधोंडाकींसूवर्ण परीसूनेणेंवर्णावर्ण तोगा
झालाजरीअवर्ण तुकातरीमस्त्रिय ४॥२४॥ ॥श्रीराधाकृष्णायनमः

श्लो०-मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योमित्रारिपक्ष-

योः सर्वरंभपरित्यागीगुणातीतःसउच्यते२५

टी०स०-मानापमानींशत्रूंचा मित्रांचापक्षहीसम आरंभसर्वहीरा-
की तोगुणातीतबोलिजे २५ आर्या- सर्वरंभत्यागी ज्यालारिपुमि-
त्रपक्षहिसमान ह्यणतिगुणातीततया ज्यासअसेतुल्यमानअपमा-
न २५ दोहा- तुल्यमानअपमानओ मित्रशत्रुसमजाय सबहीआ-
रंभकोंतजे गुणातीतकहेताय २५ ओंवी- तुल्यमानापमान मित्रा-
रिपक्षींसमान आरंभसर्वटाकून गुणातीत असे २५ अप्रमंग- मा-
नअपमानींशत्रुसन्निधानीं मित्राच्याभुवनींसारिखाजो १ ह्यपक्षींस-
मतपेभाचूनतम तैसानविषमा झालाकोणा २ आरंभसर्वहीराकीतोत
पाही मननिःसंदेहीएकविध ३ पार्थागुणातीततोचिबोलिजेत ऐ-
सीजेथेरव्याततुक्यासम ४॥२५॥

श्लो०-मांचयोव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते

सगुणान्समतीत्येतान्ब्रह्मभूयायकल्पते ॥२६॥

टी० स०- माते अव्यभिचारेंजो भक्तियोगें उपासितो तोचि हे गुणलंघूनी ब्रह्मत्वायोग्य होतसे २६ आर्या- सेवी माते पार्था अव्यभिचारी धरूनि भावाते त्रिगुणांते उलंघुनि पावेतो ब्रह्मरूप भावाते २६ दोहा- मोकोंजो दृढ भगतिसों सेवत चितकेचाय सोतीनो गुणलंघिके रहे ब्रह्मकों पाय २६ ओंवी- अव्यभिचारी भक्तिकरून भक्तियोगें उपासून तिन्ही गुणांते लंघून ब्रह्मी जातसे २६ अप्रभंग- माते अव्यभिचारें सेवी जो आदरें पतिव्रतासरे पतीसवें १ भक्तियोगें पूर्ण उपासी तो खुण सांगतो तुज गुण उलंघीतो २ ब्रह्मत्वास योग्य झाला महाभाग्य होईल आरोग्यवानें शनै ३ हेंहीन को ज्यालारसरूपें ओतला वैद्युतों गांजला

तुकारामु ४।२६

श्लो०- ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्य च
शाश्वतस्य च धर्मस्य स्रस्वस्यैकांतिकस्य च ॥२७॥

टी० स०- वेदांची नित्य मोक्षाची धर्मशाश्वत याचिही एकांत स्रस्व याचीही प्रतिष्ठा मीच केवळ २७ आर्या- अविनाशी जो मोक्षहि शाश्वत जो धर्म आणि जो निगम निश्चित स्रस्व जें त्याचा आश्रय मी भक्तिनेच मी स्रगम २७ दोहा- अर्जन होंही ब्रह्म हों सुगतिज मेरो रूप हों अविनाशी धरम हों आनंद परम अमूर्प २७ ओंवी- वेदांची आणि मोक्षाची शाश्वत धर्माची एकांत स्रस्वाची प्रतिष्ठा सों हळामुक्ते श्वर २७ अप्रभंग- ऐकें सव्यसाची नित्य जे वेदांची साक्षीनें मोक्षाची संपदा गा १ धर्म जो आपुलाच हूं वर्णी आला याची या पावला शाश्वतासी २ एकांत स्रस्वास मी जगन्निवास प्रतिष्ठात यास केवळ गा ३ मीच होय ऐसें धरावें मानसें तुका अनायासें उद्धरिला ४ ॥२७॥ इति श्रीम० गुणत्रयविभागो नाम

चतुर्दशोऽध्यायः १४

वामन- इति टीका समश्लोकी अध्यायींच्या चतुर्दशीं श्रीपार्थसारथी कर्ता जो वामन मनोरथी १४ अप्रभंग- ऐसी हे स्रगीता साधकाची मना मजवाटे दुहिता श्रीहरीची १ सप्रद्रेहूनीयां अधिकामानंया कों-

जेव्यापुनियांउरलीअसे २ तिचाअभिमान्यूइचाबोधमन्यु पतनजघन्यु
मानीहरी ३ भाग्यांचासपूरपांडुजाचतुर निवेदीअसरकुळकाळा ४
झालेअध्येचवदागुणातीतवादा सांगूनीसंवादानेमीतुका ५ ॥ इतिगी
तार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांचतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥ श्रीकृष्ण

पंचदशाध्यायप्रारंभः

वामन- विभागतींहींगुणाचे पूर्वाध्यायींनिरूपिले तेनोजडस्वयेंत्या-
ला त्याचाभोगनबोलवे १ ह्यणावाभोगचैतन्या तरितेंब्रह्मकेवळ उ-
पाधीनेतेंचईश त्यालाभोगनबोलवे २ तेव्हांयात्रिगुणीत्याचा प्रतिबिं-
बांशबीजजो ममयोनिर्महद्ब्रह्म यादेम्लोकींनिरूपिलें ३ तोभोक्ता
आणिबिंबात्मा अभोक्तादोघंहीजगीं एकाहक्षाहूनिपक्षी देहमात्रीं
असेरितीं ४ प्रपंचाश्वत्यहावेदीं वर्णिलायामिसंहरी वर्णिलामूळ
शाखादि भेदेवेरोक्तपिंपळ ५ अश्वत्यअविनाशीहा ह्यणतीह्यणवू
नियां बोलेलप्रथमम्लोकीं त्याचाभावावार्थनोअसा ६ कींद्रष्टाजोंवरी
पाहे सर्परज्जंततोदिसे प्रळयींनिजतोद्रष्टा नसेयास्तवतेधवां ७
पाहतोजेधवांद्रष्टा सर्पआहेचितेधवां ऐसाप्रपंचह्यणुनी ह्यणतीया
सअव्यय ८ ऊर्ध्वशब्देब्रह्मयेथें अधःशब्देतदंशजो जीवकींऊर्ध्वजे
त्याचें प्रतिबिंबअलीकडे ९ मूळतेमूळमायाच शाखादेहींचअन्यही
मूळतेंतोळिंगदेह इत्यादिक्रमयेथुनी १० याअध्यायांतभगवान् आ-
तांबोलेलयेथुनी टीकात्याचीसमम्लोकी संगतिम्लोकहेएथक ११
अभंग- नमुनीसाष्टांगीकुळदेवीअष्टांगी लोभूतेकष्टांगीकरूंरिघे १
पंधरावेप्रसंगींपार्थजीवसंगी आशंकाप्रसंगींउद्भवली २ प्रपंचहेती-
खेंदिसेकांवरुरवे बोरकीसबीखेंग्रासीलहं ३ जाणूनीकल्पनानसावी
अर्जना वृक्षाचीभावनानिवेदीतो ४ पुढेंक्षराक्षरूउत्तमसंचारू सां-
गेभाभावरूरखुमाईचा ५ ॥ ७ ॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-ऊर्ध्वमूलमथःशाखमश्वत्यं प्राहुरव्य-
यम् छदांसियस्यपर्णानियस्तंवेदसंवेदवित् १

टी०स०- ऊर्ध्वमूलब्रह्मभाया शारवादेहअधोजिबीं विश्वाश्वत्थश्रुतीपा-
नें जाणेजोतोचिवंदवित् १ आर्या- पर्णेछंदेंज्याला शारवारवालों
हिऊर्ध्वज्यामूल अव्ययअश्वत्थवदति जाणेजोत्याकळेश्रुतीमूल १
दोहा- अधशारवाजडउरधतरू अविनाशीअश्वत्थ वेदपत्रजोजा-
नई सोजानेसबअर्थ १ ओंवी- ऊर्ध्वमूलब्रह्माचे अधःशारवावि-
स्तारत्याचे सत्यवेदपर्णत्याचें जाणेतोअर्थवेत्ता १ अभंग- दि-
तीजभंजनुकुलीलागंजनु बोलेनिरंजनुयोगेश्वर १ ऊर्ध्वमूलब्रह्मां
मायाशारवाक्रमी देहअधोऊर्ध्वजीवीताची २ विश्वाश्वत्थह्याणेअश्व-
त्थदेखणे श्रुतीपत्रेंजाणेऐसाकोणी ३ तोचिवेदविदगाभासेजीबलगा
येथेंपावेलगातुकास्वये॥४॥१॥

श्लो०-अधश्चोर्ध्वप्रसृतास्तस्यशारवागुणप्रवृद्धा
विषयप्रवालाः अधश्चमूलान्यनुसंततानिकर्मा-
नुबंधीनिमनुष्यलोके २॥

टी०स०- जीवेश्वरींआश्रितदेहशारवा गुणींप्रवृद्धाविषयोपशारवा
मूळेंएथकूलिंगतनूजिबींही कर्मेजयाबद्धमनुष्यदेहीं २ आर्या-गु-
णवृद्धविषयपलव शारवाअधऊर्ध्वज्यासविस्तरती कर्मानुबद्धमूळें
विशींअधऊर्ध्वकरितिविस्तरती २ दोहा- गुनसाचीशारवाबडी बिस्-
यापलयाभाय जडफेलीकरमबंधतें मनुजलोकमेआय २ ओंवी-
अधऊर्ध्वविस्तारत्याशारवा गुणफांदियापसरित्यादेखा कर्मेमूळें
अधोगेलींआइका मनुष्यलोकीं २ अभंग- जीवेश्वरींहेतदेहगा
आश्रित त्रिगुणेंप्रवृद्धांततेहीऐका १ उपशारवाबळेंअत्यंतगळें
एथकूतनूमूळेंलिंगदेहीं २ जीवींहीकर्मांचेजयाबंधत्याचे मनुष्यदे-
हाचेबेचाडगा ३ हाचीब्रह्मरज्जुजगसर्पतेज्जु सांगेभक्तराजतुकया-
चा॥४॥ २ ॥

श्लो०-नरूपमस्येहतथोपलभ्यतेनांतोनचादि
नचसंप्रतिष्ठा अश्वत्थमेनंस्तविरूढमूलमसं-
गशस्त्रेणदृटेनल्लिता ३॥

टी०स०- हाब्रह्मरज्जुजगसर्पआतां आद्यतनावस्तुहिजोपहातां मू-

केंजयाचीं प्रबळे विचित्रे छेदूनि हावस असंगशस्त्रें ३ आर्या- न
कळे त्याचें रूपहि आद्यतस्थितिहि धुंडितां शास्त्रें अश्वत्थरूढमूळें छे-
दूनीयां असंगदृढशस्त्रें ३ दोहा- आदिअंतनहिजानिये ध्यानरूप
नहिजाय दृढअसंगहयियारले दुसहमूलउगाय ३ ओंवी- तथा-
चें स्वरूपनकळे कैसें आदिअंतप्रतिष्ठानदिसे तो दृढमूलअश्वत्थ
असे असंगशस्त्रें तोडावा ३ अप्रसंग- आतां आदिअंतनसे ज्यानि-
श्वित क्षणावाशाश्वततेही नाही १ पाहतां जयाची मूळादितत्त्वाची ॥
वाचास्वयंभूची खुंदलीगा २ प्रबळे विचित्रदिसे दीर्घसूत्र विषयीं अ-
न्यत्र पोसलाजो ३ झणीभये चिंताधरि सीपंडुसुता उच्छेदन आतां-
सांगों तुज ४ निष्कामजो दांडनिःसंगाचे खांड गुरुसेवा अखंड धैर्यवं-
तु ५ तोयाभवदृष्टानिवरी हे साक्षा वदे देवोदसाहता मित्र ६ तुका ह-
णे केली पायवाट भली जडभूटें तरली कांसे लागीं ७ ॥ ३ ॥ श्रीशंकरम् ॥

श्लो०- ततः पदं तत्परि मार्गितव्यं यस्मिन्नातान
निवर्तंति भूयः तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्येतः प्र-
वृत्तिः प्रसूनापुराणी ॥ ४ ॥

टी० स०- तें त्याचि मध्ये पदधुंडणे कीं ज्यामाजि गेल्या परते नलीकीं ॥
कीं पावणें त्या पुरुषाचि आद्या प्रवृत्ति जेथूनि चहे अनाद्या ४ आर्या-
मग तें पदधुंडावें ज्यातें पावुनि नमगु ते फिरती आदीं पुरुषभजें तो प्र-
वृत्ति जेथुनि जुनाट जे स्फुरती ४ दो० चाहकरे ताठोरकी फिरे न तांकां
पाय आदि पुरुषसृष्टीभये ताकां सरन लूं जाय ४ ओंवी- त्याचें
त्यामध्ये धुंडणें परतून पें नयेणें आदि पुरुषीं पावणें जाणें हें सत्य
४ अप्रसंग- तें तो त्याचमाजी पदधुंडी आजी कीं गेल्या ज्यामाजी परतेना
१ लोकीं कीं पावन पुरुषासनातन आद्यजे कांस्थान अव्ययाचें २ प्रवृत्ती
जेथूनी नितनवी होउनी विस्तार पावूनी रूढलीगा ३ अनाद्यातें हेची जाण
सव्यसाची तुका वैराग्याची सेलडेवी ४ ॥ ४ ॥ श्रीः

श्लोक- निर्मानमोहाजितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्त
कामाः द्वंद्वैर्विमुक्ताः सखदुःखसंज्ञैर्गच्छन्त्यमूढाः पदमव्य-
यंतत् ॥ ५ ॥

टी०स०-नश्लाघ्यतामोहनसंगदोष निष्कामजेस्वात्मविचारशीघ्र हं-
हंनंज्यांलासखदुःखसंज्ञ तेजातित्यानित्यपदाअभिज्ञ ५ आर्या-मा-
नेच्छामोहरहित अध्यात्मज्ञानयोगआरूढ सखदुःखहंनंज्यांअ-
व्ययपदपावतीचआरूढ ५ दोहा- कामसंगअरुमोहनजे अध्यात्म-
मरतहोय सखदुःखतजिताकोंलहे अबिनासिजोकोय ५ ओंवी-
गेलामानहोतयांचा विषयसंगत्यजूनिआरंभअध्यात्माचा कामना
संबंधतोडितीसखदुःखांचा तेजातेपरमपदपावती ५ अप्रमंग-ना-
हींश्लाघ्यकाममोहनासंगम दोषाचाआगमपंथराकी १ निष्काम
जोस्वात्मविचारसंक्रम शोधउरेनामरूपनाही २ हंदासीसरूलास-
खदुःखसंज्ञेला तेयानित्यपदालाजाणतीगा ३ अभिज्ञअस्यह-
णावेतयास तुकाहणोयासअधिकारू ४ ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णायनमः॥

श्लो०--नतद्रासयतेसूर्योनिशाशांकोनपावकः
यद्भूताननिवर्ततेतद्भामपरमंमम ॥६॥ श्रीशं

टी०स०-त्यापदासूर्यचंद्राग्री हेकोणीनप्रकाशिनी जेंपावल्यान
संसार माझेंपरमधामतें ६ आर्या-नरवीनाअग्निशशी भास-
वितीज्यासबातुझीआण ज्यातेंपावुनिफिरतिनतेंमाझेंपरमधामचूं
जाण ६ दोहा- पावकरबिअरुचंद्रमा ताहांकरेनप्रकास फिरेन
ताकोंपाडकें योंहेंमेरोबास ६ ओंवी- सूर्यतेजआणिचंद्रप्रभा
अग्निरीप्तिनाहींशाश्वतनभा माझेंतेजधामअनादिशोभा नाश
रहितसर्वकाळअसे ६ अप्रमंग- त्यापदाशांकासूर्यहुनाशन प्र-
काशिनीआननहेकोणी १ एकदांगेलीयाखुंदेवेरझार पुन्हासं-
सारदृष्टीपडे २ माझेंतेंसदनपावनपरम तुक्याचेंधामतेंचीखरें ३ ॥ ६ ॥

श्लो० ममेवांशोजीवलोकेजीवभूतःसनातनः
मनःषष्ठानींद्रियाणिप्रकृतिस्थानिकर्षति ॥७॥

टी०स०-माझाचप्रतिबिंबांश झालाजीवजगींजडां मनापंचेंद्रि-
यांअन्या प्रकृतिस्थांहिचाळितो ७ आर्या-प्राचीनजीवलोकीं

मदंशजीवस्वरूपभोगार्थं प्रकृतिस्थितिमनषष्ठा आकर्षा इन्द्रियां
सिहाअर्थ ७ दोहा- जीवलोकमेंजीवजो अबिनासीमोंरूप मनही
इन्द्रियपंचकों औरप्रकृतिकोंभूष ७ ओंवी- सर्वभूतींममांशजाण
असेंभीसर्वव्यापुन साहीइंद्रियेंमनआदीकरून प्रकृतिमीचचालवीं
७ अभंग- माझाप्रतिबिंबअंशजाणपार्था खरीतूजकथानिवेदि-
तों १ झालोंजीवजगींजडाचेतनाजे होयआणीगाजेअहंकार २ म-
नापंचेंद्रियांअन्यासींपाहातां प्रकृतीचाळीताझालोंमीच ३ तुक्या-
चेमनींअनुभवजोकां तोचीसांगूनिकाकानूदेई ४॥७॥श्रीकृष्ण॥

श्लो०- शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युक्तामतीश्व-
रः गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गन्धानि वा शयात् ८

टी०स०- यासवेंधेशरीरातें निघेईश्वरजेधवां यातेंघेउनियांजातो॥
वारागंधासजेरितीं ८ आर्या- तनुच्यात्यागींग्रहणीं देहाचाईशजी-
वहींसाहा घेउनियांजायतसा समनाचागंधवायुजैसाहा ८ दोहा-
जोशरीरपावततथा उक्तामतयहजीव लेसबहनकोजातहै वायुगं-
धक्रेनीव ८ ओंवी- जेशरीरातेंधरिती वागवितीघेऊनिजाती वा-
योपरिमळयेती वारागंधनेतसे ८ अभंग- यथासवेंधेतांशरी-
रातेंआत्मा निघेपरमात्माईशजेव्हां १ त्यातेंघेऊनीयांजातोकेशरी-
तीं पवनगंधाप्रतीतैसाहाही २ तुकाह्मणेरवेळरवेळुनीवेगळा अ-
गम्यतेकळाजाणेकोण ३॥८॥

श्लो०- श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शान् च रसनं घ्राणमेव च
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥९॥श्रीः

टी०स०- श्रोत्रचक्षुस्त्वचाजिह्वा घ्राणयां पंच इंद्रियां अधिष्ठानि मना-
तेंही सेवितोविषयांसहा ९ आर्या- चक्षुश्रोत्रघ्राण त्वेकजि-
ह्वाचित्तहींअधिष्ठन पांडुसुताहापाहीं सेवीविषयांतनूंतनिष्ठनः
दोहा- श्रवणनयननासिकात्वक् औरहिरसनाजान इनसबकैग-
हिसंगतें लेतजीवबिरवयान ९ ओंवी- श्रोत्रचक्षुस्त्वचाजिह्वाघ्रा-

ण यांसमनचिअधिष्ठान सकळविषयांचेंसेवन घेणेंविहोय ९ अशंग-ओ-
त्रडोळेकांतीजीभनाकपांच ज्ञानदृष्टीपंचइंद्रियेंही १ अधिष्ठानीमनानेंही
एकवट सेवितांसंकरविषयहा २ भोक्तातरीअसेअसूनीदेसेना आश्व-
र्यहेंमनानुकयाच्या ३ ॥९॥

श्लो०-उक्तामनंस्थितंवाऽपिभुंजानंवागुणान्वितम्
विमूढानानुपश्यन्तिपश्यन्तिज्ञानचक्षुषः॥१०॥७.

टी०स०-निघेकैसाअसेकैसा भोगीकैसागुणीकसा हेंनपाहतिजेमूढ॥
पाहतीज्ञानडोळस १० आर्या- देहत्यागीकैसा गुणयुक्तकसानूम-
धेंगूढ भोगीविषयांसकसा ज्ञानीहेजाणतीनतेमूढ १० दोहा-इंद्रि-
जोतनिकसतकरत सबबिस्वयनकोभोग मूढजीवकोउनलखे लखे
सुग्यानीलोग ११ ओंवी- असणेंअथवाजाणें गुणकर्मभोगणें हें
ज्ञानियांलागेदेखणें मूर्खएकनदेखती १० अशंग- निघेकैसापा-
हेअसेकैसाहेहो लक्ष्मीतांसंदेहोगमेवीरा १ कैसाभोगभोगीकैसागुणी
वागे अज्ञानावाडगेंवाटेसारे २ ज्ञानदृष्टिज्याचीडोळसतोजनीं पाहे-
जोहरूनींमायादृश्य ३ नुकयासंगीचाबिरळालक्षांत असेलजाणत
ईश्वरासी ४११०

श्लो०-यतंतोयोगिनश्चैनंपश्यन्त्यात्मन्यवस्थितम्
यतंतोऽप्यकृतात्मानोनेनंपश्यन्त्यचेतसः॥११॥

टी०स०-प्रयत्नीआणिजेयोगी देखतीयासअंतरीं अशब्दचित्तय-
लेंही नदेखतिअबुद्धिजे ११ आर्या- योगीहृदयस्थायी यत्नं
पाहूनिचांमधीरमती यत्नहिकरितांअकुशल यासिनतेपाहतीअ-
धीरमती ११ दोहा- जोगेश्वरयहजननकिचे देखतहेहियमांहि
मूरखजतननकरतहे जीवहिदेखतनाहि ११ ओंवी- योगीआप-
लेठाचीं निजस्वरूपातेंपाही आत्माज्याअधीननाहीं तेअबुद्धिन
देखती ११ अशंग- प्रयत्नशीळकींयोगियेचांगला देखतीयेया-
लाअप्यंतरी १ अशब्दजेदेहीकर्मिअमंगळ यत्नींहीबीटाळजया-
नरा २ स्वतांनसेज्ञानसांगीतलेंनेघे अबुद्धअवघेंस्वेरवागे ३ नदे-

स्वतीऐसेईश्वरींगौरव भोगितीरीरवतुकाह्यणे॥४॥११॥श्रीषाम्

श्लो०-यदादित्यगतंतेजोजगद्भासयतेखिलम्
यच्चंद्रमसियच्चाग्नौतत्तेजोविद्धिमामकम्॥१२॥

टी०स०-तेजजेसूर्यचंद्राग्नी तेजींहीजेजगासह प्रकाशीविषयांस-
र्वा माझेंतूं तेजजाणतें १२ आर्या- जेंतेजचारवीत प्रकाशवीयास-
मयविश्वास जेंअग्नींतशाशींतहि माझेंतेंतेजमानिंविश्वास १२ दोहा-
तेजजुआदितमेलहै भासतसबसडुसार चंद्रमाझअरुअग्निमेंमै-
रोरूपनिरधार १२ ओंवी- जेंसूर्यतेजजगींभासे जेंचंद्रांआणिअ-
ग्नीचेठायींअसे तेंतेजमाझेनिप्रकाशो तेजतेंमाझेजाणतूं १२ अ०
जेणेंतापेंभानूप्रकाशीत्रिजग शीतळवेंचांगचंद्रमाही १ दोनीनस-
लीयापडेजेंअंधारू तेव्हांदेखाधारूपावकजो २ यथावीणजनीजोगु-
प्तप्रकाश तद्दयांचेकोशाउजळीता ३ विषयाउजळीमाझीतेजजोतु
जेथेंमिळेअंतुतुकासाथु॥१३॥

श्लो०-गामाविश्यचभूतानिधारयाम्यहमोज-
सा पुष्णामिचौषधीःसर्वाःसोमोभूत्वारसात्मकः१३

टी०स०-धरितोशक्तीनेंभूतें मीष्टधींतप्रवेशनी पोषितोंऔषधीचंद्र
मीहोऊनिरसात्मक १३ आर्या-तेजेष्टधींतरिघुनि भूतांचाभार-
मीचसोशीतो रसमयचंद्रहिहोउनि मीसकळांऔषधींसपोशीतो १३
दोहा- धारतहोंसबजीवकों करकेभूमिप्रबेस पोरवतहोंहीओख-
धी क्हेरसमेंससिमेस १३ ओंवी- ष्टधींतप्रवेशनी आत्मबळें-
भूतेंधरूनी रसस्वरूपचंद्रहोउनी तेजेऔषधीपोषितों १३ अ०अंग-
धरितोशक्तीनेंभूतेंसपर्वत वृक्षनदीपंथसरोनद १५तेभूनी धरेमाजी
मीसरवया मढळेंशेषायाआगळीक २ उष्णोंकर्पतीत्याऔषधींचेभार
निशानिशाकरशांतवीतो ३ रसात्मकमीचक्षणीसखया रोगजायल
याव्याधिग्रस्ति ४ नानाधातुक्रियादिव्यरसायण साद्यधेतीगुणतुका
ह्यणे॥५॥१३

श्लोक- अहंवैश्वानरोभूत्वाप्राणिनांदेहमाश्रितः॥प्राणापा-

नसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधं १४

टी० स०-प्राणिनां च आशरीरांत मीवैश्वानर होउनी प्राणापानीं पचवि-
त्तां मीचअन्नं चतुर्विधं १४ आर्या-प्राण्याचे देहीं बा अग्निअसें जाण
तूजसूचवीतो प्राणापानासहमी चतुर्विधानासि मीचपचवीतो १४॥
दोहा- हों ही जठर अग्नि हो सव देहन में आय प्राण अपान सहाय-
सों डारन अन्न पचाय १४ ओं वी-मीवैश्वानर होउनी असें प्राणिनां-
चे देहीं जठराग्नी प्राणापान समान करूनी मी पचवीं अन्नं चतुर्विधं १४
अभंग-प्राण्यांचे शरीरी मीच वैश्वानर होउनी आहार पचवीतो १ प्रा-
णापान द्वय भाते लावूनीयां ऋक्षविअन्नायाचतुर्विधा २ जठरी अन्न
पचे पाहें माझी लीळा परी न लगे बाळाढका तेथें ३ गर्भाणि त्रिकाळ जे-
वी डोहच्याचें नवल देवाचें तुका ह्मणे ४॥ १४॥ श्रीगोपालकृष्णाय नमः

श्लो०-सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टो मत्तः स्मृतिज्ञा-

नमपोहनं च वेदंश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदान्तकृ-

द्देवदेवचाहम् १५॥

टी० स०-सर्वांचिया मी हृदयीं प्रविष्ट देतो स्मृती विसृति बोध इष्ट मी-
ज्ञेय सर्व श्रुतिगम्य संतां वेदान्तकृद्द्यासमिवेदवेत्ता १५ आर्या-ज्ञा-
न स्मृति विसृति ही मजपासूनीच मी असें स्वस्थ सर्व श्रुतिचाही मी
वेद्यहि सर्वेंद्र सर्व हृदयस्थ १५ दोहा-सब के हिय में हो र हो सब ही
ग्यान विचार वेद सबें मोकोंक हे मैं निन कों करतार १५ ओं वी-मी-
प्रविष्ट असें सर्वांचे हृदयीं मजपासूनी स्मृति ज्ञान अज्ञान पाहीं उपनि-
षद्भागमीच केले तेही वेदही मीच जाणणार १५ अभंग-सर्वांचिया-
मी हृदयीं प्रविष्ट असें नरी स्पष्ट जाणीव घे १ देतो श्रुति स्मृती बोध विसृती-
ला इष्ट मी ज्ञेयाला श्रुतिगम्य २ सर्व संतांकडे वेदान्तकृद्द्यास वेदवेत्ता
ज्या समानी विश्व ३ तुक्यावर देंक वी स्मृती वेळीं कैसी पाल्हावली संख्या
काळीं ॥ ४॥ १५॥

श्लो०-ह्राविमो पुरुषो लोके क्षरश्चाक्षर एव च ॥

क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थो ऽक्षर उच्यते ॥ १६॥

टी० स०-लोकीं हे दोघे पुरुष क्षर आणि क अक्षर क्षर तो सर्व ही भूतें अं-

शकूटस्थअक्षर १६ आर्या- पुरुषद्वययालोकीं क्षरअक्षरएकसांग-
 तोआतां क्षरतोसर्वहिभूतेन अक्षरकूटस्थबोलिजेनाता १६ दो०- लो-
 कमांशदोपुरुषबहौ छरअच्छरहोभाय छरशरीरकोंकहतहै अच्छर
 जीवगनाय १६ ओंवी- लोकींपुरुषदोनजाण एकक्षरदुसराअक्षर
 जाण सर्वभूतेहैंक्षरप्रमाण अक्षरपरमात्मा १६ अप्रभंग- लोकीजै-
 सेरात्रंदिननभधरा तैसेहेअवधाराद्विपुरुष १ क्षरआणिदुजाअक्षर
 ह्यणुनी ओळखेवनीदानीजीवशिव २ क्षरतोसर्वहीभूतेगाचतुरा कूट
 स्थअक्षराअंशवदे ३ यथाहूनीभिन्नऐकावेसंज्ञाणा तुकयाचरणाला
 गतसे ॥४॥१६

श्लोक- उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः

योलोकत्रयमाविश्यविभर्त्यव्ययईश्वरः ॥१७॥

दो०स०- पुरुषोत्तमतोअन्य सर्वात्माबिंबबोलिला जीवत्वेजोप्रवे-
 शूनी ईशत्वेविश्वजोधरी १७ आर्या- अन्यक्षराक्षराहुनि मीउ-
 त्तमपुरुषह्यणतिपरमात्मा लोकत्रयींप्रवेशनि धरिअव्ययईशजो
 जगमहात्मा १७ दोहा- पुरुषोत्तमजोऔरहै परमात्मकोभेस ती-
 नलोकजोधरतहै करिकेनिजपरबेस १७ ओंवी- पुरुषउत्तम
 तोआणिक परमात्माबोलिजेतोचिएक व्यापकअसूनीधरीतीनलोक
 अव्ययईश्वरजो १७ अप्रभंग- तोअन्यपुरुषोत्तम पारनजाणेआगम
 १ बिंबसर्वात्माबोलिला पातंजळींनिश्चयकेला २ प्रवेशुनीजोजीव-
 त्वें जीवासांभाळीईशत्वे ३ ऐसेंथोडक्यांतबुझे तुकाकेवळदीनमाझे
 ४१७

श्लो०- यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपिचोत्तमः

अतोऽस्मिलोकेवेदेचप्रथितः पुरुषोत्तमः ॥१८॥

दो०स०- ज्यालागींभीक्षरातीत अक्षराहूनिउत्तम चालागिलोकींवे-
 दींही रव्यातमीपुरुषोत्तम १८ आर्या- क्षरभिन्नअसेयास्तव उत्त-
 ममीअक्षराहूनीचअसें यास्तवलोकींवेदीं पुरुषोत्तममीचबोलताति
 असें १८ दोहा- छरअच्छरतेहोंपरे सबतेहीअधिकाम जातेबेदरु-
 लोकमें पुरुषोत्तममेंनाम १८ ओंवी- याकारणेंक्षराहूनिमीअतीत

अक्षराहूनि उत्तमसृणिजेत मीचेदीं आणि लोकांत पुरुषोत्तमनाममाझे १८
अभंग- क्षरातीतमीयालागीं तुजकळावें प्रसंगीं १ उत्तमगा अक्षराहून मा-
झे अगाध हें ज्ञान २ लोकीं वेदीं ही यास्तव आहे आमुचाचिस्तव ३ पुरुषीं
उत्तम विख्यात जाणेतु कया संमत ॥४॥ १८॥ श्रीराधाकृष्णाय नमः ॥७॥

श्लोक- यो मामेवमसंमूढोजानाति पुरुषोत्तमम्
स सर्वविद्भजति मां सर्वभावेन भारत १९ श्रीशम्भु

टी० स०- तो सर्वज्ञ असें जाणे जो मला पुरुषोत्तम मीच क्षराक्षर अशा स-
र्वभावे भजे मज १९ आर्या- पुरुषोत्तम मीच असें मनीं असंमूढ जाणतो
मजतो मग सर्व जाणत मज सर्वाभावे हि तो मला भजतो १९ दोहा- अ-
र्जुन मोको जे भजत तेई ज्ञानसूजान जे कोउ मोको न हि भजत ते सब
मूरख मान १९ ओंवी- जे ज्ञानी होऊनि असती आणि पुरुषोत्त-
म जाणती ते सर्व जाणूनिसमजती सर्वभावे गा अर्जुना १९ अभंग-
असें जाणे मला सूज त्यासी क्षणावे सर्वज्ञ १ येरमूढ शिखामणी ॥
कायचारावी करणी २ जो मला पुरुषोत्तम मीच क्षराक्षरूनामा ३
मज भजे सर्वभावे जे सातु कालागे सेवे ४ ॥ १९ ॥ श्रीमद्भुक्मिणीपत०

श्लोक- इतिगुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मयानघ ॥
एतद्बुद्ध्या बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥२०॥

टी० स०- ऐसे हें बोलिलें शास्त्र मी गुह्यतम सज्जना जाणेल जो बु-
द्धिमंत होय तो कृतकृत्य हो २० आर्या- हे गुह्य शास्त्र तुजच्या क-
थिलें अनघाजनां सताराया कृतकृत्य आणि समती हे जाणुनि होय भार-
ताराया २० दोहा- कही बात ग्रंथ न जूहे सों तो को कहि दीन पारथ जे
ज्ञानतयह तेई बुद्धिप्रवीन २० ओंवी- हे गुह्यतम शास्त्र म्यां सांगी-
तलें अनिपवित्र हे उत्तम जे यंत्र त्यां स्वतंत्र होइ जे २० अभंग- ऐसे शा-
स्त्र बांधी दिलें सरव्या गुह्य सांगीतलें १ बुद्धिवंत जाणेल जो तोच येई-
ल आह्मां भजों २ कृतकृत्य होय तो तुकास्यणे यमभीतो ३ ॥ २० ॥ इति-
श्रीमद्भगवद्गीतायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसंवादे पुरुषोत्तमयोगो-

नामपंचदशोऽध्यायः १५ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ श्रीमद्यदुपतयेनमः
वामन.

इतिटीकासमन्तोकी अध्यायीपंधराविद्या श्रीपार्थसारथीकर्ताजो-
वामनमनोरथी १५ ॥ अप्रसंग- झालेपंधराअध्याय बोधजेथेचतु-
ष्याय १ पुढें षोडशींसंयुक्त चंद्रप्रगटेळविरक्त २ निवतीश्रीतेवक्तेम-
नीं मोक्षदेवीलानीदानीं ३ पाहोंतुकयाच्यासवें कलेवरत्यक्तगर्वें ४ इ-
तिगीतार्थबोधिन्यांश्रीमद्भगवद्गीताटीकायांपंचदशोऽध्यायः समाप्तः १५

षोडशाध्यायप्रारंभः

वामन-पूर्वाध्यायीसर्वभावे मद्भक्तभजतामज ह्यणूनिबोविलानेंतो
दैवीसंपत्तिचेनर १ मोक्षदैवीसंपदेनें बद्धतेदैत्यसंपदा ह्यणूनिसंप-
दादोहो याअध्यायींनिरूपितों २ अप्रसंग- झालीपंधरावीयांत गीता
पोथीहेसमाप्त १ नाहीसंशयउरला पार्थकृतकृत्यझाला २ बोधउर-
लानसतां मगसोळावाकांआतां ३ तरीतर्कहरीपोरीं देहप्रारब्धकसो-
ठी ४ देइलसाधकांसंपदा नयेत्यागित्याआपदा ५ तरीतीचेदोनमार्ग
सांगुनिउडवीविसंगें ६ तेंचिकारणसोळावे बद्धमुक्तत्याजनावें ७ शैव
टिलशास्त्ररीतीं बहुधापरीसीलीसंतीं ८ आतांमलेहोअवधारा ठेउ-
निमायिकपसास ९ श्रीगुरुपांडुरंगदासा दिलातुकयानेंभरंवसा १० ॥

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-अभयंसत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः

दानंदमश्नयज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥१॥

टी० स०-सत्त्वशुद्धिभयत्याग ज्ञानयोगांतधारणें दानहीदमही
यज्ञ तपशास्त्रअवक्रता १ आर्ज- ज्ञानोपायींनिष्ठा ज्ञानस्वाध्या-
यचिंतशुद्धिमहा निर्भयतातपयज्ञहि पार्थातैसीअवक्रतादम-
हा १ दोहा- अभयसत्त्वकीशुद्धता ग्यानजोगदृढहोय दानज-
ग्यतमपाठपुनि तपऔरहिसरजोय १ ओंवी- श्रीकृष्णह्यणेज्ञान
योगाचीस्थिती दानयज्ञदमयज्ञ ह्यणिजेती स्वाध्यायआर्जवकरिती
सत्त्वेसर्वांसीअभयदे १ अप्रसंग- ऐकेंगुणवंताकिरीटी दैवेंफळदि-

त्याहारीं १ गुणउत्तमधरिजे सत्त्वशक्तिभयत्यागीजे २ ज्ञानयांतयोर
पणें दानदमयागकरणें ३ तपशास्त्रवांकुडा तोचितुकयासोंगडा

श्लोक-अहिंसासत्यमक्रोधस्त्यागःशांतिरपैश-
नम् दयाभूतेष्वलोलुप्तमार्दवंहीरचापलम् ॥

टी०स०-अहिंसासत्यमक्रोध त्यागशांतिअपैशान मनीलज्जाद्या-
भूतीं मृदुत्वस्थैर्यनिस्पृह २ आर्या- भूतदयामक्रोध त्यागअपै-
शून्यआसणेंनित्य शांतिअहिंसाभृदुता लज्जास्थिरताअलोभअ-
णिसत्य २ दोहा- अनहिंसाऔरसत्तमद्य रहेक्रोधबिननीत दान
शांतिबहुबिधाचर दोखनआनेचीत २ ओंवी- चिंतानकरीक्रोध
नकरी सत्यशांतीअत्यागअसूनिदानकरी सर्वत्रमार्दवदयाधारी ॥
लज्जाअसूनिचपलतादाकी २ अप्रभंग- सत्यरागनअहिंसा त्या-
गशांतीचाभरंवसा १ अपैशून्यमनीलाज दयाभूतींमृदुकाज २ स्थै-
र्यनिस्पृहलक्षणे मीओंवाळींपंचप्राणे ३ धन्यमाउलीतुकयाची ॥

कुसिसफलपुण्याची ४१२

श्लोक-तेजःसमाधृतिःशौचमद्रोहोनातिमानिता
भवंतिसंपदं देवीमभिजातस्यभारत ॥३॥ध

टी०स०-परद्रोहनिजश्लाघा नसणेंधारणाक्षमा शक्ततातेजहेहोतीदे-
वीसंपत्तिच्यानरा ३ आर्या- अद्रोहअमानतशी शक्तितातेजसमाध-
तिअहोती षड्विंशतिगणपार्थी देवीसंपत्तिच्यानराहोती ३ दोहा- ते-
जसमाशक्तीधीरज तजेद्रोहअभिमान देवसंपदाजिनलहे तामेंतेग-
नजान ३ ओंवी- सत्यक्षमापरमशुची द्रोहसाभिमाननाहींची अ-
शीबुद्धीजयाची तयादेवसंपत्तीजाण ३ अप्रभंग- नज्याश्लाघ्यपर-
द्रोहो नसणेंधारणाउत्साहो १ समाशक्ततापेंतेज हेंहोतीगादेवेंआ-
ज २ संपत्तिचातोचीनर भिरबीभूषणींशरीर ३ देवीदेवाचीहणावी
वस्तीतुकयाचीगांवीं ४॥३॥

श्लोक-दंष्ट्रोदयोऽभिमानश्चक्रोधःपारुष्यमेव
च अज्ञानंचाभिजातस्यपार्थसंपदमासुरीं ४

टी०स०- दंभगर्वस्वाभिमान क्रोधक्रूरत्वअज्ञता आसुरीसंपदेलागीं पावल्याज्यासिहोतिहीं ४ आर्या- अज्ञानआणिदंभ क्रोधक्रूरत्वदर्पअभिमानें त्याच्याठायीअसती ज्यालासंपत्तिआसुरीमानें ४ दोहा- दंभदर्पअग्यानरिस अभिमानहुकोंठोर ज्यामेंएतेगुनरहे असुर संपदाघोर ४ ओंवी- दंभदर्पअभिमान क्रोधनिंदापारुष्यजाण हे अज्ञानाचेगुण ऐसालोअसुरसंपदीपार्था ४ अभंग- आतांदंभ दर्पगुणें वसवीअहंतेचेंठाणें १ क्रोधक्रूरअवक्रता आसुरीसंपदा अहिता २ ज्यासहोतीतोपावला कांदाजेवीदुर्गंधीला ३ त्यजीकस्तूरी चेंआळें तुकात्यणेमस्तीबळे ४।४

श्लोक०- देवीसंपत्तिमोक्षायनिबंधायासुरीम

ता माशुचः संपदं देवीमभिजातोऽसि पांडव ५

टी०स०- मोक्षार्थसंपदादेवी भवबंधार्थआसुरी पांडवाशोकनकरी देवीसंपत्तिचाचतूं ५ आर्या- देवीसंपत्तिसदा मुक्तकरीआसुरीकरीबद्ध नकरीखेदअहेसी देवीसंपत्तिवतंतूंभद्ध ५ दो०- देवीसंपदातेमुगत बद्धसुआसुरजोय सोचितअर्जनक्योभयो देविसंपदाहोय ५ ओंवी- देवीसंपत्तीनेंमोक्षहोय आसुरसंपत्तीनेंबद्धहोय तूंदेवीसंपत्तिचाहोय ह्यणूनिशोकाअयोग्यतूं ५ अ०- देवीसंपदामोक्षार्थ पहिलासांगितलाअर्थ १ भवबंधार्थआसुरी जे हेवर्णितांदूसरी २ शोकनकरीपांडवा वरूंआलीयासदेवां ३ तूंगा देवीसंपत्तीचा भावदर्पणतुकयाचा ४।५॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लोक०- ह्येभूतसर्गोलोकेऽस्मिन्देव आसुर एव च

दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु ॥ ६ ॥

टी०स०- द्विधाउद्भवभूतांचा देवआणिरिवआसुर विस्तारेंबोलिलों देव आतांआसुरआइक ६ आर्या- भूतांचाउद्भवतो द्विविधअसे देवआणिआसुरतो कथिलाविस्तृतदेवहि आसुरऐकावयासिविस्तरतो ६ दोहा- भूतसरगदोलोकमें देवहिआसुरकीन देवकथ्यो विस्तरदिये आसुरकहुंलेचीन ६ ओंवी- यालोकींभूतसृष्टीदो-

न्ही दैवआणि आसुरयोनी दैवीसांगीतलोविस्तारूनी आसुरीआ-
तांआइकगापार्था ६ अप्रसंग- द्विधाउद्भवभूतांचा दैवआणिआसुरा-
चा १ विस्तारेवदलोंदैव सृचिन्हांचाप्रादुर्भाव २ आतांआसुराआइक
मनदेउनीनावेक ३ जेथेंदुश्चिन्हांचामेळ तुकथानमानीतोखेळ ४॥६॥

श्लो०-प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचजनानविदुरासुराः॥ न-
शौचंनापिचाचारोनसत्यंतेषुविद्यते॥७॥ श्रीशं

टी०स०- धर्मार्थकामप्रवृत्ति मोक्षमार्गनिवृत्तिही नेणतीशौचआचार
सत्यत्यांअसुरांनसे ७ आर्या- नेणतिप्रवृत्तिअणिते निवृत्तिअसु-
रस्वभावजेनरते शौचींसत्याचारीं त्यांचेंमानसकदापिहीनरते॥७॥
दोहा- अबिधीऔरजगतकी आसुरजानतनांहि सतसौचआचा-
रसुभ नहिहैगुनतिनमांहि ७ ओंवी- प्रवृत्तिआणिनिवृत्ति असु-
रतेनेणती शौचआचारविसरती आसुरीयोगें ७ अप्रसंग- काम
प्रवृत्तिधर्मार्थीं कींमोक्षार्थींनिष्काम १ नेणतोचहूयमार्गा विषयवर्ग-
वरपडे २ शौचआचारतोनाहीं जैसेमहीषीहीरेडे ३ असुरांत्यांनसे
सत्य तुकथागतमगकैची ४॥७॥

श्लो०- असत्यमप्रतिष्ठंतेजगदाहुरनीश्वरम्॥

अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहेतुकम्॥ ८॥

टी०स०- निरीशह्मणतीविश्व मिथ्यारुत्रिमबोलती नविश्वविद्वि-
द्योगें ह्मणतीमैथुनोद्भव ८ आर्या- जगअप्रतिष्ठआणिक अनी-
वरअसत्यहेंचिजगमान्य स्त्रीपुरुषोद्भवबोलति कामाविणहेतु
मानितीनान्य ८ दोहा- वेदपुरानईश्वरहियें नाहींमानतमूढ मै-
थुनतेंसङ्गसारयह कामक्रोधयहगूढ ८ ओंवी- त्रैलोक्यअस-
त्यअप्रतिष्ठबोलती ईश्वरनाहींऐसेह्मणती मैथुनेंचप्रजाप्रती
मूढांचेंज्ञानहें ८ अप्रसंग- ईशावीणवर्तिताती विश्वोत्पत्तीकामांन
१ देवह्मणीजेरुत्रिम सर्वक्रमआपुला २ विश्वाकैसेनिउद्योग हा-
संयोगस्त्रीनरां ३ अहोमैथुनावांचून केंदिसूनयेतूका ४॥८॥ श्रीशं

श्लो०- एतांहृष्टिमवष्टभ्यनष्टात्मानोत्पबुद्धयः॥

प्रभवंत्क्रयकर्मणिः क्षयायजगतोहिताः॥९॥

टी०स०-हेमत्यक्षीं दृष्टिज्यांची अष्टधी अल्पबुद्धिजे क्रूरकर्मे लोक घाती दुष्टचार्वाकवर्तनी १ आर्या- नष्टात्मे अल्पमती अनीशज- गहेचि दृष्टिधरणार विश्वक्षयार्थ उपजति रिपुहं अत्युग्रकर्मकरणा र १ दोहा- अल्पबुद्धिहैनष्टजे यही दृष्टिगहिलेत हिंसाजतकर- मनकरे रिपुजगल्लयकेहेत १ ओंवी- ऐशा दृष्टीस्वार्थी गुंतूनी अ- ल्पबुद्धि अल्पज्ञानी होऊनी उग्रकर्मे आचरूनी क्षयाकारणें करिती जगो १ अप्रमंग- दृष्टिज्यांची प्रत्यक्षीहे नजोपाहे सहाक्य १ अल्पबुद्धिजो अ- ष्ठी कोणे कधी उद्धरे २ लोकघाती क्रूरकर्मी पाहे ऊर्मी बिळाची ३ दुष्ट- चार्वाकवर्तनां नेणे संतांतु कया ४॥९॥ ॥ श्रीगोपालकृष्णाय नमः ॥ ७

श्लो०-काममाश्रित्य दुष्पूरं दंभमानमदान्विताः॥

मोहाद्गृहीत्वा सद्वाहान् प्रवर्त्तते शचिब्रताः॥१०॥

टी०स०-दंभस्लाघामदेमत्त बुडूनी कामसागरीं मोहें घेऊनि दुर्बुद्धि वर्तनी अशचिब्रत १० आर्या- दुष्पूरकामसेबुनि पार्थामदमान- दंभत्यासअसे मोहें दुराग्रहीजे अशचिब्रतते प्रवर्तनीचअसे १० दो० जे मैपायो अबिलहे और मनोरथनीत दुर्बुधितरेन मोहते अशचीरहे पुनीत १० ओंवी- दंभस्लाघामदेकरूनी बुडूनी कामकामनीं मोहें दु- बुद्धीकरूनी अशचिब्रत १० अप्रमंग-दंभस्लाघामदेमत्त अंगें स्त- स्तबोकड १ कामसिंधूंत बुडाला काउडालामर्यादे २ मोहें घेऊनि दु- बुद्धी हुंगी गंधां योनीची ३ ब्रतीं अशचीं वर्तनी तुकया प्रती देवास्त ४॥१०॥

श्लो०-चिंतामपरिमेयांच प्रलयांतामुपाश्रिताः

कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः॥११॥

टी०स०-मृत्युचिंता आणिनाना चिंतातो मृत्युतो जया पुरुषार्थजया भोग प्रत्यक्षी ज्यास निश्चय ११ आर्या- मरणावधि अतिशयजे चिं- तेचा घेति फारसालाहो अतिसक्त कामभोगी निश्चित पुरुषार्थभोग ज्यालाहो ११ दोहा- ज्याकोंकच्छु प्रमाननहीं तेचिततामेलीन काम

क्रोधअतिहैमलो निच्छयमानयलीन ११ ओंवी- मृत्युचिंतनेच्या
पिलें मृत्युचिंतनींमृत्युपावले पुरुषार्थभोगवेगळाले प्रत्यक्षनिश्च-
योझाला ११ अशंग- मरणादिचिंतानाना आठवीनारोगांसीं १ भ-
यनधरीयमाचें तोरामाचेंकायलागे २ भोगपुरुषार्थभोगी देहभं-
गीआपण ३ प्रत्यक्षींचनिश्चयजया तोतुकयानपाहे ४॥११॥ श्रीशाम्

श्लोक- आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपराय
णाः इहंतेकामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान् १२

टी०स०-आशापाशशतींबद्ध कामक्रोधांतआश्रित जोडितीकामभो-
गार्थ अन्यायेंधनसंग्रह १२ आर्या- विषयांच्याभोगासव अन्या-
येंक्रोधकामतत्परते इच्छितिहिअर्थसंचय आशाशातपाशाबद्धते
पुरते १२ दोहा- आशापाशानतेबधे कामक्रोधचितचाह जोधन
बसअन्यायकरे कामहिभोगनिवाह १२ ओंवी- आशापाशांबांधले
कामक्रोधेच्यापिले अमिलाषआचरले अन्यायधनें १२ अशंग-आ-
शापाशांतेनिबद्ध देविरुद्धश्रीपादा १ कामक्रोधासीआश्रित कींमिथि-
तलोभांगीं २ इहलोकींच्याभोगार्था परमाध्यानायके ३ धनअन्याय
संग्रह तुकाग्रहरूपत्या ४॥१२॥

श्लो० इदमद्यमया लब्धमिमंप्राप्त्येमनोरथम् ॥

इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥१३॥

टी०स०-हेंआजिम्यांमेळविलें हाघेणारमनोरथ म्हणतीमजहेंआहे
मिळेलहिपुन्हाधन १३ आर्या- हेंअद्यप्राप्तमला मीयाहिमनोर-
थासिसाधीन हेंमजआहेप्रस्तुत हेंहिपुन्हाधनकरीनआधीन १३ दो०
मनबांछितमेयहलट्यो बिहिहोंचाहतचाहि यहधनमेरेपेंजरयो
जर हेआसउमांहि १३ ओंवी- लाभझालाआजिमज मनोरथपाव-
लोंसहज आजिहेंआलेंमज पुन्हाआणिकधनहोईल १३ अशंग-
मेळविलेंआजीम्याहें हिशोबपाहेदफतरां १ मनोरथहाहोणार कीं
सोनारदेळांक २ मजआहेहेंबोलती पेंकोलतीपिशाची ३ पुन्हाधन
देवेंमीळें तुकयारखळेगांजावें॥४॥१३॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरमात्मने०

श्लो०-असौमयाहतः शत्रुर्हनिष्ये चापराजपि॥

ईश्वरो ऽहमहंभोगीसिद्धो ऽहंबलवान्सरवी१४

टी०स०-हाआजिमारिलावैरी आणिकांसहिमारिन समर्थमीमीच
भोक्ता बळीसिद्धसरवीहिमी १४ आर्या- हाशत्रुवधियलाम्यां इ-
तरहिमारीनचिन्ततेचिअसे ईश्वरमीभोगीमी बलवान्मीसिद्धमीसु-
खीहिअसें १४ दोहा- यहवैरीतोमैहन्यो करूंऔरकोअंत ईश्वर
होभोगीजहों सरवीसिद्धबलवंत १४ ओंवी- म्यावैरीमारिले ब-
हुतांचेप्राणघेतले समर्थमीमजभोगझाले मीसिद्धबळकटसरवी
१४ अप्रसंग- आजवैरिहामारिला आणिकालामारीन १ समर्थतो
मीचभोक्ता ऐसाबक्ताअस्मादि २ बळेंमीचसिद्धमीच गर्वेचिंचवां-
कली ३ लुकापाहिलातुबून मीसधनसरवाचा ४ ॥१४॥ श्रीगोपालकृ०

श्लो०-आत्मो ऽभिजनवानस्मिको ऽन्यो ऽस्तिसह-

शोमया यक्ष्येदास्यामिमोदिष्ये इत्यज्ञानविमोहि-

ताः॥१५॥

टी०स०-मीसमृद्धमलाभृत्य कोणहोमजसारिखा यजीनसरवघेई-
न ह्यणतीश्रौतदैत्यहें १५ आर्या- मीज्ञानयुक्तआत्महि मजऐसा
अन्यकोणनाआहे होमिनदेईनसरवी होइनमोहेंअशास्त्रमतिपहि
१५ दोहा- मैंहोधनिककुलीनहों औरनमोरसमान जजोदेवदैवहि
लहों मोहतजोअग्यान १५ ओंवी- लोकांमाजीमीथोर कोणीनराहे
मजसमोर यज्ञदानकरूनहोईनसरवतर ऐसाअज्ञानेंझांकोळला १
अप्रसंग- मलादूतसमृद्धमी जगनमीनपाहे १ मजसारिखाकोणहो
परीहोनहुंडीचे २ मातेंभजेत्याससरवें मीअसंख्यदेणारा ३ वदती
दैत्यहेश्रौतकीं कुबेरतुर्कींतुकेना ४ ॥१५॥

श्लो०-अनेकचित्तविभ्रान्तामोहजालसमावृताः

प्रसक्ताः कामभोगेषुपतन्तिनरके ऽश्वत्थौ॥१६॥

टी०सम०-चिंतीस्वर्गादिकांभ्रान्ती मोहजाळेंचिवेष्टिलें कामभोगी
सक्तदेही पडतीनरकामधें १६ आर्या- जेमोहजाळबद्ध भ्रमति

अनेकामनोरथान्नरकीं आसक्तविषयभोगीं पडतीतेजाणघोरतरनर
कीं १६ दोहा- उनकोमनअतिभ्रमतहै मोहमांसपरमीत परतघोरअ-
तिनरकमें कामभोगकरीहेत १६ ओंवी- ऐसामोहजाळेंवेष्टूनीअ-
नेकचित्तेभ्रमूनी कामभोगातेंइच्छूनी नरकींपडतीतेजाण १६ अ०
चित्तींस्वर्गादिकाभ्रांती तेमहंतीकोरिडी १ मोहजाळेंचवेष्टिलें प्रति-
ष्ठिलेंस्त्रीवृंदां २ नपुरेचकामदेहीं मगविदेहीजेंहोती ३ तेव्हांपडती
नरकांत तुकड्याभ्रांतलागेना ४॥ १६॥ श्रीमत्सच्चिदानंदपरमात्मने॥

श्लो०-आत्मसंभावितास्तब्धाधनमानमदान्विताः
यजंतेनामयज्ञैस्तेदंभेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७॥

टी०स०- धनमानमदेंदेही गर्विष्ठननुपोषिती नांवाचेयज्ञयजिती
दंभेंअविधिपूर्वक १७ आर्या- जेधनमानमदावत मीअनमयथोर
ज्यांसहेंभाने यज्ञाभासेंयजिती अविधीनेंयशानिमित्तदंभानें १७
दोहा नीतबडाईबहुकरत नवननधनअभिमान नाममात्रजग्याहि
जजन दंभीबीनबिधान १७ ओंवी- सर्वसणेम्यांकेले ऐसेस्तब्ध
धनेंमानले त्यांहीजरीसर्वयज्ञकेले तरीतेनाममात्र १७ अप्र०- दे-
हांधनेंमानेंमदें तंतुअल्हादेगर्विष्ठ १ पोसलेजैसेवृक दिनावीकमां
सांती २ यज्ञयजितीनांवाचे कांदंभाचेडांगोरे ३ विधिपूर्वकचुकले ते
मुकलेतुकयासी ४॥ १७॥

श्लो०-अहंकारबलदर्पकामंक्रोधंचसंश्रिताः॥
मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषंतोऽप्यसूयकाः॥ १८॥

टी०स०- धनविद्यादिकबलें माझाह्मेषघडेतया कींआत्मज्ञानज्यांदे-
हीं द्वेषहेनिंदितीतया १८ आर्या- कामक्रोधअहंकाते बलदर्पेचे
सदेवनेथोर निजपरदेहींमातें द्वेषितिदर्पाकरूनिहीरोर १८ दोहा-
अहंकारबलदर्पेओ कामक्रोधगहिलेत देखतनिजपरदेहमें मोको-
तोदुखदेत १८ ओंवी- अहंकारबलदर्पेकरूनी कामक्रोधातेंआश्र-
यूनी मीपरमात्माअसूनी ज्यांहींनदेखिला १८ अप्र०- शरीरांअ-
हंकारपेटे बन्हीनपाहेचसांटे बलेंशक्कवन्हीझरे गर्वदावीतेजाचा

१ कामकापुरमिळवणी क्रोधगंधकाचीखाणी झालाश्रितघनकणीं उ-
रोनेदीचाटितु २ ममअंबोजगझालें ऐसेंज्यासउमजलें इहींतयासभ-
जीलें ऐसागापुटांहेषिती ३ ज्वाळांनिंदेचीखडतर पोळीसाधूंचेंजिह्वा-
र तेथेंतुकायाचाधार आहेआहेनाहींनाहीं ४॥१८॥श्रीकृष्णायनमः॥

श्लो०-तानहं द्विषतः क्रूरान् संसारेषु नराधमान् ॥

क्षिपाम्यजस्त्रमशशमोनासरीष्वेव योनिषु ॥१९॥

टी०स०-मद्रक्तां द्वेषकरिती मीत्याक्रूरानराधमां सदा आसरीयोनींत
दुष्टजन्मींचघाळितों १९ आर्था-द्वेषीक्रूरनराधम जेअशशमनयांसि
नित्यसंसारीं आसुरयोनीमाजी टाकीतोंजाणमीचकंसारी १९ दो०मो-
द्रोहीअरुक्रूरते पापीअधमनिहार जगतआसुरीजोनिमे तिनेंदेतहों
डार १९ ओंवी-ज्यांहांमजद्वेषिलें तेनरअधमबोळिले तेणेंपापें
जन्मले दुष्टयोनींत १९ अभंग-परतापमत्सेवकां पाहूनआकांत
यालोका मेघमीबोळेंत्यापावका हस्तोदकाचित्रेसीं १ माझीक्रूरप-
णाचीतीख नमींचमकेलखलख तेव्हांपडेकाळेंमुख जेंगुंडाळेधुवा-
रें २ नराधमाचीविभूती आसुरींपोटीधुंधुवाती पडेतेथेंउद्भवती स-
दाकाळकोळसे ३ दुष्टयोनीपुनःपुन्हा अन्यमार्गनेणेंसींन्हा कांजेतु-
काचाकान्हा खळेंआगळागांजीला ४॥१९॥श्रीमन्मुरमर्दनायनमः॥

श्लोक-आसुरीं योनिमापन्नामूढजन्मनिजन्

मनि मामप्राप्यैव कौंतेय ततो यात्यधमां गतिम् २०

टी०स०-आसुरीयोनिजेमूढ जन्मजन्महिपावले नपावतांचनेमानें
जातीथोरअधोगती २० आर्था-आसुरयोनीपावति जन्मोजन्मी-
हिमूढअवनींत मजलानपावुनीते जन्मतित्याहूनितेकुयोनींत २० दो०
जनमजनममेंमूढते होतज्जआसुरआय मोकोंतेपावतनहि परत
अधमगतिजाय २० ओंवी-तेआसुरीयोनींतजन्मति जन्मोजन्मीं
मजअंतरती तयांहोयअधोगती कौंतेयाजाणवें २० अभंग-आ-
सुरीयोनींमूढ जन्मोजन्मींपावेदद तेंहीनठेवींमीगूढ येथेंउघडसां-

गतों १ भीलकावळाकींबोकां कर्मगहीसेररोलका मुंगळामातंगमं-
डुका कंदकरूखपाषाण २ गीधव्याघ्रक्रोडपीसा योनीभोगुनियांअशा
मगयमदंडेबासा पावेपडेरीरवीं ३ जेथेंअंतनलगेरवी वायुरबुंदेला
आधावी पडेविसरमगजीवीं आलापुरातुकयाचा ४॥२०॥श्रीशाम्॥

श्लो०-त्रिविधंनरकस्थेदंद्द्वारंनानाशनमात्मनः ॥

कामक्रोधस्तथालोभस्तस्मादेतन्नयंत्यजेत् २१

टी०स०-नरकाचींतीं प्रकारें द्वारेंहींआत्मघातक कामक्रोधतसा-
लोभ तस्मात्हेंत्रयटाकिजे २१ आर्या- नरकद्वारेंत्रिविध स्वनाश
करिवश्यकरुनियुक्तीन यास्तवकामक्रोधहि हेशत्रूटाकिजेतकींती-
न २१ दो०नरकद्वारविधितोनहें देतआपकोनास कामक्रोधऔरलोभ
पुनिइनछांडेंसरवबास २१ ओंवी- आत्मनासावयाकारण द्वारें
असतीगातीन कामक्रोधलोभजाण तस्मात्हेंत्रयटाकीं २१ अशं०
जाबद्यानरककूपीं तीनद्वारेंहींसाक्षेपीं हानींलागलीयापापी बकेंदे-
तादकलनी १ आत्मघातकयास्तव आह्मीठेबूंचांचेनांव कांकीनचले
उपाव येथेंकोटीसाधनें २ तरीकामक्रोधलोभ तीनद्वारेंहींस्वयंभज्या-
चाभुवनत्रयींक्षोभ कांपेअवघाभूगोल ३ तस्मात्शाहाणावंहोसी
तरीत्यागींच्यातिघांसी मगशाहूमार्गाजासी जेंसातुकावेंकुंठा॥४॥२१

श्लो०-एतैर्विमुक्तःकौंतेयतमोद्वारैस्त्रिभिर्नरैः

आचरत्यात्मनःश्रेयस्ततोयातिपरांगतिम् २२

टी०स०-यातिहींनरकद्वारां पासूनिसकलानर आचरेआपुलेंश्रेय
जायधोरगतीप्रती २२ आर्या- हींतीनतमद्वारें यांपासुनिमुक्तजो
सदाबापा साधुनिआत्मश्रेयहि अणिपावेमोक्षजाणनिष्ठापा २२ दो०
तीनद्वारजोनरकके तिनतेंछुटेनकोय जतनकरेकल्याणकीं तबहि
परमगतिहोय २२ ओंवी- हींअज्ञानाचींतीनद्वारें त्यजूभियांजो
सत्कर्मआचरे तोचिप्राणीपावेनिर्धारें कौंतेयापरमगती २२ अशं०
यांत्रिनरकद्वारा पासुनियांधनुर्धरा सकलानोनरत्वरं साधनच्यापा-

उटीं १ आत्मश्रेयआचरूनी राहेउंसजनीवनीं सदासावधानमनीं हि
तवागेआपुलें २ त्याथोरासथोरगती होयजनकादीसंगती अथवातु-
कयापंगती प्रसादीकघेलाभु३११

श्लो०-यःशास्त्रविधिमुत्सृज्यवर्ततेकामकार-
तः नससिद्धिमवाप्नोतिनस्तरवंनपरांगतिं३२

टी०स०-जोशास्त्रविधिसोडुनी वर्ततोकामतत्पर नतोपावेलसिद्धी-
स स्वरवनाउत्तमागती ३२ आर्या-जोशास्त्रविधानातें राकुनिपा-
थयिथेच्छआचरतो तोसिद्धीतेंनपवे नस्तरवीमोक्षींहितोनसंचरतो
३२ दोहा- शास्त्रविधीछोडकेकरे क्रियाकर्मसबकाम सिद्धिलहे
नहिपरमगति नहिस्वरवमेंबिश्चाम ३२ ओंवी-शास्त्रविधिसो-
डुनी जोवर्तेइच्छेंकरूनी त्यास्वरवनाहांहणूनी परमगतीनसे ३२
अभंग-सत्यशास्त्रार्थविहीन विधिवासविसर्जन श्रुतिपाठदेला-
जून ऐसाजोकांउच्यन्तु १ वागणेंतेंस्वेच्छाचार जेवीअकाळीजळ
धर कार्यनाशपरीउर फोडीदेउनीकिंकाळी २ सिद्धीवनस्पतीकें
ची शक्ताअशक्तास्वरवाची नव्हेगोष्टीतेमुखवाची पडेधर्मदुष्काल
३उत्तमगतीत्याचीहेगा आपणमरेपीडीजगा किंवाओणवाअव-
धा तुकाक्षणेदेवास्तु ४॥३३॥

श्लो०-तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यव-
स्थितौ ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहार्हं
सि॥३४॥

टी०स०-तस्माद्विप्रसंख्यशास्त्रं कार्याकार्यविचारितां शास्त्रविध्यु-
क्तजाणूनी करायाकर्मयोग्यतूं ३४ आर्या-कार्याकार्यविचारिंया-
स्तवशास्त्रप्रमाणतुजताता जाणुनिशास्त्रविधीतें कर्मकरायासि
योग्यहोआतां ३४ दोहा- तोकांकाजअकाजमें तोकांशास्त्रप्रमान
करमनकरतजानिकें तिनकांबिधिसुविधान ३४ ओंवी-शास्त्रतेंका-
रणप्रमाणें कार्याकार्यकरणें वेदोक्तजेंवर्तणें त्यासीयोग्यतूं ३४ अ०
तस्मात्तुत्तमसंख्यशास्त्र जैसेंसाळंकारीवरून किंवाविष्णूनामंवरून वै-

ष्ठावाचेंरंगलें १ विचारितांकार्याकार्य वंद्यहोयजनींआर्य किंवाशिष्य
गुरुवर्य मायाजेवीनान्हायां २ शास्त्रेंविधियुक्तजाणूनी वागेजेंसाहूय
पाणी कर्मयोग्यतुंअवनी होशीसरवयाऐकरे ३ तुकाजेंसाकांनिष्काम
झालाजगासविश्राम तेवींतुझागाआराम विश्वमनींमानील ४॥२४॥
इतिश्रीमद्भगवद्गीतायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेदैवासरसंपाद-
भागयोगोनामषोडशोऽध्यायः १६॥ वामन- इतिटीकासमश्लोकी
षोडशाध्यायनिर्णय श्रीपार्थसारथीकर्ता जोवामनमनोरथीं॥अभंग-
ऐसाबोधकरीविष्णु वास्तुदेवजोसहिष्णु जडजीवजगद्विष्णु ऐकेजि-
ष्णुसावधान १ संपदेचाहासंशय वारूनियांयदुराय केलाबोडशींआ-
त्रेय ज्ञाननभींआवडीं २ परीत्याचीजीवनकळा होतीस्वाधीनगोपाळा
तेहीनरारवेवेगळा अर्पणकरीकिरीटीसी ३ तेंचसत्रावीचेंपय प्राशिर
जेथेंवत्सल्याय तेथेंतुकयाप्रत्यय वदेगुरुदासपें ४ इतिगी०षोड०१६

सप्तदशाध्यायप्रारंभः

वामन.

पूर्वाध्यायींशास्त्रमुख्य तेंजाणूनिचवर्ततूं ह्यणूनिबोविलाकृष्ण येथें
अर्जुनपूसत १ अभंग- कुळींसकुळींकुळाधी कुळदैवतकुळम-
धी नवलदाविलेंकुळसिद्धी जगअवघेंकुळसुखी १ आतांसप्तदशा
पोटीं कैसीनाज्जकहतवटी भक्ष्यसाज्जककिरीटी पात्रींदेवबोगरी २
तेथेंत्रिगुणमक्षिका वारूनियांस्वादनिका घेणेंपांडुच्याबाळका हरि-
माउलीच्याकरें ३ परीसत्कवीपिपिली तारप्रसादालाधली आतांरु-
त्तिजेलाधली तेनराहेनिवांत ४ तेंचएकवेळपुन्हा विचारुनीजनार्दना
घेतूंकेवळसज्जना तुकयाठेवूनपाहे ५ ॥ श्रीमद्यदुनंदनायनमः॥

अर्जुनउवाच

श्लो०येशास्त्रविधिसुत्सृज्ययजंतेश्रद्धयान्विताः

तेषांनिष्ठातुकाकृष्णसत्त्वमाहोरजस्तमः॥१॥

टी०स०-जेशास्त्रविधिसोडनी श्रद्धेनेंयजितीस्वयें त्यांचीनिष्ठाकोण
कृष्णा सत्त्वकींरजकींतम १ आर्या- शास्त्रविधीतेनेणुनि लोका-

चारेंचभक्तिनेंयजिती त्यांचीनिष्ठाकैसी सत्त्वातेंकींरजस्तमांभजती
 १ दोहा- श्रद्धाबिनजग्यहीकरत तजिबेदनकीनीत सतरजनममें
 कथितकही कहियेतिनकीरीत १ ओंवी- पार्थह्मणेहृष्यानाथा॥
 शास्त्रविधीराकूनियोगकरितां त्याचीनिष्ठाकोणसमर्था तेसांगिजेमज १
 अभंग- महाराजराजयांच्या सत्तानेमीश्रीमंतांच्या ऐकेंप्रभूपंडितां-
 च्या चिद्रुवनाच्याचिद्रुयोती १ नमस्कारविश्वालय ऐसेंपार्थेंस्तवूनि-
 यां पुसताझालात्याअन्वया बरीहृष्टीन्यासीजे २ शास्त्रविधीजेसो-
 डूनी यजनश्रद्धेच्यायाजनीं त्याचीनिष्ठाबोलाननी सत्त्वरजींकींतम
 ३ कृष्णगोपाळगोंबळा सांवळीयागोव्रजरवेळा गोपीरमणगोवत्स-
 ला गोरसचोरातुकयाच्या ४११

श्रीभगवानुवाच

श्लो०-त्रिविधाभवतिश्रद्धादेहिनांसास्वभावजा
 सात्त्विकीराजसीचैवतामसीचेतितांशृणु ॥२॥

टी०स०-संस्कारापासूनिश्रद्धा होतेजीवांसनेत्रिधा सात्त्विकीराजसी
 आणि तामसीनीसआइक २ आर्या- लोकाचारींमुक्ता वर्ततिदे-
 हींस्वभावजाभक्ती सात्त्विकराजसतामस त्रिविधाघडतेचिऐकबायु-
 क्ती २ दोहा- श्रद्धानरककीतीनविधहो तजूसहजसुभाय सात्वि-
 करजसतामसी सनयतिनकेपाय १ ओंवी- देवह्मणेगाअर्जुना श्र-
 द्धात्रिविधअसेजाणा सात्त्विकराजसतामसमाना नेआतांआइकें २॥
 अभंग- बोलेरुक्मिणीचाकांतु रुक्मवरुत्रविराजितु रुक्मांगदीरु-
 क्मवतु रुक्मीयाचामेहुणा १ ऐकेंकपींद्रकेतना खगेंद्रध्वजप्रिय
 अर्जुना सरेंद्रदेवाधिनंदना मजयोगींद्राप्रियतूं २ श्रद्धासंस्कारा
 पासुनी त्रिधाहोतीजीवामनीं सात्त्विकआणिराजसीनी तामसीजे
 तिसरी ३ ऐकऐसीयात्रिविधा वेणीमायाशिरींमुग्धा बरीडागिने
 प्रसिद्धा तुकाजडीजडीनें ४॥२॥ ॥श्रीमदर्जुनसारथ्येनमः॥

श्लो०-सत्त्वानुरूपासर्वस्यश्रद्धाभवतिभारत

श्रद्धामयोऽयंपुरुषोयोयच्छुद्धः स एव सः ॥३॥

टी०स०-जसेंसत्त्वतसीश्रद्धा होतेसर्वांसिभारता ज्याचीश्रद्धातेचि

होतो जीवश्रद्धामयस्वये ३ आर्या- सर्वान्यासत्वरज श्रद्धेचीही घडेनशीसोय श्रद्धामयहापुरुष श्रद्धाजीज्यासतोचितोहोय ॥३॥
दोहा-परंपराहिजानिकें श्रद्धाहोतसमान श्रद्धामयपुरुवरहै श्रद्धाताहिसमान ३ ओंवी- सत्वरूपश्रद्धासर्वांसी परीज्याचीभक्तीते परियेसीं तोपुरुषश्रद्धायुक्तज्यादेवांसी तोतद्रूपहोय ३ अंभ० जे सेंसत्त्वतैश्रीश्रद्धायाजीवांसी कींभक्तीदेवासीनेमिलीगा १ होतरेसर्वांचाभारताच्याराया धराआधीपायांबळकटी २ ज्याचीश्रद्धातोची होतोसव्यसाची कीळकींनळाचीप्रतिष्ठाते ३ जीवश्रद्धामयनेमुची हास्वये तुकायासीमायमोचजैसा ४ ॥ ३ ॥ ॥श्रीमत्कृष्णपरमात्मने

श्लो०-यजंतेसात्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसाः
प्रेतान्भूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाजनाः॥४॥

टी०स०-देवांयजितिसत्त्वाद्य यक्षरक्षांसिराजस तामसप्रेतभूतांच्या गणांसयजितीजन ४ आर्या- सात्विकदेवगणांतें राजसते यजितियक्षरक्षांतें भूतप्रेतगणांतें इतरहितामसधरूनिलक्षांतें ४ दोहा-देवसेवेसात्विकी राजसराच्छसयच्छ भूतप्रेतगणतेंज जत नरजूतामसपच्छ ४ ओंवी- सात्विकदेवांतेंयजिती राजस यक्षगणांतेंपूजिती प्रेतभूतांतेंयजिती तेतामसजाणावे ४ अंभ० सत्त्वाद्यतोदेवाभजेअर्षिभावा भूयार्थसचिवासेवाजैसी १ राजसते यक्षाभजतीगारक्षा गोरससापेक्षाकुर्वाळीगा २ तामसभूतप्रेतींआयुष्य वेंचीती सिंदीछायेप्रतीमघपीगा ३ तैसैंअघोरीतेवेंचुनोधनार्तें राजीतुक्यातेंनकरीती ४ ॥ ४ ॥

श्लो०-अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेयेतपोजनाः
दंभाहंकारसंयुक्ताःकामरागबलान्विताः॥५॥

टी०स०-शास्त्रींनाहीबोलिलेंतें करितीघोरजंतप दंभेंकामेंअहंकारें विषयप्रीतिच्याबलें ५ आर्या- करितीघोरतपातें जनजेकुंतीसुता अशास्त्रोक्त दंभाहंकारान्वित आणिकतेकामरागबलसक्त ५ टी० अशास्त्रनाजेकरे नबेदमतजेहोय अरेदंभअहंकारसों कामराग

सबगोय ५ ओंवी- अशास्त्रविहितेंघोरें जोतपकरीअविचारें अ-
हंदंभेंअपारें कामक्रोधेंबांधला ५ अप्रमंग-शास्त्रजेंनसांगेतेथें
रात्रीजागे प्रेतावरीअंगेंपुढेंमंत्रु १ घोरतपकेंसेजोडीजीवहिंसे नेणें
तीर्थीपीसेंपर्वकालु २ दंभेंकामेंकिंवाअहंकारह्वावा भल्यावरीदावा
चालवूनी ३ विशेषप्रीतीच्याबळेहीमतीच्या चेष्टातुक्याच्याआरंभीं
ती॥४॥५॥

श्लो०-कर्षयंतःशरीरस्थंभूतग्राममचेतसः॥

मांचैवांतःशरीरस्थंतान्विध्यास्तरनिश्चयान्६

टी०स० करितीक्षीणदेहानें जीवात्माआंतमीतथां मजहीपीडितीमू-
ढ त्यांचेआस्तरनिश्चय ६ आर्या-शोषितनिजपरदेहीं भूतग्रा-
मासजाणतूंफुला पीडितित्दयस्थामज त्याआस्तरनिश्चयेंमहा
अज्ञा ६ दोहा-पंचभूतजेदेहमें तिनकोंबैठकदेन हियमोमोकोंह-
नत तेअस्तरअचेत ६ ओंवी-शरीरीपंचभूतेंपीडितीं मलादेहीं
कष्टहोती ऐसेजेपुरुषअसती तेअस्तरजाण ६ अप्रमंग- करितीदे-
हक्षीणहाचीअवगुण नपाहतीक्षीणउभारिती १ आतांमीजीवात्मा
पीडितांआक्रंदें नेणतीगामदेमस्तीऐसी २ देवोमीसर्वासमजदेतीत्रा-
स कायत्यामूढांसहांसूरडूं ३ अस्तरहेंचिन्हनिश्चयसांगून सांगेआ-
नअन्यतुकयासी॥४॥६॥

श्लो०-आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भवति प्रि-

यः यज्ञस्तपस्तथादानं तेषां भेदमिमं शृणु॥७॥

टी०स०-आतांआहारहीसर्वा त्रिविधप्रियहोनसे यज्ञहीतपहीदान
त्याचेहेभेदआइक ७ आर्या- सर्वांचाआहार त्रिविधप्रियसत्यहेंम-
नींआण तपआणियज्ञदानहि यांच्याभेदासऐकुनीजाण ७ दो०ती-
नभांनिआहारइह सबकोरोचकहोय जग्यदानतपभंदयह मो-
सांफुनतुसोय ७ ओंवी- सर्वांजीवांचाआहार त्रिविधआवडती
प्रकार यज्ञतपदानसार तेंतूंआइक ७ अप्रमंग-आतांसर्वांगो-
ष्टीमाजीघेजेथेष्टी आहारपरमेष्टीनेमीतसे १ त्यासारिखेंहोनगु-
णदेहोत्पन्न त्रिविधभासनआहारजो २ त्रिवर्गांसीप्रियसांगूंयथा-

न्याय मगदाबुं प्रत्यययज्ञांचागा ३ तपआणिदानभेदघेऐकून जरीतूस-
ज्ञानतुकयाऐसा ४॥७॥

श्लो०-आयुःसत्त्वबलारोग्यस्खप्रीतिविवर्ध-
नाः रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्याआहाराःसात्त्विक-
प्रियाः॥८॥

टी०स०-करितीबलआरोग्य स्खप्रीत्यादिबुद्धिजे स्थिरस्निग्धरसें
युक्त आहारप्रियसात्विका < आर्या- आयुष्यासहबळस्ख हर्ष
प्रदकरितिरोगसंहार सस्नेहमनोज्ञस्वरस आवडतीसात्विकांसआ-
हार < दोहा- सुंदरधीरअतिचीकनों सात्विकप्रियआहार आयुस-
त्वअंगबल प्रीतबटावनहार < ओंवी-सत्वआयुष्यलवआहार
वाढवीस्खप्रीतीविस्तार गोडआंबटतिखटप्रकार प्रकारनेहीसां-
गतों < अभंग- आयुष्यासीबरेसत्त्वअवतरे बळआणिबारेवै-
राग्यचे १ स्खप्रीतीलागींक्षुधेदेतूचांगी स्थिरस्निग्धअंगीरसें
युक्त २ आहारहाप्रियसात्विकासहोय गोरसकींप्रियशर्करादी३
गोधूमतांदूळसत्त्वींमूगदळ तुकींशारवाफळतुंबीऐसें ४॥८॥ श्रीशम्

श्लो०कट्वम्ललवणात्कृष्णतीक्ष्णरुक्षविदाहिनः
आहाराराजसस्येष्टादुःखशोकामयप्रदाः९

टी०स०-अत्यक्षाक्षारकट्वम्ल रुक्षतीखटदाहक आहारराजसांश्च
दुःखशोकव्यथाप्रद ९ आर्या- दाहकअत्यग्रकटू क्षारतिखटरुक्ष
जीवघेणारे आहारराजसांचे रोगप्रददुःखशोकदेणारे ९ दोहा-दा-
हकस्खोउष्णकटु तिष्ठनखादेस्वार शोकरोगदुखदेतहे राजसय-
हआहार ९ ओंवी-कटुआंबटस्वारटतीक्ष्ण तिखटकोरडेअति
उष्ण अन्नराजसांचेजाण दुःखशोकहोतीतयां ९ अभंग- उ-
ष्णजीमपोळीक्षारसिंधुउकळी कटूनेउगळीउदरस्था १ आम्हेदांत
हालेशकृष्णनिजीवझाले आणिवीनभालेतिरवेरवाय २ स्वातांनाकींमु-
खींधूरउठेकींदुःखीं सर्वांगासशोखीचैननेदी ३ आहारराजससद्य
फळत्यास शोकप्रयायासह्यणेतुका ४॥९॥ श्रीमद्यदुनंदनहृष्णाय०

श्लो०-यातयामंगतरसंपूतिपर्युषितंचयत्॥

उच्छिष्टमपिचामेध्यंभोजनंतामसप्रियम् १०

टी०स०-सिजोनिलोटलाकाळ बाळलेंवितलेंशिळें उच्छिष्टेंअपवित्रेंतीं भोजनेंतामसांप्रिय १० आर्या-उच्छिष्टअश्वचिगतरस शीळेंमीळेंज-
याशिअतिघाण आहारतामसांळा आवडुनीपांडवाअसेंजाण॥१०
दोहा- जाहीरंधेपहरगयो वासोउदवेगबसाय झटोअपवित्रजु
येहि भोजनतामसरवाय १० ओंवी-अमंगळनवीहीन शिळेंकि-
रलेंतेंजाण उच्छिष्टअमंगळभोजन तामसांचें १० अभंग-शिज-
नीलोटलाकाळबहुगेला उठेपदार्थांलाघाणोजेथें १ वाळलीकाचरी
रसुनाअंतरां विटलेंपरोपरीफेंसाबलें २ शीळेंह्मणिजेमांसाव्याघ्रसडवी
जैसा सदन्नाबुरसावाटेनेवी ३ विदारीलेंभूनेंवलेंबाळकानें अंतुराहेंतें
अनेंराडोकरी ४ अपवित्रआहारअपवित्रआचार तामसप्रकारतुकानिंदी॥१०

श्लो०-अफलाकांसिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोयद्विज्यते

यष्टव्यमेवेतिमनःसमाधायससात्विकः॥११॥

टी०स०-फळांचीटाकुनीकांक्षा यजितीविधिदृष्टिनें यजावेंचीअशाएका भा-
वेंतोयज्ञसात्विक११ आर्या-सात्विकयज्ञफलेच्छा विरहितएकाग्रचित्तसंयु-
क्त वेदाज्ञाचियजावें करिजेतोह्मणुनिशास्त्रविध्युक्त११ दो०-विधिबिधा-
नसोंजोकीजिये छांडफलनकीआस समाधानधरिहियमें सात्विकजग्य
बिलास ११ ओंवी-फळेच्छाटाकुनी यज्ञकरीभक्तीकरूनी एकासएकनिष्ठ
भजनीं ऐसायज्ञसात्विकांचा११ अभंग-नाहींफळकांक्षावृत्तिनिरपेक्षा तुळ
शीच्यावृक्षापरीसेवा १ विधिडोक्यानेंयजनींहवनें बापालेकीमानेंअसि-
लें २ यजावेंतेंअशाएकाजगदीशा गुरुलेंहुताशाप्रतीपाळी ३ सात्विकां-
चायज्ञहाचीभावसुज्ञ सांगितलाप्राज्ञह्मणेतुका ४॥११॥ श्रीकृष्णायनमः

श्लो०-अभिसंधायतुफलंदंभार्थमपिचैवयत्

इज्यतेभरतश्रेष्ठतंयज्ञंविद्विराजसम् ॥ १२ ॥

टी०स०-फळांच्याअनुसंधानें दंभार्थअथवायजी यज्ञतोभरतश्रे-
ष्ठा जाणकेवलराजस १२ आर्या-इच्छाधरुनिफळाची करिजे
तोत्यांतदंभहीअसतो भारतकुळाबतंसा कौंतेयाजाणयज्ञराज-

सतो १२ दो०- करिके फलकी कामना और दंभके भाव ऐसे जो जग्यही करे सो
हे राजसदाय १२ ओं०- दंभे कर्म जे करी मने फल इच्छातेणें भरतश्रेष्ठा ऐसे
भजणें तें कर्म राजसजाणावें १२ अप्र०- अभिलाष फलींच्युत ह्मामा-
लीं पाळीत कर्दली ते बीयज्ञ १ दंभार्थचो हरी दाबितु कोल्हारी यज्ञो हार
वरीत यामानें २ भरतश्रेष्ठाय ज्ञराजसाचें चिन्ह घ्यावें ओळखून केवळ गा
३ तुकयासी अर्थ कळलाराजस्वार्थ प्रपंच परमार्थचाळीतसे ४॥ १२॥ श्री.

श्लो०- विधिहीन मसृष्टान्नं मंत्रहीन मदक्षिणम्॥

श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते॥ १३॥ श्रीः

री० स०- हीन जो विधि मंत्रेही अन्न शांति न दक्षिणा श्रद्धा रहित जो यज्ञ तो
तो तामस बोलिजे १३ आर्या- श्रद्धा मंत्र विधीही न ज्यांत ही दक्षिणा न से
अन्न पार्थसर्वज्ञ मुनी तामस हायज्ञ बोलती भिन्न १३ दोहा- विन अ-
न्न विन दक्षणा विना मंत्र विधिहीन विन श्रद्धा जग्यही करे सो तामस है ही-
न १३ ओं०- वेदशास्त्रां विरहित श्रद्धा नाहीं आणि करित मंत्र हीन दक्षि-
णा रहित तो तामस यज्ञ बोलिजे १३ अप्र०- नाहीं विधीनाही मंत्र पुराणाही
अन्न शांती तेही सूनातगा १ दक्षिणा ते कैसी दक्षिणा दिशेसी दावी आणी ते-
सी यमवृषा २ श्रद्धा उदरीन से उगे भल त्यामीस लोकीं सांगत से सत्काळी
३ तामस यजन जाणसी सज्ञान आतां सत्त्व चिन्ह दावी तुका ४॥ १३॥ श्रीं

श्लो०- देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवम्॥

ब्रह्मचर्यमहिंसा च शरीरतप उच्यते॥ १४॥ श्रीः

री० स०- देवद्विजगुरुज्ञानी पूजाशुद्धि अवक्रता ब्रह्मचर्य अहिंसा हें शारी-
रतप बोलिजे १४ आर्या- देवप्राज्ञद्विजगुरु पूजन तें ब्रह्मचर्य अहिंसा शौ-
चार्जव सहस्रगती शारीरतपें न होय नरहिंसा १४ दो०- ग्यानी गुरुद्वि-
जदेव को पूजनें शुचि मृदु होय ब्रह्मचर्य हिंसातजे तपसी है रुखि होय
१४ ओं०- देवगुरु ब्राह्मण तयांचें भक्तिसह पूजन ब्रह्मचर्य अहिंसा ज-
ण तें तप शरीराचें १४ अप्र०- देवद्विजगुरु भजे एक भावें भिन्न त्याच्या
नांवें न झाला जो १ प्राज्ञपरीये सा पूजनीं धीवसा शुद्धि वंत के सा अवक्रतें २
ब्रह्मचर्य रवरें रूी कडे ना मोहरे अहिंसक सारे कर्म जाळ ३ हेंचि देह तप
जाणावें अर्जना बाची काच्या गुणावणी तुका ४॥ १४॥ श्रीकृष्णाय नमः

श्लो०- अनुद्देशकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितंच यत्॥

स्वाध्यायाभ्यासनंचैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥१५॥

टी०स०- नेदीकेशअसें वाक्य सत्यही प्रियही हित वेदवेदार्थअभ्यास बाचेवेंत पबोलिजे १५ आर्या- अक्लेशकरवचनजें स्वाध्यायाचासंदेवअभ्यास सत्यप्रियहितहाणती वाङ्मयतपहेंचिविदितअभ्यास १५ दो० भयनकरेजो प्रियवचन हितकारीसंतभाय करेवेदअभ्यासपुनी बाचकतपयाभाय १५ ओं०- परापवादही बोले सत्यप्रियहितबोलिले वेदपवणींमंत्रांआधिले तेंतपवाचिकगापार्था १५ अभां०- नेदीकेशओ त्याऐसेंजेंबोलणें प्रेमपाल्हावणेंसाधुबली १ परीतेगासत्यप्रियपराही न कींवेदवेदांतपाहाणेंगा २ नित्यपामकरीशिकावेहव्यास जनमूणती व्यासअवतरला ३ वाचेवेंहेंतपजाणावेंबीभक्त समनाचेंहीइच्छुतुकापुसे ४

श्लो०- मनःप्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः

भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते ॥ १६ ॥

टी०स०- मनप्रसन्नतामौन सौम्यत्वमननिग्रह चित्तानिष्कामताऐसें बोलिजेतपमानस १६ आर्या- चित्तप्रसन्नमौनहि मननिग्रह आणिभावसंशुद्धी सौम्यत्वहियापरिहें मानसतपबोलनीमहाबुद्धी १६ दोहा- मनप्रसादजुसौम्यता मृदुचिंद्रिनिग्रहमौन भावशुद्धी कहतहों मानसतपसीतोन १६ ओं०- मननिश्चळकरी शांत कांहींनबोलेअसत्य आत्मशुद्धिनिश्चित तपहेंमानसाचें १६ अभां०- मनप्रसन्नतामौनींध्यानींवागे सौम्यत्वेनपांगेचांचल्यते ॥१॥ निग्रहमनाचाचित्तानिष्काम सदास्मरेरामकृष्णहरी २ मानसहेंतपजाणावेंफाल्गुना आतांसत्वगुणारेकतुकीं ३ ॥१६॥ श्रीमत्कंसारयेनमः ॥७॥

श्लो०- श्रद्धया परयात संतपस्तन्निविधं नरैः ॥ अ-

फलाकांक्षिभिर्युक्तैः सात्त्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥

टी०स०- केलेजेंपरमश्रद्धें करूनितपतंत्रिधा विनाफळेच्छाजेंयुक्त तपसात्त्विकबोलिजे १७ आर्या- परमश्रद्धेंकरुनी यात्रिविधतपेंमनोजयींनरले त्यजुनिफळेच्छातपती सात्त्विकतपजाणमिश्रितेंनरजें १७ दो० श्रद्धासोंजोंनरतपकरे सोहेंतीनोभात फलइच्छाछोंडकरे सोहिसात्त्विक

कहोत १७ ओंवी-जेंकरणेंतेंश्रद्धेसहित नरतपत्रिविधकीत तें
सात्विकह्मणत तपसात्त्विकांचेंजाणपां १७ अप्रमंग-महाश्रद्धें के
लेंजेंकांआराधन विधातेंकरूनतपालागीं १ फळेच्छावांचूनीनिष्ठाद्युक्त
बाल्हाजेवीबेंसवीलानारदानें२अथवावामदेवकपिलदत्तात्रेय त्यांच्यापडे
पायनिष्कामत्वे३सात्वीकहेंतपऐकावेरेकृष्णा राजसाचीतृष्णावर्णीतुका४

श्लो०-सत्कारमानपूजार्थं तपोदंभेन चैव यत् ॥ १७

क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसंचलमध्रुवम् ॥ १८ ॥

टी० स०-सन्मानपूजाश्लाघार्थं आणिदंभेंकरूनिही करितीराजसत-
पेंतेंचंचळअशाश्वत १८ आर्या-सत्कारमानपूजा यास्तवज्यांचाअसेसमा-
रंभ ह्मणतीचंचळअध्रुव राजसतपहेंजयामधेंदंभ १८ दोहा-पूजाआ-
दरमानसों औरदंभकेकाज सोंतपराजसकरेतहें चंचलछनिकसमा-
ज १८ ओंवी-सन्मानपूजाकरूनी दुर्मर्त्यनादंभेंकरूनी हेराजसगुण-
जाणूनी अशाश्वतचंचळ १८ अप्रमंग-सन्मानवादावापूजाघेणेंलोकीं
मानीबुद्धीसाकीउघडीना१श्लाघेंधरीपडपआणिदंभभारी राजसअव-
धारींतपतेंगा२चित्रीगंगाजळजवळीकनित्य आदर्शीअसत्यधनजैसें
३चंचळअशाश्वतपार्थिवाजाणावें आतांतमाध्यावेंतुकात्याज्य ४॥१७॥

श्लो०-मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडयति क्रियते तपः ॥

परस्योत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥

टी० स०-मूढत्वं आयहें स्वात्म पीडेनेंकरितीतप शत्रूच्यारनकामेवाह्म-
णावें त्यासतामस १९ आर्या-मोहेंदुराग्रहेंजें करिजेतेंइच्छुनीचपरपात
अपुल्यातेंपीडीजें तामसतपह्मणतिदेअधःपात १९ दो०-देहकोंदुःखदे
मूढहें हृदसोंजोतपहोय परकोंकष्टदिखावहि तामसतपयहिजोय१९
ओंवी-मूढत्वझालाअंगेकारी आणिपीडारूपतपकरी दुसरियासोधि-
कारी तामसतपजाणगा १९ अप्रमंग-मूढत्वं आयहें स्वात्मयापीडूनी
स्वमांसरक्तांनींदेतीबळी१किंवाउगेकरीमनस्वीउपास इंद्रियतापासच
दवीतपें२तेशत्रुमारावेउच्चारणह्वावें कामपुरवावेइच्छेजोगे३तेंता-
मसगापार्थितपत्वांजाणावें आतांसत्वाभावेगायतुका४॥१९॥श्रीशं

श्लो०-दानव्यमितियद्दानं दीयते नुपकारिणे ॥

देशकालेचपात्रेचतद्दानंसात्त्विकंस्मृतम्॥२०॥

टी०स०-देणेंविहितयाभावेन देविनाउपकारिजो देशींकाळींहीपात्रींही दानसात्त्विकबोलिजे २० आर्या-द्यावेह्यणवुनिदीजे प्रत्यपकारार्थहेंकरिजेतें देशींकाळींपात्रीं सात्त्विकहेंदानह्यणतिमुनिजेतें २० दो०-दानदेउपकारविन पात्रविप्रकुंदेख देसकालकोंजानिकें सात्त्विकदानबिसेख २० ओंवी-यथाशक्तिदानदेणें पात्रापात्रविचारकरणें उपकाराविणदेणें हेंसात्त्विकदानबोलिजे २० अप्रमंग-देणेंविहीनकींयथाभावेपार्था नदावीसर्वथाउपकारजो १ अंगसछेदवीझिजविचंदनखरासलेपनजेंसेत्याचें २ पडेपूर्णाहूनीमहायज्ञीजेंसी पात्रकाळदेशीसत्त्वदान ३ तुकाह्यणेऐकारजोगुणकेंसा चोरमानीजेंसाधनात्यासी ४॥२०॥श्रीशं

श्लो०-यत्तुप्रत्युपकारार्थंफलमुद्दिश्यवापुनः॥

दीयतेचपरिक्षिप्तंतद्वाजसमुदाहृतम्॥२१ श्रीः

टी०स०-जेकांप्रत्युपकारार्थ अथवाफलइच्छुनी अथवाकष्टमानूनीदेणेंतेंदानराजस २१ आर्या-प्रत्युपकारासाठीं फलइच्छेनेंहिचिंतखेदानें जेंजाणदेइजेतें राजसऐसेंचह्यणतिनींदानें २१ दोहा-कीजेजोउपकारकों फलकीआसामान दीजेजोअतिकष्टसों राजसताहीमान॥२१ ओंवी-सेवाकरवूनिदानकरी फलइच्छूनि कर्मकरी कष्टमानूनियां अंतरीं देणेंदानराजस २१ अप्रमंग-प्रत्युपकारार्थजोकांसावधानपक्षांसीप्रधानआमंत्रीजे १ सोयच्याआग्रहआहेरींतेहर्षीं फळापेक्षापेरींवाहेतेंसी २ देणेंघहेजरीयद्यपिनिष्काम तेह्वांवादेग्रामलूटकेली ३ दानराजसाचेंऐसेंनिरोपीलें आतांतुकींआलेंतमांधगा ४॥२१॥श्रीः

श्लो०-अदेशकालेयद्दानमपात्रेभ्यश्चदीयते

असत्कृतमवज्ञाततत्तामसमुदाहृतम्॥२२

टी०स०-कुश्विनादेशकाळींही दानदेणेंअपात्रिहीं असन्मानेहेंलनेनें तेंतोतामसबोलिजे २२ आर्या-देशींकाळींपात्रीं नदेइजेतेंनज्यांतसत्कार तामसनेंदानह्यणति करिजेतेंजेकरूनिधिकार २२ दो०-देशकालजानेनही पात्रदेखनहिदेय बिनामानदुर्बचनसों तामसदानज् होय २२ ओंवी-अदेशींअकाळींकरी भलतियासप्रजेजरी ज्ञाननेण

तां असत्कारी तें दानगातामस २२ अप्रमंग- दानधर्मतमीनसे संस्कार
रू घडेनरीघोरूमार्गऐका १ कुत्सितात्यादेशींकाळअवकाळेंसी वां-
तीशूनीजैसीमिळूंआली २ आतांतेअपात्रकैसेंतरीऐक नित्याचेंपाईक
भारापरी ३ लाताबुक्यावरीजैसीबोळवण तेंसेंदानपुण्यअमंगळ ४
तामसवर्णिताआतांश्रुतीपंथ ऐकावेंसमर्थहणेतुका ५॥२२॥ श्रीशम्भु

श्लो०- ओंतत्सदितिनिर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृ-
तः ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुरा २३

टी० स०- ओंतत्सन्निपदे ब्रह्म बोलिलेंलक्षणत्रय तेणेंपूर्वींविप्रवेद य-
ज्ञादिविधिबोलिजे २३ आर्या- ओंतत्सन्निपदानां ब्रह्माचेंनांवबो-
लिजेत्रिविध तेणेंपूर्वींकेले देवद्विजयज्ञसर्वहेविविध २३ दो०- ओं-
तत्सद्ब्रह्मकेनाम तिनकेतीनप्रकार विप्रवेदऔजग्यतिन कीन्हेपहि-
लेवार २३ ओंवी- ओंतत्सदिति विचारणें यज्ञदानतपकरणें हीब्रह्म
वादीयांचीखुण जाणणेंहेंची २३ अप्रमंग- ओंतत्सन्निपदे ब्रह्मतेबो-
लें अवर्णासीकेलेनामरूप १ त्रिविधलक्षणेंमानमींओळखे शशीपू-
र्णदेखेंशरदीजैवीं २ तेणेंगापार्थिवापूर्वींविप्रवेद यज्ञादिविधिबो-
लिले ३ नुक्याच्यादयेप्राप्तगुरुदासा पुरताधिवसातेणेंत्याचा ४॥२३॥

श्लो०- तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपः क्रि-
याः प्रवर्तते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनाम् २४

टी० स०- ह्यणुनिओंह्यणुनियां यज्ञदानतपक्रिया वेदवेत्यांक्रिया
नित्य विधिप्रोक्ताप्रवर्तनी २४ आर्या- यास्तवओमितिऐसें उच्चा-
रुनिजाणवेदवेत्याच्या वर्ततियथाविधीनें तपदानमखक्रियासरा
त्यांच्या २४ दोहा- क्रियाजग्यऔदानतप कहिपहिलेओंकार
वेदवंतयहकहनहै विधिविधानविस्तार २४ ओंवी- ओंतत्स
दितिउच्चारणें हेंब्रह्माचेंबोलणें येणेंकरीवेदयज्ञ ब्रह्मनिर्माण
झालेंपाहीं २४ अप्रमंग- ह्यणूनीओंकारयज्ञदानतप क्रियेचेंस्वरूप
पओळखिनी १ वेदवेत्यांचीयानित्याचीयाविधी प्रोक्तयथास्मिदीप्रवर्त

ती २ मगजेंसाधनविनियोगेंचांग सौंदर्याचेंअंगअलंकार ३ मुखीं
ब्रह्मनामहातीसत्यकर्म विनियोगेंवर्मदावीतुका ४॥२४॥श्रीशम्भू॥

श्लो०-तदित्यनभिसंधायफलंयज्ञतपःक्रियाः
दानक्रियाम्श्वविविधाः क्रियंतेमोक्षकाक्षिभिः२५

टी०स०-तोकुंभह्मणतांभाती कर्महीब्रह्मतत्पदे मोक्षार्थयज्ञदाना-
दि निष्कामकरितीअसें २५ आर्या- तदितीउच्चारुनियां फलसं-
धानहिमनींनलक्ष्मी करिजेतेंहिसदाहें तपदानमखक्रियासुसुक्ष्म-
नीं २५ दोहा- नवयहकहियेकरतहें क्रियाजग्यतपदान फलअ-
भिलारखछांडिके चाहमुगतनिदान २५ ओंवी-सृत्तिकाह्मणतां
कुंभजाण कर्मब्रह्महेंअनुमान मोक्षार्थकिरितीयज्ञतपदान निष्का-
ममनानें २५ अप्रभंग- तोघटह्मणतांसृत्तिकाजाणवे भूषणींआघवे
पांगारगा १ तत्पदांज्ञानजेंहोयकर्मब्रह्म बुझेगूढवर्मचतुराब्धि २ य-
ज्ञदानसारेमोक्षार्थचिजाण निष्कामतेंपूर्णकीजेतीहीं ३ ऐसेंजाणुनी-
यांछेदीसंशयास वधीकौरवांसतुकाह्मणे ४॥२५॥श्रीगोपालकृष्ण

श्लोक- सद्भावेसाधुभावेचसदित्येत-
त्प्रयुज्यते प्रशस्तेकर्मणितथासच्छ-
ब्दःपार्थयुज्यते॥२६॥श्रीः

टीका-समश्लोकी- सत्यत्वींआणिसाधुत्वीं वर्त्तेसच्छब्दत्यामधेंनि-
ष्कामकर्मीसाधुत्वे पार्थासच्छब्दयोजनो २६ आर्या- सद्भावेसाधूही
पार्थासदितिप्रयोगहाहोतो तैसाप्रशस्तकर्मी सच्छब्दचियोजिजेत
आहोतो २६ दोहा- साधुभावसद्भावसों सतकोकरतउच्चार ओर
भलेपुनिकरममें सतकोगावतसार २६ ओंवी- भक्तिआणिसद्भा-
व तेथेंसत्कर्मीतोचिस्वभाव तोचिविचारितांठाव सच्छब्दतोची २६
अप्रभंग- सत्यपणींतेंचसाधूसाचपणीं गोप्याचीकरणीप्रगटली॥
सच्छब्देत्यांतहीवर्त्तेधनंजया कर्मकरूनीयांअविसता २ निष्काम
जेंकर्मीसाधुत्वींभारता सच्छब्देयोजितांयेथेंहोई ३ मगतूज

बाधनलगेगोत्रहत्या तुकाह्मणेसत्यशास्त्रांचीये ४॥२६॥ श्रीरुक्मिणीपत०

श्लो० यज्ञेनपसिदानेचस्थितिःसदितिचोच्यते
कर्मचैवतदर्थीयंसदित्येवाभिधीयते॥ २७॥

टी०स०-सच्छब्देंसाधुनेहीजे यज्ञांदांनींतर्पांस्थितीं सच्छब्दार्थेंब्रह्मरू-
प तेंसत्यात्मककर्मसत् २७ आर्या- यज्ञांतर्पांहिदानीं जेस्थितिस-
दितिसणतिबापाहा ब्रह्मार्थकर्महेजें वदतीसच्छब्दयासबापाहा २७
दोहा- जग्यदानतपकीज्जधीत ताहिकहतहैनाम जाकेजेकरमहैता-
कांनिबिसराम २७ ओंवी- ह्मणूनयज्ञदानतपस्थितीं तोसच्छब्दबोल-
ता येणेंगणेंजेकरिता सत्यात्मकसत्यकर्म २७ अप्रंग- सत्याश-
ब्देंसाधुनेहीआलेसिद्ध नलगेकर्मबाधब्रह्मत्वांत १ स्थितीत्याचीस-
ज्ञायज्ञांदांनींतर्पां तोनंवचिद्रूपांतच्छब्दार्थ २ तच्छब्दार्थब्रह्मसतो-
संबोलीजे कदानंउरीजेमहामौन ३ मौननेंहीगेलेआदलेजीवपण शि-
वसासखूणह्मणेतुका ४॥२७॥

श्लो०-अश्रद्धेयाहुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत् ॥
असदित्युच्यते पार्थ न च तत् प्रेत्य नो इह ॥ २८ ॥

टी०स० अश्रद्धेनेंहोमदान तपहीआणिजेपडे असत्असाधुबोलावे जि-
तामेत्यानिरर्थक २८ आर्या- अश्रद्धेनेंकेले तपिजेलेहोमिलेंदिलें
लोकीं जेहेअसहृदतिबा उपयोगीतेनचेहपरलोकीं २८ दोहा- श्र-
द्धाबिनहोमहीजजत देतजमबेअकाज अर्जनसोइहअसतहैय-
हलोकनहीसाज २८ ओंवी- दानहोमअश्रद्धेनें तपहवनकींकरणें
असत्ताधनेणें मेल्यांजितांनिरर्थक २८ अप्रंग-परीकेलेहोमसंज्ञ-
मदानांचा जरीकांश्रद्धेचालेंशुनाहीं १ तपादीसाधनेंकेलींलोकेपणाव-
र्थमूरवेंशीणाआदरीलें २ प्रेतासभूषणेंलग्नपुंसका विधेसनंदका-
शृंगास्तूपा ३ असत्ततेअसाधुजीतअथवामेले तुकयामुकलेयहपरी
४॥२८॥ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतायां योगशा० श्रीकृ० अष्टात्र० विभागीयो-
गोनामसप्तदशोऽध्यायः १७ ॥ वामन ॥ इति टीकासमश्लोकी अ-
ध्यायीं सतराविद्या श्रीपार्थसारथीकर्ता जीवामनमनोरथी ॥ १ ॥

अभंग.

ऐसागीतागर्भसन्नावाप्रसंग झालायेथेंसांगहरीरूपें १ ज्यांतगुणभा-
गशेवरीअध्यात्मा बोलिलाभक्तात्मापार्थीवासी २ आतांकळसाध्या-
यबोलेपरिणामी योगियाविश्रामींघडेतुकीं ३ इतिगी०ससदरोध्याः

अष्टादशाध्यायप्रा०

वामन.

ओंतसत्प्रातिहिंपरीं ब्रह्मिंचेंलक्षणत्रय बोलूनिपूर्वअध्यायीं कर्म
योगींचयोजिलें १ शंकलापार्थीएथेंकीं श्रवणेंब्रह्मलक्षणें कळावेंश्र-
वणेंआधीं श्रुतिसंन्यासबोलती २ यज्ञादितोंगृहस्थासी बोलिलेंनय-
तीसहें गृहस्थासिकसेंतेह्हां कर्मीब्रह्मत्वआकळे ३ यालागिंपंचमीष-
ट्हां अध्यायींकर्मयोगजो निष्कामईश्वरोद्देशों तोचिसंन्यासबोलिला
सन्यस्यश्रवणंकुर्यात् ह्यणुनिश्रुतिबोलते तेह्हांतोर्हाचिसंन्यास नह्हे
आश्रमरूपतो ५ जरीआश्रमसंन्यासें श्रवणालागिंयोग्यता तरीयाश्रव-
णायोग्य कसाझालोंगृहस्थमी ६ आतांजन्मांतरींहीतों मीसंन्यासीह्य-
णूंजरी संन्यस्यश्रवणंकुर्यात् याश्रुतीसविरुद्धते ७ द्विजत्वपावुनीवे-
द ह्यणावेह्यणतिश्रुति द्विजत्वजन्मांतरींचें नयेकल्पूंतयेस्थळीं ८
बैसूनिनिद्राकरवी यावाक्येंसमयांतरीं होताजरीबैसलाहा उभ्या-
नीचनिजूनये ९ सन्यस्ययाश्रुतिपदें संन्यासाश्रवणामधें काळाचेंव्यव-
धानत्व सर्वथाबोलतांनये १० संन्यासंश्रवणंकुर्यात् असेंश्रुतिनबोल-
ती संन्यासंश्रवणंकुर्यात् ह्यणुनिह्यणतीजरी ११ तरीसन्यस्तशब्दा-
र्थें पूर्वसंन्यासयोजना सन्यस्यप्रापदेंतोंही कल्पनानाकधींघडे १२
हाअर्थअर्जनमनीं विचारीआणिआपणा विनाआश्रमसंन्यासझा-
लेंश्रवणतोंवरें १३ ऐसेंचियाज्ञवल्क्यादि गृहस्थजनकादिकां याळा-
गिजोकर्मयोग तोचिसंन्यासनिश्चित १४ आतांमोक्षप्रधानांग एक
त्यागह्यणेश्रुति त्यागेचैकेनह्यणुनी तरीतोत्यागकोणता १५ न्यासत्या-
गासिह्यणती त्यागेसंन्यासबोलिजे तरीसंन्यासनसतां मुक्तहेजनका-
दिक १६ आतांयात्यागशब्देजो कर्मयोगजगद्गुरु संन्यासत्वेबोलता

हे तोचित्यागह्यणूजरी १७ नकर्मणानप्रजया ह्यणूनिश्रुतितेचिकीं॥
 बोलतेत्यागमात्रेजे मोक्षातेश्रुतिबोलते १८ तरीसंन्यासतोकेसा आ-
 णित्वीत्यागतोकसा पुसूंयाआदिगुरुला ह्यणतांयेधशंकला १९ कीं
 संन्यासद्विविधहा त्यागहीबहुतांपरी तरीयादोहिंचेंतत्त्व कायतेचि
 पुसूंह्यणे २० पुसेलअर्जनअसें बोलेलश्रीजगहुरु कर्मयोगींचदावी-
 ल संन्यासत्यागदोनिही २१ काम्यकर्मत्यागत्यांत संन्यासत्वेनिरूपि-
 ल त्यागनिष्कामकर्मेजीं त्यांचेहीफलदाकणे२२ नकर्मणाह्यणबुनिश्रु-
 तिकाम्येनिषेधुनी त्यागेज्यामोक्षवदते त्यागतोकर्मयोगचि २३ तो-
 चिसंन्यासपरिहा अर्धनेणूनिअर्जुन पुसतोह्यणुनीकृष्ण अर्थहाचि
 निरूपिल २४ निष्कामकर्मींहाबद्ध पितृलोकवदेश्रुति यालागितो
 कर्मयोग कर्मेजींईश्वरार्पित २५ यालागीत्यागशब्दार्थ ईश्वरार्पित
 कर्मकीं नकरीबद्धउगला त्यागजोत्यागतोनहे २६ यालागीकाम्यक-
 र्माचा त्यागसंन्यासवर्णुनी मागुतीसर्वकर्माचा फलत्यागहिबोर्णिला
 २७ अन्यथाकाम्यकर्माचा त्यागबोलूनिमागुती सर्वकर्मफलत्याग कांबो-
 लेलजगहुरु २८ त्यागजोकाम्यकर्माचा फलत्यागतयांतची साधकांकीनि-
 त्यकर्म स्वयेनिष्फलजेधवां २९ आतांजींलौकिकेकैर्मे तत्फलत्यागबोळि-
 ला ह्यणावेंतरिनित्याचा त्यागतोबोलिलानसे ३० काम्यत्यागेनित्यकर्म
 करावेहेचिबोलिले नित्यकर्मींतीबद्ध पितृलोकवदेश्रुति ३१ बद्धकैनि-
 त्यकर्मेही बद्धकैलौकिकेजशीं बद्धकैनल्लतींकर्मे दोन्हीहीईश्वरार्पि-
 ते ३२ सर्वकर्मफलत्यागे दोंहींचेफलदाकणे ह्यणतोयाचभावेकीं क-
 रावींईश्वरार्पितें ३३ करूनिनित्यकर्मेही नकरीईश्वरार्पण बद्धकैहो-
 तिलतिहीं नचुकेवस्तुचागुण ३४ नलगेमजलामृत्यु ह्यणेतरिमरीवि-
 थे स्तुधानकळतांसेवी तरितोअजरामर ३५ तरिहेशक्तिवेद्याची कीं
 वेद्यबचनागही करीरसायणतसा कर्मदेज्ञानईश्वर ३६ यज्ञार्थात्
 कर्मणोन्यत्र लोकोयंकर्मबंधनः अध्यायातिसन्यामाजी याम्लोकीं
 हाचिनिर्णय ३७ सर्वकर्मफलत्याग ह्यणिजेकर्मनित्यजे आणिलो-
 किकतेसर्व करावेईश्वरार्पण ३८ येस्थळींचाचिभावेहा सर्वशब्द
 प्रयोगहि उगाकर्मफलत्याग येहवींयेथबोलता ३९ जोयंधकाम-

नमुरेवं कर्मतत्त्वज्ञानियां रचिलाहरिनेतेधे हानिर्णयअसापहा ४०
प्रश्नआतांअर्जनाचा टीकाबोलेलयेथनी तेथूनियांसमश्लोकी सं-
गतिश्लोकहेपृथक् ४१ अभंग- अहोऐकियेलेबोल आलापार्था
अंगीडोल १ आतांशेवटींअठरावा जाणूनिपुसेबासुदेवा २ येथु-
निगीतादेवीपूजा झालीवाचावीदवोजा ३ तुकयासमहाआनंदसां-
गेश्रोतयांगोविंद ४॥ श्रीः

अर्जनउवाच

श्लो०-संन्यासस्यमहाबाहोतत्त्वमिच्छामिवेदि-
तुम् त्यागस्यचत्त्वषीकेशपृथक्केशिनिषूदन १

टी०स०-संन्यासाचेंमहाबाहो जाणूंमीतत्त्वइच्छितों त्यागाचेंही
त्वषीकेशा वेगळेंकेशिसूदना १ आर्था- संन्यासाचेंआणि त्या-
गाचेंतत्त्वहीमहाबाहो जाणूंइच्छितसेंमी सांगनिराळेंकरूनिम-
जबाहो १ दोहा-त्यागतत्त्वजानोंचाहत कहियेजुभगवान् तत्त्व
औरसंन्यासको न्यारोकरोबरखान १ ओंवी- अर्जनह्मणेंनाराय-
णा मीइच्छितोंतत्त्वलक्षणा त्यागआणिसंन्यासहीकवणा वेगळें
करूनीसांगमज १ अभंग- विनविलाविनयभावे प्राणगोपींचागौ-
रवे १ ह्मणेअर्जनसंन्यास महाबाहोनेदीत्रास २ अहोतत्त्वतेंस्मर-
तें जाणेअजअव्ययाते ३ त्यागाचेंहीत्वषीकेशा केवीनबोलसीकैसा
४ माझ्यावरुनतुकयाचें देहजंतुउद्धरायाचे ५॥१॥ श्रीकृष्णायनमः

श्रीभगवानुवाच.

श्लो०-काम्यानांकर्मणान्यासंसंन्यासंकवयोवि-
दुः सर्वकर्मफलत्यागंप्राहुस्त्यागंविचक्षणाः २

टी०स०-ज्ञानीतोंकाम्यकर्माचा त्यागसंन्यासबोलती सर्वकर्मफल-
त्याग त्यागतोईश्वरार्पणें २ आर्था- कर्मेसकामत्यांचा त्याग-
चिसंन्यासजाणतीसूक्त सर्वहिकर्मफलाचा त्यागचितोबोलतीम-
हाप्राज्ञ २ दोहा-कामकरसमुगतोनतजे ताहिनामसंन्यासक-
रमफलनकोत्याग्यह त्यागकहतसुखरास २ ओंवी- अर्जुना

हींऐशीं कामनाफळेत्यागशी तथाह्मणतोसंन्यासी त्यागईश्वरार्प-
ण २ अप्रसंग- काम्यकर्माचाज्ञानीतो विनियोगमनीघेतो १ त्याग
संन्यासजाणतो शब्द आहेज्यांचीमती २ फळत्यागसर्वकर्म एकावां-
पडलेवंवर्म ३ ईश्वरार्पणतोत्याग जाणेतुकासारभाग ४॥२॥श्रीशाम्

श्लो०-त्याज्यंदोषवरित्येकेकर्मप्राहुर्मनीषिणः

यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यमितिचापरे॥३॥श्रीः

टी०स०-दोषाचेचपरीकर्म टाकावे०एकबोलती टाकूनयेतेह्मणती
यज्ञदानतपक्रिया ३ आर्या- कोणीसदोषकर्म त्यागावीह्मणति
पांडवाप्राज्ञ कोणीह्मणतीहेन त्यागावेदानकर्यतपयज्ञ ३ दोहा-
करमछांडियेदोरखले कोउकहेयारीत जग्यदानतपकरमजित त-
जेओरयहनीत ३ ओंवी- एकदोषरूपह्मणूनि कर्मत्यजिती एक-
ह्मणतीतपयज्ञदानहेचिकर्माचीगती एकऐसेपांसांगती कर्मत्य-
जूनये ३ अप्रसंग- परोकर्मजेदोषाचे तदयमेदीजाणत्याचे १ ए-
कबोलतीटाकावे येणेबंधनाअल्पवे २ नव्हेटाकूहीबोलती कोणी
समूळत्यागीती ३ तपक्रियायज्ञदान आहेतुकासाधीन ४॥३॥श्रीः

श्लोक-निश्चयंशृणुमेतन्नत्यागेभरतसत्तम॥

त्यागोहिपुरुषव्याघ्रत्रिविधःसंप्रकीर्तितः ४

टी०स०-माझानिश्चयआईक त्यागीतूंभरतर्षभा त्यागहापुरुष
व्याघ्रा आहेत्रिविधबोलिला ४ आर्या- त्यागाविषयीनिश्चय ऐ-
कावाभारतास्वचितीही त्रिविधत्यागह्मणूनी वर्णयलाजाणथोर-
जेतोही ४ दोहा- याठोरहीपारथतूं मेरोनिश्चयजान तीनभाति-
केत्यागयह अर्जनचिनमेंआन ४ ओंवी- तोत्यागीनिश्चयेंसी
आईक अर्जनाजाणहेंथोरकौतुक तोत्यागत्रिविधश्लोक आचर-
तातीदेखतूं ४ अप्रसंग- माझानिश्चयआईक तुजनासांगूं मा-
यीक १ त्यागीतूंचभरतर्षभा वाक्यजाणुनप्रारंभा २ पुरुषव्याघ्रा
हात्याग जोमीजाणेंयथासांग ३ बोलिलाहेजोत्रिविध वर्णितुकापूर्णबो-

श्लो०-यज्ञदानतपःकर्मनत्याज्यंकार्यमेवतत्
यज्ञोदानतपश्चैवपावनानिमनीषिणाम्॥५॥

टी०स०- करावींचनटाकावीं यज्ञदानेनक्रियातपे पावनेंबुद्धिमंतांहीं
यज्ञदानक्रियातपे ५ आर्या- दानतपयज्ञकर्महि नत्यागावेअ-
वश्यहेंकार्य मखदानतपेंकरुनी होतीपावनमनीषिजेआर्य ५ दोहा-
जग्यदानतपकरमयेह कीजेतजियेनाहीं जातेपंडितजानइहे गन-
तपवित्रनमाहिं ५ ओंवी- यज्ञदानतपकर्मनटाकावे कर्मनिरंतर-
अवश्यकरावे यज्ञदानतपस्वभावे ज्ञानीनोपवित्र ५ अप्रभंग- नये-
सांडूतींकरावीं जीकांकर्मेमाझ्याजीवीं १ यज्ञदानतपक्रिया हीनोज-
डासताराया २ पावनेंहीबुद्धिमंतीं मार्गुदावणेंलोकांतीं ३ यज्ञदानक्रि-
यातपें गेलींतुकयाचींपापें ४॥५॥

श्लो०-एतान्यपितुकर्माणिसंगंत्यक्त्वाफलानि-
च कर्तव्यानीतिमेषार्थनिश्चितंमतमुत्तमम् ६

टी०स०- हेंहीमीपणराकूनी फलत्यागमदर्पणें करूनिकरणेंमाझे
मतनिश्चितउत्तम ६ आर्या- कर्मेसरव्याकरावीं संगत्यागूनियां
फळासहित ऐसेनिश्चितपार्था संमतमाझेअसेजनासहित ६ दो०
फलछोडेसंगहीतजे करमकरेचितचाह अर्जनयेहमेरोमत निश्चय
उत्तमदाय ६ ओंवी- फलसंगत्यजूनी नित्यकर्मआचरूनी हेंजा-
णूनिमनीं उत्तममजमानिलें ६ अप्रभंग- हेंहीमीपणत्यागूनी प्रपं-
चासहीचंचूनी १ फलत्यागमदर्पणें सुखमुक्तीचेंभोगणें २ करूनि-
माझेकरणें जयादासाचेंपाहणें ३ उत्तममतहेंनिश्चयें तुकाविवे-
कधाभिंचेक्षा ६

श्लो०-नियतस्यतुसंन्यासःकर्मणोनोपपद्यते
मोहान्नस्यपरित्यागस्तामसःपरिकीर्तितः॥७॥

टी०स०- स्वरूपेंनित्यकर्माचा त्यागशास्त्रेंघडेचिना अविवेकेंकरी
त्याग त्यागनामसबोलिला ७ आर्या- न्यासनियतकर्माचा पार्था
कोणासहीकधीनसतो मोहानेकेलाजरि कर्माचाजाणत्यागनामसतो

७ दोहा- अवसू...णोकरम ताकोंछांडिनदेय जोछोडेअग्यानतें
सोतामसगतिलें १७ ओंवी- नित्यकर्मकरावें कर्मकरूनहुणवावें
अज्ञानेंत्यजीस्वभावे तामसत्यागबोलिला ७ अप्रमंग- नित्यकर्म-
चास्वरूपें जोकांअनित्यआरोपें १ त्यागशास्त्रेंघडेविना पाहेअज्ञान
कल्पना ३ अविचेकेंकरीत्याग सूर्वसहजह्मणेजग ३ बोलिजेतो
त्यागयेथें तमतुकयापंथें १७॥

श्लो०- दुःखमित्येवयत्कर्मकायक्लेशप्रयात्य-
जैत् सकृत्पाराजसंत्यागंनैवत्यागफलंलभेत्८

टी०स०- कष्टेंमानूनजेंकर्म देहक्लेशप्रयेंत्यजी केल्यापाराजसत्यागा
पावेत्यागफळानतो ८ आर्या- दुःखह्मणुनिकर्मते कायक्लेशाविषा
प्रयेंत्यागी नपवेत्यागफळातें पार्थीतोजाणराजसत्यागी ८ दोहा- ये
हजानकरमनतजे मतदेहीदुखहोय येहतोराजसत्यागहें यामेंफ-
ळनहिकोय ८ ओंवी- दुःखरूपआहेकर्मसंग शरीरकष्टेंप्रयें
करीत्याग यासह्मणतीराजसजग येणेंत्यागाचेंफळनाहीं ८ अ०
कष्टमानुनीहेंकर्म नोहेलोकींपाळीशर्म १ देहक्लेशप्रयत्यजी जीवेंजी-
वितासयजी २ केल्याराजसयात्यागा कायफळलाप्रमंग ३ तुकाह्मणे
जीचतुरीं घ्यावेंसत्तासपदरीं १८॥

श्लो०- कार्यमित्येवयत्कर्मनियतंक्रियतेऽर्जु-
न संगंत्यक्त्वाफलंचैवसत्यागःसात्विकोमतः९

टी०स०- विहितेंह्मणुनीनित्यें करीमीपणताकुनी मदपणेंफलें
त्यागी त्यागसात्विकबोलिजे ९ आर्या- कर्मअवश्यकारावें जाणु-
निऐसेंकरीनियतकर्म त्यागुनिफळअणिसंगहि सात्विकतोजाण
मान्यदेशर्म ९ दोहा- करनोकरमअवश्ययेह त्यागजकीजेक-
रम संगओरफळकोंतजे सात्विकत्यागसधर्म ९ ओंवी- कर्म
अवश्यनित्यकरी फळाचीअपेक्षानधरी ऐसाजोत्यागकरी तोसा-
त्विकबोलिजे ९ अप्रमंग- नित्यविहितेंजाणूनी नसांडीतोपूर्णज्ञा-
नी १ करीताकुनीमीपण परीनेणेंभागशीण २ ह्मणार्पणययाला-

गा फलत्यागेमहाभागा १ त्यागसात्विकबोलणे तुकासांगेलाप्रघेणें ५

श्लो०-नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकुशलेनानुषज्जते॥

त्यागीसत्त्वसमाविष्टोमेधावीछिन्नसंशयः१०

टी०स०-प्रवृत्तिकर्मनिंदीना निवृत्तीसक्तहोयना त्यागीसत्त्वेवरायुक्त
सबुद्धीछिन्नसंशय १० आर्या-कुशलीसक्तनसेजो अकुशलनद्वे-
ष्टिकर्ममेधावी गतसंशयसात्विकतो त्यागीतेणेंचिगुक्तिबोधावी १०
दोहा- बुरेकरमनिंदेनहि भलेरहेनहिलाग बुद्धिवंतसंदेहबिना॥
येहहेसात्विकत्याग १० ओंवी- असत्कर्मचाद्वेषनकरी सत्कर्मी
आसक्ततानधरी त्यागीसत्त्वनिष्ठाबरी बुद्धिछिन्नसंशयो १० अ०भंग-
निंदीनाप्रवृत्तीचें बंधूनमनींकर्मचें १ नद्वेष्ट्यासक्तनिवृत्तीं सदासा-
वधानमती २ बरायुक्तसत्त्वेत्यागी बुद्धिरंगलीनिजरंगीं ३ छिन्नसं-
शयचांगला सत्त्वगुणेंतुकाझाला ४॥१०॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-नहिदेहभृताशक्यंत्यक्तुकर्मण्यशेष-

तः यस्तु कर्मफलत्यागीसत्यागीत्यभिधीयते११

टी०स०-देहधारीनद्वेष्ट सत्ताकायासर्वकर्मही ब्रह्मार्पणेंफळेंत्या-
गी त्यागीतोएकबोलिजे ११ आर्या- कोणादेहींकर्म समूळराका-
वयानसामर्थ्य जोकर्मफळत्यागी तोयोगीबोलिजेअसाअर्थ ११ ॥
दोहा- देहवंतजेकरमसबे नाहिंछांडेजाय करमफलकोंजोनजे
सोहीत्यागीमाह ११ ओंवी- पुरुषासकर्मकरणेआवश्यक सर्व
कर्मत्यागतोहीअयोग्य कर्मफळाचात्याग तोत्यागीबोलिजे ११॥
अ०भंग- ऐकेंविचक्षणवंता देहधारीजीवजंता १ कर्मत्यागहाघडेना
घडल्यादारववीपतना २ कर्मैअर्पुनीयांब्रह्मीं आपणबागतोनिष्क-
र्मीं ३ त्यागीतोएकबोलिजे मजभासेतुकासाजे ४॥११॥ श्रीशंभुदे

श्लो०-अनिष्टमिष्टमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलं

भवत्यत्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांकचित् १२

टी०स०-संन्यासत्यागपूर्वीक्त नज्यांसत्यांसीहीफळें जींबरींचाईदें

मिश्रं नत्यांसंन्यासियांश्च १२ आर्या- अनिष्टइष्टहिमिश्रहित्या
कर्माचिंफलत्रिविधआहे परलोकींहेपावे सकामसंन्यासियांनसे-
बाहे १२ दोहा- सरगनरकभूमियें करमत्रिविधमान करमबंत
कोहोतहै संन्यासिनहीजान १२ ओंवी- अनिष्टइष्टआणिमिश्रि
न हैंत्रिविधकर्माचिंफळत्वरित त्यागनकरीपावेसत्य संन्यासीनपा-
वती १२ अमंग- संन्यासत्यागपूर्वीं जोकांबोलिलोंअपूर्वीं १ नसे
ज्यासकींधारणा फलेंतयांसीसृजाणा २ बरेंवाईटकींमिश्रें कर्म
फळहीअव्यग्रें ३ तुकासणेकदाचित नव्हेसंन्यासीहालिस ४॥ १२॥

श्लो०-पंचैतानिमहाबाहोकारणानिनिबोधमे
सारव्येकृतांतंप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्मणाम् १३

टी०स०-आतांनिःसंगताहेकीं कर्माचिंपांचकारणें बोलिलींसारव्य
वेदांतीं आत्मानिःसंगजाणतूं १३ आर्या- हेंकारणपंचकबा उ-
क्तसकळकर्मसिद्धिहोयास सारव्यआणिसिद्धांतीं मजपासुनिजाणि
जेअहोयास १३ दोहा- अर्जनमोपेंसुनतुं कारनहैयहपांच कहे
सारव्यसिद्धांतमे करमसिद्धकोसाच १३ ओंवी- याकारणेंमज-
पासुनी पार्थातूंआईकसावधहोउनी सारव्यमतींबोलतीसणूनी क-
र्माचिंपांचकारणें १३ अमंग- आतांहेचनिःसंगता तुजसांगूपांडुसु-
ता १ पांचकारणेंकर्माचिं युक्तिबुझेसव्यसाची २ सारव्यवेदांतींबोलि-
लें बरेंपाहिजेऐकिलें ३ तूंआत्मानिःसंगजाणुनी तुकासणेधराध्यानी ४
१३

श्लो०-अधिष्ठानंतथाकर्त्ताकिरणंचपृथग्विधम्
विविधाश्चपृथक्चेष्टादैवंचैवात्रपंचमम् ॥ १४ ॥

टी०स०-अधिष्ठानक्षेत्रकर्त्ता अहंकारचिंद्रियें विविधेंसाधनेंदैव त-
द्भोगप्रदपांचवें १४ आर्या- बहुविधअनेकचेष्टा कर्त्ताअणिदैवही
अधिष्ठानें नानाविधकरणतसें जाणावींपांचयोगनिष्ठानें १४ टी० अ-
धिष्ठानकरतारजुहै कारणबहुतेभाय नानाविधीव्यापकओर पंचम
देउगराय १४ ओंवी- अधिष्ठानतेंशरीर कर्त्तातोआत्मापरिकर क-

रणचेष्टा इंद्रियव्यापार पांचवे अहृष्टे १४ अश्रंग- अधिष्ठानसे
त्रकर्त्ता जो यादेहे संगोपतां १ मुख्यवागे अहंकार घेउनि इंद्रियें स-
त्वर २ चेष्टा प्राणाची यादेवे ऐसे चार हे जाणावे ३ तद्गोगप्रद ऐसे पां-
चतुका जाणतसे ४॥१४॥

श्लो०-शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्मप्रारभते नरः॥

न्याय्यं वा विपरीतं वा पंचैते न स्य हेतवः॥१५॥

टी०स०-कायावाचामनेंहीजे कर्म आरंभितो नर त्याबऱ्या वाङ्मनां भिशां
पांच हांहींच कारणें १५ आर्या-अन्याये वा न्याये कायावाचामनेंही
निजकार्य करिजे ते त्याला हे हेतु सख्या पांच जाणतो आर्य १५ दो०-म-
न और बचन शरीर सों करम करत या साज भलो बुरो कोउ करे इन बि-
नसरे न काज १५ ओंवी-शरीरवाचामनाच्या युक्ती प्राणी जे आच-
रताती बरे अथवा वाईट करिती पांच कारणें त्या कर्माचीं १५ अश्रंग-
कायावाचामनेंहीजे निजकर्म आरंभीजे १ तो नर त्या वाईट्या कर्म
बंधन पांचीतया २ हेच कारण मुख्यत्वे रक्षी संत नही सत्वे ३ तुका
ह्याने आन एक बोली यलाय दुनायक ४॥१५॥ ॥ श्रीकृष्ण परमात्मने न०

श्लो०-तत्रैवं सति कर्त्तारमात्मानं केवलं तु यः॥

पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मतिः॥१६॥

टी०स०-ऐसें असूनि ही कर्त्ता केवळा आत्मयासि जो मानान शोधितां
बुद्धी अंधतो शास्त्र हृष्टिही १६ आर्या-ऐसें असतां तेथे आत्मा के-
वळ मला हि मूढपण कर्त्ता ह्या पूनि पाहे दुर्मति तो आंधळा स्वये अ-
पण १६ दोहा-जे नर और आनम को मानत हे करतार देखे देखत
नहीं ते नर मूढ गळार १६ ओंवी-ऐसें असतां केवळ जाण कर्त्ता ह्या-
पूण देखे बुद्धी करून तो दुरात्मा मूर्ख जाण शास्त्र हृष्टि अंधही १६ अ०
ऐसे असूनी ही हिरे कर्त्ता मिहाच मत्कारे १ आत्मयास जो केवळा मनीं
विचारना स्थळा २ नसे बुद्धीचा ही शोध तेथे कैचा शास्त्र बोध ३ अंध ह्या
णावे न यासी नेणें जो कातुक यासी ४॥१६॥ ॥ श्रीराधाकृष्णाय नमः

श्लो०-यस्य नाहंकृतोभावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते

हत्वाऽपि स इमां लोकान् हन्ति न निबध्यते ॥ १७ ॥

टी० स०-मीकर्त्ताहानसेभाव बुद्धिलिसनहेफळां मारूनहेलोकही तो नमारीबद्धहीनहे १७ आर्या- ज्याचीबुद्धिअलिसहि ज्याचेचि-त्तांकधीनआहंता तोद्यात्रैलोक्यातें मारुनियांजाणबद्धहीनहता १७ दोहा- ज्याकीबुद्धिनलिसहै अहंकारनहिजाह सोइनलोकनकोहन-त हनेन्नबंधनताह १७ ओंवी- ज्याअहंभावनाहीं मीकर्त्ताहीबु-द्धीनलंपेकांहीं तोलोकांसिमारीलजहीं तरीपातकासीनलंपे ॥ १७ ॥
अभंग- अहोमीचसर्वकर्त्ता नेणेंवार्त्ताजिन्मांत १ केल्याकर्मध्यावें फळ बुद्धिकेवळशीरेना २ मगत्याचनिःसंशया हातेंलयाजगपावे ३ कधींबद्धतानवचे तुकयात्याचेंनवल ४ ॥ १७ ॥ श्रीगोपालकृष्ण ॥

श्लो०- ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञाता त्रिविधा कर्मचोदना
करणं कर्म कर्त्तृ त्रिविधः कर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥

टीका- स०- कर्मासाधनसाध्याचा साधकांचाविधि त्रिधा करणेंकर्म कर्त्ताहा कर्मसंग्रहहि त्रिधा १८ आर्या- ज्ञानज्ञेयज्ञाता कर्माचा हाविधि त्रिविधआहे कर्त्ताकर्मकरणहा कर्माचासंग्रह त्रिविधपाहें दोहा- प्रेरकतीनोकरमके ग्यानजग्यकरतार कारणकरमकरतार करमसंग्रहतीनप्रकार १८ ओंवी- ज्ञानज्ञेयआणिज्ञाता कर्म-तिहींचीकर्त्तव्यता कर्मकरणआणिकर्त्ता हासंग्रहकर्माचा १८ अ० साधुलागींसाधनतें कर्मानितेंकरूनी १ परीत्रिविधत्याभेदु तुजसंवा-दुजाणवूं २ कर्मकरणहाकर्त्ता हेचवार्त्ताभेदाची ३ कर्मसंग्रहोहि त्रि-धा तुकासिद्धानिरूपी ४ ॥ १८ ॥

श्लो०- ज्ञानं कर्मच कर्त्ताच त्रिधैव गुणभेदतः
प्रोच्यते गुणसंख्यानैयथावच्छृणुतान्यपि १९

टी० स०- ज्ञानकर्महिकर्त्ताही सत्त्वादित्रिगुणीं त्रिधा सांगेनसांख्यशा-स्त्रोक्त तेथथास्थितआइक १९ आर्या- ज्ञानअणिकर्मकर्त्ता त्रिविध असेत्रिगुणभेदयाहेतू सांख्यीहेसांगितले ऐकेंपार्थायथार्थपाहेंतूं १९ दोहा- त्रिविधहोतगुणभेदतें ग्यानकरमकरतार गुणसंख्यानमेकहे

जैसेसनयाबार १९ ओंवी- ज्ञानकर्मआणिकर्ता वेगळालेगुणभेद-
देखा त्रिगुणांचीसंख्या यथार्थआइक १९ अप्रमंग- ज्ञानकर्मकर्ताहि-
गा आलेभोगाहेभेद १ सत्त्वरजतमतीन्ही याप्रमाणींओळखें २ सां-
ख्यशास्त्रमतेसांगूं मगपांगूनकोतूं ३ ऐकेंयथाविधीराया तुकाअह-
याचासंगी ४१९

श्लो० सर्वभूतेषु येनैकभावमव्ययमीक्षते ॥ अ-
विभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्विकम् २०

टी० स०- सर्वाजडींज्ञानसत्ता एकभिन्नींअभिन्नजे अविनाशीनश्व-
रांत देखेंतेंज्ञानसात्त्विक २० आर्या- सर्वहिविभक्तभूतीं अव्यय
अविभूतएकजोभाव पाहेज्याज्ञानानें सात्त्विकतेंज्ञानतूंमनींभाव
२० दोहा- जोकरदेखेजीवमें अविनाशीयकभाय न्यारोमेन्यारो
नहि सात्त्विकग्यानबताय २० ओंवी- सर्वभूतांचेठायीं अव्ययदे-
खेपाहीं वेगळेपदार्थएकेठायीं सात्त्विकज्ञानदेखें २० अप्रमंग- स-
र्वाभूतींदेवोएक हाविवेकजागृत १ भावअव्ययपाहाणें भिन्नपणेंच-
ळेना २ नाशिवंतींअविनाश नलगेपाशायमाचा ३ ऐसेंपाहेतेंसात्त्विक
ज्ञानएकतुकयाचें ४१ २०

श्लो० पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावान् पृथग्वि-
धान् वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसं २१

टी० स०- भूतींभिन्नत्वअन्योन्य भौतिकींजीवहेस्वयें अनादिनावेग-
ळालें जाणेतेंज्ञानराजस २१ आर्या- भेदज्ञानेंभिन्नवि सर्वाभूतीं
अनेकभावातें पाहेहेतुजवदतीं राजसमीज्ञानधर्मभावातें २१ दोहा-
नानाभावनमेंलखे न्यारोन्यारोग्यान भिन्नलखेसबजीवनको राज-
सग्यानसुजान २१ ओंवी- वेगळालेपदार्थदेखेऐसे नानाभावां-
चीवृत्तिदिसे भूतांचेठायीं वृत्तिअसे तेंज्ञानराजसजाणावें २१ अ०
पृथक्भावेंपाहेजगा द्विजमांगानिवडी १ जीवभासेनेणेवीवा नवा
नावाक्षणीक २ काळंगोरेंलोहोहेम हंसोत्तमकावळा ३ देखेराज-
सज्ञानातें जंतुकयातेंनेणेंगा ४॥ २१॥ ॥ श्रीमदुक्लिणीपतयेनमः॥

श्लो०-यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन्कार्ये सक्तमहेतुकं

अतत्त्वाद्यवदल्पचतन्तामसमुदाहृतम् ॥२२॥

टी०स०-सर्वजेंकारणतसें एकतत्कार्यमानुनी सक्तत्यांतनजेंतत्त्व अयु-
क्तस्फद्रतामस २२ आर्या-सर्वहिकारणतसें सक्तअतत्त्वार्थजेंअहेतु-
कतें अल्पहिजेंकौंतेया तामसहेज्ञानसाधनामुकतें २२ दोहा-पूर-
नजानेएकमे बिनकारनरेमीत तत्त्वअर्थबिनअल्पअति तामसग्या-
नकीरीत २२ ओंवी-नकरावेतेंचिकरी अभिमानबळचित्तींधरी अ-
त्यंतबुद्धीभरी तेंतामसज्ञानहोय २२ अप्रमंग-सर्वकारणीतेगती अं-
धमतीपाउली १ स्वात्मकार्यावांचूनिचां नेणेंजायाकींनर २ नसेतत्त्वीं
अशाश्वतीं जेपाहातीअमुक्त ३ स्फद्रज्ञानेगर्वपोसे तुकानसेतामस ४ २२

श्लोक-नियतंसंगरहितमरागद्वेषतः कृतम् ॥

अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सात्त्विकमुच्यते ॥२३॥

टी०स०-मीकृत्ताहानसेसंग रागद्वेषनसूनिही निष्कामेंजेंनित्यकर्म के-
लेंतेंकर्मसात्त्विक २३ आर्या-रागद्वेषविवर्जित अफलेच्छेनेंअसंगकृ-
तविहित सात्त्विकतेंकर्मसरव्या तेंणेंइहपरहिहोतसेस्वहित २३ दोहा-
संगरहितऔरद्वेषबिन नीतकरमजोहोय तजेफलकीइच्छाजिये सां-
तकरमसुजोय २३ ओंवी-फलरहितनित्यकर्मकरी रागद्वेषतो नध-
री फलउद्देशोंकर्मनकरी तेंकर्मसात्त्विकबोलिजे २३ अप्रमंग-नीती
पंथींचानिःसंग केलात्यागअहंते १ प्रियाप्रियनेणेजोकां गुरुनाथ-
काचिंतनीं २ रोजकमंतिनिराशा प्रेमपाशासांपडला ३ कर्मसत्त्वा-
चेंतेंझालें ज्यांतडोलेतुकया ४ ॥२३॥ श्रीमद्यदुनंदनरुष्णायनमः

श्लो०-यत्तु कामेप्सुनाकर्मसाहंकारेणवापुनः ॥

क्रियतेबहुलायासनद्राजसमुदाहृतम् ॥२४॥

टी०स०-जेंमीकृत्ताह्यणवुनी कामइच्छेंकरूनिचां आणिजेंबहुक-
ष्टेंही करीतेंकर्मराजस २४ आर्या-विषयेच्छेनेंकेलें आणिक
ज्यामाजिबहुअहंकार बहुआयासजयांतहि कथिलेंतेंकर्मराज-

साकार २४ दोहा-जोकीजेकरिकामना किधोकरिअहंकार जामेंअम-
हैअतिघनो सौराजसनिरधार २४ ओंवी-सकामकर्मकरणें अहं-
कारदंभधरणें सायासेंआचारदारववणें तेंकर्मबोलिजेराजस २४अ०
स्कंधींघेतलामीपणें आनशाहणेनलेखी १ कामआशापुरवावी हेच
ओवीधुंडाळी २ अतिसायासेंविषयो कींप्रलयोज्यासंगीं ३ कैलेंक-
र्मतेराजस तुकाज्यासनपाहे ४॥२४॥

श्लो०-अनुबंधंक्षयंहिंसामनपेक्ष्यंचपौरुषम्
मोहादारभ्यतेकर्मयत्तन्नामसमुच्यते ॥२५॥श्रीः

टी०स०-मोहेनत्काळजेबाधे परहिंसाक्षयार्थजे आरंभिजेनधर्मा-
दि हेतुनेकर्मतामस २५ आर्या-परिणामक्षयहिंसा पौरुषहीजे
नपाहुनीकरणें मोहेकवणकरीजे पार्थातेतामसक्रियाकरणें २५॥७
दोहा-पौरुसहिंसाशत्रुभाशत्रु दरबरवरचनबिचार जोकीजियेअ-
ग्यानते तामसकरमनिहार २५ ओंवी-दुसरीयासीबंधनकरणेंहिं-
सामोहेपोसणें आरंभूनि कर्मटाकणें तेंकर्मतामस २५ अभंग०-मा-
याबंधुजयामाजी कींघातजीपराचा १ लयपावेस्वात्मजीव ऐसीहा-
वबोरवटी २ करितोदंभुलोकीं धर्मादिकींनादेना ३ छंदनामसकर्मते
तुकयातेमानेना ४॥२५॥

श्लो०-सुक्तसंगोऽनहंवादीधृत्कृत्साहसमन्वितः

सिद्धसिद्धोर्निर्विकारःकर्त्तासात्विकउच्यते २६

टी०स०-फळेच्छानअहंकार ज्यासउत्साहधारणा सिद्धीअसिद्धींतस-
म कर्त्तासात्विकबोलिजे २६ आर्या-धैर्योत्साहसमन्वित पार्थानिः
संगनाअहंकारी होतांसिद्धिअसिद्धी कर्त्तासात्विकमनांतअविका-
री २६ दोहा-धरीधीरजुउत्साहकरी तजेसंगअहंकार निर्विकार
सिद्धिअसिद्धि तोसात्विककरतार २६ ओंवी-उत्साहेकर्मकरी फळे-
च्छाअहंकारनधरी सिद्धिअसिद्धिसरी तोसात्विकजाणगा २६ अभंग-
फळाशानअभिमान परीमानउत्सवीं १ धृतीजयाचीतेनेटकी नाचेरा-
कीकल्पना २ झालेंगेतेनिःसंशय नशारेपायवासने ३ कर्त्तासत्त्वग-

णींरवरा येउत्तरातुकथाच्या ४॥२५॥ ॥श्रीमहोपिकारमणायनमः

श्लोक-रागीकर्मफलप्रेमलुब्धोहिंसात्मकोऽशु-
चिः हर्षशोकान्वितःकर्तारजसःपरिकीर्तितः२७

टी०स०-कामीकर्मफळांश्छा लोभीअशुचिहिंसक हर्षशोकेंयुक्त
होय कर्तारजसबोलिला २७ आर्या-रागीलोभीहिंसक हर्षवि-
षादींचयुक्तजोअशुची कर्मफलेच्छुजोकां राजसकर्त्यासितुल्यतापशु-
ची २७ दोहा-रागीचाहेकर्मफल लुब्धकहिंसकहोय हरखशोक
संजूनअशुच राजसकरतासोय २७ ओंवी-कर्मकरूनिफळइच्छी
लुब्धकहिंसात्मकअशुची जोसरखसंतोषपावेसवेची तोराजसजाण-
गा २७ अभंग-कर्मफळाशागुंडाळा जोकांभाळापाळक १ रुपण
मलीनजेवृत्ति जीवघातासर्वदा २ हरिखेंसवेचसोसवाहे सणुपाहे
विचंबु ३ ऐसाराजसहाकर्ता तुकापरतानिवेदी ४॥२७॥श्रीकृष्णाय०

श्लो०-अयुक्तःप्राकृतःस्तब्धःशरीरैर्नैष्टुतिकोऽ-
लसः विषादीदीर्घसूत्रीचकर्तानामसउच्यते॥२८

टी०स०-अयुक्तमूढगर्विष्ठ कपटीआळशीशठ विषादीदीर्घसूत्रीजो
कर्तानामसबोलिला २८ आर्या-प्राकृतअयुक्तउद्धत अपकारीअ-
ळसयुक्तजोशठरे खेदकरदीर्घसूत्री कर्तानामसनसाधनासिधरे २८
दोहा-शुचिविनरहेबिबेकविन ओअनुपकारिनीत सबहीकीनिं-
दाकरे ओबिरवादजूनचीत २८ ओंवी-अयुक्तदेहाभिमाना नि-
श्चळरंकआळशीअज्ञानी रागितअतिद्वेषजाणूनी कर्तानामसबोळि-
ला २८ अभंग-आतांयुक्तनसेजया पापीकायाकुटीळ १ शठआळसी
कपटीया सणूंतयातामस २ द्वेषीदीर्घसूत्रीपूरा हाकर्तारामची ३
तुकासणोसत्यवंत हरीसांगतपुढारा ४॥२८॥

श्लो०-बुद्धेर्भेदधृतेश्चैवगुणतस्त्रिविधंशृणु॥
प्रोच्यमानमशेषेणपृथक्त्वेनधनंजय॥२९॥

टी०स०-बुद्धिचेधारणेचेही भेदत्रिगुणआइक बोलिजेतिअशेषंजं

वेगळालेधनंजया २९ आर्या- बुद्धीचाहिधृतीचा भेदगुणेंत्रिविध
हाचिपरिसावा साकल्येंकथितेंतुज ऐकुनिसंशयसमूळनिरसावा २९
दो०- बुद्धिभेदधिरजतिनविध होनजगुनकेभाय पारथ्यअबकह
देहुसब न्यारोन्यारसुभाय २९ ओंवी- बुद्धिधृतीचेगुण त्रिविध-
हाभेदसांगेन वेगळालेकरून ऐकधनंजयातूंगा २९ अभंग- बुद्धि
धारणेचेपार्था गुणसर्वथाऐकरे १ भेदत्रिविधबोलिले आम्हीठेवि-
लेजेपोटीं २ तेंचतुजसर्वआज सांगूंगुजगोप्यही ३ पृथकाकारेधनं-
जया जेंतुकयासांगेल ४।२९॥

श्लो०- प्रवृत्तिंचनिवृत्तिंचकार्याकार्येभयाभये
बंधमोक्षंचयावेनिबुद्धिःसापार्थसात्विकी ३०

टी०स०- प्रवृत्तिबंधहीदेखे जडाकार्याभियांतजे निवृत्तिमोक्षआत्म-
त्वां निर्भयीबुद्धिसात्विकी ३० आर्या- कार्याकार्यभयाभय निवृ-
त्तिसहितप्रवृत्तिहीशुद्धी जाणेहिबद्धमोक्षां पार्थीतीजाणसात्विकी
बुद्धी ३० दोहा- प्रवृत्तिनिवृत्तिकारजा कारजभेवअभेव बंधमोक्ष
जोजानियत सोबुद्धिसात्विकहेव ३० ओंवी- प्रवृत्तिनिवृत्तिआणि
कार्य अकार्यभयअभय जाणेबंधमोक्षाचेस्थैर्य बुद्धीनेसात्विकजा-
णिजे ३० अभंग- जाणेप्रवृत्तीनिवृत्तीचोरव मनीविचारू १ कार्याका-
र्यभयाभये हाअन्वयघेतला २ बंधमोक्षाचीओळख झालेंसुखमग-
त्या ३ निर्भयबुद्धिनेसात्विकी तुकयालोकींपावन ४॥३०॥ श्रीशम्भू॥

श्लो०- यथाधर्ममधर्मंचकार्यंचाकार्यमेवच ॥

अथथावत्प्रजानातिबुद्धिःसापार्थराजसी ३१

टी०स०- जाणेधर्मअधर्मानें कार्यातेंकारणासही जाणावेंतत्त्वतांनै-
सं नेणेनेबुद्धिराजसी ३१ आर्या- धर्माधर्महिजाणे कार्याकार्यहि
यथार्थहीनेणे सरवयाकुरुकुळटिळका जाणावीबुद्धिराजसीयेणें ३१
दोहा- धरमअधरमकोंलखे काजाकारजजान जैसेहुंतैसेहिगने
बुद्धीराजसमान ३१ ओंवी- जोअधर्मधर्मधनंजया अकार्यका-
र्यजाणिया ऐसेजोयथाविधीनेणिया तेबुद्धीराजसगा ३१ अभंग-

यथाधर्मधर्मसि जेमानसजाग्रत १ कार्याकार्यनिधापरी निजांतरि
ओळखे २ जाणेंसर्वनेणेंएक जीव्यापकविदात्मा ३ राजसतेबुद्धिजाण
नहेप्राणतुकयाचा ४।३१

श्लोक-अधर्मधर्ममिति यामन्यते तमसावृता
सर्वार्थान्विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थितामसी ३२

टी०स०-अधर्मतेधर्ममानो विपरीतार्थहीकरी वेदांपुराणींतेबुद्धी
अविद्यावृतामसी ३२ आर्या- अज्ञानावृतहोउनि धर्मह्यणुनि
मानितीअधर्मते विपरीतसर्वअर्थी पार्थांतुंबुद्धिजाणतामसते ३२
दोहा- जानेपापकूं पुन्यकरी दंभअग्यानहोय लखेअरथविपरीत
सबे बुद्धितामसीजोय ३२ ओंवी- अधर्मतेधर्मजाणे सर्वअर्थी
सीविपरीतहणे आचारविपरीतअसाजेणें अर्जुनातेबुद्धितामसी
३२अभंग- आतांअधर्मतेधर्म नेणेवर्मदुरात्मा १ वागेविपरीतअ
र्थी तोपरमार्थीपाहेना २ अविद्याव्यालीगुंडें विखचढेगर्वाचें ३ वे-
दशास्त्रनिंदीज्यास तेतामसगाबुद्धी ४ आतांऐकासत्त्वगुण उणखुण
तुकयाची ५।३२

श्लो०-धृत्याययाधारयते मनः प्राणेंद्रियक्रियाः॥
योगेनाव्यभिचारिण्यादृतिः सा पार्थितामसी ३३

टी०स०-जेधारणेनेंधरिजे मनप्राणेंद्रियक्रिया विश्वात्मयोगेंजडता
नधरीधृतिसात्विकी ३३ आर्या- प्राणेंद्रियचित्तांचीं कार्येंरोधीजिणें
नजेचुकती चित्तेकाग्रेंजीधृति अव्यभिचारीचजाणसात्विकती ३३
दोहा- जोमनबिंद्रियरोकिचें बुद्धचितऔरप्राण जोगजगतनिश्च-
लसदा धीरजसात्विकमान ३३ ओंवी- धैर्यधरूनिमन आणिप्रा-
णेंद्रियजाण निश्चलयोगपण हेंधैर्यसात्विकाचें ३३अ०- आतांनि-
गुणतेधृती सांगोंस्पष्टतुजप्रती प्रथमसत्त्वाचीजेरीती श्रवणकरीभू-
मीपा १ ज्याकांधरीजेधारणें अव्यग्रतानिश्चळपणें मनप्राणेंद्रियांच-
रणें विश्वंपरीजेंमिळे २ तेथेंअविद्याराहिली जैसीमंथरादुर्बोली रा-
मेंनाहींउद्धरिली ऐसीपरीअलिप्त ३ तुकाविनवीसाधुस सत्त्वधृति

हेदेवास आवडलीअर्जुनास सांगेप्रेमआदरें ४॥३३॥श्रीरामकृष्णाय०

श्लो०-यथातुधर्मकामार्थान्धृत्याधारयतेऽर्जुन
प्रसंगेनफलाकांक्षीधृतिःसापार्थराजसी॥३४॥

टी०स०- जिणेंधर्मार्थिकामातें धरिजेतत्फलासही इच्छिजेवासनासंगें
धारणातेचिराजसी ३४ आर्या- धर्मार्थकामवर्गी जीच्यायोगेंसदा
स्पृहाअसती जीच्यासंगेंफळही इच्छीधृतिजाणतूंचिराजसती ३४
दोहा- धरमअरथओकामकों जोधारतहैआय चाहेफलप्रसंगतें
धीरजयहसभाय ३४ ओंवी- धर्मअर्थकामजाण अर्जुनाराहेंधै-
र्येंकरून फळाचीआशाघेऊन तेंधैर्यराजसाचें ३४ अभंग- येऊ
नियांदेहगांवा स्वर्गसंसारदोसवा नांदेआनंदयाजीवा त्रिउपायेंक
रूली १ मनोरथाचीयावायीं धर्मअर्थकामभावी तेणेंधैर्यबळेंपाही
क्रियाकरीउदीम २ वासनाजेइच्छूंजाय लाभचौगुणींतोहोय प्रसंगें
नलाहेसात्य धृतीजाणझालीया ३ कृष्णसांगतअर्जुना ऐकबापा
विचक्षणा तुकाक्षणेजाणा हेधारणाराजसी ४॥३४॥श्रीकृष्णायन०

श्लो०-यथास्वप्नभयंशोकंविषादमदमेवच ॥
नविमुंचतिदुर्मधाधृतिःसापार्थतामसी॥३५॥

टी०स०- जिणेंनिद्राशोकभय विषादमदयांसही पार्थानिसोडीदुर्बु-
द्धी धारणातीचतामसी ३५ आर्या- दुर्मतिजिणेंनसोडी निद्रामद-
हीविषादभयशोक तीतामसधृतिऐसें कौंतेयाह्मणतिसूझजेलोक
३५ दोहा- जोभयसोंबिरवामद स्वप्नमाझठहरात दुष्टबुद्धिछोडे
नहीं धीरजतामसमान ३५ ओंवी- निद्राशोकभयांनीं विषादआ-
णिमदप्रीती दुर्बुद्धीनहोयपरती धारणातामस ३५ अभंग- जिणें
निद्राअखंडित स्वप्नबोधाचापंडित सदाभयानेंदंडित तरीनसोडीवि-
षादु १ मदादिकांसनत्यजी पार्थामस्ततमामाजी त्यासदुर्बुद्धीतेरा-
जी माळघालीघातकी २ तेगाधारणातामसी सत्यसांगेंतूजपासीं
जेकांनावडेतुकयासी देहक्षेत्रामाझारीं ३॥३५॥श्रीगोपालकृष्णाय०

श्लो०-सुखं त्विदानीं त्रिविधं शृणु मे भरतर्षभ
अभ्यासाद्रमते यत्र दुःखं तं च निगच्छति ॥ ३६ ॥

टी०स०-आतां जें सुख त्रिविध योगी जेथ रमे मन अभ्यासें वृत्ति दुः
खाच्या त्या सुखें नाश पावती ३६ आर्या-ऐकें भरत श्रेष्ठा जें कां सुख
त्रिविध सांगतों आतां अभ्यासानें जेथें रमतां दुःखांत पावतो नाता ३६
दोहा-अब अर्जन मोपें सुनो सुख के तीन प्रकार जाके अभ्यास किये दु-
ख को होय निवार ३६ ओंवी-आतां त्रिविध तें सुख भरतर्षभा तूं आद-
क दुःख जाऊन योगाभ्यासक तो उत्तम गती पावतो ३६ अप्रमंग-आ-
तां त्याच्या वांटणीला आलें त्रिविध सुखाला ऐकावें कीं तूं दादुला होसी
विरक्ति वधूस १ लागे योगियाचें चित्त यथाध्यासें दुःखातीत वृत्ति होइ-
ल निश्चांत पंचाक्षरी विवसीये १ नाशाल्या कृतकेशा सुख अस्य न-
रेशा तुका ह्यणे नैशी दशा येतां नुरेद रिद्र ३ ॥ ३६ ॥ श्रीगोपालकृष्णाय ०

श्लोक-यत्तदग्रे विषमिव परिणामे मृतोपमम्
तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ३७

टी०स०-आरंभीं विषजें वाटे शोवतीं अमृतोपम चित्तीं बुद्धीं प्रसादें हें
उपजे सुख सात्त्विक ३७ आर्या-बाआधीं विष वत्तजें परिणामीं अ-
मृत तुल्य जें हिकतें स्वस्थ पणें मन बुद्धी उपजे सुख बोलता तिसात्त्विक
तें ३७ दो०-पहिलें तो बिरव सोलगे बहरि अमृत सां होय सो सुख सा-
त्त्विक हें क हो बुधि प्रसाद तें जोय ३७ ओंवी-आरंभीं विषाचे परी शोव-
तीं अमृत होय अवधारीं आत्मबुद्धीनें जें करी तें सुख सात्त्विक जाण ३७
अप्रमंग-कटु प्रथम ओषधी पुढें हरी महाव्याधी किंवा कष्ट पाकामधीं
देमग सुख तृप्तीचें १ तें सें बिरव वत्त भासे सेरवीं अमृत होतसे चित्त बु-
द्धीच्या उल्हासें प्राणा पावे प्रसाद २ हें सात्त्विकाचें सुख आम्ही सांगां
प्रसन्न सुख आतां कांहीं तें सें निरव तुका वणीरिजातें ३ ॥ ३७ ॥ श्रीशम्भू

श्लोक-विषयेन्द्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम्
परिणामे विषमिव तत्सुखं राजसस्मृतम् ॥ ३८ ॥

टी०स०-विषयेन्द्रिययोगेजें आरंभींअमृतोपम शोवरीजेंविषातुल्यसु-
खतेजाणराजस ३८ आर्या- विषयेन्द्रियसंयोगे आरंभींअमृत-
तुल्यजेंदिसते परिणामींविषवत्तजें जाणावेंसरस्वसदैवराजसते३८॥
दोहा- बिंद्रिविरवेंसंजोगतें फलहैअमृतसमान पाछेजोबिरवसों
लगे सोसरस्वराजसजान ३८ ओंवी- विषयेन्द्रियसंयोगे भोगभो-
गीसरस्वसंगे शोवरीविषतुल्यसांगे तेंराजससरस्वजाण ३८ अभंग
विषयइंद्रियांमीळणीं होतीसरस्वावोळगणी तेथेंहरीस्वालोळणी
घालूंवाटेसर्वदा १ मगकायतेंअमृत शिळेंहणुनीविदेचिन आतां
शोवरीअहित मैथूनजेवींशक्तीचें २ कर्जवरीलभारंभु व्याघ्रसौज-
न्याचालाभु पुढेविघ्नाचाप्रारंभु धेनुपावेशोवरी ३ धनधनींचोरहोती
परीरक्षकतोडिनी तुकयाचेनलगेमती सरस्वतेंगाराजस ४॥३८॥श्रीः

श्लो०-यदग्रेचानुबंधेच सरवंमोहनमात्मनः ॥

निद्रालस्यप्रमादोत्थं तन्नामसमुदाहृतम् ॥३९॥

टी०स०-आरंभींफळबंधांही जेकांबुद्धीसमोहक निद्राविस्मृतिआ-
लस्यें सरस्वतेसरस्वतामस ३९ आर्या- आरंभींपरिणामीं मोहकरी
तेंमनासिजेंदुष्ट निद्राप्रमादअळसें उपजेसरस्वह्मणतिनामसीस्पष्ट
३९ दोहा- पहिलेओपाछेसरस्वद मोहनकरेज्जदेह आलसनिद्रातेंउ-
ठे तामससरस्वहैथेह ३९ ओंवी- आरंभदारस्वबीबंधमोसाचियेपरी
परिणामींतोचपदार्थविचारी निद्राआळसअज्ञानधरी तेंसरस्वतामसा-
चें ३९ अभंग- आरंभींचघालापडे फळप्राप्तीवेळेरडे कोल्हाटीयजा
परचडे करितीउपजीविका १ माराभेणेंपरगृहीं प्रमदाराहेदुराग्रहीं
तेथेंतेचतेंविदेहीं जेकांउठनीउमाळे २ आतांमद्यप्राशिलीया घाणेंमु-
खस्मृतीलया जायतेथेंनिजलिया वाटेगेलास्वर्गीसीं ३ आळसेंहोय
वपुजड सरस्वतामसनिबाड तुकाह्मणेज्याणेंहाड तेंसात्विकऐकावें४

श्लो०- ननदस्तिष्ठधियांवादि विदेवेषु वा पुनः ३९

सत्त्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यान्निर्गुणैः ४०

टी०स०-नष्टधींतनसेस्वर्गी देवांमाजिहिसत्त्वं जेनातळेयात्रि-

गुणा तें माझे सत्व केवळ ४० आर्या-स्वर्गासिरलोकींही पृथ्वीमाजीहि पांडवाकोणी प्रकृतोच्या त्रिगुणानीं सोडियलाजो असा न से प्राणी ४०॥
 दोहा- सोडपमें कळूनही सर मे ओर अकास सोत जून तिना गुन बंधो
 जमाया फास ४० ओवी- या पृथ्वीवरी पाहीं स्वर्गां भिद्यवा देवाचे वाद्यां
 त्रिगुणा विरहित सटकानाहीं तें माझे तेज केवळ ४० अप्रमंग- न तें पृथ्वी
 माझी पाहो स्वर्गां जिद्याचा संदेहो तेथें सिद्ध गुण समूहो सत्वाहीन बा-
 पुडें १ आमरणी जें भिळेना पाहतां इंद्रानें स्वनयना मज भासतें अर्जुना
 या त्रिगुणाना नळे २ भासा जीव तें गासत तें सत्त्वावला शिव केला खा-
 णीचा उद्भव परी सत्त्वन नळे ३ तुका हाणे ऐका वचन काय बोलिला मग-
 वान तेथें देऊनियां मन वर्णधर्म अवधारा ४॥४०॥ श्रीकृष्णाचनमः॥ श्रीः

श्लोक- ब्राह्मणसत्रियविशां शूद्राणां च परंतप
 कर्माणि प्रविशन्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥४१॥

टी० स०- ब्राह्मणां सत्रियां वैश्यां शूद्रांच्याही क्रिया पृथक् अधिष्ठान स्व-
 भावे जें झालें त्रिगुण त्यागणीं ४१ आर्या- विप्रसत्रियशूद्रहि वैश्य-
 हि जे असति नित्य निजधर्में स्वप्रकृतिगुणें त्यांची दिसति निराळी सदैव
 सत्कर्में ४१ दोहा- हि जल्लत्रा ओ बैसके आशूदर के करम निज सभा-
 वगुन सोपये न्यारो न्यारो धरम ४१ ओवी- ब्राह्मणसत्रियवैश्यशू-
 द्रजाण चारी वर्ण हे प्रमाण त्यांचीं कर्में वेगळालीं जाण परी उपजती त्रि-
 गुणा पासनी ४१ अप्रमंग- विप्रबाहुज्यां वैश्यांला शूद्रशुद्धतमीं ज्याला
 क्रिया पृथक् चाला पूर्वीं असे स्थापिली १ अधिष्ठान स्वभावे जें झाले
 त्रिगुण सहजे त्या गुणां मुनीराजे व्याख्या बहू वाणिली २ नेच येथें-
 ही प्रसंगीं कधी अर्जुना सारंगीं तुका सर्वजनालागीं निर्मिला सेवदाया ४

श्लो०- शमोदमस्तपः शौचं क्षांतिरार्जवमेव च ॥
 ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ४२

टी० स०- तपसमाशमदमशौचास्तिक्य अवक्रता ज्ञानविज्ञानयात्रा-
 त्या विप्रवर्णासहक्रिया ४२ आर्या- आस्तिक्यशौचार्जव शमदम

धारणतसेंचिशांतीचें विज्ञानज्ञानतप स्वाभाविककर्महेंहिजातीचें४१
 दोहा- शमदमतपसोंपुनी सरलताओरशांति आस्तिकग्यानबिग्या-
 न यहब्रह्मकरमकीभाति ४२ ओंवी- शमदमतपआचार शक्तविशां-
 तिआर्जवपर ज्ञानविज्ञानआस्तिक्यस्थिर हेंकर्मगाब्राह्मणाचें ४२॥७
 अष्टांग- तपप्रथमविप्राचा गुणदायकमोक्षाचा क्षमेविणनाशत्या-
 चा होतांफळनालागे १ शमदमकाशास्तव घ्यावाइंद्रियांचाजीवशौ-
 चतैसाचस्वभाव आस्तिकाचापाहिजे २ नव्हेभूतांसीवांकुडा ज्ञानेन
 व्हेविषयींवेडा वक्ताविज्ञानपंवाडा सांगेजगतारणी ३ क्रियाब्राह्मणा
 प्रथम सांगेपार्थापुरुषोत्तम पुढेंसत्रियाचेनेम तुकावणीस्वानंदें ४
 ४२

श्लो०-शौर्यतेजोधृतिर्दक्षयंयुद्धेचाप्यपलायनं
 दानमीश्वरभावश्चक्षेत्रकर्मस्वभावजम् ॥४३॥

टी०स०-शूरत्वतेजदसत्व धारणारणधीरता दान्तुर्दशभक्तीया
 ज्ञात्याक्षत्रासहक्रिया ४३ आर्या- युद्धीअपलायनतें धृतिर्दिवरभा-
 वदसतादानें शौर्यहितेजहिकथिलें स्वभावजक्षेत्रकर्मवेदानें॥४३॥
 दोहा- शूरतेजधीरजचतुर जधमेंकोनपलाय इहठकुराईसोंरहेछ-
 त्रीकरमसुभाय ४३ ओंवी-शौर्यतेजधृतिदक्षपणें संग्रामींपाठन-
 देणें दानसमर्थपणें हेंकर्मसत्रियाचें ४३ अष्टांग- शौर्यतरीरण-
 धीर तेजेशस्त्रांचींतिखट परीधारणाचोखट जाणेंन्यायअन्याया
 १ दक्षजैसादक्षापरी युद्धांपळवणेंवैरी दानाजैवींधरेवरी पुण्यश्लो-
 कजगासी २ सेवामहंताचीजाणें नहतमनदेवाअर्पणें हींगानळतीं
 लक्षणें जगदुद्धारगुरूतो ३ राज्याअंतीनरकतया बोलणारपावेक्ष-
 या सरवसाम्राज्यआलेया आलेंतुकींएकत्व ४॥४३॥ श्रीशंभदे॥

श्लो०-रुषिगोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यकर्मस्वभावजं
 परिचर्यात्पकंकर्मशूद्रस्यापिस्वभावजम् ॥४४॥

टी०स०-रुषिगोरक्षणेद्रव्य विक्रणेवैश्यकर्महें सेवाशूद्रक्रियाया-
 ही ज्ञात्यावर्गसिमागमें ४४ आर्या- गोपालनवाणिज्य स्वाभावि-

कवैश्यकर्मआणिहृषी परिचयशूद्राचें स्वाभाविककर्मबोलतानिहृषी
४४ दोहा- रवेतीगोरछाबनिज बैसकरमयेहजान सबहीकीससेवा
करे शूद्रकरमयेहजान ४४ ओंवी- कृषिगोरसआणिवाणिज्य हेवै-
श्यकर्मस्वभावज शूद्रासिसेवाकर्मसहज आलेंवर्णासिमागमें ४४ ॥
अभंग- उदरार्थकुटुंबार्थ करीकृषिवल्लीस्वार्थ परीतयांतपरमार्थ
जेंरक्षणगायीचें १ द्रव्यव्यवसावोतेवीं वाणिज्यांतउठाठेवी वैश्यक-
र्मनृतीयभावीं. तूंओळखेंसज्जाणा २ आतांशूद्रजोकांअसे वर्णत्रय
सेवावसे त्याचेंजीवनजाणारेसें चारवर्णांत्याक्रिया ३ सांगावया
हेंकारण सत्रियवंशींतूनिर्माण आल्यासदेखकैसेंरण तुकयां-
जेसासंसारू ४॥४४

श्लोक-स्वस्वकर्मण्यभिरतःसंसिद्धिलभतेनरः
स्वकर्मनिरतःसिद्धियथाविंदतितच्छृणु॥४५

टी०स०-स्वस्वकर्मींचिरतजो सिद्धीतेंपावतोनर स्वकर्मींनिष्ठनोसिद्धी
पावेतेरितिआइक. ४५ आर्या- रतअपुलाल्याकर्मी पावेसिद्धीसम-
नुजभक्तिरसें पावेस्वकर्मरतनो सिद्धिजसीपांडवासख्यापरिसें॥४५
दोहा- अपनेअपनेंकरभनें सिद्धिलहेसबकोई सोबिअबेमोमेंस-
नो करमसिद्धिजेहोई ४५ ओंवी- आपुलालेकर्मीवर्तत तेनरसि-
द्धीतेंपावत आपुलेकर्मींसिद्धीहोन केसीनेआइकपां ४५ अभंग-
आपुलालेकर्माचारे वर्णश्रमयाआधारे जेंकांस्वहितउपचारे आलें
असेवांरणी १ नकरितांप्रयत्नकांहीं सिद्धिओळेत्याच्यागेहीं नवल
होयलोकींतींहीं नरहाह्यणतीपुण्यात्मा २ स्पष्टसांगनोवीरेशा आकर्णींतूंगु
डाकेशा साहित्येसीप्राप्तदशा प्राण्याप्रगरेभूलोकीं ३ जरीसांडिलास्वध-
र्म मगअवघेंबुद्धीकर्म नसांपडेसौरव्यवर्म तुकाह्यणेसांगिजे ४॥४५॥

श्लोक-यतःप्रवृत्तिभूतानांयेनसर्वमिदंततम्
स्वकर्मणातमप्यर्थ्यसिद्धिंविंदतिमानवः ४६

टी०स०-जेथेंप्रवृत्तिभूतांची ज्याणेंहेंच्यापिलेंजग स्वकर्मत्यास
भूजूनी पावतोसिद्धिमानव ४६ आर्या- भूतप्रवृत्तिजेथमिज्या-

णेंहेंसर्वहीअसेव्याप्त पूजुनित्यानिजकर्म होतीमनुजाससिद्धिनेप्राप्त
 ४६ दोहा-जातेउपजतजीवसबे जिनकीन्होबिस्तार करमकरेंताकों
 जजे सिद्धिलहेकरतार ४६ ओंवी- स्वकर्मजगाचीप्रवृत्ति तेणेंस-
 र्वबांधिलेअसती ह्मणूनीस्वकर्माआचरती तेसिद्धिपावतीदेख॥४६॥
 अभाग-भूतप्रवृत्तिजेथुनी होतीउत्पन्नमेदिनी स्थितिपालकनिदा-
 नीं प्रलयदावीरूसल्या १ जगाव्यापिलेंसेंजेणें जोविश्वात्मायेणेंगुणें
 त्यासस्वधर्मआचरणें तोषवावेसंतत २ त्याचेंसोळाप्रकाराचें कर्मचि-
 वंविधवाचें पूजनघडेमाधवाचें नित्यनूतनआवडी ३ त्याचासहजउ-
 तराई आशीर्वादयेतेठायीं मनोरथपूरेपायीं घालीतुकामुरकुंडी ४

श्लो०-श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधमस्त्विनुष्ठिता-
 त् स्वभावनियतंकर्मकुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ४७

टी०स०-स्वधर्मनीचहीश्रेष्ठ परधर्माबऱ्याहुनी स्ववर्णानेंमिलेंकर्म
 करितांपातकीनहे ४७ आर्या- विगुणस्वधर्महिबरा अनुष्ठित्वाचां-
 गलानपरधर्म पावेदोषांनकदां स्वभावनियमींनराकितांकर्म ४७॥
 दोहा-नीकेहूंपरधरमनें विगुणभलोज्जधरम कलुपापपावेनहिक-
 रतअपनोधरम ४७ ओंवी- स्वधर्महीनपरितोकल्याण परधर्मापरी-
 सउत्तमजाण आपुलेंकर्मआचरण येणेंपापनहोयनिश्चित॥४७॥●
 अभाग-नीचनमानीस्वधर्म आलेभागप्रांतकर्म ज्ञानझालेंतरीअम
 स्वयानिचानमानिजे १ बाळामायचणहिजे तेथेंउर्वशीनासुजेमी-
 नेंजळावीणमरिजे मधुघटाभीतरीं २ एवंनकरीवेदपत्र यतिहातीं
 आलेंशस्त्र व्यर्थतेवींशोभेवन्न स्वात्मधर्मआचरणें ३ बोलसीतूंगोत्र
 वधी हत्याघडनेसंबंधी तवकर्मपापवधी येसीशह्मीतुकयाचे॥४७॥

श्लोक-सहजंकर्मकौंतेयसदोषमपिनत्यजेत्
 सर्वारंभाहिदोषेणधूमेनाग्निरिवावृताः॥४८॥

टी०स०-जेंवर्णसहझालेंतें नराकावेसदोषही कींकर्मवेष्टिलेंदोषें
 सर्वअग्निधुरेंजसा ४८ आर्या- कर्मादोषहिसहज क्षत्रियवर्णान

सोडितांचितरे धूमंवह्निजसातो दोषेकर्मसमस्तआवृत्तरे ४८ दोहा-दोष सहितनिजकरमकरे रहेनकोहुत्यागी दोस्वप्नरेआरंभसबे धूमसहजो आगि ४८ ओंवी- ह्यणूनिस्वकर्मगाअर्जन दोषरूपह्यणूनद्यावेंलहू न येहवींसर्वकर्मनाहींदोषावीण अग्नितेधेंधूमअसे ४८ अप्रसंग-व र्णविभागांतसुकृतदुष्कृत पुढेंजनाहोतत्याच्यालेशें १ तेधेंगुणीखरे अवंगुणीनिकरे वेष्टिलासेधूरेजैसाअग्नी २ यास्तवबोखरेमानिजेगो मटे चैत्रींकडुवटेनिंबजेवीं ३ कुश्वळफ्रतारींमनठेवीनारी पावेलसंसा- रींतुकाह्यणे॥४८॥४८॥

श्लो०-असक्तबुद्धिःसर्वत्रजितात्माविगतस्पृहः
नैष्कर्म्यसिद्धिं परमां संन्यासेनाधिगच्छति ४९

टी०स०-मुक्तितेंसिद्धिनैष्कर्म्या तोसंन्यासेंचिपावतो अलिप्तबुद्धि जोकर्मों जितचित्तगतस्पृह ४९ आर्या- निस्पृहआणिजितात्मा ज्याचीसर्वत्रतेनंसक्तमती संन्यासानेंपावे तोचीनैष्कर्म्यसिद्धिउत्त मती ४९ दोहा-लग्नबुद्धिबहुनहिकरे जीतेमनकीआस परमसि- द्धिकरमकी पावेकरिसंन्यास ४९ ओंवी-सर्वत्रबुद्धीअसक्तकस्ती निस्पृहवर्तेआत्माजिंकूनी त्यासीकर्माचीपरमसिद्धीदेउनी तोसंन्या- सेंपावतसे ४९ अप्रसंग- निष्कामजेमनमुक्तिचेंभुवन त्याकरजोडून सिद्धीनमी १ पावतोसंन्यासेंप्रपंचउदासें मानसउल्हासेहरीपदीं २ कर्मोंनव्हेलिप्तबुद्धीजितचित्त झालास्पृहागतआत्मबोधें ३ तुका- ह्यणेजन्मसार्थकउत्तम त्यामाजीप्रेमअनंताचें॥४९॥श्रीशाम्

श्लो०-सिद्धिंप्राप्नोयथाब्रह्मतथाप्नोतिनिबो-
धमे समासेनैवकौंतेयनिष्ठाज्ञानस्ययापरा ५०

टी०स०-गुरूपदेशोंसिद्धीतें पावलाब्रह्मतोकसा पावतोज्ञाननि- ष्ठाते तूंसेपेचिआइक ५० आर्या- नैष्कर्म्यसिद्धिनरतो ब्रह्मक सापावतोअविसेपें जेपरमज्ञानाची निष्ठातेऐकतूंचिसंसेपें॥५० दोहा-सिद्धीपायेपरब्रह्मकों जैसेजपावेसार कधीजहोंसंछेप सां निष्ठाग्यानअपार ५० ओंवी- जैसेंब्रह्मतेसेसिद्धिपावती तें

आर्द्रकअर्जुनासांगेनयथास्थिती तथाज्ञानाचीप्रतीती संक्षेपेंकरितां होय ५० अश्वि-देतुगुरुकृपालाभझालासोपा पावला निरोपासिद्धाचिया १ कैसाब्रह्मपावेसिद्धीज्यासभावे ओंवाळितीनांवेचि न्याचावे २ तेस्थितीनिश्चयेसंक्षेपेंअन्वये ऐकेंआणिहोयतूहीतैसा ३ ज्ञाननिष्ठावंतपरात्परींचित्त योगीयाअनीततुकाझाला ४॥५०॥ श्रीशं

श्लो०-बुद्ध्याविशुद्धयायुक्तोद्धृत्यात्मानंनिग्रम्य-
च शब्दादीन्विषयास्त्यक्त्वा रागद्वेषौघदस्य च ५१

टी०स०-निष्कामचित्तआत्मत्वीं धारणेनेंधरूनिचां शब्दादिभोगकूनी द्वेषप्रीतिहिताकुनी ५१ आर्या-शुद्धमतीनेंचुक्तहि धैर्यैकरूनीमनासरोधून राकुनिशब्दादिविषय रागद्वेषांसनित्यबांधून ५१ दोहा-जोगरहेबुद्धिसुधसों धीरजसोंमनधारी शब्दआदिविरख्य नतजे रागद्वेषकोमारी ५१ ओंवी-आत्मत्वींनिष्कामचित्तीं बुद्धी करूनिचांपरिती शब्दादिविषयांतेंत्यजिती प्रीतिद्वेषराकूनिचां ५१ अश्वि-चित्तजेनिष्कामभजेआत्माराम तोचिघातीनेमकर्णासारे १ धरूनीधारणेंयोगाच्याविंदाणें जगींचिचरणेंनिरंकुश २ शब्दस्पर्शादीकविषयदशक त्यागीनपुंसकजारीणने ३ प्राप्तीचाहरीखअप्राप्तीचेंतीख तुकाशिवबीरखप्राप्तीनजा ४॥५१॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः

श्लो०-विविक्तसेवीलघ्वाशीर्यतवाक्कायमानसः
ध्यानयोगपरोनित्यं वैराग्यं समुपाश्रितः ॥५२॥

टी०स०-एकांतलघुआहार मनोवाक्कायनिग्रह ध्यानयोगांसदा निष्ठ वैराग्यधरिजोदद ५२ आर्या-एकांतनित्यसेवी मितभोजीवाङ्मनासितोरोधी वैराग्ययोगयुक्त ब्रह्मध्यानींसदैवअवरोधी ५२ ॥ दोहा-रहेउच्योएकांतमें लघुभोजनमनजीत ध्यानजोगतत्परसदा यहवैराग्यकीनीत ५२ ओंवी-एकांतीबैसूनिचां लघुआहारअसूनिचां मनोवाक्कायनिग्रहकरूनिचां योगध्यानवैराग्य ५२ अश्वि-नावडेंलोकीकसंगुप्रपंचीक आहारसोकरेपोटा १ मनोवाचेंकायें

नेमितनियहें नपीडीआग्रहेंशिष्यवर्गी १ तिष्ठेसदासनयोगाचेंआसन
सोडूनेणेध्यानईश्वराचें ३ धरीबळकटावितरागदारवंता तुकाह्यणे
तोरांनफानेणें ४॥५२॥

श्लो०- अहंकारंबलंदर्पकामक्रोधंपरिग्रहम्
विमुच्यनिर्ममःशांतोब्रह्मभूयायकल्पते॥५३॥

टी०स०- बलगर्वअहंकार कामक्रोधपरिग्रह सोडुनिममताशांत ब्र-
ह्मत्वायोग्यहोतसे ५३ आर्या- कामक्रोधअहंकारति बलद्वर्पपरिग्र-
हंकरुनिशांत ममताविरहितहोउनि पावेमोक्षासिहाचिसिद्धांत ५३
दोहा- क्रोधपरिग्रहकामबल दर्पओरअहंकार ममतानजेनिर्मलर-
हे शांतिब्रह्ममेंसार ५३ ओंवी- कामक्रोधबलदर्पक अहंकार
परिग्रहादिक सोडुनिहोइजेनिर्ममशांतनिःशंक जेब्रह्मह्मावयाइ-
च्छितो ५३ अप्रमंग- तनुबळानेणेंगर्वासलाळणें अहंचळवणेंठिका
णीचा १ कामाप्रमंगीतसाक्रोधकेलापीसा धाडीदीशावासापरिग्रहो
२ मेलीजेथेंममताअन्नअन्नकरितां शांतीचीदुहिनावाढविली॥३॥
तेब्रह्मजीवायाभावेअपूर्णियां झालाउतराईयातुकयाचा॥४॥५३॥

श्लो०- ब्रह्मभूतःप्रसन्नात्मानोचिंतितनकांक्षति
समःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिलाभतेपराम्॥५४॥

टी०स०- ब्रह्महोतांप्रसन्नात्मा इच्छाशोकननोकरी सर्वभूतींप्रति-
माझी तोसर्वसमभागतो ५४ आर्या- सर्वाभूतींप्रार्थी स्वच्छम-
नब्रह्मभूतजोसमहा ज्यालानहर्षशोकहि लाभेमद्भक्तिलाभत्यास
महा ५४ दो०- ब्रह्मभूयोज्जप्रसन्न मनसोंचकरेनहिचाह सबजी-
वनकांसमलरवे पावेप्रगतिप्रवाह ५४ ओंवी- आत्माप्रसन्न-
झालियाब्रह्महोती शोकइच्छाहीनकरिती प्रक्तिमाझीसर्वभूतीं
तेंसर्वपावतीसम ५४ अप्रमंग- सप्रसन्नआत्मात्याचावीरोत्तमा झा-
लाजेव्हां ब्रह्मसंगमांत ॥१॥ मगत्यापरतीइच्छातेकेउती शोकनरी
हंतीधरीकेसा २ जेथेंतेंथेंमाझीप्रक्तिगंगेमाजी सर्वभूतेंआजीरा
हूझालीं ३ समानसर्वतिशांतीहेलावत तुकाह्यणेमातहरपली ४॥५४॥

श्लो०-भक्त्यामामभिजानानियावान्यश्चास्मित-

त्त्वतः ततोमान्त्वतोज्ञात्वाविशतेतदनंतरम् ५५

टी०स०-अनंतब्रह्मपुच्छत्वं जाणेसर्वात्मभक्तिनें तत्त्वजाणूनिदेहां-
तां निघूनिननिघेपुन्हा ५५ आर्या- भक्तीनेंमजजाणे जितुकांजै-
साहिमीअसेंतत्त्वं मगजाणुनियांमातें तदनंतरपावतोमलासत्त्वं
५५ दोहा- मोकांजानेभगतिकरे जीतहोयजुभाय मोहिज्ञानिके
तत्त्वसों मेरोभगतिकराय ५५ ओंवी- भक्तीनेंसमजाणती जशी-
आहेमाझीस्थिती आत्मत्वेंतत्त्वजाणती प्रवेशतीतयांत ५५ अपंग-
तेगासर्वात्मनाभक्तीचाजाणता झालासप्रेमनादेहभावे १ अनंतब्र-
ह्मांडेंअनंतीचघडे अनंतासोंगडेकेलेजीवा २ तत्त्वींप्रवेशलाप्रांताचे
वेळेला जयालेशेंआलातेथेंगुम ३ पुन्हामगनिघणेंप्राणांनींहीनेणें
ऐसीस्थितीबाणेनुकयास ४ ५५॥

श्लो०-सर्वकर्माण्यपिसदाकुर्वाणोमह्यपाश्रयः

मत्प्रसादादवाप्नोतिशाश्वतंपदमव्ययम् ॥५६॥

टी०स०-प्रारब्धेंसर्वकर्मेंहीं करीजरिमदाश्रयें माझ्याप्रसादेंतोपावे
पदशाश्वतअव्यय ५६ आर्या- सर्वहिकर्मेंकरिजो ज्यालामाझास-
दैवअवलंब पावेममप्रसादें अव्ययशाश्वतपदासिअवलंब ५६ दो०
मोकरमकोनितकरे मेरोआश्रयपाय सोप्रसादनेसोरहे अल्ययप-
दवीपाय ५६ ओंवी- सर्वकर्मेंप्रारब्धेंहोती मदाश्रयेंजेकरिती मा-
झ्याप्रसादेंपावती जेंपदशाश्वतअव्यय ५६ अपंग-कर्मघडेंतेंसों
संचीतआधारेंजाणतांविचारेंचयायोग्य १ मगतेंचकर्मांमातेंवीरोत्तमा
अपीनीसप्रेमामदाश्रित २ माझीयाप्रसादेंतोपावेस्वानंद अव्ययजेपद
अनुच्छिष्ट ३ शाश्वतपणाचीगतिनेणेवीरंची तेथेंनुकयाचेंयेणेंझालें ४ ५६॥

श्लो०-चेतसासर्वकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्सरः

बुद्धियोगमुपाश्रित्यमच्चिन्तःसततंभव ॥५७॥

टी०स०-अपूर्णिसर्वहीकर्में चित्तेमत्सरहोउनी ज्ञानयोगाश्रयेंचि-
न्त मद्रंपीलावितुंसदा ५७ आर्या- चित्तेंसर्वहिकर्में माझेगायींस-

मर्पुनीआहो मत्तियोगाश्रितहोउति मत्सरचिचांततूंहिसंततहो॥५७॥
 दो०-मनसोमेरोकरमकर मोतसरलनालेय बुद्धीजोगकोंसोचकरे मो-
 हीमेंचिनदेय ५७ ओंवी-मनपूर्वकमाझेगयीं सर्वकर्मअर्पणहीं
 सुबुद्धीधरूनिराहीं मजनत्सरहोउनी ५७ अप्रंग-सर्वकर्मपाया
 अपूर्णसर्वथा ऐकेंमाझीकथाअखंडित १ मत्सरमनानेंकरींहरीध्या-
 नें डोलेस्वानंदानेंनिर्विकल्प २ ज्ञानाचाअथवायोगाचापांडुवा आश्र-
 यरारवावामनपसीं ३ तूंचऐसाहोयमद्रूपीसंशय नाहीआणवाहेतु-
 काजेथें४॥५७॥

श्लो०-मच्चित्तःसर्वदुर्गाणिमत्प्रसादात्तरिष्य-
 सि अथचेत्त्वमहंकारान्मश्रोष्यसिविनश्यसि५८

टी०स०-मच्चित्तमत्प्रसादेतूं सर्वदुःखाच्चित्तंघिसी आतांजरिअहं-
 कारें नआइकसिनाशसी ५८ आर्या-सर्वहिदुर्गेतरसी मच्चित्तें
 माझियाप्रसादानें पावसिविनाशतरितूं नऐकुनीजरिअहंछतिम-
 दानें ५८ दोहा-मोप्रसादतेंदुर्गबल तरिजेहेअनयास अहंकार-
 केबसनेनहि यहमानोजूपास ५८ ओंवी-माझेगयींचित्तठेविसी
 तरीमाझ्याप्रसादेसर्वदुःखेंतरसी अहंकारधरूनीकरिसी तरीसर्व
 दुःखेंहोतीतुज ५८ अप्रंग-मच्चित्तेंकरूनमद्गार्थपावून होयसमा-
 धानमत्प्रसादे १ दुःखगिरीजळेनबंचतांपळे सर्वहीमावळेक्षेपकांरा
 आतांअहंकारेंजरीयानीतीरे नायकसीबारेघातुतुझा २ महाक्येंतर-
 लाबहुलोकबुडाला जेनाहींतुक्यालाकेलेमान्य४॥५८॥श्रीकृष्णायन०

श्लोक-यदहंकारमाश्रित्यनयोत्स्यइतिमन्य
 से मिथ्येषव्यवसायस्तेप्रकृतिस्त्वानियोस्यति५९

टी०स०-अहंकारधरूनीयां प्रांडेनाहणतोसितूं हेंमिथ्यातुजतूझी-
 च युद्धींप्रकृतियोजिल ५९ आर्या-धरुनिअहंकारातें मानसिन
 करीनमोकधींचरण मिथ्यानिश्चयतूझा करवीलप्रकृतितूजआच-
 रण ५९ दोहा-लरोनहींतूजोकहन अहंकारकोंमान यहतोसब
 अबसूतहे प्रकृतिलगावेआन ५९ ओंवी-मनींअहंकारधरूनीं यु-

छूनकरीऐसेंमनीं तरीयाउद्योगाचीहोईलहानी प्रकृतियुद्धकरवील
तुज ५९ अप्रमंग-अहंपणेंह्यणसीनभांडेंमीयासी यास्तवहेळसी
अमुचेंमत १ कौरवांमारणेंपापीह्यावेकोणें विसेलाजिवाणेंजीणेंपुढें
२ हेंमिथ्याकल्पिततनुस्वभावांत सहजहोईलघातकौरवांचा ३ प्रकृ-
तिसत्रियांचीअनीवारसाची तुकाह्यणेअरिचीपुर्वनिपाठ ४॥५९॥श्रीः

श्लो०-स्वभावजेनकौंतेयनिबद्धःस्वेनकर्मणा
कर्तुंनेच्छसियन्मोहात्करिष्यस्यवशोऽपितत् ६०

टी०स०-संस्कारेंकर्मजेंज्ञालें प्रारब्धेंबद्धतूंनया करूंनिश्चिंसी
मोहें करिशीलअवश्यतूं ६० आर्या-स्वभाविककर्मनिं बद्ध व-
द्यातूंदुराग्रहाधरसी मोहेंनकरूंनिश्चिसि होउनिपरवशापरीचतेंक-
रिशी ६० दोहा- अर्जुनअपनेंकरमसों यहतूंराख्योनाहीं परोन
चाहतमोहनें परसबकरिहोसाहि ६० ओंवी- अर्जुनातूंस्वभावे
बांधलासी अज्ञानेंकरूनीयुद्धनकरींह्यणतोसी तरीयुद्धकर्मतूंअव-
श्यकरिशी यासिसंदेहनाहीं ६० अप्रमंग-कर्मप्रादुर्भाविसंस्कारत्या-
परी वागेधरेवरीभूतजात १ प्रारब्धेंबांधलेंतेंकेंसेंस्फुटेल जरीकांदाटे-
लउरमोहें २ निश्चिंसीरुहेहेंअगत्यकरिशी तूंचीक्रोधीहोसीकाळास-
म ३ तुकाह्यणेदेहस्वभावकवणा नांवरेहेंजाणाविधिलेख ४॥६०॥

श्लो०-ईश्वरः सर्वभूतानां तद्दृष्टोऽर्जुन निष्ठति
प्रामयन् सर्वभूतानि यन्नास्तीति मायया ६१

टी०स०-अर्जुनासर्वभूतांच्या असेतद्दयिंईश्वर बुद्धिसूत्रेंकाळ
यंत्रां आरूढेनाचवीतसे ६१ आर्या-सर्वभूतांच्याही तद्दयींई-
श्वरवसूनिचाळवितो सर्वभूतांतेह्यां यंत्रेंजसिंसूत्रधारचाळवितो
६१ दोहा- ईश्वरसबकेहीयमैं अर्जुनरहतजगूढ जीवप्रमा-
वतहैंसदा करिकेमायाआरूढ ६१ ओंवी-सर्वभूतींअसेईश्वर
च्यापूनिजगनिरंतर खेळखेळवीमाचार सूत्रधारीआपणअसे६१
अप्रमंग-सकळभूतांच्यातद्दयींदेवआहे अनुभवेंपाहेंवीरोनया १

त्यासमान्यज्ञालेंतारीलतेंकर्म भ्रमान्यअकर्मसहजची २ जोकांबुद्धिसू-
त्रेंकळावेळयंत्रें नाचवीसर्वत्रेंबाहूलीं ३ एकासीपळवीपाठीलावीएका
हरपवीतुकापळमात्रें ४॥६१॥

श्लो०-तमेवशरणंगच्छसर्वभावेनभारत ॥

तत्प्रसादात्परांशांतिस्थानंप्राप्यसिशाश्वतम् ६२

टी०स०-त्यातेंचिजार्शरण याभावेकींसमस्ततो तत्प्रसादेधोरशांती
पदशाश्वतपावसी ६२ आर्या- जार्शरणतयातें सर्वाभावेनयाम-
धींभ्रांती त्याच्याप्रसादयोगें शाश्वतपदधोरपावसीशांती ६२ दोहा-
होयसदावाकेंसरन अर्जनतूंसबभाय अविनासीधिरशांतिपदता-
प्रसादतेंपाय ६२ ओंवी- भारतासर्वभावेकरूनी शरणहोयमजला-
गुनी माझ्याप्रसादपावुनी पदशाश्वतपावसी ६२ अ०भंग- त्यातें
शरणजावेंकायावाचामनें व्हावेंगाअनन्यअनन्यांनीं १ भावभक्तिबो-
धराहेचिरंतन ऐसेंघेमागूनप्रसादास २ त्याच्याआशीर्वादेशांनिभा-
सहोय जेंपदआलयशाश्वतानें ३ ऐसालाभजाणानसोडीअर्जना
तुकाजेंसामनासमर्पित ४॥६२॥

श्लो०-इतितेज्ञानमाख्यातंगुत्थाहुत्थतरंमया

विमृश्येतदशेषेणयथेच्छासितथोक्कुरु ॥६३॥

टी०स०-ऐसेंगुत्थाहुनीगुत्थ ज्ञानम्याउपदेशिलें विचारूनिअशोषे-
हें तुजमानेलतेंकरीं ६३ आर्या- गुत्थाहुनिगुत्थअसें कथिलेंम्यां
ज्ञानतूजनिष्ठापा साकत्येंविवरुनिधां जेंदक्षिसितेंसरखेंकरीबापा
६३ दोहा- ग्यानकट्योतोसोजमे जोजगप्रगटेनाहि जोजानेसोइक-
रो यहिसंजोजयमाहि ६३ ओंवी- अंतरीचेंगुत्थांतर तुलाउपदे-
शिलेंसार मनायेईलतोकरीविचार सांगणेंतेंसांगीतलें ६३ अ०भं०
ऐसेंहेगुत्थाचेंअंतरजेंगुम कधींप्रगटीतझालेंनव्हतें १ ऐसाश्रोता
कोणीनव्हतामीजाला जोप्रेमेंआधीलापरीपूर्ण २ तुजज्ञानश्रेष्ठउप-
देशीलेंआह्मीं पाहेंअंतर्दामींअशोषजें ३ यावरीमानेलतेंकरीवीरे-
शा तुकयाचीआशापूर्णयेणें ४॥६३॥ ॥श्रीमद्यदुकुलदिलकश्रीरु-
घ्नायनमः॥

श्लो०-सर्वगुत्थतमंभूयःशृणुमेपरमंवचः॥

इष्टोऽसिमेददमतिस्ततोवक्ष्यामितेहितम्६४

टी०स०-सर्वगुत्थाहुनीगुत्थ आतांहावाब्दआश्चर्य कृत्तुद्धिइष्टतुंमा-
झा ह्यणूनिवदतोहित ६४ आर्या-सर्वगुत्थउत्तम माझेतुंवच-
नहंपुन्हापरिस कथितोहिततुजयास्तव मजप्रियतुंबाअतिप्रियाप-
रिस ६४ दोहा-जोकलुहेसबतेज्ज्यो परमवचनमोमान तुंहदबु-
द्धिमीतजो तोहितकरतबरवान ६४ ओंवी-सर्वगुत्थतमजाण हेंसो-
गतोभिन्नह्यणून तुंप्रीतीचासरवामाझाजाणून तुझेहितसांगतसें६४
अभंग-सर्वगुत्थांमाजीगुत्थहेंकीरीरी हेंनक्षेत्रावरीबाजारीगा॥१
आतांऐकेशब्दहाजीवोवरींचा कांकींसहुद्धीचाघडीवतूं २ भिन्नमाझा
आणीह्यणवीशीदास यास्तवहिताससांगतसों ३ तुकाविनयलेंप्रार्थी
साधुजनां कायत्याअर्जनाबोलेदेव ४॥६४॥ श्रीगोपालकृष्णायनमः॥

श्लो०-मन्मनाभवमद्रक्तोमद्याजीमानमस्कुरु

मामेवैष्यसिसत्यंतेप्रतिजानेप्रियोऽसिमे६५

टी०स०-मद्रूपींमनमद्रक्त यजीवंदींमलाचतूं मातेंचिपावसीसत्य
प्रतिज्ञाकरितोसरव्या ६५ आर्या-मद्रक्तमन्मनाहो वंदींपूजींमलाच-
रेंसमज करितोस्वरीप्रतिज्ञा अससिप्रियमजहिपावसीलमज॥६५
दोहा-मोकोजजतूनम्रक्षें मनमोहोमेराख अंतसमेक्षेंमाहिमें॥
प्यारोतूंयहसारव ६५ ओंवी-मनवेवूनिमाझीभक्तीकरीं मजवंदून
अजकरीं मजपावसीनिर्धारीं प्रियसरव्या ६५ अभंग-मद्रूपींसतनय-
यामनालावां मद्रक्तीकरावीहृदव्रते १ यजनमाझेचीवंदावेमातेची म
गस्वरूपाचीपडेग्रंथी २ मीचतूंतूंमीचऐसेंहोईलगा शिवांतरींजागा
जेवोविष्णु ३ विष्णुहृदयींपहुडेशिवपरमात्मा प्रतिज्ञाप्रतिमातुकींयेतो

श्लो०-सर्वधर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणं ब्रज॥

अहंत्वासर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशुचः६६

टी०स०-एकामातेंशरणये सर्वधर्मांसदाकुनी संचितेंक्रियमाणें

हीं भीनाशीनभिऊनको ६६ आर्या- टाकुनिसर्वहिधर्मा एव्यामातेवि
शरणजायुक्त नकरीखेदमनीतूं करितोमीसर्वपापनिर्मुक्त ६६ दोहा-
सबधरमनकोत्यागिकें मोसरनतूंआय दूरीकरोसबपापहों शोकनजो-
याभाय ६६ ओंवी- सर्वधर्मातेत्यजूनी मजएकासीशरणहोउनी सं-
चितक्रियमाणजाणूनी मोसर्वभीनाशीनभिऊनको ६६ अभांग- सर्वधर्मा
प्रतीत्यागूनिसरबया शरणमाझेठायानुवांयावे १ एकमीप्रसन्नहोईना
जोंचरी धर्मातेआदरीतंवमानी २ तेधेधर्मावागेमत्तुपानाज्यास सह-
जपतनासअधिकारू ३ संचितेंक्रियमाणेंपापासीहरीन भयायेत्या-
गुनतुकाक्षणे॥६६॥

श्लो०- इदंतेनातपस्कायनाभक्तायकदाचन॥

नचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमांयोऽप्यसूयति॥६७॥

टी०स०- तपहीनानकोसांगूं अभक्तांतेंकदापिहें श्रवणेच्छाविहीना-
ला दोषलावीमलातया ६७ आर्या- सेवाहीनअभक्ता तपहीनातेंहि
रेनसांगावे ईर्षाकरिजोमाझी पार्थात्यालाकदानलांगावे ६७ टी०- जा-
केतपनहीभक्तिनहि ओसत्यसबुद्धिनहि तासोंतूझिनयहकहे मोदे-
खिजगमाहि ६७ ओंवी- ज्ञानतपअनुष्ठानहीन भक्तिविनाजेंश्रवण
अभक्तांतेंदेआपण तेदोषलाविनी ६७ अभांग- अतपीपार्थाजोत्या-
सआमुचीगोष्टी कदापीकीरिदीनचावळी १ अथवातपीझालामजन
भजतां त्याप्रतीहेवार्तासांगूनये २ तपीभक्तिखरीश्रवणीनेदीपन म-
गत्यासांगुनफळकाय ३ किंवामातेंदोषदेवीजोअर्जना तुकाक्षणेजा-
णानहेपात्र॥६७॥

श्लो०- यददं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति॥

भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः॥६८॥

टीका-सम०- माझ्याभक्तांतजोमाझी भक्तिथोरकरूनियां सांगेल
हेंमहागुह्य पावेलमजनिश्चित ६८ आर्या- जेंहेंअतिगुह्यपरम
माझ्याभक्तांसआदरेंपदवी उत्तमभक्तिकरूनी निश्चयमाझ्यापदींज्या
चदवी ६८ दोहा- मोभक्तनजोकहत परमेन्योयहग्यान सोमेभीभग-

तोलहे मोमेरहेनिदान ६८ ओंवी- हेपरमगुल्यपावन जोमाझ्याभ-
क्तांसीउपदेशीजाण माझीभक्तीअसेकरून तोमजपावेनिःसंदेह ६८
अभंग- भक्तचंदीभक्तीकरूनियांमान्य झालात्यासधन्यआहोईस-
णूं १ तेथेंगुल्यश्रेष्ठप्रगटनीवाणील तैसाचीऐकेलभावेकोणी २॥नि-
श्चयेणपावनमाझेगायींयेती तुकयासंगतीकीतीतैची ३॥६८॥श्रीशम

श्लो०-नचतस्मान्मनुष्येषुकश्चिन्नेप्रियतमः
भवितानचमेतस्मादन्यःप्रियतरोभवि॥६९॥

टी०स०- त्याहूनिहीमनुष्यांत माझेंप्रियकरीअसा नहोणारनत्याहूनी
कोणीमल्लिययाजगीं ६९ आर्या- प्रियकरत्याहूनिमाझा कोणीनाहीं
नहोयभूलोकीं मजहीप्रियतमत्याहूनि नाहींदुसरामहीनअबलोकीं
६९ दोहा- मोभगतनसोंप्यारो नहिहोप्यारोहोयी वहमोहीराख-
तहै होंराखतहियमाहि ६९ ओंवी- मनुष्यांतसांगीतलेंकरी तो-
माझाभक्तअवधारीं त्याहूनभजएथ्हीवरी कोणीप्रियनसे ६९ अभंग-
मानवकोटींतविचारितांनित्य त्याऐसासांप्रतनसेकोणी १ त्याचातोप्रि-
यंकरयेतूलाओळखे भानुचक्षू देखेघडेचिना २ पुढेंहिहोणारभवि-
ष्येपाहिलें परीनपडलेलाभाहणीं ३ त्यालोकींमल्लियत्याहूनीदिसेना
तुकाविनवीदीनापरीक्षिजे ४॥६९॥ ॥श्रीमद्यदुनंदनश्रीकृष्णाय०

श्लो०-अध्येष्यतेचयइमंधर्म्यसंवादमावयोः
ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्यामितिमेमतिः॥७०॥

टी०स०-गीताहाधर्म्यसंवाद माझातूझाह्मणेलजी ज्ञानयज्ञेंचि
मीत्याणें पूजिलोंमजवारतें ७० आर्या- हाधर्मरूपअमुचा संवा-
दपुढेंसदेंवजोसुमती त्याणेंज्ञानमखेंमी यजिलेंहोतीमलाअसी-
चमती ७० दोहा- धर्मसंवादयमेंकृत्यो पढेजकोईज्ञान ग्यानज-
ग्यतिनहुजज्यो यहमेरोमतमान ७० ओंवी- धर्मकारणहासंवाद
पढणकरीजोसांडूनिभेद तोज्ञानयज्ञेंयजूनपावेपरमानंद माझी
बुद्धीनिश्चित ७० अभंग- नित्यज्यालानेमउषःकाळींस्नान करू-

नीसंध्यापठणकरीपाठ १ हाधर्मसंवादमजतूजशब्दीं अनुवादलें
नारींलागूनियां २ तरीज्ञानयज्ञेंमजतेणेंयजिलें कींभासेपूजिलेंउ-
पचारें ३ तुकाहणेदेवाआवडजेमोठी तेचीकसवरीभक्तामाजी ४॥७०॥

श्लो०-श्रद्धावाननसूयश्चशृणुयादपियोनरः
सोऽपिमुक्तःशतमालोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणा॥७१॥

टी०स०-श्रद्धालुयासनिंदीना आइकेहीअसानर तोहिपावेपापमु-
क्त लोकांपुण्यात्मिकांचियां ७१ आर्या- धरुनीश्रद्धानरजो ऐकेईवी
त्यजूनिवीराहे तोपुण्यश्लोकांच्या शतमलोकींमुक्तहोउनीराहे ७१ दो०
श्रद्धाजतदोखेबिना यहेरुनेजोकोइ पुण्यवंतभगतनलहे सुगतज-
नाकोंहोई ७१ ओंवी- भक्तिमुक्तजोहोउनी आदरेंकरुनीआइकेअव-
णीं तोउत्तमलोकातेंपावुनी मुक्तहोयसत्यजाण ७१ अभंग- तद्दयीं
जागेज्याच्याश्रद्धा जोकांनिंदीनाविबुधा १ ऐकेंसदाठेवुनीभाव ऐशा
नराचाउपाव २ माझेपदपावेअंतीं निष्ठातकवागूनिसितीं ३ जेथेंलोक
पुण्यवान तुक्यातेथेंअधिष्ठान ४॥७१॥ श्रीमद्रुक्मिणीपतयेनमः॥

श्लो०-कचिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्र्येणचेतसा
कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रणष्टस्तेधनंजय॥७२॥

टी०स०-हेंऐकिलेंसकींनहीं पार्थाएकाग्रमानसें अज्ञानमोहगेला-
कीं नाहींसांगधनंजया ७२ आर्या- पार्थाआयकिलेंकीं एकाग्रमनें
चिहेंमलामांग अज्ञानमोहतूझा गेलाकींकायहेंमलासांग ७२ दो०
चित्तएकाग्रव्हेरुनें अर्जनयहतोधरम मोठेमोहअग्यानतवें छुटे
चित्तकोभरम ७२ ओंवी- अर्जनाच्यांसांगीतले तुवांएकाग्रमनेंऐकि-
लें अज्ञानमोहआहेकींगेले हेंसांगधनंजया ७२ अभंग- बरीऐकि-
लीकींगीता किंवानमानिलीचिता १ पार्थामानसएकाग्र आहेयेथेंकीं
अव्यय २ अज्ञानमोहरवळ गेलानाहींकींप्रांजल ३ सांगमातेंधनंजया
एकवेळहेंतुक्या ४॥७२॥

अर्जनउवाच.

श्लो०-नष्टोमोहःस्मृतिर्लब्धात्वत्प्रसादान्नयाऽच्यु-
त स्थितोऽस्मिगतसंदेहःकरिष्येवचनंतव ॥७३॥

टी०स०-स्मृतिआलीमोहगेला प्रसादेअच्युतानुश्या असेंमीगतसंदेह
तुझेवचनमानिन ७३ आर्या- गेलामोहस्मृतिही आलीदेवातवप्र-
सादानें निःसंदेहअहेंभी करितोहेंसमरतवप्रसादानें ७३ दोहा-मोह
नसतअबआई स्मरनहोंश्रीभगवान् भयोदूरिसंदेहअब तत्त्वग्या-
नप्रधान ७३ ओंवी-गेलामोहह्यणेपार्थ तुमचेप्रसादेसावचित्त
संदेहफिटलानिश्चित साचकरीनवचनतुझे ७३ अप्रसंग- ऐकेंसुर-
प्रियकार्या यादवकुलकमलसूर्या १ मोहगेलास्मृतीआली चित्तवृ-
त्तीआनंदली २ तुझ्याप्रसादेअच्युता ज्ञानमात्रेचादेखता ३ जीजीझा-
लोंएकवेळ गतसंदेहप्रांजळ ४ असेंनिश्चळआतांमी तुझेवाक्यमा-
नीनस्वामी ५ निवटिनकोरवांला निश्चयरक्षिनतुक्याला ६ ॥७३॥

संजयउवाच.

श्लो०-इत्यहंवास्तुदेवस्यपार्थस्यचमहात्मनः॥
संवादमिममश्रोषमद्भुतंरोमहर्षणम् ॥७४॥

टी०स०-श्रीवास्तुदेवपार्थांचि हासंवादमहाद्भुत रायाआइकिलाअं-
गीं कांटेअद्यापिमाझिया ७४ आर्या- संवादश्रेष्ठांचा श्रीकृष्णा-
चाअसाचपार्थांचा अद्भुतरोमांचकरी आयकिलाम्यानिधीच अ-
र्थांचा ७४ दोहा- हरीअर्जनकीबातयह सनिजोमेयाभाय अचरज
रूपअनूपअति रोमहरखचितचाय ७४ ओंवी- देवपार्थांचासंवाद
ऐकूनिअद्भुतपरमानंद रोमांचउभेस्वानंद तेवाचेंकायसांगों ७५ अ-
प्रसंग- श्रीमहास्तुदेवआणी धनुर्धरांडिवपाणी १ संवादलेमहाद्भु-
त ऐसेकोणयाधरेंत २ ऐकिलेंहोमहाभूषा दावीअद्यापीतनुकंपा ३
रोमहर्षणेंफूगतां तुकाघालीदंडवता ४ ॥७४॥ श्रीकृष्णायनमः ॥७॥

श्लो०-व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्भुतमहंपरम्

योगंयोगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतःस्वयं ७५

टी०स०-हाम्यांआइकिलागत्य योगव्यासरूपेस्तव योगेश्वराच्याकृ-

ष्णाच्या साक्षाच्छ्रीमुखपंकजें ७५ आर्या- श्रीकृष्णयोगेशं कथिला
साक्षात्स्वयंचितोविजय जोपरमगुह्ययोग व्यासकृपेंबोलिलोमिहावि
जय ७५ दोहा- परमज्ज्ञ्योतत्वज्ज्ञहें सन्योव्यासप्रसाद जोगेसरश्री
किसनजुं निजसरस्वकियोबिबाद ७५ ओंवी- वेदव्यासाचेप्रसादें प-
रमगुह्यअनुवादे योगेश्वरश्रीकृष्णोआनंदें स्वमुखेंसांगीतलें ७५ अ०
रायाव्यासकृपेस्तव आयोगाचाअनुभव १ ऐकियलेंगुह्यज्ञान सप्र-
चीतसमाधानं २ योगेश्वरजोकृष्णाजी तेंणेंश्रीमुखपंकजीं ३ साक्षात्
प्रीतिकरोत्तरें तुकारिअविलाआदरें ४॥ ७५॥ श्रीकृष्णपरमात्मनेनमः

श्लो०- राजन्संस्मृत्यसंस्मृत्यसंवादमिममद्भुतं
केशवार्जनयोः पुण्यं तद्व्यामिच सुहुसुहुः ॥ ७६

टी० स०- केशवाअर्जनांचाहा पुण्यसंवादअद्भुत पुनः पुनः आठवूनी
हर्षतोमीपुनः पुनः ७६ आर्या- आठवूनीयांराजा उठतीकांटे
पुनः पुन्हादेहा श्रीकेशवार्जनांचा अद्भुतसंवादपुण्यजोदेहा ७६॥
दोहा- बारबारस्मरतहों यहसंवादहिराज हरखहोतमोकोम-
हा अनिपवित्रकेसाज ७६ ओंवी- रायातोपुनः पुन्हाआठवत॥
जोसंवादअतिअद्भुत केशवार्जनांचापुण्यपवित्र तेंणेंपुनः पुन्हा-
आनंदहोतसे ७६ अ० अ० ग- केशवार्जनउभयांचा हाहोसंवाद सु-
खाचा १ पुण्यदानामहाद्भुत तूतेंबदलोंसाद्यंत २ पुनः पुनः आठवू-
नी हर्षतोमीआत्ममनीं ३ देवासरिखेत्यापुसे तुकाविनवीऐकाकैसें

श्लो०- तच्च संस्मृत्यसंस्मृत्यरूपमत्यद्भुतं हरेः
विस्मयो मे महा राजन् तद्व्यामिच पुनः पुनः ७७

टी० स०- स्मरुनिअत्यद्भुततें विश्वरूपपुनः पुनः रायाआश्चर्यमानूनी
हर्षतोमीपुनः पुन्हा ७७ आर्या- आठवूनीश्रीहरिचें अत्यद्भुतरूपतें
प्रमोदेहीं नवलबहुतमजराया उठतीकांटेपुनः पुन्हादेहीं ७७ दोहा-
अद्भुतरूपश्रीकिसनकों स्मिरस्मिरहोताहे हरखहोतमोकोबहुत
विस्मयकोंमिरवाहे ७७ ओंवी- तेंआठवेहरिचेंरूप विस्मयहोयअमु-

प स्तवहोयअकस्मात् पुनःपुन्हाकायसांगों७७ अभंग-तेंहीस्म-
रूनीअद्भुत झालीएकादशीमात १ पार्थाविश्वरूपदावी पुनःपुन्हा
मीआठवीं २ नृपामानुनीआश्चर्य वारंवारस्फुरेआर्य ३ सांगतुजळा
हेंस्तव आलेकिंवाप्राप्तदुःख ४ ययासंजयाच्याबोला अंधूमनांत
तापला ५ सूर्यपोरगेव्यासाचें भलतेंबडबडेजेरूचें ६ यासीबरेंद-
दावूनी आपलेच्यावेविचारूनी ७ मगबोलिलात्याप्रावे जैसेंब्रह्मा
दशाग्रीवे ८ शास्त्राध्ययनीरामास वाखाणीतांधडकेचास ९ तैसेंस्म-
णेप्रज्ञाचक्षु राहूंदेहाकृष्णपक्ष १० खाऊंघालितीपांडव त्यांचावला-
सीगौरव ११ पुरेपुरेहेचावरी ज्यागापाणिकक्षपूरी १२ एकपुसतीतें
सांग प्रस्तुतयुद्धाचाप्रसंग १३ येथेंमांडिलेंसमर यशस्वीचाकोणवर
१४ मजभासेमाझेसुत करितीपांडवांचाघात १५ यावरीतुझेगाज्यो-
निष सांगऐकूंदेविशेष १६ आमुच्यामहामहाधूरा निकडेअवघाता-
राचुरा १७ धर्ममेळविलेपीसें जेवींप्रेतापेकोळसे १८ ययाधतराष्ट्र
बोला चित्तींसंजयोपातला १९ तुकाह्मणेत्याचरीतीं शिक्षिंऐकावेपं-
डितीं २०॥७७॥

श्लो०-यत्रयोगेश्वरःकृष्णोयत्रपार्थोधिनुर्धरः
तत्रश्रीर्विजयोभूतिर्भवानीतिर्मतिर्मम॥७८॥

टी०स०-जेथेंश्रीकृष्णयोगेश जेथेंपार्थधिनुर्धर माझ्यामनेंतेंथजय
प्राग्यश्रीनीतिशाश्वती ७८ आर्या-योगेशकृष्णजिकडे जिकडेपार्थ
हिधिनुर्धरविउचित तिकडेऐश्वर्यविजयसुध्रवनीतीहिमन्मतीस्वचि-
त ७८ दोहा-जोगेश्वरश्रीकृष्णजू अर्जनहैयाठोर'तहांविजयऔर
जीतहै अछयसंपदाऔर ७८ ओंवी-जेथेंश्रीकृष्णयोगेश्वर दु-
सरापार्थधिनुर्धर श्रीआणिविजयपरिवार दोन्हीअचळतेधराया॥
७८ अभंग० - बरेंऐकियलेंराया जेसेरवींच्याबोलसी १ आह्मीको-
पावेतेंवांचां नमनायागुरूच्या २ तवप्रसादेंहालाभ पयनाभ जो-
डला ३ तुझ्याअवगुणाकार नसेंधीरकारण ४ अवगुणजायज्याचा
तीदेवचाभोहरा ५ देहस्वभावकरिण गेल्याप्राणजार्दना ६ उपदे-

शोंवळेकसा जैसाससावागुरीं ७ दीपदीपवाळीगावी सूकराचवीबिहे-
ची ८ अनसूयापरीसली उवेरूसलीज्यारीण ९ ज्वाळानृसिंहमंत्रांता॥
नाचेभूतस्वच्छंदें १० असोज्याचात्यासलाप्र तोचिहोप्रइतरां ११ ये-
थेहरीनेवर्णिलें मागेझालेत्रिगुण १२ सत्त्वचोखमध्यमरज तमाआ-
जपतन १३ शक्तसत्त्वगुणउत्तम तमअधमचोखरा १४ आतांपांड-
वपरिवार प्रियभूरसत्त्वतें १५ श्रीघट्टोणापरीसात्त्व रजंहोयसब-
ळतो १६ तमोगुणीतेकौरव मेलेजीवजाणार १७ तमाधमतूंदीससी
कींनिंदिसीगीतेला १८ अशक्तसत्त्वेतेगाजाण जेसजाणगीतेचे १९
आतांजेथेंतोश्रीकृष्ण योगजिष्णुयोगीया २० तैसातेथेंपार्थवीर ध-
नुर्धरप्रतापी २१ माझ्यामतेतेथेंजय भाग्यालयश्रीनीती २२ शाश्व-
तमतीहोरा हानवरादीसतो २३ शेवटींचेहेंउत्तर हटोत्तरदेयंथी २४
अंधापावकशीतळ किरणमाळ होईल २५ मेरूचळेलासनीं हनुम्यां
मनींस्त्रीरिघे २६ नघडावेतेंघडेल परीबोलनामिथ्या २७ ऐसानिष्ठुरा-
चाबोल लागेरबोलशाब्दानें २८ असोइकडेअर्जन सावधानरथेंसी २९
कपीमनींहर्षान्वित तोफोडितकिंकाळी ३० जन्मेजयासीपावन वेशं
पायनबोलिला ३१ अठराअध्येऐसीगीता समासतापावली ३२ मो-
क्षसंन्यासतोयेथें जगन्नाथेंवर्णिला ३३ झालेअठराअध्याय झ-
नोपायचोरवट ३४ श्रीगुरुपांडुरंगदास पुरवीआसतुकया ३५॥७८

इतिश्रीमद्भगवद्गीता-

सूपनिषत्सब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जनसंवादेमोक्षसं-
न्यासयोगोनामाष्टादशोऽध्यायः १८॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ श्रीशम्भु-

वामन-

इतिटीकासमश्लोकी अध्यायींअठराविद्या श्रीपार्थसारथीकर्ताजो
वामनमनोरथीं १ इतिश्रीभगवद्गीता श्रीकृष्णोपांडुनंदना स्व स-
खाभक्तहृणुनी कृपेनेंउपदेशिली २ संजयेंधृतराष्ट्रानें यथाश्रुत
निवेदिली हेंचवैशांपायनेंही बोलिलीजनमेजया ३ सूतेंहीनैमिषा-
रण्यीं पाविजेशौनकादिक त्यांपाशींवर्णिलीहेची वेदगुत्थार्थरू-

पिणी ४ विद्वद्रूपेकौरवांते स्वयेमारुनिदाबुनी मारवीअर्जनाहानीं
 यशश्रीराज्यदेतया ५ तोचिस्वयेसमश्लोकी करुनीकरिवामन ह-
 नार्थबोधेकर्तृत्वे करुनीयशदेतया ६ हेचश्रीभगवद्गीता साक्षात्
 श्रीभगवत्तनू त्यावरीमुक्तिदानाचे वरयेविषयींइला ७ जिज्ञासुसा-
 लियाहोती आत्मज्ञानासपावती गीतार्थवर्णनेंअंतीं श्रवणेमुक्तहो-
 इजे॥८॥

इतिवामनकृतश्लोकाः समाप्ताः

दोहा.

येहगीताअतिअद्भुत श्रीमुखकियोबिबाद बारबारनिराधारक्यो
 पराभगतिकोंसाद १ भगतवत्सलश्रीकृष्णजू येहकिन्होनिरधार
 करेभगतीइच्छासबे येहबेदकोंसार २ भगवद्गीताजोकीयो प-
 देरुनेमनलाय पावेभगतीअखंडसों श्रीहरिसदासहाय ३ गीता
 प्रतिदिनिउच्चार सदास्वस्थजगमाहि मनसाबाचाकर्मणा तिउसम-
 कोऊनाहिं ४ जोकोऊचाहेभगवंतकों कृष्णकमलद्विगपास सक-
 लश्रमछांडिकें करोगीताअभ्यास ५ भाखासोभुगतनकोभली कटे
 अजरभवणस यहगीताभाषाकरी जगहिततुलसीदास ६॥श्री॥

इतितुळशीदासकृतदोहरेस०

ओंवी.

जरीभजतीगोविंदा तरीजन्मानयेकदा समूळचुकेभवबाधा तोचि
 मुक्तीपावला १ परंतुगीतापढतां पुण्याचीराशीजोडतां अर्थीश्री-
 तीउपजतां भगमुक्तस्वयेचितो २ याजचींचहरीत्याला गुरुरूपेंदेव
 भेटला अथवापुढीलजन्माला त्यातेंमुक्तीनसंशय ३ अष्टादशाध्या-
 चींवर्णिलें योगभ्रष्टजसाबळें पावूनिपुण्यतेंझालें तोमुक्तसंशय
 ४ आत्माकळेगुरुमुखें अभ्यासयोगाचेरुखें तोपावेनिकें मुक्तसुख
 ५ सर्वात्म्यावेशरण मजहोयतूलीन ज्ञानेंकरूनिघेशरण भवबं-
 धापासूनिमुक्तकरी ६ लीलाविश्वंभरवदनें अज्ञानासिझालेंज्ञान ॥
 मुक्तमुक्तेश्वरप्राण झालाजाणसहजेची ७ मुक्तेश्वरकृतओंवीसमा०

अभंग.

जन्माचें सार्धक असे लज्या करणें आराधणें तेणें गीता देवी १ अज्ञान
जाऊनी ज्ञानी रत होणें आराधणें तेणें गीता देवी २ शक्त प्रेम या वें बा-
णी शक्त करणें आराधणें तेणें गीता देवी ३ लक्ष्मी कांताची कृपा ज्या-
स घेणें आराधणें तेणें गीता देवी ४ आरंभी लें व्रत शीव राज्यानेणें ॥
आराधणें तेणें गीता देवी ५ साधन सिद्धीचें सौख्य ज्या घेणें आरा-
धणें तेणें गीता देवी ६ जन्म मृत्यु रोग परिहार करणें आराधणें तेणें
गीता देवी ७ कलियुग प्रसंगें घडती दुराचरणें आराधणें तेणें गीता
देवी ८ दृष्टा दृष्ट पापें हे वासं हारणें आराधणें तेणें गीता देवी ९ ऐसा
गीता दशकुबरा जीवीं धरणें आराधणें तेणें गीता देवी १० श्रीगुरु दा-
सातें प्रेम तुका देणें आराधणें तेणें गीता देवी ११ ॥ ॥ इति श्रीगीता-
र्थ बोधिन्यां श्रीमद्भगवद्गीतारी काव्यां अष्टादशोऽध्यायः समाप्तः ॥ १८ ॥

इति गीतार्थ बोधिनी समाप्ता.

